

201.8.H.10.

SCRIPTORUM
VETERUM
NOVA COLLECTIO.

SCRIPTORUM VETERUM
NOVA COLLECTIO
E VATICANIS CODICIBUS EDITA

AB A. M.

T O M U S X.

R O M A E
TYPIS COLLEGII URBANI
M· DCCC· XXXVIII·

EDITORIS PRAEFATIO.

I. Praediti celsis dignitatibus homines, qui ad regendam Dei ecclesiam curas suas transtulerunt, nihil fecere suo muneri utilius vel magis necessarium facere possunt, quam diversorum populorum, unde grex christianus componitur, sacros ritus, leges, consuetudines, religiosam denique politiam cognoscere. Itaque ut is, qui administrandae in humanis negotiis reip. operam dat, Platonem, Aristotelem, Xenophontem, Polybium, Plutarchum, iuris libros basilicos; et ex latinis Ciceronem, Caesarem, Sallustium, Livium, Tacitum, Iustiniani pandectas, et hodiernos demum politicos, leget ac meditabitur; ita ecclesiasticus rector, praeter sanctos Patres dogmatis disciplinaeque christianae doctores, iuris canonici regulas in episcopalibus synodis conditas, atque eius scientiae praecipuos tractatores, diurna nocturnaque manu versabit; quorum quidem librorum latini graecive commemoratione non indigent, qui quotidiano usu teruntur: quamquam in graecis e multis qui latent, unum saltem adhuc velim librum canonicum exsuscitari, id est Photii patriarchae Syntagma canonum, quod ego in codicibus mss. superesse scio; elaboratum opus, duabus partibus constans, nempe et decretorum synodorum, et imperialium legum collectione; ex quo non modicae molis corpore Nomocanonem deinde suum Photius composuit, quem solum in impressis libris habemus, et est Syntagmatis quoddam brevium. Ecclesiae copticae alexandrinae librum canonicum nondum luce donatum legimus; sed extat ms. idiomate arabico ad usum eius ecclesiae conditus a Macario presbytero Nomocanon ingens in tomos duos distributus, qui sunt duo codices arabici vatt. 449. 450, a me in tomo quarto Scriptorum veterum enumerati. Prior autem ex his est ipse codex famigeratus, ex quo olim Baptista Aelianus S. I. in urbe Chaira canones arabicos 84. descripsit, qui ab orientalibus dicuntur nicaeni, ignoti quidem veteribus Graecis atque Latinis, sed in Conciliorum demum collectionem admissi, de quibus criticorum sacrorum iudicia extant; nam si minns incerti vel recentiores sunt, ii certe aliqua interpolatione non carent (1). Hunc, inquam, codicem Iosephus Sim. Assemanus ea in urbe a patriarcha Coptorum Iohanne emit, atque in bibliothecam vaticanam, Clemente XI. pontifice, feliciter intulit, quem si quis apud nos eruditus, talem tantumque canonici iuris acervum, usui publico addicet, praeclare enimvero de ecclesia Dei merebitur. Supersunt tres

(1) Vid. Assem. B. O. T. I. p. 195, nec nym Concil. nicens. praef. ad. canones arab.

in Oriente christianae gentes, ritu liturgico et constitutione ecclesiastica differentes, Syri videlicet, Chaldaei, Armenii, quorum sunt plurimi canones, neque tamen hactenus ad occidentalium notitiam quantum opus est translati. Cum horum populorum pastoribus (eos intelligo qui fidem orthodoxam retinent) frequentem romana Sedes tractatum habet, sive dum ipsorum quaesitis respondendum est, sive dum abusus occurrendum, sive cum conciliandae lites, sive cum haeticorum conversio curanda, sive denique in variis christianae vitae casibus ac necessitatibus. Quae omnia quum ipsorum moribus institutisque ac regulis, quantum fas aequitasque patitur, accommodanda sint, peropportune fieri putavi, si praecipuos ipsorum canones ex auctoribus vel collectionibus apud eosdem maxime famigeratis, considerationi studioque nostro exhiberem, ne forte aliquando

*Aut Ararim Parthus bibat, aut Germanus Araxem,
Aut syrus in Tiberim totus decurrat Orontes.*

Nempe ut Romani veteres suum cuique populo municipale ius conservabant, ita sapientissimis ecclesiae romanae patribus semper hoc fuit placitum, ut singulae gentium ecclesiae ritu suo statutisque maiorum viverent; eaque tantummodo vetita atque emendata identidem sunt, quae vel fraus, vel haeresis, vel supina inscitia, vel quodlibet infirmitatis humanae vitium contra fidei catholicae puritatem sanctitatemve morum invexerant. Nunc ergo de Chaldaeorum, Syrorum, Armeniorumque Collectionibus, quas damus, canonum singillatim dicendum est.

*Ebediesu Sobae, id est Nisibis, metropolitae
collectio canonum synodicorum.*

II. Ebediesu sobensis quod diximus opus, Aloisius Assemanus, Iosephi Siemonii Assemani ex fratre nepos, et alterius Assemani Stephani Evodii consobrinus, transtulit e syro-chaldaico idiomate in latinum, humili sano stilo, vocabulis haud semper Latio cognitis, quodque incommodius est, phrasi quandoque obscura, sensuque ambiguo; ita ut classicus elegansque Ebediesu syrisimus invenuste oppido repraesentetur, etiamsi ego per multis locis seu vocabulis medicam, ut potui, manum adhibuerim: id quod de interpretatione quoque Nomocanonis Abulpharagii ab eodem A. Assemano curata repetendum postea erit. Dicit aliquis; cur ergo idem Assemanus in impressis libris, puta in chaldaeorum patriarcharum catalogo, latinitate plerumque sana politaque utitur? Ego id accidisse arbitror, quia ut alibi dixi (T. IV. praef. p. X.) solebant Assemani, antequam sua scripta typis committerent, peritioribus latinitatis hominibus perpoliendi committere; id quod nondum Aloisius neque in Ebediesu neque in Abulpharagio, utpote adhuc

in scrinio apud se positus, faciendum curaverat. Ego vero quid agerem, qui neque syriaca ad manus exemplaria, neque Assemanum interpretem apud me habebam? Etsi enim textum Ebediesu syriaticum post latinum subtexui, id sero contigit, invento scilicet illo urbani collegii codice, quem Assemanus (ut infra dicitur) frustra quæsierat, deperditumque putabat. Neque ideo respondi animum, neque codicis latini, qui in meam potestatem venerat, opportunitatem mihi elabi passus sum: nam secus, in infinitum fortasse tempus editio differri poterat: ecce enim centum fere abhinc annis A. Assemanus interpretem egit; eius vero scriptus liber tandiu hactenus iacuit, diutius fortasse in tenebris sine sedulitate nostra quieturus. Accidit itaque ut latinam Assemani interpretationem dederim codicum vaticanorum, quos corrente editione non vidi; qua demum profligata, syriacum collegii urbani exemplar nactus sum, quod commoditate illectus imprimendum curavi. His de fato editionis summatis dictis, praefationem ms. A. Assemani ad tomum I. haud sane integram, sed quatenus ad rem nostram pertinet, carptim dabo. Secundi vero tomi praefationem totam omittam, quia nihil fere habet, quod non latius sit dictum tum ab ipso Aloisio in praefatione ad catalogum patriarcharum chaldaeorum, tum a Iosepho Simonio in magno suo de Nestorianis volumine.

Ex praefatione ms. ad tomum I.

III. Plures ad haec usque tempora collectiones canonum a Chaldaeis ac Nestorianis factae noscuntur, de quibus vido Assemanum scuiorem tom. III. B. O., et nostrum Commentarium de patriarchis et catholicis Chaldaeorum ac Nestorianorum. At, mo iudico, Collectio omnium melior et ordinatior est illa quam saeculo XIV. ineunte fecit clarissimus inter Syros Nestorianos metropolita Ebediesus sobensis: cuius Collectio a Nestorianis in pleueria ipsorum synodo coacta a Timotheo II. eius gentis catholico (i. e. universali) patriarcha anno Christi 1318. fuit comprobata, atque in publicum fori ecclesiastici usum praescripta. Igitur hic Ebediesus sobensis (ut misae faciam plurima alia eiusdem volumina, quae hactenus delitescunt, si excipias catalogum Scriptorum ecclesiasticorum, quem syro-latino vulgavit commentariis subiectis Assemanus senior tom. III. B. O. (1)) opus suum in duos divisit tomos, quorum prior in quinque tractatus distribuitur. Et priori quidem volumini Sobensis episcopus canonum constitutionumque apostolicarum, alteri vero praedictam Timothei synodum praemittit. Sobensis in praefatione scribit, se Tatiani, qui evangelia quatuor in unum digessit, exemplum secutum, synodorum canones patrumque statuta in unum volumen collegisse, idque opus peregrinasse in dignitate archiepiscopali iam constitutum (2). Bina huius Collectionis exemplaria extant in bibliotheca vaticana;

(1) Editi: adde iam librum de christianae religionis veritate in hoc nostro volumine abvium.

(2) In praefatione quidem libri I. ait Ebediesus se secundum episcopi sacerdotum consecutum; verumtamen sub initium secundi tomi p. 97. et 98. dicitur Nisibis metropolitis.

primum in cod. syr. vat. XIV. (nunc CXXIX.) priorem huius collectionis totum integrum continens, cum nonnullis capitulis secundi tomi, exaratum anno Christi 1557. Alterum in cod. syr. IV. (nunc CXXX.) exaratum anno Christi 1339. (uti ex adnotationibus ammannensium in altero tomo editionis recitandis apparet) quatuordecim scilicet annis ab obitu auctoris. Codex hic est mutilus in principio, atque laceris foliis, et persaepe male assutis atque compactis: quae tamen desunt, curavimus supplere ex priore codice (1). Extabat quidem ante annum 1753. in bibliotheca collegii urbani aliud exemplar recentius, nitido caractere exaratum, et integrum, quod non semel ego ipso conspexi; sed nescio qua feto ab eo anno illud reperire non licuerit (2). Denique inter codices mas. domesticos relictos a Iosepho Simonis Assemani patruo, extat codex signatus n. XCVIII. (3) in 4. nitidissime exaratus, continens primum totum collectionis. Bina illa vaticana exemplaria auctoritate Pii VI. P. M. commodata mihi extra bibliothecam fuerunt, quod latine ea redderem, retenta quasliceret phrasae ac idiotismo chaldaicae (4). Qua animi promptitudine superioribus annis libros missales, rituales, pontificales Ecclesiae syro-chaldaicae ac Nestorianorum in latinum sermonem verti, eiusdemque generis libros Syrorum missales, inquam, rituales, pontificales, atque officia ecclesiastica, nec non ipsorum Nuncianorum (5) maxime Iacobitarum, in latinam pariter linguam converti, eadem et fortasso maiore hanc canonum collectionem convertere studui; ratus laborem hunc mecum Ecclesiae commodo occurrum ad dubia, controversias, questionisque circa disciplinam, leges, ritus, caerimoniasque sacras, fidemque Chaldaeorum ac Nestorianorum ad hanc Petri cathedram delatas componendas, dirimendas, et resolvendas. Usus autem sum ad hanc editionem utroque codice vaticano, antiquiore scilicet ac recentiore. Nonnullas etiam adnotationes subieci, et glossas etiam aliquot, quae in codicibus rubro caractere denotabantur.

IV. Haec Aloisii Assemani praefatio. Quandoquidem vero idem A. Assemanus in raris ac brevibus quas Sobensi subiecit adnotationibus, neque historicos Auctoris errores neque theologicos pro rei dignitate coarguit, placet nobis aliunde refutationem hanc diligentius accersere. Etenim Iosephus Assemanus in tertio B. O. tomo p. 332. seqq. Sobensis nostri apud in catalogo serie describit, criticamque in illud exercet artem; unde nos articulos aliquot carptim sumemus.

(1) De utroque codice CXXIX. et CXXX. diligenter loquuntur duo Assemani Iosephus et Stephanus in catalogo eodiceum syr. vat., quem librum ignorasse videtur Aloisius, quia nondum fortasse in publicum munus venerat.

(2) Idem ait infra p. 305. not. 2. Cur autem A. Assemanus eodice hunc reperire nequiverit, nescio. Ego quidem sum paulo serius, sed tamen aliquando inveni et edidi; hunc inquam praeter ceteris, quia solus ad manus erat.

(3) Nunc est vaticanus syr. CCCLV, in supplemento Catalogi a me edito T. V. part. 2. p. 38. Etenim litterarum Assemanorum hereditatem in bibliothecam vat. transisse, dixi tom. cit. praef. p. XXX.

(4) Praeter aliquam latinitatis peritiam, haec altera causa fuit, cur A. Assemanus Ebraiceum aequo et Abulpharagii semibarbaro stilo interpretatus sit.

(5) Abulpharagii scilicet.

Tract. I. cap. 3. Ad historiam synodi I. nicaenae Marutha auctore, ait: *fa-
hulosa est et Maruthae supposita, ut suo loco ostendam, ubi de synodia. Praeterea
T. I. p. 195. de genuina Maruthae historia ait: opus vere oreum, sed pro-
dolor! necdum inventum; fortasse una cum aliis ecclesiasticae historiae monumentis
in aliquo Syriae angulo tiness pascit. Cap. 5. ad nomina episcoporum, qui con-
cilio nicaeno subscripserunt, ait: longum esset errores in descriptione tam episco-
porum quam episcopatum hic commisso referre. Sed, ut bene animadvertit Bi-
nius in notis ad subscriptiones patrum nicaenorum, nihil est in auctoribus tempo-
rum iniuriae et librariorum erroribus magis expositum, quam propria locorum per-
sonarumque nomina. Tract. II. cap. 1. Scraginta quinque gradus virorum totidemque
feminarum enumerat, quibus nubere apud Nestorianos fas esse negat; sed ab ecclesiae
catholicae ritu mirum quantum recedit. Cap. 7. Iesubochti auctoritatem adducit docen-
tis matrimonium ratum (immo agitur de sponsalibus) non consummatum, ex pari
utriusque consensu dirimi posse. Cap. 11. Episcopo id permittente, monachis nuptias
monialibusque concedit Sobensis, ex impura nimirum Barsumae doctrina, de qua vido
tom. I. p. 403. Denique cap. 13. citat Amhrosium, quem episcopum et martyrem per-
peram vocat. Sic infra cap. 16. Tract. IX. cap. 1. Quinque patriarchas enumerat So-
bensis, romanum scilicet, alexandrinum, antiochenum, constantinopolitanum, et se-
leuciensem seu babylonicum, eorumque institutionis causam refert. Subiungit in con-
firmationem eorum, quae dixit, esnonces nicaenos duos, qui respondent arabibus per
Eechellensem editis 37. 38. 39. Verum multa hic peccat auctor, quae non vacat sin-
gula exponere. Duo tamen silentio minime praetereunda sunt, quae seleuciensi seu ba-
bylonicae sedi ab ipso perperam tribuuntur; nimirum quod patriarchalis eius dignitas
ad apostolorum tempora referatur, et quod quintus ipai locus inter ecclesias pa-
triarchales adiudicetur. Nam ex nicaenis ipsis canonibus, quos hio Sobensis laudat,
utramque plano tanquam falsum refellitur, palamque fit a nicaenis patribus eam
dignitatem tam primum seleuciensi ecclesiae attributam fuisse; nec quintum, ut ipse
perperam scribit, sed septimum eidem locum assignatum, post romanum scilicet,
constantinopolitanum, alexandrinum, antiochenum, ephesinum, et hierosolymitanum
pontifices. Verba canonis arabici 39. haec sunt: *et sit eius* (hoc est seleuciensis epi-
copi) *sessio in ordine septima post episcopum hierosolymitanum*: quae a Sobensi dolo
malto onissa sunt, quod adserto babylonici patriarchis privilegio repugnent. Cap. 5.
profert Sobensis canones quibus ostenditur, ut ipse pntat, potestas patriarchae seleu-
ciensis ad universa Christianorum negotia, honorque qui ali. universis ipsi debetur.
Caput mendacii est duplex synodicae epistola occidentalium ad orientales transmissa;
prior quidem de institutione patriarchatus seleuciensis, altera vero qua declarant illum
patriarcham supremum orientalium iudicem, ipsiisque solius Christi iudicio subiectum
esse. (Iamvero utramque epistolam demonstrat spuriam et impie fraude confictam
Assemanus tom. cit. p. 57-59. et plenam absurditatibus et historicis contradictionibus;
quibus exposita ita concludit:) haec omniaque argumenta, suadere mihi viden-
tur, utramque epistolam ex uno eodemque fonte promanasse, nimirum ex cano-
nibus nicaenis, (nempe ex ipsorum occasione) quos arabicos vulgo appellamus:
*quorum enim in iis de dignitate primatusque seleuciensis ecclesiae quaedam statuta repe-
riantur, ea statim Nestoriani arripuerunt, (ut recte animadvertit Renaudotus tom. I.**

liturg. or. p. 367.) atque eo alimiculo antiquitatem Catholicorum suorum ad nicæna tempora promoverunt qui conatus inutilis plane futurus apud antiquæ historiæ peritos viros fuisset, sed apud ignaros ecclesiasticarum originum, quales tunc erant orientales Christiani, successu non caruit. Huic primo ædificio, ex fictis et inconditis narrationibus fastigium impositum est, ut ecclésiæ nestoriana seleuciensis, apostolicæ successioni coniungeretur; et ab antiochenæ sedis iurisdictione exempta, pari cum illa auctoritatis dignitatique prærogativa, patriarchali scilicet, cumaretur.

V. Hactenus Iosephus Assemanus; Aloisius autem fratris filius in præf. ad catalog. Patr. chald. ambitionem stultamque superbiam Nestorianorum late demonstrat, quia illicenti apud se solos veram Dei ecclesiam existere putant et iactant, iam inde a præclaris suis luminaribus et doctoribus sanctisque per antiplrasin viris, Diodoro, Theodoro, atque Nestorio (infra p. 130.); et patriarcham suum nemini secundum, immo universalem magistrum prædicant. Cui machinæ ædificandæ nullum lapidem non moverunt; usque adeo ut, cum pluribus demonstrat Assemanus, a prima sublimiore sede (cui ceteroqui maledicunt et minime obediunt) ad eam dignitatem promotos confinxerint; nempe ut se interim ab antiocheni patriarchæ immediata auctoritate facilius subtraherent, sibi quendam satrapiam in patria, id est schisma et hæresim, constabilerent. De Ebediesu cuiusque canonico opere hactenus; ita tamen ut auctores quoque in eo citatos heic recensendo putemus. PATRIARCHÆ NESTORIANORUM. Abraham tract. VI. cap. 3. Dadiesus IX. 5. Ebediesus VII. 6. Ezechiel VIII. 9. 19. Georgius VIII. 16. Iesuiabus IV. 46. VI. 4. 2. 8. 9. VII. 5. 7. VIII. 49. IX. 2. 7. Iohannes Abgari IV. 4. V. 6. 7. 8. 13. 15. 16. 17. 18. 22. 24. VI. 6. Isac Barnum IV. 3. 12. Isaac VIII. 9. 17. 20. IX. 3. 5. Marabas II. 27. VIII. 49. IX. 2. 3. Sabariesus VI. 3. Theodosius VI. 3. VIII. 49. Timotheus IV. 4. 2. 6. 16. VIII. 14. 16. 18. IX. 4. 5. 6. Timotheus iunior V. fin. EPISCOPI ET ARCHIMANDRITÆ. Abraham archimandrita VII. 3. Dadiesus archimandrita VII. 4. Elias Nisibis, auctor præfationis et capitum 24. in tractatu III. Gabriel Bassoræ (non Bostræ) IV. 8. V. 49. Iesubochus Persidis IV. a cap. 3-17. Simeon Persidis IV. 16. CANONES. Antiocheni V. 21. VIII. 13. Apostolorum sci occidentali V. 4. 7. 8. 10. Chalcodonenses V. 21. Gangrenses V. 11. Nicæni II. 23. IV. 49. V. 8. 12. 20. 24. 25. VI. 6. 7. 8. 9. VII. 2. VIII. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 10. 12. 14. 17. 19. 20. 22. Codex imperatorum graecorum, hoc est, statuta quæ Constantino, Theodosio, ac Leoni tribuuntur, quoque a Sobensi ad Ambrosium referuntur (1) II. 13. 16. IV. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 18. et præf. tract. III. Epistolæ duæ de patriarchæ seleuciensis insti-

(1) Est hæc singularis notitia, nempe quod divus Ambrosius iussu Valentiniani Cæsaris corpus veluti civilis iuris vel constitutionum composuerit ad iudiciorum præfectorumque usum. Leges p. 54.

tutione et primatu, deque episcoporum per ipsum consecratione VIII. 9. IX. 5. Liber traditionum seu commentariorum V. 8. 9. Regulae scholae nicaenae VI. 3.

De Zachariae fragmentis historiae ecclesiasticae.

VI. Codicum orientalium utilitatem rursus nobis demonstrat Zacharias historicus in sua graeca lingua deperditus (locis iis exceptis quos citat Evagrius) sed in syriaca partim conservatus, in quam olim nescio quo interprete translatus fuit. Notitiam eius tradit Assemanus in B. O. T. II. p. 53, unde cognoscimus vixisse ipsam sub magno Iustiniano circa annum 540. et ultra; rhetorem professione fuisse, et deinde melitenensem in Armenia minore ad Euphratem episcopum (1), quam sedem numerat inter iacobiticis idem Assemanus eodem tomo in dissert. de Monophysitis. Igitur Guillelmus Cavaeus errat, qui hunc historicum ad annum 491. refert, eiusque in loco ad annum 536. Zachariam scholasticum ponit; vel potius duos ex uno homine facit. Ego vero quum inter editas a me Procopii gazaei epistolas (class. AA. T. IV.) nonnullas videam ad eruditum quemdam Zachariam missas, praetereaque inter ineditas Iohannis gazaei grammatici odas unam esse sciam in qua philologus Zacharias laudatur (qui duo, Procopius inquam atque Iohannes, aequales Zachariae historici fuerunt) mihi propemodum persuasi hunc eundem esse historicum et episcopum, qui antea rhetor in celebri Gazae urbis schola fuisset. Zachariae historia ecclesiastica, ut observat Assemanus, a Constantini magni imperio usque ad annum Iustiniani saltem vigesimum, Christi 546, decurrebat; eaque in tres partes distributa erat; quarum in prima Socratem, in secunda Theodoretum expilabat Zacharias; in tertia denique ipse Marte suo loquebatur; sed tamen huius pretiosioris partis nihil aliud in syriaco codice vat. 146. superest, quam illa novemdecim capitula, quae nos syriace latineque vulgamus. Ex his duodecim breve de Marino apamensi Assemanus T. II. B. O. dederat; itemque illud praelongum et praestantissimum de Homeritarum martyrio T. I. cap. 29, ubi de Simeone ab an. 510. ad 525. episcopo betharsamensi scribit, a quo illam praeclaram historiam sumpsit ipsis verbis Zacharias. Erat autem Simeon orthodoxus episcopus, ut demonstrat Assemanus; quare et hi admirabiles Homeritae pro

(1) Melitenen e magnis urbibus vocam (praesertim post Iustiniani incrementa, Zachariae nostri aevi) christiano populo frequentissimam, cum sacris aedibus LVI, et iugenti sacerdotum numero, dicit biographus quidam apud Assemanum B. O. T. II. p. 149. De eodem sermo est in descriptione episcopatum incoliticum; praeter dicta a geographis. Regio eius primum Cappadocia fuit, deinde minor Armenia. Indidem erat, teste Eusebio hist. eccl. V. 5, illa loca christiana, quae pluviam a Deo exercitui romano impetravit sub M. Aurelio imp.

fidei catholicae confessione tale tantumque certamen anno Christi 524. sustinuerunt, quod meo iudicio Machabaeorum et romanae matronae Felicitatis eiusque liberorum gloriam exaequat. Iam vero integra Zachariae historia certe in quadam hyzantina bibliotheca erat, ut legebam partim in codice vat. reginae svecae, et partim in codice mediolanensi, in quibus hi perditii apud nos libri recensentur. 1. Zachariae rhetoris historia ecclesiastica. 2. Cyrilli monachi epitome et explicatio legum imperialium. 3. Iohannis ecclesiae romanae lectoris historia Constantini magni. 4. Iohannis papae romani explicatio in evangelia dominicalia totius anni. 5. Procli patriarchae constantinopolitani historia graecae theologiae. 6. Sahini monachi epitome omnium synodorum. 7. Symmachi hebraei interpretatio in psalterium, itemque in omnia Bibliorum volumina. 8. Dionis historia, desideratis tantummodo quatuor foliis. (Alter codex dicit initio, alter in medio.) 9. Menandri Comoediae integrae XXIV, explicatae a Michaelo Psello. 10. Philemonis Comoediae. 11. Euripides totus. 12. Aristophanis omnia. 13. Sophoclis omnia. 14. Euclides totus. 15. Lexicon Iustiniani magni. 16. Lexicon Polydori. Salivam me commovere philologis scio; ceteroquin et hos eventus Deus moderabitur.

Practermissa quaedam in Zachariae editione.

VII. Locum de Romae excidio a Gothis sub Iustiniano praetermiseram in editione, quia initium tantum narrationis erat ab ovo repetitum, ideoque nullius usus. Descriptionem item romanae urbis sine interpretatione reliqueram, quia vocabula quaedam in syriaco textu tam corrupta sunt, ut sensus nullus inde extricari posse videatur. Nunc tamen antiquitatum romanarum studiosos hoc orientali subsidio fraudare nolo; ita tamen ut in vocabulis desperatis coniecturas meas proponam, meliores deinde expectans a peritioribus. Opto autem ut conferatur otiosius haec descriptio eum regionum urbanarum scriptoribus, et praesertim eum vaticano apud Muratorium Inscript. p. 2126. seqq. edito, eiusque breviario p. 2134.

Cap. XIX. De Romae excidio, quae sub Iustiniano augusto expugnata a barbaris ac deleta fuit.

Tertio post Ilium captum anno (1), sacerdotium gerentibus Eli ac Simeone Hierosolymae, Romae reges coeperunt emergere, quae antea dicebatur Italia: regesque qui in ea regnabant, proxime accedebant ad pri-

(1) Ex Eusebii chronico, cuius vide nostram editionem T. VIII. p. 311.

mitivos homines. Ioatham autem et Achaz (1) apud Iudaeos imperantibus, Romulus Romae imperavit, eamque nobilibus aedificiis construxit, dictaque fuit ab eiusdem nomine Roma: civium autem eius imperium, dictum fuit Romanorum, Ezeciae regis temporibus.

De urbis Romae ornamentis.

Ornamentorum romanae urbis haec brevis historia est: in primis rerum copia atque tranquillitas, qua eius cives fruuntur, permagna ac multiplex est. Deliciae eiusdem et commoditates superbae atque magnificae, quales nimirum admirabilem urbem decent. Porro ornatuum eius praesentia (praeter ea quae in interioribus aedibus sunt, puta columnarum in atriis domesticis elegantiam ambitumque earum et excelsitatem) talis tantaque est, ut civitati quaquaversus admirabili prorsus congruat. Sunt in ea apostolorum ecclesiae XXIV. Basilicae duae magnificae, in quibus imperator habitat, conveniuntque coram eo senatores quotidie. Vix magnae atque spatiosae CCCXXIV. Capitolia duo. Signa aurea Deorum magna LXXX; eburnea item Deorum LXVI. Domus quadraginta sex mille sexcentae et tres. Palatia MDCCCLXXXVII. Fontes aquam eructantes MCCCLII. Pistoris CCLXXIV, qui panem civibus suppeditant, praeter eos qui eundem panem vendentes urbem circumneunt (2). Sepulcra VM, in quibus congesta sepeliuntur cadavera. Bases magnae marmoreae XXXI. Signa aenea MMDCCLXXXV. imperatorum aliorumque ducum. Similiter alia aenea XXV. referentia Abrahamum, Saram, regesque de stir-

(1) Confer rursus Eusebium p. 529.

(2) Marci Vergilii Euryacis pistoris redemptoris, eiusque coniugis Atistiae, sepulcrum grande mirumque Romanae detectum hoc annu est ante portam praenestinam iuxta Claudii aqueductum. Panarium dicitur id monumentum in inscriptione, eiusque revera formam habet; et in ambiente opere anaglyphi pulchra et ampla intus passifici, a molendinis usque ad venalem panis distributionem, representatio est. Singulare coniugum horum consilium! qui quum apud suas pistoriae arti acceptas referrent, in marmoreo panarin sepeliri se iusservat, apposita utriusque insigni statui. In occidentali latera haec bonis literis inscriptum legitur.

EST. HOC. MONIMENTVM. MARCEI. VERGILEI. EVRYSACIS
PISTORIS. REDENTORIS. APPARET (apparitoris?)

In lapide autem iuxta idem monumentum reperto

FVIT. ATISTIA. VXOR. MIHI
FEMINA. OPITVMA. VEIXSIT
QVOIVS. CORPORIS. RELIQVIAE
QVOD. SVPERANT. SVNT. IN
HOC. PANARIO

pe Davidis, quae Vespasianus imperator Romam detulit, post deletam Hierosolymam, cum eiusdem urbis portis aliisque monumentis, Colossi duo. Columnae cochlides duae. Circi duo. Theatra XXXI. Aedificia obstetricibus destinata duo; parturientibus autem, quatuor. Amphitheatra XI. Equi aenei grandes atque magnifici XXII. Balinea DCCCCXXVI. Arvicon (Arcus? ἀρκεσθῶνα, rostra? bibliothecae? obelisci?) IV. Tinon ankaphtrion (οἶκον ἀνκασθῶνα, horrea? pistrina? τῶν ὀνίων ἀγροί, fora rerum venalium?) XIV. Phrennapoli (τρίβρινα, quadrigae?) equorum peregrini aeris duo. Xysti XLV. Officinae aromatariae MMCCC. Carceres CCLXXXI. Prope loca ludis publicis destinata latrinae CCLIV. Amprochii (ἀμπρόχιοι, vigiles? ἀντιπαραχῆ, vicomagistri? ἀγροφάνοι, aediles?) ob urbis custodiam / DCLXXXIII, quos inter praesident septem. Portae urbis XXXVII. Ambitus urbis XXIMDCXXXVI. pedes, quae sunt quadraginta passuum milia. Latitudo vero ab ortu ad occasum milia passuum XII; a septentrione ad meridiem milia passuum XIII. Utinam fidelis Deus prosperitatem eius futuram praeterita maiorem faciat, quandoquidem urbs haec universi romani imperii decus est!

VIII. Zachariae notitiam curiose ex monumentis conquirens, haud negligendum putavi codicem vallicellianum, olim Allatii, in quo praeter alios graecos melodos, Iohannem quoque gazaeum grammaticum, cum sua inscripta Zachariae cuidam ode, connumerari cognoveram. Nam de alio quoque simili melodorum graecorum a me inspecto codice dixi olim in praefatione ad huius collectionis volumen primum; atque ut ille abs quovis erudito divulgaretur hortatus sum, quod tamen haecenus nemo attentavit; nunc idem factum vallicelliano instare prorsus non iudico, quia vir industrius non deerit, a quo tandem muta dictorum melodorum cithara pulsetur. Igitur ut Zachariae mei notitiam indagarem, praedictum Allatii codicem adii, ubi hunc titulum odae legi: Ἰωάννου γραμματικῷ Γάζης λόγος εἰς τὸν ὑπερμύστητιν Ζαχαρίαν τὸν δοῦνον τὸν ἀσκαλωνίτην ἔχον διὰ τινὰ καὶ εἰς τὸν μεγαλειεπιστάτην Ζαχαρίαν τὸν γαζαῖον παρόντα τῇ ἀφορᾷ. Duo igitur heic appellantur Zachariae, quorum primus nobilissimus ascalonensis ducas, id est mille militum dux, ut ait Mauricius apud Cangium τὸν λεγόμενον δοῦκα, ἔτι χιλιάρχου. Reapse in ode dicitur στρατηγός. Sic enim incipit: ὁ λόγος στρατηγικὸν λαβὼν ἱκανοῖαν - παρῆλθεν πρόσω τῷ στρατηγῷ συντρέχων. Alter vero clarissimus Zacharias, patria gazaeus est: et priorem quidem Martem vocat poeta, alterum Phocbum, propter eius scilicet cruditionem:

πρῶτον ἦλθε φῶβος ἀνδρῶν
κράτος Ἄρεος περὶσσεύας;

ὁ δὲ φῶβος ἄλλας ἐγγὺς
πᾶν κίελλας φασάνδην.

Porro ex his utrum alteruter evaserit historicus atque episcopus melitensis, an potius neuter, definire non quæso: sed certe uni ex his Procopium ga-

zaeum scripsisse illas quas ego edidi (1) epistolas, vix est dubitandum. Fortasse vero Iohannes odæ auctor, ille est catholicus vir egregius, qui defensionem chalcodonensis synodi edidit, et cum Severo monophysita certavit, et demum gazenses insulas pro sui recti dogmatis merito consecutus est; de quo homine in praefatione noni voluminis verba feci; et quem, ut reor, epistolis 11. 35. 96. 98 Procopius gazaeus alloquitur. Sequitur in codice Iohannis eiusdem ἐπιθαλάμιος σχεδασθῆς εἰς τὸν Σαυμασιώτατον Ἀνατόλιον Φαύστου καὶ πρῶτα εἰρήνεται Γάλης: ubi haec prae ceteris venusta strophæ est:

δότε μοι πᾶσιν κῆπῳ
γλυκερῶς βρῶτον μελίσσης,

ἵνα τὰς θείας συνάπτω
νευνομένην χρεύνω.

Quippe et hic fortasse Anatolius est, ad quem epistolam 72 Procopius meus perscribat. Denique, ut huius Iohannis notitiam absolvam, leguntur eius aliae in codice odæ 1. ἐπιβατήριος, qui est lusus incipiens ab heroico et deaniens in anacreonticum metrum. 2. εἰς τὴν ἡμίραν τῶν ῥόδων μετὰ τοῦ ἐπῆν τὸς φοιτητάς. 3. λόγος ὃν ἐπεδείξατο ἐν τῇ ἡμίρᾳ τῶν ῥόδων ἐν τῇ ἑαυτοῦ διατριβῇ. 4. τίνας εἶπα λόγους ἢ Ἀρροδίτῃ ζητοῦσα τὸν Ἀδώνιν ἀντιφάγγεται δὲ πρὸς ταύτην ὁ Ζεὺς, ἔπος πρὸς ἔπος ἀμειβόμενος. 5. Τίνας ἂν εἶποι λόγους ὁ Διόνυσος τοῦ ἱεροῦ ἐλκωδῶτος, quæ ode deesse videtur.

IX. Quam ergo hunc inspicerem codicem, haud certe oculos in uno Iohannis gazaci nomine defigendos putavi, praesertim quia non Allatii tantummodo codex in conspectu erat, sed et alii in magno pretiosarum chartarum acervo deprehendi exemplar, Vernatiæ ut puto manu confectum, eorundem melodorum; quorum haec sunt nomina et operum tituli I. Τῷ ἁγίῳ Σαφρονίῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων 1. εἰς τὸν ἐναγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου. Statim Sophronius bonum dat testimonium invocationi Sanctorum, ac nominatim B. Virginis. Sic enim in primis huius et sequentis carminis strophis:

ἀπὸ πνεύματος Θεοῦ
ἐπ' ὀποστώλους μελῶντες
πυρίναι ἡμεῖς παρὰσχολοῖς
Μαρίᾳ λιτῇ γλώσσῃ.

ἄγε μοι Θεοῦ πνεῦμα
Μαρίᾳ πάλιν λιτῇ,
ἵνα καὶ τόσον σπερπόντιος
τίην ἐνδοξον λεγαίνομαι.

2. εἰς τὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ γέννησιν; de quo argumento extat etiam eiusdem S. Sophronii homilia. 3. εἰς τὴν τῶν μέγαν προσκύνησιν. 4. εἰς τὴν ἀπειρήν τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ, quam oden edidit Allatius in distriba de Simeonibus. 5. εἰς τὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν βάπτισιν. 6. εἰς τὸ περὶ τὸν Λαζαρον θάψμα τοῦ μεγάλου Θεοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 7. εἰς τὴν βασιλοπάντασιν τοῦ κυρίου. 8. εἰς τὸ μυστικὸν καὶ θῆον δῆπνον τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ: ubi loquens de magno mysterio ait:

(1) Classic. AA. T. IV.

φάος ὡς κόμισεν ἄρτων
 ἱεραὺν διδοὺς μύστις,
 τὸ δ' ἱερὸν φάσκει σῶμα
 εἰς ἀμαρτανὴν καλύπτειν.

χαρίεν διπας κηρύσσας
 τὰδε τοῖσι δὸς λίξας,
 τὸ δ' ἱερὸν πίναδε αἶμα
 τὸ ἀμαρτίας σκυλλεῖν.

Viden veram corporis sanguinisque praesentiam, non figuratam ut haeretici blaterant? Viden κηρύσσας *calicem temperans*, contra suppositum, ut puto, ab haereticis Macario hierosolymitano canonem de mero adhibendo? Nempe et liturgia S. Iacobi (ut dixi ad can. armen. p. 272.) Macario antiquior, et Sophronius paulo recentior, traditionis optimi testes, obtrusam Macarii sententiam invicte repellunt. Prosequitur Sophronius: 9. εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ἀπόστολον = ἀρετῶν μέλημα Παῦλε etc. 10. εἰς τοὺς ἁγίους τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου, quod argumentum prosa quoque oratione, quae partim extat, Sophronius illustravit. 11. εἰς Ἰωάννην τὸν θεολόγον, quem Salomes filium appellat. De ipsa autem Salome canit:

Ἰακώβου γὰρ ὦν Ἰωσήφ
 Σαλόμη τέκος σπέρμα,

εἰς ἐμεῦ θεῖοις Χριστῷ
 γενέτας μένον καλῆται.

Qua super re tamen videsis Sandinium in famil. sacr. de S. Ioseph. 12. εἰς τὴν πρωτομάγιστρα Στέφανον. 13. εἰς τὴν πρωτομάγιστρα Θίαναν. 14. εἰς τὴν ἀδελφὴν τῆς ἁγίας πέλας τὴν ὑπὸ Περσῶν γενεμένην; eius tamen odæ unicus superest versus primus ἁγία πόλις δεῖο: sed in patrum bibliotheca lugdun. T. XII. legitur soluta oratione Sophronii dictio, in qua illius calamitatis periculum innotuit. 15. εἰς τοὺς ἁγίους μέγιστας αἰγυπτίους, cuius nonnisi tredecim remanent postremi versus. Extat de iisdem Chrysostomi oratio. 16. εἰς Ναρσὴν ἐπίσκοπον Ἀσκαλωνῆος καὶ περὶ θεγμάτων. Addendus ergo est hic Narses paucissimis enumeratis a Lequinio episcopis ascalonensibus. Erat hic Thomae filius, patria smyrnacus, virtutibus ac praesertim liberalitate erga pauperes conspicuus, et apprimè catholicus, in mediis monophysitis. Ita enim Sophronius de eius misericordia rectoque dogmate canit: τροπία βλέπεις πενήτων - πάλιν ἐργαζὼν τέκται. παρὰ παρδίνου δὲ σῶμα δὲ ὁ καὶ φύσας ἀτρέπτους. Μαρίας λέγει λαβόντα, ἀλόντας δὲ δίδασκει. 17. εἰς τὸν τιμὸν σπαρῶν, in cuius laudem duo quoque extant Sophronii sermones. Incipit earmen a Persarum, qui crucem Christianis reddiderant, abscessu:

ἀσπιδὸν χρίνεις περιλῶναι,
 ὀρθὰ δὲ χίρουν πίστις,

ἀνέμων νίγας ἐδόξασεν,
 κισσῶν μέλισσας χάρμην.

18. εἰς τὴν ἀνέληψιν καὶ εἰς ἱερὸν. 19. εἰς τὸν πῖνον ὃς εἶχε εἰς τὸν ἅγιον πόλιν καὶ εἰς τοὺς σιθασμένους τόπους, earmen sane lectu iucundum, et propter locorum notitiam eruditum. 20. εἰς ἱερὸν ἦτοι εἰς τὸν ἅγιον, quae ode deest. 21. εἰς τὸν πάππον Μανῶν τὸν ἀσκητὴν τοῦ ἐνοσίου Ἀλεξανδρείας σκεφανταδίντα ἐπὶ Φωῶν ἐπὶ Θεοδοσίῳ τὸν υἱὸν Μαυρικίου ἐδόξαται. Adnoto in primis, monasterium

alexandrinum ἔνατον commemorari etiam a Iustiniano in illa theologica epistola (a me edita T. VII.) quam ad eius asceterii monachos et monophysismo resipiscentes scripsit. Deinde de Theodosio, Mauricii primogenito, qui aliquamdiu certe Phocæ manus evasit, in longinquis regionibus errans, legatur Baronius ad Christi annum 603. Postremo 22. εἰς τὸν κῆρον Παῦλον τὸν καυδοῦτον καὶ Μαρίον τὸν μετῖρα αὐτοῦ κοιμηθῆντας ἐν καρῶν. Denique, ut undique veritas emicare solet, prædictorum S. Sophronii carminum indiculus, manu Allatii conscriptus, in vaticano quoque codice a me lectus est, cum additamento tituli cuiusdam odæ ad Ioseph; eaque carmina cum aliis melicis fuerunt olim in Card. Sirleti bibliotheca. Spem vero eruditorum fefellit omnino Allatius, qui in scholiis ad Eustathium antiochenum p. 285. ita promiserat: *Sophronii hierosolymitani, Sophronii monachi iatrosophistæ, Heliae Syncelli, Michaëlis Syncelli, Ignatii grammatici diaconi, elegantissima piissima et mellitissima carmina propediem edemus, si ita Deus annuerit.*

X. Sequuntur in codice Ἠλίου συγέλλου ἱερέως 1. κατανυκτικός. 2. θρηνητικός εἰς ἱουάν. Deinde Ἀποκλῶδου τοῦ γραμματικοῦ εἰς τὰ βρεμῆλλα, cuius hæc prima strophæ est:

σοφίης ἔλαμψεν ὄρη,	ἔθεν εἰς χρόνος κλέλει
χρῆναι λόγῳ δοκῶνται,	πᾶν ἐν λόγῳ χρηρῆται.

Huius Acoluthi nullam adhuc reperi neque apud Allatium, ubi de melodis, neque apud Fabricium, mentionem. Postea Λέωντος τοῦ μαγίστρου 1. ἐπιτύμβιος εἰς Θιαιπσίην τὸν θυγατέρα αὐτοῦ. Deest initium. 2. εἰς τὸν γάμον τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος. 3. εἰς τὸν αὐτὸν γάμον: atque in hæc altera ode videtur poëta defendere Leonem augustam, qui ob sæpius repetitas nuptias male audiebat. Ait enim: νεμέμους Λέων παθήσας ἔθεν τῷ φίλῳ παρόντες, ἔνθα γάμῳ πλῆσας, παρὰ παστάδα τραπέται.

Concluditur: φύγες οὐρανῶς γὰρ ἐστὶ - νεμέμους γάμῳ ἔλγαινον. 4. εἰς τὸ λουτρὸν τὸ ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῇ ὑπὸ Λέοντος τοῦ αὐτοκράτορος εἰσδομῆν. 5. εἰς τὴν αὐγαστὴν Ἠλίην Κωνσταντίνου τοῦ νέου σύζυγον. Deinde Σωφρονίου μοναχῶν ιατροσοφιστῶν εἰς τὸν Ἰωσήφ, Iacobi scilicet hebraei filium. Postea Γεωργίου γραμματικοῦ odæ sex, quarum omnium initia scribit Allatius in diatriba de Georgiis, excepta ista: ἱερὸς Ἠλίος καὶ Ἀρροδίτης. Primæ acephalæ odæ strophæ prima hæc est:

ὁ ἱερὸς χρόνος συναπτῶν	ἵνα σὺν πάσις χρηρῶν
σῶμα μὲν ῥόδον Κωδῆρε,	Ἐλαῶν σὺν βελῖαναι.

Postremo Ἰγνατίου διακόνου γραμματικοῦ 1. εἰς Παῦλον τὸν ἰδὼν μαρτυρῶν. 2. θρηνητικός εἰς ἱουάν. Ab Ignatio diacono, S. Sophiæ scevophylace, scripta extat Nicephori constantinopolitani vita. Hi omnes leguntur, exceptis aliquot odis, in allatiano et vernetiano codicibus graeci melodi. Veruntamen index ibidem legitur aliorum quoque aliquot melodorum, quorum reapse scripta considerantur. Sunt autem 1. Ἀρίθα ἀρχιεπισκόπου εἰς Φώτιον τὸν πατριάρχην. - εἰς

Λίοντα δόκοντες καὶ σχολάζοντες. — εἰς τὸν νέον ἐκκλησίαν. — εἰς τὰ ἱερῶνά τε αὐτῆς ἐκκλησίας. — εἰς τὰ Λίοντος τοῦ βασιλέως βιβλίον. (Hunc esse Aretham iudico, cuius in sacros libros habentur commentarii.) 2. Λίοντος ποιητικῆ καὶ φιλοσόφου εἰς τὰ βιβλία τοῦ Καίσαρος Βάρβα. — Ἐγώμουν Ἡρακλείτου (Ἡρακλείτου). στρατηλάτου Ἀλεξάνδρου. Eiusdem Leonis philosophi alia quoque vidi carmina in chartis allatianis. 3. Σεργίου γραμματικῆ εἰς τὸ γράμμα τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς, ἑπάνω ἀπὸ Κυζίου . . . Φιλίππου πατρὸς Λυκίου. 4. Κωνσταντίνου γραμματικῆ ὁς μαθημάτων χάριν πατρίδα καταλιπὼν καὶ γενεῖς, εἰς τὴν Βόζαντος ἀνῆλθε πόλιν· ψυχῇ δὲ ἤμικεν περὶ τῶν γενῶν μαθὼν, εἰς νεκρῶν ἀπολόντο ἐκ Σακίνας ἀπαίροντες, πέδον ἀγλήτη βεβαλκμένους ἦσαν τοσούτοι. Item ὁδῶν ἐρωτῶν ἔπαρ ἦσαν ἐν νεότητι παίζων, οὗ τε σπουδάζων ἐλαβε δὲ τὴν ἐπίδοσιν ἐκ μελῶδους τινὸς ὀδόμενος ἐν γῇ. Attamen huius Constantini, qui dicitur Leonis philosophi discipulus, extant in eundem philosophum mss. carmina. Itemque Constantini rhodii (puto eundem qui supra) legibam ibidem carmina πρὸς χειρογράφου Λίοντα. Item eiusdem alia poemata, quibus respondet Theodorus paphlago. 5. Θεοδόσιος γραμματικῆ, εἰς ἑλάν γλῶττι καὶ εὐ πεδῶται ἐκ τῆς ἄγαν γλῶττι. 6. Λιοντίου γραμματικῆ ἐρωτῆσι λαλεῖ πρὸς χελιδόν. (Adnotat autem Allatius, in codice augustano CXXI. n. 6. haberi Leontii versus.) 7. Λίοντος τοῦ δισπότου δεξαστῶν εἰς τὴν ἁγίαν πεντακοστὴν, ἐν τῇ ἐσπέρῃ ἡ ἀρχὴ δῶκε λαοὶ τὴν τραπῆνταστον. 8. Κοσμᾶ μοναχῶ κανὼν εἰς τὴν ἁγίαν πεντακοστὴν ἡ ἀφορτ. πεντακοστὴν ἑορτάζοντες ἡ ἀρχὴ πόντη ἐκάλεσε. 9. Ἰωάννου τοῦ Ἀρχιᾶ κανὼν διὰ στίχων ἱαμβοῦν εἰς τὴν ἁγίαν πεντακοστὴν etc. κανὼν τραπῆδος ἐν τῇ μεσονυκτίῃ. Tres tamen Photii odas, quas ego in alio melodorum quondam codicē vidi, in vallicelliano non memorantur. Denique ut poetarum, quorum in allatianis vernatianisque adversariis carmina vidi, notitiam absolvam, ibi videlicet sunt haec fere nomina: Catraces quidam, item Corinthus quidam, Eustathius macrembolites, Euthymius zygabenus, Georgius pisides, Iohannes euchaita, Isaias quidam, Manuel Caleça, Manuel melissenus, Mathias Chrysocephalus, Maximus, Perdiccas ephesius, Manuel Philē, Proschus, Theodorus Balsamon, Theodorus studita, Tzetzes; qui certa partim sunt editi, ut Maximus, Perdiccas, Pisides, alique aliquot. Sunt etiam anonyma carmina, veluti duo longiuscula εἰς τὴν ἁγίαν Ἀθανάσιον: aliud adhuc longius εἰς τὰ Χριστοῦ γενέθλια: aliud item εἰς τὴν τῆς ἁγίας παρθένου μετόπισθεν. Erant quaedam insuper ad anthologiam veterem pertinentia. Sed iam manum de tabula.

Bar-hebraei Nomocanon.

XI. Qui in doctorum hominum libris non tam phalerata rhetorice flore orationem, quam solidae doctrinae fructum querunt, ii certe hunc Bar-hebraei, quem ipsis legendum obicimus, Nomocanonem in primis ada-

mañunt. Est enim huius libri dos praecipua, ut nihil ei par aut simile in orientalis iuris bibliotheca habeatur; ne Ebediesu quidem excepto opere, quod in re ecclesiastica uberrimum, res civiles multo parcius attingit. Sane Bar-hebraeus canones orientales et graecos, interdum etiam africanos, late complectitur, sed et leges Caesarum permultas, aliquando nominatim, plerumque vero anonymas, nectit; quae res postrema eruditis admodum iurisconsultis placebit, qui nostra aetate ius caesarum criticamque eiusdem historiam tantopere ventilant, eiusque fines quam latissime proferunt. Sed age ipsius auctoris et operis ex bibliotheca orientali Iosephi Simonii Assemani T. II. cap. 42. notitiam ponamus.

Gregorius Bar-hebraeus, qui et Abulpharagius, scriptorum iscobitarum facile princeps, patria melitensis (1), patre Aarou medico, anno Christi 1296. natus est, ex quo Bar-hebraei, hoc est Hebraei filii cognomentum traxit. A puero graecae, syriacae, et arabicae linguis strenuum operam dedit: mox philosophiae ac theologiae cursu emenso, medicinam sub patre aliusque aetatis celeberrimis medicis coluit. Anno aetatis vigesima, in urbe Phoeniciae Tripoli, ab Ignatio Iacobitarum patriarcha episcopus Gubae ordinatus fuit; ex qua sedo, anno sequente, ad Lacabenam translatus fuit. Deinde vero noster circa aetatem 1252. alepensis ecclesiae infulus ornatus fuit; demumque anno 1264. ex alepensi ecclesia ad Maphriani dignitatem evectus est, quam usque ad annum suum mortualem 1286. tenuit. (Maphriani dignitas apud Iacobitas, patriarchali inferior, metropolitana maior; primatem recte veritas. Orienti praesidet, hoc est Chaldaeae et Assyriae, nec non extremis Mesopotamiae partibus, sub antiocheni Iacobitarum patriarchas potestate. Et quidem de amplificatione per usurpationem Maphriani auctoritate, legisse nostrum p. 41. Librorum eius multitudinem ac praestantiam receuset idem Assemanus, a quo partem eam tantummodo mutuabimur, quae loquitur de Nomocanone. Sic igitur p. 299. seq.) *Liber Directionum, seu Epitome ecclesiasticorum canonum et legum secularium*. Duas partes complectitur; prima est de rebus ecclesiasticis, altera de causis ad laicos spectantibus: opus integrum decurrit sub capitibus quadraginta, quae in sectiones aliquot dividuntur. Huiusmodi iuris syntagmata apud orientales Christianos syriace et arabice instituta sunt, ut episcopi et patriarchae ad manus haberent leges, ex quibus inter Christianos ius dicere possent (2). Nam ex communi disciplina, variis etiam Chaliphorum Sultannorumque privilegiis confirmata (3), Christianorum inter se litigantium causas apud episcopos aut patriarchas iudicari debebant ex legibus antiquitus receptis. Illas autem non aliae erant quam canones Conciliorum, constitutiones Patrum, responsa

(1) Id significat ipse Bar-hebraeus in nota marginali apud nos p. 102. Confer etiam p. 217.

(2) Sic respo noster in clausula operis, se id scripsisse demonstrat, ut antistites sanctae ecclesiae iudicare populum sinalem quont, et definira iudicia, ac leges intelligere.

(3) Legi egomet Sultani bysuntini nostra aetate regnantis, amplissima diplomata graeco armenioque patriarchas, nec non catholico sacerdoti praefecti civilis apud nostras summunionis Armenias vice fungenti tradita, quibus ius (civile) dicendi inter imperii othomanici Christianos potestas propemodum suprema et universalis conceditur. Dixi *iur civile*, non *saarum* sive *ecclesiasticum*; hoc enim nullus laicus, nedum iuren, dare potest, neque christianus quisvis ab eo utendum accipere.

prudantium et doctorum ecclesiae, leges denique christianorum imperatorum, quas ex epitome iuris Iustiniani, Novellis, et Basilicorum libris in suam linguam Syri Arabesque traiecit. Ex illis igitur in locos communes digestis Collectionem hanc suam composuit Bar-hokhraeus. Praeterea testimonia usurpat ex didascalia seu constitutionibus Apostolorum, ex canonibus eorundem, ex Clementinis variis, et ex conciliis niceno, constantinopolitano, epheasio, chalcedoensi, neocaesariensi, aneyrano, laodiceno, antiocheo, et gangreensi. E Graecis laudat Dionysium areopagitam in libro de ecclesiastica hierarchia, Dionysium patriarcham alexandrinum, Eustathium, Origenem, Athanasium, Basilium, Timotheum alexandrinum, et Severum antiochenum. (Ex Afriensis Cyprianum.) E Syris Rahulam et Iacobum edessenos episcopos passim, Philoxenum mabugensem, Georgium Arabum episcopum, Iohannem alterum Telae Mauzaltae, Cyriacum Amidae, Persarum synodum, Lisium quemdam, patriarchas Iacobitarum Dionysium, Cyriacum, Ignatium, Michaelem seniore, et Iohannem. Nominantur ab eo praeterea Dionysii athenicosis libri tres et epistolae decem, Basilii orationes 29, Gregorii nazianzeni tomii duo et orationes 47, et epistolae variae, Severi tomii tres et homiliae epithronicae, nempe in throno habitae 124, (1) et epistolae, S. Ephraem et S. Isaac sermones 214, S. Iacobi sarugensis 182, homiliae et sermones per anni circulum, quae magna ex parte sunt Iohannis Chrysostomi, Cyrilli, et Theodoti, et Archithi, et aliorum; historiae patrum et doctorum ac martyrum 125, Palladii liber *paradius* inscriptus in tomis tribus, Basilii hexameron orationes 9, Iacobi edosseni in idem orationes 7, et liber unus de theologia, et plures epistolae, commentarii S. Ephraem, et Iohannis, et Moysis Bar-Cephae, et Bar-Salibi. (Haecenus Iosephus Assemanus, qui nullum addit Bar-hebraei Iacobitae sententiam quandoque deerrantibus animadversionem; quod tamen partim Aloisius partim nos brevissimis verbis facere in loco non negleximus. Et quidem illa ciborum aliquot prope indaica discretio p. 229. seq. ex aliis quoque ecclesiis aegre fuit depulsa.)

XII. His de auctore et opere dictis, sequitur ut de interpretatione latina, quae nunc prodit, pauca dicamus. Hanc videlicet Aloisius Assemanus, et quidem primam, ante videlicet quam illam Ebediesu, elaboravit, ut ipse in prologis mss. testatur; quorum a me ratio non est habita, quia partim ab argumento discedunt, partim vero ex impressa Assemani senioris bibliotheca derivati ad litteram sunt. Lucubrationem hanc suam memorat Assemanus in praefatione etiam ad catalogum Patr. chald. p. XLIV. Ait porro Aloisius in prologis se hoc opus servata phrasi et dialecto syriaca (mirum dictum latini interpretis!) litteraeque inhaerentem interpretari. Alibi rursus dicit, concessum sibi breve temporis spatium, et praefixam legem inhaerendi litterae, in causa esse ut quandoque obscurus sensus videatur, stilusque barbarus; cui rei non parum, inquit, culpa eius contulit qui syriacum descripsit codicem. Revera nihil verius toto in volumine dixit Assemanus; etenim scripti eius (exceptis praefationibus) tanta est barbaries,

(1) Nos centum et viginti quinque vidimus. Confer praef. ad T. IX. p. XXIII.

et tantis vitiis sermo confusus, ut vix interdum humano more loquatur: igitur necesse fuit, ut ego innumeris locis verba mutarem, phrasim mollirem aut ordinarem, sententiarum tenebras declarare conarer: quamquam aethiopem lavisse me adhuc sentio. Haec de latini textus elocutione. Unum tamen inveni de baptismo caput abs Iosepho Assemano in alio codice latinum factum; quod statim, abiecto Aloisio, in meam recepi editionem; unde satis patebit quantum interpret Aloisius abs Iosepho distet. Syriacum autem Bar-hebraei exemplar extat in codicibus vaticanis 133. apud Iosephi Assemani catalogum, nec non in codd. 353. et 356-359. apud meum supplementum tomo V: ne aliarum bibliothecarum codices memorem, in quibus pariter conservari compertum est.

De collectione Canonum ecclesiae armeniacae.

XIII. Diu multumque optaveram collectionem aliquam Canonum ecclesiae armeniacae cognoscere, quia mirabar nullam adhuc esse apud nos divulgatam, quum tamen eius gentis permulta scripta iam typis commissa fuissent. Ecce autem expetitur denique deprehendi codicem a quodam Caciaduro armeno, anno Christi 1634. in urbe Rodosto, pereleganti littera, quamquam minime orthographa, scriptum; et a reverendissimo domino Stephano Aucherio Claudiopoleos episcopo Romam anno 1797. delatum. Is codex non armeniacos tantummodo, verum etiam graecae originis canones tenet, ducto initio ab apostolicis, et a gentium per singulos apostolos ad fidem conversarum recensione, eo ferme modo quo suum texit prohoemium Ebediesus. Ceteroquin ego, ne quod ad occidentales canones attinet, actum agerem, eam tantummodo codicis partem seligendam putavi, quae orientales id est Armeniorum canones continet, et quidem antiquiores, nempe a saeculo quarto ad octavum; quos implorato, ut dixi p. 316, perito interprete ad latinum usum notitiamque transtuli, et in hac mea orientalium canonum sylloge libentissime collocavi: nihil enim opportunius esse iudico, ob cognoscendos, quod valde nostra interest, illius ecclesiae mores et instituta. Nam de dogmatibus vix sermo est, quia hi canones disciplinam plebique cleri populi que continent. Sed tamen hanc Canonum collectionem non ita ubique esse authenticam, ut tituli eius prae se ferunt, dixi, admonentibus ipsis Armenis, in adnotatione p. 316. Quod vero ibidem, suadente quodam amico, affirmavi canones Isaaci parthi prae ceteris videri certos, iam me dicti propemodum paenitet: sunt enim in his minutiora multa, quae quarto saeculo, id est Isaaci aeo, vix conveniunt; quare et hi postea interpolati videntur. Quid quod p. 285. canones hi dicuntur nunc primum ex graeca lingua conversi? Nam de illis Iohannis Ozniensis iudicium

non retracto, sed ii præ ceteris animadversiones nostras commoverunt; quæ ne repetam, hoc saltem aio: scilicet consuetudini illi Schismaticorum offerendi merum in sacrificio, novum nuper et validum me suscitasse adversarium Eutyrium patriarcham constantinopolitanum, armenio patriarcha seniore duobus sæculis; qua super re discui in voluminis noni præfatione. Nam quod Ozniensis exemplo utitur a mosaicis libris sumpto, quid ea res demum apud nos valet? Melchisedechus autem, quodnam, oro, theologis argumentum suppeditat? præsertim quia nescimus, utrum merum obtulerit an meracum. Sed bene est, quod faletur Ozniensis, diversam esse a sua ceterarum gentium christianarum traditionem; cui populus quoque armeniacus, quatenus orthodoxus est, tandem aliquando obedientiam præbuit. Rursus bene est quod omnem Ozniensis cum Schismaticis communionem canone suo 29. vetat; idque aio propter laxiores nonnullorum hac super re opiniones. Unum adhuc lectores quaerent, quid sit nimirum in Macarii hierosolymitani canone (p. 274.) oleum mortuorum, Equidem de his Macarii canonibus, qui nunc primum ex armenico codice linguaque produnt, subdubitare parumper licet; præsertim quia gratam illam Armeniis schismaticis crambem recoquunt de usu meri in eucharistico sacrificio: quam rem abs hierosolymitanæ ecclesiæ traditione usuque abhorrere, in scholiis demonstravi: quare et illum Armeniorum morem ungendi, ut audio, sacerdotum suorum cadavera, palæstina ecclesia, tam prisco præsertim ævo, fortasse ignoravit. Sed utcumque ista res se habet, nullam hæc esse sacramenti vim aut naturam, quis non videt? Nihil est enim, nisi honor quidam sacratis adhibitus cadaveribus, veluti apud nos turis suffitus, et lustralis aquæ aspersio, quam nos sane mortuorum baptismum non appellamus. Ritus certe apud Iacobitas ungendi in pectore mortuos sacerdotes narrat Bar-hebraeus in hoc volumine p. 37, nulla ritui adtributa sacramenti vi.

XIV. In prætermissis a me codicis armeniaci partibus, vitiosi quidam canones sunt concilii ut inscribitur theodosiopolitani, quibus maledicunt S. Leoni papæ romano, vetatur aquæ in sacro calice admixtio, coniunctio festorum natalis Christi et Epiphaniæ imperatur, Purificationis autem sollemnitas ad diem quartamdecimam februarii transfertur; idque concilium celebratum esse adfirmatur sedente Isaaco armenio patriarcha et Iustiniano magno imperatore, cuius iussu ex universo orbe romani, graeci, albani, assyriique episcopi Theodosiopolim in Armenia convenisse dicuntur. Immo quis non videt, hanc synodum vel prorsus esse confictam (1) vel certe immaniter interpolatam? Quandonam enim episcopi ex universo orbe, et quidem etiam romani, ad Armeniorum synodum confluerunt? Qui fieri pote-

(1) Cinnicianus hist. Armen. lib. III. in adnot.

rat, ut romani et graeci Leoni maledicerent, cuius epistolam semper ut columnam fidei suspexerunt? Quomodo item meri oblationem, festorumque perturbationem illam sancirent? Neque rursus tam facile graeci azymum, quod in concilio decernitur, comprobassent. Fallaciae huiusmodi, etsi execrandae sunt, nihilo tamen minus apud pravae mentis homines non raro deprehenduntur. Nam de confictis apud nestorianos Chaldaeos occidentalium pontificum diplomatibus, paulo ante dixi. Suppositam a graecis photianis Iohanni VIII. PP. epistolam, in primo volumine demonstravi. Iustinianus imperator (apud me T. VII. p. 304.) suppositam S. Iulio papae epistolam, desse omnino in archiis romanae ecclesiae testatus est. Dogmaticam catholici cuiusdam patris homiliam ab homine monophysita corruptam, alibi docturus sum; ubi enim catholicus scripserat Christum non dividi in duas *personas*, ibi monophysita *naturas* posuit; ita tamen ut in codicis rasura vestigium adhuc vocabuli *personas* appareat; ex alio autem eiusdem homiliae exemplari folium ipsum detraxit. Quid plura? Primum ab Anastasio (apud me T. VII. p. 6.) prolatum ex patribus testimonium, ex oratione Nysseni est, idquo deerat in editionibus, quia codex morellianus eo folio carebat, in quo Nysseni tractus fuerat perscriptus. Atqui in eo fragmento validum est argumentum pro S. Spiritus processione etiam a Filio. Loquens enim sanctus pater de essentialibus personarum divinarum proprietatibus, ita scribit: τὸ ἄγιον πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς λέγεται, καὶ τοῦ υἱοῦ εἶναι μετέστροφον· οὐκ ἔστιν τὸ μὲν πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ὂν, καὶ Χριστὸν πνεῦμα ἑστίν. Pergit autem ibidem Nyssenus docere, nequaquam posse vicissim πνεύματος Χριστὸν appellari; nempe dici, quod ut Spiritus a Filio est, ita Filius pariter a Spiritu sit. Num ergo fortuito id dogmaticum folium a codice excidit? an vero photianus aliquis abstulit? Equidem ex tam levi incertoque indicio nihil definio.

Ebediesu opus de christianae religionis veritate.

XV. Nostra redit ad sobensem Ebediesum oratio, cuius christiana demonstratio atque apologia prae ceteris aliorum auctorum, quas in orientalium codicum penore habemus, me delectavit, et lectu dignissima visa est. Talis quippe tantusque scriptor est Ebediesus, ut iudice Assemano, doctoribus ipsis syris Ephraemo, Isaaco, et Iacobo comparandus esset, nisi dicendi copiam, stili nitorem, sacrae denique eruditionem, Nestorianorum erroribus, quibus a pueritia imbutus fuit, contaminasset. Scripsit vero id opus, iubente patriarcha suo Iaballaha, post annum Christi 1291, in quo peracutum ingenium prodit, et in logicis disciplinis exercitatum: praecipui vero momenti est quartum capitulum tractatus tertii, ubi christianarum seotarum (quod tamen nomen vera orthodoxia respuit) divisionem perspicue

exponit. Porro Sobensis errores, praesertim ubi agit de sacramentis, breviter ego, ut decuit, in scholiis increpui: verumtamen ad fermentum quod adinet, anilem Nestorianorum fabulam refert Asemanus B. O. T. IV. p. 260, ex qua tantus error conflatus est, ut ritum hunc, sacramenti instar sacri lege habeant. Hoc denique et grati animi et veritatis causa dicendum superest, nempe hunc egregium Ebediesu de christiana religione tractatum nos habere ab eximio interprete Francisco Mehascb maronita, Collegii urbani alumno, qui syriaci quoque exemplaris editionem diligentia sua peritiae curavit.

De S. Sophronio patriarcha hierosolymitano.

XVI. Cogitanti mihi de Sophronii, viri sanctissimi, ante medium saeculum septimum patriarchae Hierosolymorum, tum insignibus erga ecclesiam meritis, tum etiam non paucis scriptis, permirum videri solet, nondum haec, in tanto typorum apud nos usu, fuisse collecta, neque idoneo voluminis apparatu coniunctim edita; immo vero complura in codicibus mss. ad hanc usque diem indecore prorsus retineri. Quae igitur sparsim sunt vulgata, veluti in Concilio generali sexto, in Sanctorum actis, in Patrum lugdunensi Bibliotheca, apud Gretserum de cruce, apud Combefisium in bibliotheca PP. concionatoria, atque apud Allatium, non ignoro; sed praeter quam quod pars illorum nonnisi latine extat, sine graeco originali; ea sane incommode sus deque quaeruntur, et illustratione debita carent; atque, ut dixi, fratrum librorum adhuc latentium comitatum desiderant. Itaque cepi consilium instruendi mediocrem tomum, quem postea in lucem emitam, quo cuncta Sophronii opera, cum Hesychii etiam presbyteri hierosolymitani non paucis scriptis haud paenitendis, complexurus sum. Et sane apud me habeo graecos utriusque auctoris textus complures: Sophronii autem studeo pacne prae ceteris divulgare copiosissimam, quam prae manibus habeo, de SS. Cyro et Iohanne historiam, genuinum certissimumque beati Patris foetum, et diu nimis in Graecorum Latinorumque codicibus pressum. Interim vero nihil vetat, quominus haec duo colloce in antecessum S. Sophronii scripta; primo videlicet in SS. Petrum et Paulum AA. panegyricam orationem, quam veluti gemulam in vaticano codice graecam reperi, brevique hora latinam feci; deinde typici quoddam fragmentum, sacris quos superius descripsi, hymnis quodammodo consonum, cum finalibus regi et sacrorum antistiti acclamationibus: nam officii quoque divini ordinem a S. Sophronio nostro fuisse instauratum, testatur auctor priscus Simeon thessalonicensis apud Allatium in dissert. I. de ecclesiasticis Graecorum libris; quam nunc rem vaticanus codex confirmat.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

Σ Ω Φ Ρ Ο Ν Ι Ο Τ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΠΕΤΡΟΝ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΝ ΤΟΥΣ ΜΑΚΑΡΙΟΥΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ

Τῇ ᾠ ΗΜΕΡᾷ ΤΩΝ ΓΕΝΕΘΑΙΩΝ.

4. Πάλιν ἡμῖν δοῶς ἀδιάλυτος ἐλαψεν, πάλιν ἡμῖν συζυγία ἀδιάζυκτος ἤνθησε, πάλιν ἡμῖν συναίμα ἀδιάτρητος ἔβρυσεν, ἀποστολικῶν ὁμῶν πανηγύρων εἰς μίαν συνδραμυσὺν ἐστῆν καὶ πανηγύριον, καὶ διπλοῦς ἡμᾶς λαμπρυνουσῶν ταῖς χοιρῶτάρισιν, ἐν μιᾷ φρενὶ ἐλακτικῇ φανερμένον λαμπρότητι Πέτρος γὰρ τῶν ἀποστόλων ὁ κυριακίστατος σήμερον, καὶ Παῦλος ὁ Πέτρον τὴν χάριν ἐγαμύλλει, καὶ τὸν ἀξίαν τῆς ἀποστολῆς παραπλήσιος, κἄν εἰ μὴ τῆς ἱεράς δωδεκάδος ἐκείνης τῶν φωστράνων ἀποστόλων ἐτίγχανεν, ἥς τὴν ἐλογητὴν καὶ πρόκλησιν, οὐκ ἄνθρωπος τίς ψιλοῖ ἐκτετήνατο, οὐ προφήτης, οὐ πατριάρχης, οὐ δούλος, οὐκ οὐράνιος καὶ ἀσώματος ἄγγελος· δοῦλε γὰρ εὐτοὶ καθεστῶτακαι ἀπαντες, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ὁμόδουλοι, κἄν εἰ ὀρεταῖς ἡμῶν καὶ πνευματικαῖς ἀξίαις καὶ χάριτι μέτρη πολλῇ διαφέρουσιν· ἀλλ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ὁ θεοπότης πάντων ὁμῶν καὶ Θεὸς καὶ κῆρυξ, ὁ τὴν φύσιν διπλοῦς καὶ μοναδικὸς τὴν ὑπόστασιν (1), ὁ ἐκ Διῆς τε καὶ ἀνθρωπίνης συγκείμενος φύσεως, καὶ ἐν οὐσίᾳ τε εἰς αὐτὴν ἀνθρωπίνῃ φανερῶς γνωριζόμενος, καὶ οὐδαμῶς εἰς αὐτὰς διαιρούμενος, οὐδὲ τρυπῆν τὴν οὐρανίῳ προσδεχόμενος, διὰ τὴν εἰραπτον καὶ ἀμείρεστον ἔκκυσιν· οὐδὲ γὰρ τὰ ἐξ ὧν ἐστὶ συνέχυσεν, εἰ καὶ ἀλλήλους ταῦτα κατ' ὑπόστασιν ἦκουσιν· οὕτε τὰ ἐν αἷς ἐστὶν ἀλλήλων διέσπασιν, κἄν εἰ ἐν αὐτοῖς τελείως γνωρίζεται Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς καὶ ἐν αὐτῷ θιγαρούμενος· ὁ καρδίας καὶ νεφρῶν ἐπιστάμενος, καὶ ψυχῆς ἀφαντοῦς θανάτων τὰ βουλεύματα, ἅπαν ἑκατοὺς ἄνθρωπος ἐν καρδίᾳ κρυφαῶς βουλεύεται, κἄν εἰ λαμβάνειν δοκῇ λεηστρικώτατα τοῦς τῆς αὐτοῦς ὑπάρχοντες φουσεως.

2. Οὕτως ἡμῶν τῆς σωτηρίας κηδόμενος, δι' ἣν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐξ οὐρανοῦ κατεβλήδην, αἰώνιον ἐλογχὸς ἐπαύσατο, καὶ χάριν ἀποστείλῃς αὐταῖς κατεμένους, συναρμυζομένιν μὲν αὐτῶν τῇ πίστει, οὐ διαιρούσαν δι' αἰγῶν τὸ ἀξίωμα, οὕτε τὴν τάξιν συγχύσαν (2)· ἀλλ' ἐν τῇ ἐνότητι τῆς ἀποστολικῆς ἀξίαις καὶ χάριτος, τὸ τῆς τάξεως ταρῶσαν διαφόρον· καλέον γὰρ ἢ σερίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δύναμις, καὶ ὁ λόγος ὁ πάντων γνωστῶν γνωστοποιῶν· κῆρυξ καὶ τῆς ἀποστολῆς τὴν ἀξίαν ἐνείκειν φυλάττεισθαι, καὶ τῆς τάξεως τὴν διαφόρον ἀνυγχεῖν γνωρίζεσθαι, ὥς ὅτι μῆτε ἡ τάξις εἰς ἀταξίαν μετέχρηται· ἡ ἐκχρῶν

(1) Notennus S. Sophronii doctrinam contra monophysitas, monothelitarum fratres, quorum haereseos molles ipse fuit.

(2) En ut S. Sophronius primatum Petri in apostolico ordine belle tuetur, etiam supra Paulum; quorum dignitatem neoterici aliquot, male erga sedem Petri romanam adiecti, aequare volebant: ita ut ipsorum doctrina inter damnatas merito propositiones relata sit.

γὰρ θεῷ τυγχάνει τὸ ἀγαθόν· μήτε τῆς εἰσῆς ἡ χάρις εἰς ἀνάσταν διατίθεται· χάριτας ἀμεταμέλητα γὰρ εἰσὶ τὰ χαρίσματα, καὶ τὸ ἔργον ἐπὶ αὐτοῖς διατίθεται, οὐδαμῶς, ὡς ἡ μετὰ τὴν φθοι, παρελθόντων· οὗτος ὁ πάντα ζῶν καὶ σταθμῶν διακρινόμενος, καὶ ἐκαστῷ διδόν· ἀποσωματωμένη βουλὴ τὰ χαρίσματα, μετὰ τὴν πρώτην ἐκλογὴν, ἐν ᾧ ἀπιστοῦλος σκεπάζεται διδόναι, καὶ τὴν διύστεραν, ἣν εἰσὶ μαθηταῖς δύο καὶ ἐξελθόντων τίτου· χι· μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸς ἐκ τῶν ἐπιγίγνων πραγμάτων ἀνάβασιν, ἥ τις διὰ τὴν σάρκα γιγνέσκει, ἣν ἐξ ἡμῶν προσελθόντες, ἀσάρκως γὰρ καὶ ἀσώματος τὸ πρῶν ὡς ἡμᾶς καταβίβει, καὶ τρίτην ἐκλογὴν ἐπιθεῖναι, αὐτῶν τῶν ἀποστόλων καλῶς τὴν ἀρίστην, εὐὰ ἀποστολῆς διαφορὰν ἐργαζόμενος· ἐξουσίαν γὰρ ἔχει ὁ πᾶσιν κεραμεὺς ἡμῶν θεὸς, τοῦ πλείου καὶ τοῦ πλάσματος σκευαίνειν, καὶ παραθεῖναι ὡς βούλεται, μετένους αὐτοῦ ταῖς βουλαῖς ἀντεπράττοντας· ὅς καὶ τὸν Παῦλον σωρὸς ἐκλεγόμενος, ἔρασκε πρὸς Ἀνακίαν τὸν Παῦλον βαπτιστὴν καὶ διδασκαλόν· ἐκείνος γὰρ αὐτὸν καὶ τυφλωθέντα περιέκοι, καὶ φωνεῖσθαι βαβύλωνα, καὶ βαπτισθέντα διδάσχει τὸ θεοπνευστὸν δίδαγμα· περὶ αὐτοῦ τὸν τοῦτου θείαν κατήχησιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνέβλεψεν, ὅτι σκευὸς ἐκλογῆς μοι εἶστιν αὐτός, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομα μου ἐνώπιον Ἰσραὴλ καὶ βασίλειον ὡς τὸ Ἰσραὴλ· ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα ὅτι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν· ἀλλὰ καὶ Παῦλος αὐτὸς ὁ θαυμαστός, τῆς εὐαγγελίας εἰς διενεῖαν τὴν προχείρησιν, ἔγραψεν· ὡς ὁ ἐνιργήσας Πέτρος εἰς τὴν περιτομὴν, ἐνέηκεται καὶ εἰς τὰ ἔθνη.

3. Τῆς οὖν τοῦ σωτῆρος κατ' ἐκλογὴν προχειρήσεως, Πέτρος τῷ πρώτῳ τῶν ἀποστόλων καὶ κήρυκα Παῦλον συναρμολογῶν τὸν ἐνθεον, καὶ ἐν ἀμφοῖν διδακτικῶνς ἀνέμοις, ἔπειθ' εἰ τὸν μὲν εἰς ἀποστολὴν τῶν ἐν περιτομῇ προβαλλέτω, τὸν δὲ ἀγέλης Ἰσταντικῆς προσκεκληρωσέν· καὶ χάριν μίαν, καὶ θεοδόστον εὐαγγέλιον, τὸ τῆς νικητικῆς φωνῆς τῆς πρὸς τὸν θεόν καὶ γεννιότερον, τῆς δὲ αὐτὸν ὡς Χριστὸν αὐτὸν ἐπιστρέφοντι δίδωμι, καὶ ὄνομα ἐν ἀμφοῖν προσκηρύσσεται, τὸ ἀπ' αὐτοῦ Χριστοῦ χριστιανικοῦ ὀνομαζόμενον· ἐκείνους καὶ ἡμεῖς οἱ τούτων μαθηταὶ καὶ ἀδελφοί, πιστὴν τὴν αὐτῶν περιέποντες, καὶ δίδαγμα τὸ αὐτῶν ἀπαρτίζομεν, ἀλλήλους τούτους συνήφαμεν, ὡς ἡ χάρις συνῆκε τοῦ πνεύματος· καὶ κοινὴν αὐτοῖς συνιστάμεν πανήγυριν, ὡς κοινὴν λαχῶσιν καὶ ἰσχυρίαι τὸ προχείρημα· καὶ μίαν Χριστῷ ἑορτὴν ἑορτάζομεν, ὡς μίαν ἡμῶν πνευματικὴν αὐτῆς διὰ τῆς ἀμεταμέλητης ἐπιστροφῆς φαιδρόντας· οὗς γὰρ Χριστὸς αὐτοῖς συνεκράτισται, καὶ μὴ κατασῆμποι χάριτι, τούτους ἀλλήλων διαμεῖναι οὐκ αἰνῶντες, οἱ εἰς Χριστὸν τεταμένους ἡμᾶς ἐφίκαλλοντο· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μίαν αὐτοῖς πανήγυριν ὤρισαν, ἵνα μὴ Χριστοῦ τῇ ψόφῃ φανίσαν μαχομένη· οἷς καὶ ἡμεῖς οἱ ἐκλεκτοί, ἐν πᾶσιν ἀπολυθεῖν ἐπισκευάζομεν, καὶ κοινὴν αὐτοῖς συνδρομὴν συνόντες ἀρροζομεν, καὶ ταύτην φαιδρότητα τιμῶμεν αὐτῶν τὴν συνήφειαν· ἔτι γὰρ Πέτρος ὁ κερματὸς κερύεται, ἐκεῖ καὶ Παῦλος εὐδὺς ὀνομάζεται· καὶ ἐπεὶ Παῦλος ὁ ἑταῖρος ἀνδρὸς φανῆ, καὶ Πέτρος συναγελαζόμενος δέκνεται.

4. Οὗτος ἀλλήλων οἱ σοφοὶ καὶ διαπιστοὶ τὰς συνουσίας ἀλλήλους ἐργάζονται, τὸν χωρεσμένον οὐ βουλόμενοι, τὸν μερσμένον ἐκτρέφοντες, τὰς διαμενέας ἐκλίνοντες, τὰς τομὰς ἀπορρίπτοντες, τὰς διασώσεις οὐ στέργοντες, ὡς μίαν ἐκδοκίαν, καὶ ἐχθρας εὖως προβλήματα· διδοῖται διὰ τούτων ἡμᾶς ἐκρίναι, τὴν τῆς πνευματικῆς ἀπαρτίσεως ὡπλίσαι, καὶ εὐαγγελίας τῆς κατὰ Χριστὸν τὸ ὡρίμων· τὸ γὰρ κατὰ Χριστὸν τὸν θεὸν οὐ γινόμενον,

οὐδὲ μίαν παρέχον εἶδε τοῖς θρώσιν ὠφέλειαν· διὰ τοῦτο οὐ καὶ ἀμύροισι, τὸ τῆς ἀγάπης ἡμᾶς ἐκδοσάμενος ἐξέλες, καὶ ἐν ἑαυτοῖς τυπώσας αὐτῆς τὴν ἐνέργειαν, καὶ κοινὴν τὴν παντοφύριον ἀγνοοῦν· εἶδεν ὁ μὲν, ἀλλήλους ἡμᾶς τῷ συνδίσμῳ τῆς ἀγάπης γιγνώσκων τὸ ἀπικτεῖν, ἦν καὶ πάντων μείζονα τῶν χαρισμάτων ὠφελετο, ὡς καὶ τὸ πλησίον κακὸν οὐκ εἰδὼς ἐργάζεσθαι· ἡ γὰρ ἀγάπη ῥηοί, τὸ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· καὶ ἀλλήλων ἐνδοχέσθαι τὰς αὐτῶν ἐνδοθυμίαις ἐντέλλεται· καὶ εὐ τοῦτο γε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ σῶμα αὐτῶν μὴ ζητεῖν διακρίσσειται, ἀλλὰ τοῦ πλησίον παθεῖν δι' ἀγάπην, ἥ τις καὶ ἐν σῶμα, καὶ ἐν πνεῦμα ποιεῖ τοὺς μετέχοντας, καὶ ἐν μὲν ἐλπίδι τῆς κλήσεως τίθῃσι, καὶ κοινούς· τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀποδέκνυνται· ὁ δὲ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἡγουμένους ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας, ῥηοί, εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον ἐκ καρδίας ἀλλήλους ἐκτενῶς ἀγαπήσατε, καὶ ὡς θεοὺ δοῦλοι, πάντα ἡμᾶς τιμᾶσα· τὴν ἀδελφότητα ἀγαπάτε, ἀδελφοποιεῖν ἀλλήλους ἡμᾶς εἰδὼς τὴν ἀγάπην· εἶδεν καὶ πρὸ πάντων τὴν εἰς αὐτοὺς ἀγάπην ἐκτενῶς ἔχειν ἡμᾶς ἐγκυλιεύει· ὅτι τὴν ἀγάπην καλύπτει πλῆθος ἁμαρτημάτων, ὁμοτικῶς ἀπεργήσατο.

5. Ἀλλ' ἡμᾶς τὸναντία τούτων ταῖς διδασκαλίαις σπουδάζοντες, εὐ μόνον ἀλλήλους ἀγαπᾶν εὐ βουλόμεθα, ἀλλὰ καὶ μισοῖν ὡς πολεμίους τοὺς πλησίον ἐξέλοιμεν· οὐκ εἰδότες, ὡς ἔσονται, ὡς ἔχουσιν καὶ μίσους τοῦ πενητοῦ καθίσταται ἔργονα πνευματικῶς· εἶδεν καὶ ἀκαθάρτους τούτους, καὶ θλίβομεν, καὶ μυρίας διαβολαῖς ἐκτοξεύομεν, καὶ πᾶν εἴ τι κακὸν εἰς αὐτοὺς ἐργάζεσθαι, τῆς ἀγάπης ἀπᾶς χρυσοῦσιν· ἡ τις κατὰ Παῦλον τοῦ πάστορος, τὸ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· ἀγάπης γὰρ ἔργον ὅπως περιστάται κίλιστον, τὸ τὸν πλησίον κακὸν μὴ ἐργάζεσθαι· ἀλλ' οὔτε τούτων τὸ θῆνα διδάγματα, τὰ θείας γέμντα χάριτος, καὶ σωτηρίας τοῖς ποιταῖς αὐτοῖς (οὐ) μόνον ἀρεταῖς παρεχόμενα, οὔτε τὰ σοφὰ παλιν ὑποδείγματα μεταγγεῖν ἡμᾶς πρὸς ἀγάπην δαδύονται· οὕτως νοσοῦμεν χαλεπῶς τὸ μισόδιλον, καὶ ἀφύμωστον διενῶς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀπᾶχθαι, ἥ τις πάντων κακῶν καὶ πικρῇ κυρίως ἐστὶ καὶ γεννήματα· διὸ παρακαλῶ προσφιλέστατοι, ἵνα τὴν ἀποστολικὴν ὁμῶς καὶ φιλικὴν Πέτρος καὶ Παῦλος τῶν Θεοπροσείων ἀνδρῶν παντοφύριον ἀγνοῦν, ζητοῦμεν αὐτῶν τὴν ἀγάπην, καὶ τὸν εἰς ἐν πνεῦμα καὶ ἐν σῶμα παθεῖν συνάγειν, καθὰ καὶ ἐν τῇ τῆς μᾶς ἐδοξάμεθα χρίσματι πίστεως, καὶ κακῶν τῶν εἰς ἀλλήλους παντοφύμεθα, καὶ τῶν ἀγάπης εὐαγγελίου αὐτῆς ἀμειβῶν κοινωθήσασιν, φοιτῇται χιματίζοντες γινῶσκει, καὶ ὄντες αὐτῶν παῖδες, καὶ υἱοὶ γνωριζόμενοι, ὡς κρατοῦντες αὐτῶν τὴν ἀγάπην, καὶ τιμῶντες ἀρετῆς τὰ προσάγματα, καὶ μεθὲν πανελῶς τῶν ἱερῶν μαθημάτων αὐτῶν παραφθιρόμενοι.

6. Ἀλλὰ τί τοῦτο νῦν εἰ σοφοὶ καὶ παμμεγίστοι ἀπράττεισι, μετὰ Στέφανον ἡμῶν τὸν πανάριστον εἰς θωρίαν σοφῇ προερχόμενον, καὶ τετάρτην ἐκείνης· πρῶτον αἰρούμενοι· καὶ ταὶ τῇ εἰς τῆς κορυφαίας ἀποστολῆς καὶ προβλήσεως, εὐ Στεφάνου μόνον τοῦ λαμπροῦ πρωτομάρτυρος, ἀλλὰ καὶ πάντων ὁμῶς διωγῶν ἀνδρῶν προσηγόμενοι, καὶ τῷ μεγάλῳ τῆς αὐτῆς πρωτερεύοντι· οὐκ ὅθελον γὰρ ὡς μαρτυρῇ λαμπρότης καὶ ἐλαμψίς, πολλῶν τῆς ἀποστολικῆς αἰγλῆς ἠττάται καὶ σπάσας· τρίτην γὰρ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ σωτήριον γενήσαντος Στεφάνου δίδωσας πανόφωρον, τετάρτην ἐκείνης· διετερήσαντες (1), τῶν ἐντολῶν

(1) Notemus morem hierosolymitanæ ecclesiæ celebrandi festum sanctorum Petri et Pauli quarto a Christi natalibus die.

τῷ δεσπότῳ μνημονεύοντες, καὶ ταύτας ἐκείναι πληρῶν ἐρίμενοι· τοῖς γὰρ τὰ πρωτίῃ λαμβάνον ἐθίλουν, καὶ τὰς μίζους αἷας αἰρούσθαι δοκῶσι, τάξιν αἰρούσθαι τὸν ἐσχά-
τον ἐξέσπεν, ὡδὲ πως διακρίβδου πρὸς αὐτοὺς φεγγεμένους· ὁ δὲ ὅλον ἐν ᾧ ἐκείναι πρῶ-
τος, γινώσκω πάντων ἐσχατος· καὶ ὅς ἐκ ἐκείνου ἐν ᾧ πρῶτος αἷας, ἔστω ἡμῶν δὲ-
λας· καὶ πάλιν, ὁ μίζων ἐν ᾧ πρῶτος, γινώσκω ὡς νεότερος, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ δικανῶν·
ὁ γὰρ ἡγῶν ἐκείνῳ ταπεινωθίσταται, καὶ ὁ ταπεινὸς ἐαυτὸν ὑψοῦνται· ἀλλὰ καὶ εἰ ἐσχά-
τος πρὸς τὴν ἀπειλουργίαν καλούμενοι, πρῶτοι τὴν μισοδοξίαν διέχοντες· εἶπον τοῦτο σα-
φῶς ἐπιστάμενοι, καὶ τάξιν τὴν δευτέραν λαμβάνουσι, καὶ Στεφάνῳ τῷ Διῷ τὰ πρωτίῃ
παρέχουσιν· ἵνα πρῶτοι διανοήσονται γίνεσθαι, καὶ τὸν ἀρίστου ἡμῶν ὅλον τῆς ὁρισεως, τὴν
εὐτίλῃαν φημι καὶ ταπεινίστην, ἥν πρῶτος ἐνεργήσας Χριστὸς ἐτίμητο, ὑποδείχοντος τοῖς
ἐκείνῳ ἐκδοθέντων· μάστιγι ὡς ἡμῶν, τῆς ἐργασίας φεγγεμένους, ὡς πρῶτοι καὶ ταπεινοὶ τῇ
καρδίᾳ τυγχάνοντες, κατὰ τὸ Χριστοῦ τοῦ δεσπότου καὶ διδασκαλοῦ διατάγμα· καὶ διὰ τού-
το, ὁ μὲν ἄλλῃλος ἡμῶν ἡγίσθαι ἐαυτῶν ὑπερέχοντας ἔρασαν· ὁ δὲ τὴν εἰς ἄλλῃλος
ἡμῶν ταπεινωσάντων ἐγκομβίσκασθαι βούλεται· ὅτι ὁ Διὸς, φησὶν, ὑπερεφάνης ἀντιτά-
σεται, ταπεινὸς δὲ ὀπίσθι χάριν· ὁ δὲ καὶ προστίθεται τῷ ταυτῷ δογματί, ταπεινωθῆναι
ὑπὸ τὴν κραταίῃν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἡμῶν ὁμοίᾳ ἐν καρδίᾳ ἐπισκεπτοῦ· ὡν, ἀλλὰ καὶ πο-
θεινέσταται, ἀρεσκται καὶ μαδίεται χορηγούμενους, συνήνομεν τῇ μαδίᾳ τὴν μίσην, καὶ
τῇ ἀρεσκῇ τοῦ λόγου τὰ πράγματα, ἐκείδον μὲν τὴν εἰς ἄλλῃλος ἀγάπην λαμβάνοντες·
ἵνα καὶ λόγῳ καὶ πράγματι τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπισκεπτόντες μίσην, καὶ τὴν αὐτῶν ἐμει-
νῆτα ἡμέρας, καὶ οὕτως αὐτῶν ἡμέρας τὴν ἐργάνῳ ἐρεσκόμενους, ἐμεινόμεν ἡμῶν τὰς
ψυχὰς καὶ τὰ πνεύματα, καὶ φαιδρύνοντες ἡμῶν ταῖς αἰσθήσεσι τὴν αὐτῶν φαιδρεσθῆναι
πανήγυν· τοῦτο γὰρ θεωροῦντες πλέον ἐνδοκίμουν, καὶ πλέον ἀγῶνίζονται, καὶ χαιρού-
ντες ὅμοι καὶ γανόμενοι, τὰς ὑπὲρ ἡμῶν Διῷ δεήσεις προσοίμεν, εἰρεσκῶν ζῶντων προ-
βούμενοι, καὶ βουλήσαντες ἐκείνῳ ἐκδοθῆναι· ἥς γίνονται πάντες ἡμῶν ἐκείνους, ὡς ὅλον
βουθύνοντες, καὶ μετανοοῖ τῇ Διῷ λαμπρύνοντας, καὶ ἀγάπης συνόρισμον συσφύγγοντας,
τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ἑλπίδα ὀρέσκοντες, καὶ τὴν ἀγάπην ζῶντων καὶ μὴ λήγουσαν δι-
έκασθαι, ἐν Χριστῇ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῇ Διῷ καὶ πατρὶ καὶ τῇ πανηγύ-
ρῳ πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος, μεγαλυνσις τε καὶ ἀνύμνησις πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

S. PATRIS NOSTRI SOPHRONII ARCHIEPISCOPI HIEROSOLYMOREM

LAUDES BB. APOSTOLORUM PETRI ET PAULI
DICTAE DIE QUARTA FESTI SS. NATALIS.

1. **R**ursus nobis inseparabile par illuxit, rursus sodalitas indissolubilis nobis effloruit, rursus nobis connexio indivisibilis pullulavit, apostolicis nempe sollempnitatibus in unum festum concurrentibus ac sollempnitatem; quas quum duplici hilaritate refulgeant, unicum tamen, veluti lux solaris, fulgorem demonstrant. Petrus enim summus apostolorum apex hodie celebratur; simulque Paulus gratia acutus, et apostolatus dignitate proximo accedens: quamquam is minime ad duodenarium illum pertinet splendidiorum apostolorum numerum, cuius delectum ac designationem haud homo aliquis simplex curavit, non propheta, non patriarcha, non iustus quivis, non caelestis et incorporeus angelus; quippe hi omnes servi, nobisque hominibus conservi fieri, etsi nos virtutibus et spiritualibus meritis gratissima longe superaverit; verum ipse Christus omnium iherus simul et Deus et dominus, ille inquam natura duplici personaeque unica praeditus, ille ex divina humanaque constans natura, quem divinam simul humanamque substantiam habere manifeste dignoscimus; qui neque in has duas secatur, neque ullam divisionem patitur, propter scilicet mutationis omnis ac partitionis nesciam coniunctionem: neque enim illa, ex quibus constat, confudit, licet ea hypostaticae copulaverit: neque ea in quibus subsistit, nuntio distinxit; quoniam in iisdem perfectus certatur Deus et homo, enudens namque in eodem conspiciendum se praebens: qui corda at renes novit, animaeque invisibilibus consilia spectat, quae unumquodque videlicet clam in corde molitur, et eos qui eiusdem naturae sunt callidissime celara putat.

2. Sic ergo salutis nostrae sollicitus, cuius rei gratia ad nos quoque de caelo venit, piscatorum delectum fecit, hisque gratiam contulit apostolatus, ipsorum utique numero congruam, quin tamen ideoque divideret eorumdem dignitatem, aut perturbationem ordini inducerat, sed eum apostolicae dignitatis gratiaeque unitate, differentiam ordinis conservavit. Praeclarus enim Dei sapientiae virtutisque atque intellectus omnium mentium sollicitissimus, et unitatem in apostolatus dignitate conservandam, et ordinis diffe-

rentiam inconfuse denotandam indicavit, ut neque in perturbationem verteretur (invisa enim Deo perturbatio) neque gratia dignitatis, inaequali gradu beneficii uteretur. Sunt enim sine paenitentia dona; et terminum ab eo praefinitum, ut sit psalmus, nemo transgredietur. Quum is itaque evocata cum pondera et statera fecisset, et unicuique libera sua voluntate dona attribueret, post priorem duodecim apostolorum delectum, alterius quoque discipulorum septuaginta duorum fecit. Denique post suum, cum ea carne quam a nobis sumpsit, in caelum reditum (etenim sine carnis illo corpore ad nos antea descenderet) tertium quoque peregit delectum, ut apostolorum honorum proculcare augeret, quia propter differentiationem in apostolatum invlecher. Est enim in Deiarbitrio, utpote omnium figuli, into et forma ad plasticum prout vult atendi, et pro libito moderandi, quin quispiam ipsis voluntati obistere queat. Atque is quidem post Paulum publice electum, Aoniam Pauli postea baptizatorem magistrumque admonuit. Quippe ille haec et caecum illuminavit, et illuminatum baptizavit, et baptisatum caelesti doctrina imbuit. Perge, inquit Christus, ad hunc divinitus crudiendum, nec non visui restituendum; quia vas electionis mihi ista est, ut deferat nomen meum coram gentibus, regibus, filiisque Israel: ego enim ei ascendam, quanta ipsam oportet pro nomine meo pati. Quin adeo Paulus ipse mirificus, suae dignitatis initium demonstrans, ait: qui operatus est Petro in circumcisione, idem mihi inter ethnicos operatus est.

3. Quum igitur Servator per electionem suam Petro principi apostolorum divum Paulum edociaverit, unamque ambobus dignitatem contulerit (quamquam illum circumcisorum apostolum fecerit, hunc autem gregi ethnico destinaverit) quumque unam eandemque gratiam, supernamque dignitatem, ut filii scilicet Dei et patri fiant, quoniamque per ipsum ad Christum convertuntur, delatit, et nonen utriusque simul largitus fuerit, ut Christiani ab ipso Christo nuncuparentur; merito et nos qui sumus hominum discipuli et adhaec, fidem eorum

amplaxi, doctrinamque secuti, alterum alteri copularimus, quos gratia spiritus iam coniunxerat: communemque ipsis sollemnitatem agimus, utpote qui commune et par officium sortiti sunt: unumque Christo festum celebramus, quae una nobis spiritalis per ambo laetitia illuxit. Quos enim ipse Christus coniunxit, et eodem gratia ornavit, hos invicem separare, periculum illic indicaverunt qui nos Christo genuerunt: quomobrem unam ambobus sollemnitatem indixerunt, ne Christi sententiae adversari viderentur. Quibus et nos pusilli, in omnibus obsequi satagentes, ad communem utriusque apostolo festum concionem concurrimus, etque hoc publico testimonio sodalium ipsorum honoramus: ubi enim Petrus coryphaeus praedicatur, ibi statim et Paulus nominatur: et ubi divus homo Paulus apparet, ibi et Petrus comes conspiciatur.

4. Sic hic sapientes et eximii ineffabilem sollicitudinem inter se colunt, separationem repugnant, partitionem recusant, discidium vitant, divisiones fugiunt, a dissensionibus abhorrent, tamquam odiorum causis, et iniuicitiis occasionibus: semper ut nos doceant spiritalis dilectionis commoditatem, et amoris secundum Christum utilitatem. Nam quicquid secundum Christum non est, id verum emolumentum praebere minime potest. Quomobrem uterque, ut charitatis bona nobis demonstrant, atque exemplo suo vim eius exprimant, communem sollemnitatem egitari gaudent. Quare horum alter, charitatis vinculum invictum agnoscent, cunctis haec charismatibus maiorem esse definivit, quae proximo suo male facere nescit; charitas enim, inquit, proximo non nocet: et eos, qui hac sunt imbuti, invicem tolerare iubet; neque id solum, sed alienam quorere praecipit non propriam, stimulantem amorem, commoditatem; quae virtus unum corpus atque unam animam facit sectatores suos, et in eodem spe vocationis collocat, et participes aeternae vitae declarat. Alter autem apostolus, animas inquit vestras emolumentum in obedientia veritatis, sincero amore atque ex corde invicem amate, atque ut Dei famuli omnes nos honorate, et fraternitatem diligite. Scribat enim, nos invicem fratres fieri per charitatem: unde et ante omnia mutuum impense fovere charitatem moneat, quia charitatem multitudinem peccatorum operiri diserit definit.

5. Atqui nos contraria horum praeceptis agentes, non modo invicem amare volumus, verum etiam hostili odio proximos prosequi volumus; nesci, ut reor, quod discordis et odium, mali spiritus gemini sunt: quare pro-

ximes et iniuriis adficiamus, et sexcentis calumniis quatinus, atque omni maleficii genera adfigimus, postquam semel charitatem aximus; quae quidem, ut ait sapientissimus Paulus, malum proximo inferre non solet. Sed enim neque horum divina praecepta, caelestis gratia plena, quae salutem ipsorum exsecutoriibus, non tamen auditoribus tantum, suppeditant; neque rursum praedicta exempla, transferre nos ad charitatem mutuum poterunt. Adeo dico odii morbo laboramus, tamque exulceratis animis ad mutuas iniuicicias sumus; qui tene malorum omnium praecipuus fons est et parens. Unde vos obsecro, dilectissimi, ut qui apostolicam simul, et benivolentiae plenam, divorum hominum Petri ac Pauli sollemnitatem celebramus, aemulemur ipsorum charitatem; atque ut unus spiritus unumque corpus efficiamur, studemus; cum nobis in unius fidei nunctione traditum est; finemque mutuis iniuriis imponamus, ut caelestis charitatis praemia nos cum illis consequamur; geminos nomen discipulos et progeniem demonstrantes; ut filii eorum dignoscatur, quorum charitatis sumus heredes, praecepta insuper illorum accurate servantes, nullamque doctrinae eorumdem partem corrumpentes.

6. Verum quidem, cur hi demum sapientes ac maximi, post egregium Stephaneum ad publicum nobis spectaculum prodeunt, quartum sponte dramatis actum sibi vindicantes? Atqui summi culmine apostolatus et electionis, non splendidum tantummodo Stephaneum protomartyrem, sed omnes simul Deo charos homines anteverunt, suaeque dignitatis magnitudinis primas ferunt. Neque enim est dubium, quin martyrii amplitudo et auctoritas, apostolico splendori et gradui longe sit inferior. Nihil tamen minus tortum, post Christi servitoris natalis, Stephano concedentes sollemnitatem, quartum sibi reservarunt, praeceptorum Domini memores, quorum haec quoque observandorum studium prae se ferunt. Dominus enim iis qui primas partes ambiunt, maioresque dignitates consequi avert, locum novissimum occupare maerore, sic diserit illos adloquens: qui vult inter vos primus esse, fiat omnium postremus; et qui vult ex vobis princeps esse, sit omnium famulus. Et rursus: qui maior est in vobis, fiet ut iunior; et praeses, tamquam ministrator: nam qui se ipsum extollit, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. Insuper illi ultimi ad colendam vineam vocati, mercedem primi acceperunt. Quare apostoli hoc probe scientes, secundam stationem delinunt, divoque Stephano primam concedunt; semper

ut ita primi iustissimi e vadant, nobisque optimam exaltationis viam, humilitatem dico atque demissionem, quam primus speribus propriis Christus audivit, exemplis suis doceant: discite a nobis (voce operum clamant) quomodo mitis humilesque cordibus sumus, iuxta Christi domini magistrique praeceptum. Itaque alter apostolus ut nos invicem reveremur ceu superiores, admonet: alter vero mutuum humilitatem insinuat vult; quis Deus, inquit, superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quare et subdit buismodi admonitioni: humilissimi sub potente manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis. Atque horum, fratres desideratissimi, quum simus auditores atque discipuli, adhibeamus praecepto imitationem, verborumque auditioni opera; inde scilicet mutuum charitatem referentes: ut et verbis et opere eos imitantes, nosque similes exhiben-

tes, et sic pari cum illis ratione festum celebrantes, animos nostros mentesque laetificemus, sensuumque consonantia nostrorum exhibeamus lactissimam illorum sollemnitatem. Hoc enim ipsi cernentes, magis letantur; atque ita exultat et gaudio perfusi, snas pro nobis preces Deo offerunt, vitam vobis tranquillum potentes, regnumque caelorum expugnant; cuius utinam (postquam nos recte componerimus, et ad Deum conversione expleverimus, charitatisque vinculis invicem constrinxerimus) gloriā et gaudia omnes potiamur, et aeternae iuventutis vitam nunquamque desinentem consequamur in Christo Iesu domino nostro; cum quo Deo patri et sancto Spiritui gloria, honor, potentia, magnificentia, et laudatio ubique, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΤΩΝ ΩΡΩΝ

ΠΟΙΗΜΑ

ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΤΜΩΝ.

ἡ πρώτη ὥρα αχ. πδ.

Βασιλεῖα ἐνομήζου, εὐεργετίζου ἡ γούνα· τὸ σπλάχν σου διεκτείνου ὡς ἀλλοτρίου ἔλδου, ὡς πατρὶς παρῖστα, καὶ θεὸς ἀνδρώπων ἐκ παλαιοῦ πειρασθέντων πορρωθεὶς τὸ κατ' ἡμέας καὶ ζωῶτας τὸ σπλάχν σου διὰ ἁδῶν ἀναστρέφεις σὺν τῇ Ἐκκλῆσιᾳ, καὶ γὰρ εὐδοκίᾳ καταράνη σῶσαι τὸ γένος ἡμῶν.

αχ. γ. Νῦν προσετινὴ ἀνέστης πληρωθῆσαι δικαιοσύνης ἀντιπρὸς τὸν κόσμον, σὺ βασιλεῖα γὰρ Ἰουδα σὺδάρης ὑπεράρχης Παλαιᾶ ἐν τοῖς ἡγεμόσι, προσετινίζουσα τὸ σπλάχν ἐκ αὐτῶν γὰρ μοι ἐξελύσεται ὑγιάνους τῶν ἰδίων διὰ σαρρῶν, ἐκ παλαιοῦ κέραι Χριστὸς ὁ θεὸς, ὃς πομπῇ τῶν λαῶν αὐτοῦ τὸν νόον Ἰσραὴλ δάμνησιν αὐτῶν ἀπαινεῖ μεγαλύνουσα. στιχ. κύριε εὐαγγελίζου. δδ. αχ. πδ.

Ταῦτα λέγει Ἰωσήφ πρὸς τὸν παρδίνον Μαρία τὴν τὸ δῶμα τοῦτο, ὃ ἐν σοὶ τεύχεται; ἀνέρω, καὶ ἱερῶμα, καὶ τὸν νοὸν κατακλιττομαι; λάθρα τοῖνον ἀπ' ἡμῶν γενοῦ ἐν τάχει Μαρία, εἰ τὸ δῶμα τοῦτο δ' ἐν σοὶ τεύχεται; ἀντί τῆς αἰσχύνης, ἀντ' εὐφροσύνης τὸν λόγον, ἀντί τοῦ

ἐκπεπληθῆαι τὸν φόβον σοὶ προσήγαγες; οἰκίαν φέμι λατὸν τὸ δικαίος ἀνδρώπων· ἐπεὶ γὰρ ἱερὸν ἐκ τοῦ κοῦ ὡς ἀμάρτητον κυρίου σε παραλαβὼν καὶ τὴν τὸ ἡρώμενον; Καὶ νῦν τὸ αὐτό.

ὥρα γ'. αχ. πδ

Οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὗ λογιζόμεθα ἑτερος πρὸς αὐτὸν ὁ τεχθεὶς ἐκ παλαιοῦ καὶ τοῖς ἀνδρώποις συναναπαύων; πάντη πανταχῶ, νῦν βοωντοῖς, καί μινος ὁράται βροτοῖς, καὶ ἀσπαράσσας; πλῆνται εἰς αὐτοῦ προσκύνουσα καὶ αἰεὶς μεγαλύνουσα τρεῖς ὥρα αὐτοῦ τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

αχ. πδ. Ὁ θεὸς ἀπὸ Οὐρανοῦ ἔβη. Πρὸ τῆς γενέσεως τῆς οἰκῆς, τρεῖς ὥρας ἐπὶ τὸν πύθον, κύριε, αὐ τοῖς στρατοῖσι κατεκλιττομένης ὡς γὰρ βρόχους κατέκλεισε εὐδοκίας, ὃ τὸν πῦλον κορυφῶσαι τοῖς ἑσπερίαι καὶ τῇ πάντῃ τῶν ἀλόγων ἀνακλιτοῖς, ὃ δμαὶ συνήχων πάντα γὰρ τὰ πύρρα· τοιαύτῃ γὰρ εὐκοσμίᾳ ἐγενόθη σου ὁ εὐσπλαγχνία, Χριστὸς, τὸ πλῆμα δικαιοσύνης. στιχ. κύριε εὐαγγελίζου.

δδ. αχ. γ. Ἰωσήφ ἀπὸ ἡμῶν πῶς ἐκ τῶν ἁγίων ἐκ παλαιοῦς κέραι, ἐγεννησεν φέμι ἐκ βασιλεῖς; ἐγὼ παρὶ τοῖς προσήτοις ἐγενήσας καὶ χρηματισθεὶς ἀπὸ ἀγγέλων, εὐαγγελίζου ἐπὶ θεῷ γενεᾷ

E B E D I E S U
METROPOLITAE SOBÆ ET ARMENIÆ
COLLECTIO CANONUM SYNODICORUM
EX CHALDAÏCIS BIBLIOTHECÆ VATICANÆ CODICIBUS SUMPTA
ET IN LATINAM LINGUAM TRANSLATA
AB ALOYSIO ASSEMANO.

PRAECEDIT EPITOME CANONUM APOSTOLICORUM
AUCTORE EODEM EBEDIESU.

1937-1938, 1939-1940

• *Journal of the American Medical Association* 281:1277-1281, 1999

CANONES APOSTOLICI.

Virtute potēti et invincibili Dei, quae infirmis et idiotis solet demonstrari, incipio scribere ego omnium humillimus Canones rituum et legum, quos constituerunt Apostoli sancti Domini nostri discipuli, et orbis terrarum finium doctores.

I. Constituerunt Apostoli sancti: ad orientem estote orantes, quoniam sicut fulgur fulget ab oriente, et cernitur usque ad occidentem, sic erit adventus Filii hominis. Quo sciamus, et consideremus, quod dominus noster Christus ab oriente apparebit de caelo.

II. Constituerunt etiam Apostoli sancti, ut in die dominica fiat ministerium (*liturgia*), et lectio librorum sanctorum, ac sacrificium, quia in dominica resurrexit Dominus noster ex mortuis, et dominica apparuit mundo, et dominica apparebit in fine cum angelis suis sanctis de caelo.

III. Constituerunt rursus Apostoli sancti, ut feria IV. fiat ministerium mysteriorum sanctorum, et oblatio, quia ea die revelavit eis Dominus noster iudicium suum, passionem suam, crucifixionem, mortem, et resurrectionem suam, et fuerunt discipuli in tristitia magna.

IV. Constituerunt item Apostoli sancti, ut feria VI. hora nona fiat ministerium, quia illud quod dictum fuerat feria IV. de passione Salvatoris nostri, feria VI. completum fuit, cum commota sunt saecula, et creaturae, et tenebras inducerunt luminaria in caelo.

V. Constituerunt praeterea sancti

Apostoli, ut fiant presbyteri instar sacerdotum legis (*veteris*), et diaconi ad similitudinem levitarum, et subdiaconi, sicuti illi qui ferebant vasa atrii sanctuarii Domini, et dux qui est rector totius mundi, ut Aaron caput, et princeps omnium sacerdotum, et levitarum, et totius exercitus.

VI. Constituerunt insuper Apostoli sancti: celebrare diem nativitatis Domini nostri die 25. decembris, quia hoc est caput omnium festorum: et festum Epiphaniae die 6. januarii in supputatione extensa Graecorum.

VII. Constituerunt rursus Apostoli sancti, quadraginta diebus ante passionem Salvatoris nostri estote ieiunantes, et deinde recolite diem passionis eius, et diem resurrectionis eiusdem, quia etiam Dominus noster, Dominus festi, ieiunavit quadraginta diebus; et Moyses, ac Elias, qui gerebant figuram huius mysterii, quadraginta diebus ieiunabant etiam ipsi, et tunc gloriosi apparuerunt.

VIII. Censuerunt praeterea Apostoli sancti: in fine quadraginta dierum subsequentium resurrectionem Domini nostri, facite commemorationem Ascensionis eius ad Patrem suum.

IX. Posuerunt rursus Apostoli, ut testamentum vetus, et prophetiae, ac

apostoli, atque acta triumphorum eorum perlegantur supra pulpitem ecclesiae.

X. Censuerunt rursus Apostoli, ut in fine librorum omnium perlegatur evangelium, tamquam obsignans omnes libros: populus autem pedibus suis stans audiat ipsum, quia annuntiatio est salutis omnium hominum.

XI. Posuerunt rursus Apostoli, ut is qui nescit fidem ecclesiae, et ordines, ac leges in ea positas, non sit rector aut praeceptor; et ille, qui scit eas, et transgreditur non amplius ministret, quia sincerus non est, sed in ministerio suo mendax.

XII. Praescripserunt pariter Apostoli, ut ille, qui jurat, et mentitur, et testimonium falsum dicit, aut abit ad magos et divinos, et chaldaeos praestigiatores, et observat sortes et ac nativitates, et omne id quod tenent illi, qui ignorant Deum, deiciatur ex ministerio, neque ministret.

XIII. Constituerunt etiam Apostoli, quod si quis dubitat de ministerio, neque illud firmum, ratumque habet, hic rursus non ministret, quia certus ei non est Dominus ministerii, et homines decipit, non tamen Deum, coram quo fraudes non subsistunt.

XIV. Constituerunt etiam Apostoli, quod ille, qui mutuum dat, et sumit usuram, ac negotiationem avaritiae exercet, hic pariter non ministret, neque permaneat in suo ministerio.

XV. Constituerunt rursus Apostoli, quod ille, qui amat Iudaeos (uti Iudas Iscariotes qui amavit eos) aut ethnicos, qui creaturas loco creatoris adorant, non intret inter ipsos, et

ministret; et si autem sit inter eos, non relinquant eum, sed segregetur ab ipsis, neque pariter ministret.

XVI. Censuerunt rursus Apostoli, quod si quis ex Iudaeis, aut ex ethnicis venit, et commiscetur cum eis, aut postquam commixtus est cum eis, revertitur, et abit ad latius in quo stabat; si autem rursus redit, et venit ad eos secunda vice, non iterum recipiatur: sed uti latus, in quo erat ab antiquo, ita intuemini ipsum, tamquam qui cognoscitis eum.

XVII. Constituerunt etiam Apostoli, quod non possit rector sine illis, qui ministrant cum eo, esse administrator rerum, quae ecclesiae sunt, sed cum consilio omnium praecipatur, et agatur illud, quod est Domini nostri, et in quo omnes consentiunt, neque dissentiant.

XVIII. Constituerunt rursus Apostoli, ut omnium illorum, qui exeunt ex hoc saeculo cum bono testimonio fidei Christi et cum tribulatione pro nomine eius, faciatis commemorationem in die occisionis eorum.

XIX. Constituerunt rursus Apostoli, ut in ministerio ecclesiae dicatis laudationes David quotidie, propter illud: benedicam Dominum in omni tempore et in omni tempore laudes eius in ore meo et die ac nocte meditabor, et dicam, et audiam faciam vocem meam coram te.

XX. Constituerunt rursus Apostoli, quod illi, qui evacuati sunt a mammona, et non currunt post lucrum pecuniae, si eligantur, et admoveantur ad ministerium altaris.

XXI. Constituerunt rursus Apostoli, ut sacerdos ille qui ligat temere sine iusta ratione, iuste poenam su-

scipiat; ille tamen, qui ligatus fuit, suscipiat ligamen, ut ille, qui iuste ligatus est.

XXII. Constituerunt rursus Apostoli, ut illi qui solent administrare iudicia (*iustitiam*) siquidem constiterit, eos accepisse personas, et damnasse innocentem, atque reum absolvisse, amplius non ministrent iudicia alia, sed deliciantur, accipientes reprehensionem suae acceptionis personarum.

XXIII. Constituerunt etiam Apostoli, ut ii, qui mentibus suis sublimes sunt, et superbia ac iactantia clati, non promoveantur ad ministerium, eo quod id quod est altum inter homines, coram Deo abominabile sit, et de ipsis dictum sit: reddam retributionem superbis.

XXIV. Constituerunt pariter Apostoli, ut sint visitatores super presbyteris, qui sunt in oppidis, et ut cognoscatur caput omnium: nam per manum eius requiruntur omnes: Samuel enim sic pergebat de loco in locum.

XXV. Constituerunt rursus Apostoli, ut regibus, qui credituri sunt in Christum, potestas sit ascendendi, et standi coram altari una cum rectore ecclesiae: quia David etiam, et qui fuerunt instar eius, ascendeant, et stabant coram altari.

XXVI. Constituerunt rursus Apostoli, ut nemo quidpiam agere praesumat potestate sacerdotii, quod nefas sit et illicitum, sed quod iustum est; et sine culpa acceptionis personarum.

XXVII. Constituerunt rursus Apostoli, ut panis oblationis in die, quo coquitur; ascendant ad altare, neque

post diem aliquem, quod haud licet.

Explicunt Canones conditi ab Apostolis sanctis pro ordinatione ecclesiae sanctae.

Hos autem (*canones*) non sibi ipsi statuerunt Apostoli, sed iis, qui venturi erant post se: timebant enim futuros lupos, qui sibi induturi erant vestimenta ovium. Ipsi namque sufficiebat Spiritus paraclitus, qui in eis (*erat*), qui sicut statuit per ipsos (*apostolos*) hos canones, ita regeret eos legitime. Porro illi, qui acceperunt a Domino nostro virtutem, et potestatem, non egebant, ut ab aliis canones acciperent. Paulus etiam et Timotheus cum peragrarent regiones Syriae et Ciliciae, has ipsas constitutiones et leges apostolorum, et seniorum iis, qui sub manu erant apostolorum, commendabant ecclesiis regionum, in quibus praedicabant et annuntiabant. Discipuli autem post hos ordines et leges, quas condiderant, non cessabant a praedicatione evangelii, et a virtutibus stupendis; quas operabatur Dominus noster per manus eorum. Populus enim multus colligebatur quotidie apud eos, qui credebat in Christum, et de civitatibus aliis veniebant ad eos, et audiebant suscipiebantque verba eorum.

Nicodemus autem, et Gamaliel principes synagogarum Iudaeorum veniebant ad apostolos occulte, consentientes institutioni eorum. Iudas audas autem, et Levi, et Phari, ac Ioseph, et Iustus filii Ananiae, Caiphas, et Alexander sacerdotes confluebant ad apostolos nocte, confitentes Christum filium esse Dei, et timebant filios populi sui, ut mentem suam er-

ga discipulos aperirent : i' quos susceperunt apostoli peramanter dicentes eis, ne propter verecundiam et timorem hominum perdatis vitam vestram a Deo (*quae in Deo*), et requiratur a vobis, sicuti a patribus vestris sanguis Christi quem super se ipsos susceperunt. Haud enim acceptum est coram Deo, ut, dum ipsius vestrae sunt cum adoratoribus eius, cati, et commisceamini cum occisoribus filii eius adorandi. Quomodo expectatis, ut recipiatur fides vestra cum veracibus, quando cum mendacibus estis? Sed debetis tanquam homines, qui credunt in Christum, cum confiteri aperte per hanc fidem, quam annunciamus.

Cum autem audivissent haec omnia a discipulis, exclamaverunt simul omnes illi filii sacerdotum coram universo coetu apostolorum : Christum crucifixum confitemur, et ei credimus : et quod sit ab aeterno filius Dei, profiteamur ; et abnegamus illos, qui eum crucifixerunt . Etiam sacerdotes populi (*iudaei*) occulte confitebantur Christum, et propter principatum populi, quem amabant, nolbant aperte confiteri Christum, et obliti sunt scripturae : « scientiae est Dominus, neque rectae (*firmae*) simt fraudes in conspectu eius . » Cum audirent patres eorum haec ipsa a filiis suis, valde irascebantur eis coramantes, non quidem quia crediderunt in Christum, sed quia falsas et infames ostenderunt sententias patrum eorum coram filiis populi sui. Illi autem, qui crediderunt, secuti sunt discipulos, et ab eis non discedebant, quia videbant illos in conspectu omnium id quod multos docebant, opere complere. Et quando tri-

bulatio aut persecutio insurgebat in discipulos, videbant quod angustarentur cum ipsis, et cum gaudio flagella et carceres suscipiebant pro confessione fidei suae in Christum : et cunctis diebus vitae suae praedicabant Christum coram Iudaeis, et Samaritanis.

Post mortem autem apostolorum fuerunt rectores, et praeceptores in ecclesiis, et illud quod apostoli crediderunt, et acceperunt ab eis, toto tempore vitae suae docebant multos ; et hi quoque in morte sua commendarunt et tradiderunt discipulis suis successoribus omne id quod acceperant ab apostolis : nempe et quod scripsit Iacobus ex Hierosolymis, et Simon ex urbe Roma, et Iohannes ex Epheso, et Marcus ex magna Alexandria, et Andreas ex Phrygia, et Lucas ex Macedonia, et Iudas, ac Thomas ex Indiis, ut epistolae apostolice recipiantur, et legantur in ecclesiis, quae ubique locorum ; uti leguntur triumphus actum ipsorum, qui in libro Lucae ; ut per hoc cognoscantur prophetae, et apostoli, et testamentum vetus, ac novum : quod in omnibus una veritas praedicata fuit, et unus Spiritus locutus est in omnibus, ab uno Deo, quem omnes adorant, et annunciant omnes, et receperunt regiones doctrinam eorum.

Quicquid ergo locutus est Dominus noster per apostolos, et apostoli tradiderunt discipulis suis, creditum fuit et receptum in omni regione nunti Domini nostri, qui dixit eis : vobiscum ego sum usque ad consummationem saeculi . Disputabant autem cum Iudaeis ex libris prophetarum, et pugnabant etiam cum ethnicis ex-

rantibus, per virtutes timendas quas faciebant in nomine Christi. Populi autem omnes, etiam illi, qui habitabant in aliis regionibus, siluerunt et obmuerunt, et confessi sunt annunciationem Christi; et ii, qui confitebantur, clamabant in persecutione: haec persecutio, quae hodie est, erit testimonium pro nobis, quod fuerimus persequentes (*fortasse*: persecutionem passi, *vel* persecutores fuerimus idolatriae et erroris) a principio. Nonnulli autem eorum mortem asperam subire iussi sunt: nonnullis vero possessiones auferebantur, quas ipsi quidem dimittebant eis: et quanto magis tribulatio insurgere in eos, tanto coetus eorum dilatabantur, et augebantur, et cum laetitia cordis sui mortem omnimodam suscipiebant. Et per manum sacerdotii, quod susceperunt a Domino nostro ipsi apostoli, volavit annuatio eorum velociter in quatuor fines mundi: et cum visitarent se mutuo, ministrabant invicem inter se.

Dispositio regionum, quarum quaelibet accepit manum sacerdotii sanctorum Apostolorum.

Suscepit manum sacerdotalem apostolorum Hierusalem, et universa regio Palaestinarum, et Samaritanorum, et Aramaeorum, et Philistaeorum, et regio Arabum, et Phoeniciae, filiiue, Caesareae, a Iacobo, qui fuit praecceptor et rector in ecclesia apostolorum aedificata in Sion.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Alexandria magna, et universa Thebais, et Misraim (*Aegyptus*) interior, et tota regio Phileon, et

usque ad terminum Inderum, a Marco evangelista, qui fuit ibi praecceptor et rector in ecclesia quam aedificavit ibi, et ministravit.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum India, et omnes regiones eius, et quae circa ipsam usque ad mare ultimum, a Thoma, qui fuit rector et praecceptor in ecclesia, quam aedificavit ibi, et ministravit.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Antiochia, et tota Syria, et Cilicia, et Galatia usque ad Pontum a Simone Cepha, qui ipse posuit fundamentum ecclesiae, quae ibi, et sacerdotio functus est, ac ministravit ibi usque ad tempus, quo Romam ascendit propter Simonem magum, qui decipiebat Romanos praestigiiis suis.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Roma civitas, et tota Italia, ac Hispania, Bithynia, et Gallia cum reliquis aliis regionibus finitimis, ab ipso Simone Cepha, qui ascenderat ab Antiochia, et fuit praecceptor ac rector in ecclesia, quam ibi aedificavit, et in finitimis.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Ephesus, Thessalonica, et tota Asia, et regio tota Corinthiorum, et Achaia, et finitimae regiones, a Iohanne evangelista, qui cecidit super pectus Domini nostri, qui et ipse aedificavit ecclesiam ibi, et ministravit.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Nicaea, Nicomedia, et tota regio Bithyniae, et Gothiae, et finium circumpositorum, ab Andrea fratre Simonis Cephae, qui ipse fuit rector et praecceptor in ecclesia, quam aedificavit ibi, et sacerdotio functus est, ac ministravit ibi;

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Byzantium, et tota regio Thraëciae, et regiones finitimae, usque ad flumen magnum, et terminem qui separat a barbaris, a Luca apostolo, qui aedificavit ecclesiam ibi per suam institutionem, et gubernationem.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Edessa, et regiones omnes, quae circa, et loca meridiana, et loca terminorum, qui ex omni parte eius, et Soba, et Araba, et tota Arabaia, et loca finitima, et meridiana, et loca terminorum totius Mesopotamiae, ab Adaeo apostolo uno ^{apost.} xxii. apostolis, qui docuit isti, et aedificavit ecclesiam, et sacerdotio functus est, ac ministravit ibi per suam gubernationem.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Persis tota, et regiones Assyriorum, et Armeniorum, et Medorum, et regiones quae circa Babylonem sunt, et regio Huxitarum, et Gelarum usque ad terminum Indorum, et usque ad Bet-Gog et Magog, et regiones rursus aliae quae undique, ab Aggaeo sericum conficiente, discipulo Adaei apostoli.

Reliqui autem socii eorum alii apostoli venerunt ad regiones remotas barbarorum, et ex loco in locum docebant, ac baptizabant: et ibi ministraverunt per suam praedicationem, et ibi fuit exitus eorum ab hoc saeculo: discipulis eorum incedentibus post eos usque in hodiernum diem, et nihil mutationis aut additionis fuit eis in sua praedicatione.

Lucas autem evangelista curam gessit, et scripsit triumphos actuum apostolorum, et ordines ac leges ministerii sacerdotii eorum, et quo ibat

quisque eorum. Cura ac diligentia ergo Lucae haec et alia plura scripsit, ac posuit per Priscillam, et Aquilam discipulos suos, qui comitabantur eum usque ad diem mortis eius, uti comita tus est Paulum Timotheus, et Aristio, qui ex Lystris, et Menelaus discipulus primus apostolorum, donec ascendit in urbem Romam, quando surrexit adversus eum Thartheus, et gladio occidit eum Nero, uti et Simonem Cepham.

Explicit synodus I. Apostolorum, item synodus secunda.

Canones Apostolorum, qui dati sunt per sanctum Clementem discipulum Apostolorum.

Longo itaque post ascensionem Domini nostri in caelum tempore, et abitus ex hoc saeculo beatorum apostolorum in regionem vitae ac lucis, cum adhuc nomine apostolatus insignirentur episcopi, et apostolos vocabant eos domestici instar ordinis duodecim, et non instar episcoporum praesentium; episcopi autem presbyteros vocabant domesticos (*familiares*) in illo tempore; postmodum vero ex quo patres caverunt a magnitudine huius nominis, et reliquerunt illud, quemadmodum conveniebat honori xii, et ipsi se submiserunt, ut vocarentur episcopi uti decet, et presbyteri vocarentur presbyteri uti sunt; cum adhuc, inquam, episcopi nomine apostolorum nuncuparentur, convenerunt, et statuerunt diversos canones, qui sunt sequentes.

I. Episcopus a duobus episcopis accipit manus impositionem, aut a tribus.

II. Presbyter autem ab uno episcopo: diaconus item, et reliqui clerici.

III. Si quis episcopus, aut presbyter praeter mandatum Domini, quod est de sacrificio, offerat alia quaedam super altare, aut mel, et lac, aut pro vino siceram; vel victui inservientia, aut volatile, aut aliquod animal, aut legumina contra praescriptum, deponatur. Verumtamen tempore congruo, spicas novas, et uvas offerre altari licet; item oleum ad lucernam sanctam, et thymiamata tempore oblationis divinae.

IV. Fructus autem alterius cuiusvis mittantur primitiae ad domum episcopi, et ad presbyteros, neque offerantur altari. Notum est autem, quod ipse episcopus, et presbyteri distribuunt diaconis, ac reliquis clericis.

V. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus mulierem suam non eliciat obtentu castitatis; si autem eiecerit, segregetur; et si perseveret, deponatur.

VI. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus curas saeculares in se non suscipiant; si autem susceperint, deponantur.

VII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus diem s. paschatis ante aequinoctium (*vernale*) cum Iudaeis celebraverit, deponatur.

VIII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut ex ordine sacerdotali, cum oblatio offertur, non communicat, dicat causam; et si fuerit iusta, consequatur veniam; si autem non dixerit, segregetur, tamquam is, qui fuit causa laesionis populo, et dedit suspicionem de eo, qui obtulit (*quod scilicet recte non obtulerit*).

IX. Omnes illi fideles, qui intrant, et libros non audiunt (*fortasse errat*

amanuensis, et scribendum erat libros audiunt) non autem perseverant in oratione, et perceptione sancta (*communione sancta*) veluti qui fecerunt seditionem in ecclesia, debent segregari.

X. Si quis cum excommunicato, licet domi, oraverit, hic segregetur.

XI. Si quis cum illo, qui damnatus est, dum est clericus, veluti cum clerico oraverit, ipse pariter damnatur.

XII. Si quis saecularis, aut clericus non separatus, idest communicans, eum iverit in aliam civitatem, recipiatur absque epistolis commendatiis, segregentur illi, qui suscepunt, et ille quoque, qui susceptus est. Si autem segregatus sit, prorogetur ei illa segregatio, tamquam qui mentitus fuerit, et ecclesiam Domini deceperit.

XIII. Episcopo non licet, relicta sua visitatione, (*procuratore, dioecesi propria*) ad aliam transilire, quamvis a multis cogatur, nisi forte iusta causa fuerit illa, quae ad faciendum hoc ipsum impellat, tamquam qui plus utilitatis, quam possit illis, qui ibi (*constituti sunt*) afferre per verbum pietatis; hoc autem non sponte propria, sed iudicio episcoporum multorum, etiam cum maxima supplicatione.

XIV. Siquis presbyter, aut diaconus, aut omnino ex ordine clericorum, relicto suo domicilio (*propria paroecia*), in aliud iverit, et omnino transmigrans commoratus fuerit in domicilio alio, absque mandato episcopi sui; hunc praecipimus, ut amplius non ministret, praesertim si vocatus ab episcopo suo, ut redeat, non

audierit, et perseveraverit in sua contumacia: ut saecularis autem, ibi communicet.

XV. Si autem episcopus ille, apud quem sunt, nihili reputans providentiam illam, quae definita est super eos, suscepit illos tamquam clericos, segregetur tamquam magister contumaciae.

XVI. Ille, qui nuptiis secundis implicitus fuerit post baptismum, aut concubinam habuerit, non potest fieri episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut ullius prorsus ordinis sacerdotalis.

XVII. Illo, qui viduam accepit, aut derelictam, aut sociam (*meretricem*) aut filiam domus (*ancillam*) aut ex iis, quae emuntur (*spectaculis mancipantur*). *Alias ex numero scenicarum*) non potest esse episcopus, nec presbyter, nec diaconus, aut omnino in ullo sacerdotii gradu.

XVIII. Ille, qui duas sorores nuptui accepit, aut filiam fratris, aut filiam sororis, non potest fieri clericus.

XIX. Clericus, qui dat fideiussionem, deponatur.

XX. Eunuchus quidem si ex coactione hominum quis fiat, aut in persecutione ablata ei fuerint virilia, aut ita natus sit, et dignus sit episcopatu, fiat.

XXI. Ille, qui se ipsum abscidit, non fiat clericus; est enim sui et Dei creaturae inimicus.

XXII. Si quis, dum clericus est, se ipsum abscidit, deponatur; sui enim ipsius occisor est.

XXIII. Saecularis, qui se ipsum abscidit, segregetur tribus annis; inimicus est enim vitae suae.

XXIV. Episcopus, aut presbyter,

aut diaconus, qui in fornicatione, aut mendacio, aut furto deprehensus fuerit, deponatur, et non segregetur: dicit enim scriptura: non vindicabit Dominus his in idipsum: similiter et reliqui clerici.

XXV. Illi, qui ad clerum venerunt ex non coniugatis, praecipimus, quod si velint coniugari, lectores, et cantores tantum (*sint, ac ministrent.*)

XXVI. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui percusserit fideles delinquentes, aut non fideles, qui inique agunt, et per eiusmodi gesta volunt timorem iniicere, illos deponi praecipimus: hoc enim nusquam nos docuit Dominus noster: e contrario vero ipse cum percuteretur, non reddebat percussorem pro percussione: et cum maledicbatur, non remaledicebat: et cum pateretur, non comminabatur.

XXVII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus iuste depositus fuerit ob culpas manifestas, et tamen audeat accedere ad ministerium illud, quod aliquando creditum ei fuerat, hic omnino abscindatur ab ecclesia.

XXVIII. Si quis episcopus per pecuniam obtinuerit hanc potestatem, aut presbyter, aut diaconus; deponatur ille, qui manum ei imposuit, et abscindatur omnino a communione, ut Simon magus a me Petro.

XXIX. Si quis episcopus usus potestatibus saeculi, per eos obtineat ecclesiam, deponatur, et segregetur tam ipse, quam omnes illi, qui communicarunt ei.

XXX. Si quis presbyter contemnens proprium episcopum, scorsum conveniat, et aliud altare figat, nihil ha-

bens, quod reprehendat episcopum in causa pietatis aut iustitiae, deponatur tamquam principatus amator, est enim contumax: deponatur autem et ipse, et reliqui clerici omnes, quotquot ei accesserunt: saeculares autem separantur: haec autem post unam, et duas, et tres monitiones (*alias obtestationes*) episcoporum, fiant.

XXXI. Si quis presbyter aut diaconus ab episcopo fuerit segregatus, hic non potest ab aliis suscipi nisi ab eo, qui illum segregavit, nisi forsitan obierit ille episcopus, qui eum segregavit.

XXXII. Nullus externorum episcoporum aut presbyterorum aut diaconorum sine commendatitiis recipi debet; et qui eas afferunt, examinentur; et si quidem fuerint praedicatores timoris Dei, recipiantur; secus, ea quae usui ipsorum necessaria sunt dantes eis, ad communionem ne recipiatis eos: plurima enim festinant (*temere, per surreptionem*) fiunt.

XXXIII. Inter episcopos, variorum populorum nosse oportet, quis primus sit, et eum existimare veluti caput, et nihil sine iussione illius agere. Ipsi autem episcopi dumtaxat singuli omnia, quae conveniunt suae visitationi (*procuratori, paroeciae*) et pago, qui unicuique subest, administrent. Sed ne ille quidem sine communi suffragio aliquid faciat: sic enim concordia erit, et glorificabitur Deus per Christum eum Spiritu sancto.

XXXIV. Episcopus non audeat extra terminos proprios ehirotonias facere in civitatibus illis, quae non sub sunt ei et sedi. Si autem convictus fuerit, quod fecerit hoc praeter iussione illorum, qui regunt eas civita-

tes, aut pagos, interdicatur tam ipse, quam illi, qui acceperunt ab eo impositionem manus.

XXXV. Si quis accipiat impositionem manus episcopatus, non autem accipiat ministerium, et curam populi commissam sibi, hic separari debet, donec accipiat: similiter etiam presbyter, et diaconus. Si autem, cum perrexerit, non receptus fuerit non quidem ex voluntate sua, sed ex improbitate populi; ille quidem sit episcopus, elerus vero civitatis segregetur, quia non fuit monitor populi eiusmodi rebellis.

XXXVI. Bis in anno fiat synodus episcoporum, et examinent inter se invicem doctrinas timoris Dei (*decreta religionis*), et incidentes controversias ecclesiasticas component I. hebdomada quarta Pentecostes, II. vero vice die duodecima octobris.

XXXVII. Omnium rerum ecclesiarum episcopus sollicitudinem habeat et administret eas, uti Deus videt (*tamquam Deo intuenti*). Non potest autem ex eis aliquid accipere, ac sibi proprium facere aut consanguineis suis: haec enim Deus congregari praecepit. Si autem pauperes sunt, tamquam panperibus det: sed ne propter istos, ea quae sunt ecclesiae, dispergat praeter ius.

XXXVIII. Presbyteri aut diaconi absque iussu episcopi nihil omnino faciant; ipse enim est, cuius fidei creditus est populus Domini, et a quo ratio pro animabus ipsorum exigetur.

XXXIX. Sint notae possessiones propriae episcopi, si quidem habeat proprias, et notae sint, et dominicae (*res*), ut sit in potestate episcopi morientis illas proprias relinquendi, qui-

buis vult, et ut vult, et non rerum ecclesiasticarum praetextu dissipentur, aut diripiantur res episcopi qui nonnunquam uxorem habeat, aut filios, aut consanguineos, aut domesticos: est enim iustum apud Deum et homines, ut nec ecclesia damnum sustineat propter rerum episcopi ignoracionem: nec consanguinei eius, ecclesiae praetextu, proscribantur (*rapinam patiantur*): vel etiam in molestas lites iudicat illi, qui ad eum attinent, et mortem eius maledictis, infaustisque verbis prosequantur.

XXXX. Mandamus, ut episcopo sit potestas supra possessionem ecclesiae. Si enim animae pretiosae hominum concreduntur ei, quanto magis possessiones? Ergo secundum iussionem eius omnia bona administrantur, atque egenis dentur cum timore Dei per presbyteros, et diaconos in omni castitate: ipse quoque tollat pro indigentibus suis: et siquidem egeat pro suis usibus necessariis, et fratrum peregrinorum, ita ut nullo modo quicquam illis deesse patiatur. Lex Dei enim praecipit, ut illi, qui altari inserviunt, ex altari sustententur, quandoquidem neque (*miles*) stipendiis propriis, sive suo viatico, contra hostes animam fect.

XXXXI. Episcopus, aut presbyter aut diaconus, qui in alea assiduus est, et ebrietas vacat, aut cesset, aut deponatur.

XXXXII. Subdiaconus, aut lector, aut cantor, qui similia agunt, aut cessent, aut segregentur. Idem similiter dicendum de saeculari.

XXXXIII. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui cum haereticis orantur dumtaxat, segregentur: si

autem episcopus illis tamquam clericis aliquid operari permiserit, deponatur.

XXXXIV. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui exigit usuram ab iis, qui mutuati sunt ab eo, aut cesset, aut deponatur.

XXXXV. Episcopus, aut presbyterum, aut diaconum, qui ab haereticis accepit baptismum, aut sacram synaxim, deponi praecipimus. Nam quatenam consensio Christi cum Belial? aut quatenam pars fidei cum infidei?

XXXXVI. Episcopus, aut presbyter, qui cum, qui baptismum verum habet, rursus baptizaverit, deponatur: aut si illum, qui pollutus est ab haereticis, ipse non baptizaverit, deponatur, tamquam irrisor crucis, et mortis Domini, et qui non creverit sacerdotes a falsis sacerdotibus.

XXXXVII. Si vir saecularis, eiecta sua uxore, aliam duxerit, aut ab alio solutam, segregetur.

XXXXVIII. Si quis episcopus, aut presbyter secundum iussionem Christi non baptizaverit in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, sed in tribus ingentis, aut in tribus filiis, aut in tribus paraclitis, deponatur. Si quis episcopus, aut presbyter non ter merserit, sed unam mersionem fecerit, quae in morte Domini datur, deponatur (*Alias*: si quis episcopus, aut presbyter non tria unius mysterii baptismata perfecerit, sed unum baptismum etc. *Alias*: non trinam mersionem unius ministerii celebret, sed semel mergat in baptismo, quod dari videtur in Domini morte.) Non enim dixit nobis Dominus noster, in morte mea baptizate, sed ite, docete omnes

gentes, baptizate eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Discat itaque ille, qui baptizatur, quod Deus ille ingenuus non fuit crucifixus, neque subiit generationem humanam, eo quod non sit, qui dominetur ei, neque iussioni, et voluntati alterius subiectus sit: neque etiam Paracletus homo factus est, et sic venit in hunc mundum: sed neque passionem pertulit ille qui non fuit caro factus, et liberavit mundum ab ira, quae supra eum erat; non enim est summus pontifex; sed solum ipse unigenitus filius homo quidem factus est, per assumptionem autem sibi ipsi ex Virgine corpus formavit: sapientia enim aedificavit sibi domum, tamquam creator; crucem autem pertulit voluntate sua, quia reliquit pater (*cum pati, et mori*) liberavit vero mundum ab ira ventura tamquam summus pontifex. Baptizatur itaque in nomine patris, non quod ille homo factus sit, non quod passus sit, neque quasi summus pontifex hominum sit, sed tamquam caput (*principium*) cui complacitum quidem fuit in generatione, reliquit autem etiam ad passionem, suscepit vero preces summi pontificis. In nomine autem Filii non tamquam principii, non tamquam qui iusserit, non tamquam qui reliquerit, sed tamquam qui subiit generationem, tamquam qui pertulit crucem, tamquam qui mortuus est, et resurrexit. In nomine vero Paracleti non tamquam Patris, neque tamquam Filii, sed tamquam testis, et beneplaciti Dei, eiusque derelictionis, et obedientiae unigeniti omnimodae. Illi autem, qui non ita baptizant, sed tamquam qui ignorant ipsum mysterium pietatis, depo-

nantur. Ille enim, qui Patrem passum dicit, magis praevaricatur, quam Iudaei, quia cum Christo Patrem quoque crucifigit. Ille autem, qui Dominum negat propter nos hominem factum, et crucem pertulisse, contendit cum Deo (*adversatur Deo*) et pugnat cum sanctis. Ille vero, qui Paracletum Patrem nominat, aut Filium, inscius est, quia ministrum unigeniti, qui aequalis est cum eo in creatione, et in gubernatione, ac legislatione, ac iudicio, et mediator resurrectionis, illum, qui neque pontifex est, Patris, et Filii nomine insignit, aut duo scilicet principia collaudans, aut duos Patres asserens. Nec audit, quod dictum est: dominus Deus tuus, dominus unus est. Haec autem Simon ille magus protulit nobis, eo quod attraxit, et suscepit spiritum illum malum in se seditiosum et deceptorem populi, et unum trinum in nominibus suis praecipit, et dixit impie esse Deum: aliquando autem passionem Christi, eiusque mortem tollebat.

XXXXIX. Vos itaque, o episcopi, in uno Patre, et Filio, et Spiritu sancto ter mergite, secundum voluntatem Dei, et secundum mandatum nostrum, quod in Spiritu sancto est. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino ex gradibus sacerdotii, a coniugio carnis, et vino, non propter continentiam, sed propter immunditiam (*abominationem*) recesserit (*abstinerit*), eo quod erret (*oblitis*) quod omnia valde bona sunt, et masculum ac feminam fecit Deus hominem, sed litigiosus blasphemans creaturam (*sed blasphemans calumniatur opificium*);

aut emendetur (*corrigatur*) aut deponatur, et eiciatur ab ecclesia. Similiter et laeius.

L. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus illum, qui convertitur a peccato, non suscipit, sed reicit, deponatur, quia molestia adficit Christum, qui dixit: gaudium est in caelo super uno peccatore paenitentiam agente.

LI. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus diebus festis non manducat carnem, et non bibit vinum, deponatur tamquam infelix in sua conscientia, et causa scandali multis. (*Alias*: ut qui habeat iniustam conscientiam propriam, et sit multis offensionis causa).

LII. Si quis clericus deprehendatur manducare in caupona, separetur, praeter quam si in via (*fuert*) et propter necessitatem diverterit in publicum diversorium.

LIII. Si quis clericus inique contumelia affecerit episcopum, deponatur. Dietum est enim: capiti (*principi*) populi tui non maledices.

LIV. Si quis clericus contempserit presbyterum, aut diaconum, separetur.

LV. Si quis clericus irriserit surdum, aut claudum, aut caecum, aut laesum in calcaneis (*Alias* vertebra, *alias* cui vitiosus est incessus) separetur. Similiter saecularis.

LVI. Episcopus, aut presbyter, qui negligit clerum, aut populum (*qui cleri, vel populi curam non gerit*), neque corripit eos in timore Dei (*et eos pietatem non docet*) separetur. Si autem perseveret in sua negligentia, deponatur.

LVII. Si quis episcopus aut presby-

ter unicuique clericorum indigentium non dederit ea, quae ei necessaria sunt, separetur. Si perstiterit, deponatur, ut is qui occidit fratrem suum.

LVIII. Si quis libros impiorum apocryphos tamquam sanctos in ecclesia publice ad corruptionem populi, et cleri, deponatur.

LIX. Si quis fidelis accusatus fuerit de fornicatione, aut adulterio, aut alio opere abominabili, et arguatur, et ad clerum non provehatur.

LX. Si quis clericus propter metum humanum Iudaeorum, aut ethnicorum, aut haeticorum abnegaverit; si quidem nomen Christi, deiciatur; si autem nomen clerici, deponatur: cum autem resipuerit, uti saecularis suscipiatur.

LXI. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino ex ordine sacerdotali, carnem comedat in sanguine animae eius (*carnis*), aut lacram ab animalibus, aut morticinum, deponatur: cum autem, resipiscit, tamquam saecularis suscipiatur.

LXII. Si quis clericus inventus fuerit ieiunare die dominica, aut in sabbato, excepto uno (*sabbato scilicet, quod praecedat pascha resurrectionis*) deponatur: si autem saecularis (*id egerit*) separetur.

LXIII. Si quis saecularis, aut clericus introierit in synagogam Iudaeorum, aut haeticorum ad orandum, deponatur, et separetur.

LXIV. Si quis clericus in rixa dederit alicui alapam, et illo colapho occiderit eum, deponatur, propter temeritatem ipsius: si autem saecularis fuerit, separetur.

LXV. Si quis virginem desponsatam vi illata acceperit, separetur: non

autem ei conceditur aliam ducere, sed illam retineat, quam desideravit, licet pauper ea fuerit.

LXVI. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus chirotoniam secunda vice susceperit ab aliquo, deponatur tam ipse, quam ille a quo acceperit impositionem manus: nisi ostenderit, quod ab haereticis habuerit ordinationem. Ii enim, qui a similibus baptisma, aut chirotoniam acceperunt, neque fideles, neque clerici esse possunt.

LXVII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor ieiunium quadragesimale non ieiunaverit, aut feria sexta aut quarta in hebdomada, deponatur, nisi propter corporalem infirmitatem impeditus fuerit; si autem saecularis fuerit, separetur.

LXVIII. Si quis episcopus, aut clericus ieiunaverit cum Iudaeis, aut festum cum eis egerit, aut receperit xenia ab eis quae sunt festorum, puta azyma, aut quidpiam simile, deponatur: saecularis autem segregetur.

LXIX. Si quis christianus deferat oleum ad domum (*templum*) idolorum ethnicorum, aut ad synagogam Iudaeorum, aut lucernam (*in festis eorum, ut lucernam accendat*) separetur.

LXX. Si quis clericus, aut saecularis ab ecclesia sancta abstulerit cererum, aut oleum, separetur, et quintuplum simile addat una cum re ablata.

LXXI. Vasa autem aurea, aut argentea, aut linea (*vela*) quae sanctificata fuerint, nemo in proprium usum accipiat (*convertat*): il enim praeter ius fit. Si quis autem deprehensus fuerit, feriatur sententia separationis.

LXXII. Episcopus, qui accusatur

de aliqua re ab hominibus fide dignis, quique sint fideles, debet vocari ab episcopis, et si quidem venerit, ac confessus fuerit, dum obiurgatur (*convictus sit*) definiatur ei sententia (*statuatur ei poena*). Si autem vocatus non audierit, secunda vice vocetur, et missis ad ipsum duobus episcopis: si autem neque ita audierit, vocetur et tertia vice, ac mittantur ad eum (*rursus*) duo episcopi: si autem etiam hoc pacto contempserit, et non venerit, ipsa synodus iudicet de illo prout sibi placuerit, ita ut non existimet, sibi profuisse subterfugia.

LXXIII. Testimonium episcopi haeretici non recipiatur (*Alias in testimonium adversus episcopum haereticus ne admittatur*; sed nec unus solus fidelis) neque unus fidelis, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum.

LXXIV. Non debet episcopus fratri suo, aut filio suo, aut alteri consanguineo suo conferre honorem episcopatus, dum ordinatos facit illos, quos vult: heredes enim sui episcopatus facere non est iustum, neque ea, quae sunt Dei, concedere affectu humano: haud enim aequum est, ut ecclesiam Dei ad hereditatis ius trahat. Si quis autem hoc fecerit, irrita sit chirotonia eius, ipse vero accipiat sententiam segregationis.

LXXV. Si quis sit oculo orbatus, aut pede vel femore laesus, dignus tamen sit episcopatu, fiat. Non enim damnatum corporis ipsum coinquinat, sed error animae.

LXXVI. Surdus autem, aut caecus episcopus non fiat, non ut pollutus, sed ne ecclesiastica munera impediantur.

LXXVII. Si quis habeat daemone[m], non fiat clericus, sed neque cum clericis oret (*Alias: cum fidelibus preceatur*): quod si se purgaverit, suscipiatur; et si dignus fuerit, fiat.

LXXVIII. Ille, qui ex gentilitate veniens, baptizatus est, aut ex conversatione mala (*improba vivendi ratione*), non est nequum, ut statim commendetur ei episcopatus: iniquum est enim, quod ille, qui nondum subiit probationem (*sui experientiam ostendit*) aliis sit magister: nisi forte hoc gratia divina fiat.

* LXXIX. Mandamus, quod non debeat episcopus se ipsum immittere in dispensationem saecularem (*ad publicas administrationes demittere*) ut aptius satisfaciatur rebus ecclesiasticis: alias removeatur; neque enim unus potest duobus dominis servire, secundum effatum dominicum.

LXXX. Filios familias (*servos*) in clericum promoveri absque consilio dominorum suorum non permitimus, tamquam ad molestiam, et contemptum eorumdem dominorum: apostasiam (*everſionem domorum*) enim effecit talis res. Quod si aliquando filius familias (*servus*) dignus apparuerit gradu chirotoniae, uti Onesimus hic noster visus est, et concesserint domini eius, ac libertate illum donaverint, et e domo sua emiserint ipsum, fiat.

LXXXI. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui in militia assiduus est, et utrumque simul efficere vult, obtinere scilicet magistratum romanum, et sacerdotium administrare, debet deponi: illa enim, quae sunt Caesaris Caesari, et quae Dei Deo.

LXXXII. Ille, qui contemnit regem aut principes praeter ius, poenam luit: et si quidem clericus est, deponatur; si vero laicus, segregetur.

LXXXIII. Sint autem vobis omnibus clericis, ac laicis libri venerandi, et sancti isti: veteris quidem testamenti Moysis libri quinque; Iosue Barnum liber unus (*in aliis exemplaribus Iudicum unus*) Ruth liber unus; regum libri quatuor; bini paralipomenon, quos vocant Syri debar iomin (*verba dierum*) libri duo; Esdrae duo libri; Esther liber unus; Iudith liber unus; Machabaeorum libri tres; Iob liber unus; Psalmorum liber unus; Salomonis libri quinque; XII. Prophetarum liber unus; Esaiæ liber unus; Iheremiae liber unus; Ezechielis liber unus; Danielis liber unus. Ex exteris (*extrinsecus*) enim dicimus vobis, ut addiscant filii vestri sapientiam illius eruditissimi Siraeh, quem Syri vocant Bar-Sira. Nostra autem, idest novi testamenti, sunt evangelia quatuor, sicut praediximus, Matthaei, Marci, Lucae, Iohannis: Pauli epistolae quatuordecim, Iacobi epistola una, Iohannis epistolae tres, Iudae epistola una, Petri epistolae duae, et Constitutiones, quae scriptae sunt manu mea Clementis vobis episcopis, quaeque editae sunt octo libris, quae tamen non debent manifestari omnibus propter mystica, quae in eis sunt; et actus nostri apostolorum. Haec autem de canonibus constituta sunt a nobis vobis, o episcopi; vos autem firmati in illis (*obtemperantes illis*) vivetis, et pax quoque erit super vos: at si non parueritis, cruciatibus afficiemini et pugna quoque perpetua erit vobiscum.

invicem : et exigetur a vobis iudicium congruum propter inobedientiam vestram. Deus autem ille, qui solus non factus, et omnium factor; per Christum omnes vos confortet; et uniat pacem in Spiritu sancto, et perficiat vos ad omnia opera bona immutabiles, inculpatores, indefectibiles, et dignos vos reddat vita aeterna per filium eius Iesum Christum Deum vivificantem nostrum, per quem gloria est illi, qui super omnia Deus Pater cum Spiritu sancto et paraclito nunc, et semper, et in saeculum saeculorum. Amen.

Expliciant canones conditi communi sententia ab Apostolis sanctis, qui traditi sunt per Clementem; ac numero sunt 83. Item canones, qui statuti fuerunt distincte ab unoquoque sanctorum Apostolorum.

Primum praeceptum Simonis Cananæ. A quot debeat impositionem manus recipere episcopus.

I. Simon cananæus. Etiam ego praecipio vobis, a quot nempe debeat impositionem manus accipere episcopus. Episcopus a tribus, aut a duobus episcopis impositionem manus accipere debet. Si quis autem ab uno episcopo susceperit impositionem manus, deponatur tam ipse, quam ille, a quo susceperit impositionem manus. Si autem ob necessitatem contigerit, ut quis impositionem manus ab uno accipiat, eo quod plures convenire nequeant, quia scilicet forte persecutio est, aut alia similis causa, libellum consensus et permissionis afferat ab aliis episcopis.

Canones Apostolorum.

De chirotonitis, et de canonibus ecclesiasticis.

I. Episcopus benedicit, non benedicitur: imponit manum sacerdotii, imponit manum benedictionum; offert benedictionem; ab episcopo accipit (*benedictionem*) a presbytero autem nequaquam.

III. Episcopus deponit quemlibet clericum, qui meretur depositionem; praeterquam episcopum, quem solus non potest (*deponere*).

IV. Presbyter benedicit, non benedicitur, benedictionem accipit ab episcopo, et a presbytero socio suo: ipse quoque similiter dat presbytero (*benedictionem*), imponit manum ad benedictionem, non autem manum imponit sacerdoti: nullum exuit presbyteratu: segregat autem eos, qui sub ipso sunt, si tali reatu subsint, et damnationi.

V. Diaconus non benedicit, non dat benedictionem, accipit autem ab episcopo, et a presbytero; non baptizat, non offert: cum autem episcopus offert, aut presbyter, ipse dat populo non ut sacerdos, sed tamquam minister sacerdotum.

VI. Nulli autem ex reliquis clericis licet opus facere, quod diaconus facit.

VII. Diaconissa non benedicit: sed neque illa, quae faciunt presbyteri, aut diaconus, facit, nisi quod custodit portas, et ministrat presbyteris, quando baptizant feminas, idque propter honestatem.

VIII. Diaconus segregat subdiaconum, lectorem, cantorem, ad ministrarium, si quidpiam fuerit similis, absente presbytero.

IX. Subdiaconus non potest eligere (*destinare*) neque lectorem, aut cantorem, neque ad ministerium vel clericum, vel laicum: minister enim est diaconi.

X. De primitiis, et decimis.

Ego Matthaeus praecipio de primitiis et decimis, ut primitiae omnes offerantur episcopo, et presbyteris, et diaconis ad eos alendos. Omnes autem (*decimae*) celant in sustentationem religionum clericorum, et virginum utriusque sexus, et viduarum, eorumque qui in paupertate versantur. Primitiae enim sacerdotum sunt, et illorum qui ministrant eis.

XI. De reliquiis oblationum.

Item praecipitur de fragmentis illis, quae supersunt ex benedictionibus mysticis, ut nempe iussu episcopi aut presbyterorum, (*diaconi*) dividant clero: episcopo partes quatuor, presbytero partes tres, diacono partes duas, ceteris autem, scilicet subdiaconis, aut lectoribus, aut cantoribus, aut diaconissis partem unam: hoc enim pulchrum, et acceptum est coram Deo, ut quisque honoret secundum ordinem suum: ecclesia enim non tumultus, sed directionis, est magistra.

XII. Praeceptum Pauli apostoli.

Omnis utriusque sexus fidelis ab aurora statim ac surgit de somno suo, antequam quidquam operis faciant abundantur, et orent: si autem sermo aliquis exhortationis fiat, honorent prae opere ipsum sermonem timoris Dei (*pietatis*).

XIII. Fidelis utriusque sexus filios domorum suarum (*domesticos suos*) benigne respiciant, sicut olim praeco-

pimus, et in epistolis etiam nostris docuimus.

XIV. De cessatione ab operibus. Praeceptum Petri, et Pauli ut cessent ab operibus in omni hebdomada duobus diebus in sabbato scilicet, et in dominica, sintque assidui in ecclesia.

Ego Petrus, et Paulus praecipimus, ut opera exerceant diebus quinque, sabbato autem, et dominica sint assidui in ecclesia propter institutionem pietatis. Sabbato quidem dicimus, quia verbum (*rationem*) creationis habet; dominica autem, quia resurrectio est.

Tota hebdomada maiori, et illa subsequenti cessent ab operibus, quia prima quidem est passionis, secunda vero est resurrectionis: necessum est autem addiscere (*alias docere*) quis sit ille, qui passus est, et resurrexit: item quis sit ille, qui reliquit (*qui mori permisit*) et suscitavit.

In Ascensione cessent, propter consummationem oeconomiae Christi.

Die Pentecostes cessent, propter adventum Spiritus sancti, qui datus est illis, qui crediderunt in Christum.

In festo Nativitatis cessent, quia in eo data fuit hominibus gratia illa, quam non sperabant (*praeter expectationem*) quod nasceretur ex Maria Virgine Deus verbum Iesus Christus pro mundi salute.

In festo autem Epiphaniae cessent, quia in eo fuit declaratio divinitatis Christi, et testatus est de eo Pater in baptismo, et Paraclitus manens in specie columbae ostendit adstantibus illum, cui tributum fuerat testimonium.

In diebus Apostolorum cessent; doctores enim vestri sunt in Christo, et Spiritu sancto dignos vos fecerunt.

In die Stephani martyris cessent, et in reliquis martyrum; quia honoraverunt Christum magis, quam vitam propriam.

XV. *De oratione statutis temporibus.*

Orationes perficite mane, tertia hora, sexta, et nona, vespere, atque ad galli cantum: mane quidem, ut confiteamini, quod illuminavit vos Dominus, cum noctem transire fecerit, et diem attulerit. Tertia hora vero, quia in ea accepit Dominus sententiam damnationis a Pilato. Sexta autem, quia in ea Christus crucifixus, et confusus fuit in suo latere, et sanguinem aquamque emisit. Nona porro, quia omnia mota et terrefacta sunt, cum Dominus omnium crucifixus fuit, quia horruerunt audaciam impiorum Iudeorum, eo quod non expectavorint visitationem Domini. Vespere autem, ut confiteamini, quod vobis dedit quietem a laboribus diei et noctis. In galli cantu vero, quia tempus est, quod annunciat nobis adventum diei ad faciendi opera lucis: quod, si non possitis in ecclesia convenire, propter infideles, domi collectam facite, si episcopus aderit, ut non intret fidelis in ecclesiam impiorum (*Alias*: quod si ad ecclesiam prodire non licuerit propter infideles, congregabis, episcopo, in domo aliqua, ne ingrediatur fidelis in ecclesiam impiorum), non enim locus sanctificat hominem, sed ipse homo locum. Si autem impii occupaverint locum, fuge ab eo, quia pollutus est ab eis; uti enim sacerdotes religiosi sanctificant, sic immundi pol-

luunt. Si autem neque domi synaxis haberi possit, quisque solus psallat, legat, oret, aut cum duobus, aut cum tribus: ubi enim sunt (*inquit*) duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Fidelis ne in domo quidem oret cum catechumeno (*auditore*): non enim aequum est, ut cum haereticis domi oremus: quae enim societas lucis cum tenebris? Fideles utriusque sexus servis copulati (*qui matrimonium cum servis contraxerunt*) vel separentur, vel eliciantur.

XVI. *De diebus defunctorum, et quoniam peragerendi sint.*

Peragantur (*memoriae defunctorum*) die tertia cum psalmis, et precibus, propter eum qui tertia die a mortuis surrexit. Die nona ad recordationem eorum qui sunt superstites, et eorum qui defuncti sunt. Die trigesima secundum veterem typum, Moysen enim sic populus flevit. Item anno exacto ad habendam memoriam ipsius defuncti, et suppediet ex bonis ipsius pauperibus ad recordationem eiusdem. Sed haec de fidelibus dicimus, infideles enim etsi omnia bona mundi dederint pauperibus (*alias* pro eis largiti fuerint) nihil omnino eis proderunt; ille enim, qui in vita sua inimicus fuit Deo, haud dubium, quod sit etiam quando hinc discesserit. Non enim iniquitas est apud eum, iustus quippe Dominus, et iustitiam dilexit, et ecce vir, et opus eius.

XVII. *De vocandis clericis in commemorationibus defunctorum.*

In commemorationibus autem eorum defunctorum cum invitamini, o clerici, ordine et cum timore Dei epulamini, ut possitis orare pro iis, qui defuncti sunt. Qui enim estis presby-

teri, et diaconi Christi; debetis semper esse vigiles et vobis ipsis, et aliis, ut possitis eos, qui incomposite, et inordinate vivunt, monere. Ait enim scriptura: fortes, iracundi sunt; ne bibant vinum, ne bibendo sapientiae obliviscantur, et incorrupte iudicare non possint. Episcopi ergo, presbyteri, et diaconi post Deum omnipotentem, et filium eius dilectum fortes ecclesiae sunt: sed hoc non eo dicimus ut non bibant, quum alioquin non liceat, quod a Deo factum est ad laetitiam, id vituperare; sed ut non fiant temulenti; non enim dixit scriptura, ut non bibamus vinum; sed quid dicit? non ad bibendum vinum ad ebrietatem. Et rursus: spinnae crescant in manu ebrui. Verum hoc non de his tantum dicimus, qui sunt in clero, sed etiam de omni laico christiano, super quem invocatum est nomen Domini nostri Iesu Christi. Ipsi enim dictum est etiam: cui veb? cui tumultus? cui fastidium? cui nocamentum? cuius oculi lividi? cui confractiones in cassum? nonne his; qui in vino multum temporis ponunt, et ubi convivia sint, spernuntur?

XVIII. *De illis, qui persecutionem patiuntur propter fidem, et fugiunt propter fidem, qualiter opem implorent (sive mereantur adjuvari).*

Illos, qui persecutionem patiuntur propter fidem; et de civitate in civitatem fugiunt, quia meminerant verborum Domini nostri, suscipite: quia enim sciunt, quod spiritus quidem promptus sit, caro vero infirma, fugiunt, et directionem bonorum suorum sustinent, ut nomen Christi, quod est in eis sine abnegatione custodiant.

Adjuvate itaque eos in his, quibus egent: ut impleatis praeceptum Domini nostri Iesu Christi.

XIX. *Ne transgrediatur episcopus terminos sibi constitutos a Christo, neque presbyter, nec diaconus, nec subdiaconus, nec lector.*

Hoc autem omnes unanimiter praecipimus, ut unusquisque maneat in ordine illo, qui datus est ei, neque transgrediatur terminos, non enim nostri sunt, sed Dei; dixit enim Dominus noster: ille, qui audit vos, me audit, et ille, qui me audit, audit illum, qui misit me. Et ille, qui vos opprimit, me spernit (opprimit) et ille, qui me aspernatur, aspernatur illum, qui misit me. Etenim si elementa diversa, quae sunt sine anima, singula eorum constitutionem propriam servant, ut nox, dies, sol, luna, stellae, elementa, vicissitudines aeris, menses, hebdomadae, dies, horae; et subiaciuntur definitioni aetis ipsis dati (usui sibi constituto serviunt) iuxta illud, quod dictum est, terminum posuisti, qui non transit. Et rursus de mari: posuisti autem ei terminum circumpositis claustris, et ostiis, et dixisti ei: usque huc pervenies, et non transibis; quanto itaque magis vos debetis nihil audacter commovere ex his, quae vobis per voluntatem Dei a nobis definita sunt? Sed quia multi etiam hoc servitutem existimarunt esse, ad confundendos ordines, et commovendam ehirotoniam singulorum audaces irrunt, usurpantes sibi ipsis gradus illos, qui dati eis non fuerunt, et sibi adindicantes contumaciter potestatem in illis, quae dare non possunt, ex quo fit, ut iritent Deum; ut illi domus Core et Oziae, qui praeter or-

dinem, et sine Dei auctoritate, et prae-
ter dignitatem summo pontificatu ami-
cti sunt, ex quibus illi igne arserunt,
hic lepra in fronte affectus est. Irritant
praeterea Iesum, qui ordinavit (*consti-
tuit haec*) contrastant vero Spiritum
sanctum, cuius testimonio derogant
auctoritatem. Idcirco nos iuste prae-
videntes periculum, quod instat iis,
qui similia agunt, et contemptum qui
sacrificio sit ac eucharistiae, et eo pro-
venientem quod ii illegitime ac impie
offerant ipsum, ac lusum existiment
honorem summi pontificatus, qui re-
praesentat summum pontificem ma-
gnum illum Iesum Christum regem
nostrum, necessitas incubuit nobis, ut
hoc etiam admoneremus. Iam enim ali-
qui conversi sunt ad vanitatem suam.
Dicimus autem, ut Moyses ille, qui Deum
placuit, quem Deus facie ad faciem
allocutus est, ut homo qui lo-
quitur ad amicum suum, cui dixit:
novi te prae omnibus: cui in perso-
na sua loquebatur Deus, et non per
oraculum, aut per somnium, aut per
angelos, aut per nutus aenigmata.
Ilic Moyses legem divinam praecipie-
bat custodiendam, et distinguit quae-
nam deberent a summis pontificibus
perfici, quanam vero a sacerdoti-
bus, quanam autem a levitis; uni-
enique eorum exercitium proprium et
debitum ministerio diviso assignans.
Et illa quidem, quae a summis pon-
tificibus impleri iubebantur, ad ea sa-
cerdotes accedere non permittebat; ea
autem, quae sacerdotibus praescripta
fuerant, levitae tangere non poterant,
sed singuli ministeria accepta et praes-
cripta custodiebant: si autem aliquis
volebat attentare, praeter quam ipsi
traditum erat, morte mulcebatur.

Hoc autem maxime ostendit periculum
illud, quod Saul expertus est, qui
cum ausus fuisset sacrificare sine pro-
pheta et pontifice Samuele, inde pec-
catum et maledictionem inexpiabilem
sibi hausit: neque prophetam movit,
quod regem unxisset eum. Idem in ea-
demque causa clarius ostendit Deus in
Ozia, eo quod sine mora, et sine di-
latione supplicium intulit ei ob prae-
varicationem legis: qui enim summum
sacerdotium dure concupivit, etiam re-
gno suo privatus est. Apud nos vero,
quae sint, fortasse non ignoratis. Scitis
enim plane et omnino episcopos, qui a
nobis nominati sunt, et presbyteros,
ac diaconos per orationem et imposi-
tionem manus differentia nominum dif-
ferentiam rerum declarare. Apud nos
enim non qui vult, is perficit imposi-
tionem manus, sicut in diebus vitu-
lorum reproborum Hieroboam, in
quibus acissum erat amputatumque sa-
cerdotium; sed ille, qui a Deo voca-
tur. Etenim si non esset aliquam lex po-
sita, et aliquod discrimen ordinum,
satis erat, uno nomine denotatos, om-
nia haec ministeria perficere. Verum
cum a Domino didicerimus ordinem
rerum: episcopis quidem ea, quae
summi pontificatus sunt, attribuimus;
presbyteris vero ea, quae pontificatus
(*fortasse sacerdotii*) diaconis autem
quae ad ministerium utrisque exhi-
bendum pertinent: ut caste fiant,
quae ad ministerium pertinent. Non
enim fas est diacono sacrificium of-
ferre, aut baptizare, aut benedi-
ctionem magnam sive parvam facere,
neque presbytero chirotonias perfice-
re. Siquidem ordinem haud licet in-
vertere, cum non sit Deus confusionis;
ut illi, qui inferiores sunt, contumaci-

ter sibi vindicent ea, quae sunt superiorum, novas leges in malum suum refin-gentes; ignorantes, durum esse sibi contra stimulum calcitrare. Neque enim huiusmodi homines nos, aut episcopum oppugnant, sed episcopum omnium, et summum pontificem maximum Iesum Christum dominum nostrum. A Moyse namque qui fuit carissimus Deo, constituti sunt pontifices sacerdotes, et levitae. A nostro autem vivificatore nos duodecim apostoli. Ab apostolis vero ego Clemens, et ego Iacobus, et alii qui nobiscum, ne omnes iterum recenseamus, communiter vero a nobis omnibus presbyteri, et diaconi, et subdiaconi, et lectores.

XX. *Quod primus summus pontifex est unigenitus filius Dei Iesus Christus.*

Primus igitur naturaliter summus pontifex ille unigenitus Christus non sibi honorem rapuit, sed a patre constitutus est: qui factus propter nos homo, et hostiam spiritualem offerens Deo patri ante passionem, praecepit nobis, ut nos solum hoc faceremus, cum essent nobiscum alii etiam ex eorum numero, qui crediderunt in eum: sed non protinus, et penitus quicumque credidit, factus fuit etiam pontifex (*alias sacerdos*) aut potestatem summi pontificatus promeruit: nos vero post ascensionem eius obtulimus secundum praeceptum eius hostiam puram incurritam: constitutus episcopos, et presbyteros, et dia-

conos septem numero, ex quibus unus fuit beatus Stephanus martyr, qui non est remotus a nobis per charitatem quae erga Deum, qui taliter fide sua pietatem erga Deum, et amorem erga dominum nostrum Iesum Christum ostendit, ut pro eo animam suam daret, a Iudaeis Christi intersectoribus lapidibus obrutus: et tamen talis ac tantus vir, qui erat spiritu fervens, qui Christum vidit sedentem ad dexteram Dei, et caelestes ianuas apertas, nusquam cernitur iis usus esse, quae ministerio eius non essent convenientia, neque sacrificium obtulit, neque imposuit manum alicui, sed potius diaconi ordinem usque ad finem custodivit: sic enim martyrem Christi decebat ordinem implere. Quod vero nonnulli Philippum diaconum, et Ananiam fratrem fidelem ostendunt, quod ille quidem eunuchum baptizavit, hic vero me Paulum, non intelligunt quod nos dicimus neminem sibi potestatem sacerdotii rapere posse, sed vel a Deo accipere, ut Melchisedech, et Iacob, aut a pontifice summo, ut Aaron a Moyse. Itaque et Philippus, et Ananias non se ipsos elegerunt, sed a Christo summo pontifice Dei (*alias Deo*) cum quo nemo comparari potest, electi sunt.

Expliciunt canones ecclesiastici sanctorum Apostolorum, scripti per Clementem. Et Deo gloria: super ea autem scriptore peccatore miserationes Dei effundantur. Amen.

E B E D I E S U

COLLECTIO CANONUM SYNODICORUM.

Ope perpetua, et infinita Trinitatis sanctissimae ac beatissimae, ego humilis scribere aggredior Canones synodicos, quos collegit sanctus et Christum amans pater noster dominus Ebediesu metropolita Sobae et Armeniae. Domine noster corrobora et adiuva me, ac tua gratia et benignitate ad complementum adducito me.

PRAEFATIO EBEDIESU.

Tatianus quidam philosophus cum evangelistarum loquentium sensum suo intellectu cepisset, et scopum descriptionis illorum divinac in mente sua fixisset, unum ex quatuor illis admirabile collegit evangelium, quod et Diatessaron nominavit, in quo cum cautissime seriem rectam eorum, quae a Salvatore dicta ac gesta fuere, servasset, ne unam quidem dictionem e suo addidit. Similiter et mihi vilissimo servorum Dei visum est, cum a tenentibus gubernacula ecclesiastici regiminis stupenda et praeclara ac maxima, quique praeminent omnibus bonis officiis iussus fuissem, ut vitam hanc meam umbratilom et transitoriam in meditatione, quae mihi et universis prodesset, transigerem, nimirum ut in exercitatione simili, duo, quae diligentissime curanda sunt, prae oculis haberem, laetus humeros meos intellectuales imperio eorum subdidi, meque ad implenda eorum iussa paravi, quae eo spectabant ut collectionem brevum canonum synodicorum facerem, et per vestigia eorum in hoc spirituali labore incede-

rem, et canones ac ordines, qui conveniant cuique e gradibus ecclesiasticis, inquam, et saecularibus serie congrua contexerem pro mensura vilitatis meae, et partes plasmatis spiritualis ac semitam timoris Dei, quamlibet nimirum seiunctam, quae in canonibus patrum nostrorum continetur, et seorsum a cuiuslibet societate posita est, in unam collectionem et connexionem adducerem, unamque imaginem decori plasmatis constituerem, cuius visus dispelleret ab animabus ipsum intuentibus foedos ignorantiae morbos, quin pollucrum sanctitatem verborum patrum per sensus simplices, quos ex proprio cerebro confingerem, sed servatis serie et ordine convenientibus, ea quae illorum sunt, a mutatione et vicissitudine praeservarem, et inde absque ulla additione in proprio ipsorum charactere eadem exhiberem. Ubi vero necesse est recurrere ad canonem, nec hic inveniat in illis oecumenicis, e synodis orientalibus acciperem, cumque rite collocarem. Si autem oecumenici canones fuissent obscuri, orientales vero per-

spicui ac lucidi negotium manifestas-
sent, id quod magis clarum est, pro-
ponerem: illud porro curarem, ne
res ulla, siquidem gratia me adiuve-
rit, relinquatur sine canone (*ex quo
ea definiiri possit*) et ne unus et ipse
canon repetatur ob synodorum diver-
sitem. Ceterum inter res intersero
etiam tempora vera synodorum nomi-
natarum cum verbis earumdem colli-
gata. Et ubi necessitas postulaverit, in
canonis initio indicabo eiusdem condi-
torem. Illarum vero (*synodorum*), quae
omnibus notae sunt, nomina vix com-
memoraturus sum; nam scopus meus in
hac collectione est brevitati et compen-
dio studere, adeo ut superflua reiciam,
prolixa compendio exhibeam, et brevi-
ter ac summatim ea, quae desiderari
possunt, comprehendam, quo lectori
taedio non sit frequentia textuum et
prolixa ac multiplicitas verborum.

Primum itaque rogo, ac supplex ob-
secro omnes illos, qui in hunc laborem
inciderint, ut sacrificium deprecato-
rium continens odorem charitatis in
mentium suarum sanctuario offerant
pro tenuitate mea Domino omnium, ut
gratis recipiar, et quiescam in taber-
naculis aeternis miserationum, quae
ex mammona virium mearum feci, per
orationes omnium sanctorum, quo-
rum nomina scripturus sum, dum
certissime scio, quod omnes illi, qui
ab aestu invidiae commoti circumfe-
runtur, et in mari criminationum ad-
versus omnia merguntur, supercilium
erecturi sint, et labia commoturi, in
tres classes dividuntur: nonnulli enim
dicent, compositionem hanc novam
recentemque esse, neque omnino re-
cipi debere: alii vero philosophantes
definient, quod hic inanem gloriam

captaturus, in alienum introierit la-
borem: alii demum contendere non
desistent, quod acquam non sit, eum
qui ad gradum summi sacerdotii haud
pervenit, ad haec mirabilia tractan-
da accedere. Verum stupidi hi homi-
nes scire debebant, vanas esse et fu-
tiles hasce opiniones. Et a prima
quidem opinione sanandi erant per
confessionem, quae praecessit, et per
exemplum Diatessaron. Secundae opi-
nionis homines infirmi sunt, nam mon-
strare non possunt in ecclesia talem
collectionem compendiarium existere.
A tertia demum opinione desistent,
siquidem commemorent felices recor-
dationis beatum dominum Eliam pa-
triarcham collectionem sententiarum
de hereditatum divisione composuisse,
cum adhuc sub capite esset subditus,
et presbyter. Ego autem haec et si-
milis praeteritis, ad ea, quae mihi
proposita sunt, accedo, et ope illius,
qui fidem dedit, dicens: quicumque
invocaveris nomen meum, veniam ad
te, et benedicam tibi; hac spe ere-
ctus illius clementiam supplex rogo,
ut ipse doceat meditari ac legere,
ipse erudiat ad intelligendum et in-
vestigandum, ipse dirigat ad ordinan-
dum et disponendum, ipse det effi-
cere, custodire, et operari id quod
vitae ac quieti domesticorum ipsius
prosit, ipsiusque dominationis volun-
tati placet ac satisfacit.

Quoniam vero in mundum primo
ingredimur, eiusque negotiis implica-
mur, deinde vero ad ecclesiasticas ha-
ec institutiones venimus, et quia ab
hoc mundo gradatim promovemur ad
elevationem in caelum; hinc est, quod
iuxta ordinem congruum describenda
fuit primo series iudiciorum de nego-

tiis saecularibus : tum altera de negotiis ecclesiasticis . Quemadmodum vero in omnibus scripturis inspiratis a Spiritu sancto , natura praedicatur ante scripturam , ita in duos tomos divisi , uti aequum est , et distincti canones omnes synodicos , qui religionem piamque vitam ordinant . Et in primo quidem tomo omnia , quae communiter saecularibus praescribuntur , iisque canonice praecepta sunt , recto ordine digram , sive illa pertineant ad sponsalia , ac matrimonia , sive ad hereditatum divisiones , et decisiones iudiciales circa ea omnia , quae inter eos accidere solent negotia ; sive ea spectent ad fidem , morum pietatem , et conversationis ac disciplinae decorem . In altero vero tomo canones comprehendam , qui congruunt om-

nibus coetibus , qui ministerium in sancta ecclesia obtinent ; ubi dissero de electione omnium ordinum , et chirotonia eorundem , et ago de canonibus eo spectantibus , et convenientibus . Ministerium (*executio*) autem horum dignoscitur ex divisione capitum certorum , quae cuilibet tractatui praecedunt : illa enim ad uberiores dilucidationem initio amborum tomorum scribo ; quo sine labore quisque possit distinguere , et dignoscere id quod poscit ; dum scilicet numerum tenet , qui ad latus rei in compendio positus est , et quaerit locum , in quo signatus est . Haec satis . Tractatus autem primi tomi sunt quinque , et haec est eorum descriptio , uti et capitulum eorundem .

INDEX TRACTATUUM.

TRACTATUS I.

De iis , quorum cognitio toti communitati necessaria est.

CAPITA EIUSDEM TRACTATUS.

I. Undenam nomen synodi desumptum , et quid significet.

II. Quod canones ab episcopo , aut doctore extra synodum conditi , synodales minime vocandi sint.

III. Historia oecumenicae (*hoc est nicaenae*) ex recensione Maruthae Mai-phernetae episcopi , rogatu Isaaci catholici.

IV. Fides 318. (*patrum nicaenorum*) cum brevi expositione synodi Iesuiabi.

V. Nomina episcoporum synodi oecumenicae , provinciarumque eorum , et civitatum , ut nobis invenire licuit.

TRACTATUS II.

De matrimoniis , et ritibus sponsaliorum christianorum , et quomodo haec peragenda sint , deque ceteris ad hanc rem pertinentibus.

CAPITA EIUSDEM TRACTATUS.

I. De personis , eorumque numero , quibus nubere nefas est.

II. De ordinibus , et canonibus desponsationis.

III. Si quis in regione fuerit , ubi

nullus est sacerdos, quid ipsi agendum, cum feminam sibi desponsare voluerit?

IV. Quot annorum debeat esse sponsa?

V. Quis mulieris fideiussor, desponsatorque esse debeat?

VI. Quomodo desponsari debeat puella, quae propinquos, vel affines non habet? Et idem de iuvene extraneo.

VII. An liceat post canonice celebrata sponsalia sponsis ab invicem separari, et sponsalia solvere?

VIII. Quantum temporis expectare debeat sponsa, cuius sponsus abiit in longinquam regionem.

IX. De eo, qui repugnantibus parentibus sponsae, eam desponsavit.

X. De eo, qui feminam desponsavit, deinde eam fraudulenter dimittit sub obtentu vitae monasticæ, qua vita demum abiecta aliam ducit.

XI. De monachis et virginibus foedus professionis suae violentibus.

XII. De mulieribus et sponsabus quae vi rapiuntur.

XIII. De dote mulieris, eiusque quantitate.

XIV. Quod nequum sit fideles viros ex omni secta uxores ducere.

XV. Quod non oporteat christianam infideli viro tradi.

XVI. Quanto tempore servare debeat mulier honorem defuncti viri, antequam ab alio ducatur? Idem de viro respectu mulieris.

XVII. Quot ob causas dimittatur uxor a viro, et sponsa a sponso.

XVIII. De muliere contentiosa, et viro contumelioso.

XIX. Quot modis dignoscatur adulterium, et quot ad id probandum testes requirantur.

XX. De viro testante, se vidisse uxorem adulterantem, testes vero adducere nequeunte.

XXI. De viro, et muliere, quorum alter in captivitatem abducitur.

XXII. De eo, qui corrumpit virginem (*monialem*) aut matrimonio iunctam.

XXIII. De statuto tempore paenitentiae fornicariis utriusque sexus, iisque qui illegitimo matrimonio foedantur, et postea convertuntur.

XXIV. De eo, qui ancillam suam ducere vult in uxorem.

XXV. De matrimonio scortorum et ancillarum.

XXVI. Quantum temporis sustinere debeat mulier, quam vir relinquit in regionem longinquam proficiscitur.

XXVII. De sententia, et poena ferenda ab ecclesia in eos, qui polluantur illegitimis matrimoniis, et perseverant in peccato usque ad mortem.

TRACTATUS III.

De divisione hereditatum.

CAPITA EIUDEM TRACTATUS.

I. De divisione hereditatum, et numero heredum ac ordine eorum iuxta affinitatem, et consanguinitatem.

II. De numero eorum, qui hereditate excluduntur.

III. De marito, et uxore, et quantum hereditatis alteri ex altero contingat.

IV. De filiis, et filiabus, et quantum hereditatis eis ex parentibus contingat.

V. De parentibus, et quantum hereditatis eis contingat ex filiis.

VI. De fratribus, et sororibus, et quantum hereditatis alteri ex altero contingat.

VII. De avis, et aviis, et quantum hereditatis eis contingat ex filiis filiorum.

VIII. De fratribus, et sororibus patris, deque fratribus, et sororibus matris; et qualis eis hereditas contingat ex filiis fratrum, sororumque suarum.

IX. Quod hereditas avis paternis cum fratribus sororibusque matris minime contingat, neque avis maternis cum fratribus et sororibus patris.

X. De viro, et muliere consanguineis, et quantum hereditatis alteri ex altero propter coniugium, et affinitatem contingat.

XI. De sponso, et sponsa, et quod nulla alteri ex altero hereditas contingat.

XII. De monacho, an possit consanguineorum heres esse, aut illos heredes instituere.

XIII. De testamento.

XIV. De dimissa et dimisso, et quod nulla ab invicem hereditas contingat.

XV. De apostata; et quod neque heres esse, neque heredes instituere potest, nisi paenitentiam egerit, et ad fidem redierit.

XVI. Quod qui heredes non habet, eius hereditas ecclesiae contingit.

XVII. De filio spurio.

XVIII. De filio, cuius pater ad aliam sectam transiit.

XIX. De filio, qui nascitur, patre longe absente.

XX. De filio ex baptismo, et ex educatione.

XXI. De filio contumace; et an hereditas, nec ne.

XXII. De filia, quae fornicatur vivente patre.

XXIII. De defuncto, qui relinquit mancipia manumissa, et non manumissa.

XXIV. De mancipiis defunctis tam manumissis quam non, cui nam hereditas eorum contingat?

XXV. De filiis illegitimis.

TRACTATUS IV.

De iudiciis, et causis, quae inter fideles contingunt.

CAPITA EIUSDEM TRACTATUS.

I. Quod nefas sit christianis adire extraneos iudices.

II. De christiano, qui socium percutit; deinde qui percussus est, iudicem adit vindictae causa.

III. De iis, qui in iudicio contendunt.

IV. De chirographo certo, et dubio.

V. De testimonio certo, et dubio.

VI. De possessione bonorum certa et dubia.

VII. De mutuo, et debito.

VIII. De usura, et fœnore.

IX. De pignore.

X. De commodato, si forte perierit.

XI. De deposito, si id perire contigerit.

XII. De venditione, et emptione.

XIII. De societate mercaturae.

XIV. De aedibus multiplici contiguatione constantibus, de via, de foro, de aquae ductu et aedificiis.

XV. De participatione in rebus inventis cum sociis.

XVI. De procuratoribus.

XVII. De iuramento, uter ex litigantibus illud praestare debeat.

XVIII. De clericorum, scribarum, et medicorum immunitate a vectigalibus; et quinam nequeant esse procuratores.

XIX. De eo, qui iudiciis audientis praest, et munerum acceptione corrumpitur.

TRACTATUS V.

De iis, quae canonice praecepta sunt omnibus universim christianis, quae, et qualia sint.

CAPITA EIUDEM TRACTATUS.

I. Ad quot, et quas preces teneant singuli christianorum ordines.

II. An quatuor laicorum officia ordinem eundem habeant, an diversum.

III. Quatenam quatuor horarum primum locum habeat.

IV. Quidnam recitare debeant laici, qui psalterium legere nesciunt.

V. Quasnam proses recitare debeant senes, rustici, pastores, et nautae, qui nihil discere queunt.

VI. Quod non liceat laicis in officio divino praecipere.

VII. De veneratione diei dominicae.

VIII. De adoratione ad orientem, et quandonam haec incepta sit.

IX. De adoratione crucis, et undenam incepta sit.

X. De ieiunio feriae quartae, et sextae.

XI. Quod non liceat ieiunare die dominico.

XII. De honore martyribus debito.

XIII. Quod non liceat christianis filios, aut filias suas ab ethnicis ad ecclesiam deducendas mittere.

XIV. Quibus ornamentis se ornare debeant christifideles, cum ecclesiam adeunt diebus dominicis, et festis.

XV. Quod non liceat mulieres ethnicas filiorum christianorum nutrices esse.

XVI. De nocturnis pollutionibus, et menstruis.

XVII. Quod non liceat fidelibus manducare cum Iudaeis.

XVIII. Quod non liceat christifidelibus conversari cum cantatricibus, aut bibere cum eis.

XIX. An laici ex canone, teneantur ieiunare hebdomada apostolorum, Eliae, et annunciationis.

XX. De visitandis carceribus.

XXI. De xenodochiis.

XXII. De iis, qui magos, et incantatores consulunt.

XXIII. De ablutione corporum defunctorum.

XXIV. De conducentibus praeficas, et psaltrias.

XXV. Quod non liceat quempiam in ecclesia sepelire.

XXVI. Quod non liceat feretra intra cancellos altaris inferre.

XXVII. De commemorationibus defunctorum.

XXVIII. An liceat defunctorum commemorationes celebrare diebus dominicis, aut festis solemnioribus.

Explicunt capita tractatum primi.

TRACTATUS I.

DE IIS QUAE COMMUNIA SUNT.

I. Undenam nomen synodi desumptum, et quid significet?

Nomen hoc synodi desumptum est ex ratione luminarium; significat autem perfectionem congregationis, id est collectionem, quae habetur cum principibus, qui simul coeunt. Terminus (definitio) autem eius est conventio stellarum cum luna et sole. At si iuxta ecclesiae acceptionem definiatur, est congregatio christianorum cum capite eorum episcopo. Attamen concilium dicimus, episcoporum, et metropolitaram cum catholico (1). Quod si fuerit collectio capite destituta, et si omnes communiter complectatur, non dicitur synodus.

II. Quod canones ab episcopo, vel doctore conditi extra synodum, synodales minime vocandi sint.

Iam vero si episcopus aliquis aut doctor sanciat canones aliquos, dum non sunt in concilio synodice congregati, canones isti non debent recipi ab omnibus, neque synodales vocari. Si autem catholicus eos receperit, et ipse patriarcha propter eos concilium cogat, in quo recipiantur, tunc synodici appellantur, uti sunt iudi-

cia Timothei, et Iosue Barnun, quae recepta fuere a synodo patrum, et synodica nominata sunt.

III. Historia oecumenicorum (concilii scilicet nicaeni) ex recensione Maruthae (2), Maipheractae episcopi, rogatu Isaaci catholici.

Cum beati Apostoli in mundum profecti sunt, ut annunciationem evangelii gloriae Christi praedicarent, haudquam cum sua annunciatione docuerunt ordines, et canones; sed hoc eorum studium fuit, ut omnes homines ab errore idololatriae revocarent ad Crucifixi triumphatoris adorationem; utque iungati, seu catechumeni, custodirent se ipsos a fornicatione, et foeditate idolothitorum, a sanguine, et suffocato. Ex quo vero in omnem terram exivit annuntiatio eorum, et in fines orbis verba eorum, atque per eos fides Christi in toto mundo promulgata fuit, eamque receperunt, eique se subdidero populus iudeus, et populi gentiles, debellatus fuit Satanas eum angelis suis, ac diffamati pudorem confusionemque induerunt. Ubi autem malignus perspexit, quod in primo certamine nihil proficeret (3), sed tremorem et confusionem lucratus esset;

(1) Quiaam apud Chaldaeos et Nestorianos sint episcopi metropolitanæ, etholici, et patriarchae, et quando ita vocari coeperint, videsis apud Assaman. iun. in commentar. histor. de catholicis Chaldaeorum, et Nestorianorum, ubi a pag. 89. de Timotheo agit, et a pag. 90. de Iosue Barnun. (2) De Maruthae agit Assaman. ita. in biblioth. orient. tom. I. Et de Isaaco etholico videndus est Assaman. iun. in comment. cit. pag. 12. Fabulosum videtur aliquibus historia, et Maruthae supposita. Illud certe dolendum, acta integra concilii nicaeni fuisse disparata in romano potissimum imperio; idque, nisi coniecturae me fallit, opera Arrianorum, et Semianorum, qui ipsiusmet concilii memoriam ex hominum mentibus abolere studuerunt. (3) Loquitur de persecutioibus in Christum, et Christianos motis ab Hebraeis, et ethnicis, in quibus contigit, ut sanguis martyrum semen fecerit Christianorum.

tunc aliud certamen priore amarius instituit: schismata itaque, ac divisiones iniecit, ac multiplicavit perturbationes, contentionesque in populo ad caelum vocato; ex quo multas haereses inexit in ecclesiam, ipsosque christianos inter sese commisit, adeo ut quot numero episcopi essent, tot haereses recenserentur, unde et veritas in iniustitia detenta fuit, ac iustitia oppressa, fideles vero immutati sunt, haeretici autem multiplicati creverunt.

Tunc, quemadmodum radii solis adparent inter densas nebulas, illuxit diadema fidele regni victoria, dignus bona memoria Constantinus Caesar. Illic zelo compulsus, quo pro fidei veritate flagrabat, ad clarissimum orthodoxiae lumen Alexandrum episcopum hierosolymitanum, et martyrem (*scripsit*): « (1) Sic etenim didici ex libris sanetis, qui dicunt: ex Sion exit lex, et verbum Domini de Hierusalem. Ergo statim ac recipies epistolam regni nostri, velociter ad nos ascende: iustum quippe est, ut ecclesiae sanctae ex his templis sanctis veritas fidei in Christum prodeat. Mihi enim sunt episcopi duo in regionibus, qui me quotidie conturbant, et quaestione vocum futillum molestiam creant nostro auditui: quia et proelia multa fuerunt nobis in regionibus, quae nos circumstant: potissimum autem a Iudaeis, et gentilibus, qui alieni sunt ab omni ordine religionis nostrae, prohibiti fuimus quominus haec diligenter curaremus. Sed nunc, cum rex Christus quietem nobis dedit ab omnibus, qui nos circumdant, ac invicti regni no-

stri potestati subiugavit subiectos, et non subiectos, alia iam nobis cura non est, nisi ut haec ac similia sollicito curemus: et en tantummodo expectamus adventum tuum, ut a te veritatem discamus, moxque ad opus sine mora incumbamus. Fac itaque, sicut scripsimus, et ora pro regno nostro. »

Cum igitur beatus Alexander accepit epistolam, qua ascendere iubebatur, se ipsum accinxit, et illico profectus est: quia vero timuit ob haereticos terrestres iter arripere, ascendit navim, ac maritimum iter suscepit, et eadem die, qua navim conscendit, apparuit ei in somnio vir, qui dicebat ei: faciem regis terreni haudquaquam videbis, quia velociter duceris ad videndam faciem regis caelestis. Tunc scripsit epistolam de veritate orthodoxae fidei, quam rex addiscere cupiebat, eamque obsignatam tradidit Macario presbytero suo, atque eam misit terrestri itinere ad regem. Ipse vero beatus iter suum maritimum prosecutus, ad insulam Patram dictam pervenit, ubi haeretici eum apprehenderunt, ac multis ingentibusque promissionibus pellicere eundem studuerunt, et trahere in suam sententiam; ast cum blanditiis illum sibi obsequentem habere non potuissent, flagris acerbis, et saevius animam eius ad Dominum nostrum miserunt. Martyrio itaque coronatus pro Christi fide, ex hoc saeculo aerumnoso exiit.

Id ubi audivit Constantinus rex, mirum in modum contristatus est. Ex quo autem pervenit in manus

(1) Fragmentum epistolae Constantini magni ad Alexandrum episcopum.

cuius epistola beati viri per Macarium presbyterum, inflammatus zelo divino scripsit prostagma (*edictum, siue litteras encyclicas*) ad omnes mundi episcopos, in haec verba. « Constantinus Caesar Augustus auctorator, rex, victor, universae ecclesiae, quae sub caelo est, subditis, et non subditis in Christo rege nostro pax. Excitami omnes sollicitudine impigra ad accedendum ad synodi coetum in regione Bithyniae, in civitate Nicaea pro fidei verac ventilatione. Nulli autem sive qui coniunctim sive qui seorsum versantur, accedere impediuntur; nemo rursus violenter ducat socium suum, nec impediatur eum ab accessu ad synodum, et a tuenda fidei suae professione in synodo in conspectu omnium episcoporum: ita ut una sit confessio, unum vinculum, et una coniunctio inseparabilis, totaque ecclesia consistat in una fide absque divisione per unum corpus perfectum, et conformem integramque voluntatem. Nemo transgrediatur, et contempnat iussum sacerdotii, et imperii. Tempus propterea concedimus, quod itineri absolvendo sufficiat, annum scilicet unum, et menses duos. Mense itaque octobri conveniant omnes episcopi in civitate Bithyniae Nicaea, quae sita

est prope Metropolim nostram fidem. Valet in Domino nostro. »

Quoniam vero omnes episcopi tam subditi, quam non subditi, expetiti fuere, etiam S. Simeon Bar-Sabae, catholicus Seleucia et Cesiphontis, vocatus fuit atque expetitus (1). Ast propterurbationem regionum finitimarum non ascendit (*ad concilium nicaenum*) sed scripsit epistolam per Saadostum suum presbyterum in haec verba. « Nisi ethnici, qui sanguinem nostrum sitiunt, impedirent, vehementer optabam venire (*ad synodum*), benedictionemque accipere ab illo concilio sacerdotali, et a regia invicta maiestate vestra; verum omne id, quod fecerit universitas episcoporum, qui pro adserenda veritate persecutionem passi sunt, etiam ego suscipio, et laetus eis consentio. » Cum igitur congregati fuissent episcopi iuxta iussionem regis, rex legit capitula fidei, quae scripserat Alexander episcopus Hierusalem per manum Macarii sui presbyteri; lectis autem iis coram 2048. episcopis, soli 318. illa receperunt (2).

Tunc ipse rex tulit suum annulum, sceptrum, et gladium, deditque eis, dicens: « nunc datur vobis potestas (3) super totam ecclesiam, super sacerdotium, et super regnum, et super om-

(1) De Simeone hoc vide cit. commentar. Asseman. lun. p. 122 cumque Peridid, et erietis provinciae non esset subdite romano imperio, et omnes etiam non subditi ad concilium vocati fuissent, colligitur concilium auctoritate ecclesiae fuisse indictum; neque enim Constantinus potuisset sine ecclesiae auctoritate episcopos non subditos suo imperio convocare. (2) Unde haesitet Ebedicus hanc historiam nescio; omnes haecenas opinati sunt, solos 318. patres convenisse Nicaeam, aut Sobensis conventum fuisse 2048. episcoporum dicit, et solos 318. fuisse, qui capitula fidei, utique contra Arianos, susceperunt, et quae subscripserunt. En ergo ex Sobensis sententia sequitur aversum etiam exiguum episcoporum cum romano pontifice confessorum satis esse ad firmandas regulas fidei. (3) Potestas ecclesiae non provenit a regis laica potestate, sed a Christo: est cum principes essent infideles, ecclesiam vexabant, neque inde poterat commode ac publice suam exercere potestatem, contradicentibus principibus saeculi: ecclesiae nempe aetuis erat ab initio depressa, sui et religio ipsa, ac Dei cultus. Ex quo autem reges ipsi, pro debili obsequii iure sese ecclesiae aggregaverant, hanc matrem magistrumque promovere conati sunt.

nes coctus, qui subsunt sacerdotio, et imperio; facite, quod vultis auctoritate herili (*propria*), et Dominus requireret ex manibus vestris perditionem, et inventionem omnium filiorum ecclesiae. Tum cum synodus oecumenica accepisset potestatem a rege, dixerunt patres, ut ordinerentur gradus, et sederent episcopi, quisque in suo throno, prout conveniens erat. Constitutis autem sedibus, rex quoque intravit, et sedit apud eos, et osculabatur illa corporis eorum loca, in quibus stigmata Christi praeferabant. Non enim erat episcopus inter illos 318. patres, in quo cicatrix non appareret, si undecim patres exceperis, quorum haec sunt nomina: Absalama episcopus Edessae nepos ex sorore S. Ephreми, Jonas Circassii, Maras Darae, Georgius Singarac, Iacobus Nisibis, Maruthas Maipheractae, Iohannes Gustrae, Simeon Amidae, Adaens Aghal, Eusebius Caesareae, Ioseph Nicomediae; reliqui vero omnes ex tribulationibus, et persecutionibus haereticorum, nonnulli oculo carebant, aliis maxillae et dentes avulsi erant, aliis manuum ac pedum ungues praecisi fuerant; aliis latera compressione et flagrorum percussione divida erant. Uno verbo nemo, praeter undecim recensitos, extitit immunis a cicatrice; sed maxime horrendus fuit, ac visu deformis Thomas Marcas (*Germanicae*) episcopus, cuius aures, nares, ac labia praecisa erant, dentes et maxillae avulsae, et ambo pedes uti et brachia eiusdem amputata fuerant, eo quod per annos xxn. vinctus detentus fuerat ab Armenithis

(*fortasse Arianis*), qui quovis anno membrum aliquod abscedebant ei, ut scilicet blasphemiae ipsorum consentiret: at miles fidelis victus non succubuit. Hunc veluti in triumphum fidelium, et opprobrium dogmatis haereticorum, adduxerunt patres ad concilium, quem, ubi vidit rex, in terram procidens adoravit, dicens: adoro te, martyr Christi, qui multis coronis ornatus existis.

Gesta autem synodi, qualiter nempe coeperit, et qua ratione absoluta fuerit, et quid ibi actum fuerit, operosum est dicere: nam tribus annis sederunt patres in disputatione contra omnes haereses, et oratio multa habita fuit inter eos, ac plurimas quaestiones commoverunt invicem, et capita grandia (*controversiarum*) scripserunt adversus se mutuo, et eliderunt confutationes omnium haereseon, ex eorumque actis quadraginta prophetae fiunt (*scilicet acta eorum integra exaequant volumen quadraginta prophetarum*) praeter canones, et causas eorum, quae sunt tres prophetae (*qui tribus prophetarum libris aequiperantur.*) Sed universa haec doctrina in vernacula Syrorum lingua non legitur, sed eius pars tantummodo. Verumtamen non eos solum canones, qui ad syriacum sermonem translati sunt, constituerunt nicaeni patres, sed de regno quoque eiusque ministris (*militibus*), et de magistratibus ac iudiciis plura sanxerunt, et de urbium gubernatione, de ecclesia eiusque antistitibus, deque eius cunctis ordinibus, de mercatoribus, de itinerantibus, de satellitibus ac navitis, et de omnibus artibus, gradi-

bus fornaciarum, et de musicis, neque quidpiam magni, aut parvi momenti omiserunt sine definitione, et sanctione. Verum apud nos non extant, nisi illi 73. canones, quos transtulit Maruthas, et illi viginti alii, qui ab antiquo prodierunt. Huiusce rei ratio est, quia in oriente non erant reges christiani, qui ecclesiasticis canonibus dirigerentur: ii autem, qui apud nos prodierunt, haudquam sufficientes sunt ad omnes omnino ordines ecclesiasticos constituendos: quemadmodum et olim in ecclesia simile quid obtinuit, nam erant canones apostolici, qui in omnibus rebus sufficientes non erant ad ecclesiae ordines componendos.

Congregata porro fuit haec sancta synodus anno 636. Alexandri, mense iunio eiusdem anni, die 19. ipsius, in civitate Nicæa metropoli Bithyniae, et sanxerunt primo hanc veritatis fidem, tum coeperunt constituere canones, atque omnes haereses ad examen vocare: et quia summo compendio hanc apologiam (*fidei professionem*) fecerunt, cuius intellectus cuilibet homini haud facilis est, adiungemus ei expositionem Iesuiabi (1), quam ipse ac synodus, quae cum ipso habita fuit, scripsit.

IV. Fides (*symbolum fidei*) patrum 318, una cum expositione brevi synodi Iesuiabi.

Initio itaque canonum disposita fuit

fides veritatis, eo quod sit, ut ita dicam, principium omnium partium timoris dei (*religionis divinae*), et per ipsam insigniti emicant omnes iustitiae et sanctitatis pulcherrimi modi. Hanc fidem primum praedicavit Dominus noster, et tradidit per discipulos suos duodecim hominibus, qui discipuli facti fuere, et sient evangelii eiusdem (*Domini nostri*): hanc integre praedicarunt, ac docuerunt patres in suis aevi, hanc verbis perfectis et brevibus sententiis, quae multa concludunt, docuerunt, scripserunt, ac miserunt ad ecclesias, quae ubique sunt, patres sancti, qui Nicæae convenerunt 318, et ii, qui Byzantii congregati sunt 150. ad destructionem impietatis Armenitarum (2) (*Arianorum*), et Dyscolorum, qui audaces effutierunt de essentia filii, et Macedonianorum, ac Semiarianorum, qui audaces blasphemarunt contra Spiritus sancti essentiam. Conservatur autem haec fides catholica sine ulla macula, et proclamatur inter nos in omnibus ecclesiis usque in saeculum, nti iam notum facimus, ponentes ipsam fidem patrum, qualis est. Adiungemus vero unicuique e sententiis sensum suum, et expositionem congruam, summa tamen brevitate. Interim humillimis precibus oramus et obsecramus creaturarum Dominum, ut suum nobis donet adiutorium, quo convenienter et utiliter perscribamus.

(1) Iesuiabus nestorianus catholicus, sen patriarcha anno Christi 588. synodum celebravit, in qua canones 30. condidit, quorum primus est, ut recipiatur fides nicæna, et canones apostolorum, et reliquorum patrum. Vide Assemanum *Tunisiæ* in commentar. histor. chronolog. de catholicis eubidesurum, et nestorianorum s. pag. 33. (2) Armenitibus et Dyscoli sunt Eusebiani, vel Anomoei, et Ariani.

PRINCIPIUM FIDEI (symboli).

• Credimus in unum Deum patrem
 • omnipotentem, et in unum domi-
 • num Iesum Christum filium Dei,
 • et in unum Spiritum sanctum qui
 • a patre procedit. Licet enim se-
 ries lectionis sententiarum expresse
 posuerit nomina Trinitatis divinae
 propter adhaesionem eorum, quae ipsa
 nomina proprie et speciatim conse-
 quuntur, verus sensus et virtus ipsius
 substantiae divinae simili connexionem
 requirit, ceu ad intelligentiam Trini-
 tatis illius, quae supra numerum est,
 ut nempe notum sit τὸ « unum, unum,
 unum » unam naturam demonstrare,
 iuxta illud, quod dictum est « domi-
 nus Deus tuus, dominus unus est. Tò
 autem, Patrem, et Filium, et Spiritum
 sanctum, denotat distinctionem
 personarum essentialiae, secundum tra-
 ditionem evangelii Christi vivificatoris
 nostri. Itē siquidem (*di.xit*), docere
 omnes gentes, et baptizare eas in no-
 mine Patris, et Filii, et Spiritus san-
 cti. Quod vero addiderunt patres,
 Deum, et dominum, et spiritum, et
 subnexuerunt nominibus communibus
 nomina singularia Patris, et Filii, et
 Spiritus sancti, manifestum facit, quod
 nomina sunt communia, et unumquod-
 que eorum, idest ipsa tria, extendun-
 tur ad tres personas: liquet enim,
 quod pater Deus sit et dominus, ac
 spiritus; et Filius dominus sit, et
 Deus, et spiritus; et Spiritus sanctus
 spiritus sit, et dominus, et Deus. Ac
 brevissime dixerunt patres nostri con-
 fessionem Trinitatis, in qua et docue-
 runt sapienter ac plene aequalita-
 tem naturae, et aequalitatem essen-
 tiae, et distinctionem personarum, et

unitatem deitatis: Coessentialē ita-
 que, et consubstantialē praedicarunt
 ad obstruendum os Arii blasphemī,
 qui impie moliebatur scindere aequa-
 litatem essentialē (*consubstantialita-
 tem*) Trinitatis: distinctionem vero per-
 sonarum Trinitatis proclamaverunt pa-
 tres nostri ad destruendam opinionem
 Iudaeorum perfidorum, qui putabant
 unam personam esse Deum. Nomina
 porro, quae extensa sunt, ac sunt
 communia, et consequuntur nomina
 quae singularia sunt et non exten-
 sa, idest unam deitatem, unam do-
 minationem, unam spiritualitatem,
 praedicarunt patres nostri ad destru-
 endam, et confundendam doctrinam
 ethnicorum, qui existimabant et pro-
 fitebantur deitates diversas, et domi-
 nationes distinctas.

Cumque hac ratione destruxissent impietatem Arii blasphemī per proclama-
 tionem consubstantialitatis, et silen-
 tium imposuissent etiam Iudaeorum
 pueritiae (*imperitiae*) per distinctionem
 personarum, et obturassent quoque
 errorem ethnicorum per unitatem do-
 minationis; tunc superaddiderunt con-
 fessionem suam ea, quae congruebant fi-
 dei ipsorum, et adiunxerunt τὸ unum
 Deum patrem omnipotentem; et di-
 xerunt » factorem omnium visibilium,
 » et invisibilium: nam ipse est factor,
 et ordinator omnium in omnibus. Et
 similiter τὸ « unum dominum » sub-
 iunxerunt τὸ « Iesum Christum » et
 demonstrarunt, quod τὸ unum » com-
 mune esset personis Trinitatis, uti
 dictum est supra. Porro non addide-
 runt » et in unum dominum Filium »
 iuxta illud « unum Deum patrem » sed
 transposuerunt positionem verborum
 suorum, ac dixerunt » in unum domi-

num Iesum Christum. Rectos haudquaquam latet, quod humanitas, quam assumpsit Deus verbum, maxime demonstratur, et sapienter praedicatur in una unitate deitatis et humanitatis Christi, quamvis errent Eutyebiani, et opprimant ipsam humanitatem Filii Dei. Nomen enim Christi sine controversia significat deitatem eius ex patre, et humanitatem eius ex matre virgine, licet Eutyches cum sui erroris associis, audaces errent, dum negant assumptionem primitiae nostrae, aut dicunt deletionem humanitatis Christi (*quod scilicet humanitas assumpta suam naturam amiserit, et in divinam conversa fuerit*).

Addunt autem patres consequenter, et dicunt « unicum primogenitum omnium creaturarum » hoc est unicum sine fratribus in deitate, et primogenitum fratrum multorum, hoc est primogenitum omnium creaturarum. Et addiderunt « per quem condita sunt saecula, et omnia creata sunt » quo designarent, quod ipse una cum suo patre secundum suam divinitatem causa esset, et conditor omnium. Tum ipsius essentiam (*aeternitatem*) ostendunt per illa « ex patre natum ante omnia saecula, et non factum; lu men de lumine, Deum verum de Deo vero, » Iesum Christum in sua divinitate. Postea ad confosionem impietatis Arii addiderunt, et posuerunt vocem hominios, id est hic est consubstantialis, et coaeternus patri « per quem omnia facta sunt » Iesus Christus in sua divinitate: cumque decertarent scuto inexpugnabili doctrinae veritatis, quo induti erant, contra phantasmarum et fraudulentarum Simoniano-

rum et Manichaeorum « dixerunt, qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de caelis, et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine, et homo factus est ». Iesus Christus per unionem suarum naturarum, et per revelationem suam in carne, et in sua incorporatione. Unionem enim naturae deitatis, et humanitatis designat τὸ descendit, et incarnatus est, et homo factus est; et assumptionem primitiae nostrae indicat absque controversia: idque ut undique appareat delirium Simonianorum, et Manichaeorum in negotio incarnationis, et incorporationis Dei verbi. Verbum, quod assumpsit humanitatem nostram, et habitavit in ea, ut dixit evangelium: Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: ut magis inlarescat magnitudo gratiae illius, qui descendit, et habitavit in nobis. Arius enim impius, eo quod in natura deitatis Verbi posuit altiora et inferiora, nec scivit ea unice, et coniunctim, prout ipsa veritas requirit, adserere, ideoque illaqueatus fuit, et cecidit, erravit, et decepit, et reprobus fuit, ac electus. Patres itaque addiderunt, et tradiderunt perfecte ipsum sermonem dispensationis.

Post doctrinam de natura divina unigeniti, et post institutionem de unionem naturarum Christi, id est divinitatis eius incommutabilis, atque immortalis, et humanitatis eiusdem, quae non opprimitur neque deletur, adiunxerunt doctrinam de humanitate ipsius: et sicut aperte, et dilucide declararunt divinitatem eius, manifeste demonstrant humanitatem ipsius, quae suscepta fuit propter nos, et propter

nostram salutem, et propter innovationem omnium creaturarum, et dicunt » et crucifixus est pro nobis de-
 • bus Pontii Pilati, et passus est, et
 • mortuus, ac sepultus est, et resurre-
 • xit tertia die, uti dicunt scripturae
 • sanctae. Iesus Christus in sua hu-
 manitate hoc est, ut vere dicamus,
 in sua incarnatione suscepit pro no-
 bis mortem crucis; nam manifestum
 est omnibus orthodoxis, quod sicuti
 natura divinitatis eius nec passionem,
 nec mortem subiit, ita neque anima
 eius suscepit sententiam mortis, eo
 quod impossibile sit, naturam animae
 subdi decreto mortis; quod et tes-
 tatur ipse Dominus noster dicens: ne
 timeatis eos, qui occidunt corpus,
 animam autem occidere nequeunt;
 quod et facto comprobatum fuit: nam
 postquam crucifixus fuit Dominus nos-
 ter et mortuus, ac sepultus eius
 corpus s. fuit, anima ipsius vixit in
 paradiso (1).

Addunt praeterea patres beati » et
 • ascendit in caelum, seditque ad de-
 • xteram patris sui Iesus Christus. In
 humanitate namque sua accepit exalta-
 tionem, sessionem ad dexteram, mini-
 me vero in divinitate sua, in qua per-
 petuo et indissolubiliter dictum hono-
 rem habet una eum Patre suo. » Et ve-
 • niet eum gloria ad iudicandos vivos
 • et mortuos, cuius regni non est fi-
 • nis » Iesus Christus in sua divini-
 tate, et sua humanitate.

Postquam patres nostri dixerunt
 adversus sectas cunctas damnatasque
 dissidentium, convertuntur ad prae-
 dicandum adversus impietatem Mace-

donii, qui blasphemavit in Spiritum
 sanctum. Dicunt ergo » et in unum Spi-
 • ritum sanctum dominum vivifican-
 • tem, qui ex patre (2) procedit, et
 • eum Patre, ac Filio adoratur, qui
 • locutus est per prophetas, et apo-
 • stolos».

Patres itaque sua doctrina divina
 magnifice praedicarunt de Spiritu san-
 cti persona, et demonstrarunt ipsum
 esse coaeternum, et consubstantialem
 Patri, et Filio, secundum quod di-
 ctum est, quod omnia scrutatur, etiam
 profunda Dei. Haec est incorrupta fi-
 des, et haec est sententia ipsius in
 summa iuxta versuum eius connexio-
 nem, in qua plene proclamantur *πρόσω-
 πον* Christi, et naturas deitatis, ac
 humanitatis eiusdem, contra eos, qui
 confitentur deitatem eius, et negant
 humanitatem eiusdem; et contra eos
 qui negant deitatem eius, et confiten-
 tur eum hominem simplicem aut ius-
 torum euipiam similem eum faciunt.
 Quoniam vero baptizatis hereditandas
 tradunt ipsas divitias fidei suae, id-
 circo patres nostri beati addiderunt:
 • et in unam ecclesiam sanctam catho-
 • licam et apostolicam, et unum ba-
 • ptisma in remissionem peccatorum,
 • et resurrectionem mortuorum, ac vi-
 • tam novam saeculi futuri».

Ubi vero ita perfecte, ac diffuse
 praedicarunt veritatem, convertuntur
 deinde ad anathematizandum Arium,
 eiusque erroris filios. » Eos autem, qui
 • dicunt, fuit aliquando, quando non
 • erat, aut ex nihilo factus est, aut ex
 • persona, aut ex essentia alia ipsum
 • praedicant; si mutabilem aut con-

(1) Alludit ad illa verba Christi bene latroni dicta in cruce: *hodie mecum eris in paradiso*.

(2) In recentiori codice ad istas superius lineas recentiori manu additum legitur: *et filio*.

• vertibilem existimant ipsum Filium
• Dei, hos anathematizat ecclesia ca-
• tholica et apostolica •. Haeretici
scilicet sua perfidia, naturae et per-
sonae ipsius verbi eiusque divinitati
audacter ac temere attribuerunt pro-
prietates et passiones naturae huma-
nae Christi, quae aliquando propter
unitatem (*unionem*) perfectam, quae
fuit humanitatis Christi cum eiusdem
divinitate, praedicantur de Deo dis-
pensatorie et non naturaliter.

Haec est fides patrum, per quam
confunditur ethnicismus, iudaismus,
et haeresis, et per quam crescit ac

glorificatur christianismus. Et qui ei
non consentit, animam suam laedit,
veritatemque in iniustitia detinet.

V. *Nomina episcoporum synodi oecumenicae, et provinciarum, ac civitatum, sicuti invenimus.*

Servi autem Dei, quibus cura est
de omnibus, quae ad religionem per-
tinent, maxime solliciti fuere, ut ha-
berent nomina occidentalium: quo-
niam orientalibus quaestio mota non
fuit, neque ullam fidei divisionem
subierunt.

Nomina episcoporum. (1)
Hosius episcopus civitatis Cordu-

(1) Episcoporum dioeceseumque sequentium nomina in Aloisii Assemani latino exemplari ita misere sunt corrupta, partim syri partim latini interpretis supina incertia, ut ad sanietatem aliquam nulla coniectura possint a me revocari, praesertim quia syriaci codicis copis adhuc careo. Inque externa auxilia quaerens, consului prae ceteris catalogum Patrum nicaenorum in ecclesiasticae Theodori lectoris historia perscriptum, et a cl. Iacobo Morellio in descriptione codicum bibliothecae vaticanae S. Marci p. 125. vulgatum, qui ceteris mihi rectior visus est: namque cum ipsum, quem apud Bellerminus opp. S. Leonis T. III. p. 5a3. iustelliano emendatissimum dicit Morellius, ego quidem permixtis mendis inquinatum videbam, et quidem eiusmodi, ut a doctis Bellerminis toleratos mirarer. Neque alios neglecti in Conciliorum collectionibus impressos catalogos. Notum eruditiss. et, Theodori lectoris duos priores libros a vicinissimo Constantini anno usque ad Constantii obitum deductos, numquam lucem aspexisse, tum propter codicum raritatem, tum praecipue quia nominum compendium quoddam ex Sosomeno, Socrate, ac Theoderate visi sunt. Respondeo ego in codice vet. 1455, unicum fragmentum Theodori observavi de diversis fidei editis professionibus et de gotho Ulphila, quod ignotum verbis apud Socratem lib. II. cap. 41. laegitur. Sed enim compluribus alibiis sumis duos illos integros Theodori libros apud heredes scriptorum Leonis Allatii vidi, eoque sum mihi sedulo in ad-vernariis annotavi: ceteri autem, dum haec scribo, allatianum Theodori exemplar non quo inspicere, spero tamen me ex dicto codice atque opere pleniorum postea fructum doctis hominibus allaturum. Ceterum multo pretiosior erat pars altera Theodori historiae, liber videlicet tertius et quartus, quibus narrationem usque ad Iustini senioris regnum deduxerat, qui libri usqueam apparent, praeter nobilia quaedam excerpta a Nicephoro Callisto conservata, quae ego in vaticano quoque codice 1739. legebam, *ὡς ἦν τῶν Νικηφόρου Καλλίστου καὶ Θεοδορίου*, nimirum *dictata vel excerpta* per Nicephorum Callistum Xanthopolum; sic enim significat locutio *ὡς ἦν*, neque in aliis codicibus adhibetur ad denotanda doctorem excerpta quae in bibliotheca photiana sunt; v. gr. *ὡς ἦν τῶν*. Ex quo recte ignorata mirus exstitit Miraei de Theodori aetate error, a Guiljelmo Caveo recte irritus, qui tamen ipse causam misceri erroris non agnovit. Et quoniam in rebus nicaenis versans, conciliū eius historiam ac subscriptiones apud Gelasium quoque ezyrienum inspeti, facere non possum quod adversus Cavacum expostulem, qui tertium Gelatii librum a pontificis aliorum praevarum ob eorum suppressionem, eiusque loco tres tantummodo Constantini imp. epistolae fuisse editas, iuste se suspicari dicebat. *Parcius ista viris tamen obicienda memento.* Etenim unicum ego consulai Gelatii ezyrieni in bibliotheca certe vaticana superstitem codicem, orthobovianum scilicet 761, in quo absummum post secundum librum nihil habet aliud quam tres illas editas Constantini epistolae: quare pontifici edisse summa cum fide Gelasium dederunt. Eiusmodi alius suspicari Cavei iniusta ad-versus litterarum catholicorum honorem calumnias, sub me in his tomis asurgere memini.

bae subscripsit ita : credo , quiddid
suprascriptum est. Et ita reliqui omnes
obsignarunt.

Romanorum.

Biton (*Victor*) et Vincentius pres-
byteri Romanorum.

Aegypti.

Alexander alexandrinus, Harpocra-
tion (alphocratiensis) Adamantius cyno-
polites. Arbition Pharbuthi, Phi-
lippus Panypheos. Potamon Heracleae.
Secundus Ptolemaidis. Dorotheus Po-
lusii. Caius Tmpeos. Antiochus Mem-
pheos. Tiberius Tentyrites.

Thebaidis.

Atthas Schediae. Tyrannus Anti-
noi. Lysianus lycopolites.

Libyae superioris.

Dachis Berenices. Zopyrus Barcae.
Serapion antiphrensis (antipyrgensis).
Secundus Tauchae. Titus Paraetonii.

Palaestinarum.

Macarius Hierosolymorum. Germa-
nus Neapoleos. Marinus Sebasteno-
rum. Eusebius Caesareae. Sabinus ga-
darensis. Longinus ascalonensis. Pe-
trus nicopolitanus. Macedonius Iam-
niae. Maximus Eleutheropoleos. Pau-
lus Maximianopoleos. Ianuarius hie-
richuntius. Heliodorus zabulonites. Ae-
tius Lyddae. Silvanus Azoti. Patro-
philus Scythopoleos. Asclepius Gazae.
Petrus Ahilae. Antiochus Capitolinae.

Phoenicum.

Zeno Tyri. Aeneas Ptolemaidis.
Magnus Damasci. Theodorus Sidonis.
Hecclanicus Tripoleos. Philocalus Pa-
neadis. Gregorius Beryti. Marianus
Palmyrae. Adoneus Abli. Anatolius
Emesae.

Syriae.

Eustachius Antiochiae. Zenobius Se-
leucia. Theodotus Laodiceae. Alpius

Apameae. Bassianus raphanensis. Phi-
loxenus Mabogi. Salomon Germani-
ciae. Piperius samosatensis. Archelaus
dolychenus. Ephrathion Balaneensis.
Paulus chorepiscopus. Zoilus gabali-
tanus. Bassus Zeugmatos. Gerontius
Larissae. Monicus epiphaniensis. Eu-
stathius arethusius. Paulus Neocaesa-
reae. Syricius Cyri. Seleucus chore-
piscopus. Petrus gandarensis. Pela-
gius Arabadmae. Bassonus Gabalae.
Nicomachus bostrensis. Cyron Phila-
delphiae. Gennadius Abulthae. Seve-
rus Sodomorum. Sosipater bethaunen-
sis. Severus Dionysiadis.

Mesopotamiae.

Abisama Edessae. Iacobus Nisibis.
Antiochus Rhesinae. Marceas Byrtae.
Simeon amidensis. Marutha Maiphe-
ractae. Georgius Singarae. Iohannes
Beth-Persarum.

Ciliciae.

Theodorus Tarsi. Amphion Epi-
phaniae. Narcissus Neroniadis. Moy-
ses kastabalensis. Nicetas Flaviadis.
Eudaemon chorepiscopus. Paulinus
Adanorum. Macedonius Mopsuestiae.
Tarcodemantus aegiensis. Hiesychius
Alexandriae minoris. Narcissus Hiera-
poleos.

Cappadociae.

Leontius Caesareae. Eupsychius tya-
nensis. Erotius colonaeus. Timotheus
cybistrensis. Elpidius comanensis. Ste-
phanus chorepiscopus. Gorgonius cho-
repiscopus. Eudromius chorepiscopus.

Armeniao minoris.

Eulogius Sebastae. Evethius sata-
lensis.

Armeniae maioris.

Arethas Armeniae. Eureses Dio-
phantae. Eutyechius amasenus. Heli-
pius comanus. Heraclius zolonensis.

Ponti polemoniaci.

Longianus Neocaesareae. Domnus Trapezuntis. Stratophilus Pithyuntis.

Paphlagoniae.

Philadelphus Pompeiopolcos. Petrus Iuniopolcos. Hesychius Amastri-dis.

Galatiab.

Marcellus Aneyrae. Diciasus Tabiac. Arehesilaus Garmanac. Gorgonius cinensis. Philadelphus Iuliopolcos.

Asiae.

Theonas Cyzici. Menophantus Ephesi. Orion iliensis. Euty chius smyrnensis. Mithres popensis (hyppypensis.) Marcianus Ilionis. Paulus Anausidis. Lydiae.

Artemidorus sardiensis. Soron thyatirensis. Hetimasius philadelphiensis. Pollion peperensis. Agogius Tripoleos. Philarethus Ancyrae ferreae. Antiochus Aurelianopolcos. Marcus standitanus. Nunechius Laodiceae. Flaccus sanensis. Procopius synnadenensis. Athanodorus Dorylaei. Paulus apamensis. Eugenius eucarpensis. Flaccus hierapolitanus.

Pisidiæ.

Eulalius iconiensis. Telemachus hadrianopolitanus. Hesychius Neapoleos. Euty chius Seleucia. Uranius lime-nensis. Tarsicius apamensis. Patricius ambladensis. Polycarpus Metropoleos. Eudaeon Paphl. Heracleus Barcos. Theodorus uzelenis.

Lyciae.

Adon Lyciae. Eudemus patarensis.

Pamphyliae.

Callinicus pergensis. Euresius termisensis. Zeuxius syarbensis. Dom-nus aspendius. Quintianus seleucien-sis. Patricius Maximianopolcos. Aphrodisius magidensis.

Insularum.

Euphrasius rhodius. Meliphron ceus. Strategus lemnus. Apollodorus cor-cyraeus.

Cariae.

Eusebius Antiochiae. Ammonius Aphrodisiadis. Eugenius Apollonia-dis. Letodorus eybiritanus. Eusebius milesius.

Isauriae.

Stephanus barthensis. Athenaeus. Gorpissi. Aedegius claudiopolcos. Agap-hus selenciae. Silvanus metropoleos. Syriae.

Faustus Phanemotichi. Antonius Antiochiae. Nestor syadrensis. Hesychius chorepiscopus. Tiberius lystren-sis. Aelius chorepiscopus. Cyrillus umandrensis. Theodorus Vastrae. Hesychius chorepiscopus. Eusebius Pa-roeciae isauricae. Paulus laranensis. Quintus chorepiscopus.

Cypri.

Cyrillus paphius. Gelasius salami-nius.

Bithyniae.

Eusebius nicomediensis. Theognius nicaenus. Maris chalcedonensis. Cy-rillus Cii. Hesychius prusensis. Eve-thius hadrianensis. Theophanes chor-episcopus. Rufus caesariensis. Eula-lius chorepiscopus.

Europae.

Phaedrius heracleae.

Daciae.

Protophages sardicensis. Marcus ca-labriensis.

Mysiae.

Pistus marcianopolcos.

Carthagini.

Caecilianus Carthagini.

Macedoniae.

Alexander thessalonicensis.

Dardaniae.	Pannoniae.
Decius Macedoniae.	Domnus Pioniae.
Achaiae.	Galliarum.
Pontius atheniensis. Marisus Euboeae. Strategius ephaestiensis.	Nicasius divionensis.
Thessaliae.	Gothiae.
Claudianus Larissae. Burius stobensis.	Theophilus Gothorum.
	Bosphori.
	Marcus Bosphori.

EXPLICIT TRACTATUS PRIMUS.

TRACTATUS II.

DE MATRIMONIIS, ET CANONIBUS, AC RITIBUS SPONSALIIUM
CHRISTIANORUM, ET QUOMODO HAEC PERAGENDA SINT,
DEQUE CETERIS AD HANC REM PERTINENTIBUS.

I. *De personis, eorumque numero quibus nubere nefas est.*

Quemadmodum ex ipsis divisionibus cognoscimus; quinque supra sexaginta in feminino genere, totidemque sunt in masculino gradus, quibus interdicitur communicatio in re coniugii. Et hi sunt.

1. Vir non coniungatur cum matre sua.
2. Neque cum matris suae matre.
3. Neque cum matre patris sui.
4. Neque cum uxore patris sui.
5. Neque cum uxoris patris sui matre.
6. Neque cum matre vitrici sui, seu mariti matris suae.
7. Neque cum filia matris uxoris patris sui.
8. Neque cum filia mariti matris suae.
9. Neque cum sorore uxoris patris sui.
10. Neque cum uxore patris patris sui.

11. Neque cum matre uxoris patris sui.

12. Neque cum matre uxoris patris patris sui.

13. Neque cum filia uxoris patris patris sui.

14. Neque cum filia uxoris patris sui.

15. Neque cum sorore patris sui.

16. Neque cum sorore uxoris patris patris sui.

17. Neque cum uxore fratris patris sui.

18. Neque cum matre uxoris fratris patris sui.

19. Neque cum sorore uxoris patris sui.

20. Neque coniungatur cum matertera sua.

21. Neque cum uxore avunculi sui.

22. Neque cum matre uxoris avunculi sui.

23. Neque cum matre mariti materterae suae.

24. Neque cum sorore uxoris avunculi sui.
25. Neque eum sorore mariti materterae suae.
26. Neque coniungatur cum sorore sua.
27. Neque eum sorore sua filia patris sui.
28. Neque cum sorore sua filia matris suae.
28. Neque cum filia fratris sui.
30. Neque cum filia sororis suae.
34. Neque cum uxore fratris, si is vivus sit, sive obierit.
32. Neque cum matre uxoris fratris sui.
33. Neque cum matre mariti sororis suae.
34. Neque eum filia uxoris fratris sui.
35. Neque cum filia mariti sororis suae.
36. Neque cum sorore uxoris fratris sui.
37. Neque cum sorore mariti sororis suae.
38. Neque eum filia fratris uxoris fratris sui.
39. Neque cum filia sororis uxoris fratris sui.
40. Neque coniungatur cum filia sua.
41. Neque cum filia filii sui.
42. Neque cum filia filiae suae.
43. Neque cum nuru sua.
44. Neque cum socru sua.
45. Neque cum socru filii sui.
46. Neque eum socru filiae suae.
47. Neque eum filia nurus suae.
48. Neque cum filia sponsi sui (*rectius socrus suae*).
49. Neque cum filia fratris nurus suae.
50. Neque cum filia sororis nurus suae.
51. Neque cum filia fratris sororis suae.
52. Neque cum filia sororis socrus suae.
53. Neque cum nuru filii sui.
54. Neque cum nuru filiae suae.
55. Neque cum matre nurus filii sui.
56. Neque cum matre nurus filiae suae.
57. Neque eum sorore nurus filii sui.
58. Neque cum filia nurus filii sui.
59. Neque cum filia nurus filiae suae.
60. Neque cum filia fratris nurus filiae suae.
61. Neque cum filia sororis nurus filiae suae.
62. Neque cum filiabus fratrum nurus filii sui.
63. Neque cum legitime dimissa.
64. Neque accipiat duas, aut multas mulieres.
65. Potestatem autem habet dimittendi uxorem suam a christiana fide deficientem.

Similiter autem et feminae coniungi non licet

1. Cum patre suo.
2. Neque cum patre patris sui, neque eum patre matris suae.
3. Neque cum marito matris suae.
4. Neque cum patre uxoris patris sui.
5. Neque cum patre viri matris suae.
6. Neque cum filio matris uxoris patris sui.

7. Neque cum filio patris uxoris patris sui.
8. Neque cum filio patris viri matris suae.
9. Neque cum fratre uxoris patris sui.
10. Neque cum viro matris patris sui.
11. Neque cum patre uxoris patris patris sui.
12. Neque cum filio uxoris patris patris sui.
13. Neque cum filio viri matris suae.
14. Neque cum fratre uxoris patris patris sui.
15. Neque cum fratre patris sui.
16. Neque cum marito matris amittae suae.
17. Neque cum patre mariti amittae suae.
18. Neque cum fratre mariti amittae suae.
19. Neque cum avunculo suo.
20. Neque cum viro materterae suae.
21. Neque cum patre uxoris avunculi sui.
22. Neque cum patre viri materterae suae.
23. Neque cum fratre avunculi sui.
24. Neque cum fratre viri materterae suae.
25. Neque copuletur cum fratre suo.
26. Neque cum fratre suo filio patris sui.
27. Neque cum fratre suo filio matris suae.
28. Neque cum filio fratris sui.
29. Neque cum filio sororis suae.
30. Neque cum viro sororis suae sive superstitis sive defunctae.
31. Neque cum patre mariti fratris sui.
32. Neque cum patre mariti sororis suae.
33. Neque cum filio uxoris fratris sui.
34. Neque cum filio mariti sororis suae.
35. Neque cum fratre uxoris fratris sui.
36. Neque cum fratre viri sororis suae.
37. Neque cum filio fratris uxoris fratris sui.
38. Neque cum filio sororis uxoris fratris sui.
39. Neque coniungatur cum filia sua, neque cum filio filii sui.
40. Neque cum filio filiae suae.
41. Neque cum filio sororis uxoris fratris sui.
42. Neque cum filio suo.
43. Neque cum filio filii sui.
44. Neque cum filio filiae suae.
45. Neque cum genero suo.
46. Neque cum socero suo.
47. Neque cum socero filii sui.
48. Neque cum socero filiae suae.
49. Neque cum filio nurus suae.
50. Neque cum filio socrus suae.
51. Neque cum filio fratris nurus suae.
52. Neque cum filio sororis nurus suae.
53. Neque cum filio fratris socrus suae.
54. Neque cum filio sororis socrus suae.
55. Neque cum genero filii sui.
56. Neque cum genero filiae suae.
57. Neque cum patre generi filii sui.

58. Neque cum patre generi filiae suae.

59. Neque cum fratre generi filii sui.

60. Neque cum filio generi filii sui.

61. Neque cum filio generi filiae suae.

62. Neque cum filio fratris generi filii sui.

63. Neque cum filio sororis generi filiae suae; neque cum filiis fratrum generi filii sui.

64. Neque cum viro legitime dimisso.

65. Neque cum non christianis; potestatem autem habet dimittendi virum apostatam. Omnia ista matrimonia hominum affinitatem habentium divina lex prohibet, quominus revelent nuditatem (1).

II. *Ordines, leges, et canones desponsationis.*

Porro patribus nostris spiritualibus ita dictum legitur. Quoniam vero Deus ab initio constituit Evam ex Adami costa, ante eiusdem Evae formationem Deus dixit; non est rectum, Adamum esse solum, faciam ei adiutorium simile ipsi: et per haec, pactum praesignavit sponsalium, quod homines inituri essent. Idcirco christiani filii convivii Iesu sponsi caelestis pactum sponsalium ineant, antequam conveniant; et sicuti sanctae ecclesiae sponsae regis caelestis desponsatio facta fuit in Iordane pronubo Iohanne sacerdote et sacerdotum filio, per illapsum spiritus, et vocem pa-

tris de caelo factam, et filium cui testimonium tale redditur: hic est filius meus dilectus: simili ratione etiam desponsatio filiorum ecclesiae sponsae gloriosae in medio templi sancti, et coram sanctuario, intervenientibus sacerdotibus, ministris, et fidelibus peragatur, et quidem ritu ac orationum ordine praescriptis cum benedictione sponsalium, et cruce, annulo, atque hanana (*sic vocant aquam benedictam*). Sacerdotes itaque annulum sponsi ad sponsam praemittunt matutino tempore per quatuor mulieres castas, aut filias foederis (*virgines sacras*), quae sint bonae famae, et quibus nota sit puella, ut apprehendant manum eius et in eam inserant annulum, dicentes: hic est annulus *talis filii talis*, cui te despondit pater tuus, aut frater tuus, aut avus tuus, aut mater tua, aut avunculus tuus, aut *talis* sponsor tuus. Si itaque abhinc voluntas tua acquiescit ei, tace, et sile; quod si vero non acquiescit, proice annulum. Si quidem autem abiecerit annulum, cesset negotium; si vero recipiat illum et taceat, perficiatur desponsatio per orationem sacerdotalem, et benedictionem calicis, et hananae, et annuli, et crucis; et bibant ex eo (*calice*) sponsus et sponsa ieiuni, et cruce consignentur patrinus et matrina. Presbyteri porro et ministri, quorum ministerio desponsatio consummatur, vocent, ut iustum est, ceu ad maiorem cautelam plures fideles, et ad minimum quinque fide-

(1) Ex codice antiquo superdictam enumerationem latine vertimus, quae in ipso codice extat pag. 32. 33. 34. Eandem Assemanus senior exhibet tom. 4. a pag. 317, ubi plura de matrimoniis Notitiosorum eorumque impedimenta.

les, praeter affines sponsorum et desponsantium. Ubi autem mutuum sibi invicem consensum dederint adolescens et adolescentula, scribatur consensus amborum in duabus tabulis; una quidem tabula in testimonium sit sponso, cetera ore ac voce ipsius ita: voluntate mea desponsavi *talem* filiam *talis*; et dotem *sic* et *sic* constitui ei. In alia vero nomine sponsae sic scribitur: voluntate mea desponsavi me ipsam *tali* filio *talis* per sponsores meos *talem*, et *talem*; zebda (1), data est mihi e domo patris mei *sic* et *sic*. Et ambae tabulae confirmantur testimonio sacerdotum et invitatorum, et unicuique ex eis detur scriptura sua.

Quaevis desponsatio, quae extra praescriptum modum ineatur, nulla reputatur a nobis: nam in hoc distinguimus desponsationem christianorum ab illa ethnicorum, et crucifigentium (*Iudaeorum*). Itaque si quis testimonio externorum, et domesticorum suorum desponsationem sibi ipsi fecerit, ac edant, bibant, honoremque sibi invicem exhibeant, et sibi complacent in eo, quod faciunt, absit vero ab eis sacerdos, et oratio non fiat, arceantur ab ecclesia, et increpentur a rectore, et illa desponsatio penitus rata non habeatur.

III. *Si quis in regione fuerit, ubi nullus est sacerdos, quid ei agendum sit, cum feminam sibi desponsare voluerit.*

Ille, qui existat in regione, in qua sacerdotes non reperiantur, ex fidelibus convocet quatuor aut quin-

que, qui testimonium perhibeant, et accipiant crucem, et anulum, ac hananam, et alta voce recitent orationem: pater noster, qui es in caelis: et sanctus Deus: et hoc pacto perficiatur desponsatio, donec ad sacerdotes accedant (*veniant*), aut sacerdos ad eos veniat, et suppleat id, quod defuit desponsationi quam iniierunt. At si non pervenerit ad eos sacerdos ante tempus thalami (*nuptiarum*) simili etiam modo perficiant thalamum (*nuptias per verba de praesenti, uti vulgo dicitur contrahant*).

IV. *Quot annorum debeat esse sponsa.*

Decreverunt autem sancti patres nostri, ne viro tradatur puella, quando infans fuerit, sed cum attingit ac pervenit ad mensuram (*statum*) mulierum: id contingit si filia sit quatuordecim annorum, ad minimum vero duodecim annorum. Minor autem aetate dicta omnino non tradatur viro neque a parentibus ipsius, neque ab aliis sine eiusdem voluntate, et iussione. Quod porro contra fit, sententia est exterorum, et quidem multum aliena ac remota ab ecclesia (*ecclesiae sententia*).

V. *Quis mulieris fideiussor desponsatorque debeat esse.*

Dum pater est superstes, ipsius potestati id relinquitur: patre vero deficiente, fratres potestatem habent, ab ipsa sorore sua talem potestatem accipientes; et eum non sint fratres, avi (*patrui*) potestatem habent illam filiis suis, vel aliis tradendi, uti ipsa voluerit, et iusserit: deficientibus au-

(1) Vox haec significat dotem, sive dona, quae sponso dat sponsae, sive monilia, sive vestes, sive serenos, sive iumenta, et remanent in eius potestate.

tem fratribus, et avis, mater eiusdem potest illam dare viro illi, quem ipsa filia voluerit, id quod non potest mater patris ipsius (*feminae*).

VI. *Quomodo desponsanda sit puella, quae propinquos vel affines non habet: idem de viro extraneo.*

Nulla porro femina, aut puella, quae non habeat consanguineum, et filium generis, debet desponsari sine patre et curatore: neque etiam permittimus, ipsam puellam revelare velum (*vultum*) suum, et desponsari coram communitate, cum hoc sit damnable et abominabile; sed id, quod specie recta et ordine convenienti timori Dei congruit, facimus. Pater harum, presbyter ecclesiae sit; et pater patris earum sit, episcopus. Presbyter itaque inquirat de ea, et discat ex filiis generis eius (*consanguineis ipsius feminae*), an propinqua sit sponso suo propinquitate, quae non permittat desponsationem. Quod si illa extranea fuerit, et in locum venerit; inquirat, et addiscat ex loco, in quo commoratur, et ab hominibus, cum quibus habitat, de fide eius, et de qualitatibus, ac moribus ipsius: ubi autem certo, et sincere haec omnia noverit, illam tamquam filiam, et sororem habeat, uti dixit Paulus, in omni castitate, et ipse impleat locum patris eius, et curatoris, et ipse illam despondeat viro pacifico, et operario navo, qui eidem (*feminae*) similis sit in timo-

re Dei. De viro porro extraneo, si quando petierit mulierem, necesse est inquiratur, an iustus sit et rectus, et an christianus sit et orthodoxus. Item inquiratur de eo, num forte habeat uxorem aut sponsum in alia regione. Quod si extiterint homines, qui eum noverint ab his quaestionibus (*vitiis*) immunem, et iuste testimonium dent, perficiatur simpliciter (*absolute*) eius desponsatio. At si occulta fuerit eius historia oculo, et latent auditum, liber (*syngrapha*) obligationis suae mulieri ipsius adversus eum scribatur (1) cum testibus fidelibus per manus hominum fidelium, et rectorum, qui mediatores sunt. Et post annum, et biennium siquidem appareat ex notitia eius, quod rectus sit, restituatur illi chirographum hoc, et mulier eius accipiat dotem suam pro more solito. At si reus et fraudulentus inventus fuerit, debet persolvere, quod in chirographo continetur, non quidem pro more ovis furto sublatae quadruplum, sed et magis magisque pro mulieris praestantia supra iumentum: quin et omnino et absque ulla mora ab eo dimittenda est, utpote quae illegitime egerit per dolum et amaritudinem cordis viri sui, qui anathemata et maledictiones pro viatico (*dono*) inducit.

VII. *An liceat post rite celebrata sponsalia sponsis separari ab invicem, et sponsaliaolvere (2).*

Quod si contigerit, ut post celebra-

(1) In veteri exemplari haec subdit legantur, quae in recentiori desunt: "in quantitate, quae non sit minor mensura quatuor dotium, uti dicemus, et ponetur syngrapha in menibus hominum, aut veritatem, et rectorum, qui sunt mediatores." (2) Ex antiquo codice evulsa sunt aliquot folia, cum quibus omnia sequentia huius tractatus secundi capita desunt usque ad caput decimum; nam praedicta capita usque ad caput 27, quod tamen mutilum est, legantur a pagina 94. codicis usque ad pag. 102. exclusive, unde liquet, male compactum fuisse talem codicem.

ta secundum canones ecclesiae sponsalia, velit unus ex eis (*sponsis*) vel ambo (*velint*) separari ab invicem, hoc certe fieri haud permittimus, nisi forte causae concurrant, propter quas christiani separantur a communicatione (*coniugio, nuptiis*) quas (*causas*) descripturi sumus; et sane absque iis causis neque ante thalamum, neque post thalamum solutio fieri debet. At vero Iesuhocetus (1). dicit, quod si post decennium res (*sponsalia ac nuptiae*) difficultatem patiatur, neque ad effectum adduci queat, praecipimus eis, ut separentur ab invicem ante communicationem; ubi tamen eosdem pluries, pro opportunitate, correxerimus, et increpaverimus. At si contigerit, quod aliqui verba sibi invicem dicant simpliciter de filiis suis adolescentibus utriusque aetatis, cum tamen desponsationem sub testimonio sacerdotum, et fidelium sodalium suorum non celebraverint, neque crucem ac annulum, quos iam tradiderant, cum benedictionibus, et orationibus sacerdotii dederint; postea tamen recedant, neque amplius velint, et consentiant in id, quod dixerunt, damnationem non incurrunt, nec sententia aliqua iudiciali tenentur.

VIII. *Quantum temporis expectare debeat sponsa, cuius sponsus abiit in regionem longinquam.*

Cum itaque vir desponsaverit feminam, et profectus fuerit in regionem longinquam; ita debet sponsa suum sponsum expectare absque expensis (*a sponso faciendis pro ea*) per triennium, cum expensis vero (*quas*

sponsus pro sponsa faciat) per septennium. Quod si autem tempore, quo desponsata fuerit, aetate minor erat, remaneat cum expensis sponsi sui per decem annos; si autem ob inopiam suam sponsus eam accipere non possit, rector debet determinare et definire, ut sponsus pro facultate sua ei (*sponsae*) constituat dotem; neque parentes eius (*sponsae*) imponant ei (*viro*) onus grave xeniorum, et expensarum (*alimentorum*).

IX. *De eo, qui feminam desponsavit repugnantibus parentibus eius (sponsae).*

Quod si adolescens aliquis sibi sufficiens (*ad discretionis aetatem provectus, vel etiam sui iuris*) desponsaverit sibi feminam, et parentes eius non consenserint, non potest ullo pacto dimittere sponsam suam: at si puer fuerit, nec sibi sufficiens, et illectus, atque attractus fuerit a parentibus puellae, parentes vero ipsius (*pueri*) non consenserint, voluntas parentum eius (*pueri*) comprobetur, rataque sit.

X. *De eo qui feminam desponsavit, deinde eam cogitat dimittere sub obtentu vitae monasticae; qua demum abiecta, aliam ducit sponsam.*

Si quis autem desponsavit feminam, et postea cogitat eam dimittere, dicens; monachus fio: et postquam eam dimisit, coniungitur alteri (*feminae*), arceatur ab ecclesia longo tempore, donec per poenitentiam sui geminati mendacii, quod dixit in sponsam suam, et in monasticum institutum, remissionem obtineat. Hoc idem

(1) De Iesuhoceto, eiusque aetate, et scriptis vide Assemanum seniores biblioth. oriental. tom. 3. pag. 194. et alibi. Fuit autem metropolita Pessarum.

pariter iudicium subeat sponsa, quae simili pacto fraudulentè egerit in sponsum suum. At siquidem ipse voluerit monasticam vitam profiteri, et illa voluerit fieri sanctimonialis, permittitur eis suam implere voluntatem. Quod si vero unus ex eis velit, alter vero minime consenserit, det (*suze*) denarios 400., et tria indumenta (*more*): pauper autem iuxta suam paupertatem (*contribuat*), ut scilicet rata sit vitae institutio, quam sibi eligit, et servetur honor, quem separavit (*contulit*) socio suo, qui nimirum suis vocatus fuerat in sua desponsatione.

XI. *De monachis et sanctimonialibus foedus professionis suae violantibus.*

Monachus aut sanctimonialis si a proprio instituto exciderint, et ad coniugium ob fragilitatem venerint, absque episcopi iussu nullatenus desponsentur, et in ecclesia ac in medio coetus minime benedicantur: sed si episcopus iusserit, privatim domi (*desponsentur et benedicantur*). Si autem constiterit, pactum initum fuisse inter virum et feminam a tempore monachatus, omnino non benedicantur, et coniugium eis non permittatur, donec publicam ac diuturnam, consistentes in cilicio et in cinere, poenitentiam egerint, vir quidem inter viros, ac femina inter feminas, sicuti rector eisdem constituerit. Sed et anachoreta, qui a statu suo exciderit, orare non praesumat in capite ecclesiae, neque sacrum peragere, nisi iubente episcopo.

XII. *De feminis sponsabus quae vi rapiuntur.*

Sponsae, quae ab aliis vi rapiun-

tur, ad sponsores suos absolute et omnino redeant. Haud enim iustum est, eas oppressionem pati a sponsis suis, et a raptoribus. At si nondum desponsatae viro rapiantur, et mulier eiusque parentes consentiant coniugio cum rapto, poterit vir eam ducere in mulierem. Si autem constiterit, facinus hoc fuisse admissum consentiente femina, sive sponsa fuerit, sive coniugata, eius vero sponsus aut maritus nolit eam accipere; viro illi, qui eam corrumpit omnino non detur; et hoc ideo, ne aperiat via et occasio huic facinori; ipse vero raptor congruam suae audaciae correctionem subeat una cum multa, quam dabit feminæ illi.

XIII. *De mulieris dote, eiusque quantitate.*

Ambrosius episcopus et martyr, ac imperatores graeci statuerunt, iuxta mensuram dotis, quae a viro (*datur*), fore et vaticum (*dona, et alia, quae a parentibus dari solent feminae, cum desponsatur*) ab eius (*feminae*) parentibus. Catholici autem orientis Timotheus, et Iosue Barnum, ac reliqui iusserunt, ut pro dote pauperes, et mediae conditionis homines dent denarios a 100. usque ad 300. Divites autem possint addere doti suarum feminarum ultra 400. denarios. Xenia quibus comitantur feminam parentes eius, si mulieri dos 700. denariorum constituitur, a parentibus eius 150. denariis aequentur. Ita iuxta additionem dotis fiat etiam additio xeniorum. Divites autem illi, qui affluunt copiis, non possunt superaddere xeniis mulieris plusquam 1000. drachmas (*denarios*): terras vero, et

domos ne scribant filiis suis, neque sponsi sponsabus suis. Quicumque autem haec praetergressus fuerit, conculcabit mandata patrum, et canones ecclesiasticos.

XIV *Quod aequum sit fideles ducere sibi uxores ex quovis cultu.*

Possunt itaque fideles ducere sibi feminas ex omni cultu sub spe institutionis (*catechumenatus*) sive mulieris, sive filiorum eius, sive ambo- rum simul, aut manifestationis verbi.

CANON SYNODI OECUMENICAE.

Placuit synodo oecumenicae, ut homines christiani possint accipere sibi mulieres ex omnibus populis, et ex omnibus cultibus, utque curam eorum gerant, easque doceant (*fidem christianam*). Filias vero suas, quae sunt fideles, non possunt dare iis, qui sunt infideles, cuiuslibet cultus fuerint, ne propter imbecillitatem suam traducantur in sententiam suorum maritorum, et a christianitate deficiant, et ad ethnicismum, ac iudaismum transeant. Et is, qui haec transgreditur, anathema sit.

XV. *Quod nefas sit dari christianam (in uxorem) non christiano.*

Christianam tradi non christiano omnino nefas esto; nam vel ipsa, vel filii eius, vel ambo simul a christianitate deficiendi occasionem habebunt. Quod si vero a parentibus suis tradita fuerit, aut voluntate sua, sententia iudicialis in eos prodeat secundum canonem oecumenicum (*nicaenum*). Placuit synodo oecumenicae, quod omnis vir fidelis, cuius filia aut soror in aetate puerili constitutae sunt, neque discretionem habent, si traditae fue-

rint viris non fidelibus, illae quidem non repellantur ab ecclesia; parentes vero earum, aut fratres eiciantur ex universa fidelium communitate; et si haud resipuerint, nec revocaverint filias suas, aut sorores ab infidelibus, accipiant capitale sententiam, quae conveniat insipientiae quam perpetrarunt, prout a sacerdote in eos lata fuerit, et tunc demum iis venia concedatur. Et ille, qui haec transgreditur, anathema sit.

XVI. *Quanto tempore mulier servare debeat honorem viri sui defuncti, antequam ab alio (in uxorem) ducatur; et idem de viro respectu mulieris.*

Secundum Ambrosium episcopum, et martyrem, et secundum canonem imperatorum graecorum ita statutum legitur. Vir, cum obiit uxor eius, si quidem ante expletos decem menses commisceatur cum alia muliere, ingenuitatis honore non decoretur, neque dignus habeatur, qui cum hominibus liberis et primariis sedeat, neque sit consiliarius sapientis, non praeficiatur negotiis magistratus, non habeatur dignus qui actionibus regis praesit, non promoveatur ad gradus sacerdotales. Idem etiam de muliere; si enim ante expletos decem menses ab obitu mariti sui adhacreat viro alteri, privetur omni honore, qui ex viro suo ipsi accesserat; et haec quidem iuxta horum (*graecorum scilicet*) iudicia; verum in nostra ecclesia non extat definitio, et canon (*de casibus nimirum praedictis*).

XVII. *Quot ob causas dimittatur uxor a viro, et sponsa a sponso.*

Causae porro ob quas dimittitur uxor a viro, aut sponsa a sponso suae, tres sunt iuxta Iosue Barnum; at Timotheus, et reliqui alii quatuor enu-

merant. Prima quidem est ad servandam puritatem dum neque vir convertitur ad aliam mulierem, neque mulier ad alium virum. Altera vero est fornicatio corporalis, et adulterium. Tertia est fornicatio animalis (*spiritualis*) quae consistit in magia, et abnegatione Christi (*apostasia a fide*). Quarta demum est homicidium. Addit etiam, quod si sponsus, aut sponsa, aut ii qui semel adhaesione naturali sibi mutuo adhaeserunt, aliquam maculam, aut aegritudinem, aut dolorem in corporibus suis prae se tulerint, vel in altero ex iis apparuerit, puta daemon, aut castratio, aut viro sit laesum membrum genitale, femina autem sit masculus femina (*hermaphroditus*); ii vero conscii huiusmodi doloribus (*vitiis*) se laborare, adhaeserint sibi mutuo, non possunt separari neque in desponsatione, neque post communicationem (*copulam*). At si non sciebant, neque revelarunt sibi mutuo hos morbos ante communicationem, et ipse morbus, vel aegritudo, vel macula sanabilis iudicio medicorum reputetur, debent expectare, et operam dare, ut sanetur; quod si morbi insanabiles sunt, possunt ab invicem separari, ob fraudem quae inter eos contigit, et quisque eorum tollat quod suum est. Si autem post coniunctionem qualicumque temporis spatio contigit alicui eorum quidpiam ex dictis (*vitiis*), quo tempore coniunctionis haud laborabant, in sacculum sibi cohaerentes erunt.

Imperatores graeci addunt has

etiam causas, nimirum si dormierit mulier in domo non sua praeter mandatum sui mariti, aut iverit in theatrum ad videnda ea quae non decent, aut ex oppido in oppidum processerit, non habens secum patrem suum, aut maritum, aut filium, potest eam (*vir*) dimittere, quia non permittimus mulieri, ut eat in viam desertam, nisi comitem habeat unum ex quatuor viris designatis.

XVIII. *De muliere contentiosa et viro contumelioso.*

Quidam ex patribus celeberrimis de muliere contentiosa, et viro contumelioso haec sanxerunt. Spatio annorum decem plus minus directionem, reprehensionem, et admonitionem istis adhibeamus, ut curationem obtineant, evadantque quieti, ac tranquillitas fiat in habitaculis eorum, et desistant a contentionibus et iurgiis; et toto hoc decennii spatio nullam mutationem admittat tam ille qui contumeliosus est, quam illa, quae contentiosa est. Quod si autem filios non habeant a se procreatos, iudex eis separari permittat; et ille qui cum alio coniugari voluerit, non prohibeatur (†). Si autem filios habuerint a se procreatos, non permittatur eis solvere coniugium suum. Sufficiat ipsa consolatio, ex filiis ipsorum ad sanandas passionem, quas invicem sustinent: praeter quam quod filii quoque eorum dolorem quemdam contritionis paterentur ob dissolutionem coniugii parentum suorum.

(†) Haec et infra doctrina horum canonum de solutione vinculi coniugalis, ab illa orthodoxa regula prorsus aberrat, quam sancta romana ecclesia firmissime retinet. Editor.

XIX. *Quot modis deprehendatur adulterium, et quot testes ad id probandum requirantur.*

Tribus porro modis cognoscitur crimen hoc adulterii, scilicet vel per mulieris conceptionem, cuius maritus diuturno tempore in longinqua regione constitutus aberat: vel per fornicationem et divulgationem, quae aliquoties accidit aperte: denique etiam per fideles testes, qui proposito sibi timore Dei, testimonium dant. Et in omnibus quidem causis acceptionis, et solutionis, ac emptionis, et venditionis, ac similibus, duos tantummodo, aut tres testes requirimus: adversus adulterum autem et adulteram sex testes, et ut minimum, saltem quatuor. Quodvis peccatum enim voluntate unius, non duorum perficitur; haud enim occisus vult occidi, aut oppressus opprimi vult. At fornicatio voluntate perfecta adulteri et adulterae exercetur; unde opus est, ut causa, et sermo de ipso comprobetur per sex testes, et ut minimum per quatuor, quoniam de duabus personis testimonium proferunt.

XX. *De viro testante, se vidisse uxorem suam adulterium patrantem, testes vero adducere nequeunte.*

Cum itaque vir dicit de uxore sua; vidi eam adulterium committere, aut cum aliis lascive conversari, certe necesse non est, nec expedit, ut absolute, et indubie fides ei adhibeatur: nam fieri potest aliquando, ut similes causas adversus suam uxorem producat vel ex odio, vel ex eo quod nolit amplius eam habere. Verum si mulier praedicetur tanquam fornicaria ac lasciva ex ore multorum vicinorum viro-

rum ac seminarum, qui nec propinquitatem generis habeant, neque communicationem, neque adulterium, nec ullam adfectionem cum marito eius (*mulieris*) gerant, vir iussus a rectore iuret per Dei altissimi verbum tremendum ante altare in sancta ecclesia, et quidem in conspectu mulieris suae, eorumque, apud quos mulier de his impudentiae modis accusatur, atque ita per maledictiones sacerdotii separantur ab invicem (*vir ac mulier*). Si autem non adsint talia indicia contra mulierem, neque testes, uti praescriptum est, vir vero dicat: in crimine adulterii eam vidi, et addat, dicens: vidi in ea moechiae signa; admoveatur mulier ad amaras aquas probationis christianitatis, idest maledictiones (*adiurationes imprecatorias*), quae a sacerdotibus fiunt, et iuramenta, quae coram Dei vivi throno, et codice evangelii sacerdos ei comminabitur his verbis: si hanc impudentiam admisisti, sic et sic tibi fiat Dei veracis iudicio, et occultorum scrutatoris: si autem innocens es ab hac impudentia expiaberis (*expiata esto*) a iuramento, quod iurasti, per propitiationem miscrationum Dei adorandi. Et ex eo tempore sint absque ulla haesitatione coniuncti invicem, cum mulier remota sit ab omnibus iudiciis, quae ex suspitione adversus eam adducit vir eius.

XXI. *De viro et muliere, quorum alter captivus abducitur.*

Vir et mulier, quorum unus in captivitatem ducitur, non debet illico spem mutuam praescindere, sed magis caute vir, aut femina, tale signum ostendant castitatis et amoris erga proprium consortium: at si nequeant

vel solo tempore triennii definito a nobis sic permanere, tunc ille, qui voluerit coniugium inire, ineat.

XXII. *De eo, qui corrumpit sanctimoniam aut matrimonio iunctam.*

Si quis corrumpat sanctimoniam, aut pelliciat matrimonio iunctam, ut, relicto proprio marito, ipsi adhaereat, ambo alienentur ab ecclesia; sanctionalis quidem quia fornicata est, quum Domino nostro desponsata esset; et ipse (*vir*) quia corrumpit sponsam Domini nostri; et si mulier viro iuncta fuerit, quia ambo (*idest mulier, et vir adulter*) aequè conculcarunt regulas iusti ac legitimi coniugii.

XXIII. *De statuendo poenitentiae tempore utriusque sexus fornicariis, iisque qui illegitimo matrimonio foedantur, deinde resipiscunt.*

Qualis sit modus poenitentiae eorum, ex canone oecumenico cognoscitur.

SYNODI OECUMENICAE.

Placuit synodo oecumenicae, ut is qui duas mulieres simul duxerit, ab ecclesia eiiciatur. Et siquidem mulier fidelis fuerit viro iuncta infideli, eiiciatur ab ecclesia. Quod si resipiscant, haud simpliciter probandi sunt, sed instar apostatae, qui resipiscit; saccus, einis, ac oratio, atque continentia iis praescribantur, prout iustum est. Et tunc versentur cum fidelibus, et sumant mysteria sancta. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subiicit.

XXIV. *De eo, qui ancillam suam ducere vult in uxorem.*

Is, qui ancillam suam in uxorem ducere voluerit, debet in primis illam libertate donare idque eorum multis et postea sibi eam desponsat tamquam liberam, per crucem, et sacerdotes, ac fideles.

XXV. *De matrimonio christianorum servorum et ancillarum.*

Sane si non est in Christo nec servus nec liber, ordo servorum et ancillarum distinctus non est ab illo liberorum hominum: solum itaque cum permissione dominorum suorum fiat desponsatio: nam sine permissione dominorum ipsorum sacerdotes nequeunt esse mediatores huiusmodi (*servorum et ancillarum*); neque enim ipsi servi ac ancillae possunt venire ad coniugium legitimum, sive matrimonium contrahant cum liberis, sive illud contrahant cum filiis servorum et ancillarum, sine permissione dominorum suorum. Ubi vero cum concessione dominorum suorum coniugium inierint, non habent potestatem domini eorum ipsos ab invicem separandi; neque si quispiam eorum emitur ab ipsis, potest ille, qui emit, aut qui vendit eos (*servos*), compellere, ut ab invicem separentur. Verum si in regionem longinquam abijt unus ex his, qui emti sunt, etiam similiter coniugium inean cum permissione dominorum suorum, et ille qui secessit, et ille qui mansit. Si autem prope, et in una civitate maneant, non separentur ab invicem. De filiis vero, qui procreantur ab eis, iuxta conditionem, quae fuit inter emptorem, et venditorem tempore, quo venduntur, fiat.

XXVI. *Quantum temporis sustinere debeat mulier, quam vir relinquens in regionem longinquam profisciscitur.*

Si expensis certe viri sui vivit, ea quae castitatem servat, perpetuo sustineat. Illa autem, quae aliter postulabit sibi concedi, decem annis sustineat: sine expensis vero, et sine cura, per septem annos solum sustineat: interim censuris coarctetur vir, ubicumque extiterit, ut redeat ad suam mulierem. Si autem filios habeat ex ipso susceptos, et ille non obediat ut domum suam repetat, adigatur a rectore illius regionis, in qua moratur mulier; scribatur ei, ut mittat expensas ob mulieris et filiorum suorum victum. Si autem filios non habeat, nec acquiescat, immo recuset repetere domum suam post totum hoc tempus, vir quidem ille anathematizetur, et alienus fiat ab ecclesia: mulieri vero permittatur, ut quem voluerit accipiat (*in maritum*).

XXVII. *De sententia et poena ferenda ab ecclesia in eos, qui illegitimis coniugiis polluantur, et perseverant in peccato suo usque ad mortem sine poenitentia.*

Cum itaque in congregationibus synodicis positae sint censurae, et maledictiones in eos, qui illegitime coniugium ineunt, sive viri sint, sive mulieres, nos brevitatis studiosi, ea, quae in synodo magna et sancta sub Maraba constituta sunt, ponemus. Sic itaque se habent.

SYNODUS MARABAE (1).

Clare ac aperte innotescit ex divinis

scripturis, et ex iis quoque scriptis, quae a nobis exarata sunt de negotio coniunctionis viri cum muliere, quantis scilicet peccatis inquinetur illi, qui huic operam dant, quando illegitime coniunguntur. Si quis ergo ex monachis, aut ex saecularibus praesumpserit auidax in hoc peccato deprehendi, voluntate nimirum sua, et contempserit sanctionem hanc, quam in eum fecimus, atque deinceps communicaverit illegitime in aliquo ex his modis divisionum, quas fecimus, sciat quod verbo vivo et divino, quod tenet altitudinem et profunditatem, et omnia condita gubernat, ligatus et anathematizatus est in caelo, et in terra, et quidem arceatur ab ingressu in ecclesiam, et perceptione sanctorum sacramentorum, et permixtione eum fidelibus, donec suam insipientiam emendet per conversionem a peccato, hoc est per discessum a foedo coniugio. Postquam vero abscissus et anathematizatus fuerit, quisquis eius abscissi permixtionem non abominatus fuerit, ac vitaverit, sive in occulto, sive in publico, tam voluntate, quam opere, sub anathemate erit, et instar eius, qui anathematizatus est, anathematizetur, et ira Dei sit de caelo super illum, qui censura innodatur, et non respicit, et super illos, qui praesumunt, et communicant cum eo per amen (*orationem, consensum, votum*) totius ecclesiae. Et nemo ex monachis, aut saecularibus fidelibus potestatem habeat comitandi eos in die, quo moriuntur, aut procedendi ante feretrum eorum cum ministerio sive clam, sive palam: sed

(1) De Maraba eiusque synodo vide Asseman. junior. in commentar. chronolog. s. pag. 52.

sicuti se ipsos separarunt per sua opera ab operibus supernis christianitatis, neque polluerunt luto foetido coniugii illegitimi, tamquam animalia sine prudentia, similiter et in morte sua separantur, et repellantur ab omni communione fidelium; et sepultura asini sepeliantur tamquam animalia, et iumentum, quae imitati sunt per suas actiones. Et si quispiam extiterit ex rectoribus ecclesiasticis, qui ob personae acceptionem, humaniter se gerat cum illis, qui his criminibus alligati sunt, et respiciat ad emolumenta immunda, quae ab his proveniunt, et homines magis, quam veritatem Dei revereat, claudatque oculos suos ab castigatione actionum huiusmodi, ipse quoque particeps erit sententiae, et definitionis canonicae, quae super hos constituta est.

Haec itaque a nobis definita sunt, et confirmata in synodo hac sancta, et virtute Patris, et Filii, ac Spiritus sancti, est quae una Trinitas gloriosa, credenti-

bus quoniam noliſcunt, et in medio nostri est Iesus Christus secundum promissionem, ipsius, quae frustrari non potest, quam promisit nobis ecclesiae suae, ac dixit; ubi duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Fiant autem miserationes, et pietas adorandi domini et Dei nostri super illos, qui mandata eius vivifica custodiunt, et corpora sua emundant ab immunditiis, et foetoribus coniugiorum impiorum, et illegitimorum; et habitet in eis Spiritus ipsius sanctus, tamquam in templis sanctis, in quibus voluntas eius requiescit, amen.

Scriptoris (*idest Ebediesu sobensis*).

Atque hic finiatur et quiescat sermo de negotio matrimoniorum: sufficiunt enim haec, quae dicta sunt; quamvis quantitate pauca, ad denotanda plura alia diffuse a quibusdam scripta; in his vero, ceu in quodam signo omnia illa collecta continentur, et canonico disposita:

TRACTATUS III.

DE DIVISIONE HEREDITATUM.

Quum sponsalium, ac matrimoniorum res divisionem hereditatum naturaliter antecedit, merito illam huic praemisimus. Sed quoniam leges circa divisionem hereditatum a patribus, qui canones condiderunt, eorumque successoribus in plurima capita digestae fuere, hinc perperam putant inducti ordinem dividendarum hereditatum in saneta ecclesia confusum ac perturbatum fuisse. Recta quippe divisio unam sequitur regulam. Propterea operae pretium erit indicare, quinam fuerint legum conditores, quinam vero collectores et tractatores, qui illarum inter se discordiam et contradictionem conciliare atque componere studuerunt, ut una totam orientis ecclesiam regula contineat. Patres itaque ecclesiastici, qui statuta, et leges post sanctos apostolos scribere aggressi sunt, trescenti et decem octo oecumenici fuerunt (1), sicut Maruthas episcopus Maipheractae tradit: pauloque post consecuta synodus centum quinquaginta patrum Constantinopoli congregata. Sequiori adhuc aevo alias adiecit leges Ambrosius mediolanensis episcopus ab imperatore Valentiniano iussus scribere statuta, et ordinem iudiciorum praefectis locorum (2). Ex christianis praeterea principibus Je-

ges et iura scripsere Constantinus ille magnus, Theodosius, et Leo; idque sicut nobis traditum est, in occidente praestitere.

In oriente vero nostro, id ipsum aggressi sunt Iesuboehtus metropolita Persidis, Timotheus, et Iosue Barnum catholici; nec non Simeon Persidis, et Ebediesu Assyriae metropolita. Et hi quidem composuere atque scripsere iudiciorum leges ampla et universali methodo. Fuerunt porro alii, qui summam, et per compendium eandem materiam pertractarunt, quemadmodum videre est in canonibus Marbae, et Iesuali, ac Iohannis, atque in epistola Mar Anaiesu catholici. Et hi quidem legum et canonum fuere auctores, sicut ex libris synodici didicimus. Prisci autem canonum, legumque collectores fuere Gabriel Bassorae metropolita, qui praedictorum auctorum omnium sententias uno volumine collegisse contentus, canones usu receptos ab exoletis et antiquatis minime distinxit: alter vero religiosissimus Mar Elias patriarcha beatissimus extitit, qui idem opus aggressus, praedictorum sententias unico eoque admirabili tractatu fuisse retulit: deinde postquam decretorum varietatem et contradictionem demonstravit; veluti sapiens pictor ex variis diversisque coloribus

(1) Antis nicaenos patres in conciliis ancyrano, et neocaesariensi, quae spud orientales nota sunt, communiterque recepta, canones conditos fuisse Sobensis ignorare non potuit. (2) Unde nam id huserit Sobensis, incertum. Leges, quae Valentiniani nomen praeferunt, non illis videntur ratione Ambrosio tribuere, quem quod si aequalis fuerit et aliqui negotia in suo Valentiniani successore Ambrosium, ex historia ecclesiastica compertum sit. Ceteroquin eruditionis studium hanc notitiam fortasse non contemneret.

unicam pulcherrimam atque elegantissimam imaginem efformat; sic beatus hic splendoribus et radiis ex illorum sanctorum patrum doctrina micantibus lucidissimam lampadem conflavit, super ecclesiae candelabro collocavit, quae per devia errantes in hac materia de divisione hereditatum, ad hanc regiam et offendiculis praepurgatam viam deduceret: adeo ut etiam religiosissimo Eliae Sobensi, viro nempe accuratissimo et acutissimo visura fuerit praecipere, ut, omissis ceteris de divisione hereditatum tractatibus, omnes, qui veritatem amarent, hanc unam sequerentur semitam.

Ego vero, ut lectorem inutili labore liberem, definitiones illas describam, quas religiosissimus Elias Sobensis diligenter et accurate collegit ex opere sanctae memoriae Eliae patriarchae, ipsamque eiusdem epistolam, quae in viginti quinque capita dividitur, integra fide in syriacum sermonem ex arabico verbatim: ita ut harum rerum veritas certa et stabilis innotescat prudentibus, iudiciaque haud ex arbitraria deliberatione perturbatoque iuris ordine peragantur. Ad rectam quippe rationis regulam, et certam iuris normam iudiciorum ordo exactus est; atque ita in posterum exigendus in universa orientis ecclesia. Studio itaque diligentiaque geminorum horum beatorum patrum, utriusque inquam Eliae, requiem accipere ecclesiarum rectores, ne in posterum ob sententiarum varietatem anxii haerent, neve a recto tramite aberrarent. Quae, ut planiora fiant, Sobensis (*Eliae*) verba hic attendenda duximus.

Si quis, inquit, leges olim constitutas circa divisionem hereditatum examaverit, quae videlicet a maioribus nostris inventae sunt, ab Ananiesu, inquam, Timotheo, Iosue Barnum, et Iohanne catholicis, atque a Simone, et Iesubochto, et Ebediesu metropolitibus; vel eas, quae a Constantino, Theodosio, et Leone, romanis imperatoribus, latae fuerunt, atque easdem accurate expendere; animadvertet profecto collatione factae in pluribus variare, seque invicem oppugnare et convellere: cum nimirum nec naturae, nec rationis ordinem sequantur. Quare necesse est, lectorem inde perplexum, anxiumque manere, et in varios errores impingere, dum ignorat, quamnam ex illis teneat et sequatur, quamnam vero deserat et reiiciat. Cum vero Deus spirituali patri Mar Eliae patriarchae, cuius animae requiem precamur (1), hanc contulisset gratiam, is istorum beatorum patrum de ea materia sententias exploravit, et diligenter expendit; divina mox virtute fretus, post diligentissimum earum examen, atque singulorum inter se testuum collationem, praedictas leges ad rationis normam exegit, et singulas coordinavit, prout iustum et aequum visum fuit, et naturalis spiritualique legi consentaneum, ac praesentibus temporibus accommodatum, prudentiam intelligentibus adiciens, et sapientiam quaerentibus semitam demonstrans. Illam itaque legum prolixitatem intra unius tractatus compendium contraxit, quod sanctae ecclesiae thesaurus praestantissimus censetur. Id porro quanta cum veritate dicatur, is plane intelliget,

(1) Hunc ergo tractatum composuit Elias Sobensis post obitum Eliae patriarchae.

qui laudati auctoris librum semel inspexerit: ex quo simul deprehendet eisdem acumen, magnam eruditionem, speculationum profunditatem, sensuum et sententiarum gravitatem, doctrinae, et sapientiae amplitudinem, et copiam, ceteraque divina charismata a Spiritu sancto eidem collata, nec non sublimem donum ecclesiae concessum, cum talem praesentem acceperit. Ego vero cum eisdem tractatum accurate, et multo studio evolvissem, atque examinasset, liquido perspecti, quam oppido rationi consentaneum esset, univaria illius decreta sequi, omnesque canones in eo scriptos in praxim deducere. Quamobrem praedictum Eliae tractatum huic meae elucubrationi velut fundamentum subieci, eumque in varia capita distinxī, ut doctis quidem commentarium, discipulis vero institutionem, thesaurum postremo, ad quem tuto confugerent, nostris pararem.

I. *De heredibus, eorumque ordine juxta affinitatem, et consanguinitatem.*

Heredes dividuntur in septem ordines. Et ordo quidem primus concludit filios masculos, et feminas, et filios filiorum eorum in infinitum descendentes. Secundus patres. Tertius fratres, et sorores, et filios eorum, quotquot descendunt. Quartus seniores utriusque sexus patrum, qui sunt quatuor personae, pater scilicet patris, mater patris, pater matris, mater matris. Quintus patruos, et amitas, avunculos, et avunculas (*matrateras*), et filios eorum ac filios filiorum eorum, quotquot descendunt. Sextus parentes seniorum (*avorum*), qui sunt octo personae; pater senio-

ris patris (*avi paterni*) mater senioris (*avi*) patris: pater senioris (*aviae feminae*) patris: mater senioris (*feminae*) patris: pater senioris (*avi*) matris: mater senioris matris: mater senioris (*feminae*) matris: et mater senioris (*feminae*) matris. Septimus patruos, et amitas patrum, et avunculos, ac avunculas (*matrateras*), et filios eorum, ac filios filiorum eorum, quotquot descendunt.

Sciendum est autem, quod series heredum dispositorum in ordine 2. 3., et 6., scilicet patres, avi (*seniores*), et aviae (*seniores feminae*), et patres avorum (*proavi*), ac aviarum, quotquot ascendunt, necessariae propinquitatis sint; impossibile est enim existere hominem sine parentibus senioribus (*utriusque sexus*), et senioribus (*utriusque sexus*) parentum. Series vero dispositae in ordine 1. 3. 5., et 7., scilicet filii, fratres, patrui, avunculi, et patrui parentum, ac avunculi eorum, quotquot descendunt, possibilis (*contingentis*) propinquitatis sunt; nam potest aliquis habere filios, fratres, patruos, et avunculos, et patruos parentum, ac avunculos eorum, et potest illos non habere. Iterum sciendum, quod ubi extat ordo primus, scilicet filii, et filiae, cum his non hereditent ii, qui pertinent ad secundum ordinem, qui sunt patres; et ubi extat ordo secundus, scilicet parentes, non hereditent cum ipsis filii tertii ordinis, qui sunt fratres et sorores. Quod si unus e parentibus superstes sit, alter vero obierit, defuncto vero fuerint filii, filii eius hereditant portionem ipsius, idest fratres defuncti. Et ubi superstes sit ordo tertius, scilicet fratres,

et sorores, non hereditant cum eis filii ordinis quarti, qui sunt avi, et feminae aviae. Et ubi superstes sit ordo quartus, scilicet avi, et aviae, cum his quarti ordinis non hereditant filii ordinis quinti, qui sunt patrum, et amitarum, avunculi, et avunculae; quod si vero unus ex eis obierit, huius filii hereditant portionem eius. Ubi autem superstes sit ordo quintus, scilicet patrum, et amitarum, et avunculi, ac avunculae (1), non hereditant cum eis ordo sextus, scilicet parentes avorum. Ubi demum superstes est ordo sextus, scilicet parentes avorum, non hereditant cum eis ordo septimus, scilicet patrum, et amitarum, avunculi, et avunculae parentum. Si autem aliquis ex sexto ordine obierit, filii eius portionem ipsius hereditant. Et ita in omnibus ordinibus res perficietur, eo quod cum propinquo non hereditet remotus, et homines necessariae propinquitatis non hereditant cum hominibus contingentis propinquitatis et existentiae. At contingentis propinquitatis homines hereditant ex necessitate partem parentum suorum. Maritus vero, et uxor hereditant cum omnibus his ordinibus, quemadmodum demonstraturi sumus.

II. *Enumeratio eorum qui non hereditant.*

Illi autem, qui non hereditant, viginti quatuor personae sunt: sunt vero isti: maritus matris: uxor patris: filius mariti: filius uxoris: filia mariti, et filia uxoris: frater filii, et soror eius: frater, et soror filiae: pater fratris, et pater sororis:

mater fratris, et mater sororis: uxor fratris, et maritus sororis: socer, et socrus: frater uxoris: soror uxoris: frater mariti, et soror mariti: uxor filii, et maritus filiae.

III. *De marito, et uxore, et quantum hereditatis alteri ex altero contingat.*

Maritus autem hereditat ex coniuge sua, cum haec non habet filios, et filias, neque horum natos, neque proximos genere; et quidem duas tertias partes, tertia vero pars ecclesiae erit. Cumque filios quidem, et filias non habet, habet vero propinquos, et affines, dimidium (*hereditat maritus*): cum filia autem, quae ex ipso prodierit, aut ex alio viro suscepta sit, duas quintas partes: cum filio, si ab ipso fuerit, aut a viro alio, quintam partem; idem dicendum etiamsi plures fuerint filii, et filiae; non enim debet ei quidpiam diminui ex quinta parte, neque eidem accrescere supra duas tertias partes.

Uxor hereditat ex marito suo cum hic non habet filios, et filias, neque horum natos, neque parentes, neque proximos carne, et genere, tertiam partem, duae autem tertiae partes ecclesiae erunt. Cumque habet proximos genere, non autem filios, quartam partem (*hereditat uxor*); et cum filia, si ex ipsa fuerit, aut ex uxore alia, quintam partem: et cum filio, si ex ipsa sit, aut ex alia uxore, unam ex decem. Et ita hereditat cum filiis, et filiabus, quotquot fuerint,

(1) Vox *avunculus* significat tam parentes parentum, quam fratres, ac sorores parentum patris, ac matris, sive patruos, amittas avunculos, et sosterteros in remotiore gradu.

non sustinens diminutionem unius, neque suscipiens augmentum supra tertiam partem.

IV. *De filiis, et filiabus, et quantum hereditatis eis contingat ex parentibus suis.*

Pater quidem, cum solus est superstes, totam hereditatem obtinet a filio suo, aut filia sua; similiter etiam mater. Si autem ambo parentes superstites fuerint, pater quidem hereditat duas partes, mater vero unam partem. At si unus ex eis decesserit, et reliquerit filios, aut filias, hi hereditant partem eius ita, videlicet: vir decessit, et reliquit patrem, et fratres, ex patre, et matre, et fratres ex patre, et fratres ex matre, mater autem ipsa etiam decessit: pater quidem accipit pro sua portione duas tertias partes; fratres vero ex patre, et matre, et frater ex matre tertiam partem, portionem scilicet matris eorum, et dividunt aequaliter. Fratres ex patre non hereditant quidquam cum patre suo. Et ita pariter si obierit quispiam relinquens matrem, et fratres ex patre, et matre, et fratres ex matre, cum pater et ipse defunctus fuerit, accipiet mater pro sua portione tertiam partem, et accipient fratres ex patre una cum iis, qui ex patre, et matre duas tertias partes, quae est portio patris eorum. Fratres autem ex matre nihil hereditant cum matre sua.

V. *De fratribus, et sororibus, et quantum hereditatis alteri ex altero contingat.*

Frater, si solus fuerit, et defuncto non fuerint filii, neque parentes, neque uxor, totam hereditatem, quam frater eius reliquit, accipit, sive fue-

rit filius patris sui, sive filius matris suae, sive frater eius ex utroque; similiter etiam et soror. Si vero superstites fuerint et frater et soror, frater quidem accipit duas tertias partes, soror vero unam tertiam partem. At si pater superstes sit, accipit pro portione sua duas tertias partes, et fratres accipiunt unam tertiam partem, quae est portio matris ipsorum. Si vero ipsa mater sit superstes, accipit pro sua portione tertiam partem, fratres autem accipiunt duas tertias partes, quae sunt portio patris eorum. Porro si ambo parentes simul superstites fuerint, totam hereditatem accipiunt, nec datur fratri defuncti pars, sicuti diximus in antecedenti capite. Si vero ambo parentes obierint, defuncto autem superstites sint fratres ex patre, et fratres ex matre, illi, qui ex patre sunt, accipiunt duas tertias partes, et ii, qui ex matre, unam tertiam partem, illi scilicet portionem patris sui, et isti portionem matris suae. Pariter si defuncto superstites sint fratres ex patre, et matre, et fratres ex patre, et fratres ex matre, accipient omnes fratres ex parte duas tertias partes, portionem nimirum patris sui, et omnes fratres ex matre unam tertiam partem, portionem matris suae, hoc fere modo. Vir obiit, et reliquit fratres ex patre et matre: et fratres ex patre, et fratres ex matre, et reliquit, exempli gratia, sexcentas drachmas. Accipiunt fratres, qui ex patre, omnes, dico autem fratres ex patre et matre, et fratres ex patre duas tertias partes sui patris, quadringentas scilicet drachmas, unusquisque ex utroque latere, bis centum drachmas. Et ac-

cupiunt etiam fratres ex matre omnes, scilicet ii, qui ex patre, et matre, et ii, qui ex matre tertiam partem, portionem matris suae his centum drachmas: unde habent ii, qui ex patre, et matre, dimidium hereditatis, quod est tercentum drachmarum: his centum drachmas ex portione patris sui, et centum drachmas ex portione matris suae; et ii, qui ex patre solum, tertiam partem hereditatis (*habent*) quae est his centum drachmarum, et cum his, qui ex matre solum, sextam partem hereditatis, quae est centum drachmarum.

VI. *De avio, et aviis, et quantum hereditatis eis contingat ex filiis filiorum suorum.*

Pater patris cum solus est, et defuncto non fuerint nec filii, nec parentes, nec fratres, nec parentes matris, accipit totam hereditatem; similiter etiam mater patris, quando fuerit sola: si autem existant pater, et mater patris: avo quidem duae tertiae partes (*dantur*), aviae vero tertia pars: si autem sint etiam pater, et mater matris, non sint vero pater et mater patris, illius (*rectius* illorum) sit tota hereditas: et ita etiam mater matris, quando praeter ipsam nullus heres existit, totam hereditatem accipit: si autem fuerint pater et mater patris, et pater ac mater matris; parentibus quidem patris, duae tertiae partes contingunt, quae portio est patris: illis vero, qui ex matre, una tertia, quae est portio matris. Mascululo quidem duae partes, feminae autem una pars.

VII. *De fratribus et sororibus patris, et fratribus, ac sororibus matris, et quantum hereditatis eis contingat*

ex filiis fratrum suorum, et filiis sororum suarum.

Patruus cum solus est, et defuncto non sint filii, nec parentes, nec fratres, nec avius paternus neque avunculi neque materterae, totam hereditatem accipit, si fuerit frater patris eius, qui obiit, ex patre: at si fuerit ex matre, aut ex ambobus simul, et si ambo patrui fuerint unus ex patre, et alius ex matre, dentur illi, qui ex patre, duae tertiae partes; ei autem, qui ex matre, una tertia pars: si autem tres patrui fuerint, quorum unus sit frater patris eius ex patre, et matre, alius vero sit ex patre solum, et alius item ex matre; datur ei, qui ex patre, et matre, dimidium; ei, qui ex patre solum, tertia pars; et qui ex matre solum, sexta pars: et ita perage etiam negotium patruorum, et amitarum. Avunculus autem cum est solus, et defuncto non fuerint filii, nec parentes, nec fratres, nec avi paterni nec patrui et amitae, accipit totam hereditatem, si fuerit frater matris ex patre, etsi frater eius (*matris*) sit ex matre, aut ex ambobus simul. Et siquidem duo avunculi fuerint, quorum unus frater sit matris ex patre eius (*matris*) et alter ex matre (*matris*); accipit ille, qui ex patre duas tertiae partes, et ille, qui ex matre, tertiam. Si autem tres avunculi fuerint, quorum unus frater sit matris ex eius (*matris*) patre, et matre; alius vero ex patre eius (*matris*); tertius demum ex matre eius (*matris*) solum: detur ei, qui ex patre, et matre, dimidium; ei autem, qui ex patre solum, tertia pars; ei autem, qui ex matre solum, sexta pars. Et ita perage etiam negotium avunculorum,

et avuncularum. Cum autem sunt patrui, et amitae, avunculi, et avunculae; accipiunt patrui, et amitae duas tertias partes, portionem patris; et avunculi, ac materterae tertiam partem, portionem scilicet matris. Si autem ex patris, amitis, et avunculis utriusque sexus quispiam mortuus fuerit, et filios reliquerit, eius filii hereditabunt partem eius (*patris defuncti*).

VIII. *Quod maiores non hereditant cum fratribus, sororibusque matris, neque maiores matris cum fratribus sororibusque patris.*

Quando quispiam obierit, et reliquerit fratres ex patre, et matre, et fratres ex sola matre, et seniores, patruos, et avunculos; fratres eius (*defuncti*) accipiunt totam hereditatem ipsi soli; et seniores, patrui ac avunculi non hereditant una cum eis quicquam. Similiter et quando aliquis obierit, ac reliquerit patruos, amitas, avunculos, et materteras; soli patrui, et amitae defuncti accipiunt totam hereditatem, maiores vero materni nihil hereditant, uti neque filii eorum, qui sunt patrui, et amitae, avunculi, ac materterae ipsius matris; et propterea collocati fuere in ordine quinto ex ordinibus heredum; et maiores patrum in ordine sexto; et patrui parentum, ac avunculi eorum positi sunt in ordine septimo. Non enim hereditant hi, qui in ordine sexto et septimo sunt cum illis, qui in ordine quinto collocati sunt. Similiter etiam ubi obiit quispiam, et reliquit avunculos, ac materteras, et seniores ex patre, et filios eorum, qui sunt patrui, amitae, et avunculi, ac mater-

terae patris; soli avunculi defuncti hereditant ex ipso; neque enim seniores, patrui, amitae, avunculi, et materterae patris eius hereditant cum iis, qui sunt avunculi ipsius defuncti, propter propinquitatem fratrum, ac sororum in consanguinitate, uti in serie patruorum, ac amitarum, qui heredarunt absque senioribus. Similitudine id declaramus ex ipsa natura desumpta. Quemadmodum itaque aquae moventur naturaliter deorsum, et non moventur sursum, nisi violenter, et cum vi adiguntur, ut sursum moveantur in omne latum sibi proximum, et quod offenderint, moventur sensim, neque moventur in locum superiorem, nisi post commotionem suam in proximis fretis hinc inde sitis; simili ratione constituta est etiam divisio hereditatum in propinquos, qui sensim, et gradatim tales sunt: cum itaque reperitur ille, qui proximior est, non attenditur ille, qui remotus est.

IX. *De viro, et muliere consanguineis, et quantum hereditatis alteri ex altero propter coniugium, et consanguinitatem contingat.*

Cum itaque obiit unus ex ambobus coniugibus, nec reliquit filium, aut filiam, aut natos horum, et coniux superstes consanguineus fuerit defuncti, idest filius patrui eius, aut filius avunculi eius, aut unus e propinquis ipsius; vivus hereditat ex defuncto primo portionem, quae contingit communicationi (*matrimoniali societati*), sic et reliquam iuxta proximitatem consanguinitatis: si non est defuncto aliquis consanguineus, hereditat ex consanguineo suo magis, quam ex coniuge suo, fere hoc pacto. Mulier

obit, et reliquit maritum, qui est filius patris sui; et defunctae non sunt filii, neque parentes, nec fratres neque seniores, sed patrui, et avunculi, horumque filii; accipit maritus portionem sibi competentem ex coniuge sua dimidium (*hereditatis*), et accipit postea portionem eum heredibus illa quantitate, quae ad ipsum spectat; et si alius cum ipso heres non extiterit, accipit totam hereditatem, dimidium quidem, portionem sibi contingentem ex matrimonio, dimidium vero aliud propter consanguinitatem. Id ipsum contingit mulieri, eum obit eius maritus, qui sit consanguineus ipsius.

X. *De sponso, et sponsa, et quod alteri ex altero hereditas non contingat,*

Sponsus, et sponsa non succedunt sibi invicem in hereditate, nec alter ex altero hereditat, eo quod inter eos permittio, et communicatio non fuerit. Si autem sponsus aliquando sponsae suae; eum ad honorem, dederit quicquam, aut parentes sponsae simile quicquam dederint sponso; siquidem id fuerit ex auro, vel argento, aut ex re, quae conservatur, hoc redit ad illum, qui dedit ipsum. Indumenta autem, quae gestantur, et atteruntur vetustate (*ad usum*), et cibaria, non veniunt in recordationem (*scilicet* non considerantur). Reliqua vero, quae supersint, voluntati eorum, qui ea attulerunt, permittuntur, et hi possunt ea sumere, aut relinquere.

XI. *De monacho, an possit heres esse, sive heredes instituere consanguineos suos.*

Si quis monachus habitat cum mona-

chis, habetque eum eis communicacionem, et partem; hi hereditant ex ipso, et ipse ex eis hereditat; ex saecularibus autem consanguineis suis nec hereditat, nec heredes instituit. Si autem deserat coenobium, et convictum cum fratribus, et habitet in civitate, aut oppido, quamvis non exuat schema suum, et solvat continentiam suam, hereditatem suorum propinquorum, et consanguineorum consequitur, et hi ipsius hereditatem accipiunt. Similiter etiam, siquidem schema exuerit, et continentiam solverit, hereditatem propinquorum, et consanguineorum suorum accipit, et hi ipsius hereditatem consequuntur. Similiter rursus si desponsset feminam et coniugium ineat, ac redeat omnino ad negotia saecularia.

XII. *De testamento.*

Si autem heredes fraudaverit defunctus, et scripserit testamentum iniustum, irritetur, et annulletur illud testamentum, et hereditatem capiant heredes, quemadmodum adiudicant eis canones. Iustitia praecipit, ut comprobemus iudicia recta, et non respiciamus ad iram (*inimicitiam*), et conditionem (*affectionem, passionem*) humanam: et ideo non debet subsistere illud testamentum, eo quod multoties homines inique agunt, et adhibent dolos propter iram, et praeciudicia. Et ideo debemus diligenter inquirere de testamento, et considerare, atque discutere: et si iuste, et iuxta rectitudinem factum fuerit, illud confirmemus, et stabile faciamus: si autem nec iuste nec recte conditum est, ne ad illud confirmandum malae voluntati acquiescamus; et siquidem nulli penitus sint heredes, confirmetur testamentum, quando eum sanitate, et

rationis usu conditum fuerit. Si autem sint heredes, et confessus fuerit defunctus ante suam mortem, dum sanus esset corpore, et compos suae mentis, se alieno homini debitorem esse, recipiatur eius confessio, et comprobetur: et similiter si fateatur agrum talem, aut talem supellectilem, aut vestem vendidisse tali, et accepisse pretium eorum: aut tale aliquid esse uxoris suae, nec sibi in eo esse quidquam, admittatur confessio eius, et confirmetur sive verax, sive mendax.

TIMOTHEI.

Puer filius duodecim annorum, cum obiit, acceptetur omne mandatum, quod sive scriptura, sive sine scriptura facit de possessione sua.

KIUDEM.

Si homines obierint, et testamentum scriptum non conderint, solo autem sermone mandaverint Deo separari possessionem ipsorum, interrogentur ii, qui audierunt eos, sive filii foederis (*religiosi*) fuerint, sive fideles (*laici*) per verbum Dei (*iuramentum ab eis exigatur*), et iuxta testimonium, quod edunt, defunctorum mandatum stabile habeatur, si de domibus suis praeceperint, ut sint monasteriorum, et si possessiones suas dederint in administrationem eorum (*sive in utilitatem dictorum monasteriorum*). Qui contradixerint, arceantur sacramentis ecclesiae, donec corrigant violentiam, quam intulerunt.

XIII. *De dimissa, et dimisso, et quod nulla invicem hereditas eis contingat.*

Cum igitur unus ex ambobus coniu-

gibus obiit, sive vir fuerit, sive aut mulier, et soluti erant antea ab invicem ob causam liquidam, quae solutionem eorum iustam fecerit, et postea nullatenus communicaverint secum; neuter horum hereditatem socii sui obtineat, verumtamen filii eorum, et consanguinei ipsorum sint eorumdem heredes.

XIV. *De apostata; et quod neque heres esse, neque heredes instituere potest, nisi poenitentiam egerit, et ad fidem redierit.*

Ille, qui fidem suam negavit, et apostata factus, uni ex sectis vanis accessit, neque hereditatem transmittit, neque heres esse potest; si autem poenitentiam agat, et ad fidem redeat, heres esse, et heredes instituere potest.

XV. *Quod eius, qui heredes non habet, hereditas ecclesiae contingat.*

Cum autem defuncto non fuerint heredes, non uxor, non filii, non parentes, non fratres, non consanguinei ex patre, neque consanguinei ex matre, omnino ecclesia heres eius est, quia cum non reperitur proximitas in consanguinitate naturali, redit hereditas necessario ad consanguinitatem spirituales.

XVI. *De filio ex muliere fornicaria suscepto.*

Filius itaque, quando ex muliere fornicaria fuerit, si maritus mulieris persenserit hanc rem, et neglexerit neque ostenderit, se illam advertisse, ac puerum domi suae reliquerit tamquam filium suum naturalem, et ratum, neque mulieris negotium publice innotuerit, sed latuerit; cum obierit vir ille, heres ipsius fit ille filius. Et si habeat (*maritus hic*) alios filios, hereditatem capit instar ceterorum fi-

liorum eius (*mariti*); et si filia fuerit, similiter dicendum.

XVII. *De filio, cuius pater ad alia religionem (sectam) transiit.*

Filius sanc orthodoxae fidei cultor, cuius pater alienus factus fuerit a veritatis confessione, et aliquam haeresim earum, quae adversantur christianitati, amplexus sit, hereditatem accipit seniorum, patruorum, et omnium consanguineorum patris sui. Similiter etiam si mater deserat fidem, heres fit eius filius parentum ipsius (*feminae*) fratrum, et omnium filiorum suae familiae. Si autem filia sit ea, quae superfuit, hoc idem iudicium de ea feratur.

XVIII. *De filio, qui nascitur, dum vir est in regione longinqua.*

Cum autem femina parit filium, marito suo longe absente, et regressus vir e via sua, non sivit, ut mulier cum puerum educaret in domo sua (*vir*); quando decesserit vir ille, hic filius nihil hereditatis capiat cum filiis illius viri, sed hereditet ex matre sua una cum fratribus suis; idem iudicium esto etiam de filia.

XIX. *De filio ex baptismo et educatione.*

Filius spiritualis, qui est filius baptismi, et filius educationis, uti pupillus, qui educatur, non habeant partem in hereditate. Si autem adoleverint, hereditant ex possessione viri aliquid, puta benedictionem. Et si fuerit educatio ob aliquam causam, et aliquid in occulto datum fuerit ab educatore, aut mandaverit, ut ei (e-

ducato) sit pars in agris, et domibus; etiam ita heres sit.

XX. *De filio contumace.*

Iesuboctus metropolita Persidis dicit: si pater iusserit, filium suum contumacem non esse heredem una cum aliis filiis suis, ita fiat; iustum est enim eius (*patris*) mandatum exequi: quod si minime id caverit, praecipit eum (*filium*) heredem esse, uti sunt ceteri filii eius (*patris, qui id non cavet*). Similiter et Timotheus ita dicit. At beatus Mar Elias patriarcha (1), cuius animae requiem concedat Dominus noster, non consentit huic *statuto*, ac dicit: si pater odio habuerit filium suum ob aliquam causam voluntariam, ligamen naturale, quod inter eos est, non dissolvitur per hoc (*odium*). Verumtamen si vir habuerit duos filios, quorum unus sit obediens, alius vero contumax, et voluerit dare aliquid obedienti (*filio*), et contumacem prohibeat a parte sua; aut dederit filio obedienti aliquid, cum adhuc sanus est (*pater*) corpore, et suae compos rationis; aut emerit ei vineam, sive agrum, sive quicquam aliud, et scripserit ei chirographum de emptione, accipitur hoc (*factum*) ab eo, neque potest filius contumax solvere id. In reliqua omni possessione (*patris*) eius dimidium accipit (*contumax*).

XXI. *De filia, quae fornicatur vivente patre.*

Iesuboctus dicit: filiam, quae fornicatur vivente patre, aut in patris sui domo, si eam ab hereditate excluserit,

(1) Elias iste patriarcha primus decessit saeculo XI. Asseman. ignior. in catal. pag. 855. Iesuboctus Persidis episcopus floruit circa IX. saeculum, et scripsit librum de iudiciis ecclesiasticis. Vid. Asseman. senior. tom. III. biblioth. pag. 196. Timotheus patriarcha obiit anno Christi 870. Vid. Asseman. cit. e pag. 158. et seq.

iussio eius recipiatur, et confirmetur: si autem non iusserit, hereditatem accipiat. Mar Elias patriarcha dicit: debet heres esse, sive pater eius iusserit, sive minime mandaverit.

XXII. *De illo, qui decessit, et reliquit servos manumissos, et non manumissos.*

Si aliquis igitur decessit, et reliquit servos manumissos, et non manumissos, et heredes nullatenus habet, debet dari manumissis pars hereditatis illius viri, quasi benedictio quaedam: Et ii, qui sub iugo sunt, manumittantur. Si autem reliquit agrum sativum, et voluerint servi illum colere, alantur ex eius fructibus uti unus ex pauperibus. Filii autem servorum nihil hereditatis accipiunt. Si vero defuncto fuerint heredes, ii potestatem habent in servos.

XXIII. *De servis manumissis, et non manumissis decedentibus, et cuiusnam hereditas eorum contingat.*

Cum moritur servus non manumissus, dominus eius heres ipsius est. Et si condiderit (servus) testamentum, eiusdem dominus potestatem habeat confirmandi, aut infirmandi ipsum. At si fuerit servus manumissus, habeatque filios, istis hereditas eius contingit: si autem filios quidem non habeat, habeat vero consanguineos servos, puta matrem, patrem, et fratres, iis non contingit hereditas illius, sed domino ipsius contingit hereditas, aut filiis eius (domini), aut filiis filiorum eiusdem. Idem iudicium feratur etiam de ancilla.

XXIV. *De filiis illegitime natis.*

Si pater, cum nascitur ei filius ex ancilla sua, cum filium suum esse

non confitetur, sed serviliter tractat, huic nihil hereditatis contingit cum filiis illius hominis; sed si fuerit puer minorennis, ceu ad educationem. At si vir confessus fuerit, illum (servum) filium suum esse, et iusserit, eum hereditate potiri una cum filiis suis, etiam in tali casu non hereditet ille, qui natus est ex ancilla, aut muliere non legitima, uti filii, qui ex legitima, sed dimidium partis filii legitimi hereditatem capiat, et filia dimidium partis filiae legitimae hoc modo. Homo decedens filios legitimos, et filias relinquit, item et filios illegitimos, et filias. Detur unicuique ex filiis illegitimis dimidium partis filii legitimi, et unicuique ex filiabus illegitimis dimidium partis filiae legitimae, ut diximus: si autem homo habeat solum filios illegitimos, ac filias illegitimas, sive unus fuerit, sive plures, dimidium possessionis hominis illius detur eis, reliquum vero heredibus propinquioribus: quod si non extiterint heredes, nec propinqui, nec remoti, ecclesiae sit (illud dimidium), ac pauperum, et hoc ad expiationem peccati hominis illius.

ELIAS SOBENSIENSIS DICIT.

Collegi itaque canones decretorios (alias compendarios) qui commemorarent diversitatem canonum antiquorum in quovis ex his capitulis, neque disquisitiones (scholia) et considerationes (explorationes) atque directiones (emendationes), quas memoravit Mar Elias patriarcha, ne longius protractus sermo scopum excederet; ille autem,

qui haec scire cupit, fusius expressa poterit legere in illius compositione: ibi enim causas, et fun-

damenta horum (*statutorum*) cognoscet, si voluerit. Domino nostro gloria, et adoratio. Amen.

EXPLICIT TRACTATUS TERTIUS.

TRACTATUS IV.

DE IUDICIIS ET CAUSIS SAECULARIBUS, QUAE INTER CHRISTIFIDELES CONTINGUNT.

Canones equidem iudiciorum, quae de negotiis saecularibus inter Christifideles contingentibus peraguntur, sparsim, et disseminate, nec in una serie constituerunt patres nostri saneti, pro causis emergentibus: ideo multi e doctis nostri temporis neque sciunt, hos esse in ecclesia. Necesse est igitur, ut laboremus, et colligamus, atque coniungamus eos, et ordine connexionequae convenienti eosdem exhibeamus, ut plana fiat semita, et recta sit via ambulantis, utque ipse iudex liberetur a labore, et a propriae conscientiae morsibus; is autem qui iudicium subit, evadat oppressionem, et controversiae futilitatem.

I. *Quod nefas sit Christifidelibus adire extraneos iudices.*

Timotheus dicit: si Christifideles sunt, quomodo adeunt extraneos? Ait enim Deus ad eos per os servi sui Eliae

prophetae: numquid non est Deus in Israel, quia abitis ad interrogandum Beelzebub Deum Accaron? Iam vero si adeunt iudices, qui foris sunt, quomodo christiani sunt? Dicit namque Paulus ad eos: audet aliquis ex vobis habens iudicium cum fratre suo, iudicare (*contendere*) coram iniquis, et non coram sanetis? An ignoratis, quod saneti mundum iudicabunt: et si mundus per vos iudicatur, digni ne estis, qui iudicetis iudicia minutissima?

Ex synodo Johannis Bar-Abgar (1), quae congregata fuit anno 1212 Graecorum (*Christi 900 circiter*). Placuit Spiritui sancto et praecepit, ut Christifideles illi, qui trahunt fratres suos in Christo ex baptismo ad iudicium principum, et iudicium extraneorum, et tradunt eos potestati, quae extra ecclesiam est; et eunt isti voluntate sua extra violentiam, quae eis infe-

(1) Iohannes Bar-Abgar electus patriarcha Nestorianorum saeculo decimo (Asseman junior in comment. a pag. 116.) synodum habuit, cui adfuerunt viginti metropolitae et episcopi.

ratur, sub anathemate sint, et maledictionibus, et condemnatio in eos prodeat a iudicibus ecclesiae, quanto tempore exiget contumacia eorum stulta, quia reliquerunt fontem aquae vivae, et ahierunt ac fodcrunt sibi cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas: his scriptura bene exprobrat, et dicit, dum testatur: numquid non est Deus in Israel, quia itis ad interrogandum Beelzebub? Paulus autem ad eos clamat: an ignoratis, quod angelos iudicabimus, quanto magis, quae sunt huius saeculi? Haec in verbo Domini nostri defini-verunt patres sancti.

II. *De christiano qui percutit fratrem suum, et is, qui percussus est adit potestatem (saecularem) vindictae causa.*

Timotheus dicit: haud equidem christianus est, neque, ut christianum decet, agit, nec ille, qui percussit, neque ille, qui percussus est, eo quod non sustinuerunt, et malum pro malo reddiderunt: et primi quidem delictum multiplex est; secundi vero duplex est: primo quidem quia praeceptum Domini nostri transgressus est, quo iubemur percutienti maxillam alteram praelbere; et pro pallio, tunicam dare. Secundo vero quia reiecit iudicium Dei, aestimavit autem, et adamavit iudicium extraneorum, et hominum; quare ambo debent removeri ab ecclesia, et sacramentis; ille quidem, qui primus deliquit, per duos menses, is autem alter per tres menses; et in sacco, ac cinere consistant in omni dominica die, dentque elemosynas pauperibus ea quantitate, quae ipsis possibilis est, et postea expiationem accipient.

III. *De iis qui simul in iudicio contendunt.*

Iesuboctus dicit: litigantem non habentem chirographum certum aut duhium iudices extranei haudquaquam audiunt, neque detinent eius adversarium in iudicio. Nos autem, quia scimus, et advertimus quod plures mutuo sibi aliquid in occulto dant, nemine id sciente quando non cognoscit litigator primus mendacium, et iniquitatem accusationis, et pruritus accusandi alios, etiam quando non habeat chirographum et testes, ipsius verba audimus, et prout iustum est, iudicium ei facimus. Et quando iudex ex provocazione primi vocat alium, et citat, atque percutiunt, sibi quae mutuo maledicunt, aut ignominia afficiunt iudicem, aut repugnant, et non obediunt, propter haec delicta non damnamus delinquentem, neque pervertimus eius iudicium, sed pro quantitate, et qualitate delicti eius cum ipso agimus, increpatione scilicet, et vinculis, et interdicto, ac correctione. Cum aliquis iudicium habet cum socio, siquidem unus eorum tempus petit coram iudice, quacumque demum de causa si ante tempus (*determinatum*) primus litigator (*actor*) constituat pro se aliquem, cui auctoritatem in suo iudicio dederit, ita ut is adeat iudicem, et iudicium sustineat pro ipso (*actore primo*), et scribat ei libellum de iudicio suo (*lite sua*) ille primus, et dederit ei iudicium suum, velut alteri, potest iudicium agere cum suo adversario; et si alter litigator illo tempore, quod habuit, non it, vincitur. Et si adversarius alter accusaverit adversarium primum coram iudice, ille qui accusatur, do-

nec terminetur, et decidatur iudicium illud, propter quod accusatus fuit, non potest aliud iudicium prosequi eum hoc suo adversario; et si acuset eum, non est audiendus: et ubi evacuatum fuerit iudicium primum, audiatur, et fiat eius iudicium. Et si quispiam accusaverit suum adversarium, et paret viam remotam, aut vicinam tenere, si quidem scit tempus decisionis illius iudicii, non debet impedire illum virum ab ipsius itinere, sed detur ei tempus ad id iudicium, quantum possibile est. Si vero alter adversarius dicat: propter multiplicitatem negotiorum meorum non possum quavis hora comparere in iudicio cum adversario meo, non admittitur haec excusatio, sed detur ei tempus congruum, et fiat iudicium eorum quemadmodum convenit.

Si quis accusat de possessione aliquem, et adversarius adducit in medium id, quod ab eo emit, et ille, qui vendidit conveniens eum eo iudicem, vincitur, possessio datur primo adversario (*actori*); et adversarius secundus (*reus*) pretium possessionis, et iacturam (*damna emergentia*) ab illo, qui ipsam sibi vendiderat, accipiet. Et cum alter litigator non profert in medium rem venalem, sed ipse iudicio comparet, et vincitur, neque ob iacturam (*damnum*), quae ei acciderit, neque ob illam possessionem habet viam (*ius*) contra venditorem; et si innoverit, illam rem fuisse furto sublatam a venditore, aut per fraudem (*vim*) sublatam fuisse illam possessionem; iacturam (*damnum*) ei inferant uti contra fures, et oppressores, et solvat. Et si ille, qui emit, conscius fuerit furti eius possessionis,

etiam ipse eiusdem rei reus habeatur instar venditoris illius furis et latronis.

Cum vir habet iudicium (*litem*) cum socio suo, et adversarius eius adducit rem venalem in medium, et adversarius primus nolit iudicio contendere cum ipso, potest emptor iudicium evadere, et adversarius primus cum re venali subeat iudicium.

IMPERATORUM.

Si quis voluerit mandare servo suo ut agat in iudicio pro se, id lex prohibet, neque in eius erit potestate: non enim aequum est, servum, et liberum iudiciis contendere inter se.

IOSUE BARNUM.

Si quispiam accusaverit socium suum de actionibus malis, et ostenderit, se veracem esse in eo, quod accusavit, aut per testes, aut per aliquid aliud manifestum, suscipiat quidem accusatus congruam sententiam: at si appareat, quod vera non sit accusatio, sed mendax, et iniqua, illam sententiam, quae parata erat accusato, subeat accusator, eo quod se ipsum manipaverit mendacio et accusaverit inique.

IV. De chirographo certo, et dubio.

IESUBOCHTI.

Chirographum (*instrumentum*) certum est illud, quod sigillo illorum munitum est, qui ab ecclesia, aut a regibus, et potestatibus eliguntur, et constituuntur. Illud vero dubium est, quod sigillo testium signatum est. Chirographum certum eum adducitur in iudicium vere, certe eo utimur; de illo autem,

quod testium sigillo firmatum est, examen instituiamus, atque inquirimus. Et siquidem testes illi, qui signarunt chirographum, fideles, et timore Dei noti in ipsa regione aut ecclesia omnibus sint, habeantque testimonium rectum, chirographum ratum habemus; at si secus res se habeat, dubitamus de illo. Et si puer adducat in iudicium chirographum certum, et adversarius eius disputet, ac dicat: vendidi hanc possessionem, sed pretium eius non accepi: si quidem habeat chirographum certum, aut dubium, aut testes, audiat, et fiat iudicium eius, prout iustum est. Si vero non sint testes, neque chirographum, non audiat. Similiter etiam cum mutuum accepit, ac dicit: persolvi: si quidem non sint testes, veraces, et argumenta, non audiat: at si habeat argumenta et testes dubios, audimus eum, et facimus iudicium eius, prout iustum fuerit.

EPILOGUM.

Cum aliquis habet chirographum debitorum, et dicit, non esse persolutum quidquam, illud chirographum irritum facimus, et ita illum audimus, sicuti audimus eum, qui non habet chirographum.

EPILOGUM.

Chirographum, quod versutia, et astutia fit, ubi haec innotuerit, nullus est momenti: et illos, qui fecerunt ipsum, et illum, in cuius manibus est, in ecclesia increpamus, redarguimus, et etiam ligamus, ac interdiciamus. Et quiasseruerit chirographum, quod est in manibus adversarii sui, fraudulententer et cum

astutia factum esse, siquidem nequiverit ostendere veritatem, et certitudinem suae assertionis, non audiat. Si autem habet indicia, et testes veraces, eum audimus, eique iudicium verum, prout iustum est, facimus.

V. De testimonio certo, et dubio.

Iosuboctus dicit: in scripturis divinis habemus, quod in ore duorum, et trium testium stat omne verbum; idque apertum est, quod de hominibus veracibus, ac timentibus Deum talia praedicantur; si autem non quomodo dictum est in scriptura divina: ne eas post multos (*sequaris plures*) ad faciendum malum: et ne vituperes iudicium (*alias respondeas, sollicitus, curiosus sis in iudicio*), ut declines ad plures, qui praevariantur. Itaque manifestum est, scripturam divinam loqui de hominibus veracibus, ac timentibus Deum, cum dicit in ore duorum, et trium testium stabit omne verbum; et ideo dicit scriptura divina: virum fidelem quis inveniet? et sane vir hic fidelis, quamvis unus sit, credendum est testimonio eius. Talis autem vir debet esse is, cui omnes testimonium dent, quod fidelis sit, timens Deum, rectus, minime intemperans, et personas non accipiens, et quod non habeat inimiziam cum illo, de quo testimonium edit, neque declinet (*a veritate*) propter consanguinitatem. Viro autem tali, quamvis unus sit, credendum est, cum testatur: et si his omnibus non fuerit notus, ob rectitudinem autem, ac temperantiam notus fuerit omnibus, vel pluribus, cum duo, aut tres fuerint, recipiatur eorum testimonium: et illius, qui mendacio, et falso te-

testimonio ac violento (*iniquo*) notus fuerit, nequidem tamquam dubium recipiatur. Testimonium autem hominis, qui testatur cum damno suo, et utilitate adversarii sui, certum habeatur.

VI. *De possessione bonorum certa et dubia Iesubochtus dicit.*

Bonorum possessor sit ille, qui notus est, et fama ea est, quam omnes homines, vel homines boni et famae rectae habent. Si autem ille dubius est, et non notus; ipse iudex, vel homines fide digni coram utraque parte litigante, aut elam iis, interrogent homines illius ruris, aut oppidi, et inquirent, et quemadmodum ex inquisitione innoverit, fiat iudicium. Si vero neque hoc pacto liquide res innoverit, ille, qui magis innoverit possessor bonorum, si quidem voluerit, adiuret adversarium suum.

TIMOTHEUS.

Illi, qui possident bona aliorum, et testimonium non habent aut per scripturam, aut per assertionem veracis alicuius, quaeratur de illis, qui provocant contra eos et si fuerint, qui testentur, bona fuisse patrum eorum, oppressi hereditent; at si non adsint, qui id asserant, neque scripturis id comprobari possit, neque testes pro his existant, iurent oppressi, possessionem esse patrum suorum, et ipsi debent illam obtinere.

IESUBOCHTI.

Possessio autem si fuerit plus quam quinquaginta annorum aut ex tribus patribus (*a tertia scilicet generatione quis possessionem habuerit*) pervenerint illa bona ei homini, et ad-

versarius eius interire videbat, et sciebat et praesens possessor bonorum, ac ii, ex quibus pervenerunt, ignari erant de fraudulentia, aut potentia, aut fortitudine (*possessores nempe sint bonae fidei, quibus ignotum sit, rem iniuste ac dolose possessam fuisse*) quamvis accusator habent chirographum certum; ipsa illa possessio firmior, ac certior est illo chirographo: et iuramentum favet ei, qui possidet, et si quidem voluerit, ipse iuret; si autem non petit, adiuret socium suum.

RIJSDEN.

Si homo non habens chirographum, aut testes veraces, litigat de bonis, quae sunt in possessione alterius hominis; cum possessio fuerit quinquagenaria, vel a tribus patribus, ille bona obtinet: si vero innotescat praepotentia, vis et fraus, ac dolus illorum, qui possidebant bona, sive possessores essent, sive non essent in ea regione; et accusator, ac patres eius, sive quia non sciebant iudicium instituere; si quidem potuerit unum ex his, verum esse ostendere, auditur. Quodsi minime potuerit, neque auditur neque iudicium ei fit.

RIJSDEN.

Si in possessoris bonorum manibus diu res fuisse constiterit, et adversarius eius diem; hic a me accipit hanc possessionem ad culturam; alter vero dicat, quod minime acceperit; si dum causa agitur, innoverit rem fuisse in manibus illius, antequam apprehenderet hic actualis possessor; si absolute innoverit aliquid simile, et non habeat possessor chirographum

emptionis; de illa possessione tamquam dubia, et non tamquam certa tunc iudicamus, et iuramentum, ac testium inductionem accusatori praecipimus, et ab eo recipimus (1).

EIVSDEM.

Res, quae a tribus annis in manu alicuius esse dignoscitur, si ob fraudem, praepotentiam, ac violentiam illius, qui possidet, aut ob minorem actatam, et ignorantiam accusatoris, aut quia non erat (*accusator*) in illa regione (*ubi res extitit*) ubi haec innotuerint, vere tollitur de manibus eius (*possessoris triennalis*) res, et sententia iudicialis ei competet: et si aliquid horum sit, et non habeat instrumentum emptionis, fraudulentus censetur: si autem provocat, dicens, res in manibus meis sit, relinquatur in manibus eius, et audiatur, quod dicat adversarius eius, et prout iustum fuerit, iudicium eorum fiat.

EIVSDEM.

Si homo possideat rem alterius illegitime, dum non habebat ius ad eam, illa res cum fructibus suis, et argumento ipsius rei, quod interim contingit, et damnis rei redeat ad dominum suum. Et de iis, quae dicuntur a domino rei de re ipsa, si voluerit ille iuret, aut adducat testes, qui dicta sua comprobent; et si petierit, haec imponimus illi, in cuius manu res existit.

VII. De mutuo, et debito.

IMPERATORUM.

Si mutuo dat aliquis alteri sum-

ma pecuniae, faciat ei chirographum et tempus designet, quod tali tempore reddet ei debitum; non potest dominus debiti (*creditor*) sortem suam petere ante tempus designatum: si autem audeat, et vi petat ante tempus (*praefixum*) leges iudiciorum mandant, eum sorte privari.

IHSUBOCHTI.

Vir quidem, qui de pecunia, aut de re alia, quae ab eo petitur, disputat, ac dicit: non sum debitor; et quia non adducit testes, aut scripturam solutionis, coram iudice reus habetur; et iudex mandat, ut is tradat illam pecuniam, aut agrum, aut domum, et sic tradit; si postea adducat scripturam solutionis, et testes coram iudice, et iudex cognoscat, se iniuste priorem sententiam dedisse, tollatur ager ille, et domus illa a primo; et fructus etiam, ac redditus, quos tulit, mandamus ei, ut restituat domino agri; et propter aggressionem (*qua alium oppressit*) suam exhibeatur ei oburgatio, et increpatio ab ecclesia, ac interdictio.

EIVSDEM.

Si duo viri mutuo accipiant ab aliquo, et scribunt, ac sigillo confirmant; si scribunt, quod quisque ex eis suam portionem potest petere, etsi unus ex eis solvit suam partem, non irritatur illa scriptura propter eam portionem, quae soluta est: et fiat secundum conditionem, quae inter eos.

(1) In exemplari aliquo desunt sequentia, quae deest folium.

EIVSDEM.

De debito patris, licet divisa fuerit hereditas, iudices praecipiant, quod possit creditor, si voluerit, repetere suum a filiis. Nos autem, quot sunt filii hereditatis (*heredes*), ab unoquoque eorum partem ipsius praecipimus repeti: si autem non existant omnes, dum repetitur (*debitum*), ii qui existunt, debent solvere partes reliquorum; et ab iis, pro quibus solum est, praecipimus repeti (*quod solum est pro ipso*).

IESUROCITII.

Si quis moritur gravatus debitis, et domini debitorum (*creditores*) chirographa sua ostendunt, testesque adducunt veraces, et id iuramentis firmant, scilicet nihil omnino accepisse de suis creditis, et penes se nullum esse pignus, solvantur credita eorum. At si fateantur, apud se existere pignora, ea adducant: et si vendiderint ipsa pignora, quae pretio superabant credita ipsorum, adducant quod excedit dominis mortui; et si reluctaverint, ac dissenserint, anathema, et maledictiones super ipsos legantur.

EIVSDEM.

Si quis moritur apud domesticos suos, et habeat credita adversus alios, et non manifestant (*revelant domesticum*), et ipse (*mortuus*) mandatum (*dispositionem, testamentum*) non fecerit, et domini debitorum non fateantur, anathema cum maledictionibus scribitur, et legatur contra debitores quosque non fatentes, et contra scientes, et non manifestantes, qui accipiunt

personas hominum, neque timent magnum Dei iudicium.

EIVSDEM.

Si quis mutuatus est aliquid a socio suo, et ob detrimentum multum, quod ipsi obtigit, non potest solvere; si mutans sit in necessitate ac penuria constitutus, sciat angustiam socii sui, ex propria: et si habeat is, qui mutuo dedit, et non sit in angustia, prorsus benigne, ac misericorditer agat cum socio suo vexato.

IESUROCITII.

Mutuum autem a periculo, praeter illud maris, et potestatis, et ex inimicis, et ex iactura, uti est publicanis, qui sine iudicio, et detrimento, quod in negotiatione, et reliquis damnis similibus liberum est. Verum hoc quod sciendum est, quod reliqua mutua, quae cum periculo, vel sine periculo (*dantur*) ut plurimum non in iudicio (*ad iuris apicem*) sed per dimidiationem (*medio rationis, non rei*) secundum mores obtinentes inter negotiatores, tractari iubemus, et ideo non debet in iudicio quicquam adversus ea diei, eo quod saepe non subdatur voluntati, et legi hominum; et ita debet cognosci secundum mores, qui obtinent inter mercatores.

VIII. De usura, et foenore.

GABRIELIS BOSTRAE.

De usura praecipit sane legislator, ne accipiat a filiis fidei: si mutuo dabis pauperibus populi mei, ne sis adversus eos tamquam dominus debiti, et ne accipias ab eis usuram. Simili etiam modo David beatum dixit

eum, qui pecuniam suam non dat ad usuram: patres autem ecclesiae, uti piaie memoriae domini Iesuabius, et Iosue Barnun catholici, et reliqui, non quidem contradicentes praecepto Dei, verumtamen cum consideravissent, quod ii qui possessionem (*bona*) habent, haud faciles sint ad danda bona sua aliis sine fructibus (*emolumentis, utilitatibus*), et quod saepe non possit ab eis peti quin et animadvertentes, quod debitores haud solliciti sint ad solvenda debita, nequid damni patiantur (*creditores*) ex eo, quod (*debitores*) morosi sint, neque solvant; sed et perpendentes, quod non possint pauperes vitam ducere sine mutuo; praeterea videntes plures sine commiseratione solere accipere usuram (*haec omnia, inquam ob oculos habentes*) posuerunt legem, ut pro centum drachmis quovis mense unam drachmam (*pro emolumento*) accipiant, minime vero amplius. Patres autem posteriores propter necessitatem eorum, qui mutuatur, ad viginti stateres (*quolibet nimirum anno*) deduxerunt (*emolumentum minuerunt, ac taxarunt*) quo modo etiam nunc utuntur timentes Deum. Nos autem Christifideles docemus, ne quis amplius, quam istam summam accipiat. Et id non quidem cum iudiciali potestate praecipimus, sed ex consilio, et adhortatione, uti doctores fidei; cum enim iudiciali potestate fungimur, non possumus eos a pacto inter ipsos inito cohibere.

IMPERATORUM.

Si autem unus alteri mutuam dat summam pecuniae et asinam, aut equam, aut vaccam, quo operetur per eas lo-

co usurae pecuniae, id ratum est, et foetus, quem edit iumentum oppignoratum, domini oppignorantis erit. Si autem aliquis alteri pignus dederit gregem ovium, aut caprarum, et pactum inter mutuantem cedat et mutuatarium, quod redditus gregis, idest lana, pili, et lac, et quidquid ab eis (*ovibus, et capris*) provenit, pro usura pecuniae sit, id firmum est; et ex foetu ipso gregis eius detur merces, et alimentum mercenariorum, et canum ovilis, et sal pro ovili: reliqua vero cum numero ovilis domino huius restituat. Si autem servum suum quis pignus dederit, huius opus computatur pro usura, et filii, quos generat (*servus*) sint pignus domino cui dedit. Si vero aliquis oppignoret agrum, aut vineam, et pactum fiat inter eos, quod redditus harum percipiat mutuans pro usura suae pecuniae, firmum esto id mutuanti.

IESUBOCHITI.

Cum aliquis mutuatur cum usura ab alio, et apud eum pignus relinquit, aut scribit ei chirographum; si affert creditori pecuniam cum sua usura, creditor autem dicat, non extat apud me pignus hoc, et chirographum; conveniant rectorem ecclesiae, et tradatur illa pecunia cum sua usura coram creditore alicui fidelium, donec afferat pignus, et chirographum, eaque det domino proprio, et tunc tollet, quod suum est. Et a die, quo mutuans tradit pecuniam fidelibus, usura non debetur ab eo. Ne vero sinatur creditor moram ducere, et procrastinare redditionem pignoris, et chirographi.

IX. De pignore.

RESUBOCHTI.

Si quis mutuum accipit ab alio, et pro pignore dat suppellectilem (*vestes*) si ille, qui mutuatur, moritur, aut ad paupertatem redigitur, ac venerint alii creditores eius, qui contendant cum illo, qui habet penes se pignus: affer id, quod est penes te, ut vendamus ipsum, et sit inter nos: potest vir, si ante ipsos mutuum dedit, afferre pignus illud, et cum notitia iudicis, et hominum fidelium vendatur: et tollat quod suum est plene; et quod supererit, dabit reliquis creditoribus. Et si pignus non fuerit suppellex, sed ager, aut domus, et cum scriptura, ac sigillis oppignorum sit: si ille ager, aut illa domus in manu creditoris fuerit, et ipse prior mutuum dederit, eodem modo ei licebit, quoad tollat plene, quod suum est, neque debet dare quidpiam aliis, qui mutuum dederunt. Quod si pignus non fuerit in manu eius, qui prior mutuavit, sed in manu eius, qui postea mutuavit, iudicia quidem sæculi iubent, cornu (*sortem principalem*) dari primum priori, et quod superest dividi inter alios. Et si pignus neque in manu primi, neque in manu ultimi (*mutuantis*) fuerit, sed solum in scriptura apud primum fuerit oppignorum, usque ad complementum cornu detur primo: et si apud ultimum oppignorum in scriptura fuerit, ambo dividant secum invicem, et tollant. At si non fuerit oppignorum penes primum, neque penes ultimum, illud quod reperitur, dividant secum invicem, et quod ipsis remanet, exigatur a mutuatario.

EUSDEM.

Si quis oppignorat agrum, aut domum penes aliquem, et hic rursus oppignorat penes alium, potest dominus possessionis dare pecuniam debitam creditori secundo, et tollere suum agrum, aut domum suam. Et si quis dixerit: tali pecuniam similiter mutuam a tali, et oppignoravi penes ipsum suppellectilem unam auream, aut argenteam: et adversarius eius dicat: pecuniam, quam dicit, tulit a me, sed illa supellex non est oppignorata penes me; illam pecuniam, quam confessus est, debet dare illi viro, et disputet cum eo de suppellectile, quam dixit. De pignore autem aliqui dixerunt, quod si pignus minoris pretii sit, quam pecunia, ob quam oppignorum est, non possit creditor exigere quidquam ultra pignus, quod manu tenet. Nos autem secundum rectitudinem dicimus, quod si pignus amplioris pretii fuerit, domini pignoris esse debet; et etiamsi fuerit minoris pretii, debet impleri id quod deficit.

X. De commodatis, quæ quis accipit a socio suo, et franguntur, aut pereunt, aut obeunt, aut corrumpuntur.

RESUBOCHTI.

Si quis commodatam accipit a socio suo suppellectilem aut quidpiam aliud, et surripitur, aut perit, aut corrumpitur, quamvis non ex negligentia eius, qui commodatum accepit; surripiatur, et pereat, et corrumpatur, debet is, qui commodatum accepit, solvere pretium ipsius do-

mino eius. Si autem moritur, cum non ex prava detentione, nec incuria, et usu excedente mensuram moriatur, damnum non patitur is, qui commodatum accepit, nec quidquam solvere debet. Si autem ob aliquam ex dietis causis moriatur, damnum subibit, et solvere debet. Quod si frangatur, aut claudum fiat, simili modo debet damnum pati, et persolvere.

XIUSDEN.

Si aliquis a socio petens iumentum, dicat expresse pro tali opere peto ipsum, aut pro via tali, siquidem tale opus non fecerit per ipsum, neque via dicta cum ipso ieverit, si damnum iumento advenit, licet non ex negligentia potentis contigerit, debet ipse solvere pretium illius iumenti domino eius. Si autem per viam, quam dixit, ducit illud, et opus, quod dixit, agit per ipsum, et ex negligentia potentis pervenit iumento damnum, debet solvere pretium iumenti domino eius, et fractum atque claudum ipsius (*potentis*) erit.

XI. De depositis, quae collocantur penes aliquem, et pereunt aut corrumpuntur.

IMPERATORUM.

Si quis ponat penes socium suum rem aliquam, et contingat incendium, et incendatur res, dum constiterit vere, quod ignis eiecit in domum, non solvet vir rem eam, quae penes ipsum deposita fuerat, quia domum ignis comedit. Similiter etiam si praedones depraedentur domum, aut a latronibus surripiatur res.

IESUBOCHITI.

Si autem innotuerit quidpiam surreptum fuisse ob negligentiam, et incuriam eius, penes quem erat depositum, solvet. Item si principes, aut inimici sustulerint. Si tamen non propter delictum viri (*depositarii*), neque quod is debitor esset tributi praestandi potestati, ablatum fuerit ab ipso magistratu, non debet solvere (*reddere, compensare*). Si vero ob aliquam (*causam*) ex dictis (*id contigerit*) solvat.

XIUSDEN.

Si quis rem aliquam tradiderit alicui depositi loco, et ipse homo (*depositarius*) eam alteri homini tradiderit; et ab hoc altero (*depositario secundo*) furto vel rapina res sublati fuerit; aut ipse idem (*depositarius*) rem illam, quam accepit, una cum ceteris suis suppellectilibus tradiderit (*secundo depositario*); primo (*depositario*) delictum non est (*imputandum*). At si rem aliquam illius viri (*deponentis*) absque licentia domini eius rei secreverit (*depositarius primus*) ex suppellectilibus propriis, et alteri homini tradiderit, et furtum, ac rapinam hic fuerit passus, debet ipse (*primus depositarius*) illam rem persolvere domino ipsius.

XIUSDEN.

Si quis tradit suppellectilem, aut pecuniam cum sigillo loco depositi alicui, et ille, qui accepit illam pecuniam suppellectilem, frangat sigillum, et utatur ea pecunia, aut suppellectilibus; utilitas, et damnum, quod contingit ex ea suppellectile, et usu-

ra illius pecuniae pro media parte cedit domino ipsius (*pecuniae*): et si dicat dominus eius (*pecuniae*), damnum contigit mihi in hoc negotio, et innotuerit id verum esse, detur ei (*domino*) illa iactura (*sive compensetur ei damnum*).

XII. De *emptionibus*, et *venditionibus*.

IMPERATORUM.

Si emerit aliquis rem, et pro arha dederit numerum pecuniae, venditor autem recesserit (*a venditione*), lex iudiciorum praecipit duplicari arrham, quam is tulit iuxta numerum pecuniae. Si vero ille emptor, qui dedit arrham, a sua emptione recesserit, amittit arrham ille primus, qui dedit (*alias* illam primam, quam dedit).

IESUBOCITI.

Iumentum autem, et supellectilem, et rem non cibariam, quae venalis est in foro, si antequam solvatur forum, emptor restituat domino eius, poterit suam pecuniam accipere (*repetere*). Ubi autem desierit forum, non poterit rem quidem cibariam, ex quo emptum est, restituere. Res vero, quae non in foris, sed in domibus, et quidem cum notitia emitur, et nullo pacto intercedente, siquidem iumentum sit, cum apparet in ea re (*alias* eo iumento) aliquod vitium quod non apparebat, aut quod non manifestavit dominus eius, usque ad quadraginta dies, quando mercedem et damnum iumenti dat, poterit ipse (*emptor*) iumentum domino suo restituere, et ab eo pecuniam tollere. At si in iis diebus claudum fiat, aut accidat ei (*iumento*)

aliquod vitium, non poterit (*emptor*) ipsum deus restituere domino eius. Et si dicat emptor, aut venditor, deceptus fui; quotiescumque deceptio non fuerit cum immutatione substantiae; qualis (*deceptio*) esset, cum vitrum sub nomine smaragdi, et hyacinthi, aut ferrum nomine auri (*venditur*) reddere non potest. De deceptione autem, quae in emptione, et venditione intervenit, non in iudicio (*alias* cum iudiciaria potestate), sed cum consilio et exhortatione praecipunt rectores ecclesiae, ut eius rei, in qua contigerit ipsa deceptio, damnum exigatur ab adversario. Is vero, qui rem non suam vendit, aut alicui dat, cum is, qui emit, aut accipit, scit illam non esse propriam venditoris, iudicatur a nobis fur, quando ipse (*emptor*, et *acceptor*) clam detineat: raptor autem a nobis habetur, siquidem palam et publice (*eandem teneat*). Domum, aut agrum, quem aliquis in communione (*societate*) habeat, antequam dividatur (*societas*) alteri homini vendere, illegitimum est, quando nempe socii exigunt partem eius soluto pretio (*ab ipsis sociis*): ubi vero divisus fuerit (*ager vel domus*), si vicini eius, aut illi, quorum domus aut ager proximiores sunt domui (*vel agro venali*) eodem, quo alii (*non vicini*) pretio exigunt, ac petunt (*eum*, *vel eam sibi comparare*, *vel emere*) alteri quam vicino dicto vendere nequit. Et hoc non iure (*summo*) sed supplicatione (*aequitate quadam*) praecipitur.

IOSUE BARNUN.

Si quis emerit solum palmarum, palmas vero non emerit, quando are-

scunt palmae, dominus palmarum has iterum plantare non poterit. Et si solum non emerit, vineam, quando areascit vinea illa, eam rursus plantare non poterit.

XIII. De societate mercaturae.

IESUBOCHITI.

Duo homines societatem inierunt: unus ex eis captivus ductus fuit ab hostibus, aut in aliam regionem profectus est, in qua fit inquilinus. Eodem autem tempore, societatis nempe eorum, quo hic captivus abductus fuit, aut habitavit in ea regione, reliqui socii vendunt possessionem (*rem*) suam, in qua partem habebat (*ac ius*) socius (*ille captivus, aut alibi inquilinus*), aut eam dividunt, aut dant, quin tamen partem socii sui (*praedicti*) separent: postea vero ille socius e sua captivitate, aut ex regione, in qua commorabatur, redux postulat partem suam; illi socii partem huius socii, et utilitatem, ac redditum eidem ex ea possessione contingentem tamquam uni ex ipsis, eidem dare debebunt. Verum si, postquam socius captivus abductus fuit, aut abiit in regionem longinquam, socii eiusdem per mediationem hominum fideliū diviserunt possessionem suam, et socii partem separarunt; si inquam, ita se res habuerit, ipsi soli percipiant fructum, atque redditum possessionis suae; uti et res, quam possederunt, solis ipsis adjudicatur.

IESUBOCHITI.

Si quis moriatur habens socios in sua mercatura, ac nemini mandaverit de opere suo (*hoc suo negotio*), sive quia de repente obiit, sive quia fiduciam in sociis habebat, quod nempe ipsum haudquaquam defraudaturi es-

sent, sive ii fratres, sive extranei fuerint; uxor autem eius (*mortui*), et filii suspicionem habebant, quod (*socii superstites*) fraudati sint ipsos; isti (*socii*) aut se ipsos purgent ope iuramenti, aut iis anathema coniunctum cum maledictionibus decernatur. Idem iudicium ferendum est etiamsi unus fuerit socius.

XIV. De domibus contignatione multiplici constantibus, et de viis, foris, aquaeductibus, ac aedificiis domorum.

IESUBOCHITI.

Si quis habeat domum inferiorem, alius vero domum superiorem; dicat autem dominus domus inferioris domino domus superioris, ut debilitatem domus suae curet, dominus vero domus superioris negligens id omittat; poterit dominus inferioris domus artificem adducere, omnesque necessarias expensas pro domo suppeditare. Et si expenderit, atque eam aedificaverit quoad expleta fuerit prothesmia (*tempus praefinitum*) quatuor mensium, ex quo curata fuit debilitas domus; si domus superioris dominus non dederit domino domus inferioris sumtus, quos pro domo inferiori expendit, in duplum erant omnia inter superioris, et inferioris domus dominos. Et si unam supra se contignationem habuerit, dimidium expensarum faciat in inferiorem: si duas contignationes, duas partes, et si tres contignationes, tres (*expensarum partes*): nam pedes (*bases*) inferiores sustinent omnes contignationes.

DE VIIS.

Spatia equidem (*longitudines*, *ex-*

tensiones) viarum sunt tria milliaria: milliaria autem viginti stadia: stadium porro tres pedes: pes eentum passus: passus dimidium cannae: canna quatuor cubitus.

Porticus autem, et fora (*vici*) civitatis ad communem totius populi deambulationem sint.

Domibus aperiri possunt fenestrae, ianuae, et aquaeductus contra se invicem.

Pro aedificiis domorum autem circa parietes quatuor cubiti relinquantur, ubi parietes in atrio (*area*), aut in foris (*viciis*) sunt. Inter atria vero et locum parietum duo cubiti relinquantur: ripis autem (*littoribus*) fluminum, secundum Leonem imperatorem, quinque passus.

XV. *De participatione in rebus inventis cum sociis.*

IESUOCITI.

Si homines quotquot fuerint, invenerint possessionem (*rem, bona, opes*), et pactum fecerint tale: quidquid possidebimus, aut inveniemus, inter nos recte sit (*aeque dividatur*); quidquid invenerint, aut possederint, aequaliter sit inter eos (*aequalem portionem quisque accipiat*). Si vero unus ex eis sociis obierit non habens uxorem, et filios, nec fecerit testamentum, siquidem fratres habuerit, et propinquos, horum erit possessio eius, et non sociorum eius; at si neque fratres habuerit, neque propinquos, rectores ecclesiae disponant de illius possessione (*re*) in eleemosynas, et commemorationem ipsius, quemadmodum iustum est.

IMPERATOREM.

Si autem eant in via duo homines, aut plures, et inveniat ille primus (*qui primus incedit*) inventionem (*thesaurum*) auri, aut ferrum, aut aes, aut indumentum, omnium, qui cum eo sunt (*sociorum, comitum*) debet esse (*res inventa*), et ipse tamquam unus ex eis (*accipiat*). Si autem medius (*qui medius incedit*) eam invenerit, ipsius erit, et novissimorum, primo vero in ea portio non sit. Si autem novissimus invenerit quidpiam, ei soli sit.

EORUNDUM.

Si vir invenerit inventionem (*thesaurum*) denariorum, aut drachmarum, et libere eam dederit domino suo, aut cum violenta deceptione, aut eum promissione accepta (*res*) fuerit ab eo; praecipit lex iudicum, ut ille, qui invenit, accipiat quartam partem rei inventae, et dominus eius (*rei*) primus tres partes.

XVI. *De procuratoribus.*

EX SYNODO IESUARI.

Debet itaque accuratissime cum cognitione, et iussione episcopi custodiri possessio (*res, bona*) eorum, qui a parentibus suis pupilli relictii fuere. Proinde committatur homini, cui testimonium pulebrum reddatur, quod verax sit, neque direptor, sed fidelis, ut custodiat proventus puerulorum pupillorum quoad pervenerint ad mensuram (*aetatem congruam*), eisque omnia sine damno,

et consumptione tradat. Cavendum autem potissimum est, ne (*bona*) relinquantur in manibus mariti matris (*vitrici*), nam comedet, et disperdet illa, nisi forte notus fuerit vitricus, ac testimonium hauerit ab episcopo regionis, aut a sacerdotibus, ac fidelibus, qui prope aut circa ipsum sunt.

TIMOTHEI.

Si vir christianus, relictis christianis, alienae confessionis hominibus mandaverit de sua possessione ac filiis suis (*nimirum procuratores et tutores constituit heterodoxos homines*): haudquaquam confirmetur hoc mandatum eius. Si autem non exiterint in vicinia eius christiani homines, Deum timentes, et mandaverit, quia non existerent christiani, musulmano aut alteri homini timenti Deum, confirmetur eiusdem mandatum.

SIMEONIS.

Legitur in synodo oecumenica, quod homo filius foederis nequeat alicuius drachmas (*pecuniam, nummos*) accipere, et eas ad mercaturam, atque usuram (*utilitatem*) detinere, nisi forte ab episcopo iubeatur de possessione pupillorum. Debent praeterea rectores ecclesiae diligentem sollicitamque curam exhibere possessionis pupillorum, et puerorum, ne illa dissipetur, aut extenuetur. Si autem primus administrator (*curator, tutor*) alium constituerit, qui et ipse moriatur, rectores ecclesiae debent inquirere, an existat aliquis puero propinquus, et huic admini-

stratio commendetur. Quod si talis non repertus fuerit, omnino oportebit constituere rectorem pueris et pupillis. Unde ecclesiae rectores solliciti magno opere debent esse, ac seduli, ne curatoribus, et gubernatoribus careant pupilli et pueri.

IESUBOCHITI.

Siquidem dominus domus (*paterfamilias*) in suo obitu diserte mandaverit, ac nominaverit aliquem oeconomum, fiat secundum mandatum patrisfamilias. Quod si is postea videatur noxius, ac experientia appareat perniciosus filiisfamilias, et hereditati eorum, qui sunt in ea familia, aut adversus eum (*oekonomum*) reclament horum propinqui coram ecclesiae rectore; ubi rectores interrogaverint, et scrutati fuerint, eumque revera perniciosum illis compererint, possunt alium oekonomum constituere, cui nempe testimonium reddatur quod fidelis sit, ac Deum timens.

XVII. *De iuramentis, uter ex litigantibus illa praestare debeat.*

IESUBOCHITI.

Si quis accusaverit socium suum de pecunia videlicet, aut de alia re, nec habuerit chirographum (*instrumentum*), aut veraces testes, et iudicium pervenerit ad iuramentum (*quo comprobetur accusatio*): si quidem voluerit accusatus, ipse iuramentum praestet, at si non exigit (*velit*), accusantem adiuret. Si autem accusatus confiteatur, et dicat: tuli e quidem pecuniam, vel aliam rem, sed eam restitui, iuramentum defer-

tur accusatori. Cum porro accusator habet chirographum certum (*quod ipsi faveat*), accusatus vero habeat (*pro se*) detentionem (*possessionem*) rei, iudicium autem ad iuramentum pervenit; si quidem detentio (*possessio*) fuerit ab annis quinquaginta, et a tribus amplius parentibus (*generationibus*) hereditata (*res*) fuerit, iuramentum praestandum deferitur detinenti rem. Si autem minor sit (*praescriptio sive possessio minoris, ac paucioris temporis extiterit*) ei, qui habet chirographum certum deferitur (*iuramentum*) (1). Et ubi accusatus detinens (*possidens*) rem sit, accusator autem habeat chirographum certum, et testes dubios, iuramentum accusato deferitur: cum vero accusator dicit: oppignoravi apud hunc hominem pecuniam: accusatus autem respondet: emptione emi (*eam*) atque detentionem (*possessionem*) habeat, chirographum vero, et demonstrationem (*probationem*) non habeat, iuramentum detinenti rem deferitur. Cum accusator dicit: rem meam talem oppignoravi penes hunc hominem pro quinquaginta stateribus: accusator autem reponat: pro viginti stateribus: et desunt probationes, ac instrumentum, iuramentum accusatori deferitur. Si quis depositum alicui tradit, et diripiatur, aut superveniat ei aliquod damnum non manifestum, aut a magistratu tollatur, aut ignis incendio comburatur, quae omnia non proveniant ex voluntate, et negligentia depositarii, huic depositario deferatur iuramentum. Quod si damnum

manifestum provenierit ex negligentia depositarii, aut domesticorum eius, nec adsint testes, iuramentum, quod penes ipsum fuerit (*res deposita*) ei deferatur. Si quis tempore mortis suae mutui alicuius debitor fuerit, et ante matuum dederit propinquis suis de sua possessione (*bonis, rebus*), et moriatur, quin tradat in manus eorum illam domum, aut illum agrum, aut rem illam, quam dedit eis, poterunt sine iuramentis apprehendere (*rem donatam*); iuramentum autem fit, quod nec fraudulenter, aut iniqua machinatione, sed recte ipsis res illa data fuerit, et sua ipsorum sit.

XVIII. *De libertate (immunitate) a vectigalibus clericorum, scribarum, et medicorum, et quod non sint (praedicti) procuratores pupillorum.*

IMPERATORUM.

Leges praecipunt de medicis, doctoribus, et scribis, qui in qualibet regione (*sunt*), ut sint liberi (*exempti*) ab omni vectigali, et pecunia capitis (*censu*), aut a cursarghuon (*est species quaedam vectigalium*), nec ullus ex eis flagelletur (*alias trahatur, dicatur ad solvendum*), nam lex ipsos liberavit (*exemit*), quia nempe medici curant corpora; doctores vero, et scribae curant animas. Constantinus autem clericos (*exemit*) a pecunia capitis, et a tributo, et a servitute hominum. Leo vero imperator liberavit (*exemit*) in die dominica ab omni modo iudicii, idque ut quilibet in

(1) Haec periodus non legitur in recentiore codice.

oratione assiduus esset. Et si quispiam clericum in iudicio molestia afficiat die dominica, licet ob aliquod debitum, debet dimidium denarii, eo quod illum molestia affecerit; at si frustra, (*ipsum molestia affecerit*) in duplum puniatur. Quicumque regio operi subiectus (*alligatus servus*) est, uti sunt nobiles, procurator nequit esse nec inspector (*tutor*) puerorum, neque advocatus in iudicio pro ullo homine, sed tantummodo pro se ipso. Aegrotus quod medico dedit, qui laboravit pro se ipso, licet sanatus non fuerit, illud repetere nequit; similiter, et illud quod scribae quis dederit.

XIX. *De eo, qui iudiciis audien-*

dis praeest, et munus acceptione corrumpitur.

OECUMENICORUM.

Si quis archidiaconus, aut perindeuta, aut ex illis, qui iudiciis audiendis praesunt, aut exorcista, deprehensus fuerit munus accipere, et iudicium corrumpere, solvatur (*dimittatur*) officio iudicandi, neque ullatenus eidem committatur in posterum iudicium, etiamsi schema humiliationis et poenitentiae exhibuerit; passio ista siquidem cupiditatis pecuniae vix ab homine superari potest: haud enim frustra Gheezi lepram contraxit; et eos, qui hac passione detinentur, a fide errare dicit Paulus.

EXPLICIT TRACTATUS QUARTUS.

TRACTATUS V.

DE IIS, QUAE OMNIBUS, QUICUMQUE FUERINT, UNIVERSIM CHRISTIANIS CANONICE IMPOSITA SUNT.

I. *Quot et quales sint preces, quas persolvere tenentur singuli christianorum ordines.*

Bonus ac misericors dominus noster Iesus Christus Deus noster, qui novit naturae nostrae infirmitatem, atque affectiones per prophetas quidem in sua divinitate, per apostolos vero in sua humanitate simul ac divinitate sua, pro nostra humilitate ordinavit nobis septem horas ad preces faciendas: patres autem oecumenici, qui et ipsi quoque eandem viam tenuerunt, monachis, coenobitis, ac tironibus has septem horas praeceperunt. Illi vero, qui ipsos subsecuti sunt, decrevere, ut uniuscuiusque temporis officium ternis constaret laudationibus. Eandem porro institutionem ac ordinationem observant et sequuntur etiam casti sacerdotes, et religiosi fideles saeculares, qui orandi studium amant. Verum patres posteriores, cum viderent, non omnem populum saecularium aequè flagrare amore divini officii; et quandoque etiam (*considerantes*) actiones professionum ipsorum impedimento eis esse, ne praescriptum officium suum impleant, infirmitati eorum, habita etiam saecularium curarum ratione, consuluerunt, ac praeceperunt, ut quatuor officia omnino perficere deberent, nec ab iis

vacare possint saeculares, et haec ista sunt: vespere, ante dormitionem, nocturnum, et matutinum, et haec in canone verbi Domini nostri definitur.

II. *An haec quatuor saecularium officia ordini alium et alium habeant.*

Ordo vespertini, et matutini officii canonicus est, nec cum diminuere, vel augere licet. Apodipnon vero, et nocturnum iuxta ordinem coenobii fiant. In Apodipno quidem una laudatio fiat, et canticum, et gloria parvum, et ode, et praedicatio: in nocturno vero, iuxta nonnullos, quinque laudationes, iuxta alios septem: et canticum, et gloria parvum, et ode, et praedicatio. Sed quoniam propter ea, quibus saeculares in saeculo impliciti sunt, negotia, preces quatuor (*horae quatuor*) iis praescriptae sunt, in nocturno quoque officio permittitur eis, ut indefinite persolvant. At vero vespertinum, et matutinum officium iuxta ordinarium canonem fiat sine additione vel diminutione.

III. *Quenam quatuor harum horarum primum locum habeat.*

Officium primum matutinum est: huiusce ratio est, quia saeculares in hac hora tale officium recitant ob laborem, quem in mundo sustinent, ut corroborati liberentur a spiritibus adversis, qui in meridiano vapore et

aestu mittuntur ad homines capiendos in retribus peccati per exercitium eorum : sed et alia accedit ratio, quod labor praecedat quietem, nam is, qui laborat, petit quiescere. Praeterea angeli etiam tempore matutini a laudatione coeperunt in creatione lucis. Officium ergo matutinum est primum : officium autem secundum saecularium est vespertinum, eiusque tempus ante solis occasum. In hoc namque officio gratiarum actio persolvitur pro custodia vitae nostrae per diem, et pro nocte quae ad quietem nostram praesto est. In hoc (*officio*) supplicatio exhibetur pro delictis, et praevaricationibus, defectibus commissis per diem, utque liberemur a verbo ambulante in tenebris. Officium tertium ab iis, qui cunctis vitae suae diebus ieiunium colunt, Apodipnon, idest post caenam, appellatur ; a saecularibus vero officium ante somnum dicitur. Illo tempore debemus ante mentem nostram ponere peccata, quae perpetravimus, et petere a domino nostro misericorde Deo remissionem debitorum nostrorum, et memorare mortem nostram, ac promittere Deo nostro, quod si posthac vixerimus, peccatum non perpetrabimus, quoad sinit possibilitas naturae nostrae passionibus subiectae. Sit etiam (*oportet*) in mente nostra consideratio iudicii Dei, ne quum somno mergimur somnium phantasmata operum inutilium, quibus in die insulavimus. Officium autem quartum, nocturnum est, eiusque tempus, prout unusquisque fidelium amore in divinas laudes afficitur, anticipat, vel posticipat. Sunt enim, qui illud dicunt ante primum galli cantum, alii in secundo galli

cantu, alii in tertio, sed hora eius est, in qua coetus ecclesiae ad officium peragendum surgit.

IV. *Quidam recitare debeant laici, qui psalmos non legunt* (psalterium legere non didicerunt).

Debent studium conferre ad legendum, etiamsi nequeant, totum Davidem (*psalmos David*) legere, et conentur, atque addiscant psalmos orationis, ut est psalmus - Domine ne in furore tuo arguas me - et - usquequo - et - Dominus illuminatio mea - et - miserere mei Deus - et - Deus in nomine tuo - et reliqui psalmi, qui orationi assignati sunt. Tempore autem vespertino, ac matutino perseveranter conveniant in ecclesia, et orent cum coetu ; et quando soli orant, licet docti sint, dicere non audeant - oremus, pax -, aut concionem, aut ullam sacerdotalem orationem, aut quidpiam simile. Ne socii sint coetus charitarum, et hozitarum ; suam itaque orationem incoherent, et complant oratione - pater noster, qui es in caelis - et inter laudationem, ac laudationem recitent canonem - sanctus Deus - quiete (*secreto*).

V. *Quasnam preces recitare debeant senes, rustici, pastores, et nautae, qui nihil discere queunt.*

Secundum prudentium praxim, et opiniones rectas, ita debent discere, et doceri (*institui*). Stantes convertant faciem suam ad orientem, et signum crucis ducant, si non sit locus, in quo crux consignetur in pariete, et ita dicant : erux domini nostri Iesu Christi : cum autem dicunt hoc verbum, ponant genu super terram, et ter dicant : eorum mundum crea in me Deus : et deinde stent rectis pedibus, sive unus, sive

plures fuerint, amicti vestimentis suis, et manibus expansis ad modum supplicationis, habentes mentes suas, ac intuitum suum sursum in caelum ad Christum dominum nostrum: et recitent orationem - pater noster, qui es in caelis - ad modum deprecationis: qua expleta, genu ponant super terram, et dicant ter hos tres versus (1). Miserere mei Deus secundum benignitatem tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum multiplica (amplius) lava me, et a peccatis meis munda me -. Postea stent rectis pedibus, manibus vero suis super pectus positus, et intuitum aliquantulum sursum elevantes, dicant - sanctus Deus - tribus vicibus. Deinde inclinantes humeros suos, ac manus suas expandentes in caelum suppliciter orent, repetentes - pater noster, qui es in caelis - qua oratione expleta, procident super terram, et adorent, in ipsa autem adoratione dicant septies - Domine noster miserere nobis - suspirantes, et supplices instar publicani, qui orabat in templo. Deinde petant misericordiam a Deo, qui ipsis dimittat insipientias, et passiones (sedet) illas, a quibus laeduntur, et propter quas angustiantur. Hoc peracto, tria crucis signa forment, unum supra facies suas, et unum super cor suum, et aliud super totam mensuram staturae suae, et in quavis crucis signatione dicant sic - In nomine patris, et filii, et spiritus sancti: Domine noster custodi me - Ita docti homines indulgentes praeceperunt, ut

indocti orarent his quatuor temporibus, quae constituta sunt saecularibus. At eum prope ecclesias sunt, ad ecclesiam accedere debent.

VI. *Quod non liceat saecularibus in officio divino praecipere. Ex synodo Iohannis* (2).

Placuit spiritui sancto, et praecipit, ut nemo fidelis, quicumque fuerit, diaconis, aut presbyteris in ecclesia, et in tempore ministerii, et in eius ordinationibus, ac temporibus (divino cultui assignatis) ullo pacto praecipiat, aut loquatur, aut dicat, neque scilicet addendo, neque diminuendo in his, quae divine perficiuntur, neque a quo (praecipiat saecularis), nec a quali celebrentur; sed iuxta ordinem, et canonem, qui currit (institutus est) recte a patribus sanctis, quem ordinarunt, et constituerunt in ecclesia, archidiaconus, aut archipresbyter, aut princeps ministrorum, qui a rectore constitutus est, ipse praecipiat cuicque ministrorum, quid agat, et quale ministerium impleat. Fideles autem (saeculares scilicet) potestatem nullam habent, aut habere possunt extendendi manum ad ea, quae excedunt ordinem ipsorum; sed quilibet, quae sunt sui ordinis, observet, et consistat caute, ac stabiliter, et in mensura illa, quam ei divisit Deus, permaneat. Unde nec presbyter praecipiat episcopo, nec minister presbytero, nec fidelis (laicus) ministro, aut ulli penitus sacerdoti quidquam omnino. Caput ipsum solum est, et sufficienter constitutum

(1) In antiquo exemplari scriptum ad marginem est - quatuor. (2) De Iohanne isto Barabgero vide Asseman. Sen. tom. 3. biblioth. a pag. 252., et iuvioiorem in comment.

super omnia membra corporis, ipse proinde (*antistes*) habet potestatem dominicam. Et haec in canone verbi Domini nostri.

VII. *De veneratione diei dominicae. Ex canonibus apostolicis.*

Constituerunt item apostoli, ut in una sabbati (*die dominica*) fiat ministerium (*liturgia*), et lectio librorum sanctorum, ac oblatio (*missa*), quia in die una sabbati surrexit Dominus noster ex mortuis, et in una sabbati natus est mundo, et in una sabbati apparebit in novissimo cum angelis caeli.

RESUMPTUM.

Debent fideles observare unam sabbati a vespere, quo consummatur sabbatum, et usque ad vespertas diluculi secundae in sabbato, idque propter gloriosa et stupenda, quae in eo die significata fuere antiquitus, et quia in eo Salvator noster commovit et scidit murum inferorum per resurrectionem corporis sui sancti, et plantavit ecclesiam suam, ac praedicavit regnum caeleste. Ut filii itaque regni caelestis celebrent diem unum in sabbato, cumque venerentur laudibus, et canticis spiritus sancti, et lectione librorum sanctorum, et distribuunt munera egenis, et pauperibus, neque invicem implicentur contentionibus, et dissidiis, neque iudicio contendant unus cum altero; quin et iudices in una sabbati non iudicent quemquam, sed sint invicem in pace, et charitate, atque misericordia: his enim sacrificis homo placet Deo, uti scriptum est.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ne quis e christianis potestatem habeat, aut habere possit in die una in sabbato ante, sive post mysteria, denudari, et lavari in balneis, aut in alio loco; dies enim veneranda est dies una in sabbato, quae mysteria importat, et typum gerit futuri saeculi, in quo nihil horum carnalium erit; et quia ibi stola amicumur lucis, et gloriae, hic debemus puri esse in nostris indumentis, et stola indumenti, ac operimenti nostri, et ne nudi, ac sordidi appareamus coram Deo. De ablutione, quae fiet post mysteria, sciat, quicumque hoc egerit, quod per gratiam, quam in mysteriis sanctis induit, abluatur, et non per aliam rem, et quia ceu rem sordidam reputat sacramenta, cum post ea (*accepta*) se lavat, immundus reputatur esse et erit corpori puro ecclesiae. Haec in canone verbi Domini nostri.

VIII. *De adoratione ad orientem, et quandonam haec incepta sit. Ex canonibus apostolorum.*

Praescripserunt itaque apostoli, ut christiani orent ad orientem, quia exinde expectamus dominum nostrum Iesum Christum, uti dixit: quemadmodum enim fulgur exit ab oriente, et videtur usque ad occidentem, ita erit adventus filii hominum.

In traditione vero dictum est, quod cum Salvator noster expandit manus suas ad benedicendos discipulos tempore ascensionis suae, faciem suam ad occidentem conversam habebat; apostolorum vero (*facies*) ad orientem (*versa erat*), et ita vola-

vit, et ascendit in caelum, et ii adoraverunt eum, dum facies suas ad orientem conversas haberent. Et haec est adoratio nova ac prima versus orientem.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut genuflectant, ac genu ponant ab hora nona sabbati (*dominicae*) unius in sabbato pentecostali usque ad ministerium noctis parasceves (*occasum feriae sextae*) diluculi dominicae annunciationis. In dominicis, et in festis omnibus positio genu non fiat, quia gaudium, et exultatio est ecclesiae in illis diebus. Genuflexio enim passionem, tristitiam, et humilitationem denuntiat. Propterea magis debemus eam omittere in die dominicae quae est typus resurrectionis, in qua Salvator noster surrexit e sepulchro. Et qui haec transgressus fuerit, eum synodus oecumenica anathemati supponit (1).

IX. *De adoratione crucis, et undenam incepta sit.*

In traditione dictum est, quod cum Salvator noster extendit manus suas in monte olearum ad benedicendum apostolis, in typo crucis eas expandit, ut memoriae eorum commendaret - ex illo opprobrio crucis, in quo me vidistis, ad hanc gloriam, in qua me videtis ascendere, perveni. - sicuti Paulus dicit, humiliavit autem se ipsum, et obediens factus est usque ad mortem, mortem autem crucis; propter hoc etiam Deus su-

perecaltavit eum etc. Et ii discipuli, uti superius dictum est, cum in hoc schemate viderunt eum, ceciderunt in terram, et adoraverunt eum, et exinde coepit adoratio eius: sed et ipsam signi crucis consignationem ecclesiae instituerunt, et coeperunt (*christiani*) adorare eam (*seu ipsam signi crucis descriptionem*). Ecclesia quidem prima fuit caenaculum, ecclesia vero secunda fuit Antiochia; ita tamen, ut nec lignum, nec aurum, neque materiam aliquam simplicem se adorare profiterentur, sed ipsummet Christum, qui est crucifixus Hierosolymae: et de hoc testatur Paulus apostolus caelestis, inquitens - mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi - scilicet in ligno, in quo affixus est. Traxerunt vero eos ad honorandum lignum, ac vexillum crucifixionis, ipsumque adorandum signa, et prodigia, ac virtutes, quae per ipsum fiebant.

X. *De ieiunio feriae, quartae, et sextae.*

Feria quarta ieiunamus, ut sit opus ieiunii, et iustitiae, non autem iniquitatis instar summorum sacerdotum, qui convenerunt feria quarta, et consilium inierunt, ut crucifigerent Salvatorem nostrum. Feria sexta autem ob eandem causam, ut sceremur scilicet a consiliis malis Sathanae, et crucifigentium iniquorum eius servorum.

EX CANONIBUS APOSTOLORUM.

Constituerunt praeterea apostoli,

(1) In exemplari tamen antiquo scriptum legi in fine huius canonis: *haec sine anathemate definitur synodus oecumenica.*

ut feria quarta fiat ministerium, quia in ipsa revelavit eis Dominus noster iudicium suum, suamque passionem, crucifixionem, mortem, ac resurrectionem, unde discipulos tristitia magna tenuit.

ZORUNDEN.

Constituerunt item apostoli, ut hora nona feriae sextae celebretur liturgia, quoniam id, quod feria quarta praedictum fuerat de passione Salvatoris nostri, feria sexta impletum fuit, dum commota fuere saecula, et creaturae, luminaria etiam caeli obtenebrata sunt.

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit per sanctos patres, omnino non licere christiano homini in die feriae sextae comedere carnem, nec ante sacramentum perceptionem, antequam sol occidat, et incipiat pars nocturna sabbati. Et qui haec contempserit, ac sanctorum apostolorum canonem transgressus fuerit, contemptus esto.

XI. Quod non liceat ieiunare die dominica.

EX CANONIBUS SYXODI GANCRENSIS.

Si quis propter virtutum exercitationes, quae putantur, vel in signum contemptus, in die dominica ieiunium suum facit, anathema sit.

ORIENTALIUM.

Manichaei resurrectionem abnegan-

tes adversus christianos, ieiunium, et luctum faciunt in die dominica, dicentes, quod in hac die saeculum praesens subitum sit interitum, ac omnimodam dissolutionem post circum periodi annorum novem millium. Ut igitur ab iis, qui resurrectionem negant, discernamur, praeceperunt patres, ne ieiunium fieret in die dominico, sed ut animam nostram per laudes, et theorias (*contemplationes*) divinas exhilaremus, corpusque nostrum cibo, et potu, et vestimento, quae non sint communia toti hebdomadae, oblectemus, idque non ethnicorum instar cibo nos ingurgitantes, aut potui immoderate indulgentes, sed tamquam figuram repraesentantes illius voluptatis, qua nos christiani perfruemur.

XII. De honore debito martyribus.
Placuit synodo oecumenicae, ut illorum, qui pro Christo coronati sunt orthodoxae fidei martyrio, ossa collocentur in ecclesiis, et monasteriis, quo indigentibus opem conferant. Insuper memoria eorum sacerdotali ritu a tota communitate quolibet anno recolatur, neve ut reliqui defuncti censeantur, sed magis honor eis exhibetur, quia sunt corona ecclesiae inter omnes gradus, et populos, et eorum sanguine exaltatum est cornu ecclesiae; in hoc enim discernimur ab ethnicis, ac reliquis sectariis, qui ossa sanctorum, in quibus Deus vivus commemoratur, pro rebus foedissimis habent, et quidam eorum etiam corporum resurrectionem negant. Porro quicumque honorat thesaurum (*sepulchrum*) ossium sanctorum, una cum sanctis Christum honorat. Et quicumque illos non honorat, socius est et

particeps illorum, qui Christum negant, et sanetos eius contumelia afficiunt. Haec secundum canonem apostolorum definivimus, et qui haec transgressus fuerit, eum synodus oecumenica anathemati subicit.

XIII. *Quod non liceat christianis filios, aut filias suas ab ethnicis ad ecclesias deducendos mittere.*

Placuit spiritui sancto, et praecepit, non licere Christifideli viro, aut mulieri filium, aut filiam suam mittere ad ecclesias per manus ethnicorum ad sumenda sacra; nam haec res ethnicos ducit ad irridenda sancta mysteria, et ad subsannandam gloriam christianitatis dominicae beatitudinum. Quicumque autem id ausus fuerit, et fecerit, explosus sit tam ipse, quam filius eius, qui per manus ethnicorum mittitur, a sanctorum mysteriorum perceptione. Et haec in canone verbi Domini nostri.

XIV. *Quibus ornamentis se ornare debeant Christifideles, cum ecclesiam adeunt diebus dominicis.*

Dies itaque sancta dominicae festum resurrectionis universalis designat, sicut dictum est; dies autem festi sancti commemoratio sunt dispensationis stupendae, ac salutaris, quam pro renovatione omnium, ac redemptione Deus Verbum in suo templo sancto sanctorum implevit. Patres ergo nostri sancti praeceperunt, ut antequam ad ecclesiam proficiscamur in hisce dominicis diebus, exornemur abstersione corporum nostrorum, et induamus vestes desiderabiles (*pretiosas, speciosas*) iuxta nostras vires; et quemadmodum sordes e corporibus nostris abiciamus, et extergimus, similiter et ab omni inquinamento pec-

cati lavemus, ac mundemus cogitationes nostras: et sicuti vestibus speciosis ornamus corpora nostra, sic et stola virtutis animas quoque nostras exornemus, et iustitiae operibus, ne, dum ingredimur ad sponsi caelestis convivium, propter morum nostrorum nequitiam eiiciamur ab ecclesia, et e medio convivarum deliciarum spiritualium, tamquam homines, qui convivio congruis vestibus ornati non sunt.

XV. *Quod non liceat, ethnicas mulieres, filiarum Christifidelium nutrices esse.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ne liceat ulli homini, sive vir fuerit, sive femina, e christianis membris Christi filios suos nutriendos (*lactandos*) tradere feminis ethnicis, aut iudaeis, neve nutriceam suorum (*filiorum*) habeant ullam mulierem ex religionibus (*sectis*) aliis, quae a confessione orthodoxa Christi alienae sunt, praeter quam si cogat necessitas orta ex eo, quod non reperiantur christinae nutrices, vel ob aliam causam, quae dispensationem exigit, et excusatione digna sit; nam multoties caecitas cordis accidit pueris, qui haec sugunt ab huiusmodi (*feminis*), et fermentum absconditur in anima ipsorum simul cum corporibus eorumdem (*puerorum*) per foeditatem membrorum illorum, quae sancto baptismo sanctificata non sunt. Saepe etiam in ieiunio sancto Salvatoris nostri, et in aliis diebus, in quibus christiani filii lucis continentiam servare debent, cibis immundis eiusmodi diebus sanctis

untantur istae nutrices, et sua immunditiae corpora foedant, ac membra (*consequenter*) parva et pura infantium baptismatis puri. Persaepe etiam accidit ex hoc, ut locum inveniat Satan in eis, eo quod fermentum suum reperiat in carne eorum (*puerorum*) ut in eos exaeacet lucem, quae ex Deo est, et portionem suam eos sibi faciat in fine dierum eorum (*puerorum*), idest ut ethnici fiant, et ab ovili ecclesiae egrediantur. Similiter et illi, qui cum per ipsos possunt congrue filios suos instruere in sapientiae doctrina, antequam eos informet in doctrina Christi, in doctrinis religionum alienarum eosdem erudiendos curant, ob hanc rem dona muneraque idonea dantes, tanquam Satanae, etiam ipsi id facere prohibeantur. Quicumque vero audax id peragere praesumpserit, condemnatur: et haec definitivimus in verbo Domini nostri.

XVI. *De nocturnis pollutionibus, et menstruo.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut nemo ex christianis, sive vir fuerit, sive femina, membrum sanctificatum et christianum, quod in sancto baptismate lotum est, et spiritu, ac igne occulte mundatum est, animam suam ab oratione removeat, sequae ipsum contineat a sumptione sanctorum mysteriorum, et quidem penitus omnino et absolute, propter pollutionem, et menstruum immundum, quae non ex voluntate, et immundis cogitationibus, et meditatione voluntaria generantur, sed sponte ob repletionem corpoream saepe accidunt na-

turaliter: consilium quippe hoc est Satanae invidentis pulchritudini nostrae. Porro indecens est, nos abstinere ab oratione, et arceri a perceptione sacramentorum ob aliquam ex causis naturalibus, quibus irretiuntur et detinentur omnes populi, qui saecularibus negotiis impliciti sunt, ii, inquam qui ex aqua, et spiritu nati non sunt, neque baptismi spirituali igne mundati fuere. Consilium vero damus, ut homines a peccatis voluntariis caveant, non autem ab accidentibus naturalibus, quae sine lege sunt apud nos, veluti a Deo (cuius maiestati adoratio) legitime ordinata sunt in nobis. Ad ista igitur voluntaria referimus verbum Pauli caelestis apostoli: quicumque sumit de corpore Domini nostri, et de calice eius bibit, cum dignus non sit, reus est corporis et sanguinis Domini, eo quod non diiudicaverit corpus et sanguinem Domini nostri, quamobrem probet se ipsum homo, et tunc comedat de pane hoc, et bibat de hoc calice. Et si aliquid horum persenserit fuisse causam pollutionis et menstrui, post purificationem per aquam factam, seu ad emundationem, quae pro conscientia sit, accedat ad orationem, et pertractet divina sacramenta.

XVII. *Quod non liceat fidelibus comedere cum iudaeis.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ne aliquis christianorum consignatorum sigillo trium nominum patris, filii, et spiritus sancti, quique corpus et sanguinem Christi accepit, et

accipit, comelat, et bibat cum iudaeis, et familiari eorum consuetudine utatur, ac mysterium ineat cum iis, qui crucifixerunt Christum, reprobatis ab ipso, et a patre eius, ac spiritu ipsius (*Christi*). Ille autem, qui hoc contempserit, et flocci fecerit, idque audacter agere praesumpserit, reprobatus sit, et erit una cum ipsis (*iudaeis*), et in similitudinem eorum a nobis reputatus, et uti membrum putridum erit corporis Christi puri, cum particeps esse velit cum eis ad recipiendum supra se sanguinem pretiosum, quem illi in se ac filios suos susceperunt in generationes perpetuas. Et haec in canone verbi Domini nostri.

XVIII. *Quod non liceat christianis conversari cum cantatricibus, aut bibere cum eis.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, non licere omnino christiano homini, voluntarie extra prementem necessitatem conversari cum cantatricibus, et histrionibus, qui visionibus (*spectris*) mendacibus, et ludicris, ac falsis illusionibus iocantur, a quibus scilicet pretiosa quaeque et gravia mysteria christianitatis irridentur: qui praeterea ludunt spectaculis seducentibus, seu ad irridenda laudabilia legis, faciuntque fidei orthodoxae contumeliosa. Illos ergo, qui ex christianis ista agunt, verbum Pauli corripuit: quae commixtio lucis ad tenebras, et quae consensio Christi cum Satana? et quae communicatio iustitiae cum iniquitate? aut quae pars fidei cum infideli? etc. Haec in canone verbi Domini nostri.

XIX. *An laici ex canone teneantur ieiunare hebdomada Apostolorum et Eliae, et Annunciationis?*

GABRIELIS BASSORAE.

De his ieiuniis nullus est canon pro laicis, neque pro monachis, cum non ita se habeant, uti ieiunium Salvatoris. Verum monachi monentur (*sive habent observantiam, et praxim*) ieiunare duas hebdomadas Apostolorum, et Eliae; et pro ieiunio Moysis, ieiunare die Annunciationis. Laici vero neque canon est, neque admonitio, sed omnino voluntati eorum res relinquitur. Item neque abstinencia iis praescripta est, sicuti in feriis quarta, et sexta, in quibus ex canone Apostolorum prohibentur carnes edere.

XX. *De visitatore carcerum.*

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut in omnibus civitatibus eligant virum ex communitate, aut ex coetu monachorum, qui sit disertus, et cum fiducia potens proferre sermonem, eique dent locum, quem inhabitet, in ecclesia, aut in xenodochio, sitque apocrisiarius (*advocatus, defensor, patronus*) domui victorum, et visitet omnes fratres, qui vinciantur; et deprecetur pro eo, qui venia dignus fuerit; et qui subsidia petit pro debito suo, et non habet: ipse apocrisiarius sedulus moneat viros, et mulieres, qui sunt fideles, et misericordes, et accipiat ab eis benedictionem, et det pro eo, eumque educat. Et si fideiorem exigit negotium eius (*vincti*), ipse fideiubeat pro eo, et ge-

rat curam eius, ac solvat eum. Et si quis fidelis insipienter deliquerit, et vinctus fuerit, nec opus eius dignum sit, ut solvatur, invigilet accurate (*apocrisiarius*), ne deficiat ei (*vincto*) sustentatio ac indumentum, neque corporalia eius negligat, donec perveniat sententia eius, quia nos quoque ignoramus, quid eventurum sit nobis. Et si quis fuerit fidelis, qui damnum subierit (*debitum contraxerit*) quin ipse dissipaverit bona sua in escam, et potum, et opera foeda, sed necessitas ipsum compulerit ignorantem, fiat proclamatio propter eum (*collecta indicatur pro eo*), et quilibet per eum det, quod satis sit, et ipse det pro eo, ac evadat id, quod ei supervenit. Haec absque anathemate definivit synodus oecumenica.

XXI. De xenodochiis.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut in civitatibus magnis xenodochia sint: episcopus autem eligat aliquem ex coetu monachorum, qui nempe remotus sit a regione sua, et a suis consanguineis, habeatque testimonium conveniens, hunc vero xenodarcham constituant. Lecti porro, et operimenta, aliaque pro usu egenorum, et aegrotorum necessaria fiant. Et si substantia domus sufficiens non fuerit, quisque fidelium in virtutem suam, tota nempe communitas porrigant ma-

num, et constitutur domus fratrum nostrorum peregrinorum; quandoquidem per sollicitam erga eos curam, multitudo defectuum nostrorum dimittitur nobis. Haec absque anathematis censura definivit synodus oecumenica.

EX SYNODO ANTIOCHIAE.

De domo praeterea, in qua recipiantur peregrini, et pauperes, constitimus, ut in omnibus ecclesiis ea nota (*publica*) sit, et per epistolas irenicas, scriptas scilicet ab episcopo ad socium suum (*episcopum*) et a presbytero ad compresbyterum, ii recipiantur.

EX CHALCEDONENSI (1).

Quae congregata fuit die 25. tetrin prioris (octobris) anno Alexandri 4063.

CANON.

Definivimus, ut in disquisitione, quae fit de omnibus pauperibus, qui eleemosynis egent, deferant secum (*pauperes advenientes*) libellos ecclesiasticos, et quidem cum solis irenicis, non autem cum systaticis mittantur, nam systaticae epistolae debent dari personis nomen praeclarum habentibus, et quorum mores noti fuerint.

(1) Quomodo synodus chalcedonensem aliquando Nestoriani se admittente simularint, attamen eam Jannani; et licet eandem non recipiant, illos tamen canones in codicibus synodicalibus aliquando citant. Itaque Gregorius etiam Barhebraeus auctor monophysitis ex eodem concilio testimonia profert - sicuti (inquit in Nomocanone, quoniam reperitibus suis in/initate donavimus) ex sanctis patribus canones protuli, ita et ex non receptis receptis definitiones, Arrianis, inquam, qui Antiochiae canones 25. condiderunt; et Macedonianis, qui Gangrae, 20; et Leonis assensu, qui Chalcedone, 27. posuerunt.

XXII. *De iis, qui magos, et incantatores consulunt.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut homo christianus filius confessionis Christi, sive vir sive mulier fuerit, qui sancti baptismatis regio signaculo signatus est, et in familiam Dei cooptatus est per filium eius Iesum Christum, in quo et obsignatus fuit in die salutis (*redemptionis*), homo (*inquam talis*) potestatem non habeat declinandi a pretiosis (*honorandis rebus*) ecclesiasticis, et adicendi magos, incantatores, ariolos, divinatores, sortilegos, atque sortibus, auspiciis, aliisque malis artibus nullo modo aut opere uti possit, ac mercibus, quae ipsum (*adeuntem, et consulentem*) elongant a Deo, aut alios eius sodales; nam neque lex vetus, quae carni deserviebat, haec permittebat, sed omnia reprobabat, removebat, atque ut foeda habebat, severissimeque animadvertibat in talium operatores, iisque minas intentabat: quanto magis verbi Dei flagellis maxime castigari debent, et in sinu suo centuplum persolvere iubendi sunt illi, qui cum a spiritu sancto concreditum acceperint ministerium rerum venerabilium (*pretiosarum*), relinquunt ea, quae spiritus sunt, et in iis, quae placent Satae, versantur, atque adorandi Dei maiestatem irritant. Quoniam vero nefas est, ex membris Christi membra fieri peccati, ideoque homines praedicti, et eorum similes ligati sint (*interdicti*) in verbo Domini nostri, a perceptione sanctorum mysteriorum, et a communione, et consuetudine

cum christianis Iesu Christi hereditatis filiis. Atque haec districtissimum canone in verbo Domini nostri (*definita sunt*).

XXIII. *De ablutione corporum defunctorum.*

EX SYNODICO.

Corpora defunctorum, sicuti praeceptum est in canonibus patrum, sive solitariorum, sive coenobitarum, et monialium, omniumque, qui schemate monastico induti fuerint, sive episcoporum, et metropolitanorum, sive demum catholicorum, ita ablunda sunt ut caput, manus, et pedes laventur: saecularium hominum vero tam sacerdotum, quam laicorum, totum corpus ablui debet. Orationes autem, hoc est officia, pro illis iuxta cuiusque ordinis ac coetus ministerium perscripta sint in codice ordinationis ministeriorum. Lectiones vero prophetarum legantur super communitate tota. Lectiones autem apostolorum super diaconos solum, et diaconissas. Super simplices autem monachos, ac moniales, quantumvis moribus testatissimi sint, scriptura legi non debet, uti neque super saeculares: super sacerdotes demum, qui a presbyteratu, et supra sunt, evangelium legendum est. Haec absque anathematis censura definierunt patres.

XXIV. *De conducentibus lamentatrices, et psaltas (tibicines).*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut a perceptione sanctorum my-

teriorum, et communione cum christianis alienae fiant mulieres illae, quae cum christianae sint, conducunt lamentatrices ethnicae, aut extraneae, quae supra defunctos ipsarum lugeant; et insipienter, ac praeter quam decet membra sancta, quae in Christo condunt corpora sancta, quae in sancto baptismo sanctificata fuere: et loco hymnorum et canticorum spiritus sancti, decantant naenias diabolicas super eos (*defunctos*) cum tympanis, systris, cynnaris, aliisque modis psalterii, quibus nempe festa satanica celebrantur. Aliquando etiam (*tales mulieres*) defunctos suos condunt (*involuunt*) vestibus excedentibus ordinem mensurae (*conditionis*) inter homines laudatae; et supellectilibus pretiosissimis aureis, et argenteis eosdem (*defunctos*) condunt. Dum hoc facto volunt removere (*repellere*) heredes ab emolumentis suis, et animabus esurientibus auferunt, eaque ad perditionem in terram infodiunt. Poenas autem insipientiae luant anno uno pro singulis diebus, quibus hanc perpetrarint rem. Similiter autem dicendum etiam de iis hominibus, qui praedictis (*mulieribus*) consentiunt in tali nequitia: his vero (*hominibus*) pro paenitentia ac resipiscentia constituatur ad septennium consistentia in sacco, et cinere. Et haec in canonem absoluto verbi Domini nostri.

XXV. *Quod non liceat hominem sepelire in ecclesia.*

EX SYNODICIS.

Mos ille antiquus, qui etiam nunc obtinet, amplius non observetur, neque in posterum defuncti sepeliantur

in templis, ac in atriis circumpositis, neque in domibus monasterii, aut ecclesiae, ubi nempe altare et sanctuarium constitutum existit; et quidem neque fidelium (*saecularium corpora*), neque sacerdotum, sed martyrum dumtaxat, et summorum sacerdotum; siquidem extiterit in ipsa ecclesia, aut monasterio domus separata pro martyrio. In templo autem sepeliri non debent neque summorum sacerdotum corpora, sed solum ossa martyrum. Eum autem, qui praeter haec fecerit, synodus anathemati ac maledictioni subicit.

XXVI. *De feretris, quod non liceat ea intra altare inferre.*

EX SYNODICIS.

Quoniam vero mos viget apud Severianos, et Iacobitas, ut feretrum pontificum, presbyterorum, et ministrorum inferant in cancellos temporis, quo exequiae eorum celebrantur, ut mos hic in ecclesiis orthodoxorum non penetret, praecipit synodus episcoporum, ut defuncti sacerdotis feretrum ponatur super gradus in medio templi; solius autem patriarchae feretrum, cum volunt illud deferre, ut in sepulchro collocetur, inferant sacerdotes in cancellos usque ad lampadem; aliorum vero episcoporum nulloatenus. Et si noctu moriantur (*fortasse efferuntur*), oratio pro eis facienda est in nocte secundum rubricam libri canticorum.

XXVII. *De memoriis defunctorum, et qualiter fiant.*

De memoriis autem, quae praescribuntur pro defunctis, mos antiquorum, et canones Apostolorum decer-

nunt, ut post diem tertiam, et in die nona commemoratio pro defuncto peragatur. In praesenti vero tempore quia illi, qui fient, tamquam non fientes sunt ex perturbatione bonorum, pacis, et charitatis, deseruerunt illam nonam (*diem*), et die septima faciunt (*commemorationem*). Sed canon Apostolorum ita praecipit, ut in die tertia fiat memoria defunctorum, ut scilicet adimpleatur canon scripturae dicentis: fac luctum cum iure eius (*alias* pro iustitia, ac debito ipsius) una die, et altera propter homines, tertia autem die consolare propter vitam (*qua is donatus creditur, sive alias* propter vivos), et quia Salvator noster in sua humanitate a mortuis tertia die resurrexit. Die item nona fiat commemoratio defunctorum, et die trigesima, et in fine anni (*ex quo obiit*).

XXVIII. *An liceat defunctorum commemorationes celebrare diebus dominicis, ac in festis dominicalibus.*

EX SYNODICIS.

In die festo sane ob venerationem

festivitatis, quae dies una in anno est, ut recitentur, historiae dominicae, et prodigia, quae in eo patrata sunt, puta illa nativitatis, epiphaniae, hosannarum, paschatis, resurrectionis, ascensionis, pentecostes, crucis, Apostolorum, et ecclesiae, statuimus, in eis aliam commemorationem faciendam non esse. In dominicis autem diebus licet facere commemorationem defuncti, ut et alterius sancti memoriam commiscere, atque aliorum etiam sanctorum memorias agere. Diaconus enim ita praedicat (1).

Nihil ergo prohibet, quominus in diebus dominicis commemorationes defunctorum fiant, nec quidquam obstat quin eadem die mille commemorationes peragantur.

EXPLICIT

tractatus, ac simul tomus primus collectionis canonum synodicorum: ac Deo omnium domino laus, honor, confessio, adoratio, et exaltatio in saecula.

(1) Sunt formulae excerptae ex proclamationibus, quae a ministro sunt in liturgia.

T O M U S II.

INDEX EORUM, QUAE CONTINENTUR HOC TOMO.

Praefatio Ebediesu.

Acta synodi Timothei patriarchae.

Canones synodi.

Sobensis praefatio secundi tomi.

Tractatus VI. Quenam communiter ecclesiasticis omnibus, proprie vero diaconatui, ac presbyteratui conveniant.

Caput 1. De ordinibus ecclesiasticis, et divisione talentorum.

Epocha scriptionis eodiceis 14. vatic.

Caput 2. De honore ecclesiasticis ordinibus a laicis debito, deque ecclesiasticorum erga laicos amore exhibendo.

Caput 3. Quem quisque discentium ordo librum legere, et meditari debeat.

Caput 4. De electione, et ordinatione lectorum, subdiaconorum, et diaconorum, et quo quisque aetatis anno ordinandus.

Caput 5. De electione, et ordinatione presbyterorum.

Caput 6. Canones impositi presbyteris, diaconis, et communitati clericorum.

Caput 7. De electione, et chirotonia chorepiscopi, idest periodeutae, qui est visitator, et de canonibus visitationis eius.

Caput 8. de electione, et ordinatione archidiaconi, deque ordine ministerii eius.

Caput 9. de oeconomico, et procuratore, deque eius administratione.

Tractatus VII. de regulis, et canonibus monachatus, et de perfectis

operibus, religiosisque moribus huiusmodi institutum angelicum amplectenti convenientibus.

Caput 1. Undenam deducatur hoc monachatus iustitutum, et a quo initium habuerit.

Caput 2. canones et regulae monachis praescriptae a patribus.

Caput 3. canones positi a Mar-Abrahamo superiore monachorum, qui in tota Persidis regione existunt.

Caput 4. regulae Mar-Dadiesu abbatis coenobii magni, qui Mar-Abrahamo successit.

Caput 5. de iis, qui orationem negligunt, et perceptionem sacramentorum Christi minime curant, et falsum habitum praeferentes extra coenobium vagantur, secumque mulieres circumducunt, et in uno eodemque monasterio viri simul ac mulieres commorantur.

Caput 6. de privilegiis monasteriorum, eorumque exemptione a potestate episcoporum.

Caput 7. de coenobiis antiquorum studio conditis, et negligentia posteriorum collapsis.

Caput 8. de ecclesiis, ac monasteriis, quae noviter aedificantur.

Caput 9. de coenobiis, et monasteriis dirutis, et quis eorum heres instituendus sit.

Tractatus VIII. de electione, et ordinatione metropolitaram, et episcoporum, deque iis, quae ab ipsis, et erga ipsos debentur, deque canonibus summi eorum sacerdotii.

Caput 1. de electione, et ordinatione episcoporum per metropolitanos.

Caput 2. de iis, qui ex monastico instituto ad episcopatum assumuntur.

Caput 3. Cum episcopus a metropolitano ordinatur, ipse metropolitanus plures episcopos ad ordinationem convocat.

Caput 4. Non liceat episcopo, dum in vivis est, praecipere, ut aliquis in locum ipsius subrogetur sive ex discipulis suis, sive ex coniunctis, aut ex primoribus civitatis.

Caput 5. de eo, qui criminis accusatus est, nec poenitentiam publicam exhibuit, sed domesticos, et extraneos sollicitat, ut scilicet chirotoniam episcopatus accipiat.

Caput 6. de eo, qui muneribus corrumpit provinciales, aut metropolitanum, ut se episcopum eligant.

Caput 7. de eo, qui ad episcopatum vocatus, minime consentit.

Caput 8. quod cum aliquis episcopus ordinatus est, non debeat sedem suam per se ipsum inire.

Caput 9. necessario servandus est canon, ut episcopi a patriarcha perficiantur; qui vero a metropolitano ordinatur, nullam potest pontificalem functionem obire, antequam adeat patriarcham, et ab eo perficiatur.

Caput 10. de synodo cum proprio episcopo habenda a clericis oppidorum.

Caput 11. de synodo episcoporum cum proprio metropolitano habenda.

Caput 12. quantum temporis abesse possit episcopus a propria sede.

Caput 13. separari debent bona ecclesiae a bonis throni episcopi.

Caput 14. si mortuo episcopo alter

episcopus sedem illam ambierit, provincialesque subornaverit, ut sibi consentiant, an is transferri possit, nec ne?

Caput 15. quot sint provinciae, quibus metropolitani praesunt, et a quonam unaquaeque instituta.

Caput 16. de electione, et ordinatione metropolitani.

Caput 17. quatenam metropolitanis debeantur, et quae exercere possint erga sedes episcoporum suorum, quae vero canonice ipsis prohibeantur.

Caput 18. si quis episcopus voluerit metropolitanus ordinari, deinde, abdicata hac dignitate, in priorem suam regionem redierit, metropolitanus ne an episcopus appellandus sit?

Caput 19. canones de episcopis simul et metropolitans.

Caput 20. canones et poenae diversae unicuique delicto statutae.

Caput 21. de terminis, qui actori, et reo praescribuntur ad crimen, vel innocentiam probandam.

Caput 22. quodnam discrimen sit inter excommunicationem, ligamen, prohibitionem: et quis ex antistitibus facultatem habeat damnandi, et quatenam damnatio irrita sit ac nulla.

Tractatus IX. de iis, quae spectant ad magnam patriarchatus dignitatem, deque eius sublimitate, et quae honori ipsius congruunt, atque debentur.

Caput 1. quot patriarchae ab apostolis instituti sunt in universo mundo.

Caput 2. de electione, et ordinatione patriarchae, quo pacto, et a quo peragenda sit.

Caput 3. si res publicae turbatae fuerint, aut ecclesiae persecutio contigerit, quo pacto, instante necessitate, ordinatio patriarchae perageuda sit.

Caput 4. si metropolita Elamitidis una cum aliis vocetur ad ordinationem, et accedere noluerit, quid faciendum sit.

Caput 5. quinam sint canones, qui-

bus ostenditur potestas patriarchae ad omnia christianorum negotia, deque honore, qui ab universis christianis ei debetur.

Caput 6. de librorum compositoribus.

Caput 7. Foedus iuratum a patribus de canonum istorum observatione.

Caput 8. benedictiones in conventibus synodicis appositae.

Epoche scriptionis codicis.

PRAEFATIO.

Item auxilio Dei Patris, et adiutorio Filii eius dilecti, ac ope Spiritus eius sancti scribo canones, qui constituti sunt de ordinationibus (disciplinis) ecclesiasticis, cum catholicis et patriarcha initiatus fuit pater noster Mar-Timotheus metropolita Arbelaë, cui in metropolinatu nomen fuit Mar-Ioseph, et antequam sedem conscenderet Arbelaë, metropolita Mosuli extitit, et ubi quievit pater noster Mar-Abraham metropolita Arbelaë, et decessit ex hac vita temporali, et migravit in regionem vitae ac lucis, translatus fuit ipse in locum eius, et reliquit sedem Assyriaë.

Acta synodi Timothei patriarchae.

Confirmatio canonum, qui conditi fuerunt cum ipse catholicus initiatus fuit; quam eius manu descriptam repari his verbis.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti confirmavi canones istos, sanxi ac definivi ego Timotheus catholicus patriarcha orientis, et metropolitani ac episcopi, quorum nomina

infra subiecta sunt; et interdiximus in virtute Dei principii expertis, et in verbo Filii sempiterni, et in potestate Spiritus eius sancti, ne cui hominum per se, aut ex accepta ab iis, qui desiderabilia huius saeculi magis, quam Dei amorem diligunt, potestate fas sit corrumpere, aut abrogare ullum canonem ex iis, quos in hoc volumine posuimus, quoniam secundum Dei voluntatem definiti fuerunt, nullusque eorum, qui in hac sede patriarchali nobis successuri sunt, eorundem abrogationem moliantur, sed sicut pupilla oculi custodianur, quandoquidem recto Deoque gratissimo fine ad communem utilitatem constituti sunt. Quicumque vero temerario ausu quidpiam contra attentaverit, ab omni honore ministerii ecclesiastici alienus esto, et ira Dei de caelo super eum, eiusque socios et fautores descendat ex universae christianorum ecclesiae voto et consensione. Haec porro definivimus et stabilivimus in verbo Domini: definito autem tempore confirmatio ista facta est, anno nimirum primo regni domini nostri regis regum mundi Abu-Saidi (1) cui annos et victo-

(1) De Abu-Saidi vide Assem. sen. tom. 4 pag. 130.

rias apprecamur, hoc anno videlicet Graecorum 4629. (*Christi* 1318.) mense februario (*Syris scebeth*) eiusdem anni, congregati sumus nos metropolitae et episcopi, quorum nomina infra scripta sunt, ad electionem et ordinationem patris nostri sancti et praestantissimi ac beatissimi Christum amantis domini (*Mar*) Timothei (*secundi huius nominis*) catholici patriarchae oricntis, quem, oramus, Deus conservet, et roboret: omnesque uno amoris pietatisque consensu per Dei voluntatem, et adiutorium divinum eius (*Timothei*) electionem peregrimus, quoniam ea dignitate vidimus dignum esse eius honorabilem praesentiam, neque esse in hac nostra actate ipsi parem in theoria et praxi, neque eruditione, aut mentis acumine, aut perfecta regiminis prudentia, aut linguarum ac temporum cognitione.

Postquam vero voluntate et auxilio gratiarum eius, qui omnia secundum propositum voluntatis suae operatur, peracta est cum laetitia eius benedicta ordinatio in ecclesia magna Cochensi, quae est in urbibus regis Selucia et Ctesiphonte (1), iuxta canonem, et priscum christianorum morem, seditque super thronum apostolicum sancti Maris apostoli (2), primas sui officii curas esse iudicavit canones restituere, et regulas ad aedificationem et conservationem apostolicae ecclesiae, atque religionis firmamentum utiles innovare, quibus christianus populus augeatur, et confessio (*Dei glo-*

ria) amplificatur, quarum custodia homines Dei misericordiam inveniunt, et accipiunt auxilium, et gratiam in tempore tribulationis, et sine quibus nemo iustificatur, et vivit. Universi itaque simul in corde puro, et conscientia bona divinum eius consilium accepimus eiusque mandatum apostolicum, atque didicimus in veritate, utilitatem nostram, et emanem omnibus, esse istorum canonum sanctionem: ideo cum gaudio eos suscepimus, probavimus, et divinam eorum constitutionem ratam firmamque habuimus in verbo illius veracis, qui dixit: ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: et decrevimus in verbo Domini nostri, quod omnia continet et gubernat. Ego Ioseph metropolita Elamitidis (3): ego Ebedies metropolita Nisibis: ego Simeon metropolita Mosul: ego Simeon metropolita Beth-Garmae: ego Simeon episcopus Tirhanæ: ego Simeon episcopus Baladae: ego Iohannes episcopus Beth-Vazich: ego Iohannes episcopus Sigaræ: ego Ebedies episcopus Honitæ: ego Isaac episcopus Beth-Daronæ: ego Iesuiab episcopus Telæ et Barbeliæ: et sanximus iuxta sanctionem Patris nostri communis, cuius Deus vitam custodiat, sicut praescribunt canones ecclesiastici, qui ab Apostolis sanetis deducti sunt, et a patribus occidentalibus, quorum orationes super nos sint, traditi sunt: ut quicumque transgressus fuerit canones, neque secundum legem Chri-

(1) De his plura dat Sen. Assemanus tom. 4. biblioth.

(2) Plura vide de Mari, et de throno eius apud Assem. sen. tom. citat.

(3) De his provinciis, et regionibus Chaldaeorum, ac Nestorianorum plura vide apud Assem. sen. esp. 4. biblioth. et P. Lequien in oriente christiano, ac Stephano Borgia in dissertatione de diocesi Chaldaeorum.

sti conversatus fuerit, et patrum mandata per Spiritus sancti voluntatem statuta contempserit, ac se ipsum a communione communis subtraxerit, alienus et abiectus sit ab ecclesia Christi, omnibusque ecclesiasticis gradibus spoliatus: quicumque vero eos (*canones*) custodierit, et compleverit, benedictio Domini sit super eum, et gratiam atque misericordiam in utroque saeculo consequatur. Amen.

Canones synodi Timothei.

CANON 1.

Quod Apostolorum, et antiquorum Patrum canones in synodis occidentalibus atque orientalibus (*orientis nomine Chaldaeam, Assyriam, Persidemque intelligunt*) statuti sicut pupilla oculi custodiantur, neque ulli eos transgredi fas sit, omnesque religiosi patres, et ecclesiarum rectores diligenter ac sedulo eosdem meditentur, et exerceantur in lectione eorum, et discant et observent eosdem; duos praesertim tomos brevioris collectionis canonum synodicorum, et alterum de ordine iudiciorum ecclesiasticorum, opus Ebediesu metropolitae Sobensis: et (*ut sciant*) qualiter iustas sententias ferant in iudicio, et cum convenientia (*acquitate*) permittant sponsalia et coniugia; et iuste dividant hereditates, et ad normam canonum sacerdotii gradus conferant, atque gubernent ecclesias; namque omnino necesse est, ut ille, qui rector et director constitutus est, sciat viam, in qua dirigat; et is, qui aliorum doctor positus est atque constitutus, doctrina peritus existat, et sapiat, ut sit

sal insipientibus, et lux iis qui in tenebris versantur, secundum verbum evangelicum. Quicumque igitur ex pastoribus ecclesiae contempserit canones istos, et tamquam superfluos eos reputaverit, quos omnino possideat necesse est, et secundum vanitatem huius mundi vixerit, et gubernaverit (*alias conversatus fuerit*), et quidem sine distinctione (*prudencia*) aut propter avaritiam (*alias concupiscentiam*) gubernaverit (*alias conversatus fuerit*), subiaceat canoni verbi Domini nostri, et deiciatur ex ministerio gradus sui, tamquam is, qui honorem proprium non consideravit.

CANON 2.

Quod pastoribus et rectoribus ecclesiarum summa inesse debet sollicitudo stabiliendi doctrinam ecclesiasticam, et ut in omnibus ecclesiis constituent doctores peritos, qui timeant Deum, et strenuam curam gerant docendi et exercendi convenienter discipulos, et quidem summa diligentia et sedulitate absque socordia et negligentia, ita ut brevi temporis spatio in alumnis cernantur fructus scientiae, et intelligentiae. Praeterea fidelibus (*laicis*) canonem imponant verbi Domini nostri, ut filios suos tradant erudiendos in Dei timore, qui fundamentum est christianitatis, et eis ad memoriam revocant verbum Apostoli caelestis: patres nolite ad iram provocare filios vestros, sed educate eos in disciplina et doctrina Domini nostri. Sciant insuper (*pastores et rectores*) certissime quod omnis ecclesia, in qua non existant alumni, similis sit mulieri sterili, quae non habet filios, et

cuius domestica hereditas vertitur ad alienos; et quod quantum augetur doctrina, tantum corroboratur, et dilatatur fides; et quoties crescit ignorantia, minuitur timor Dei et debilitatur christianitas. Honoremus ergo doctrinam Domini nostri magis quam vitam nostram: quicumque vero neglexerit hæc, inimicus erit Christi, eritque sub canone verbi Domini nostri, et ab ecclesia sancta reprobatus.

CANON 3.

Quod episcopi ac rectores ecclesie canonem imponant in omnibus ecclesiis, presbyteris, ministris, senibus castis, atque fidelibus; ne omittant orationes vespertinas, matutinas, et mysteriorum, sed sint seduli, ac vigilantes, ut in omnibus instantibus (*horis canonicis*) quotidianis impleant assidue ac impigre ministeria (*officia*) ecclesiastica iuxta verbum evangelii. Dixit eis parabolam, ut semper orarent, neque tæderet eos. Paulus etiam divinus præcipit: estote assidui in oratione, et in ea estote vigilantes, atque gratias agentes, potissimum tempore angustiae: in tribulatione enim quaerendus est Dominus, ut accipiamus misericordiam, et inveniamus gratiam adiutricem in tempore angustiae; sicuti Ezechias, et Ionas, ac Ninivite, Daniel quoque, et domus Ananiae. Et quicumque hoc neglexerit, a Deo removetur, et perditioni tradetur desperationis, uti dixit sanctus Mar Isaac Ninive: cui oratio præsto non est, in eius mente non est spes tua: qui vero sine spe est, eo præstat mortuus, qui non existit. Quicumque autem contempserit

hæc, sub canone erit verbi Domini nostri.

CANON 4.

Quod summa cura et sollicitudo debeat haberi de substantiis, elemosynis, et donariis, ac redditibus ecclesiarum, ut nimirum cum omni timore Dei custodiantur, et quod nemo possit consumere, aut tradere, aut extrahere quidquam devio. Sed quidquid collectum est ex his, cedat ad restaurationem aedificiorum ecclesiarum, et harum possessiones, et in necessitates, expensas, et requisita (*onera*) harum (*ecclesiarum fabricae, et possessionum*) et ad stipendia sacerdotum, magistrorum, antistitem (*patronorum, vel hospitum*), et scholarium, janitorum (*alias intercessorum*) procuratorum (*tutorum*), rectorum, et sollicitatorum (*curatorum*). Omnia autem, quae agent, et administrabunt cum iussu, scientia, ac licentia episcopi dioecesani fiant, et cum consilio optimatum congregationis, nec possint ullatenus oppignorare, aut vendere res ecclesiae, neque permittere valeant, ut principes, et magistratus ac se intromittant cum episcopo in hæc administrationes; quin et ipsi patres ad augendum, non vero ad damnificandum decertare debent. Et administrationes hæc viris iustis, ac Deum timentibus committant, et seduli curent, ac promoveant, quod decorum et conveniens est, nihilque eorum negligant, ex quibus aedificatio exurgat. Si quis autem emerit possessiones legatas (*ecclesiae, mensae, aut piis locis*), et titulum emptionis colonet scriptis cellae patriarchalis,

quae lapsis temporibus scienter, vel ignoranter scripta fuerunt; scripturae quidem illae irritentur, et reiiciantur, possessio autem legata redeat, uti erat (*ad pristinum statum*). Illi autem, qui hoc peregerint, correptionem mereantur, et poenam, ita ut nemo amplius audeat similia attentare; et ille, qui dolose usurpat res ecclesiae, aut irregulariter dissipat, aut fraudat, sit sub canone verbi Domini nostri, et alienus ab ecclesia.

CANON 5.

Quod chirotoniae omnium ordinum nonnisi post canonem electorum perficiantur. Nemo (*ad gradum*) archiepiscoporum, episcoporum, et presbyterorum, ac ministrorum initietur, nisi qui examinatus, et probatus extiterit in multis, et incluserit fide ac doctrina Domini nostri, et in timore Dei conspicuus sit, et manifestata fuerit humilitas eius, et charitas eius, ac ipsius exercitatio (*studium literarum*), et sapientia eiusdem, et sit ornatus tribus pulchritudinibus (*dotibus*), quae in canonibus commemorantur, atque sunt, mens recta et sana, scientia sanctorum librorum, et perfectio tam in theoria fidei orthodoxae, quam in praxi operum sanctitate praestantium. Et si ipsi probentur primum, et tunc ministrent, cum fuerint (*inventi*) inculpabiles, iuxta sententiam apostoli, et sicuti debitum est iis, qui constituti sunt, ut magistri domorum (*oeconomi*) Dei sint, et sal terrae, ac lux mundi: omnis enim, qui facit, et docebit, hic magnus vocabitur in regno caelorum. Quot etenim corruptiones, quot con-

fusiones, quot clamores, et scandala in ecclesia Christi pepererit electio illorum, qui indigni sunt, et chirotonia eorum, qui bonis operibus nudi sunt, et carent scientia veritatis et doctrinae, ipsa negotiorum natura, et experientia testatur, ac nomen malum quod reliquerunt in mundo. Sollicitudo ergo, et circumscriptio magna debet in hoc negotio adhiberi, pro sublimitate scilicet et magnitudine gradus sacerdotii. Ille autem qui secus fecerit, sub canonis verbi Domini nostri sit.

CANON 6.

Quod principes ecclesiae, et ministerium tenentes graduum ecclesiasticorum, sive metropolitani fuerint, sive episcopi, sive presbyteri, sive diaconi, non possunt esse temulenti: ne sitis siquidem (*scriptum est*) ebrii vino, in quo est luxuria, quoniam ebrii regnum Dei non possidebunt. Cum fornicatione enim et idololatria recenset apostolus caelestis ebrietatem, et cantiones. Damnorum namque maximorum, et gravissimi peccati causa fuit potatio vini, ac ebrietas. Idque historia testatur pii Noe, ac iusti Loth: vinum siquidem a veritate aberrare facit, mentemque hebetat, ac recte stabilita corrumpit, pulcherrimasque ordinationes confundit, a divinorum librorum lectione et ab orationis exercitio amovet. Solitarios speciatim ac potissimum admonemus, ne vinum bibant. Ipsum siquidem vinum natura sua (*secundum se*) non est monachorum, dixit abbas Isaïas; contrarium etenim est promissioni sanctitatis, et adversarium casti-

tati. Ille autem, qui hæc transgressus fuerit, erit sub canone verbi Domini nostri.

CANON 7.

De disciplina fratrum monachorum (*coenobitarum*) quod (*scilicet*) nequeant in verbo Domini nostri vagari per civitates et oppida, neque e coenobio egredi sine iussione directoris, et praefectorum coenobii. Quicumque autem ex necessaria causa egressus fuerit, praeferant ei tempus pro negotiis sui necessitate; quod si transgressus fuerit terminum (*tempus*) sibi a magistro suo constitutum, prima quidem vice canonem subeat ab ipso (*impositum*). Et si ausus fuerit secunda vice, eius quidem cella vendatur, ipse vero e coenobio eiicitur; nam ex assidua cum secularibus conversatione, plures ex altitudine morum suorum ceciderunt, et facti sunt in derisum videntibus (*eos*), ut dixit sanctus Mar Ephrem: aquila, quae inter domos nidificat, fumus excaecat oculos ipsius. Et in sermone de senibus dixit: quemadmodum sane sal ex aqua factum est, et eum ad aquam redit, vergit in perditionem; similiter et monachus (*coenobita*) ex mundo fuit, et eum ad mundum redit, perit.

Præterea mulieres haud intrent in cellas monachorum, neque habitent in eorum monasterio. Et cum ascendunt ad coenobium, ut benedictionem accipiant a reliquiis, quae in ipso sunt, et ut orent, in martyrio (*aede martyrum*), habitent (*pernoctent*) ceu ad auxilium, et sanitatem corporis, et animae: puer autem tonsus (*imberbis*) non recipiatur in coenobio, ne offen-

sionis causa existat. Omnes porro monachi meditentur in libris, et ministerium addiscant, ac expositionem. Praevaleat autem opus supra viros, et ipsum cogitent, neque cogitent inania verba. Cum vero in orationibus assidue erunt, opus manuale ne despiciant; multa namque mala generat otium, et is, qui operari noluerit, ne manducet. Is autem, qui transgressus hæc fuerit, subit canoni verbi Domini nostri.

CANON 8.

De directoribus, rectoribus, et praefectis coenobiorum, ut cum omni timore Dei gubernent, et nihil omnino faciant ex affectione, aut acceptione personarum, vel sine consilio communitatis; neque conniventes sint cum delinquentibus, et praevicatoribus legis, diligentiam vero ad euratam adhibeant ipsi, et ab aliis adhiberi curent, ut regulæ custodiantur. Iudicia (*lites*) autem quae oriuntur inter fratres, iudicent recte ac iuste, et ea omnia, quae mensuram virium suarum excedunt, cognoscenda deferant ad cellam magnam, et ad abbates, ac visitatores. Si vero is, cui procuratio, aut custodia depositorum, et operis communitatis commissa est, inventus fuerit mendax, ac dolosus, aut raptor, aut fraudator, aut absconderit quidpiam sive magnum, sive exiguum, et in examine communi, ac sub testibus veracibus convietus fuerit, in posterum munera huiusmodi ei non committantur. Similiter etiam frater perturbator, et contentiosus, aut qui secreta coenobii propalat exteris, uti et is, qui sanctum hoc schema pol-

luit: omnes isti correptionem magnam subcant, et e coenobio pellantur. Et is, qui haec transgressus fuerit, suberit canoni verbi Domini nostri.

CANON 9.

De episcopis, ut obediant patriarchae, et metropolitaniis suis cum omni humilitate, et timore Dei, et benedictiones debitas, ac oblationes, secundum consuetudinem quolibet anno sine obice offerant. Quando autem a patre communitatis vocantur ad concilium, aut ob aliam quamlibet necessariam causam, aut a metropolitaniis suis, cito ire festinent sine ulla contradictione. Metropolitani vero, et episcopi ecclesias, ac coenobia per oeconomos, aut procuratores irreprehensibiliter gubernent, non quidem ad damnum inferendum, sed ad augmentum, et abundantiam iis procurandam, et non ad destruendum, sed ad aedificandum, et nihil devium, et praeter consuetudines canonum agant; pugnent autem, ac decertent pro aedificatione communitatis, et stabilimento veritatis in claritate sincera, et timore Dei, tanquam homines, qui rationem de grege sunt reddituri.

Sed et iudicia iusta absque acceptione personarum iudicent cum aequitate, et iustitia, et munus non accipiant, quia munus exaecat oculos sapientium in iudicio, et avertit verba innocentium, etque a tramite veritatis abducit: et timeant verbum Domini, qui dixit: in iudicio enim, quo iudicabitis, iudicabimini; et mensura, qua metiemini, remetietur vobis. Et de coniugio filiae patrui canonem (*mulctam*) ne exigant, quia abro-

gavimus illum canonem, qui constitutus fuerat in detrimentum: et secundum morem antiquum, et definitionem, quae a saeculo est, faciant, et gregem Christi ne scandalizent. Is vero, qui haec transgressus fuerit, sit sub canone verbi Domini nostri.

CANON 10.

De sacerdotibus, et filiis ecclesiae (*ecclesiasticis*), ut caste, et conscientia bona perficiant ministerium altaris, et templi, idque circumspectione magna, neque perturbentur in orationibus suis, sed quiete, uti decet servos Christi ministerium obeant. Habeat itaque unusquisque eorum in promptu vestes, quae ministerio conveniunt, et calceos, ac orarium intacta facultatem. Saeculares autem nequeant praecipere in ministerio, nec se ipsos immittere in negotia ecclesiastica, aut in regimen, opera, et redditus facultatum ecclesiae, ac coenobii: sed inspectioni ac gubernationi episcopi negotium commendetur, quem admodum canones praescribunt; (*qui negotium perficiat*) per procuratores, et oeconomos fideles sapientes ac timeantes Deum, qui se ipsos cum omni cautela digna viae Christi custodiant, et eius mandata, et leges observare admoncantur: quolibet autem mense ac anno rationem cum eis ineant cum omni aequitate Deo grata, idque ne quidpiam devium fiat. Is autem, qui haec transgressus fuerit, esto sub canone verbi Domini nostri.

CANON 11.

Quod nemini ex clericis (*ecclesiae*

sticis), aut fidelibus fas sit accusare quempiam ex ordinibus apud iudices, qui foris sunt, nec potestas sit propalandi secreta ecclesiae extraneis, sed sicuti praescriptum est in antiquis canonibus, si quis metropolitanus, aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut laicus accusaverit patriarcham tenentem thronum apostolicum orientis coram extraneis, sive isti fuerint dynastae, sive magistratus, aut alii (*amplius*), et scandalum fecerit toti ecclesiae catholicae orientis, hic anathema esto, et privatus, ac depositus a gradibus sacerdotii. Similiter etiam si quis episcopus arguat, et accuset metropolitanum apud dynastas, et imperantes, qui foris sunt: item si quis ex sacerdotibus, et diaconis, et saecularibus, aut aliquis ex monachis accuset principes ecclesiae, aut fratres suos, et praesidium quaerat in brachio carnis, ac apud alienae confessionis homines secreta ecclesiae divulget, unde et scandalum, ac detrimenta communitati proveniant, idem iudicium subeat, alienusque fiat a communione ecclesiae, et a vivificis sacramentis.

At si quis iudicium habeat, aut accusationem, aut delationem cum aliquo ex his ordinum hominibus, in congregatione communi, uti canones apostolorum ac patrum statuunt, res examinetur cum omni iustitia, quae scilicet superior sit acceptioni personarum, veritatem confirmet, et iniquitatem damnet. Et ille, qui haec transgressus fuerit, esto sub anathemate patrum.

CANON 42.

De veneratione diei sanctae dominicae, quod fideles, et omnes ordines ecclesiastici cum corporis animaeque puritate convenire (1) debent in illa die ad videndam faciem Dei per orationes vespertinas, nocturnas, matutinasque ac mysteriorum, cessantes ab omnibus negotiis saecularibus, et conversantes in exercitiis spiritualibus; sancta quippe, et dominica est dies, mysteria resurrectionis et saeculi novi ac spiritualis representans. Similiter et diebus festis, qui sancti sunt, dispensationis (*Domini*), et commemorationum Apostolorum beatorum, ac martyrum, atque sanctorum. Libri autem divini legantur in iis diebus, et post evangelii lectionem verbi Dei enarratio (*concio*) habeatur iuxta antiquos canones. Nemini vero liceat solvere ieiunium salutare (*idest Salvatoris, quod et quadragesimale*), neque reliqua ieiunia; neque comedere fas esto cibos vetitos in feria quarta, et in feria sexta. Porro vinum gustare non licet in ieiunio Domini nostri, quia in eo (*vinum*) est crapula illa, quae sanctitatis ipsius ieiunii scopo adversatur. Interrogatus (*olim*) fuit catholicus pie recordationis sanctus Mar Sabariensis, an liceret homini bibere calicem vini post caenam ieiunii, ceu ad medelam; responditque, quod magis expediens sit christiano homini in ieiunio Domini nostri carnem edere, quam bibere vinum. Et si aliquis ex alienis

(1) In antiquo codice desunt sequentia, avulsam enim fuit folium.

confessionibus existat, qui vinum in ieiunio bibat, irregulariter operatur, et immundus ac reprobus habendus est. Is, qui haec transgressus fuerit, esto sub canone verbi Domini nostri.

CANON 13.

De libris visitationis (*ecclesiasticarum*) tempore praeterito scriptis (*concessis*) quibusdam hominibus, qui cum indigni essent, ecclesiastici regiminis curam concreditam habuere, potestatemque habuerunt, et exercuerunt, sententias indiciales ferendi, absolvendi a censuris, atque de sponsalibus et matrimonio ausi sunt statuere; unde factum est, ut omnia corrumpere, ecclesiamque ac fideles depravarent, sepes perrumperent, cautes conculcarent, corruptelas et abusus plurimos inducerent, saeculi nempe morem, et avaritiam, et pravas perversae ab origine animae cogitationes, atque in-compositas hominum affectiones secuti: de his, inquam, visitationum, aut procuratorum libris, qui sine delectu, et examine conscripti sunt sub patre nostro Iaballaha catholico (1), cuius animae requiem precamur, aliisve ante illum temporibus, huiusmodi scriptionem hominibus pervertis et imprudentibus sive scienter, sive ignoranter procurantibus, decrevimus et definivimus ab omnipotenti verbo Domini nostri, ut quidquid praeter legem factum fuit, minime constet, et ab hac die ac deinceps constitutur canon, et mandatum visitatoribus, qui e cella patriarchae

visitationis loca atque ad negotia componenda tum communia tum sacra ecclesiarum ac monasteriorum mittuntur, ut exacta inquisitione, et recto examine, sapientique pervestigatione perquirant, omniaque explorent, et sic indignum quidem deponant, et a propriae potestatis gradu removeant, patentesque eidem litteras auferant, quas ad cellam patriarchae deferant: dignum vero gradu, in quo fuit constitutus, quique omnia secundum acuitatis leges agit, et secundum Apostolorum, et patrum regulas gubernat, estque rectus, et prudens, atque in timore Dei conversatur, aliosque regit: hunc in suo proposito confirmet, nec ullatenus mutet. Quicumque autem ista transgressus fuerit, canoni verbi Domini nostri subiaceat.

Verba, quibus hisce canonibus finis imponitur, ipsiusmet catholici (2) manu descripta reperi (ita antiqui codicis scriptor), quae hic subijcio.

Benedicti sint a Deo, omnesque benedictiones assequantur auctores, et auditores, atque observatores horum canonum, qui ad utilitatem, aedificationemque sanctae ecclesiae, atque ad incrementum pietatis, et religionis constituti sunt. Deus, quaeso, sit ipse adiutor, virtutemque, et perfectionem per suae misericordiae gratiam conferat. Amen. Quicumque vero hos custodierit, a Domino custodiatur, et benedictionem induat, atque benedictione protegatur, et benedictio illum undique circumdet, sicut scriptum est: sic benedicetur homo, qui timet Dominum, et

(1) De Iaballaha catholico vide Assemanum iuniorum in commentar. pag. 182. (2) Timothei secundus, qui initio saeculi XIV. florebat, ut videtur apud Assemanum iuniorum in comment. pag. 201. 202.

qui custodit mandatum, custodietur.
Amen. (1).

Expliciunt canones una cum confirmatione, et obsignatione. Et Deo gloria, et gratiarum actio in saecula. Amen.

PRÆFATIO SOBENSIS.

Item ope Dei scribimus tomum se-

*cundum collectionis canonum syn-
dicatorum.*

In tractatibus tomi primi præcedentibus canones eos exhibuimus, qui omnibus indiscriminim conveniunt, ac necessarij sunt; in hoc vero secundo tomo eos, qui ad ecclesiasticos homines spectant, in quibusdam tractatibus exhibebimus, quorum hæc est præfatio (2).

TRACTATUS VI.

QUAE COMMUNITER ECCLESIASTICIS OMNIBUS PROPRIE VERO DIACONATUI AC PRESBYTERATUI CONVENIUNT.

I. *De ordinibus ecclesiasticis, et
divisione talentorum.*

Nonnulli veteres statuunt, sacerdotium quidem debere poni tamquam genus quoddam; gradus autem, qui in eo (*sunt*) tamquam species; ordines vero tamquam differentias; officium (*ministerium*) demum tamquam proprietatem.

IESUIABU.

Iesuiabus autem in sua canonica institutione ita dicit. Quamvis alia di-

cta sint de divisione talentorum, quae intra ecclesiam per impositionem manus conferuntur, ad dispensationem videlicet mysteriorum et ordinum ecclesiae; verumtamen iuxta traditionem patrum, quam disquisitione recta tradiderunt discipulis, tamquam doctores veritatis, vera et recepta ac nota est illa (3), quae de numero, et dispositione talentorum ita statuit, ut minister quidem unum talentum habeat in suo ministerio: presbytero vero addantur duo alia talenta, adeo ut habeat tria talenta in ministerio sui sacerdotij: unum scilicet

(1) Ille explicit codex receutor, cuius scriptor fragmenta quaedam ex Sobensis tomo II. in fine excerpit, quae suo loco indicabimus.

(2) Ille in compendio est præfatio Sobensis, quae in codice antiquo habebatur, aut cum via legi possint ea, quae scripta sunt pag. 91. a. t., et desit unum folium, uti monet ad marginem Assemanus senior, indidem supplēbimus ex ipso Assemano, qui codicem integrum sacrae congregationis de Propaganda Fide, collectionem hanc Ebediesu Sobensis representantem, proe manus habuit, et collegij urbani bibliothecae restituit, uti constat. At prohi dolor! ex aliquot annis codex ille in bibliotheca desideratur. Quis illum abstrulerit, nescio.

(3) Hoc integrum caput ebraice se latine edidit Assemanus iunior in tomo XIII. codicis liturgici ecclesiae universae p. 163.

et ministerii (*diaconatus*), et duo presbyteratus, quibus opus divinum operatur, dum accedit ad ministrandum baptisma illis, qui ad institutionem (*religionem christianam*) veniunt, per quod ex efficientia Spiritus sancti (1) generantur filii Deo: et veluti in mysterio suaviter fruuntur conversatione immortalitatis, et beatitudinis, quae expectatur; et dum accedit ad altare sanctum tempore quo inferitur oblatio, et mactat mystice sacrificium vivum Agni Dei, qui tollit peccatum mundi, et ibi tanquam pictor peritus figurat parabolice mysterium mortis, sepulturae, et resurrectionis, ac ascensionis in caelum Domini nostri, et adventus eius secundi de caelo, ut attollat secum filios ministerii adorandi fidei populi sui. Episcopo autem super tria adduntur duo alia propter impositionem manus graduum ecclesiasticorum, qui de sub eius manu germinant, dum deducitur donum sacerdotii per operam ac ministerium eius instar ignis, qui ex una scintilla producit plures scintillas, quin prior scintilla deficiat. Enim vero haud quaquam ulli facultas est recipiendi episcopatum, nisi prius receperit diaconatum, et sacerdotium, et propter hoc absque contentione quinque talenta sunt episcopo: unum est illud, quo ministrat in similitudinem angeli circa altare; duo reliqua, quibus in typo Domini nostri eorum altari sacerdotaliter propitiationem multorum perficit; et duo haec alia, quibus dextera eius producit chirotonia varias et diversimodas. Quinque talentis itaque perficitur donum gu-

bernationis ecclesiasticae. Quemadmodum scriptura (*uraita caldaice denotat pentateuchum*) quinque libris, et corpus hominis quinque sensibus, et manus quinque digitis, et corpus quinque divisionibus, atque gubernatio divina quinque commutationibus (*periodis, epochis*); et prima quidem ab Adamo usque ad diluvium; altera usque ad tempus Abrahæ; tertia ad Moysen primogenitum prophetarum; quarta usque ad initium gubernationis novae, quae per Dominum nostrum Iesum Christum; et ista est quinta, quae ab ortu Domini nostri primo usque ad revelationem eius secundam de caelo, quando sacerdotes ipsius ac ministri sine fine ministrabunt ei in ecclesia totali et non manufacta.

Antiqui autem dicunt ista typum esse eorum, quae in caelesti ecclesia fiunt. Quemadmodum enim ecclesia illa in tres ordines (*hierarchias*) dividitur, et unusquisque ordo in tres gradus distribuitur; ita et apud nos primus ex tribus ordinibus est diaconatus, qui in tres gradus dividitur, nimirum in lectores, hypodiaconos, et diaconos. Lectoris vero proprium est legere scripturas coram populo, hypodiaconi autem ornare templum, custodire fores, accendere lampades: diaconi demum proclamare, hoc est dicere: surgite ad orationem, stemus recte, attollite vocem vestram, et cetera huiusmodi.

Secundus ordo est presbyteratus, qui dividitur in presbyteros, periodotas, et archidiaconos. Presbyteri autem proprium est consecrare bap-

(1) In antiquo codice desunt folia, in quibus sequentia continebatur.

anum, et offerre oblationem. Periodontae vero proprium est visitare pagos: in locum enim chorepiscopi institutus est, postquam hic ex orientis ecclesiis sublatus fuit. Archidiaconi demum, qui princeps ministerii interpretatur, proprium est ordinare ministerium.

Tertius, aliisque duobus superior ordo est episcopatus, cuius gradus sunt: episcopus simplex, cuius proprium est ordinare lectores, hypodiaconos, diaconos, et presbyteros, benedicere periodontis, et orare super archidiaconum. Secundus, qui et superior est episcopus simplice, est episcopus metropolitani, eiusque proprium munus est ordinare episcopos simplices suae provinciae. Tertius gradus huius ordinis, qui superior est omnibus sacerdotii gradibus et pater communis, catholicus patriarcha est, cuius proprium est ordinare metropolitanos, et perficere episcopos.

Et addunt: quod Dominus noster Christus per personam humanitatis suae (*nestorianismus se prodit, unde melius diceret per se ipsum*) in re, et operatione, et per apostolos suos praecceptive haec ministeria exercuerit. Lector siquidem visus est, cum die sabbati ingressus synagogam fuit, eique datus liber Isaiae prophetae ad legendum. Hypodiaconus autem fuit, quum flagello funicularum eiecit de templo animalia, et mercatores, vendentesque columbas, et nummularios. Diaconatum praeterea exercuit in illa proclamatione: paenitentiam agite, appropinquavit regnum caelorum. Quae vero sunt presbyteratus peregit, cum baptizavit in fonte Ionaë, qui est ad latus Salem; et cum panem

et calicem benedixit in caenaculo haeto (*alias paschali*), et tradidit discipulis suis. Periodontae autem, cum ante ascensionem suam misit dno decem et septuaginta ad oves quae perierant de filiis Israël. Archidiaconatum autem exercuit cum ordinavit ministerium praedicationis eorum, et illos binos misit, et ne irent in viam gentiliū eos monuit, eosdemque prohibuit ab ingressu in civitatem Samaritanorum, docuitque a se excutere impedimenta cursus praedicationis, aurum, argentum, aes in peris, et divitias vestimentorum, atque amictuum et calceorum. Ministerium episcoporum simplicium exhibuit, dum inspiravit in discipulos suos, per quam inspirationem divisim (*partialiter*) acceperunt retinendi ac dimittendi peccata potestatem. Ministerium autem metropolitani efficienter figuravit, dum extulit manus suas super eos, et signo crucis sanctificavit eos, et ad institutionem populi (*iudaici*) et gentium misit eos. Patriarchatum demum, qui est principatus principatum in ecclesia, designavit per traditionem clavium regni caelorum, quas Simoni dedit, cum principem apostolorum ipse Redemptor eum constituit, et praesidentiam super communitatem ipsorum dedit ei verbis illis: tu quoque aliquando convertere, et confirma fratres tuos. Potestatem autem super totam communitatem eorum, qui instituuntur (*christianorum*) concessit ei in pastione agnorum, ovium, et ovicularum. Quae vero pertinent ad perfectionem episcoporum, quae fit a patriarcha, quidam hanc designari censuerunt in eo, quod apostoli non exierunt ad praedicandum

populo (iudaico) et gentibus, neque prius dederunt baptismum in nomine adorando Trinitatis gloriosae, nec chirotonias contulerunt, quam illapsu Paracleti super ipsos in caenaculo perfecti fuissent (1).

II. *De honore ecclesiasticis ordinibus a laicis debito, deque amore erga laicos ab ecclesiasticis exhibendo* (2).

... et tristitiae, atque contritionis animae traduntur. Maxime autem illi,

qui differunt paenitentiam ad placandum Deum, et tenent divitias loco paupertatis, et nomine tenus accedunt ad prima, et inserviunt ultimis, et quorum anima adhaeret affectionibus corporis: nos vero liberet Dominus noster a fructibus inconsiderantiae.

EX SYNODO IESUARI.

Post ea, quae utiliter ac salubri-

(1) Ad eandem huius codicis XIV. 17r. vult. extat apposita aequens additio, quam hic latine aduersam damus

"Domini Deique nostri ope finitus fuit hic codex feria quinta die 17. mensis benedicti regni prioris anno 1868 Graecorum. Deo autem sit gloria; et miseratio ad gratia eius amper oes descendat pene, et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

Descriptus fuit praedictus codex sub umbra et protectione beati et illustris sancti Francisci, quem sermone nostro mar Franse appellamus, ubi est sanctissimum domicilium, perflugium peregrinorum et pauperum, portus beneficiorum, et afflictorum refugium, in urbe benedicti Basini, quae urbe magna ac celebri Gos sexaginta leucis distat hoc est 780. miliaribus, cuius habitatores, utro custodiamur ab omnibus noxiis occultis et manifestis per dominum Spiritum. Amen. Nonniui porro ipsius sancti celeberrimi beati S. Francisci, quem mar Franse interpretamur, in hoc loco benedicto, sanctique Petri fide praedito Iudiarum, addictae sunt septem ecclesiae magnitudo et gloriose: atque in istis septem aedibus commemorantur centum fere coenobites moribus suis comparandi petri Antonio, et petri Maerrio, et petri Paule: quorum orationes, preces, sicut moras et antemurale universo mundo. Amen. Est autem in hac urbe benedicto Basio alia ecclesia admodum gloriosa et excoelsa, quae sanctae Mariae appellatur, et aliud coenobium cuius magnificetiam nulla potest lingua eloqui, quod S. Pauli dicitur. Praeterea in eadem urbe aliud visitur coenobium, quod sancti Sebastiani nuncupatur, cui simile aedificium oculus nun vidit; atque alia ecclesia, quae misericordiae et gratiae appellatur. Habetque insuper haec benedicta regio Indiarum altaria, sacras aedas, ecclesias, et coenobia, quorum numerum nemo novit. Praedictae vero aedes, et ecclesiae plena sunt coenobitis morum gravitate, atque sanctitate insignibus, quorum conversatio, atque actus, voces et linguae virtute et numero superant. Illorum orationes, preces, prociunt mihi, atque infirmis mei similibus etiam. Amen. In istis porro altaribus, aedibus, ecclesiis, et coenobis perpatum, et quotidiana oblatio corporis et sanguinis Domini nostri diligenter paratur. Eorum, oro, preces sint nobiscum. Amen. Metropolis autem indiese regionis omnis est Gos, atque in ea residet Synaelus hoc est supremus Praefectus regis magni et victoris, regis Portugallicae, qui appellatur don Guon, et lingua nostra dicitur rex, hoc est sultanus, Iochanan. Domusque tribuit illi regnum in terris, et in caelo etiam. Amen. Uique auferat ab ista urbe sancta et benedicta atque sancti Petri fide praedita Gos correptiones malas, et virgas furoris. Amen.

Conspicuit, hoc est corruptus, ebrius iste infimus paceror, vilis, et iuxta abiectus, et contemptus, piger, et ignarus, iners, et confusus, imbecillus, fex, et peripsema, furni verriculum, abominatum operarius, et vitiorum luto inquinatus, a virtutibus alienus, mandata solvens, at torpida perpetrans, stercus, et purgamentum filiorum Adam omnium; cuius nec nomen omnino nominandum foret coram hominibus, nisi forte ne meretur orationem omnium illorum, qui varus istos viles lecturi sunt, pauper, et miser Iosephus, episcopi et metropolitae uocem gerens, ab operibus vero remotus, et vacuus, quantum distat oriens ab occidente, et boreas ab austro, ac caelum a terra, et initium rerum conditorum a fine ipsarum... (2) Deret initium huius capituli, quod forsitan suppleri posset ex aliis eorum collectionibus, puta ex codice arabico mas. 56. tom. 2. bibliothecae orientalis I. S. A. pag. 507. recensito: nam codex noster, ut notius monui, est mutilus, foliis confusis ac permixtis constans, et quidam characteres persaepe ita corroti sunt, ut vix vel nullatenus legi queant: incipit autem pagina 112. codicis nostri ut sequitur

ter praescripta sunt, convenientissimum visum est nobis quaedam adscribere, ac superaddere de bonis operibus, quae iustificandis, et a reatu eximunt, et placant, neque ad iracundiam incitant. Ante alia vero reliqua dicendum est nobis de honore patrum, et magistrorum, et de praecleara institutione filiorum, ac discipulorum. De iis enim natura discretionis sua, scriptura ceu ad confirmationem firmiter demonstravit; verbum quidem praeceptivum, libri (*sacri*) vero per incitantes promissiones nunasque terrore plenas docent, atque erudiunt, eos quidem, qui generant, ut ament et erudiant natos suos; illos vero, qui generantur, ut ament, et honorent genitores suos; filii certe, ac discipuli ex debito (*id agant*); parentes autem, et magistri ex benignitate, ut illi, scilicet filii, honore ac amore affluentes obediant tamquam mediatoribus ac ministris suarum utilitatum; hi autem honore commoti inclinentur ad illos, qui ex ipsis sunt: atque ita poterunt (*utrique*) duplicare honorem et gaudium, ut nempe erudiantur, et non deserantur; nam ipsa natura videlicet tamquam doctor sapiens, et ipsis etiam naturae Dominus tamquam dominator et princeps, dedit hoc patribus et magistris, illud autem filiis ac discipulis. Et illud carnale (*officium*) quidem natura ipsa exigit, et inest etiam ipsis animalibus: hoc vero spirituale voluntas ipsa exigit: et exemplum habet, ut ita dicam, in eo, quod Deo placuit patrem se nostrum nomina-

re, nosque sibimet filios adoptivos gratia et charitate sua assumere. Et de ambobus, hoc est de illo et de hoc, praecipit legislator, ut ex ipsis textuum lectionibus constat: honora patrem tuum, et matrem tuam, qui fuerunt tibi causa, ac mediatores carnalis tui introitus in mundum mortalem. Et de illo spiritali dicit: in Iesu enim Christo ego genui vos per evangelium, utpote qui fuit nobis causa, et institutor, ut essemus gratiae filii. Missis itaque myriadibus aliarum sententiarum, quae diserte hanc rem inculcant, de his nos praecipimus, et admonemus in verbo Domini nostri, ut sollicitam curam gerant utrique huius coetus servandi ambas hasce monitiones, quae Deo placent, ac potissimum ne parentes et magistri conculcentur, et irritentur: neve discipuli ac filii corrumpantur et peccent. Eum vero, qui suscipit et facit, benedictio Domini custodiat ipsum; ille autem, qui non obtemperaverit, maledictioni vindictaeque divinae obnoxius existet (1).

III. *Quem quisque discendum ordo librum legere et meditari debeat.*

CANON APOSTOLORUM.

Libri isti legantur. Veteris quidem (*testamenti*) quinque libri Moysis, Iosue Bar-Nun, Iudicum, Samuel, liber regnorum, parabola Salomonis, liber Cohelet, canticum canticorum, Ruth, Iob, Esaias, et duodecim prophetarum, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Et isti quidem scripti sint pro ordine annorum. Pueris autem sapien-

(1) Ita ad sensum potius, quam ad verba, quae legi integre non possunt, reddidimus Iosue constitutionem synodalem.

tia Bar-Asirae, et psalmi Davidis. Ex libris vero novi (*testamenti*) quatuor evangelistae, Matthaeus, Marcus, Lucas, et Iohannes, actus Apostolorum, epistolae tres catholicae, et quatuordecim epistolae beati Pauli.

SCHOLAE NISIBIS.

Anno primo ponatur sessio (*cathedra*) ubi scholaribus panis (*victus*) adest, feria secunda post dominicam, cuius antiphona – post sepulturam tuam (1), – et ubi non est panis in schola, sed labore opus habent scholares, ut manducet, feria secunda post dominicam cuius initium antiphonae – non ex vivis. – Scribant autem anno primo primam partem intercessionum (2), et librum Pauli, et pentateuchum. Qui vero instruit chorum cantu, is doceat threnos defunctorum una cum lectione, quam in tabula tradit: anno secundo scribant secundam intercessionum partem, et psalterium David, et prophetas, lectionique, quam in tabula tradunt, adiungant hymnos sacramentorum. Anno tertio scribant tertiam partem intercessionum et novum testamentum, et cum tabula lectionum tradant odas.

Sabariesus autem catholicus, qui et Damascenus dignoscitur (*fuit nempe prius Damasci metropolita*) ob temporumurbationem aliter canonem constituit, dicit enim sic.

SABARIESUS (3).

Anno Arabum vigesimo supra ducentesimo (*Christi* 834), cum Aramaeorum terras perlustrarem, omnia castella, pagosque doctis clericis indigere perspexi, adeo ut in schola quoque Mar-Theodori, et in altera Mar-Maris, atque in ista Mahuzae praeter aliquot senes, qui ex tanta doctorum hominum copia pauci remanserant, ex iunioribus nullum litteratum reperire contigerit. Tirones quippe istos ne dici quidem canticum tenere comperi. Animadverti praeterea seniores illos scholae magistros fastidiosius discipulis instare coactos, ut lectiones, veluti pensum ediscerent, ea fere importunitate, qua medici aegrotos ad ab-synthium, aut myrrham, aut socotorinam aloen exhauriendam urgere cogereque solent. Quare mihi visi sunt illi scholares tantum a litteris abhor-rere, quantum aegrotos quisque amarissimi alicuius succi potionem fastidire consuevit; illos nempe ad scholam non doctrinae amor, sed ventris esuries vocaverat. Quin et eundem statum esse audiui regionis Elamitarum, atque Mesenae, et Persidis, et Chlorasanae. Quae res me summo dolore affecit; videbarque mihi similis homini, qui ex clara die in tenebri-cosum quoddam spelaeum intrasset, verebarque, ne temporis processu a-trior et luctuosior ecclesiae nox in-

(1) Chaldaei dominicam, se festa mobilis designant per verba initialia antiphonarum dictis diebus dicendorum, uti olim Latini per verba initialia introitus misae. De ordine autem praedictio-rum dierum festorum vide Assemanum scn. tom. 4. pag. 360, et seqq., et tom. 3. pag. 291.

(2) Praeae, appellatae intercessiones, dicendae a Nestorianis, compositae dicuntur ab Elia III. patriarcha, extant autem in codice syriaco amideni B. tom. 1. biblioth. orient. pag. 563., et nocturnae quidem (quae intercessiones a Sobeni collectionis doctore tam hic quam in catalogo librorum syria-corum cap. 194. appellantur) orationes nocturnae, et laudationes, et ierachorias, et intercessiones. Assem. scn. tom. 3. pag. 291. (3) De Sabarieso vide Assemanum san. tom. 5. cap. 25.

cumberet. Quamobrem hymnorum diebus dominicis canendorum per anni circulum ordinem composui, quem etiam in patriarchio reliqui, scholaeque magistrum insuper admonui, ut descripta ex eo codice exemplaria presbyteris locorum, aliisque in christianorum domibus ministrantibus distribueret. Quoniam vero iuxta antiquum morem postquam pueri psalmos legere didicerant, docebantur a magistris pentateuchum, et intercessionem percurrere, postremo prophetas iuxta scholarum stylium currentem; cumque ad novum testamentum progressi fuissent, ad officium quoddam addiscendum pueri dimittebantur; ego Sabariesus patriarcha mandatum canonicum constitui, ut in posterum postquam pueri psalmos, et cantica officii legere didicerunt, evangelium, et apostolum perlegant; tum demum ex veteri testamento sibi addiscenda seligant capitula lectionum dominicis, festis, et commemorationibus assignatarum, quae videlicet ex bemate legi solent: hisque absolutis, ita demum ad officia pro libito addiscenda abire permittantur.

MANDATUM THEODOSII CATHOLICI.

In domino Spiritu consilium vobis do, ut postquam adolescentes librum novi testamenti, tomosque lectionum, iuxta mandatum pia memoriae Sa-

bariesu patriarchae catholici, percurrerint, qui ad medendi, scribendive artibus incumbunt, nequitiam negligant attente legere expositionem novi testamenti, et codicem sacramentorum auctore Mar-Theodoro magistro magistrorum, et interprete interpretum. Si qui vero presbyterorum locum in ecclesia obtinere desiderant, sedulo etiam percurrant homilias totius anni, opus Mar-Hananesu catholici, et Iosue Bar-Nun, atque Pauli; et paracleticas orationes Barsumae, et Iosue Bar-Nun, ac Pauli (1).

MANDATUM ABRAHAM CATHOLICI.

In Domino nostro praecipio, ut senes, et qui annorum circiter quinquaginta sunt, perlegant librum paradisi (2), et libros Esaiae abbatis, et Mar-Evagrii (3), et patrum monachorum scripta.

IV. *De electione et ordinatione lectorum, subdiaconorum, et diaconorum, et quo quisque aetatis anno ordinandus sit.*

CANON 4.

Praecipit synodus, ut episcopi chirotonias quorumcumque ecclesiasticorum ordinum non in simplicibus locis, sed in sancta ecclesia, et coram altari facere debeant. Diaconissae autem, quia mulieres sunt, in templo

(1) De Theodoro agit in catalogo Sobensis Ebedicus cap. 19. apud Assem. sen. tom. 3. pag. 30. De Hananiasu primo agit cap. 82. apud Assem. citat. pag. 154. De Hananiasu secundo agit cap. 84. Assem. p. 155. De Iosue Bar-Nun cap. 89. Assem. cit. p. 165. De Paulo cap. 100. Assem. pag. 172. De Barsuma cap. 54. Assem. pag. 66. (2) Liber paradisi a Palladio compositus Ebedicu Soben. catal. cap. 46. Assem. pag. 49. alius videtur a libro paradisi composito ab Hananiasu monacho saeculi septimi nestoriano, vide Ebed. Sob. catal. cap. 75. apud Assem. pag. 144. De hoc autem libro videtur loqui Abraham catholicens. (3) De Evagrio Pontico vide catal. Ebedicu cap. 40. apud Assem. cit. pag. 45. De Esaia vero agit Sobensis in catalogo cap. 41.

quidem ordinationem accipiant, sed ante portam, qua ad cancellos ingressus patet (1).

CANON 2.

Qui aetate pueri sunt, etsi scientiam habeant, et scripturas legere didicerint, non est dextera manus illis imponenda, dum pueri sunt, sed lectores tantummodo fiant. Cum vero ad adolescentiam pervenerint, hypodiaconi ordinentur. Diaconi vero, qui adolescentiam superant, et iuvenum aetatem attingunt, velut qui ad annum decimum octavum, et ultra pervenerunt, manus impositionem suscipiant. Presbyteri vero, qui ad virilem aetatem pervenerunt, et prudentiam naturae convenientem assecuti sunt: ii autem, qui quintum supra vigesimum annum aetatis, et ultra attigerunt, isti presbyteratus ordinationem suscipiant. Attamen iuxta antiquum mandatum ante annum trigesimum presbyter non est ordinandus.

CANON 3.

Si quis fuerit idiota doctrina, necessitas antem exegerit, ut is ex coetu ministrorum altaris existat, si ore suo David (*psalterium*) non recitaverit, subdiaconus haudquaquam fiat. Ille vero, qui divinorum librorum scientiam non callet, puta lectiones, et novum (*testamentum*), et libros apostoli nescit, civitati diaconus non ordinetur. Ruri autem, si necessitas postulerit, et aliquos psalmos Davidis recitet, hic pago illi ordinetur

propter necessitatem, ne scilicet rus illud careat integro ministerio, sed praeponatur ei presbyter, qui illum institere omnino curet. Si autem id contigerit ante diem, quo presbyter vel diaconus ordinatur, se ipsum colligat, et in doctrina sit assiduus, ne ministri Christi similes sint laicis ruditate verborum suorum suaeque doctriinae.

CANON 4.

Praecepit synodus episcoporum qui in oppidis, ne in pagis et civitatibus diaconi septenarium numerum excedant, presbyter autem unus sit.

V. De electione, et ordinatione presbyteri.

CANON 1.

Quoniam vero multi episcopi ad utilitates foedas faciunt chirotoniam sacerdotii, et ordinant multos presbyteros ac diaconos in oppidis suae ditionis, propter quorum multitudinem oriuntur dissensiones in populo, qui in oppidis existit, definitione praesenti sanxit synodus episcoporum, ut quodlibet oppidum, in quo sint domus fidelium a triginta usque ad sexaginta coros (*continentes, sive fornaces, sive ignes, sive catinos*) unum presbyterum habeat: quando autem, Deo volente, presbyter ille obierit, periecuta per electionem totius oppidi segreget aliquem virum, eumque constituat in loco eius, qui defunctus est.

(1) De diaconis vide codicem liturgicum tom. XIII pag. 219.

CANON 2.

Ubi vero aliquis presbyter constitutus est, qui ordinatus fuerit per electionem ipsiusmet oppidi, non poterit episcopus alium presbyterum, qui sit ex ipso oppido, aut ex alia parte adscitus, constituere, et eo mittere, unde schismata, et divisiones in ecclesias iniiciantur. Diaconi autem, qui constituuntur in oppido ex voluntate presbyterorum, et filiorum oppidi, accedant ad impositionem manus; multi enim, qui simpliciter admoti fuere ad impositionem manus, suum ministerium neglexerunt, et timoris Dei contemptum prae se tulerunt, fidelesque, qui in oppido ipsorum erant, sciderunt, ecclesiaeque coetum perturbarunt.

CANON 3.

Presbyter, qui constitutus fuit in oppido, is in eo oppido, cuius gratia ordinatus fuit, ministret, neque possit, relicto proprio oppido, pergere ad administrandum presbyteratum in alio oppido. Non debet presbyter ex oppido suo eiici absque certo delicto. Is autem, qui propter notum delictum e suo oppido eiicitur, in aliud oppidum non recipiatur. Periodeutae vero, et episcopi ob commoda humana non possunt hisce confusionibus operam praebere, nam canon etiam oecumenicus ita praescribit.

CANON 4.

Placuit synodo oecumenicae, ut neque presbyteris fas sit relinquere

altaria sua, in quibus primo constituti sunt, et in aliis ministrare. Si autem facultatem habuerint a chorepiscopo, id eis fas esto; ex propria tamen voluntate minime possunt, nisi causa aliqua id exigat. Haec absque censura definivit synodus.

CANON 5.

Presbyteri, qui ex pagis sunt, in ecclesiis civitatum, episcopo praesente, aut presbytero civitatis, ne offerant oblationes, neque in ministerio dent oblationem, neque calicem. Absentibus vero civitatis filiis, si solus pagi presbyter praesens sit, det.

VI. Canones impositi presbyteris, diaconis, et universae communitati clericorum.

CANON 1. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut omnes presbyterorum, et clericorum coetus seccernantur a laicis in vestibus, et velamentis, atque tonsura capitis, praesertim vero in cingulo lumborum suorum. Annulos autem ex auro vel argento in digitis suis non ponant, neque lumbos suos fasciis ac perizomate ligent, ut belligerantes, ac reliqui. Sint autem quieti, et suaves erga se mutuo, et erga quemvis hominem. In plateis incesu lascivo non incedant, verba otiosa, iocosa, et ludicra non proferant, mimorum gestibus, et actibus se se non tradant, sed convenienti disciplina se se regant, praesertim erga ceteros. Haec ita definivit synodus oecumenica.

CANON 2.

Ex synodo Iohannis catholici (1).

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut nemo ex presbyteris, aut diaconis potestatem habeat discalceatus in communibus congregationibus proprii ordinis officium perficiendi. Numquam autem quisquam tempore ministerii cuiuslibet sine calceis in ecclesiis ingrediatur. Et quamvis aliquis in cella sua, cum solus orationem Deo persolvit, id ipsi fas sit, in communi tamen coetu id omnino nefas esto. At si rerum saecularium inopia laboret, et necessitas exigit eius ministerium, etiam in hoc casu permissum non est ei ullum ex ordinibus sacerdotii ullatenus perficere sine sacerdotali ornamento. Similiter neque presbyteris, nec diaconis conceditur perficere proprium ministerium cum soleis: solea enim vilis est, neque fas est cum ea comparare coram regibus terrenis; quomodo ergo operariis spiritualibus concedendum erit, ut cum solea compareant coram rege caelesti in ecclesia? Expedit autem, et aequum est, ut calceus specialis sit iis, qui sacramentis sanctis ministrant, tempore scilicet ministerii eorum; similiter et vestes speciales. Enim vero et illis, qui in lege veteri, vestimenta, et calcei erant sacerdotales in tabernaculo, quae ad tempus ministerii sacrificiorum adservabantur: sed quia apud nos propter huiusmodi rei difficultatem, complacuit spiritui sancto, ac benigne nobiscum egit, dicimus, qui potest cape-

re, capiat. Verumtamen omnino ministerium exhibere non possunt cum calceis soleatis, aut cum tunicis habentibus fimbrias adsutas. Si enim in veteri lege de viro, cuius fimbriae adsutae sunt, sermo fit cum execratione, quanto magis homo recedere debet ab hoc, ne scilicet appareat coram Deo cum veste huiusmodi? Si autem acciderit, ut aliquis schemate hoc contemptibili serviliter in ministerio compareat, separetur ab ordinibus angelicis presbyterorum, et ministrorum, qui sunt exercitus angelorum Domini perficientes ministerium ejus cum iustitia. Et haec in canone verbi Domini nostri.

CANON 3.

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut nemo ex presbyteris, aut ex ministris, aut ex filiis foederis templi ministerio addictis, possit legere lectiones in ministeriis sanctis, aut psallere psalmum, aut canere canticum, aut quidpiam recitare ex pretiosis ministerii mysteriorum, postquam escam corporalem acceperit, neque ieiunium servaverit sanctum. Haec in canone verbi Domini nostri definita fuere a sanctis religiosissimisque patribus.

CANON 4.

Quoniam vero sacerdotii ordo sublimior ac honorabilior est prae omnibus ordinibus et gradibus, et ea,

(1) De hac synodo vide Assemanum seniores tom. 4. pag. 188.

quae ipsius propria sunt, maxima existunt et gloriosissima, praecepit synodus episcoporum, quod congruat ipsis sacerdotibus, ut iidem consistent in omni puritate, et convenientia, ac rectitudine voluntatis, removentes, et dispellentes prorsus a suis cogitationibus omne odium, livorem, et inimicitiam, atque mentem perversam et amaram, quae omnia Satanae genimina sunt, atque doceant admonentque eos, qui in hoc conditionis nequam fluctu existunt, ita ut acquirant eos, et eosdem liberent a perditione animarum suarum. Siquidem vero aliqui reperiantur ita affecti erga homines ob suam indolem, aut amaritudinem, et livorem, ac inimicitiam; hi videlicet increpentur, et si poenitentiam non egerint, et resipuerint, removentur a ministerio sacerdotii sui.

CANON 5.

Aulivimus, nonnullos clericos esse, qui neglexerunt ordinem convenientem ministerio ipsorum, quod est continentia plenum, reprobatque magnam ventris molem (*vel* intemperantiam) et luxuriam, et mane manducare, et bibere in antecessum. Alios autem (*audivimus*) in cauponam, tabernam, et diversoria publica (*ingredi*) eorum, qui cibaria et potabilia ibi luxuriose edenda ac bibenda vendunt; et recumbere in scalis inordinate. De his ergo definivimus in verbo Dei, quod non possint mane comedere ac bibere presbyteri, diaconi, ac filii foederis, sed debeant abstinentiam servare usque ad quartam diei horam; iisque interdiximus, ne ingrediantur

in diversoria publica, neque in cauponas, neque in officinas. Illi autem, qui in viis sunt, aut in labore terrae, et marium (*cursu*), potestatem habeant comedendi, prout necessitas eos compulerit. Illi vero, qui altaribus inserviunt, abstineant a cibo usque ad horam nonam, nisi forte necessitas urgeat, puta cum aliquis puer proximus fuerit morti, et egeat baptismo. Is porro, qui aliter facere praesumpserit, anathema esto in verbo Domini nostri.

CANON 6.

Nemini autem ex clericis fas sit iugulare beluam, neque, ut ita dicam, avem. Si autem animal proximum fuerit morti, et praeter ipsum aliquis alius non fuerit, voce elati elamet, num forte respondeat ei aliquis homo, qui prope existat: alias ex necessitate conceditur ei, ut iugulet. At abscindere puerum, sive se ipsum, omnino nefas esto illi; nam destructor circumcisionis est, minime vero illius confirmator; christiani enim una circumcissione circumcidendi sunt, illa scilicet baptismatis. Circumcisio vero carnis, et praepitium cordis, solum est Iudaeorum antiquorum ac hodiernorum. Quoniam autem scripsimus nefas esse clericis iugulare, hoc etiam adiungendum duximus, quod clerici possint chirurgiam et medicinam exercere; nihil est enim quod impediatur, ne ipsi haec percerant.

CANON 7.

Quoniam vero baptismus est spiritualis circumcisio, ab iis qui ad ba-

ptismum accedunt, clericis nefas est quidpiam exigere. Si autem benedictio exhibeatur eis a parentibus eius, qui baptizatur, tamquam benedictionem accipiant; erimen vero manifestum est accipere eum exactione. Is autem, qui hoc fecerit, sine remedio existat, et a suo gradu deiectus esto.

CANON 8.

Presbyter, aut diaconus, qui relictâ sede proprii episcopi, pergit ad accipiendam chirotoniam ab alio episcopo, aut a metropolitano eius provinciae, non ministret in gradu sacerdotii, quod suscepit, sed cōhibeatur frenis verbi Dei per integrum annum; et postea, si videbitur episcopo ipsius, et hic misericordia motus eum suscepit, denuo ordinandus non est, nam ordinatio secunda prohibita est; verumtamen consistat in ordine ultimo omnium clericorum, qui ab eo legitime acceperunt ordinationem, suntque accepti. Eum vero, qui a patriarcha suscipit chirotoniam, a proprii ordinis ministerio arcere nequeant episcopi, aut metropolitani, ex quorum dioecesi est. Nam patriarcha est pater communis.

CANON 9.

Porro ubi sedet episcopus, clerici absque eiusdem iussione sedere coram eo non possunt. Simili etiam ratione ubi sedet presbyter, diaconi sedere nequeunt sine ipsius presbyteri iussione. Et ubi sedent diaconi, lectores, et hypodiaconi sedere non possunt absque ipsius diaconi iussione. Et tempore mysteriorum non possunt

deserere altare, ut aliō migrent, sed omnes in cancellis consistent, neque errent in diaconio, et in templo, atque in area ecclesiae sedentes, familiari colloquio ibi utantur; nisi quispiam fuerit infirmus: nam virtutes caelestes altare circumdant tempore, quo mysteria sancta offeruntur: is proinde, qui foris stat, societate angelorum se ipsum defraudat.

CANON 10.

Relatum fuit in congregatione episcoporum, quod nonnulli clerici ausu temerario se invicem petant, et stationem socii sui invadant, et quod se ipsos in statione, quae in ordine est, honorent, obliti nimirum illius dicti: ille, qui se ipsum humiliaverit, exaltabitur. Et illius sententiae gloriosi Pauli: unusquisque socium suum in charitate reputet tamquam praestantiorē se. Ne itaque huiusmodi inordinatio in ecclesia amplius obtineat, patrum canones exhibentes docemus, quod omnis presbyter, et diaconus secundum diem, in quo ordinatus est, et ordinabitur ab episcopo, aut metropolitano, aut patriarcha, locum habeat, ac stet in ordine supra socium suum, aut infra eundem socium, idque sive senior socio fuerit aetate et doctior, sive aetate iunior et doctrina minor socio extiterit. Et siquidem fuerit aliquis puer, et acceperit elihrotoniam prius quam aliquis senex, qui senex ordinatus fuerit post eum puerum, puer sane ille praecedat in statione senem, senex vero infra puerum consistat. Presbyteri autem, aut diaconi illi, qui non ex primariis filiis ecclesiae civitatis

extiterint, sed fuerint extranei, et ex alio loco, non possunt stare in ordine et gradu supra eos, qui ex ecclesia civitatis sunt. Si autem vi et temere attentare voluerint, corripiantur frenis verbi Dei, quoadusque desistant a propria audacia. Si autem aliquis clericus voluerit honorem deferre, et locum sibi superiorem cedere alicui eorum, qui forinsecus venerunt, non potest id efficere, nisi eum licentia eius, qui congregationis clericorum caput existit. Si autem doctor fuerit is, qui forinsecus venit, concedatur ei, ut supra consistat, ubi fratres eius voluerint adsignare ei honorem. Si autem non fuerit doctor, nemini, quicumque voluerit eum honorare, fas sit, idque ne aditus pateat audaciae idiotarum, et ignorantium; sed si presbyter is fuerit, infra omnes presbyteros stet, et si diaconus extiterit, infra omnes diaconos. Haec absque censura definierunt patres.

CANON 11.

De omnibus autem ordinibus sacerdotum et clericorum, atque ostiariorum dicimus, ut cum vocati fuerint a fidelibus ad quietes, (*convivia quae pro defunctis exhibentur*) et ad caenas, sobrie in cibo se gerant, et non gulose, ne luxuriose tamquam ad satietatem, neque fas illis sit repleri, et exinde portiones referre, nec a divitibus, nec a pauperibus, ne nomen Dei nostri blasphemetur inter eos, et inducant contumeliam, et convicia in pretiosa (*sacra ministeria*) ecclesiae. Is autem, qui haec transgressus fuerit, sub anathemate esto.

CANON 12.

Si quis ex clericis ecclesiae deprehensus fuerit, ab ecclesia suppellectilem furtim abstulisse, et director extiterit domus sanctuarii Domini, neque pudorem ei iniecerit verbum apostoli caelestis Pauli, qui cum idololatria recenset eum, qui diripit domum sanctuarii; de hoc statuimus, ut removeatur a ministerio gradus sui. Si autem resipuerit a sua nequitia, et paenitentiam egerit, atque pactum constituerit, et canonem sibi sanxerit, quod amplius iuxta sumum morem non operabitur, hic suscipiatur, ut ministret. Si vero non ex nequitia, neque ex more suo id contigerit, sed propter angustiam magnam, in qua exiebat, et a paupertate impulsus clam abstulerit, id quod furando surripuit, misericordia in eum expromatur, neque subsanetur: nam etiam ad cadavera mortua comedenda accedunt illi, qui esuriunt, sicut scriptum est.

CANON 13.

Si apud aliquem clericum, fidelem existimatum, situm fuerit depositum, is autem postea illud astute sibi vindicaverit, et negaverit, et quidem cum iuramento dominis eius; atque aliquando argumentis, quae lucide ostendant mendacium eius, negotium innotuerit; is, quicumque fuerit, suum ordinem amplius non exerceat, eo quod cum lucidus constitutus fuisset, tenebrosus evaserit. Si autem resipuerit, et pactum super se ipsum constituerit, suscipiatur, postquam diutinam paenitentiam ex-

hibuerit, et depositum domino proprio restituerit.

CANON 14.

Si quis presbyter, aut diaconus Iesum Christum abnegaverit, deinde paenitentia ductus resiquerit, ac redierit, longo tempore in paenitentia maneat: peracta autem paenitentia, suscipiatur, in ordine tamen suo non ministret, sed laicorum gradum teneat. Quod si ex tota virtute sua paenitentiam exhibuerit, denuo manus impositionem ab episcopo suscipiat.

CANON 15.

Si quis constitutus in quolibet gradu sacerdotii, alicui homini ad illum interficiendum venenum letale propinaverit, idque negotium apparuerit, atque innotuerit instar solis, atque absque ulla dubitatione; omnino exeat ab ecclesia, quia dignus non est, qui communicet mysteriis divinis. Et si praesens neglexerit ipsum, postquam apparuit facinus eius, et eum non eiecerit, reus erit coram Deo.

CANON 16.

De Eunuchis sicuti praeceptum est in sancta synodo, ita servamus: omnis vir, qui voluntate sua se ipsum castraverit, et membrum suum vitaverit, hic in clerum non recipiatur: si autem in pueritia sua violenter a dominis suis vir fidelis (*id est eunuchus, qui appellantur fideles, propterea quod eorum fidelitati committuntur mulieres*) factus fuerit, aut a praedonibus barbaris amputatus fuerit, aut

a medicis in aegritudine sectus fuerit, hic non removeatur de clero, nam id licet per canonem, non enim voluntate ipsius id ei supervenit.

CANON 17.

Si quis ex presbyteris, et diaconis, et filiis foederis, manducaverit ac biberit cum Iudaeis, et habuerit charitatem cum filiis crucifixorum, repellatur a ministerio gradus sui, donec exhibeat paenitentiam, ac firmiter proponat, quod hoc amplius non sit factururus, et foedus constituerit coram multis. Quod si illi, qui tales sunt, mentiti fuerint post promissiones suas, denuoque id egerint, prorsus deiciantur de gradibus suis: primo quidem, quia manducaverunt cum Iudaeis; secundo vero, quia mentiti sunt.

CANON 18.

Presbyter, aut diaconus, aut quilibet in catalogo graduum sacerdotalium recensetur, qui fuerit praestigiator, divinator, aut ariolus, aut cultor daemonum, aut sortilegus, aut nodos contexens, aut crediderit ethnico more stellarum rationi, quae astrologia vocatur, ille qui aliquid ex dictis exercet, omnino removeatur a ministerio sacerdotii sui. Saecularis autem anathematizetur, et abscindatur ab omni communione cum fidelibus.

CANON 19.

Placuit synodo oecumenicae, ut presbyter, qui crimen adulterii commiserit, cum antea temporis talem

usum non habuerit, et testimonium bonum praeberit, quod tali crimine non laboraverit, potissimum si expers coniugii sit; consistat in oratione ac ieiunio, et continentia anno uno, dabitque eleemosynas, et expicto canone suae poenae, tunc sacerdotium administret. Et si iterum relierit ad suum peccatum post paenitentiam suam, depositio a sacerdotio ei statuatur, neque amplius ministerium illi committatur, et hoc quamvis exhibeat paenitentiam: a communione tamen sacramentorum ne repellatur. Si autem presbyter ille fuerit coniugatus, et coniugem vivam secum habeat, atque in hoc crimine prehensus fuerit, depositionem a sacerdotio subeat, neque amplius ministerium sacerdotii ei concedatur. Sic etiam diaconus eodem hoc modo, sed sex mensium sit canon poenae eius: et post ieiunium, et orationem, ac eleemosynas exhibitas, facultas ei detur administrandi sacerdotium; et si iterum redit ad primum suum peccatum, detur ei rursus locus altera vice, sed dupliciter iudicium eius ad unum annum, et tunc ministrabit; et si denuo redit tertia vice, depositionem a sacerdotio subeat. Si autem coniugatus fuerit, et coniux eius vivat, et cum ipso sit, et viam suam transgressus fuerit, detur ei locus una vice, et triennio luat poenam sui delicti; ac ubi absolverit canonem suae paenitentiae, sacerdotium administret: quod si rursus peccaverit, depositio illi decernatur. Summatim autem; episcopus ob delictum suum primum deponatur, presbytero autem non coniugato semel detur locus (*paenitentiae*), coniugato au-

tem non detur locus, diacono vero bis detur locus, coniugato semel; saeculares demum semper ac deprehensi fuerint in hoc crimine, luat poenam. Eum porro, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica excommunicationi subicit.

VII. *De electione, et chirotonia chorepiscopi, idest periodeutae, qui est visitator, et de canonibus visitationis eius.*

CANON I. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut episcopus eligat ex ordine monachorum eum, qui institutus sit, atque doctus, sitque praeditus conversatione convenienti, et in congregatione totius ecclesiae adducat eum in medium, atque proclamet diaconus voce elata dicens: eligimus talem Christi ananitem ut sit chorepiscopus universae ditioni, omnesque sciant, illum constitutum esse; detur proinde ei numerus omnium ecclesiarum, et monasteriorum totius ditionis ad sedem pertinentis. Et ipse quoque eligat homines diligentes et sollicitos ac doctos ex monasteriis, et ecclesiis, eosque periodeutas constituat in universa ditione. Et illi, qui ecclesiarum sunt, non habeant potestatem in monasteria; uti neque illi, qui monasteriorum sunt, habeant potestatem in ecclesiis; sed unusquisque in loco suo, quae sui gradus sunt, diligenter euret. Chorepiscopus vero ipse egrediatur, et perlustret ecclesias, ac monasteria regionis. Et si fuerit in aliqua ecclesia, aut monasterio quidpiam abundans, in alio vero monasterio et ecclesia deficiens, accipiat ab illa, quae

abundat, et impleat defectum illius, quae eget. Inspiciat praeterea, quot sint oppida, quae sacerdotibus egeant, et constituat in eis, neque sinat oppidanos ab otiosis gubernari. Et si fuerint oppida destituta filiis foederis, ex quibus faciat sacerdotes, educat sacerdotes ex ecclesiis, aut ex monasteriis suae ditioni subiectis, eosque constituat in iis. Neque relinquat vel unam ex ecclesiis, et monasteriis absque sacerdotibus, ne contemnantur altaria, et templa sancta maneat absque ministerio, et maxime ne christiani tales sint nomine tenus, et operibus sint sicut ethnici, eo quod non praesit eis pastor. Videat rursus chorepiscopus omnia oppida, et unicuique oppido imponat taxam pro eiusdem facultatibus. Et omnia oppida dent benedictionem, quae sufficiat, quantum est in viribus, episcopo, quoniam et iste etiam debet dare tributum principi, qui supra eum est. Haec absque censura definivit synodus (1).

CANON 2.

Placuit synodo oecumenicae, ut quoties egreditur chorepiscopus, et per totam transit ditionem ad visitandum, videat, an ecclesiae, et monasteria clericis careant; vocet senes oppidorum, eosque alloquatur, doceat, admoneatque eos, et obsecret chorepiscopus unumquemque eorum, qui habeat filios, et filias, et separet ex filiis eorum, et oratione eos obsignet,

manumque suam iis imponat, atque eis benedicat, et fiant filii foederis, et instituantur, et tradantur ecclesiis, ac monasteriis, et praecipiat, ut in disciplina et doctrina educentur, fiantque heredes, et per manus eorum stabiliantur ecclesiae, ac monasteria. Haec absque anathemate definivit synodus.

CANON 3.

Placuit synodo oecumenicae, ut chorepiscopus non negligat sacerdotes, qui in oppidis sunt, sed sollicitus curam eorum gerat, et anxie exploret, qualiter ministrent altaribus, et quae ratione sanctificent baptisterium, et quomodo signent, et quomodo baptizent, quidque dicant quando baptizant, et accuratissima diligentia visitet totum ministerium eorum erga sacrum (*missae sacrificium*): similiter et ministerium quoque videat, quod est ad extra, quo modo scilicet ministrent fratres et sorores in templo, et utrum in suo ministerio canones habeant, qui haereticorum sint, et ipsi ignoranter iuxta eos ministrent: rursus utrum in nocte perturbatum sit ministerium eorum, et festinent, atque corripiant ipsam antiphonam, compleantque per alleluia; aut num manducantes bona ecclesiae, tempora ministerii intermittant. Et provideat, ut accurate diligenterque ministrent, ne forte negligentia proveniat a praesulibus, et poena veniat in totam communitatem.

(1) Hi sex canones, quos profert Ebediesu, consonant arabicis nicenis, quos videsis tom. 2. concil. apud Labbé, a canone nimirum 54. ad canonem 65. iuxta versionem Turriani, et a canone 58. usque ad 70. iuxta versionem Aleshami Erchellensis.

Eum vero, qui hæc transgressus fuerit, synodus oecumenica sub anathemate ponit.

CANON 4.

Placuit synodo oecumenicæ, ne sæculares potestatem habeant in oppida, ut absque iussu chorepiscopi sibi eligant ipsi illum, quem voluerint sibi præesse presbyterum. Similiter et in monasterio non possunt fratres, absente chorepiscopo sibi eligere præfectum monasterio. Si autem ipse abbas dum vivit, mandaverit, ut aliquis sibi succedat, et hic non fuerit eius consanguineus, aut concivis, poterit hic fieri abbas secundum canones priscos. Et illum, qui hæc transgreditur, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

CANON 5.

Placuit synodo oecumenicæ, ut chorepiscopus perlegat canones monachorum coram monachis, et ecclesiæ (*canones*) coram filiis ecclesiæ bis in anno, ut quilibet iuxta proprium canonem regatur, ne sint tamquam oves, quibus pastor non est, et percant destituti superiorum visitatione. Hæc absque censura definivit synodus oecumenica.

CANON 6.

Placuit synodo oecumenicæ, ut sacerdotes, qui in oppidis sunt, non administrent redditus ecclesiæ, uti monachi in suis monasteriis, sed chorepiscopus, et periodonta videant redditus ecclesiæ, ex quibus dent pres-

byteris, et diaconis, uti convenit, et recipiant peregrinos, ut iustum est: reliquum vero, quod supererit ex redditibus, sit pro expensis ne dirimatur ecclesiæ. Hæc absque censure definivit synodus oecumenica.

VIII. *De electione, et ordinatione archidiaconi, deque ordine ministerii eius.*

CANON 1.

EX SYNODO IESUAB.

Necessario itaque exigitur ministerium archidiaconi, qui coram episcopo præsit ministerio clericorum in omnibus ministeriis, et congregationum ecclesiasticarum temporibus. Et quemadmodum ecclesiæ relinquendæ non sunt absque episcopo, qui regat, cum ipse sit caput ecclesiæ, ita archidiaconus abesse non debet ab iis, qui electi sunt ad ministerium, et ad conventus ecclesiasticos. Et sane pulchrum est, et debitum, ac necessarium, ut quilibet episcopus habeat in sua cathedrali ecclesia archidiaconum. Ille autem, qui eligitur ad ministerium archidiaconatus, sit sapiens, disertus, mente sua per vigil, prudens, et patiens, rectæ voluntatis, iustus, misericors, peritus ministerii, atque rituum ecclesiæ. Et ipse præcipiat iuxta voluntatem episcopi omnibus temporibus circa ordinem ministerii: et voluntas episcopi latens, per linguam et verbum archidiaconi prodeat in publicum ad collocandos presbyteros in sedilibus, et ad ordines ministrorum: evangelium autem, aut ipse legat, aut eius iussu legat is, quicumque fue-

rit, quem vocaverit; ille etiam, qui sanctificat, ipsius iussu sanctificet. At si praesens fuerit episcopus, huius est praecipere, si velit, ei qui sanctificat, et lectores lectionum ipse designet, et ostiarios admoneat, et hebdomadas dividat, et investiget de negotiis ecclesiae. Et absque consilio, ac iussu archidiaconi non possunt clerici illi, qui regimen accipiunt ab ecclesia, ad oppidum, aut alium locum ire. Et omnis vir presbyter, aut diaconus, aut hypodiaconus, qui in civitate est, cum aegrotus non fuerit, nec necessitate alia, quae violenta sit et canonica, compulsus rusticatur ex mera sua voluntate, et tempore orationis inter socios suos non reperitur, sed ex contemptu relinquit populum et plebem, ac surgit, et sedet in diaconio, aut pergit in domum suam, et ad opus suum; hic increpatione dignus habeatur, et interdicto. Archidiacono praeterea congruit vigilantia maxima, ac circumspectio, ut sedulo et non negligenter, strenue et non remisse suum impleat ministerium, ut sit exemplar bonum tam clericis sociis suis, quam aliis multis, sitque ad illuminandum suum ministerium instar lucernae coram episcopo, et coram tota ecclesia. Et iudicium quod inter clericos accidit, hoc est quod homo habet cum socio suo, aut praesules ecclesiae ac filii ecclesiae secum invicem habent, ipse audiat, ac dirimat inter eos. Et si necesse fuerit, convocet praefatos ecclesiae, ut una eum ipso audiant, ac dirimant; et clerici ecclesiae extolli nequeunt supra capita ecclesiarum. Et praesules ecclesiarum ipsi soli administrare negotia eccle-

siarum, aut excommunicare presbyteros filios ecclesiarum suarum non possunt. Si autem difficile negotium contigerit inter eos, illud archidiacono deferatur: at si difficilior foret, deferatur episcopo, ut ab ipso resolutionem accipiat. Has porro constitutiones nemo ex iis, qui subiecti sunt ordinibus, transgrediatur in verbo Domini.

CANON 2.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut archidiaconus videat substantiam, et proventus ecclesiae, et dona ac munera, quae in ea sunt, et iuxta quantitatem congruam alimentum dispenset. Neque sint multi clerici in ecclesia, ne oneri sint ecclesiae; neve sint pauci clerici in ecclesia, ne diminuatur ministerium, et contemnatur sedes, sed iuxta copiam substantiae, et iuxta quantitatem donorum inspiciat, et constituat in ea clericos. Haec porro absque excommunicatione definivit synodus.

IX. *De oeconomo, et procuratore, deque eius administratione.*

CANON 1.

EX SYNODO SANCTI IESUAE CATHOLICI.

Relatum fuit congregationi patrum, quod nonnulli sacerdotes, et fideles audeant rapere dispositionem substantiarum xenodochii, et domorum peregrinorum, et ecclesiarum, ac monasteriorum, uti et coenobiorum; idque absque scientia, et iussione epi-

scopi qui praest regiōi; id autem contentiosi atque audaces agunt, ut sibi et hominibus suis rapiant redditus illorum. De his itaque praecipimus in potestate caelesti, ut nemo ex presbyteris, et diaconis, ac fidelibus potestatem habeat in verbo Dei rapiendi statum (*officium*) dispensationis substantiae locorum, quae supra enumerata sunt, aut diripere proventus eorum, sed iussu ac beneplacito episcopi, et consilio hominum piorum ac iustorum eligatur persona iusta, casta, ac diligens, quae congruat administrationi substantiae ecclesiae, aut monasterii, ac domus peregrinorum, aut xenodocheii. Is autem, qui ausu temerario aliter facere attentaverit, sit anathematizatus, et ira Dei maneat super eum.

CANON 2.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut archidiaconus deputet oeconomos et procuratores, ex quibus quidam sint super redditus et expensas, alii su-

per substantiam atque gazas ministerii: singuli vero circumspecti sint circa rem sibi creditam, ne in tenebras exteriores proiciantur, uti ille servus negligens ac malus. Haec si- ne censura definivit synodus.

CANON 3.

Redditus etiam, et omnia donaria ecclesiae, quando visitabuntur, committantur viro fidei oeconomus, et ita tradantur ei omnia descripta, cum syngrapha receptionis; claves autem oeconomatus super altare collocentur ab archidiacono, cuius mandato ab altari eas recipit ipse oeconomus accedens ad altare. Et quando dimittitur ab oeconomatu, siquidem archidiaconus eum dimittere voluerit, claves omnes oeconomatus, et scripturae omnes, seu syngraphae receptionis ipsius oeconomi, et liber rationum eiusdem super altare collocabuntur ab ipso oeconomus manibus suis; et, prout meretur, retributionem suam a Domino altaris recipiet, sive bonam sive malam.

TRACTATUS VII.

DE REGULIS ET CANONIBUS MONACHATUS, ET DE
PERFECTIS OPERIBUS RELIGIOSISQUE MORIBUS
HUIUSMODI INSTITUTUM ANGELICUM
AMPLECTENTI CONVENIENTIBUS.

Post ea vero, quae definita sunt de archidiacono et ministerii eius modo, iuxta ordinis nobis propositi seriem, agendum nobis erat de electione episcoporum, deque iis, quae ipsis conveniunt, nam ex inferiore ad superiorem coepimus ascendere gradum, uti ordo exigit. Sed quoniam illi, qui ad hunc gradum excelsum eliguntur, plerumque ex monachorum coetu assumuntur, consequenter propterea et acquirisse de monachatus historia, deque huius canonibus scribere adgredimur in hoc tractatu septimo, idque etiam eam ob causam ut ecclesiae rectores facili negotio sciant ea, quae veris monachis congruant, ne studiose laborarent pro novis legibus edendis; praeterea, ut periodeutae sciant, qui, et quales sint canones, quos legere debeant in coenobiis.

1. *Undenam deducatur hoc monachatus institutum, et a quo initium habuerit.*

Coetus itaque monachorum in veteri lege vocabantur filii prophetarum, uti Elias, Eliseus, et reliqui. Cum autem Christus Salvator noster in mundum venit, hic coetus primo regni eius disciplinam didicit: quin et plerique apostolorum viden-

tur fuisse ex hoc coetu. Ipse autem Dominus noster perpetuo iis (*huic coetui*) adhaerebat, et toto tempore, quo in hoc mundo vixit, institutum eorum professus est, ut ipse Paulus ille divinus ex hoc coetu, arguebat rebelles, qui erant filii populi sui, dicens: homines, quibus dignus non erat mundus, egeni, angustiati, persecutionem passi, non ex coactione aliqua, sed quia ipsi beneplacito propriae voluntatis talia in se susceperunt ob spem regni caelorum; et facti sunt tamquam errantes in deserto, et reliquerunt tranquillitatem (*vitae*), et habitaverunt in scissuris, et cavernis; et loco indumenti, pellibus vestiti sunt, cum reliquis quae recensuit Paulus, cum argueret perviciaciam Iudaeorum per filios prophetarum istos, eo quod maior non esset fides ipsorum fide horum; neque iustitia prae illis abundetis, quemadmodum, et spem, instar eorum expectatis. Et si isti, qui ita magni sunt et sancti, nobis ipsis indigebant, ut per nos acciperent consummationem veritatis, quanto magis vos debetis eos imitari, et eorum mores aemulari, et evangelium Christi instar eorum suscipere? Coetus porro hic, filii prophetarum appellati sunt quoad usque susceperunt evangelium Christi: ab eo autem tempo-

re vocati fuere exeuntes, quia scilicet ex mundo exierunt, et se se exercent in bello, quod cum adversario est. Ubi vero omnes populi evangelio crediderunt, et exierunt multi e populis, et coetus eorum invaluit, multumque crevit, graeco vocabulo, monachi vocati sunt, et aedes eorum monasteria, quae interpretantur crypta solitariorum. Tunc patres videntes, eorum hunc magnum esse, et multitudinem populi attrahi post eos propter signa, quae per manus eorum fiebant, per quae multi initiabantur; tunc, inquam, maxima cura, ac sollicitudine condiderunt eis regulas, quibus gubernarentur; ita ut, dum regulae eis prodesse, et causa essent pulchritudinis morum, et per mores praeterea fierent speculum pulchrum omni homini, in duplum proficeret per manus eorum fidei catechesis, et omni homini essent causa gloriae.

II. *Canones et regulae praescriptae a patribus.*

CANON 1.

Placuit synodo oecumenicae, ut cum fit aliquis praefectus monasterio, non quilibet indiscriminatim praeficiatur, sed ille, qui sub disciplina educatus fuerit in monasterio, et monasterii canones noverit, et valeat ignaros admonere, sitque bonae conversationis, ac sciat scribere et legere, ac praesertim inter virum et socium eius iudicare, et praefecturam dignitatemque diligenter sustinere. Qui itaque eiusmodi moribus praeditus apparuerit eo tempore, quo sub magistri sui potestate constitutus erat, et fidelis

in omnibus monasterii negotiis sibi commissis extiterit, hic ipse monasterio praeficiatur. Cumque praefectus fuerit, id in primis curabit in tota anima sua, ne quid in monasterio desit, ne propter penuriam congregatio fraternitatis dispergatur, et peregrini non habentes unde sustentari possint, tribulentur. Maioribus autem subiaceat, episcopo scilicet, archidiacono, et chorepiscopo; neque vendat, aut emat possessiones monasterii sine chorepiscopi iussu. Atque haec ita definivit synodus.

CANON 2.

Placuit synodo oecumenicae, ut abbas attente consideret fratres, qui zelo timoris Dei flagrant, et sedulo benigneque animo sunt, atque contristantur de penuria monasterii, et solliciti cognoscuntur de fratribus suis. Ex his aliqui coram abbate ministrent, alii inter oeconomos, alii inter ianitores, alii in procuratione monasterii; et quisque eorum locum suum diligenter curat. Haec sine excommunicatione definivit synodus.

CANON 3.

Placuit synodo oecumenicae, ut ille, qui fit visitator pro monasterio, et pro fratribus suis ingreditur, et egreditur, debeat esse usquequaque purgatus, neque vinci ab avaritia, nec quidquam sibi ipsi possidere, sed sufficiat ei id, quod cum benedictione tollit ab abbate; id enim, quod sine benedictione abbatis tollitur, cedit in maledictionem accipientibus ipsum. Domet etiam suam affectionem, at-

que mentem suam, et subiiciat suum desiderium suosque motus, neque attrahatur ab intuitu oculorum suorum, neque ab aurium suorum auditu, et antequam praevaricationes contingant, eas praevideat, comparatusque sit ac promptus adversus eas, neque abiiciat animum ob occursum laqueorum et offendiculorum, quae obviam ei accidunt, sed constituat murum puritatis et sanctitatis omnibus membris suis (1), ne comedat, aut bibat eum mulieribus, neque multiplicet colloctionem eum eis, neque legat libros cum iisdem: et contristetur praeterea de indigentia monasterii, et de penuria fratrum; neque commoretur in loco, in quo occasio est scandali, neque det quidpiam e monasterii rebus homini consanguineo suo, neque amicis et proximis suis: et omnis, qui eum videt, proficiat ex ipso, ita ut impleatur in eo, quod scriptum est: beatus vir, propter quem glorificatur nomen Domini eius.

CANON 4.

Placuit synodo oecumenicae, ut congregatio totius fraternitatis sit assidua in ministerio et lectione et ieiunio secundum morem, qui ab abbate constituitur eis, et laborent in salubris simul, et omnis peregrinus, qui sit filius foederis, cum ipsis sodeat ad mensam, at saecularis scorsum ac separatim. Eius autem, qui non laborat, dum est sanus, diminuatur portio. Qui accusator fuerit, statim dimittatur ex monasterio. Ille, qui furatur, statim dimittatur

ex monasterio. Fratri ebrio usque ad tres vias parcat, et suscipiat poenitentiam sui delicti. Ille, qui non exhibuerit obedientiam, statim dimittatur ex monasterio. Ille, qui odit ministerium, et ieiunium, et non amat institutionem, statim dimittatur ex monasterio. Ille, qui communitatem conturbat, et concitat divisiones, statim dimittatur ex monasterio.

CANON 5.

Placuit synodo oecumenicae, ut non possint monachi facere participationem (*symposia*), instar reliquorum clericorum, et saecularium: et carnem in suis monasteriis non comedant, et vestibus albis ac palliis non amicianter, neque calceis pedes suos induant, sed sandalii: et loris atque cingulis constringant lumbos suos; sintque casti in veste, et indumento, uti et in omnibus actibus suis schemate pulchro se gerant, sintque alieni ab omnibus moribus saecularibus, quemadmodum faciebant patres nostri antiqui qui nos instituerunt, et erant veri monachi. Officium autem septies in die absolvant, mane, tertia, sexta, et nona horis, vespere, et in mensa, et nocte, ut consentiant illi dicto beati Davidis: septies in die laudem dixi tibi super iudicia tua iusta. Quando vero abbas recipit aliquem fratrem in monasterium, examinet et investiget exacte, quis sit illius, quem suscipit, actus, et unde sit, et quare monachus fieri velit: et si servus sit, ac eius dominus fidelis

(1) In codice antiquo male assato sequentia habentur in pagina, quae ibi signata est numero 122.

fuerit, non suscipiatur, nisi dominus eidem concesserit; quod si vero ingenuus, et liber fuerit, habeatque parentes fideles, qui nolint, non admittatur: at si seiunctus fuerit a parentibus suis, et sui iuris sit, ac seorsum habitat, suscipiatur. Si autem habeat uxorem, et haec non consentiat, non suscipiatur. Quod si habuerit filios parvulos, quamvis uxor eius consentiat, non suscipiatur. Haec absque excommunicatione definivit synodus.

CANON 6.

De ordinatione temporum et horarum hiemis, et aestatis, quomodo debeant fratres lectioni et labori vacare.

In aestate, quae calida est, laborent a mane usquequo dies incalasciat, et ubi incaluerit, ingrediantur ad orationem, lectionem, et silentium usque ad horam sextam, et cum ministerium horae sextae persolverint, gustent aliquid modicum, et requiescant usque ad horam nonam. Et ubi officium expleverint horae nonae, exeant iterum ad laborem usque ad vespas. At in hieme frigidissima a mane usque ad horam tertiam perseverent in lectione, et ubi officium expleverint horae tertiae, exeant ad opus usque ad horam sextam: et ministerio horae sextae perfecto, legant, et silent usque ad horam nonam. Et cum horam nonam persolverint, exeant, et laborent usque ad vespas, ut sustententur. Hic ordo, et regula haec servetur pro lectione, et labore in aestate et hieme, quae mutetur.

CANON 7.

Placuit synodo oecumenicae, ut a praesenti tempore, et deinceps nemini liceat includi in domibus, aut consistere super columnas, neque nutrire capillos, aut ferrum proicere, aut vagari extra monasterium sub nomine vano luctus. Et ille, qui adversus hosce canones contenderit, et contumaciter ob inanem gloriam quidpiam ex his fecerit, sit excommunicatus.

III. *Canones positi a Mar-Abrahamo (1) superiore monachorum, qui in tota Persidis regione sunt.*

CANON 1.

Primum quies iuxta praeceptum patrum, et secundum verbum apostoli ad Thessalonicenses scribentis: rogo autem vos fratres, ut magis abundetis, ac solliciti sitis, ut sitis quieti, et seduli in vestris actibus. Et rursus dixit: haec ipsa autem praecipimus, et obsecramus eos in domino nostro Iesu Christo, ut in quiete laborent, ac suum panem comedant. Isaias praeterea dixit: erit opus iustitiae pax, et exercitium iustitiae quies. Abbas item Antonius admonet, quod sicuti piscis ex aqua eductus moritur, ita et monachus cum trahitur extra propriam cellam. Rursus sanctus Marcus monachus dicit, quod si non quiescit corpus, nec mens quiescit. Silentium autem his duobus temporibus servatur, aut in lectione assidua et oratione, aut in labore manuum ac in meditatione, sicut dixit abbas Isaias, et sicuti Sapiens quoque ipse ait: mul-

(1) De Abrahamo isid. vide Assemanum seniores B. O. tom. IV. a pag. 872.

ta mala procreat otiositas. Item : semper in concupiscentiis iacet homo , qui opus non exerceat. Consistamus ergo in cella nostra cum quiete , et fugiamus otium , quod detrimentum infert ; certe ac firmiter tenentes quod si socedamus ab ipso (*silentio*) fieri non possit , ut nos folia proferamus fructusque demus : quin immo etiam vita religiosa destituemur.

CANON 2.

DE IEIUNIO.

Ex verbis Domini nostri : cum ablatus fuerit filius hominis , tunc ieiunabunt in illis diebus. Apostolus item dixit : in ieiunio multo. Et rursus : ieiunantibus , et Deum precantibus. Rursus ex patribus : quod ieiunium nos coram Deo adiuuabit. Item : non sit remissus in obedientia ieiunii. Fructus enim ieiunii , et auxilia quae ex ipso sunt , discere possumus certissime a Moyse , Elia , Daniele , ac sociis eius , a Salvatore nostro , apostolis , et patribus omnibus. Servemus ergo ieiunium , utpote quod causa est multorum honorum , et ad veram vitam perducit.

CANON 3.

De oratione , lectione , et officio horarum canonicarum ex verbo Salvatoris nostri. Dixit autem eis etiam parabolam , ut semper orarent , neque eos taederet. Rursus : estote semper vigilantes , et orantes etc. Item : vigilate , et orate , ut non intretis in tentationem. Et apostolus dixit : in oratione perseverate , et vigilantes in ea

estote , et gratias agentes. Marcus quoque dixit : oratio mater est virtutum.

De lectione autem scribens apostolus carissimo suo Timotheo dicebat : quoad veniam ego , insta lectioni , et orationi , ac doctrinae : haec meditare , et in his esto. Dominus vero noster Deus ad Iesu Bar-Nun dixit : ne deficiat ab ore tuo liber hie legis , et esto meditans illum nocte ac die etc. Item Moyses ad populum dixit ; sit tibi signum super manum tuam , et memoriale inter oculos tuos. Et ex patribus : sine lectione autem assidua et oratione ad Deum non potest in anima disciplina pulchra esse. Marcus item sanctus dixit : ora quidem Deum , et aperiet tibi oculus intellectus tui , ut cognoscas utilitatem , quae ex oratione et lectione est.

De ministerio vero , et horis psalmista dixit : septies in die laudem dixi tibi super iudicia tua iusta. Et Daniel ter in die genua sua flectebat , procumbebat orans , et confitens coram Deo suo.

CANON 4.

De taciturnitate , mansuetudine , et solitudine , et ne quis interloquatur fratribus suis loquentibus , et voce quicta utatur , et ne cum clamore ac ira colloquatur.

De taciturnitate autem dixit Hieremias propheta : beatus vir , qui portaverit supra se iugum tuum in sua adolescentia , et solus sedebit , ac tacebit , quia supra se suscepit iugum tuum etc. Item abbati Arsenio in revelatione dictum fuit : Arseni fuge , tace , et quiesce ; et iterum tace , ne te ipsum existimes (*esse aliquid*.)

De solitudine Hieremias dixit : domine Deus fortis non sedi in synagoga malignantium, sed timui a conspectu manus tue, et solitarius sedi.

De mansuetudine vero Isaias dixit : ad quem respiciam, et in quo habitabo, nisi in mansueto, et in humili corde, qui trepidat a verbo meo? Dominus autem noster dixit : discite a me, quia mansuetus sum, et humilis in corde meo, et invenietis requiem animabus vestris.

Ne autem aliquis obloquatur inter verba fratrum suorum, ait Sapiens : et in medio narrationum ne loquaris ; et taciturnitas fructus est sapientiae ; et qui multa loquitur, ipse demonstrat defectum mentis suae.

Quod vero quieta voce, et non cum clamore, ac ira loquendum sit, ait apostolus : omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, ac blasphemia tollantur a vobis, et nulum verbum abominabile de ore vestro exeat etc. Item : quiesce ab indignatione, et quiesce ab ira.

Studeamus itaque, ut haec omnia pro nostris viribus impleamus : nam auxilia divina in ipsis latent, neque possumus sine ipsis placere Domino nostro.

CANON 5.

Quod in ieiunio quadragesimali absque necessitate et facultate communitalis frater extra cellam suam egredi non debet.

CANON 6.

Frater absque necessitate aegritudinis, aut licentia communitalis ne vagetur per monasteria, et civitates, et oppida, neve per domos circumagatur, neve manducet inter fideles. Atque ut compendio dicam, nemo potest e cella sua egredi, et ad aliquem locum pergere sine licentia abbatis.

CANON 7.

Nemo murmuret de fratre suo, aut accuset eum coram fratribus suis, aut coram quolibet. Ait psalmista : qui accusat fratrem suum in occulto, eum odio habebam. Item : sedebas, ac adversus fratrem tuum cogitabas etc. Item apostolus : nolite murmurare, sicuti quidam illorum murmurarunt etc. Caveamus itaque ab accusatione, ne simus socii iniqui.

CANON 8.

Die dominica, dum congregantur fratres, ille primus, qui ad ecclesiam venit, accipiat librum sanctum, et sedeat in loco illo, qui delectus est, et meditetur in libro, donec adveniant omnes fratres, ita ut singulorum, cum accesserint, mentem intentam habeant ad auditionem lectionum, neque declinent in colloquia aliena, aut in narrationes, et historias calamitatum, et bellorum, aut in sermones saeculares, sive in confabulationes perniciosas animae, aut ad aliquid divertantur, quod alienum sit ab hoc eximio instituto.

CANON 9.

De ieiunio non solvendo, nisi ob huiusmodi causas, puta infirmitatis corporis, aut ob adventum peregrinorum, aut iter, aut opus difficile totius diei. Sine hisce quatuor causis quicumque frater deprehendatur propter suae disciplinae relaxationem, et negligentiam solvere non irritare praeceptum hoc sancti ieiunii, sciat quod alienus sit a congregatione nostra.

CANON 10.

Fratres cum veniunt, et suscipiuntur, probentur tribus annis intra coenobium, et tunc siquidem recte se gesserint, concedant eis ut possint aedificare sibi cellas, et quoad sufficit virtus communitatis adiuvent eos secundum consuetudinem. Aut si fuerint cellae vacuae, eis dentur. Quod si vero aliter conversati fuerint, dimittantur, et abeant in pacem.

CANON 11.

Si quis adverterit fratrem suum contemnere aliquid horum, quae supra dicta sunt, vel infra dicentur, ne famam eius divulget apud fratres suos, et eos conturbet, aut apud superiorem, eumque molestia afficiat: verbum enim inconstans conturbat cor viri: sed vocet eum, et cique dicat inter se et illum solum secundum verbum Salvatoris nostri: corripe eum inter te et ipsum solum: quod si minime (*emendavit se*), coram duobus

aut tribus: et si nondum corrigatur, coram tota communitate: et si a tota fraternitate non susceperit emendationem, sciat quod alienus sit a nostra congregatione.

IV. *Regulae Mar-Dadiesu (1) abbas coenobii magni, qui Mar-Abrahamo successit.*

CANON 1.

Omnis frater, qui deprehensus fuerit mente corruptus fidem ecclesiae catholicae minime sequi, neque orthodoxos patres suscipere, illa praesertim splendida luminaria, sanctissimos ac beatissimos, sanctum nempe Diodorum, et sanctum Theodorum, ac sanctum Nestorium (2), eorumdemque spirituales filios, ex quorum doctrina ecclesia universa orientis institutionem, baptismum, et mores accipit, convictusque fuerit contemnere aut reprehendere statuta ab illis doctrinae fundamenta, sive sequi aut suscipere aliquem ex iis doctoribus, qui sancto Theodoro posteriores eisdem vestigiis minime adhaeserunt, sed diversas et alienas ab eius sensu interpretationes et sententias amplexi sunt; sive etiam patres, et monachos a patribus nostris antiquis probatos et susceptos parvipendere, atque despiciere; aut Messalianorum nomen istud sibi falso arrogantium haeresim tenere, aut detestabili hoc errore infectos sequi, et suscipere, neque eodem potius anathematizare et detestari, hunc volumus sine mora e nostra congregatione segregari.

(1) De Dadiesu vide Assemanum seniores tom. III. pag. 98. et seqq. (2) Nestorianismus aperte proditur in hoc canone: de patribus autem, quos recipiunt, vel repudiant Nestoriani vide Assemanum seniores tom. IV. pag. 224.

CANON 2.

In die dominica non intermittant lectionem inter sessionem, et sessionem (1), ne simus nimii erga corpus, et eius causa detrimentum contingat animae aut per phantasmata somni, aut per confabulationem mutuum de rebus inutilibus. Si quis itaque frater extiterit, qui absque manifesta causa, infirmitatis scilicet, aut laboris ex itinere, negligat officium communitalis, et auditionem lectionum, hic nisi forte a superiore congregationis benignitatem consequatur, et commisionem, non relinquitur in hac negligentia.

CANON 3.

Si deprehensus fuerit in congregatione nostra aliquis ex fratribus perturbator, aut detractor alicuius e fratribus coram praeside congregationis, aut eum diruere velit, licet coram uno solo e fratribus suis, sitque contentiosus, aut imprudens, aut murmurator, aut litigiosus, aut oppressor, aut superbia elatus contra aliquem e fratribus suis, aut communicans cum hominibus corruptae sententiae, aut publicans coenobii secreta extraneis, sive adversariis fratrum suorum; aut si propter delictum correptus, ad eos confugerit, et non potius confugerit ad paenitentiam sedulam et impigram, aut obnoxius sit alicui ex delictis, quae aliena sunt ab ipso nostro instituto, hic seorsum arguatur a praeside communitalis, et publice coram tota fra-

ternitate: et si non se emendaverit secundum caucionem ecclesiasticam, superior congregationis diutius cum eo humiliter agere, ac veniam eidem benigne concedere amplius non debet; expedit quippe nobis, ut unum membrum pereat, et non tota congregatio declinet et corrumpatur, unde et scandalum sit adversum nos fidelibus, et propter nos blasphemetur nomen Dei nostri.

CANON 4.

Frater ille, qui venit ad congregationem, non suscipiatur, nisi libros legere sciat.

CANON 5.

Pueri in congregationem non suscipiantur.

CANON 6.

Nemo fratrum cellas incolentium praecipiat cuipiam fratrum coenobitarum, ut rem aliquam faciat, quae in cellis peragi solet.

CANON 7.

Si aliquis ex fratribus congregationis quando vocatur a congregatione ad rem aliquam, aut ad iter, aut ad opus, quodcumque fuerit, neque consentit rei sibi praeceptae, secluso infirmitatis casu, sciat, quod alienus sit a nostra congregatione.

(1) De officio Nestorianorum plura dabit Assanenensis senius passim, sed praecipue tom. III. a pag. 291., et tom. IV. a pag. 380.

CANON 8.

Fratres, qui in coenobio sunt, non cessent horis ministerii: quod si cessaverint, a patre familias congregationis castigentur, et ipse oeconomus potestatem habeat praeciendi ipsis, prout aequum est, cum et ipse oeconomus sit eis praeses ex iussione et consilio abbatis communis (1): neque potest ipse oeconomus quippiam agere sine iussione abbatis communis, et contra id quod praecipit ei abbas communis, non potest contendere.

CANON 9.

Et ille, qui extendit manum in fratrem suum dimittatur e congregatione. Quod si et ille alter extenderit manum, dimittantur ambo.

CANON 10.

Frater, qui migrat de loco suo absque scandali causa, aut vagatur egressus e congregatione, usque ad tres vices suscipiatur; si autem venerit post tertiam vicem, non suscipiatur.

CANON 11.

Nemo fratrum opus faciat in die, cuius vesperi vigilia praescripta est nobis in ministerio communitatis, sive diebus dominicis, sive festis dominicalibus, ne propter suum laborem, et opus omittat ministerium, et lectionem consuetam, sitque causa scandali et detrimenti.

(1) Abbas abbatis nostri seu communis.

CANON 12.

Si quis fratrum in diebus vigiliae absque infirmitate, et labore ex itinere, aut causa manifesta, quae ex necessitate sit, negligit ministerium, et transgreditur vigiliam, ac honorem diei, non poterit particeps fieri sanctorum mysteriorum, ne haec ipsi sint in damnationem animae suae.

CANON 13.

Quicumque frater omiserit tempora ministerii aut vespertini, aut nocturni, aut matutini, aut mysteriorum, neque adfuerit toti ministerio, praeter causam infirmitatis, aut laboris viae, hic si noluerit a sua negligentia resilire, alienus fiat congregationi nostrae, nisi forte necessitate compulsus facultatem petierit a communi abbate, aut a praefecto ministerii, et opus suum perfecit. Si quis autem fratrum omittat lectionem noctis, aut diei, aut mensae communitatis extra infirmitatem, aut licentiam communitatis, alienus nostrae congregationi fiat.

V. *De iis qui orationem negligunt, et perceptionem sacramentorum Christi minime curant, et falsum habitum praeferentes absque coenobio vagantur, secumque mulieres circumducunt, et in uno eodemque monasterio viri simul ac mulieres commorantur.*

EX SYNODO IESUIAN.

Relatum est itaque a prudentibus

synodo, quod aliqui existant homines, qui amicti sunt pretioso continentium et religiosorum habitu, et filiorum etiam foederis fallaciter, et absque monasterio vagantur, et irrepunt in pagos, ac civitates, atque negligunt orationem, ieiunium, vivificamque sacramentorum perceptionem. Alii autem magis foedi, turpes, et contemptores in sua deceptione, circumducunt secum mulieres habitum foederis praeferentes. Alii vero in uno eodemque monasterio viri simul ac mulieres commorari etiam audent; quae omnis deceptio eorum fidelibus quidem scandalum parit et relaxationem, ab infidelibus vero irridetur et despicitur, catechesim autem contumeliosum facit. Praecepit itaque synodus, ac in verbo Dei definivit, ut omnes, qui schemate foederis induti sunt, et caste et cum districta paupertate volunt vitam agere, habeant distincta monasteria ac separata in domo patrum suorum, aut cum clericis intra ecclesiam, aut cum monachis intra monasterium. Si autem amore doctrinae ducti eo contendunt, ubi reperitur librorum sanctorum maius studium, hi ipsi ab episcopo regionis suae accipiant epistolas iernicas, ut magis suas cogitationes colligant a corruptione et dissipatione (1).

VI. De privilegiis monasteriorum, eorumque exemptione a potestate episcoporum.

Aequa et iusta ratio postulat, ut patriarcha cum omni timore Dei, et certitudine veritatis investigare et explorare studeat negotia omnia communia et particularia, et quae secundum rectam gubernationem disponere. Nos ergo vestigiis sanctae memoriae patriarcharum antecessorum nostrorum inhaerere volentes, et quemadmodum illi, prout unicuique eorum utile visum est et proficuum aedificationi, aliquas ecclesias et monasteria ac coenobia nonnulla exempta fore decreverunt, ita nos etiam considerantes monasterium sancti angelorum comitis Mar-Michaelis prope Mosulanam civitatem conditum (2) ab antiquo ordine excidisse, coacti sumus exemptionis privilegium illi concedere, sicut olim apostolo Adae placuit exemptum declarare ecclesiam, quae in Sciahgard (3): et apostolo Mar-Mari monasterium, et scholam in eodem positam in Dora-Konae (4). Similiter Mar-Aba catholicus ab ecclesiae Nuhadrensis (5) iurisdictione monasterium Abunae (6) exemptum decrevit. Mar-Sabarius catholicus monasterium suum, in quo iacet eiusdem corpus sanctum, eodem privilegio decoravit. Iesuiabus catholicus Gadalensis exemit coenobium Barthurae, et coenobium Mar-Iacobi in Bet-Abae (7). Timotheus catholicus exemit mona-

(1) Deest in originali finis huius capituli quoniam, et initium capituli sexti, cuius titulum ex indice praemissus supplens: quae autem desiderantur suppleri possunt ex collectionibus canonum apud Nestorianos receptis. (2) In hoc monasterio Iesuiabus catholicus monachum egerat, Assen. sen. tom. III. pag. 618., et tom. IV. pag. 875. Hic notandum, quod quae Syri monasterium *Maruae* vocant, est Graeci *συναγωγή*, hoc est ecclesia patriarchalis fationes dicunt, de quibus Goar in notis ad eueolog. s. pag. 612. (3) De hac ecclesia vide Assen. sen. tom. IV. pag. 777. (4) Assen. sen. cit. pag. 741. (5) Assen. cit. pag. 769. (6) De Abuna Assen. sen. cit. pag. 862. (7) Assen. cit. pag. 876.

sterium superius, et scholas, quae in eo constructae sunt. Iosue Bar-Nun catholici coenobium Mar-Elise vindicavit, idemque Mosulum tradidit metropolitae Assyriae, et Adiabii, et ipse Niniven episcopatu spoliavit, et Assyriae univit. Emmanuel catholicus coenobium abbatis Ioseph Baladensis exemit. Israël catholicus exemit monasterium Mar-Gabrielis Charsae. Ebediesus catholicus exemit monasterium Beth-Saiarensis. Iohannes catholicus exemit monasterium Iesuabi Scyzense, et monasterium Mar-Ezechielis Dakuke, et monasterium Iacobi inclusi, et monasterium Raban Aphni-Maran Churcomense, et monasterium Raban Ilormisdæ (1). Porro haec est constitutio monasterii exempti: ut distincte ac proprie sit patriarchae, et in eo nomen patriarchae solummodo proclametur. Neve liceat cuiquam ex metropolitaniis, aut episcopis illius provinciae, aut aliarum provinciarum ullo pacto invisere ipsum. Neve itidem cuiquam presbyterorum, diaconorum, monachorum, et laicorum illud monasterium festis diebus, aut quovis alio die frequentantium, nomen cuiuspiam ex metropolitaniis, aut episcopis recitare, neque istis fas sit petere, ut suum nomen in ecclesia, aut monasterio exempto proclametur, nisi nomen patriarchae solummodo. Instante autem necessitate fratribus monachis praedicti monasterii consecrandi novum altare olco, sive ordinationis faciendae presbyterorum, aut diaconorum, conceditur isdem invitare, quem elegerint metropolitatum, sive episco-

pum. Cum autem venerit, qui huiusmodi officia peracturus est, conceditur directoribus, et patronis, et senioribus monasterii offerre illi habitum pontificium, atque pallium, et amictum. Pedumque pastorale ferat, eiusque nomen post nostrum recitetur, dum ipse stat in ordine patrum in capite ecclesiastici coetus. Permittere vero, ut aliquis metropolitatorum, aut episcoporum in hoc monasterio recipiatur, definitivo canone interdicatur. Sin autem contigerit aliquem ex metropolitaniis, et episcopis non sine causa primum ecclesiae abdicare, huiusmodi fas illi esto eubicalum, et cellam in isto monasterio sibi coemere, sive is monachus loci fuerit, sive extraneus quispiam. Cum vero ad monasterium accesserit, veluti peregrinus et hospes, excipiat. Praelato autem, qui est director monasterii conceditur consecrare altare in monasterio, si casu illud profanari contigerit (2), neque consecratione per chrisma indiguerit. Sin autem ipse praelatus coenobii id per se efficere nequiverit, alicui ex presbyteris sociis suis id committere et delegare poterit, ut nimirum officium illud rite peragat.

VII. *De coenobio antiquorum studio conditis, et negligentia posterorum collapsis.*

EX SYNODO IESUABI.

Antiqui porro, qui studio pietatis incensi fuerunt, separarunt e suis conventibus, et aedificarunt sancta templa ad honorem et laudem Christi

(1) De his monasteriis plura dedit Asseman. loc. cit. (2) In pontificali Chaldaeorum ritus consecrationis huius fere describitur.

et ad quietem confluentium. Per relaxationem autem et negligentiam filiorum nostri perturbati saeculi et bonis destituti, provenit ruina templorum divinatorum ex direptione proventuum eorumdem. Propter hanc vero negligentiam super terram tota haec poena invaluit, et vindictae exterae sunt absque pietate in habitatores orbis, eo quod non sit, qui placet, et obsecret Deum, ut gladius furoris eius in vaginam redeat suam. Praecipimus itaque omnibus fidelibus, eosque admonemus, ut sanctorum curam habeant templorum, ne corruiant; ea vero, quae collapsa sunt, aedificentur. In ipsis enim Deo, qui est super omnia, laus defertur, et ab eisdem sanitates atque expiationes manant iis, qui ad ipsa confugiunt. Is ergo, qui possessionem eorum diriperit, tamquam qui causa est eorumdem ruinae, reus erit iudiciali sanctione. Propterea patres episcopi maxime solliciti esse debent regiminis eorum (*templorum*).

VIII. *De ecclesiis, ac monasteriis, quae noviter aedificantur.*

RIUSDEM IESUIAE.

Antiqui itaque pro sollicitudine, qua incitabantur ad voluntatem Christi perficiendam, multa templa plantaverunt, et condiderunt ubique locorum, at ex negligentia iam collapsa cernuntur, quemadmodum in canone praecedenti scripsimus. Unde et de hac eadem re nobis incumbit admonere, et significare, ut nemo Christianorum novum aedificet templum absque episcopi regionis rectoris scien-

tia; ubi vero cum episcopi scientia aedificare voluerit, segreget, atque det substantiam, quae ad illorum dispensationem congrua sit ac sufficiens, videlicet ad susceptionem peregrinorum, et expensas pro iis faciendas, quia ille, qui subvenit templis dirutis, multo praestantior est eo, qui templa nova aedificat, ubi nimirum non est coetus fidelium, qui iis indigeant. Si quis autem ea aedificat absque scientia episcopi, et non adsignet eis substantiam, etsi desit eis coetus, qui regiminis eorumdem sollicitam gerat inspectionem, non sanctificentur, donec eis adsignetur omne id, de quo praecipimus: aliter vero ne fiat, ne scandala adversus nos excitentur, et illi ipsi qui eadem templa aedificant, non possint in potestate propria ea detinere, atque inducere, ac deducere praefectos monasteriorum, nisi curaverint ea, quae necessaria sunt. Cetera vero, quae ibi faciendi sunt, iussu episcopi perficiantur, et fiant (1).

IX. *De coenobiis, et monasteriis dirutis, et quis eorum heres instituendus sit.*

Deus Dominus noster dixit: haec requies mea, quietem date oppressis. Coenobium igitur, quod dirutum fuerit, hereditate perveniat ad coenobium, quod prae aliis fuerit magis indigum. Similiter dicendum etiam de ecclesia et monasterio. Si autem non reperiantur coenobia egena, neque ecclesiae, neque monasteria, huius heres instituendus est, qui proximior ei fuerit. Quod si duobus, aut tribus proximum fuerit, et ea sint abundan-

(1) De iurepatronatus hic est sermo, qua de re adeundi ecclesiasticae disciplinae praesertim antiquae, scriptores celeberrimi.

tia, singula coenobia pro numero monachorum in ipsis degentium hereditatem capiunt a diruto. Simili etiam ratione ecclesia, quae proximior est: heres ipsius instituitur. Similiter dicendum est quoque de monasterio.

Et si ambobus proximum fuerit, inter se dividant pro aequali portione. At si prope non extiterit ecclesia, hereditas illius coenobii, aut monasterii, aut ecclesiae, domui episcopatus adiudicetur.

TRACTATUS VIII.

DE ELECTIONE ET ORDINATIONE METROPOLITANORUM ET EPISCOPORUM, DEQUE IIS QUAE AB IPSIS ET ERGA IPSOS DEBENTUR, DEQUE CANONIBUS SUMMI EORUM SACERDOTII.

I. De electione, et ordinatione episcoporum per metropolitanos.

Quando decedit episcopus alicuius regionis, cui praepositus fuerat, metropolitani hyparchiae illius debet convocare episcopos suos, qui ad eam civitatem accedant, et virili ac matura ratione interrogent et investigent de homine, qui pauperum curam gerat, et peregrinos excipiat, angustiatos sublevet, orphanos viduasque sustentet, pecuniam suam ad usuram non det, et munus non accipiat, in iudicio vero personas non recipiat, et a superbia, ac ventris ingluvie se ipsum arceat sitque praeditus sermone ac sapientia, et notu diuque meditetur in doctrinis scripturarum divinarum, habeat etiam intellectum et prudentiam ad dirigenda omnia iura ecclesiae, quae pertinent ad ministerium. Congre-

gatis vero episcopis una cum populo in ecclesia Domini eorum altari Christi, tempore quo oblatio infertur, ponant evangelium super caput eius, et unanimiter expandant super eum manum, et praescs, qui est inter eos, ipse recitet orationem impositionis manus, et postea pergat ipse ille, qui ordinatur, et perficiatur a catholico magno patriarcha Seleucia et Ctesiphontis, secum autem ferat epistolam episcoporum eorum, qui ipsum ordinarunt.

II. De iis, qui ex monastico instituto ad episcopatum assumuntur.

Nullus monachorum eligatur simpliciter ad gradum episcopatus, ne si fama quidem morum celebris extiterit, nisi fuerit doctus in sacris scripturis, et exercitatus in quaestionibus fidei, et in professione naturarum et personarum deitatis et humanitatis Christi (1), ut sciat attribuere unicui.

(1) Dogma nestorianum se praeiudicet

que naturae ea, quae ipsi congruunt, atque remotus sit a cogitatione Mes-salianorum (1), et a cogitatione illorum, qui reprobant, ac pollutionem vocant coniugium legitimum et filiorum procreationem. Enim vero alicubi et aliquando electi fuere nonnulli ob opinionem praeconceptam de iis a plebe, quod scilicet digni essent gubernandi ecclesiam propter suam continentiam, et propter religiositatem vestimentorum ipsorum: hi autem cum se ipsos exhibere satagerent tamquam doctores, in ecclesiam contentiones atque dissidia adversus rectam fidem invexerunt, aut perniciosas haereses pepererunt: populo vero causa mali fuerunt moribus suis: quamobrem definivimus, ut cum cautela fiat electio eorum.

III. *Cum episcopus a metropolitano ordinatur, ipse metropolitanus plures episcopos ad ordinationem convocet.*

Placuit synodo oecumenicae, ut servetur canon ille, qui a patribus editus fuit et definitus, quod nempe episcopi orlinatio fiat a pluribus episcopis comprovincialibus, et saltem tres adsint ordinationi eius. Et si non fuerint episcopi in illa provincia, ex alia provincia convocentur, quae nimirum fuerit proxima illi provinciae, et expleant ordinationem iuxta canonem; neque possunt episcopi, qui vocantur, sive fuerint ex provincia ipsius metropolitani, sive cuiuslibet alterius, negligere et omittere accessum ad ordinationem, quando vocati fuerint. Si quidem vero contempserint, neque vocationem exce-

perint, reprehensibiles sint, et increpentur a synodo, quae secundum canonum consuetudinem convocatur apud patriarcham: et si actus eorum mereatur ligamen et anathema, recipiant iuxta id quod egerunt.

IV. *Non liceat episcopo, dum in vivis est, praecipere, ut aliquis in locum ipsius subrogetur, sive ex discipulis suis, sive ex coniunctis, aut ex primoribus civitatis.*

Placuit synodo oecumenicae, quod non liceat episcopo, dum in vivis est, praecipere, ut quispiam in locum suum subrogetur. Neque etiam licet filiis civitatis suae iuxta consuetudinem, ut ex divitibus et primoribus eligant sibi virum, qui episcopus ipsis praecit. Sed cum episcopus eorum transit ex hoc mundo, quaerant sibi virum ex clericis, aut ex monachis, aut ex saecularibus, qui sit doctus, et praeditus moribus praeclaris, quamvis sit peregrinus, eum in ecclesia nullus peregrinus haberi debeat, sitque episcopus sedis. Similiter et ex divitibus, si quispiam dignus extiterit, hunc non reprobatur canon.

V. *De eo qui criminis accusatus est, nec poenitentiam publicam exhibuit: sed domesticos, et extraneos invocat, ut chirotoniam episcopatus accipiat.*

Relatum pariter fuit in synodali conventu, quod aliqui ex clericis ac monachis crimen commiserint, et accusati fuerint; et licet non ostenderint poenitentiam voluntate bona, sed solum specie et extrinsecus propter necessitatem, rectores tamen causa

(1) Horum secta viguit in oriente, ut patet ex utroque Aschemeno citatis.

mali, quod inde timetur, transgrediuntur statuta, dantque eis licentiam, ut pacifice ministrent in suis locis: quia vero illi commiseratione ac benignitate se dignos existimant, domesticos aut extraneos implorant et accedunt ad episcopatum: et quia hi deprehensi fuerunt antea reprehensibiles et inquisiti, non possunt damnare, et increpare eos, qui iisdem reatibus et accusationibus obnoxii existunt. Quamobrem etiam de istis canonem constituimus, quod ille, qui, cum sit magister aliorum, transgreditur canonem, et quidpiam agit alienum ab instituto ecclesiastico, etsi commiserationem ac benignitatem obtineat, et relinquitur in loco suo primo, non audeat neque attentet accedere ad locum paternitatis, episcopatum scilicet. Illi vero, qui haec transgressi fuerint, ligati (*suspensi*), et anathematizati sint a ministerio sacerdotii, quoad usque paenitentiam exhibuerint, prout constitutum est eis a communitate episcoporum; is autem, qui accesserit, deponatur priveturque gradu, quem susceperat.

VI. *De eo, qui muneribus corrumpit provinciales, aut metropolitanum, ut se episcopum eligant.*

Placuit synodo oecumenicae, quod nec episcopus, nec presbyter, neque diaconus possint ad sacerdotium promoveri per munera. Quod si contigerit, ut quispiam quid tale perpetrarit, et ille, qui dedit, ac sacerdos factus fuit; et ille, qui accepit, atque ordinavit; utraque inquam pars depositionem a sacerdotio consequatur. Et illum, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subicit.

VII. *De eo, qui ad episcopatum vocatus, minime consentit.*

Placuit synodo oecumenicae, quod si quis extiterit, quem communitas tota elegerit, ut sit episcopus, ipse vero cum iam sit archidiaconus, aut periodonta, aut presbyter, attamen communitatis voluntatem non fecerit, arceatur a communione communitatis. At si saecularis fuerit, et communitatis voluntatem non fecerit, non removeatur. De his tribus gradibus canonem praesentem definivimus, quoniam isti cum ordinati fuerint, non deponuntur, nisi forte per mortem, aut crimen. Et ille, qui haec transgressus fuerit, a synodo oecumenica excommunicatus esto.

VIII. *Quod cum aliquis episcopus ordinatus est, non debeat sedem suam per se ipsum adire.*

Placuit synodo oecumenicae, ut quando metropolitani aliquem episcopum ordinat, ipse chorepiscopum suum mittat cum eo, et hic operam navet prima die, eumque super sedem colloset. Nemo enim eorum, qui potestati illius, qui episcopus factus est, subest, potest ei operam navare ad ipsum collocandum super sedem suam. Quando autem expleverit tres menses in sede sua, redeat ad venerandum metropolitani, qui metropolitani praecipiat archidiacono suo, et hic ab eo requirat, ut recitet omnes episcoporum canones, quos quum ibi integre perfecteque recitaverit, tunc poterit gradum proprium administrare eum omnibus canonibus. Similiter etiam erga metropolitanos faciat patriarcha eorum. Illum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subicit.

IX. *Necessario servandus est canon, ut episcopi a patriarcha perficiantur; qui vero a metropolitano ordinatur, nullum potest pontificale officium obire, antequam adeat patriarcham, et ab eo perficiatur (1).*

EX SYNODO ISAACI.

Defuncto episcopo, metropolitanus congregare debet episcopos, atque episcopum instituere, quem civitas voluerit: et postquam instituit eum, ad metropolitani magnum mittat illum, ut ab eo perficiatur.

OCCIDENTALIUM.

Episcopi qui a suis metropolitani ordinantur, non possunt opus episcopatus, neque ordinationem facere, nisi prius perrexerint, et perfecti fuerint a patre potestatum, qui est patriarcha in ecclesia Cocheusi constitutus, et epistolas ab eo acceperint: possunt tamen stare in loco episcopi, et recitare orationem inter fratres suos.

EX SYNODO EZECHIELIS.

Episcopus, quicumque fuerit, ordinetur praesentibus saltem tribus episcopis. Statim autem ac ordinatus fuerit, accedat festinus ad adorandum et videndum patriarcham, ut nempe ab eo perficiatur. Illi autem, qui praeter haec fecerint, synodi sententiae iudiciali subsint.

X. *De synodo cum proprio episcopo habenda a clericis oppidorum.*

Placuit synodo oecumenicae, ut

choerepiscopus bis in anno universum clerum oppidorum simul congreget ad adorationem episcopi, quo communicent cum ipso in divinis sacramentis, et benedictionem accipiant ab eo, et prima quidem vice cum ingreditur liems, altera autem vice post festum resurrectionis. Monachi autem semel tantum convocentur, et quando voluerit choerepiscopus, eos convocet. Ceterum, qui recentur abbates fuerint facti monasteriorum, ter accedant ad adorationem episcopi, et duabus quidem vicibus in eo anno cum communitate, semel vero ipsi soli ac separatim, scilicet ut noti fiant episcopo et archidiacono. Haec absque censura definivit synodus.

XI. *De synodo episcoporum cum proprio metropolitano habenda.*

Placuit synodo oecumenicae, ut bis in anno congregentur episcopi simplices parvarum civitatum apud metropolitanos proprios. Et quisque metropolitanus auctoritate propria synodum coram eis celebret nempe cum episcopis suis. Et omnia negotia incidentia examinentur, et iuste recteque iudicentur, ut per hoc sit nobis fiducia in ministerio sacerdotii nostri, et ne propter res transitorias maculam aspergamus iis rebus quae non transeunt. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, sub anathemate constituit synodus oecumenica.

XII. *Quantum temporis abesse possit episcopus a propria sede.*

Placuit synodo oecumenicae, ut eum episcopi in viam longinquam proficiscuntur, sex tantummodo mensibus possint manere extra sedes pro-

(1) De perfectione episcoporum vide Asemannum iuniorum tom. XIII. c. 11. c. 12. c. 13. c. 14. c. 15. c. 16. c. 17. c. 18. c. 19. c. 20. c. 21. c. 22. c. 23. c. 24. c. 25. c. 26. c. 27. c. 28. c. 29. c. 30. c. 31. c. 32. c. 33. c. 34. c. 35. c. 36. c. 37. c. 38. c. 39. c. 40. c. 41. c. 42. c. 43. c. 44. c. 45. c. 46. c. 47. c. 48. c. 49. c. 50. c. 51. c. 52. c. 53. c. 54. c. 55. c. 56. c. 57. c. 58. c. 59. c. 60. c. 61. c. 62. c. 63. c. 64. c. 65. c. 66. c. 67. c. 68. c. 69. c. 70. c. 71. c. 72. c. 73. c. 74. c. 75. c. 76. c. 77. c. 78. c. 79. c. 80. c. 81. c. 82. c. 83. c. 84. c. 85. c. 86. c. 87. c. 88. c. 89. c. 90. c. 91. c. 92. c. 93. c. 94. c. 95. c. 96. c. 97. c. 98. c. 99. c. 100. c. 101. c. 102. c. 103. c. 104. c. 105. c. 106. c. 107. c. 108. c. 109. c. 110. c. 111. c. 112. c. 113. c. 114. c. 115. c. 116. c. 117. c. 118. c. 119. c. 120. c. 121. c. 122. c. 123. c. 124. c. 125. c. 126. c. 127. c. 128. c. 129. c. 130. c. 131. c. 132. c. 133. c. 134. c. 135. c. 136. c. 137. c. 138. c. 139. c. 140. c. 141. c. 142. c. 143. c. 144. c. 145. c. 146. c. 147. c. 148. c. 149. c. 150. c. 151. c. 152. c. 153. c. 154. c. 155. c. 156. c. 157. c. 158. c. 159. c. 160. c. 161. c. 162. c. 163. c. 164. c. 165. c. 166. c. 167. c. 168. c. 169. c. 170. c. 171. c. 172. c. 173. c. 174. c. 175. c. 176. c. 177. c. 178. c. 179. c. 180. c. 181. c. 182. c. 183. c. 184. c. 185. c. 186. c. 187. c. 188. c. 189. c. 190. c. 191. c. 192. c. 193. c. 194. c. 195. c. 196. c. 197. c. 198. c. 199. c. 200. c. 201. c. 202. c. 203. c. 204. c. 205. c. 206. c. 207. c. 208. c. 209. c. 210. c. 211. c. 212. c. 213. c. 214. c. 215. c. 216. c. 217. c. 218. c. 219. c. 220. c. 221. c. 222. c. 223. c. 224. c. 225. c. 226. c. 227. c. 228. c. 229. c. 230. c. 231. c. 232. c. 233. c. 234. c. 235. c. 236. c. 237. c. 238. c. 239. c. 240. c. 241. c. 242. c. 243. c. 244. c. 245. c. 246. c. 247. c. 248. c. 249. c. 250. c. 251. c. 252. c. 253. c. 254. c. 255. c. 256. c. 257. c. 258. c. 259. c. 260. c. 261. c. 262. c. 263. c. 264. c. 265. c. 266. c. 267. c. 268. c. 269. c. 270. c. 271. c. 272. c. 273. c. 274. c. 275. c. 276. c. 277. c. 278. c. 279. c. 280. c. 281. c. 282. c. 283. c. 284. c. 285. c. 286. c. 287. c. 288. c. 289. c. 290. c. 291. c. 292. c. 293. c. 294. c. 295. c. 296. c. 297. c. 298. c. 299. c. 300. c. 301. c. 302. c. 303. c. 304. c. 305. c. 306. c. 307. c. 308. c. 309. c. 310. c. 311. c. 312. c. 313. c. 314. c. 315. c. 316. c. 317. c. 318. c. 319. c. 320. c. 321. c. 322. c. 323. c. 324. c. 325. c. 326. c. 327. c. 328. c. 329. c. 330. c. 331. c. 332. c. 333. c. 334. c. 335. c. 336. c. 337. c. 338. c. 339. c. 340. c. 341. c. 342. c. 343. c. 344. c. 345. c. 346. c. 347. c. 348. c. 349. c. 350. c. 351. c. 352. c. 353. c. 354. c. 355. c. 356. c. 357. c. 358. c. 359. c. 360. c. 361. c. 362. c. 363. c. 364. c. 365. c. 366. c. 367. c. 368. c. 369. c. 370. c. 371. c. 372. c. 373. c. 374. c. 375. c. 376. c. 377. c. 378. c. 379. c. 380. c. 381. c. 382. c. 383. c. 384. c. 385. c. 386. c. 387. c. 388. c. 389. c. 390. c. 391. c. 392. c. 393. c. 394. c. 395. c. 396. c. 397. c. 398. c. 399. c. 400. c. 401. c. 402. c. 403. c. 404. c. 405. c. 406. c. 407. c. 408. c. 409. c. 410. c. 411. c. 412. c. 413. c. 414. c. 415. c. 416. c. 417. c. 418. c. 419. c. 420. c. 421. c. 422. c. 423. c. 424. c. 425. c. 426. c. 427. c. 428. c. 429. c. 430. c. 431. c. 432. c. 433. c. 434. c. 435. c. 436. c. 437. c. 438. c. 439. c. 440. c. 441. c. 442. c. 443. c. 444. c. 445. c. 446. c. 447. c. 448. c. 449. c. 450. c. 451. c. 452. c. 453. c. 454. c. 455. c. 456. c. 457. c. 458. c. 459. c. 460. c. 461. c. 462. c. 463. c. 464. c. 465. c. 466. c. 467. c. 468. c. 469. c. 470. c. 471. c. 472. c. 473. c. 474. c. 475. c. 476. c. 477. c. 478. c. 479. c. 480. c. 481. c. 482. c. 483. c. 484. c. 485. c. 486. c. 487. c. 488. c. 489. c. 490. c. 491. c. 492. c. 493. c. 494. c. 495. c. 496. c. 497. c. 498. c. 499. c. 500. c. 501. c. 502. c. 503. c. 504. c. 505. c. 506. c. 507. c. 508. c. 509. c. 510. c. 511. c. 512. c. 513. c. 514. c. 515. c. 516. c. 517. c. 518. c. 519. c. 520. c. 521. c. 522. c. 523. c. 524. c. 525. c. 526. c. 527. c. 528. c. 529. c. 530. c. 531. c. 532. c. 533. c. 534. c. 535. c. 536. c. 537. c. 538. c. 539. c. 540. c. 541. c. 542. c. 543. c. 544. c. 545. c. 546. c. 547. c. 548. c. 549. c. 550. c. 551. c. 552. c. 553. c. 554. c. 555. c. 556. c. 557. c. 558. c. 559. c. 560. c. 561. c. 562. c. 563. c. 564. c. 565. c. 566. c. 567. c. 568. c. 569. c. 570. c. 571. c. 572. c. 573. c. 574. c. 575. c. 576. c. 577. c. 578. c. 579. c. 580. c. 581. c. 582. c. 583. c. 584. c. 585. c. 586. c. 587. c. 588. c. 589. c. 590. c. 591. c. 592. c. 593. c. 594. c. 595. c. 596. c. 597. c. 598. c. 599. c. 600. c. 601. c. 602. c. 603. c. 604. c. 605. c. 606. c. 607. c. 608. c. 609. c. 610. c. 611. c. 612. c. 613. c. 614. c. 615. c. 616. c. 617. c. 618. c. 619. c. 620. c. 621. c. 622. c. 623. c. 624. c. 625. c. 626. c. 627. c. 628. c. 629. c. 630. c. 631. c. 632. c. 633. c. 634. c. 635. c. 636. c. 637. c. 638. c. 639. c. 640. c. 641. c. 642. c. 643. c. 644. c. 645. c. 646. c. 647. c. 648. c. 649. c. 650. c. 651. c. 652. c. 653. c. 654. c. 655. c. 656. c. 657. c. 658. c. 659. c. 660. c. 661. c. 662. c. 663. c. 664. c. 665. c. 666. c. 667. c. 668. c. 669. c. 670. c. 671. c. 672. c. 673. c. 674. c. 675. c. 676. c. 677. c. 678. c. 679. c. 680. c. 681. c. 682. c. 683. c. 684. c. 685. c. 686. c. 687. c. 688. c. 689. c. 690. c. 691. c. 692. c. 693. c. 694. c. 695. c. 696. c. 697. c. 698. c. 699. c. 700. c. 701. c. 702. c. 703. c. 704. c. 705. c. 706. c. 707. c. 708. c. 709. c. 710. c. 711. c. 712. c. 713. c. 714. c. 715. c. 716. c. 717. c. 718. c. 719. c. 720. c. 721. c. 722. c. 723. c. 724. c. 725. c. 726. c. 727. c. 728. c. 729. c. 730. c. 731. c. 732. c. 733. c. 734. c. 735. c. 736. c. 737. c. 738. c. 739. c. 740. c. 741. c. 742. c. 743. c. 744. c. 745. c. 746. c. 747. c. 748. c. 749. c. 750. c. 751. c. 752. c. 753. c. 754. c. 755. c. 756. c. 757. c. 758. c. 759. c. 760. c. 761. c. 762. c. 763. c. 764. c. 765. c. 766. c. 767. c. 768. c. 769. c. 770. c. 771. c. 772. c. 773. c. 774. c. 775. c. 776. c. 777. c. 778. c. 779. c. 780. c. 781. c. 782. c. 783. c. 784. c. 785. c. 786. c. 787. c. 788. c. 789. c. 790. c. 791. c. 792. c. 793. c. 794. c. 795. c. 796. c. 797. c. 798. c. 799. c. 800. c. 801. c. 802. c. 803. c. 804. c. 805. c. 806. c. 807. c. 808. c. 809. c. 810. c. 811. c. 812. c. 813. c. 814. c. 815. c. 816. c. 817. c. 818. c. 819. c. 820. c. 821. c. 822. c. 823. c. 824. c. 825. c. 826. c. 827. c. 828. c. 829. c. 830. c. 831. c. 832. c. 833. c. 834. c. 835. c. 836. c. 837. c. 838. c. 839. c. 840. c. 841. c. 842. c. 843. c. 844. c. 845. c. 846. c. 847. c. 848. c. 849. c. 850. c. 851. c. 852. c. 853. c. 854. c. 855. c. 856. c. 857. c. 858. c. 859. c. 860. c. 861. c. 862. c. 863. c. 864. c. 865. c. 866. c. 867. c. 868. c. 869. c. 870. c. 871. c. 872. c. 873. c. 874. c. 875. c. 876. c. 877. c. 878. c. 879. c. 880. c. 881. c. 882. c. 883. c. 884. c. 885. c. 886. c. 887. c. 888. c. 889. c. 890. c. 891. c. 892. c. 893. c. 894. c. 895. c. 896. c. 897. c. 898. c. 899. c. 900. c. 901. c. 902. c. 903. c. 904. c. 905. c. 906. c. 907. c. 908. c. 909. c. 910. c. 911. c. 912. c. 913. c. 914. c. 915. c. 916. c. 917. c. 918. c. 919. c. 920. c. 921. c. 922. c. 923. c. 924. c. 925. c. 926. c. 927. c. 928. c. 929. c. 930. c. 931. c. 932. c. 933. c. 934. c. 935. c. 936. c. 937. c. 938. c. 939. c. 940. c. 941. c. 942. c. 943. c. 944. c. 945. c. 946. c. 947. c. 948. c. 949. c. 950. c. 951. c. 952. c. 953. c. 954. c. 955. c. 956. c. 957. c. 958. c. 959. c. 960. c. 961. c. 962. c. 963. c. 964. c. 965. c. 966. c. 967. c. 968. c. 969. c. 970. c. 971. c. 972. c. 973. c. 974. c. 975. c. 976. c. 977. c. 978. c. 979. c. 980. c. 981. c. 982. c. 983. c. 984. c. 985. c. 986. c. 987. c. 988. c. 989. c. 990. c. 991. c. 992. c. 993. c. 994. c. 995. c. 996. c. 997. c. 998. c. 999. c. 1000. c. 1001. c. 1002. c. 1003. c. 1004. c. 1005. c. 1006. c. 1007. c. 1008. c. 1009. c. 1010. c. 1011. c. 1012. c. 1013. c. 1014. c. 1015. c. 1016. c. 1017. c. 1018. c. 1019. c. 1020. c. 1021. c. 1022. c. 1023. c. 1024. c. 1025. c. 1026. c. 1027. c. 1028. c. 1029. c. 1030. c. 1031. c. 1032. c. 1033. c. 1034. c. 1035. c. 1036. c. 1037. c. 1038. c. 1039. c. 1040. c. 1041. c. 1042. c. 1043. c. 1044. c. 1045. c. 1046. c. 1047. c. 1048. c. 1049. c. 1050. c. 1051. c. 1052. c. 1053. c. 1054. c. 1055. c. 1056. c. 1057. c. 1058. c. 1059. c. 1060. c. 1061. c. 1062. c. 1063. c. 1064. c. 1065. c. 1066. c. 1067. c. 1068. c. 1069. c. 1070. c. 1071. c. 1072. c. 1073. c. 1074. c. 1075. c. 1076. c. 1077. c. 1078. c. 1079. c. 1080. c. 1081. c. 1082. c. 1083. c. 1084. c. 1085. c. 1086. c. 1087. c. 1088. c. 1089. c. 1090. c. 1091. c. 1092. c. 1093. c. 1094. c. 1095. c. 1096. c. 1097. c. 1098. c. 1099. c. 1100. c. 1101. c. 1102. c. 1103. c. 1104. c. 1105. c. 1106. c. 1107. c. 1108. c. 1109. c. 1110. c. 1111. c. 1112. c. 1113. c. 1114. c. 1115. c. 1116. c. 1117. c. 1118. c. 1119. c. 1120. c. 1121. c. 1122. c. 1123. c. 1124. c. 1125. c. 1126. c. 1127. c. 1128. c. 1129. c. 1130. c. 1131. c. 1132. c. 1133. c. 1134. c. 1135. c. 1136. c. 1137. c. 1138. c. 1139. c. 1140. c. 1141. c. 1142. c. 1143. c. 1144. c. 1145. c. 1146. c. 1147. c. 1148. c. 1149. c. 1150. c. 1151. c. 1152. c. 1153. c. 1154. c. 1155. c. 1156. c. 1157. c. 1158. c. 1159. c. 1160. c. 1161. c. 1162. c. 1163. c. 1164. c. 1165. c. 1166. c. 1167. c. 1168. c. 1169. c. 1170. c. 1171. c. 1172. c. 1173. c. 1174. c. 1175. c. 1176. c. 1177. c. 1178. c. 1179. c. 1180. c. 1181. c. 1182. c. 1183. c. 1184. c. 1185. c. 1186. c. 1187. c. 1188. c. 1189. c. 1190. c. 1191. c. 1192. c. 1193. c. 1194. c. 1195. c. 1196. c. 1197. c. 1198. c. 1199. c. 1200. c. 1201. c. 1202. c. 1203. c. 1204. c. 1205. c. 1206. c. 1207. c. 1208. c. 1209. c. 1210. c. 1211. c. 1212. c. 1213. c. 1214. c. 1215. c. 1216. c. 1217. c. 1218. c. 1219. c. 1220. c. 1221. c. 1222. c. 1223. c. 1224. c. 1225. c. 1226. c. 1227. c. 1228. c. 1229. c. 1230. c. 1231. c. 1232. c. 1233. c. 1234. c. 1235. c. 1236. c. 1237. c. 1238. c. 1239. c. 1240. c. 1241. c. 1242. c. 1243. c. 1244. c. 1245. c. 1246. c. 1247. c. 1248. c. 1249. c. 1250. c. 1251. c. 1252. c. 1253. c. 1254. c. 1255. c. 1256. c. 1257. c. 1258. c. 1259. c. 1260. c. 1261. c. 1262. c. 1263. c. 1264. c. 1265. c. 1266. c. 1267. c. 1268. c. 1269. c. 1270. c. 1271. c. 1272. c. 1273. c. 1274. c. 1275. c. 1276. c. 1277. c. 1278. c. 1279. c. 1280. c. 1281. c. 1282. c. 1283. c. 1284. c. 1285. c. 1286. c. 1287. c. 1288. c. 1289. c. 1290. c. 1291. c. 1292. c. 1293. c. 1294. c. 1295. c. 1296. c. 1297. c. 1298. c. 1299. c. 1300. c. 1301. c. 1302. c. 1303. c. 1304. c. 1305. c. 1306. c. 1307. c. 1308. c. 1309. c. 1310. c. 1311. c. 1312. c. 1313. c. 1314. c. 1315. c. 1316. c. 1317. c. 1318. c. 1319. c. 1320. c. 1321. c. 1322. c. 1323. c. 1324. c. 1325. c. 1326. c. 1327. c. 1328. c. 1329. c. 1330. c. 1331. c. 1332. c. 1333. c. 1334. c. 1335. c. 1336. c. 1337. c. 1338. c. 1339. c. 1340. c. 1341. c. 1342. c. 1343. c. 1344. c. 1345. c. 1346. c. 1347. c. 1348. c. 1349. c. 1350. c. 1351. c. 1352. c. 1353. c. 1354. c. 1355. c. 1356. c. 1357. c. 1358. c. 1359. c. 1360. c. 1361. c. 1362. c. 1363. c. 1364. c. 1365. c. 1366. c. 1367. c. 1368. c. 1369. c. 1370. c. 1371. c. 1372. c. 1373. c. 1374. c. 1375. c. 1376. c. 1377. c. 1378. c. 1379. c. 1380. c. 1381. c. 1382. c. 1383. c. 1384. c. 1385. c. 1386. c. 1387. c. 1388. c. 1389. c. 1390. c. 1391. c. 1392. c. 1393. c. 1394. c. 1395. c. 1396. c. 1397. c. 1398. c. 1399. c. 1400. c. 1401. c. 1402. c. 1403. c. 1404. c. 1405. c. 1406. c. 1407. c. 1408. c. 1409. c. 1410. c. 1411. c. 1412. c. 1413. c. 1414. c. 1415. c. 1416. c. 1417. c. 1418. c. 1419. c. 1420. c. 1421. c. 1422. c. 1423. c. 1424. c. 1425. c. 1426. c. 1427. c. 1428. c. 1429. c. 1430. c. 1431. c. 1432. c. 1433. c. 1434. c. 1435. c. 1436. c. 1437. c. 1438. c. 1439. c. 1440. c. 1441. c. 1442. c. 1443. c. 1444. c. 1445. c. 1446. c. 1447. c. 1448. c. 1449. c. 1450. c. 1451. c. 1452. c. 1453. c. 1454. c. 1455. c. 1456. c. 1457. c. 1458. c. 1459. c. 1460. c. 1461. c. 1462. c. 1463. c. 1464. c. 1465. c. 1466. c. 1467. c. 1468. c. 1469. c. 1470. c. 1471. c. 1472. c. 1473. c. 1474. c. 1475. c. 1476. c. 1477. c. 1478. c. 1479. c. 1480. c. 1481. c. 1482. c. 1483. c. 1484. c. 1485. c. 1486. c. 1487. c. 1488. c. 1489. c. 1490. c. 1491. c. 1492. c. 1493. c. 1494. c. 1495. c. 1496. c. 1497. c. 1498. c. 1499. c. 1500. c. 1501. c. 1502. c. 1503. c. 1504. c. 1505. c. 1506. c. 1507. c. 1508. c. 1509. c. 1510. c. 1511. c. 1512. c. 1513. c. 1514. c. 1515. c. 1516. c. 1517. c. 1518. c. 1519.

prias. Quod si vero, absque causa infirmitatis, aut captivitatis, aut barbarorum, aut cuiusmodi impedimentis, quae obstant, quominus redeant, ipsi propria voluntate celebraverint frustum resurrectionis extra sedes suas, damnationi subiaceant. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, anathemati subicit synodus oecumenica.

XIII. *Separari debent bona ecclesiae a bonis throni episcopi.*

EX SYNODO ANTIOCHIAE CELEBRATA
IN ENCAENIS ECCLESIAE, ET EX
SYNODO ORIENTALIUM.

Ea, quae sunt e ecclesiæ, omni cura, conscientia bona, ac fide in Deum, qui omnia intuetur et iudicat, conserventur ecclesiæ. Porro haec debent dispensari eum iudicio et potestate episcopi, cui conceditus est omnis populus, et animae eorum, qui conveniunt. Manifesta autem sint ea, quae iuris sunt ecclesiæ, cum scientia presbyterorum et ministrorum, ut cognoscant, nec ignorent, quatenam sint ipsius ecclesiæ, quatenam vero sint episcopi, nec eos aliquid lateat, ut si contigerit episcopum exire de hoc saeculo, certis notisque existentibus rebus, quae ad ecclesiam pertinent, nec istae dilabantur et pereant, nec illae propriae episcopi diripiantur praetextu rerum ecclesiasticarum: iustum quippe est, et honestum coram Deo et hominibus, ut ea quae sunt episcopi, ipse relinquat quibus voluerit; ea autem quae sunt ecclesiæ, huic conserventur, ut nec ecclesiæ sit ullum detrimentum, neque episcopus diripiatur causa ecclesiæ, aut ii qui ad

ipsum attinent in lites incidant post eum, et ipse post mortem suam blasphemetur.

XIV. *Si mortuus episcopo alter episcopus sedem illam ambierit, provincialesque subornarit, ut sibi consentiant, an is transferri possit, nec ne?*

CANON OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut non possit episcopus relinquere sedem suam, in qua episcopus constitutus fuit, et migrare ad aliam, quoniam in hoc etiam saeculo omnis qui relinquit uxorem suam sine causa adulterii, et ducit aliam, adulterium committit. Si autem vocaverit eum causa necessaria, et dum ipse non vult, vi eum eiecerint, et propterea migraverit, culpandus non est, deturque ei sedes alia, neque idcirco exprobratur. Si autem habeat scientiam ad gubernandum, et occurrat ei sedes metropolitica vacua, detur ei, ac sedeatur in ea, quia canon non reiecit eum. Haec absque censura definivit synodus.

TIMOTHEI.

Ecce enim supra quadraginta conventus synodici videntur fuisse in mundo a tempore apostolorum ad nostram usque aetatem, qui fulserunt divinis operibus, et caelestibus charismatibus; omnes vero veluti una voce definierunt, et inhibuerunt, ne episcopus de sede in sedem migret. Socrates ille novatianus licitam censuit translationem episcopi a sede ad sedem; causa autem fuit odium eius in san-

ctum Nestorium (1), et amor ipsius erga Deo odiosum Proclum, eum voluit transferre Proclum e civitate Cyzici, et non potuit. Proclus quidem mansit, Socrates vero translatus fuit contra definitiones patrum, et canones apostolicos: et dixit, fas episcopo transire ab uno throno ad alium thronum. Iam vero debemusne obedire patribus, an extraneis? Ipse enim beatus inelytus Gregorius cum Nazianzo Byzantium ire consensit ob haereses, quae praevaluerant ibidem, noluit ire praeses et rector patriarchalis, quamvis haberet pro se fautores centum quinquaginta; et siquidem petisset, patriarchatus ipsi datus fuisset; sed non consensit ire tamquam patriarcha, consensit vero ire tamquam visitator, disceptator, et doctor, minime autem tamquam rector: cum autem praeses redierit, Nazianzenus cognitus fuit, usque in hodiernum diem. Et haec quidem de episcopis, et electione eorum simili ratione. Redeamus autem ad electionem metropolitanorum, et ordinationem eorum, et deinde scribere aggrediemur canones, qui ambobus his gradibus praescripti et constituti simul sunt.

XV. *Quot sint provinciae, quibus metropolitani praesunt, et a quonam unaquaeque instituta.*

Causa equidem primatus sedium inter se ex prioritate temporum desumitur, quibus earum fundatores patriarchae vixerunt. Quare hunc inter se ordinem temporis habent. Primus, qui metropolitas discreverit Papa pa-

triarcha fuit, qui patriarchalem dignitatem ad annos circiter sexaginta octo tenuit, atque ante omnes metropolitam Elamitidis constituit, et paulo post etiam Nisibis; tum Teman (*austri*); Perath Mesenae (*Bassorae*); et post hunc Assyriae. Quatuor hi metropolitae a Papa constituti fuere. Sub tempus vero synodi oecumenicae patrum 318, Garmaci metropolitae a Simeone Barsaboe postularunt: et Ardadadeni quidem aiebant, patriae nostrae dignitas metropolitana debetur: Beth-Seleucienses vero similiter dicebant, in patria nostra metropolitani constitutus est. Praecepit itaque Simcon Barsaboe, utriusque episcopi examinari in docendo diligentiam, uter utri discipulorum numero praestaret, idemque metropolita crearetur. Comperit autem fuit in hac parte episcopum Sciahargardae Ardadadensi esse anteposendum. Sic itaque Garmaci metropolita datus est a Simeone Barsaboe. Istos porro metropolitas alterum post alterum confirmavit synodus Isaaci. Mentionem quoque faciunt synodi Isaaci patres, tum Persidis, tum Maruae, non quasi metropolitanarum, sed quasi celeberrimarum sedium episcoporum. Metropolitanam postmodum dignitatem sexta sedes Persidis, tum septima Maruae, a Saballaha legitime acceperunt. Octavam vero sedem Iesuiabus Gadalensis Halavanae constituit. Ileriae vero, et Samarandae, et Sinarum (2) metropolitae creavit Saliba-Zacha catholicus. Aiunt sane, Achaeum, et Silam illos constituisse: sed ordine Sinensem an-

(1) Nestorius loquitur. (2) Notum est Sinense monumentum octavi saeculi ebaldicis litteris scriptum, quod est praeclarum christianae religionis apud Sinae eo tempore vigentis testimonium. Asseman. B. O. T. 3. part. 2. p. 539.

tecedunt metropolitae Hieriae et Indiae, Sinensis Samarquandensem. Postea Timotheus alias sex sedes instituit, quarum quatuor interiere, reliquae duae manent: Armeniae nimirum, quae est XIII., et post istam Scianiae (*Syriae sive Damasci*), quae est XIV. Atque haec sunt sedes primariae provinciarum, et haec ratio unde petenda est praerogativa primatus earum, et ipsarum ordo inter se (1).

XVI. *De electione et ordinatione metropolitani.*

EX SYNODO GEORGHII CATHOLICI

CANON.

Visum est sanctae synodo, ut paulo postquam decesserit episcopus metropolitani, congregentur episcopi illius provinciae in civitate fratris ipsorum senioris, et cives civitatis eius admoneant, ut eligatur persona, interveniente ipsorum consensu et opera, quae metropolitico ministerio congrua s.t. Scribantque simul, ac significant patriarchae electionem eius. Si autem negotium diu protrahatur, quatuor menses non excedat, nisi forte causae necessariae occurrerint. Nam praeter hoc tempus electio diutius pro-

trahi non potest post obitum metropolitae.

CANON ALIUS.

Relatum autem fuit in divina synodo, quod decedente in aliqua regione aut civitate episcopo, vel metropolitano, conventiunda fiant, et unusquisque a sua cupiditate tractus pro suo lubitu gerat se; et quia humana perturbatione moveatur, convocant secum filios foederis, et homines inverecundas promissis subornatos in suas partes trahunt, et absque episcopis provincialibus, et cleri communitate tota ac fidelium, clanculum personam sibi benevisam inter se se eligunt, ac iuramento semet obstringunt, quod ab ea persona usque ad mortem non recedent (2), et ob hanc causam corruptelae et damna plurima fiunt in communitate. Et idcirco definitivum, quod illi, qui haec agunt, ligati et anathematizati sint ab omni communione sanctorum mysteriorum, et a consortio fidelium. Et ille homo, in quem consenserint, siquidem inscius fuerit conspirationis, et ad extremum cooperationem suam iis praeberit, ipse quoque seiunctus sit ab omni communione ecclesiastica pro

(1) Elias tamen, et Amrus in tabulis suis alias metropolitanas sedes memorant, de quibus Asserimus senior tom. II. biblioth. pag. 458. (2) In codice a pag. 141. usque ad 150. inclusive quaedam folia interseruntur alia manu scripta, quae ad synodiam collectionem non pertinent: ac primo legitur epistola mar Elias metropolitae Nisibis ad episcopos provinciae mazarinae, ad cives bagdadenses in causa Isaiabae catholici. Tum subditur canon apostolicus 28. Subsequitur canon apostolicus 29. Deinde describitur pars ex canonibus Petri et Pauli apostolorum pag. 145. a tergo recensetur canon 17. synodi oecumenicae patrum 318; pag. 146. exhibetur pars ex canone 15. synodi Bethlephthae, de qua praecausa emant impositionem manus sacerdotibus pag. 147. canon 12. exhibetur synodi de eo, quod episcopi metropolitani fieri non debeant cum litteris regis pag. 147. fragmentum epistolae sextae mar Abae catholici habetur, de electione patriarchae pag. 148. a tergo canon 15. o synodo Iosaphi catholici; pag. vera 149. canon primus a dicta synodo Iosaphi; pag. daemque 150. canon 20. synodi Eschichidis catholici, itemque 31. eiusdem synodi referuntur.

merito sui delicti. Si autem sua sollicitudine ac superbia illos induxerit ad ita faciendum, neque respuerit ab audacia sua, deficiatur, ac irrita habeatur eius electio et nulla: quin et ipse homo nudetur spoliaturque gradu in quo erat.

TIMOTHEI.

Non enim debebat regi significari eius, quem, ut sit metropolita, elegistis, electio; sed primo nobis, et postea regi: ubi enim notum fuisset, quod persona a vobis electa, idonea esset, nos quidem electionem a vobis factam ratam habuissimus. Cum enim ad nos cum vestro consensu mittitur ille, quem elegistis, et a nobis in Spiritu sancto ungitur, et metropolita fit, tunc recte voluntatem vestram regi exhibetis, ac significatis, quo scilicet regia voluntas constitutioni divinae adhaereat. Vos vero irregulari ratione constitutionem divinam regiae pedissequam fecistis. An propter regis iussionem debet fieri ille, eum a vobis electus est, si villicus sit, si Deum non timeat, si tenebrosus sit scientia scripturarum divinarum, ac mente et intelligentia legum sanctorum? Tres enim egregiae dotes requiruntur in homine rectore ecclesiae; has autem nos examinare et cognoscere debemus, num scilicet reperiantur in homine, qui eligitur a mundo, nec ne? Prima quidem est naturalis intellectus, eo quod ipse sit gubernator negotiorum, et rector; porro is, qui intellectu caret, quamvis omnia possideat, omnino defectivus est. Secunda vero dos, quae et totius sapientiae initium est, pie-

tas est, quae dividitur in operationem actionum sanctorum, et in theoreticam, quae ornatur veritate fidei, et confessionis rectitudine. Dos demum tertia est scientia divinarum scripturarum, haec enim armatura est validissima rectoribus ecclesiae. Ornatus porro harum trium dotium, instar imaginis regis, et sigilli auro impressi, est humilitas, et verbum sale conditum. Est ne vir, quem elegistis, hisce dotibus ornatus?

XVII. *Quaenam metropolitani debeantur, et quaenam hi agere possint erga sedes episcoporum suorum: quaenam vero canonice ipsis vetentur.*

EX SYNODO ISAACI

CANON.

Metropoles nominantur illae civitates matres, quarum certi sunt magistri, et civitates quae praepositae sunt aliis civitatibus. Omnis civitas, quae nominata sit, atque nota, et principem habeat, episcopo insiguitur, qui in ea constituitur, et episcopus fit: qui praepositus iis (*aliis episcopis*), ut sit ipsis adiutor, et sollicitator in omnibus iuribus: et cum discordia inter eos excitatur, eos componat, ac ad pacem adducat per consilium charitatis, et non per violentam potestatem. Omnis porro episcopus in sua dioecesi ac civitate potest institueri presbyteros, ac ministros, et docere, et aedificare ecclesias, et superaddere omnibus pulchra (*recta*), quae vult, ut sociis suis speculum bonum exstat. Episcopus autem metropolita, qui praepositus fratribus suis, ubique constitutis, nempe ut sit gradu

honorabilior illis, scribat, et significet metropolitae magno de omni re, quae sit inter eos episcopos, qui sub auctoritate ipsius sunt. Quod si contigerit, ut episcopus querelam moveat socio; aut acciderit, ut episcopus aliquis congrue ac debito modo ministerio suo minime fungatur; ipse metropolitano, qui eis praepositus est, secundum id quod in canonibus synodi maguae constitutum est, cum charitate ac lenitate omnium negotia disponat, et stabiliat. Si vero occurrat negotium aliquod, quodcumque fuerit, durum ipsi metropolitano, neque possit illud pacifice dirimere, scribat, et significet metropolitae magno, et liberabitur ab ea molestia: nam ad catholicum spectat, ut rescribat, et pro sua sapientia praecipiat, ac dirimat.

CANON.

Potestatem non habet episcopus metropolitae vocandi ad iudicium domini ritu, atque violenter adducendi ullum ex episcopis sociis suis, aut imperiose se ingerendi in negotia dioeceseos episcopi alicuius, ex iis quibus praepositus est, et rescribendi, aut violenter quidpiam exigendi: sed manens in proprio loco, scribat ad ipsum episcopum dioeceseos de querelis, quas audit. Quod si ei obtemperaverit, recte; aliis significet metropolitae magno, sicut supra scriptum est. Si vero episcopus alicuius dioeceseos optaverit, ac in commemorationibus martyrum petierit ab ipso metropolitano sibi praeposito, eumque invitaverit, ac vocaverit, ut ad suam ipsius dioecesim veniat, id relinquitur voluntati ipsius episcopi,

ut complacere ei, qui senior est et maior ipso.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut quemadmodum non possunt episcopi, unus in iurisdictione alterius chironiam sacerdotii perficere; similiter et metropolitani non possint chironias adimplere in civitatibus episcoporum, qui sub auctoritate eorum sunt,isque subditi; nec etiam possint ulla negotia praecipere sine episcopo loci. Eum vero, qui haec transgreditur, synodus oecumenica sub anathemate constituit.

XVIII. *Si quis episcopus voluerit metropolitano ordinari, deinde, abdicata hac dignitate, in priorem suam dioecesim redierit, metropolitano ne, an episcopo appellandus est?*

Timotheus scribit ad Sabariesu episcopum Callinici, quae est Baka, sic: dicit enim Petrus apostolus tuae sanctitati, non es mentitus hominibus, sed Deo: non enim vi abductus fuisti, sed tua voluntate ad istam politiam accessisti, et non ad minimum, neque ad parvum, sed ad maximum elevatus fuisti gradum, et quidem a subiectione ad principatum, ab episcopo ad metropolitanum ascendisti, et ex principe sacerdotum ac fidelium, princeps episcoporum, qui sunt principes sacerdotum et fidelium, promotus fuisti a Spiritu sancto. Si autem vis mentiri, et violare foedus, quod cum Spiritu habes, et falsas efficere voces sacerdotales, tui est electio, et apologiam pro ea exhibe, tam scilicet coram hominibus, quam

coram tribunali Christi domini nostri, ante quod omnes stabimus, secundum Paulum, ad mercedem accipendam pro nostris actibus sive bonis sive malis. Sta ergo, ubi concupivisti, et sicuti concupivisti, verumtamen non tamquam metropolitanus, sed tamquam episcopus, quemadmodum antea fuisti. Tu voluntate tua irritas fecisti voces, quae coram Spiritu, et in Spiritu editae fuerant per suffragia patrum, et cleri ecclesiae: et illius rei, quam tu dimisisti, honor a te tollatur.

XIX. *Canones de episcopis simul, et metropolitanis.*

CANON 1. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut omnes quoque metropolitani semel in anno congregentur apud patriarcham proprium, ut omnia negotia et quaestiones, quae emergunt in regionibus ipsorum, et in civitatibus auctoritati ipsorum subiectis, diiudicentur coram synodo universa ob hoc, ut non sit acceptio personarum in iudicio. Et quemadmodum faciebant septuaginta iudices filiorum Israel, qui iudicium omne, quod ipsis difficile foret, deferrebant Moysi prophetae; sic et ipsi episcopi quoque eodem modo faciant. Et imponatur benedictio (*taxa*) super omnes civitates parvas et magnas episcoporum ac metropolitanorum, qui sunt sub auctoritate patriarchae, et quidem pro singularum facultate, et unaquaque earum uti potest det convenientiam (*symbolam*) patriarchae. Haec absque censura definivit synodus. *Orientales* autem hunc ordinem conventus annui mutantur propter cor-

reptiones (*flagella*), quae multiplicatae sunt in mundo, et tribulationes, ac persecutiones, quae in ecclesiam insurrexerunt, et captivitates praedonum, qui vias ac semitas interrupperunt, unde semel quovis quadriennio celebrari voluerunt conventum, ut innotescit ex canonibus Ezechielis et Theodosii.

EZECHIELIS.

Placuit synodo, ut semel quovis quadriennio simul congregentur metropolitani et episcopi apud patriarcham propter communia negotia, ut mutua ipsorum praesentia opera patriarchae dirigantur ea, quae directione egent; ea vero quae ordinata sunt, iterum confirmantur, et altius fundentur. Illic autem conventus fiat ante ieiunium magnum illius anni, patriarcha existente in civitate sua cathedrali. Quemadmodum autem tota communitas episcoporum, et metropolitanorum semel quolibet quadriennio congregatur apud patriarcham, similiter et episcopi quoque semel in anno congregentur apud suum metropolitanum mense septembris, et reforment quaecumque corrigenda sunt. Si autem causa aliqua compulsa patriarcha medio hoc tempore vocaverit communitatem rectorum, aut aliquos ex eis, statim absque cunctatione accedere debent quovis tempore ab eo vocabuntur. Siquidem vero fuerint impedimenta necessaria, quae nota sint ac manifesta, debent illa significare distincte per epistolas ab ipsis scriptas, et per presbyteros eorumdem missas. Si autem aliquis ex eis contempserit, et non egerit iuxta

latam definitionem, quando vocatur a patriarcha, poenam mereatur a synodo inferendam, donec accedat, rationemque reddat, suumque reatum coram patriarcha purget.

THEODOSII.

Antistites horum sex thronorum metropolitiorum, Elamitidis inquam, Nisibis, Pherat, Assyriae, Beth-Garmae, et Halavanae, qui honorem consecuti sunt, ut mediatores (*electores*) sint in chirotonia patriarchae, neque remoti sunt, ut reliqui, congregentur apud patriarcham quolibet quadriennio: similiter et episcopi quoque provinciae magnae. Alii porro metropolitae, Sinarum nempe, et Indiae, Persidis, et Marusitarum, Sciamae, Razichitarum, Horiunitarum, et Samarcanditarum, in longinquis dissiti regionibus, quibus obstant montium iuga infamia (*latronibus*), et maria naufragiis ac tempestatibus infesta, ne sicut ceteroquin cuperent, valeant venire, istiusmodi eurent consensionis unionisque literas ad patriarcham quolibet sexennio semel mittere, atque in eisdem negotia communia locorum suorum opportuno remedio indigentia exponere; dabuntque operam, ut ex omnibus urbibus maioribus et minoribus mittatur ad patriarcham convenientia (*symbola*) secundum cuiusque facultates, et prout praecceptum est in canonibus patrum pro impensis domus patrum (*sedis patriarchalis*). Quicumque vero haec transgressus fuerit, praeccepto synodus, ut is corripatur a congregatione synodica. Et si quispiam contumax ac rebellis admonitionem ausu

temerario contempserit, iudiciale poenae sententiam promeretur.

CANON 2. NARABAE.

Novit sane fraternitas vestra, o pastores vigilantissimi ovium rationalium domini nostri Iesu Christi, quod sicut corpus humanum quamdiu in hac vita transitoria consistit, regi debet per ordinationem ac mediocritatem rerum necessariorum, ne superfluitate suffocetur, aut ferarum mores induat, neve ob penuriam infirmetur et debilitetur, neve confusione turbatum agitur, neque rebus inanibus deturpetur, et conculcetur, festinetque ad defectionem propter aliquam negligentiae culpam; ita, quinimmo magis necessitas nobis incumbit, ac vobis nobiscum, qui tenetis claves regni caelorum, ut ex tota voluntate nostra, et ex tota anima nostra, et ex tota virtute nostra solliciti simus, et curemus definitiones, et canones ecclesiae Dei, quae est corpus Christi spirituale servatoris nostri, ne scilicet ob humanam indulgentiam, et adfectionem diminuantur in populo nostro ea, quae a sapientia divina ad utilitatem nostram gerenda praescribuntur, et congruunt singulis christianorum coetibus: nam quotiescumque sanum est caput, etiam illi, qui eius subsunt directioni, facillime conservantur illaesi cum ipsam intuentur, ac per manum eiusdem diriguntur: et quoties infirmus sit ille, quicumque fuerit, propter voluntatis suae torporem, omnes illi, qui gubernantur ab ipso, eundem contemnunt, et difficillime in ordine continentur, nam scandalum accipiant videntes ea, quae

illo indecenter gerit. Necessarium ergo nobis est, ut ante omnia alia de negotio rectorum solliciti simus, nam ab ipsis pendet tota ecclesiae cura, ac sollicitudo, et per manus eorum perficiuntur omnia negotia timoris Dei, et sine illis certissime christianitas inter homines in terra stabiliri, crescere, et abundare non poterit.

Quo circa etiam Dominus noster, ex quo innotuit Israel per testimonium Baptistae, et vocem quae de alto venit, statim apostolos elegit in suos discipulos, et post virtutes, ac signa quae operatus est, ac doctrinas quas docuit, necessario portendit, ac declaravit per parabolas suas illos praecones evangelii sui, et rectores ecclesiae suae fore; et donum caeleste quod recipiunt, et potestatem quam habent in excelsis et in profundo, et mores qui illis conveniunt, et patientiam eorum in tribulationibus, et labores ipsorum in annunciatione evangelii; et ea, quae ab ipso erga eos geruntur, et agones eorum, ac tentationes, quas pro evangelio toleraturi essent; et ea, quae fuerunt ante nos, ac contingunt in diebus nostris, olim, et deinceps post nos futura sunt: et eosdem ab iis omnibus, quae non decent, cavere admonuit. Paulus quoque vas electionis, quod nomen Christi gestavit in populo (*iudaico*), et gentibus, per vincula, ac flagella, per tribulationes multas, et varias, quas sustinuit pro veritate, magna diligentia et cura admonitiones fecit rectoribus ecclesiae, et ipse ordinavit metropolitam in metropolitibus, ac episcopos in civitatibus.

Patres quoque sancti, qui post patres electi fuere, eandem vestigia calcaverunt, nec ullus unquam metropoli-

ta, aut episcopus ausus fuit transgredi terminos sibi a patriarcha constitutos; nec episcopi sibi arrogarunt eminentiam in metropolitano, sed frugiper episcopus tempus sciebat, quo apud metropolitam conveniret; metropolitano vero sapiens non obliviscatur temporis, quo ad patriarcham accedere deberet, uti cernere est in plaga occidentali, et in plagis circa eam positis, ubi, quamvis in negotio fidei schismata, et contentiones obortae fuerint, in ordinibus tamen sacerdotii, et in definitionibus ecclesiasticis, nemo praesumebat contemnere, qui sui contemptus sententiam ac vindictam evaderet condignam; sed illa, quae convenienter definebantur ab episcopo, quicumque esset; abrogare vel irritare non poterat metropolita ei praepositus; ea etiam quae iuste definebantur, et interdicebantur a metropolitano, episcopus transgredi aut irritare nequibat; similiter et illa, quae a patriarcha definebantur, et prohibebantur, episcopi et metropolitani solvere ac irritare non poterant, quia Spiritus sanctus ad ordinatum sacerdotii ordinavit eos, ut scilicet coetus inferiores penderent a mediis, et mediis a superioribus instar graduum, per quos ascendunt illi, qui merentur recipere promissionem assumptionis in caelum, et a quibus propellantur, ut proiciantur in profundum poenarum illi, qui veritati non obediunt.

Quando itaque patriarcha vocat metropolitam et episcopos, aut metropolita accersit episcopos, aut episcopus coetum filiorum suae sedis accersit, statim et sine ulla negligentia obediunt eis, non enim possunt transgre-

di edictum eorum. Praeterea si confluerint metropolitani et episcopi ad thronum patriarchae, aut episcopi ad locum metropolitani; patriarcha autem aut metropolitani aliqua ex causa non sint praesentes in propria cathedra, episcopi aut metropolitani ingredi non possunt vel in ipsam civitatem, in qua est cathedra patriarchae; quod si vero acciderit, ut ingrediantur; non possunt ullatenus praecipere, aut visitare, aut scripturas conficere in causis regiminis, et negotiorum ecclesiasticorum sine ipso, aut sine ipsius facultate, uti nec possunt in ordine ministrare (*pontificalia exercere*). Id ipsum dicendum de episcopo in cathedra metropolitani. Verum haec permittuntur, quando cum patriarcha convenerint. Secundum hanc autem traditionem, quae apostolica est, in hac etiam nostra orientali plaga, uti et in adiacentibus plagis, haec ipsa usu obtinuerunt per voluntatem Christi, utque inviolabiliter ac immutabiliter obtineant ac serventur, definimus. At si contigerit, et Satanae incitamento oborta fuerit inimicitia, atque episcopi absque iusta causa contentionem habuerint cum metropolitano, quin et nonnulli metropolitani aliquando inconvenienter adversus patriarcham steterint, et attentaverint sine potestate aliquid edicere, vel illegitime efficere quidpiam; quia eis non competeat id quod edixerunt, neque id quod effecerunt, non suscipiatur, sed digni habeantur poena, et reatu, quoad usque emendent ea, quae attentare praesumerunt: quod si non emendaverint, prorsus deponantur.

ET POST ALIA.

Statuimus, ac definivimus, ligavimus, et anathematizavimus in verbo vivo ac divino; ne quisquam transgredi audeat ea, quae supra constituta sunt.

CANON 2. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut ille qui vocatur a communitate, ut se ipsum emendet, si vocatus bis a capite synodi, aut a capite provinciae, aut a capite sedis, neglexerit, contempserit, et non accesserit ad congregationem; eo quod contempsit congregationem, deponatur ab omnibus gradibus ecclesiasticis: quod si haudquaquam vocetur ad congregationem patriarchae, sed ad congregationem capitis provinciae, ad patriarcham deferatur eius contemptus, et ipse praecipiat de emendatione illius. Illum vero, qui haec transgreditur, synodus oecumenica anathemati subiicit.

CANON 3. IESUIARI.

Metropolitani itaque, ac episcopi vocati ad synodum, synodum non contemnunt, neque abstineant ab accessu. Si enim sciunt docere, utilitas magna proveniet ex synodis. Si vero indigeant doctrina, utilitatem magnam capient cum directione, quam communiter percipiunt ecclesiae ex synodis. Si autem metropolita aliquis, vel episcopus vocatus a synodo, accedere contempserit absque causa necessaria, quae impediatur voluntatem, et canonem, quae talis esse cognoscatur cum discussa fuerit, sententia

communi suspendatur a suo ministro, quoad usque se ipsum emendet, et excutiat, ac abiiciat a se suam superbiam, et suum contemptum; nam fortasse causa eius fieret detrimentum communitati.

CANON 4. OECUMENICORUM

DE ORDINATIONE SYNODI.

Placuit synodo oecumenicae, ut quando congregatur synodus apud patriarcham, aut apud metropolitanum, et aliquid de negotio communitatis tractandum est, et res illa iudicio, et discussione egeat, non possint illius synodi episcopi absque iussione archidiaconi, aut episcopi diocesanos, de negotio cognoscere. Alii autem presbytero potestas non est ingrediendi in synodum, neque foris standi, et auribus excipendi id quod in synodo pertractatur, sed solum archidiacono, et chorepiscopo. Hi vero in synodum ingressi, sedem ponant in medio episcoporum, super quam collocent evangelium, et crucem, sedeatque archidiaconus ad dexteram, et chorepiscopus ad sinistram in medio episcoporum, prout constituerit synodus, ut faciant.

In synodo autem magna, cui intersunt patriarcha, metropolitani, et episcopi, nec presbyter, nec archidiaconus, neque chorepiscopus sedere possunt inter eos. Ubi autem omnes sedem obtinuerint, ac unusquisque in ordine suo iuxta proprium gradum sederit, aliquis ex iis episcopus stet rectis pedibus, atque ter dicat hoc pacto. — Omnis, qui non fuerit episcopus, ligatus sit in verbo Domini, si permauserit in hac con-

gregatione. Et ille etiam, qui auscultaverit in portis, et in fenestris, ipse quoque sit ligatus in verbo vivo Dei. — Eo autem ita proclamante, ocludantur fores, et omnes rectis pedibus stent, et deinde unusquisque eorum offerat orationem; et ubi omnes sic oraverint, singuli eorum accedant, ac sedcant in propriis locis. Et occulte in mysterio sermo habeatur de causa, propter quam convenerunt; et uti deest pietatem cognoscatur negotium illud. Et si cum charitate dirimatur, ne publicetur. Et si rursus aliter contigerit, puta si casus de depositione alicuius ex iis sit, ubi negotium integre atque perfecte fuerit gestum, tunc manifestetur omnibus. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subiicit.

CANON 5. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut episcopis simplicibus non liceat sine metropolitanorum facultate conspectum patriarchae adire: neque etiam liceat cuiquam episcopo, aut metropolitano absque facultate patriarchae adire conspectum regis. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica sub censura constituit.

XX. *Canones, et poenae diversae unicuique crimini statutae.*

Si episcopi aut metropolitani dimittantur, ac deponantur in congregatione synodica patriarchae, non potest patriarcha alio tempore habere congregationem, et discutere causam, quae semel iuste discussa fuerit a patriarcha illo, qui obiit. At si episcopus, aut metropolitanus, qui a pa-

triarcha defuncto depositus fuit, demonstraverit causam aliquam, quae in illa synodo integre, ac plene non fuerit discussa, tunc patriarcha alius debet in synodo episcoporum fratrum eius, qui depositus fuit, discutere causam. Et si fieri non possit, ut accedant, scribant, et suis scriptis notum faciant patriarchae. Si autem omnes *scripturae* non fuerint dispositae, neque episcopi accedere possint, patriarcha scribat ad metropolitani, qui proximus eis fuerit, et hic cum episcopis suis, saltem tribus, cum congregatione episcoporum illius provinciae filiorum, pergant, et discutiant; quod si iuste quidem lata sit depositio illius, patriarcha cum auctoritate praecipiat, eum cohiberi. Si vero deprehendatur, fraudem passus fuisse, eo quod plene non fuerit discussa eius causa, innocens in iudicio eius declaretur. Neque enim ullo prorsus modo aut pretextu episcopi, ac metropolitani impedire, aut sistere possunt censuras, quae a patriarcha latae fuerint. Haec porro breviter scripsimus, ut cognoscatur ordinatio graduum ecclesiae, neque canones ecclesiae a patribus opera Spiritus sancti praescripti confusionem aut perturbationem ullam patiantur.

CANON 2. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut si episcopi, aut clerici aliqui deprehensi fuerint delictis dediti, quae delicta omnibus communiter aperta ac manifesta ita sint, ut ne testes quidem requirantur; at propter assentationem eorum, aut propter munera, aut propter honorem, in quo habentur ab

omnibus, relinquuntur, neque rectores illis praepositi poenam, ac ultionem exigunt de eorum criminibus; siquidem patriarchae rem ita se habere innotuerit; qui deprehensus fuerit cum istis in aliquo communicare, una cum eis, et eorum instar a sacerdotio deponatur. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subiicit.

CANON 3. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut episcopus, aut metropolita, aut catholicus, qui deprehensi fuerint in adulterio, aut fornicatione, aut sodomia, aut crimine, quod eiusmodi sit, statim deponantur, neque sacerdotio fungi amplius permittantur, etiamsi paenitentiam exhibeant; tunc enim solum non preventur communicatione cum ecclesia. Eum vero, qui haec transgressus fuerint, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

CANON 4.

SYNODI ISAACI.

Si quis catholicus, aut metropolita, aut episcopus deprehendatur in fide sua haudquaquam purus, sed et sententiam teneat dogmaticam haereticorum, et in suis moribus tyrannice, et non recte, ac extra scopum suae vocationis se gerat, non vero sicuti congruit pietati, cuius schema induit, et damni exteris ac domesticis causa existat, deponatur, ac repellatur a magno sui ministerii gradu, quoniam horum scandalum extenditur ad plurimos.

CANON 5. EIUDEM.

Si quis catholicus, aut metropolitans, aut episcopus, aut presbyter, aut clericus nomen separaverit (*profanaverit*) et conviciatus fuerit, uti in israelitica gente diebus magni Moysis, deponatur, neque ministret in capite populi. Homines enim huiusmodi offendiculum sunt ecclesiae.

CANON 6. EIUDEM.

Si quis catholicus, aut metropolitans, aut episcopus, aut archidiaconus, aut pericluta delatam sibi causam iudicandam, iustamque cognitam declinaverit ob munus, aut acceptionem personarum, propter amicitiam, aut propter metum, aut respiciens magnitudinem personae, arceatur a ministerio gradus sui, prout opus ipsius dignum interdictione videbitur; depositionem tamen non subeat.

CANON 7. EIUDEM.

Si quis ex numero eorum, quos recensimus quum veritatem, ac iustitiam cognosceret, et aperte perspiceret acquitatem, testimonium falsum dixerit, ac mentitus fuerit coram Deo, et angelis eius, homines huiusmodi dimittantur e gradibus suis, quia sustulerunt iudicium Dei a conspectu oculorum suorum.

CANON 8. EIUDEM.

Si quis ex catholicis, et usque ad diaconos, assidue verba turpia protulerit, et non potius verba pudica, et sancta, quae utilia sint ad aedi-

ficationem auditorum; et si sint aliqui, qui his proferant verbum, quod prohibuit apostolus caelestis, a sacerdotibus admoneantur eum increpatione: quod si ab his non desistant, repellantur a ministerio graduum suorum, quoad respiciant, et scripto se obligent, quod scilicet si ad consuetudinem hanc redierint, damnationi subiacebunt.

CANON 9.

Si quis ex ordinibus recensitis inventus fuerit ebrius aut temulentus, vel cesset ab actibus, quibus est obnoxius, vel interdicitur ei ministerium exhibere in capite populi. Scriptum est enim ab apostolo divino: ebrii regnum Dei non possidebunt.

XXI. *De terminis, qui actori, et reo praescribuntur ad crimen, vel innocentiam probandam.*

Si ille, qui accusatur, innocens appareat, accusatores eius sine poena non relinquantur: puta si quis fidelis accusat sacerdotem de fornicatione, aut de aliquo eorum propter quae sacerdos anathematizari mereatur; constet autem, quod fidelis ille inique ac mendaciter eum sacerdotem accusaverit, fidelis idem ab ecclesia exeat, et fidelium communione dignus non habeatur. At si respiciat, et poeniteat ipsum sceleris admissi in testimonio edito, per consistentiam in sacco et cinere suscipiatur, et per oblationem quam offeret ad altare Dei.

Si vero aliqui episcopum de fornicatione, operibus immundis et non religiosis accusaverint, actio eorum examinetur; quod si mendaciter et inique episcopum accusasse depre-

hendantur, quo scilicet episcopus eam ob causam exiret ab ecclesia, et a gradu suo deiceretur; si illi accusatores eius de victoria sibi blandiebantur, et cordis laetitia gestiebant, ita modo, episcopo innocente reperto, accusatores eius rei inventi, suscipiant poenam a synodica congregatione, cui manifesta sit causa, et excommunicentur, atque removeantur a mysteriis sanctis, alienique fiant a consortio christianorum. Si autem metropolitanus a fidelibus, clericis, et episcopis accusatus, innocens extiterit in synodo, quae coram patriarcha celebratur pro illius examine, uti praeceptum est, ipsi quoque episcopi, qui mendaciter accusarunt metropolitanum, omnino desiciantur e suis gradibus, et ne suscipiantur; clericis autem interdicitur ministerium sacerdotii proprii; fideles vero excommunicentur.

Si fideles, clerici, episcopi, et metropolitani accusaverint patriarcham, et in concilio magno et generali, quod ad examinandam patriarchae causam convocatur secundum praeceptum, accusatores rei compareant, episcopi quidem, et metropolitani in aeternum ad ministerium regimini exercendum non admittantur; presbyteri autem e suis gradibus depellantur; fideles vero excommunicati cum maledictionibus eiciantur, et repellantur ab omni Christianorum communione, neque eis locus poenitentiae pateat, nisi prius unum annum extra ecclesiam exegerint. Si autem emendationem ac poenitentiam ostenderint, suscipiantur in sacco et cinere. Si autem ad hanc poenitentiam non confugerint, quam-

dum in vivis est patriarcha, qui ab eis accusatus fuit, in ecclesiam recipi non debent. Si vero accusatores descriptorum coetuum temere et vane non accusaverint, quin immo ipsi accusatores, omnibus rebus rite discussis, adhibitis nempe testibus veracibus, victores deprehensi fuerint, agatur cum singulis coetuum reorum quemadmodum supra constitutum est.

XXII. *Quodnam discrimen sit inter excommunicationem, ligamen, prohibitionem. Et quisnam ex antistitibus facultatem habeat damnandi, et quanam damnatio irrita sit ac nulla.*

Damnatio (*depositio*) porro est (*instar*) mortui, qui non recipit vitam, et in sacerdotes duntaxat, et principes sacerdotum fertur: et ille, quicumque fuerit, qui deponitur, ne tempore quidem suae poenitentiae induit gloriam, qua spoliatus fuit omnino. Discrimen autem, quod excommunicationem inter et suspensionem est, et inter veram et non veram (*validam*) depositionem, ex canonico oecumenico certo discimus.

CANON.

Placuit synodo oecumenicae, ne sacerdotes excommunicationis vocabulo uti possint. Discrimen namque magnum est inter excommunicationem, et ligamen. Illi enim, qui sunt domestici, et crimen patrant, et quos sacerdotes volunt arguere, ligamine et prohibitione utantur erga eos, et non excommunicatione; quoniam ligamen, et prohibitio domesticorum sunt, eisque possunt sacerdotes corripere delinquentes. Excom-

municatio autem non domesticorum, sed exterorum est, neque quilibet ea uti potest, nisi tota communitas simul: quia cum proferimus eam cum anathemate, facimus distinctionem illam, quae inter orthodoxos cernitur ac haereticos: porro impossibile est, ut per ligamen et prohibitionem fiat talis distinctio, sed per excommunicationem. Et propter hoc magna a sacerdotibus adhibenda est cautio, ne gladio huius excommunicationis utantur erga domesticos; quicumque enim illo petitur, separationem incurreret a vita futura. Ligamen autem, et prohibitio aliud non est, nisi praeceptum; quo homini definitio fit, ne transgrediatur rem, quae ipsi praecepta est. Et in hac quidem sanctione homo perstare debet, donec dederit ei facultatem ille qui eum ligavit. Excommunicatio autem non est praeceptum instar ligaminis, sed distinctio est intercedens inter rem et rem, et inter mortem ac vitam, inter sanctitatem et condemnationem, inter pacem atque destructionem. Dicimus vero inter mortem et vitam instar illius distinctionis, quae separabat ab Israele, ita enim dictum est eis: anathema intra te Israel (*in medio tui*): perinde ac si dixerit quispiam, distinctio intra te. Et inter sanctitatem ac condemnationem, sicuti vovit Iosue Bar-Nun aurum, et argentum Hierichuntis Domino: dictum quippe est, et accepit ex anathemate, et abscondit. Et illud etiam, quod dicitur inter pacem et destru-

ctionem, sicuti filii Agar, qui servabant anathema, quasi dicat aliquis, separarunt se ipsos a bello, et caede, ut accederent ad pacem. In his ac similibus cernitur anathema, quod separationem efficit inter rem et rem. Nemo ergo ex sacerdotibus potest per anathema separare quempiam fidelem a communitate, quia anathema exclusionem efficit ab omni hereditate familiae ecclesiae catholicae. Sed homo, qui delinquit, ligetur, et prohibeatur in verbo Dei, non tamen excommunicetur et excindatur ab ecclesia Dei, tamquam alienus; namque ab anathemate amputatio spei fit. Unde si quis extiterit, qui ignoranter faciat hoc, et excommunicationibus utatur, sit ei venia per orationem. Si autem cum scientia fecerit, magna poena multetur. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

CANON.

Placuit synodo oecumenicae, ne metropolitanus potestatem habeat delinquentem episcopum, qui subisit eius potestati ipse solus cum episcopis suis damnandi: neque recipiatur damnatio adversus episcopum constituta, absque patriarchae auctoritate: sicuti neque ob paenitentiam, si oportuerit, suscipiatur sine facultate ipsius patriarchae. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

TRACTATUS IX.

DE HIS, QUAE SPECTANT AD MAGNAM PATRIARCHATUS
DIGNITATEM, DEQUE EIUSDEM SUBLIMITATE,
ET QUAE NAM HONORI IPSIUS CONGRUANT,
ATQUE DEBEANTUR (1).

1. *Quot patriarchae ab apostolis
instituti sint in universo mundo.*

Loca itaque, in quibus a sanctis apostolis dignitas patriarchalis instituta fuit, urbes istae sunt quinque, in universo scilicet mundo maxime celebres, et conspicuae, quas et urbium matres esse novimus. Primo loco est Babylon: ea quippe metropolis est, materque urbium, et ideo caput regni Assyriorum fuit, sicut primogenitus prophetarum (*Moyser*) docuit. Secunda est Alexandria, quae ab Alexandro magno condita fuit. Tertia Antiochia, quae ab Antigono aedificata, ab Antiocho postea aucta, et exornata, ex eius nomine Antiochia appellata fuit. Quarta est magna Roma, quae a Romulo condita, ab eodem nomen accepit. Quinta Byzantium, quae urbs ab imperatore Constantino Constantinopolis dicta est. In his ergo quinque urbibus post revelationem Dei Verbi in carne, a beatis apostolis constituti fuerunt quinque episcopi metropolitani, qui et patriarchae nominantur. Et quoniam praedictis civitatibus non ex principatu et antiquitate solummodo patriarchalis dignitas et praerogativa accessit,

sed etiam propter apostolum qui in ea docuit, et regem qui in ea regnavit, magnae Romae data fuit (*praerogativa*) propter geminas columnas in ea positas, Petrum, inquam, apostolorum principem, et Paulum doctorem gentium: ipsaque est sedes prima, et caput patriarcharum. Secunda autem sedes est alexandrina. Tertia est Ephesina. Quarta est Antiochena. Reapse causa propria huius rei est excellentia apostolorum, qui illas sedes condidere, atque rexere, Simonis inquam Petri, Marci evangelistae, Lucae, et Iohannis evangelistarum. Quinta autem sedes est Babylon propter honorem trium apostolorum, doctorum ditioris eius, Thomae, inquam, Indorum et Sinensium; Bartholomaeum, qui est Nathanael, Arameorum; Adaeum e septuaginta magistrum Aghaei et Maris, Mesopotamiae scilicet et totius Persidis. Collatum autem fuit postmodum donum perfectum patriarchatus sedi apostolicae, quae Seleucia et Ctesiphonte est, quae nomine tenus ut diximus tale (*donum*) possidebat causa turbatur, quae ecclesiae acciderunt ex calumnia servorum diaboli, Crucifixorum (*Iudaeorum*), atque Manichaeorum. Duo quippe patriarchae

(1) Capitulum hoc Ebediesu Soheus in pontificali Nestorianorum libro syryce et latine vulgavit Assemanus iussu in cod. liturg. tom. XIII. p. 148.

cruci affixi fuere ante fores ecclesiae Antiochenae, alter Arameorum, Antiochenus alter, et factus est luctus unus in ecclesia orientis et occidentis communis, atque horum pastorum sanguine duplicata illi potestas est instar patriarcharum. Et primum qui patriarchicam prerogativam accepit, quidam aiunt, Schiachupham fuisse, alii Papam. Ad horum autem confirmationem et dilucidationem canones occidentaliū adsunt.

qui praestet ipsi. Si enim in se ipsis non possidet hanc facultatem, qui potestatem habent, ut illam alteri concedat? Sed singuli metropolitani a suo patriarcha fiant, et omnis episcopus simplex a proprio metropolitano ordinetur, et unusquisque uti est, in proprio gradu ministret. Quicumque vero transgressus fuerit haec, synodus oecumenica eum anathemati subiicit.

CANON (nicaen. 38).

CANON OECUMENICORUM (nicaen. 37.)

Placuit synodo oecumenicae, quatuor patres esse in universo mundo, veluti quatuor evangelistae, et ut veluti quatuor flumina, et etiam quatuor fines orbis, sicut et ipsi sapientes saeculi dicunt, quod quatuor sint elementa, ex quibus mundus fit. Sit autem caput romanus (*pater*) iuxta praeceptum apostolorum, quod tulerunt in suis canonibus. Ei vero succedat alexandrinus, cui succedat ephesinus, quem exipiat antiochenus. Episcopi autem omnes ita dividantur, ut sint subiecti istis quatuor. Et omnium civitatum magnarum, quae sunt metropoles, episcopi nominentur metropolitani ex nomine civitatum suarum; sitque eis potestas super episcopos civitatum parvarum, quae subiectae sunt metropoli-bus suis; et per impositionem manuum metropolitanorum constituantur illi simplices episcopi. Neque liceat metropolitanis, ut ab iis, qui minores se sunt, ac sub ipsorum potestate constituti, ipsisque subiecti, constituantur; quoniam qui simplicem, et non duplicatum gradum tenet, potestatem non habet cum constituendi,

Placuit synodo oecumenicae, ut patriarchalis, sedes Ephesi transferatur in urbem Byzantium, ut sit honor utrique parti simul, sacerdotio nimirum et imperio. Episcopo etiam Ephesi sit honor, neque conculcetur, eo quod exinde sedes translata sit. Episcopus insuper Hierusalem ne amplius subiiciatur Caesareae, sed et ipsi quoque sit honor ob locum sanctum. Sedi etiam Seleucia, quae est in regione orientis, sit facultas ab hae die in posterum, ut faciat metropolitas, qualis potestas est patriarchis, ne scilicet ob assensum, et descensum eorum ad patriarcham magnum, qui est in regione Romanorum quae est Antiochia, inimici fratrum nostrorum christianorum, qui ibidem sunt, invenient causam, et suscitant persecutionem adversus eos. Ipsi quoque patriarchae antiocheno id placeat, propter supplicationem totius communitatis, et non contristetur ob potestatem multam totius orientis, quae erepta ei est: quandoquidem ob quietem fratrum nostrorum, qui inter Persas sunt, id factum est, ne scilicet vane accensur, et moriantur per manus ethnicorum. Si autem cau-

sa postulaverit, et congregetur synodus in regione Romanorum, contingat vero, ut etiam reperiatur inter eos Seleucia antistes, eum sederit in throno, ampliori honore donetur, quam reliqui metropolitani romani qui ibi adfuerint, quoniam locum patriarchalem tenet in oriente per concessionem.

II. *De electione et ordinatione patriarchae, quo pacto, et a quo peragenda sit* (1).

MARABAE.

Marabas itaque ille magnus catholicus et martyr in sua epistola synodica sic praecipit. Ne autem canones multo sudore ac labore conditi post nos confundantur, et ecclesia perturbetur; definivimus, atque statuimus ego Abas patriarcha, et nos metropolitani, et episcopi, ligavimus, atque anathematizavimus in virtute patris adorandi ac principii expertis, et in verbe filii eius aeterni, et in potestate spiritus eius sancti, ne quis censura, aut ecclesiastico alio vinculo inodatus, aut criminis alicuius reus, aut primatum ambiens, aut sui ipsius amator, vel pecuniae cupidus, et suis serviens desideriis, eaque charitati Dei praefereus, praeficiatur post obitum meum, et in throno meo sedeat, et regimen magni operis patriarchatus obtineat. Volumus autem, ut ab episcopis eiusdem sedis patriarchalis de consensu omnium episcoporum, et ambarum urbium admonetur metropolita Beth-Lapethae, si canonice fuerit constitutus, deinde metropolita Perath-Maisan, deinde metropolita Ar-

belae, deinde Beth-Seleucia. Et isti quatuor ad has urbes accedant, terminos secum ducentes ex singulis quatuor praedictis provinciis episcopos, simulque congregati de consensu utriusque urbis eligant virum a qualibet infamiae nota liberum, qui valeat perfectam fidem caute custodire, et rectam confessionem praedicare, et ecclesiasticorum canonum observantiam vitae suae anteferre, et sapienter gubernare in omni castitate et puritate. Ilac porro lege electum ad ecclesiam Cochensem deferant, secundum patrum traditionem, et in sede catholica collocent, ut locum nostrum post obitum nostrum obtineat, quem sanctae Trinitatis, quae est super omnia, quaesumus, misericordia custodiat, confortet, et corroboret, ut praesit populo christianorum ad laudem Dei patris, et Christi, eiusque Spiritus sancti. Si vero post obitum nostrum aliter fiat, praeter ea, quae diximus, et decrevimus, et definivimus, ira Dei veniat de caelo super eos, qui secus fecerint, et super omnes eos, qui cum illis partem habuerint, in nomine universi christianorum coetus. Haec itaque docuimus, et decrevimus in verbo Domini nostri, ut post obitum nostrum custodiantur. Si autem postquam ego patriarcha decessero, non sicut hoc scripto a nobis constitutum est, alter pro me patriarcha creetur, irrita et inanis huiusmodi electio sit, eandemque censuram incurrant, qui eam fecerint. Sique patriarchae electio non fiat in magna ecclesia Cochensi, sed extra ipsam magnam ecclesiam, et ab epi-

(1) Hoc pariter caput syriace et latine vulgatum fuit in tom. XIII. cod. liturg. a pag. 156.

scopis ac metropolitanis contra hoc constitutum nostrum; ab hoc magno ministerio, et ab omnibus gradibus sacerdotii excidisse declaramus, et eum, qui electus fuerit, et eos, qui eum elegerint, anathemati subditos fore usque in saeculum ex mandato gloriose Trinitatis patris, et filii, et spiritus sancti. Amen. Iesus iabus autem patriarcha in suo libro synodorum ita, præter reliqua, dicit.

IESULABI.

Postquam obdormierunt primi, hoc est chorus duodecim apostolorum, qui tenebant ordinem excelsum patriarchatus; et secundi, hoc est coetus sanctus septuaginta, qui crant tamquam metropolitani post patriarchas; ordinavit Spiritus sanctus sedes et thronos ubique per divisiones patrum, et constituit quatuor patriarchas in parte occidentali ad ordinandos per eorum manus principatus omnes, qui ibi sunt, cum ordinibus, qui eis subiecti sunt. Et constituit quintum patriarcham parti orientali, ut sicuti illi quatuor principatus filiorum occasus solis ordinati sunt, et gubernant gradus omnes sacerdotum, qui ibi sunt; sic etiam principatus iste filiorum ortus ipsius solis obtinuit, ut ordinaret plagam principem plagarum populorum, qui veritati se se discipulos exhibuerunt, et ipsa refulgens fide veritatis tenet baculum liberum et apostolicum matris principatum ad similitudinem Petri principis apostolorum, et Pauli architecti ecclesiae: et obediunt principatui ipsius paterno omnes illi, qui administrant principatum sedium pa-

ternarum, idest metropolitani, et episcopi: et quemadmodum facultas non est gradus inferioris episcopia transgredi sanctionem et praeceptum episcopi tenentis principatum totius regionis; similiter facultas non est metropolitae provinciarum principibus, et episcopis regionum minorum principibus repugnare, et transgredi prohibitionem, et praeceptum patriarchae principis patrum, qui paterne et canonice sacerdotio fungitur, quando praecepit iuxta voluntatem Christi circa dispensationes ecclesiasticas, ne christiani sint veluti oves pastore destitutae, si ordinata non sint ecclesiastica negotia omnia magis, quam omnes ipsi ordines. Sic enim voluit Spiritus sanctus, ut divideremus omnes ordines, ut unus supra omnes esset, qui ordinet ordinantes, et eos, qui ordinationi subsunt, et in quo connectuntur tamquam membra capiti coniuncta, ex quo procedit intelligentia, et in quo est etiam sensibilitas; altera quidem, quae custodit motus, et cogitationes animales, ne evanescant; altera vero, quae custodit sensus, et membra corporea, ne laedantur; simili etiam modo princeps principum ecclesiae, a quo procedunt ordines sacerdotales intelligibiliter, et ab eo manant praecepta communia paterne. De hoc praecepitur canonice, ut in chirotonia eius tres aut quatuor metropolitani congregentur, habentes secum binos aut ternos episcopos ex provinciis suis. Congregantur autem ipsi metropolitae, et episcopi cum ipsis adsunt, quando convocantur scripto ab episcopis hyparchiae magnae, et ab archidiacono, ac principibus ecclesiae, et

fideliſſibus nobilibus utriusque civitatis Maluſae. Cum autem metropolitae, ſociique eorum episcopi advenerint, primum in congregationibus generalibus metropolitaram, et episcoporum, sacerdotum, et fidelium civitatum Maluſae fit de electione examen; et eligitur per electionem remotam a praeſiſ negotiationibus, et personarum respectu, atque irreprehensibilem a Deo, persona illa, quae idonea et apta est ad regendam sedem patriarchalem, et principatum patrem principatum. Et tunc metropolitae, et episcopi absque cunctatione ordinationem electi perficiunt. Quamobrem nos omnes consentientes, idest ego Iesuiabus patriarcha, nosque metropolitae, et episcopi, quibus de ordine et pace ecclesiae fidelis, deque christianae religionis, eiusque principatus decore cura amabilis est, mandavimus, et definivimus in potestate caelesti, ut haec ita in ecclesia obtineant. Item definivimus, quod quicumque ex metropolitans, episcopis, sacerdotibus, et fidelibus contempserit, et respuerit, neque obedierit omnibus rebus, de quibus a patriarcha iuxta voluntatem Christi, praeceptum et constitutum acceperit, illum, quicumque fuerit, omnes anathematizamus, et alienum a suo ministerio et gradu facimus cum in verbo Christi, quoadusque con-

fundatur, corrigatur, et convertatur ab insipientia sua, et subiciatur principatui ecclesiastico. Nemo vero in verbo Dei potestatem habeat aliter faciendi.

III. *Si res publicae turbatae fuerint, aut ecclesiae persecutio contigerit, quonam pacto, instante necessitate, ordinatio patriarchae peragenda sit.*

CANON MARABAE ET ISAACI.

Hoc pariter dictum fuit, quod cum ille, qui ad summam dignitatem paternitatis sacerdotii eligitur, cum consensu totius communis eligitur, debent omnes metropolitae, episcopi sive per accessum sive per scripturas communis voto assentiri. Si autem tempus confusionis ac perturbationis contigerit, et christianis molestia ab exteris inferatur, cum consensu duorum metropolitaram, et episcoporum provinciae magnae, communis caput constituatur, et rector, et christianis afflictio, ac persecutio ab iis, qui contra eos sunt, non superaddatur, neve amplius locum sibi inveniant perturbatores illi, qui nomine tenus christiani vocantur, et divisiones ac schismata conflant, quemadmodum nostro tempore accidit (1). Quamobrem haec definivimus, ut quando clerici, qui in

(1) Elias Nestorionus Damasci metropolita, saeculi IX. auctor, Nomocanonem scripsit, qui adhuc exstat in bibliotheca vaticana apud Assensum senior tom. II. biblioth. pag. 507: ac Nomocanonem ipsum in duas partes distribuit Assensum senior tom. III. biblioth. orientalis cap. 131. pag. 513, et seqq. Occasionem itaque et causam, quibus Marabae ad has synodices scribendas de patriarchae electione impulsus est, refert his verbis. - Isbael autem Mar-Babuseus uxorem, et liberos: neque mortuus, catholicus factus est Selas, qui eidem nec uxore, nec prole caruit. Quo defuncto catholici dignitatem inter se dividerunt Narses, et Eliaseus: neque Paulus excepit, qui post biennium extinctus est, neque suffectus fuit Mar-Abas primus nono anno regis Chosroes Anoscirussai. Et haecenus quidem per quindennium catholicorum successio perturbata fuit propter christianorum de ea dignitate dissidium, ex quo factum est, ut eadem a duobus, Nar-

EX SYNODO TIMOTHEI (1).

duabus civitatibus sunt, una cum episcopis provinciae magnae, et consensu duorum metropolitaram, omnium provinciarum caput et rectorem eligunt bona voluntate, et mente recta, ac remota ab acceptione personarum, et ab humanis passionibus; omnes provinciae bona voluntate, ac laetae eum suscipiant, qui per Spiritus sancti gratiam ipsarum caput et rector traditus est, et tamquam discipuli fideles honorem, quem filii parentibus exhibere debent, cum adoratione per litteras, patriarchae patri spirituali deferant. Hic vero eadem prorsus ratione omnes fratres suos ac filios, metropolitam, et episcopos vicissim honoret. Si autem contigerit, ut una ex provinciis repugnet, omnes provinciae poena districta, eaque gravissima, in illam animadvertant. Quoniam si manum extendunt audacter in caput, in eos quoque, qui ipsis inferiores sunt, audacter manus extendunt.

IV. Si metropolita Elamitidis una cum aliis vocatus ad ordinationem accedere noluerit, quid faciendum erit?

scilicet, et Eliseo, simul occuparetur. Divise itaque inter duos catholicos prima sede, reliquae inter duos metropolitam, vel inter duos episcopos scisse sunt, dum suam quisque factionem tolet. Quam ob causam odia, etque schismata inter christianos orientales exorta sunt, omniaque undequaque permixta, atque perturbata fuere, et ecclesiae, monasteriaque in factiones discissae. Auctoritate tamen Marabae, eiusque precibus dualitas catholicorum, metropolitaram, et episcoporum abolita fuit, et ecclesiarum regimen ad unum rediit. Marabae itaque operam dedit, ut omnis vitia illa tolleretur, et ecclesiae filii eos emendarent mores, atque religio iuxta fidem legesque apostolorum, et canonum antiquorum patrum occidentalium et orientalium restitueretur. Atque hoc negotium urgere instituit dotis per omnes regiones epistolis, et missis legationibus. Nec huius contentus, Caesarum profectus, efflucitibus ad ipsum episcopos, rogatus est, ut hominem praestantem eidem episcopum praeficeret. Inde una cum illa episcoporum synodo provinciam Tigridem, postea Huziam, mox etiam Persidem circumlustravit, et ubique res christianorum composuit, et incolas ad pacem et concordiam reduxit, doctosque metropolitam, et episcopos, et ecclesiae regimini idoneos instituit, electis errorum, et dividiorum auctoribus tam metropolitam, tam episcopos, tum etiam laicos, multoque plura in hoc negotio, quam ipse cogitaverat, optaveratque consecutus est. — Plura de Maraba vide apud Assemanum seniore in bibliotheca tom. III. pag. 75. et seqq., et tom. IV., et apud Iuniorum in comment. pag. 25. (1) Timotheus circa annum Græcorum 1089, Christi 778, in patriarcham Nestorianum electus obiit anno Christi 820. Constitutionem autem fecit, postquam dissidium, quod propter suam ipsius ordinationem ipsam inter et metropolitam Gandisoporensis exortum fuisset, sedatum est. Assem. sen. tom. III. pag. 158.

vitatum electionem et consecrationem patriarchae facere praesumpserint, antequam metropolita Elamitidis, et reliqui supra descripti metropolitae una cum tribus episcopis ex singulis provinciis accesserint, aut suum suffragium propria manu subscriptum per legatos ad ipsos missos transmisserint; dicimus in verbo Dei, cuius potestas caelum et terram continet, istum ausum illis nullatenus licuisse. Si vero temere hoc praesumpserint, definitionem istam transgredientes, alienos fore declaramus, et interdictos ab ecclesia, quae in caelis est, et ab ecclesia, quae est in terris; una cum filio, hoc est abortivo temeritatis, quem peperere. Ita in verbo Domini nostri. Ipsi autem metropolita Elamitidis, metropolitae supra nominatis, et episcopis praecepimus, ne postquam litteras acceperint ab episcopis provinciae magnae, et habitatoribus civitatum, accedere per se cunctentur, sive suffragium suum transmittere ad fratres suos; et hoc dicimus in verbo Dei, cuius potestas caelum et terram continet, illis nequaquam licere. Quare si neque suffragio scripto, neque per se ipsos cum primis legatis ad eos missis, fratribus suis, communicare voluerint, alienos fore declaramus, et interdictos ab ecclesia, quae in caelis, et ab ecclesia, quae est in terris, in verbo Domini omnipotentis. Tum vero licet illis, qui secundum canonem congregantur, omnia perficere legitime, et iuxta ordinem. Qui porro virtutibus animi minime ornatus fuerit, neque munda mente fulserit, neque

orthodoxae fidei splendoribus claruerit, neque scientia scripturarum divinarum praeditus fuerit, hunc sane nolumus eligi, aut promoveri ad ministerium istud tremendum ac divinum. Qui dotibus huiusmodi carentem eligere praesumpserint, terribilis iudicii sententiam merebantur; qui vero animam suam dederit, cum sit praedictorum ornamentorum expertus, se se flammis devotum noverit.

V. *Quinam sint canones, quibus ostenditur potestas patriarchae ad omnia christianorum negotia, deque honore, qui ab universis christianis ei debetur.*

Ex canonibus itaque istis, quibus haec ostenduntur, quidam potissimum ostendunt patriarchae potestatem super communitatem; quidam vero sunt, quibus praeceptum (*cautum*) est de communitate metropolitae, episcoporum, et clericorum, quos tractatu tertio supra recensuimus; ex iis namque clare innoscitur honor, maiestas, ac potestas, quam habet patriarcha supra communitatem. Reliquum ergo est, ut nunc describamus, atque recenseamus canones, et definitiones, specialiter, ac proprie manifestantes et significantes praestantiam, excellentiam, honorem, et potestatem patriarchae super omnia negotia communia, et particularia, quae in ditionis suae politia universa geruntur. Ac primo describimus synodicam epistolam occidentalium, qua metropolitae magno Seleuciensi patriarchatus auctoritatem dederunt. Illa porro sic habet (1).

(1) Syriace, et latine edita fuit ab Assem. sen. tom. III. biblioth. orient. pag. 52; latine autem tantummodo ab Assem. iun. cod. liturg. tom. XIII. pag. 182.

EPISTOLA SYNODICA PATRIARCHARUM OCCIDENTALITUM, QUAE AD ORIENTALES MISSA EST.

Fratribus, et membris nostris christianis, qui in oriente sunt, fratres vestri in Christo coetus pastorum, qui persecutionem patiuntur, in Iesu Salvatore nostro, pax iis multiplicetur. Nos etsi indigni, sumus tamen patres vestri, qui nobis filii estis, et fratres patrum qui nobis praesunt. Volumus ergo solvere debitum, quod tamquam patres vobis debemus: bonas scilicet constitutiones vobis fratribus, filiisque nostris in Christo sancire, hac praesertim tempestate, qua propter utriusque imperii discordias persecutio in nos commota est. Nos itaque pastores persecutione, quam patimur, admoniti, verbum scripturae recolimus dicentis: tribulationi nullum esse modum, praesertim nostrae, qui christiani sumus, adeo ut uno tempore duorum patrum sanguis innocens effusus fuerit. Quae res universam terram commovit, et communi, eoque amaro luctu ecclesiam Dei in occidente, atque in oriente implevit. Postquam vero illi duo patres, quorum unus ex occidente, alter ex oriente, perierunt, ambo enim ad fores ecclesiae apostolorum urbis Antiochenae suspensi fuere, placuit fratribus nostris atque nobis, ne videlicet fratres nostri christiani, qui orientem incolunt, orbi remaneant, ut quandocumque magnus ille metropolita, qui Seleucia in urbe regia Arsacidarum in magna ecclesia Cocheni totius orientis principatum tenet, decesserit, et egerit ex hoc saeculo, Antiochiam nullus metropolita

amplius ascendat ad suscipiendam iuxta antiquum morem, ordinationem, ne, ubi regum inter se discordias, et odia, innocens sanguis pontificum in posterum effundatur, quemadmodum nostra aetate contigit: vidimus enim spectaculum luctuosum atque terribile, duos nempe patres e totidem crucibus pendere nudos, proptereaque persecutionis tempestatem in oriente iuxta ae in occidente fuisse excitatam.

Idcirco decrevimus facilitatem concedere, per quam ab effusione humani sanguinis deinceps immunes serventur. Quemadmodum vero olim spiritui suffragio, et apostolorum sorte illi datus est, ut universae ecclesiae Dei, quae illie est, magnus metropolita foret; similiter illi tradita est potestas, et auctoritas super omnes mundi metropolitas. Quamobrem eius thronus quatuor orbis patriarchas subsequitur tenentes quatuor thronos iuxta evangelistarum numerum, Matthaei videlicet, Marci, Lucae, et Iohannis: dataque itidem illi facultas, ut episcopos ipse instituat totius orientis, et ultra, Assyriacae nimirum, Mediae, atque Persidis, et gubernationem christianorum obtineat: universusque insuper sacerdotum ordo ab impositione manus eius procedat. Decedente autem hoc magno metropolita, eius successor ab antiocheno patriarcha constituitur, quia Spiritus sanctus non permittit, ut filii patrem sibi per suarum manuum impositionem generent, sed neque in saecularibus potestatibus maiores a minoribus procreantur: idque ab antiquis nostris patribus definitum fuit iuxta illud, minorem a maiori benedicti oportere, sicut Abraham gentium pater bene-

dictionem accepit a Melchisedechno rege Salem, et sacerdote veritatis, et rege iustitiæ, cui Christus secundum humanitatem suam assimilatus, et comparatus fuit.

Eadem de causa nos quoque, quibus credita est magna Dei domus, quæ est sancta ecclesia, per iussuionem Dei patris, et per gratiam filii eius Iesu Christi, et per concessionem spiritus paracleti, orando petimus, et per virtutem sanctæ Trinitatis, et per immortale verbum concedimus patriarchalis dignitatis charisma sanctæ sedi magni metropolitæ, quæ est in ecclesiâ Cochensî Seleuciæ regiæ civitatis Arsacidarum in oriente. Hic porro consensus, et hoc spirituale donum, nempe patriarchica dignitas custodiatur apud rectores, qui deinceps in illa sede collocabuntur usque ad diem revelationis Christi; nosque perpetua consensione eisdem assentimur in omnibus, quæ ab ipsis in patriarchica gubernatione fient. Interim oramus, ut throni illius rectores, quorum sanguis vivi et vivifici sanguinis Christi domini particeps factus est, quique consortes fieri passionis et resurrectionis eiusdem desiderarunt, ab eodem Christo domino custodiantur, et liberentur ab omnibus qui tribulant eos, eorumque iudicium ad victoriam perducatur, et forti brachio sustententur, sanctique Spiritus virtute muniantur, ne coram hostibus suis cadant. Ita, quaesumus, Domine, custodi famulis tuis patriarchis gratiam istam patriarchatus, eosque in ea tuere, nostramque cum illis in hoc negotio consensionem conserva, sicut foedus fidele, quod cum Abrahamo, Isacco, et Iacobo, et cum uni-

versa sancta ecclesia tua pepigisti. Etiam, amen. A Te, Domine perfectio, et complementum sit in sæcula.

Hic itaque magnus metropolita, qui patriarchicam dignitatem super universum orientem accepit, potestatem simul habeat creandi metropolitano, ubicumque ipsi placuerit, quotque noverit esse necessarios. Eos vero institui oportebit secundum ecclesiasticum morem per suffragium, consensusque duorum episcoporum cum ipso praesentium, ita ut non minuat numerus ternarius: ponaturque evangeliorum codex super caput eius, et lectio Petri recitetur, quando caeli, terræque potestatem accepit; cumque ordinatus fuerit, manum suam patriarcha super caput eius imponat, et orationem recitet. Per hunc ab ipso ordinentur, et per manus eius impositionem perficiantur omnes, qui metropolitæ dignitatis gratiam suscepturi sunt. Patriarcha autem defuncto, congregentur metropolitæ et episcopi, quot per tempus licuerit, et patriarcha a nobis per manus ipsorum constituitur, virtute spiritus paracleti, et per consensum nostrum perficiatur ipse patriarcha gratia et dono Spiritus sancti. Sciant vero, ipsum exinde fore spirituales patrem datum in ecclesia per Spiritum paracletum. Haec porro nostris hisce literis significavimus, ut hoc modo id negotium peragatur. Omnes vero ecclesiasticæ dignitates ab ipso, et infra ipsam sunt, quoniam ipse est omnium pater, et ab ipso generantur. Episcopi autem, qui a metropolitâ suarum provinciarum instituuntur, locum episcoporum tantummodo teneant, et orationem faciant in

medio fratrum suorum : non tamen eis liceat accedere ad sacerdotum ordinationes , et ad episcopale opus , donec ad patrem potestatum , qui est patriarcha , accedant , et ab eo perficiantur per concessionem , et epistolam ab eo acceptam.

Quemadmodum vero ipse pater potestatum patriarcha ius habet ad ordinationem metropolitaram , et episcoporum , et ad perfectionem episcoporum , similiter etiam ius habet ad sententias iudiciales , ad absolutiones , ac abrogationes , et reservationes , quandoquidem haec illi credita sunt , et circa ea potestatem , auctoritatemque habet. Quicumque autem illo inferiores sunt , nullam in eum potestatem habent secundum divinum mandatum. Quod si aliquam adversus eum causam cum eo quispiam habeat , aut quidquam ab illo repetere contendat , patriarchae iudicium patriarchis reservetur , et ab istis eius causa , non ab eius discipulis , cognoscatur , quia neque ecclesiasticae leges id permittunt , neque leges naturae. Quod si contigerit aliquando , imperium cum populo nostro pacem habere , ipsum imperium iudicium indicat , et de regis mandato patriarchae causa decidatur , discipuli autem eius nullam super ipsum potestatem in verbo Dei habeant , ne qui membra , et partes sunt , magistris coaequantur , neve dicere audeant , se iudices illius esse.

Haec statuta a nobis , et per manus nostras , vobis , fratres , decreta sunt. Describite illa vobis in tabulis cordis vestri. Eorum memoria apud vos sine oblivione servetur. Universa , quae apud nos est , ecclesia vos in Domino salutatur.

Missa autem fuit haec epistola a patriarchis occidentis per Agapetum episcopum Beth-Lapethae , quae est sedes Elam : et ideo primus ordinatus et electus fuit metropolita in regione et in ecclesia orientis , honoremque consecutus est , ut primus in electione patriarchae suffragium ferat.

TIMOTHEI.

Haec igitur epistola a patribus nostris occidentalibus apostolorum successoribus scripta fuit anno quadragésimo post martyrium beatorum apostolorum Petri , et Pauli : ante oecumenicam vero synodum patrum 318. annis circiter 280.

Practerea potestatem , honorem , ac maiestatem patriarchae ostendit alia epistola a patribus nostris occidentalibus scripta ad solatium Papae patriarchae , quae ita se habet.

OCCIDENTALES.

Quod autem a patribus nostris spiritualibus dictum est , iudicium videlicet patriarchae orientis reservatum esse nostris patriarchis , quia , habita exacta inquisitione , compertum fuit , patriarchae accusatores in suis delationibus fuisse falsitatis convictos , et patriarchas illatorum criminum omnino immunes : nunc definimus , in potestate , et verbo vivo Dei , nullum deinceps habere ius sive metropolitas , sive christianos orientis ad accusationes criminationesve instruendas adversus proprium patriarcham , easque ad patres nostros occidentales verbo , aut scripto deferendas. Quod si rursus aliud quidpiam obijciant , sicut hacten-

nus fecerunt, ipsis respondemus, patriarcham omnium christianorum orientis esse iudicem; ipsius autem patriarchae iudicem esse Christum (1).

EX SYNODO DADIESU.

ET POST ALIA.

Existimavimus ecclesiae Dei nostrae, vestraeque regionis illud utile esse, quod veteres patres nostri acquum, ac iustum censuerunt, quando vestrae sedis *episcopo*, quae est in ecclesia magna Coehensi, concesserunt, ut ipse metropolitans institueret, sicut idem utile esse iudicasset: ut nimirum ipse super eos potestatem haberet, cosque pro merito constitueret, vel propter illorum delictum deponeret. Similiter et super omnes episcopos orientis: et ipse patriarcha iudex, et vindex fieret in universa ecclesia orientis, ideoque regeret, et gubernaret. Id igitur nos quoque suscipimus, et sequimur.

TIMOTHEI.

Haec igitur, quae in hac epistola continentur, non vulgares homines, sed patriarchae occidentis, ceterique episcopi conscripsere: Caius inquam patriarcha Romae, Petrus patriarcha Alexandriae, Paulus patriarcha Antiochiae, et Flavianus patriarcha Ephesi: nondum enim patriarchalis dignitas ecclesiae magnae Constantinopolitanae concessa fuerat, sed et una eum praefatis patriarchis Alexander episcopus Hierusalem, et Gregorius thaururgus (*adfuert*).

Dicimus ergo, quod etiam scripserunt patres nostri occidentales, non licere metropolitans, et episcopis, sed nec ulli ordini christianorum orientis iudicio contendere coram patriarchis nostris adversus patriarcham suum: quandoquidem omnium orientalium iudex est patriarcha, ipsius autem iudex Christus. Idcirco definivimus, et confirmavimus canonem istum nunquam abolendum, aut abrogandum: definitus quippe est in Trinitate. Itaque in verbo Trinitatis, quae est domina saeculorum, nemini liceat adversus catholicam synodum cogere, aut dissidium, schismata, factionesque conflare, aut adversus eundem accusationum capita, et querelas scribere, sicut antiqui fecerunt, aut libellos capitulorum huiusmodi per provincias divulgare, sicut adversus Papam ausi sunt; aut in domos subrepere ad habenda adversus eum colloquia, nec quisquam ex quavis causa existimet, aut dicat, catholicum orientis iudicari posse ab ipsius subditis. Eius enim iudicium Christo, qui eum elegit, suaeque ecclesiae praeposuit, reservatur. Sic enim placuit dominationi eius perpetuae omnium dominiae. Omnis homo igitur catholico inferior discipulus est, subditus, ac iudicariae potestati catholici subiectus: libenter proinde consentiat cuilibet sententiae, atque definitioni, quae ab ipso prodibit. Nos vero metropolitani, et episcopi omnes, uti et successores nostri, assentimur, sive praesentes, sive absentes fuerimus, omni-

(1) Doctrina haec videretur propterea schismatica, nisi mox corrigeretur pag. seq. ubi potestas romani Pontificis maximi supra omnes patriarchas adseritur.

bus et singulis rebus, quas paternitas patris nostri, dominus catholicus peraget, et peracturi sunt omnes, qui successores eius cathedram ipsius occupabunt. Haec autem ipsa definitivimus iuxta canones divinos. Si quis ergo diebus nostris, aut post nos futuris temporibus ausus fuerit transgredi aliquid ex his, sine commiseratione ulla depositus et alienus sit ab omni sacerdotali denominatione. Quod si quispiam quacumque demum ex causa intercessor pro eo accesserit, ei notas faciant perturbationes, et angustias, ac persecutiones, quae ecclesiam vexaverint causa temerariorum, inflatorum, ac superborum, qui supra magnum patriarchae principatum se extulerunt: quod si postea non fuerit obediens ille, qui intercedit, etiam ipse, instar eorum absque misericordia omni sacerdotali denominatione privetur. Haec autem, quae definitivimus, confirmavimus, et obsequevimus in verbo sanctae Trinitatis omnium dominae, abrogandi, aut solvendi potestas nulla est, neque nobis, neque successoribus nostris.

EX CANONIBUS ISAACI.

De honore, qui convenit, ac debetur catholico sedenti super thronum Seleucia. Placuit omnibus nobis unanimiter, ut nos regionum universarum orientis praesules, et omnes christiani, qui in eis constituti sunt, catholico magno metropolitae Seleu-

ciae et Ctesiphontis usque ad Christi adventum subiaceamus in omnibus, quae conveniunt, praeceptaque sunt nimirum cuilibet episcopo, patriarchae qui super hanc magnam Cochenus ecclesiae sedem sedebit (1).

OECUMENICORUM (2).

Placuit synodo oecumenicae, quod de omnibus gestis, quae incongrue fiunt sive arbitrio metropolitum sive arbitrio episcoporum, potestas sit ipsi patriarchae pro auctoritate cognoscendi; nam patriarcha pater universalis est, et omnes metropolitae, ac episcopi sunt filii hereditatis eius. Honor autem patriarchae, tamquam patris super filios, dominatur. Et quemadmodum patriarcha potestatem habet faciendi quodcumque vult congruenter circa eos, qui potestati eius subsumt; similiter potestas sit patriarchae romano supra omnes patriarchas, sicut beatus Petrus supra totam communiam, quandoquidem locum etiam Petri tenet in universa ecclesia ille, qui Romae. Illum itaque, qui haec fuerit transgressus, synodus oecumenica anathemati subiicit.

VI. De librorum compositoribus.

Timothiens igitur, qui speculatione, et virtutibus omnibus excelluit, haecclare exposuit in sua synodica epistola quam in synodo ab ipso collecta anno Arabum 174, et ab eodem confirmata in altera synodo eoacta anno Arabum 189. Timotheus, inquam, dicit.

(1) Canon iste in versione arabica, quae extat eod. 36. num. 17, apud Assem. B. O. tom. II. p. 507, ita se habet. - Nos cuncti orientis episcopi, successoresque nostri, obediunt erimae catholico metropolitae megao sedenti in urbe Seleucia, eiusque praeceptis obtemperabimus usque ad Christi adventum. - Vide Assem. sen. tom. III. biblioth. pag. 60, et junior. eod. liturgici tom. XIII. pag. 182. (2) Hic canon in pontificalem librum illatus fuit, vide Assemanum junior. codic. liturg. tom. III. pag. 166.

In civitate regni regis nostri victoris ista (*Seleucia*), in qua servitutem throni patriarchici administramus, quidam hypatus a rege nostro, Dei amante, praefectus monetae, hoc est sigillo, quo cuduntur nummi et denarii, creatus est in diebus suis. Mos vero hic non solum in hoc regno, sed et in omnibus regnis obtinet, eademque lex viget, ac vigit, ut si deprehensus fuerit quispiam alius ab eo, quem rex praefecit et praeposuit impressioni denariorum et nummorum, et qui monetam teneat, ac similiter imprimat quamvis illae eadem figurae, et superscriptiones, ac typi regii fuerint in ea moneta falsa, et quamvis ipsa fuerit auro puro, et argento electo cisa, non idcirco immunis is homo a reatu, et poena sit per regis leges, eo quod non aperte quidem, neque cum scientia praefecti regis, verum in occulto, et clanculum nummos, et denarios cudere studuit. Simili etiam ratione in ecclesia catholica, regis caelestis civitate regia, hypatum, seu servum, habet rex regum caelestis, qui praepositus est monetae, et sigillo regio ipsius, quo scilicet imprimuntur denarii rationales regni eius, et configurantur ac depinguntur, et icone imaginis honoris sui signantur. Est autem sigillum hoc, ut brevier dicam, nomen Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Hypatus autem, qui retinet hoc, est patriarcha, aut quem vocaverit, et nominaverit ipse catholicus dilectus. Signantur itaque icone hac divina, et figura primo quidem ille, cui mediotorem huiusce rei esse concreditum est: postea vero metropolitani; tertio autem episco-

pi; praeterea etiam presbyteri, ministri, aliique ordines, qui ornatum ecclesiae compleot. Ponitur vero hoc ipsum sigillum per consignationem, quae est tamquam fundamentum optimum regni caelorum, factum super illos, qui ante omnia per baptismum sunt participes passionis, mortis, resurrectionis, et magnitudinis gloriae regis caelestis.

Ille igitur, cuius manibus concreditum est hoc sigillum, et haec icon, primus est patriarcha, quemadmodum ipse Dominus regni dixit ad Petrum: tibi dabo claves regni caelorum. Paulus etiam hoc praeceptum confirmavit inquit: posuit Deus in ecclesia sua primum quidem apostolos, postea vero prophetas. Si quis itaque praeter iussionem eius, cui commendatum est hoc sigillum, idest haec moneta, audaciter attentaverit denarios rationales cudere, licet eadem imagines, ac figurae cernantur in sua icone, quamvis multi etiam configurentur superficie iconis ipsius; attamen quia id sine notitia, et mandato eius, cuius manibus concreditum est sigillum a rege caelesti, quinimmo occulte, et praeter mandatum ipse sibi committit opera regni; is quidem sententiae terribilis reus erit, socii autem eius poenam sustinebunt. Denarii vero illi, quos dolose impressit, reprobantur, et igne liquefiunt, neque in aerarium regum inferuntur, quemadmodum neque illi denarii sensibiles adulterini inferuntur in aerarium regni terreni. Et sane quam ob causam Persae infelices, ac reprobi, et pecunia reprobata vocati sunt, et vocantur ut Iudaei? nonne quia regnarunt, non quidem ab illo, qui si-

gillum regium, et idoneum tenebat, sed dominati sunt tamquam ex voluntate propria, minime vero tamquam ex mandato divino, ac decreto?

Sed quorsum verba haec? Mos antiquus est, qui etiam nunc in ecclesia Dei viget, ut nemo magistri munus sponte sua sibi praesumat, neve interpretem agat, aut libros componat absque permisso, et mandato illius, qui universalis ecclesiae regimen, et gubernacula obtinet. Et hae quidem lege se se continuare quicumque tractatus, et commentaria elucubrant. Libros enim quos componebant, et interpretationes quas elaborabant, antequam ad vulgi manus venirent, ad patriarcham aut trans mittebant, aut ipsi per se deferabant, qui, si ad id idoneus foret, suo ipse ingenio, intelligentiaque eorum libros examinabat; factaque inquisitione, siquidem eae lucubrationes approbationem, et coronam mererentur, approbabantur, et coronabantur. Sin vero approbatione illas indignas patriarcha censuisset, reiciebat veluti legibus ecclesiasticis contrarias, damnabatque, quemadmodum Sabariesus catholicus Hannani Adiabeni scripta (1), et Iesuiabus Sahadunae fabulas, commentaque Esariae Tahalensis. Nosque similiter blasphemias illius Apameensis, et Iosephi, atque Iohannis Daliathensis proscripsimus. Si vero patriarcha ob defectum scientiae examen perficere non sufficeret, ad id operis episcopos eruditos, et doctores exercitatos vocabat, qui collata opera definebant, utrum libri suscipiendi, an reiicendi viderentur. Et haec sane fuit an-

tiquorum regula, quae nostris quoque temporibus obtinet. Nam Ephraenus, qui cathedram, et thronum Elamitarum tenet, et ille alter pudicus castusque Raban Moses presbyter, et doctor, tertius etiam doctus, et acutus Abu-Noe lucubrationes ab ipsis elaboratas, antequam a quopiam viderentur, ad nos trans misere, scripseruntque in haec verba: cognitio- nis tuae fornace eas explorato, et sapientiae tuae igne expurgato. Et siquidem in ecclesiae archivia recipiendas iudicaveris, easdem recipi iubeto; sin hoc honore indignas censueris, fac ut in mare proiciantur, aut igne absumantur. Et isti quidem viri Dei amantes sic fecerunt.

ANTIQUORUM.

Si quis ex doctoribus, aut ex ecclesiae antistitibus, aut ex monachis quidpiam elucubraverit, eiusque elucubrationes reprehensione dignae sint, et non rectae; siquidem in vivis est auctor, habeatur de eo commune consilium, sique non recte scripsisse fuerit convictus, si sponte resipuerit, et ad regiam viam redierit, ac priora damnaverit, suscipiatur, ac proprio scripto paenitentiam suam signet, et confirmet. Si autem ab errore suo minime conversus fuerit, sed in sua nequitia temere persistit, excommunicetur, et ab ecclesia una cum suo scripto eiciatur. Si autem auctor e vivis iam excesserit, eius quidem scripta damnationi subiaceant; ipse vero ad Christum iudicem suum abiit.

(1) De Hannano vide Ebedierum Sebensem in catalogo scriptorum apud Assem. seniores B. O. tom. III. cap. 59. pag. 81.

VII. *Pactum et fœdus initum a patribus de canonum istorum observatione.*

SYNODI MAGNAE IESUAM.

Placuit itaque nobis in fine canonum istorum hoc quoque constituere, quod ipsis necessarium indicavimus. Quandoquidem divinae voluntati consentanea, et accepta est horum canonum editio, ac utilitates non modicae ex iis proveniunt tam lectoribus, quam auditoribus, ideoque communi consilio deliberavimus, et mandavimus, ut omnes nos accurate in scripto habeamus eos, et semel quotlibet anno in congregationibus dioceseon nostrarum legamus, idque ad utilitatem coetuum ecclesiasticorum. Neque vero demus locum Satanae, qui pro more suo, invidia commotus, utilitates, quas capere possunt discipuli Christi, impediatur. Quicumque vero hoc contempserit, tamquam suae, et diocesis propriae utilitatis, et commodi osor, interprecationem subeat a suis superioribus; a Domino vero nostro Christo mercedem suae iniquitatis congruam consequetur. Is vero, qui obdierit, eosque legerit, et in eis conversabitur, in hoc quidem saeculo benedicetur, in futuro vero saeculo fiduciam obtinebit una cum illis, qui recte ministraverunt.

VIII. *Benedictiones in conventibus synodice appositae.*

Benedictio Domini, quae dat, et cum qua non est dolor, sit super editores, possessores, et custodes horum

canonum, qui secundum voluntatem Christi domini nostri utiliter conditi sunt a sanctis et pœcatis synodis, quæ nutus divini permisso, atque potestate caelesti congregatae fuerunt, et tempore (*statis vel successivis temporibus*) canones hos supra descriptos definierunt. Misericordia autem Dei vivi, et Christi filii Dei salvatoris nostri, qui in corpore humanitatis suae mortuus est, et vixit, ac virtute divinitatis suae immortalis vivificavit omnia, ac Spiritus vivi, sancti, ac vivificantis, sit super ecclesiam catholicam, ac super imperium, et super mundum universum indefinite, et super singulos habentes canonum horum lampadem, qui utiles sunt, ac proficui ad vitam animae eorum, qui custodiunt ipsos. Etiam amen.

Explicit auxilio Dei, et ope miserationis eius tomus II. collectionis canonum synodicorum occidentaliū simul, ac orientaliū die 15. mensis augusti anno Græcorum 1613, qui est annus Arabum 751. (Christi 1532.) in civitate manita, fidei pulchritudinibus feracissima, et apertibus iustitiæ commendatissima. Bngdad, quam Deus sospitet.

Scriptit eam homo pœccator, et stercus populi christiani Saidus Bar-Isa, Bar-Abul-barcat, Bar-Barcheh. Scriptit autem illam pro Antistite excelso, et fructu benedictionum, amico galea iustitiæ, quieto, suavi, benigno, et alieno ab omni perturbatione, humili, et in suis moribus composito, pleno charitate, et amore erga omnes homines, et remoto ab omni nequitia, fidei, verace, sapiente Hormisda filio Iesu Bar-Chamisso. Deus omnium dominus det ei vitam longam, et conservetur in moribus, qui voluntati Domini satisfaciunt, per orationem domine beatæ Mariæ, et omnium sanctorum apostolorum, et sanctorum Domini. Amen, amen. Et Deo gloria, amen.

فَعَصَا وَأَفْهَمَهُهَا تَبَهُ ⁺
 لا . لِي أُنْعِمُ مُعْصَا أَوْ عَصَا فَيُحْصَا
 أَفْهَمَهُهَا تَبَهُ تَعْنِي هُنَا . حَيْثُ لَا
 تَحْصَى وَفِي أَسْئَلِ تَدَقُّقًا . أَلَا لِي
 فِي يَوْمٍ وَقَدْ عَرَفْتُ . أَلَا لِي حَيْثُ هُنَا
 يَوْمٌ أَفْهَمَهُهَا وَتَعْنِي ⁺
 حَتَّى . أَوْ حَيْثُ فِي أَفْهَمْتُ أَفْهَمَهُهَا
 أَوْ مُعْصَا أَوْ عَصَا وَلَا تَحْصَى حَتَّى أَوْ
 كَعَصَا تَحْصَى . هَوَى مُعْصَا فِي
 تَدَقُّقٍ . هَلْ فِي يَوْمٍ أَسْأَلُ
 قَوْلًا وَبِئْسَ الْكَلَامُ تَدَقُّقٍ . لِي
 فِي لَوْ فِي يَوْمٍ وَعَدَدٌ كَسَفَسَ يَوْمٍ
 مَوْجِبٌ أَيْ يَوْمٍ . تَعْنِي أَفْهَمْتُ أَلَا
 أَفْهَمْتُ أَيْ . هَيَّئْ لِي حَيْثُ أَسْأَلُ
 وَتَعْنِي يَوْمًا ⁺
 لِي . لَا أَفْهَمْتُ قَلْبًا وَحَتَّى حَتَّى
 أَوْ يَوْمٍ حَيْثُ قَوْلًا وَتَعْنِي هُنَا عَصَا
 أَسْأَلُ مُعْصَا . هُنَا حَتَّى هُوَ يَوْمٌ وَتَعْنِي
 لَا تَعْنِي . يَوْمٍ فِي تَدَقُّقٍ وَلَا
 تَبْ تَدَقُّقٍ وَتَعْنِي حَتَّى يَوْمًا
 تَدَقُّقٍ هُوَ بِأَسْأَلِ يَوْمٍ . أَلَا
 أَفْهَمْتُ يَوْمٍ تَعْنِي حَتَّى تَعْنِي . هُنَا
 أَوْ يَوْمًا تَعْنِي أَسْأَلُ يَوْمًا . هُنَا حَتَّى
 الْكَلَامُ حَيْثُ مُعْصَا حَتَّى وَتَعْنِي قَوْلًا ⁺
 حَبْ . أَفْهَمَهُ قَلْبًا لَا تَعْنِي حَتَّى فِي
 أَسْأَلِ يَوْمٍ مُعْصَا تَعْنِي حَتَّى
 حَتَّى تَعْنِي . وَلَا تَعْنِي حَتَّى
 هُنَا تَعْنِي . لِي فِي أَفْهَمْتُ وَتَعْنِي
 حَتَّى فِي قَوْلًا وَتَعْنِي وَتَعْنِي حَتَّى
 كَعَصَا تَعْنِي أَسْأَلُ حَتَّى . أَلَا
 قَوْلًا وَتَعْنِي وَتَعْنِي وَتَعْنِي
 قَوْلًا هُمُ أَسْأَلُ ⁺
 حَبْ . لِي أُنْعِمُ بِقَوْلًا هُمُ أَسْأَلُ

حَبِّ نَعْمًا

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ

لَا تَسْلَامُ لَهُمْ هُنَا وَلَا تَحِيَّةٌ لَهُمْ وَلَا إِحْسَاءٌ فَبَعْدًا مِنْهُمَا وَقَدْ صَغَا
رْنَا عَسَلًا وَأَكَلَهُد مُدَّتَاتُهَا وَهَبَتْهَا وَطَعْنُهَا لِأَخِي قَبِيلَهَا وَتَوَسَّرَ تَحْفُفُهَا
فَعَبَّ حَتَّى بَعَثَ قَبِيلُ بَعْدَ كَيْسِيهَا وَرَبُّهَا وَأَوَّعْتَهَا لَعْنَى سَتَكْبِيبِ
وَعَدِّ رُسُلِهِ وَتَحْتَكِيبِ لَعْنَةِ حَكِيمِهَا وَتَحْتَكِيبِ

م. ۱۱۱. وَاَمَّا اِنْ فَضَّلْتَ ۖ فَهِيَ
وَبَقِيَ هَتَمُهَا اَوْ يَوْمَ وَنَحْنُ نَحْنُهَا
+ ۱۱۱

فَمِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ وَآلِهِ وَوَصِيهِ
أَبْنَاهُ أَسْمَاءُ بِنْتُ حَزْرٍ وَنَافِعَةُ
الْأَنْصَارِيُّ وَغَيْرُهُمْ

فا . لا حذا ولا ملاما وقعدنا
مب قبيل +
قد . املا وصعبا كذا

فَقُلْ أَتَمَنَّا أَنْ نَكُونَ كَالشُّجَرِ الْأَعْمَى
فِي. لَا أَمَّا وَفَعَلْتُ كَمَا كُنْتُمْ
وَأَمَّا هَؤُلَاءِ. هَؤُلَاءِ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ عَنْ هِشَامِ بْنِ عَمْرٍو
عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ: «مَنْ جَاءَ بِمَنْفَعَةٍ لِقَوْمٍ فَهُوَ شَرِيكٌ لَهُمْ فِيهَا»

هـ. ﴿لَا تَجْعَلْ لِحُكْمِكَ فَتْرًا ۖ وَكَانَ يُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ حَتَّىٰ تَقُولُوا لَا جُنَاكَ عَلَيْهِمْ ذَنْبٌ ۚ﴾

لَا تَقْرَأُ فِيهَا كَلِمَةً تَلَافَىٰ

وَأَمَّا الْفُلُ فَأَوْفَىٰ بِرَبِّهِ ۖ فَسُيِّرَ بِهَا
فِي الْفُلِ ۖ وَاتَّخَذَ فِي الْفُلِ مَقَامًا ۖ

وَمَعَا ذُكْبُهُ وَمَافَعَا
لَا فَعَا ذُكْبُهُ وَمَافَعَا

وَهُوَ مُبْدِيٌّ وَخُسُودٌ +
د . قَسِيئًا وَامْتَحَنًا وَلَا مُنَافٍ فِيهِ +
لَا كِبًا وَلَا رِيَاءًا وَفَضْلًا مُنَافٍ

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

وَكَيْدُ الْاِنْسَانِ عَنِ الْيَمِينِ
وَعَنِ الْشِّمَالِ
۱. اَلْاِنْسَانُ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الْشِّمَالِ

[illegible][illegible]

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لَكَ شَاكِرِينَ

ما . لا نَسْبِيهَا وَهِيَ مُنْصَلَا

وَقُلْ هُوَ الَّذِي يُخْرِجُكُم مِّنَ بُحْرَىٰ ۖ وَلَا تَعْلَمُونَ مَتَىٰ تُنزَلُونَ ۖ

وَيُحْيِي الْمَيِّتَ وَيُخْرِجُهُ مِنَ الْقُبُورِ وَيُخْبِرُ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ

مِنْهُ لَكُمْ وَأَنْتُمْ كَارِبُونَ ۖ

الْبَلَاءُ أَمْ قُلُوبُ الْإِنْسَانِ أَغْلِيظُ
الْأَلْفَاظَ حَتَّى لَا يَفْقَهُوا قَوْلَهُمْ
وَقَوْلُ الْإِنْسَانِ لَقَوْلُهُمْ قَوْلُ
الْبَلَاءِ

م. لا وَحُفَا تَلْتِ شَعْلَا
الْمَلَا مَحْ حَلْهَ اَهْ مَحْلَا مَحْ
مَحْلَا مَحْ

مَسْجِدُ الْإِسْلَامِ تَرْجُمَا وَحَدَّثَا
فَحَدَّثَا

فان خلا وهما وبخسنا واسم

لخصه

مس. خلا بن ول يوم اخذ

وهما في الحظا. حسب حقا وحذا

خدا

خلصه ومعا وعادوا وبخسنا

فخلصا

فادعوا فخلصا. خلا بن ول

ا. خلا بن ول. املا عطا عطا

وهو بنوهم. وهما محب

عطسنا. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

املاهم. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

فخلصا. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

وهو بنوهم. وهما بنو

[illegible]

كَسْبُوا لِأَعْلَى دَعْوَى وَبَدَعُوا
 لَا حَصْرَ لَهَا أَفَلَا تَعْلَمُونَ أَنَّ
 رَبَّ الْأَرْضِ يَغْشَى بِهَا
 كَسْبُوا فَاقْتُلُوا مَن مِّنْ عِبَادِهِ
 هَذِهِ قُلُوبُ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ
 لِيُفْهَمَ كَلَامُ اللَّهِ أَفَلَا تَعْلَمُونَ
 وَنَسُوا نِعْمَتَ اللَّهِ الَّتِي
 هَدَىٰ رَبُّهُمُ الْبِرَّ فَكُلُوا مِنْ
 حَيْثُ شِئْتُمْ مِنْهُ سَبَّحُوا
 بِحَمْدِ اللَّهِ الَّذِي هُوَ عَنِ
 الْعَالَمِينَ أَعْمَى هَذِهِ قُلُوبُ
 الَّذِينَ لَا يَفْقَهُونَ كَلَامَ اللَّهِ
 وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ
 إِنَّمَا كُنَّا نَسْمَعُ سَمْعَنَا
 وَنَحْنُ لَا نَعْلَمُ غَيْبَ اللَّهِ
 فَزَعَمْنَا فَكُلْنَا مِنْهُ
 فَمَا نَعْلَمُ مَا كُنَّا نَعْمَلُ
 فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
 عَذَابِ اللَّهِ الَّذِي هُوَ عَنِ
 الْعَالَمِينَ أَلَمْ يَكُنْ لَهُ
 الْكُلُوبُ حِصْنًا قَدْ كُنِيَ
 فِيهَا صُورُهُمْ وَتُفَعَّلُونَ
 فِيهَا أَعْيُنُهُمْ وَخَسِفَ

أَلَا حَسْبُ مَا أَهْلَكُوا مِنْ قَبْلُ . وَأَمْ كُنْتُمْ تَجْعَلُونَ
 أَهْلًا مُتَدَبِّرِينَ . هَذِهِ أَمْثَلُ الَّذِي أَهْلَكَ
 اللَّهُ عَنْ قَوْمِهِ . هَذِهِ أَمْثَلُ الَّذِي أَهْلَكَ
 اللَّهُ عَنْ قَوْمِهِ .

١. لَا تُعْطَا هَؤُلَاءِ هَؤُلَاءِ هَؤُلَاءِ
مُنَافِقٍ مَعَ خَلْقٍ خَلْقٍ

فَقُضِيَ مَعَهُ وَآلُهَا فِي حَسْبِهِ وَوَسْوَ
أُمُّهُ وَكَانَ خَيْرُ الْأَقْلَامِ وَلَا

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ ذُو قُوَّةٍ يَأْتِيكُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأَخْبَرَكُمْ سُوءَ أَخْوَاكُمْ وَمَنْ أَعْيَتْكُمْ نَفْسُهُمْ فَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ دِيَارَهُمْ وَلَا أَهْلَهُمْ فَذُنَّ ذُنُوبٌ خَالِدَةٌ

[illegible][illegible]

وَقَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهُ
وَقَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهُ
وَقَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهُ

فَقَالَ وَكَيْفَ يَكُونُ فَتَحْنُكَ مُنْجَا قَلْبًا . إِنِّي

أَمْ قُلُوبُكُمْ لَمْ يُلْحَقْ أَفَقًا
فَقُلُوبُكُمْ لَمْ يُلْحَقْ أَفَقًا

وَإِذَا لَمْ يَلِدْ يُؤْتَىٰ فَمَا رُفِعَ الْحَبْلُ بِهَا طَائِفًا مِّنْ عَمَلِكُمْ

وَأَمَّا عَنْكُمْ فَمَكْتُوبٌ وَإِنَّمَا تَحِبُّوا مَالًا

من

وَأَمَّا أَهْلُ الْمَدِينَةِ فَاتَّبَعُوا أَهْلَ الْقُرَى الْأُولَى فَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا لَئِن كُنَّا لَمُخْلِصِينَ لَهُمْ نَارَ الْجَهَنَّمَ

قَالَ قَدْ حَسِبْتُمْ اُتَمُّكُمْ اَمْكُكُمْ وَهَكَذَا
 كُنْتُمْ قَبْلَ هَٰذَا اَلَا يَنْتَبِهُونَ

فَقَعْنَا وَفَعْنَا . وَلَا تَعْلَمُ وَلَا تَعْلَمُ .

وَحَبِيبًا فَخَّرَ أَحْمَدُ . وَلِأَمْكَدُ فَخَّرَ

بِأَمْرِهِ . إِنِّي أَنَا اللَّهُ
نَحْنُ الْكَافِرُونَ . وَنَحْنُ الْكَافِرُونَ

لَا يَمَسُّهُ الْآسُفُ وَلَا الْهَوْلُ ۚ وَتُحْمَلُهُ الْمَلَائِكَةُ بِرِحْلَنَّهُ يَوْمَ أُصْبِحَ بِرَأْسِ الْأَعْلَىٰ
لَا يَمَسُّهُ الْآسُفُ وَلَا الْهَوْلُ ۚ وَتُحْمَلُهُ الْمَلَائِكَةُ بِرِحْلَنَّهُ يَوْمَ أُصْبِحَ بِرَأْسِ الْأَعْلَىٰ

حُكْمُهُ مُؤَلَّاهٌ فَلَا قُدْرَةَ لَهُ
لِلْإِسْمِ وَخُتْمًا مَعْلُومًا. أَمَّا الْإِسْمُ

حَنَمًا وَمُؤْمِنًا. قُلْ مَعَ اللَّهِ
أَتَدْعُوا فَعْدَهُ. أَمْ يَكْفُرُونَ

إِذَا مَا وَمَعِ أَفْعَا. يُفْعَضُ مَوْعِدًا وَمَعِ
إِذَا مَا وَمَعِ إِفْعَا. مَوْعِدًا وَمَعِ أَفْعَا

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ .

إِنَّمَا هِيَ كُنْزٌ بَيْنَ يَدَيْهِ يُدْفَعُ مِنْهُ لِمَن يَشَاءُ قَلِيلًا مَّا تَعْلَمُونَ .
وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنَّهُمْ مُخْرَجُونَ مِنْهَا فِي سَحَابٍ مَّحْمُومٍ .

مَلَأَهُ آتَا وَفَعَّ آتَا لَوْ فَعَّ آتَا
مَلَأَ الْإِصْبُوعَ مَلَأَهُ آتَا وَفَعَّ

أَمَّا الْوَلَدُ الْمُنْعَدُ وَاصْبِرْ . وَأَمَّا
الْمُتَّحِدُ . فَحَالُ خَدِّهِ أَفْضَلُ أَمَّا الْوَلَدُ

١٠٨٤. ١٠٨٥. ١٠٨٦. ١٠٨٧. ١٠٨٨.

وَأَنفِثْنَا مِنْ قَبْلُهَا مِنْ دُخَانٍ مُكَرَّمٍ
فَلَمْ يُغْنِ عَنْهَا وَجْهَ رَبِّكَ فَانْصَرَفَ

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُنْزِلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجَ بِهِ نَخْلًا لَاقِطَةً يَلُفُّ لَهَا رِجْلًا فَيَخْرُجُ مِنْهَا كِسْفٌ مِمَّنْ يَبْنُونَ

قَالَ عَلَامٍ اَتَمَّ . وَهَيْهَاتَ هَاتَ

أَمْ يَكُنْ لَهُ أَهْلٌ مِمَّنْ لَا يَكُونُونَ لَكَ بِأَهْلٍ لَهُمْ أَسْوَاقٌ إِلَىٰ مَعْبُدَاتِكُمْ أُولَٰئِكَ يَخْرُجُونَ

وَقَدْ وَفَّيْنَاكَ فِي هَذِهِ نَسِيكَ
وَقَدْ وَفَّيْنَاكَ فِي هَذِهِ نَسِيكَ

وَمِنْهَا مَنْ يَفْقَهُهَا وَبَعْضُهَا
مُتَعَمِّدٌ عَلَى بَعْضٍ فَتَعَلَّمَ

29

[illegible][illegible][illegible][illegible]

وحد: معه

حَقَّقْنَا الْإِنْفِ قَلْبُنَا أَمَّا خَصْمُ
 أَعْلَى خَنَسَا . وَهُوَ أَسْبَغَا سَدْنَا
 خَنَسَا فَجَ بِهِ أَعْلَى . وَهَذَا
 حَبَّه وَأَسْبَغْنَا بِهِمَا . لِي رَجَا بِهِ
 نَافَا وَأَنْبَغَ لَا خَلَا لَهَا خَصْمَهُ .
 وَمَنْ

أَلَمَ قَبْلَ كَلْبِ خَصْمِ أَعْلَى أَوْ
 هَبَّ وَأَخْنَسَا هَبَّه قَلْبًا قَلْبًا وَأَمَّا
 خَاسِبُهَا وَأَلَمَ . قَبْلَ أَسْبَغَا أَسْبَغَا
 فِي سَعْفِي هَتَّ . أَوْ فِي الْكَلْبِ أَدَا
 مَنَّا بِهِ قَلْبًا . لِي فِي قَلْبِنَا خَصْمَنَا
 مَعَكُنَا مَلَكُوتًا هَبَّه وَأَسْبَغَ
 بِهِ قَلْبًا . أَوْ أَسْبَغَ أَوْ بِهِ حَبَّه
 لَنَا . مَقْلِبُنَا وَأَلَا هَبَّه . أَوْ قَلْبًا
 وَلَا يُجِبُ بِهِ هَبَّه خَصْمًا وَمَنَّا . لِي فِي
 مَقْلِبُنَا سَا فِي هَبَّه خَصْمًا .
 قَعْدًا قَعْدَ قَعْدَ . هَلْ بِهِ لَا
 قَعْدًا قَعْدَ قَعْدَ . هَلْ بِهِ لَا
 كَلْبَ وَمَنَّا .

وَمَنْ

أَبَدَهُ وَأَسْبَغَ قَلْبًا خَصْمًا . وَفِي
 أَلَمَ أَلَمَ هَبَّه خَصْمًا قَلْبًا هَبَّه
 وَمَنْ أَلَمَ . وَمَنَّا حَقَّقْنَا أَلَمَ
 هَبَّه خَصْمًا قَلْبًا قَعْدَ . بِهِ وَفِي أَلَمَ
 وَلَا . لِي قَبْلَ خَصْمًا رَجَا قَلْبًا
 وَمَنْ وَأَسْبَغَ بِهِمَا . وَفِي أَلَمَ
 قَلْبًا بِهِ هَبَّه . لِي كَلْبًا قَلْبًا
 قَعْدَ فِي هَبَّه . هَبَّه خَصْمًا بِهِ وَأَسْبَغَ
 قَلْبًا أَعْلَى وَأَصْلًا . أَسْبَغَ وَفِي أَلَمَ
 فِي هَبَّه أَسْبَغَ . وَفِي أَلَمَ . تَدَسَّسَ أَلَمَ
 حَبَّه أَسْبَغَا هَبَّه قَلْبًا هَبَّه
 هَبَّه وَأَخْلَصَ نَا قَلْبًا هَبَّه هَبَّه
 مَقْدُونًا .

مَعَهُ حَبَّه . أَسْبَغَ قَلْبًا فِي خَصْمًا
 هَبَّه هَبَّه أَلَمَ وَفِي هَبَّه هَبَّه
 هَبَّه وَفِي أَلَمَ . وَفِي أَلَمَ هَبَّه
 هَبَّه بِحَبِّهِ . هَبَّه . هَبَّه وَفِي هَبَّه
 هَبَّه وَلَا سَبَّه . هَبَّه وَفِي أَلَمَ
 هَبَّه هَبَّه هَبَّه خَصْمًا هَبَّه
 حَبَّه . هَبَّه هَبَّه هَبَّه هَبَّه
 أَلَمَ هَبَّه هَبَّه هَبَّه هَبَّه
 هَبَّه وَفِي هَبَّه . فِي خَصْمًا هَبَّه
 وَمَنَّا . هَبَّه هَبَّه . هَبَّه هَبَّه
 رَجَا هَبَّه هَبَّه . هَبَّه هَبَّه
 خَاسِبُهَا وَفِي . لِي فِي رَجَا هَبَّه
 نَافَا . هَبَّه . لَهَا . هَبَّه
 وَمَنْ .

لِي هَبَّه هَبَّه

أَلَمَ وَأَسْبَغَ قَلْبًا وَأَسْبَغَا
 هَبَّه هَبَّه لَا مَنَّا . هَبَّه هَبَّه
 حَقَّقْنَا هَبَّه هَبَّه هَبَّه هَبَّه
 وَفِي هَبَّه هَبَّه هَبَّه هَبَّه
 قَلْبًا . نَافَا . لِي هَبَّه . هَبَّه
 حَقَّقْنَا هَبَّه هَبَّه هَبَّه هَبَّه
 حَبَّه . نَافَا . لِي هَبَّه هَبَّه هَبَّه
 أَلَمَ هَبَّه قَلْبًا هَبَّه هَبَّه
 وَفِي هَبَّه .

مَعَهُ حَبَّه

أَسْبَغَا قَلْبًا فِي قَبْلَ أَلَمَ هَبَّه
 فِي سَعْفِي هَتَّ . أَوْ فِي الْكَلْبِ أَدَا
 حَبَّه هَبَّه قَلْبًا حَبَّه خَصْمًا
 وَمَنْ هَبَّه هَبَّه هَبَّه هَبَّه . هَبَّه
 وَأَسْبَغَ قَلْبًا هَبَّه هَبَّه هَبَّه
 لَا سَبَّه حَبَّه هَبَّه هَبَّه هَبَّه

هنا مع قاتنا ومذبه والعلم لائمه
اسمى بالحيث اهل البيت . س .
وتعنه . وه قدوم حقه .

• ومذبه . في ائمه شعركم قاتنا
اه قهنا كسكنا حيه كذا حيا
ائمه . وه . وقنا حيه قها وقاتنا
اذا كسكنا ه ككس حيه قهنا
ه حقا . مداونا مههنا وهه حيه
قانا وهنا وهه قهنا ههنا
اهيه حيه . قل انا حيه وهه
ك مههنا حيه عا . وهنا
وعنا كسك حيه وهه مههنا .

م . ه انا ههنا .
• وقنا . في ناس كذا حيه
هنا وهنا مهنا قهنا وههنا
هنا . هه نهنا وهنا
وهنا ههنا اسم قهنا قهنا
انبي وههنا وههنا وههنا
مع اسكنا قهنا وههنا وههنا
مهنا وههنا .

• وههنا حيه . كذا وهه
هنا وههنا ولا قنا وههنا
هنا . في مههنا وههنا
ههنا وههنا وههنا وههنا
اه قهنا ولا قنا وههنا
كه ههنا قهنا . ههنا وههنا
هنا لا ههنا كه قهنا وههنا
وهنا ههنا وههنا وههنا
قهنا وههنا وههنا وههنا
قهنا . في كذا وههنا
هنا قهنا . ولا سا وههنا
اه حيه مع قنا حيه لا حيه

وعنا حيه سته وههنا حيه
وههنا حيه . انبي حيه وههنا
اهنا قهنا حيه . وههنا حيه
حيه . مع قهنا وههنا وههنا
وعنا قنا حيه نهنا . سته
لتهنه وههنا حيه ههنا . ههنا
ههنا . ومذبه .

ما . ههنا وههنا
ائمه ههنا . وههنا
• وههنا . في ائمه نفس
مهنا حيه . وههنا . وههنا
هنا . في ههنا وههنا
نهنا وههنا حيه . لا نهنا
وههنا حيه . وههنا وههنا
قنا حيه وههنا . وههنا
اه ههنا نهنا حيه . ههنا
ههنا .

• وههنا حيه . في وههنا
وههنا وههنا وههنا وههنا
قنا وههنا وههنا وههنا .
وههنا وههنا وههنا وههنا .
وههنا وههنا وههنا وههنا .
وههنا وههنا وههنا وههنا .
وههنا وههنا وههنا وههنا .
وههنا وههنا وههنا وههنا .

• ومذبه . في ائمه شعركم قهنا
ههنا لائمه . ههنا وههنا
شعركم لائمه اسم . ههنا وههنا
لا حيه لائمه اسم . وههنا وههنا
وههنا حيه ههنا وههنا وههنا
ههنا . كذا ههنا . انبي قهنا
وههنا حيه حيه وههنا وههنا

[illegible][illegible][illegible]

مَحْمُودًا وَبُحْسِنَا
 هَمَّوْا لَمْ يَكُنْ لَنَا دَاوُدُ
 حَقًّا لَمْ يَكُنْ لَنَا دَاوُدُ
 حَقًّا لَمْ يَكُنْ لَنَا دَاوُدُ
 حَقًّا لَمْ يَكُنْ لَنَا دَاوُدُ
 حَقًّا لَمْ يَكُنْ لَنَا دَاوُدُ
 حَقًّا لَمْ يَكُنْ لَنَا دَاوُدُ

[illegible]

* وَتَسْلُجُ * عَقْلًا كَيْدًا
 وَمَقْهًا وَهَفًّ حَلْبًا أَهْلًا مَقْبَعًا
 وَلَا تَهْزَأْ عَيْنُكَ لِي فَهْزِيئًا
 وَتَأْفِكْ صَدْعًا وَجَدًّا تَهْهًا
 كَيْدًا وَلَا تَقْدِمْ مِرْمً مَقْهًا
 تَكْذُوبًا فَهْهًا وَزَلًّا مِرْمً مَقْهًا نَدًّا
 هَمْزًا لَحْزًا وَهَدْجًا لَهْجًا
 وَجَدًّا مَقْهًا وَهَفًّ مَقْهًا
 وَهَكْسًا مَقْهًا مَقْهًا

م. ا. وَاَلَّا تَزِفَ احْصِبِ حُطًا نَهَةً
رُهْمًا +

أَفْهَمَهُ قَالَهُ كَذِبٌ فِي تَعْمُوهُ نَكِدْ

كَلَّا فَهَ وَهَبِهِ +

لِي. كَلَّا بَدَّ وَأَنْفَصَا بِهِ مُنَدُّا

وَعَمَّ مَكِيدٌ أَفْهَمَهُ قَالَهُ وَفِي قَلْبِي نَفْسُهُ

وَلَا مَكِيدِي بِهِ وَفِي قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ

فَدَا هُمْ وَفَرَمَ وَتَسَا أَفْهَمَهُ نَفْسُهُ

وَبَعْدَ مَلَا قَلْبِهِ. لَمَّاسَ وَتَعْمُوهُ سَبَا

فِي بَنِي وَوَكَبَ قَوْلًا +

س. كَلَّا فَهَمَا وَمَكِيدِي وَمَعَهُ

وَبَدَّ أَفْهَمَهُ قَالَهُ +

س. كَلَّا فَهَمَا أَفْهَمَهُ قَالَهُ وَبَدَّ

قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ وَنَدَّ بِهِ +

م. كَلَّا وَفَعَا أَتَى أَوَّي وَتَسَا

أَفْهَمَهُ قَالَهُ حَتَّى فِي فَهَ وَهَبِهِ +

ي. كَلَّا بَدَّ وَوَرَمَ وَبَدَّ قَالَهُ فَهَمَا

ضَدَّ لَقَّةً وَفَعَدَّ لَهَا وَبَدَّ فِي وَهَبِهِ

أَفْهَمَهُ قَالَهُ +

م. كَلَّا بَدَّ وَلَ فَرَحِبَ أَفْهَمَهُ قَالَهُ

أَفْهَمَهُ قَالَهُ إِسْمًا لَهَا كَذِبَهُ فَهَ وَهَبَا

وَكَلَبَ لَهَا بِهِ نَعْبًا وَنَكِدَ بِهِ كَذِبًا

مُحْصِلًا. أَوَّي وَبَعْدَ لَهَا أَلَا +

م. كَلَّا بَدَّ وَفَعَا بِهِ فَهَمَا

أَمَدَ وَأَمَدَ بِهِ وَنَعْبَهُ قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ

وَفِي قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ قَالَهُ سَبَا قَلْبِهِ +

م. كَلَّا وَجَدَهُ هَ هَ هَ هَ هَ

وَقَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ +

م. كَلَّا بَدَّ وَأَلْبَسَ أَتَى أَلْبَسَ

وَعَدَا سَتَحَ هَ قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ مَعَكَ لَمْ

وَنَدَّ بِهِ حَفَّ وَهَمَا أَفْهَمَهُ قَالَهُ

وَفِي أَلْبَسَ وَجَدَهُ مَنَّهُ لَمْ +

س. كَلَّا بَدَّ وَلَ أَفْهَمَهُ قَالَهُ

حَرَّ حَبْنَهُ أَوَّي وَبَدَا هُمْ

قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ نَعْدًا فِي بَدَّ

قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ +

لِي. كَلَّا فَهَمَا وَهَبَا وَنَدَّ بِهِ وَهَبَهُ

نَدَّ بِهِ +

فَدَا مَلَا وَأَلْبَسَا وَنَدَّ بِهِ وَهَبَا

وَعَمَّ مَكِيدًا +

كَلَّا ضَدَّ هَ هَ هَ هَ

وَقَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ هَ أَفْهَمَهُ قَالَهُ هَ كَلَّا

أَلْبَسَ وَجَدَهُ هَ كَلْبَهُ قَالَهُ سَتَحَ

هَ مُنَدُّا وَوَجَدَ قَوْلَهُ بَدَّ +

وَنَعَا وَجَدَهُ وَفَدَا +

ل. كَلَّا ضَدَّ هَ هَ هَ هَ أَفْهَمَهُ قَالَهُ

وَفِي قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ +

د. كَلَّا أَلْبَسَ وَفِي وَجَدَ وَهَبَا

فَدَا هَ أَفْهَمَهُ قَالَهُ +

ي. كَلَّا بَدَّ وَفَرَمَ فَهَمَا هُمْ

أَفْهَمَهُ قَالَهُ فِي قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ نَعْدًا

بَدَّ قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ أَفْهَمَهُ قَالَهُ هَ

كَلْبُهُ +

و. كَلَّا بَدَّ وَلَا مَكِيدِي أَفْهَمَهُ قَالَهُ

سَتَحَ هَ حَفَّ هَ كَلَّا أَلْبَسَ وَهَبَهُ

كَلْبَهُ حَرَّ هَ هَ لَا فِي أَلْبَسَ هَ هَ

وَمَكِيدِي هَ هَ هَ هَ هَ هَ

وَعَمَّ مَكِيدًا +

ه. كَلَّا أَلْبَسَ وَأَوَّي حَفَّ هَ

هَ لَا أَلْبَسَ هَ أَفْهَمَهُ قَالَهُ هَ هَ

قَلْبِي هَ هَ هَ هَ هَ هَ هَ هَ

وَنَفَعَا قَوْلَهُ نَدَّ وَأَفْهَمَهُ قَالَهُ +

ه. كَلَّا بَدَّ وَلَ أَلْبَسَ نَعْبَ كَلْبِهِ

لَهَا هَ قَلْبِي مَعَهُ كَلْبُهُ وَنَجَّ جَدَّ هَ

لَا أَفْهَمَهُ قَالَهُ +

د. كَلَّا بَدَّ وَلَ أَلْبَسَ فَهَمَا

خَا أَفْهَمَهُ قَالَهُ وَلَا فَهَمَا هَ +

س. كَلَّا بَدَّ وَفَرَمَ فَهَمَا هُمْ

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

فَصَحَّحُوا هَذِهِ .
فَمَنْعُوا هَذِهِ .

وَقَدْ خَطَبَ صَلَواتُكَ نَحْنُ حَقُّهُ هَكَذَا
صَدَقْنَا بِمَنْكُلٍ . وَلَا حَقَّ عَلَيْنَا
وَمَكِيلًا . فَلَا رَيْبَ أَفْسَهُدًا ذَلَامًا
هَتَجِبْنَا بِهِ هَكَلِي وَنَحْبُ قَتَعْنَا
وَمَقَعْنَا نَكَلِيبُ هَتَكُنَّا خَبَلًا .
وَنَدَعُ لَا مَدِينَةَ هَقِيلًا وَرَكَا
وَنَدَا وَهَذَا لِحَدَا حَتَبِهِ .
أَفْسَهُدًا رَيْبُ ضَلِي قَدَّ عَلَيْنَا
وَقَدْ أَقْصَمَ خَلَدِي وَاتَّهَمَ وَاللَّهِ
أَبُ وَنَدَا مَقَعًا حَقُّهُ حَبْرًا .
تَعْدُو هَتَوَيْ خَضِي قَدَّ عَلَيْنَا
وَقُلَّا لَا فَلَ رَحْمَةً وَهَذَا صَلَواتُكَ
وَأَفْسَهُدًا بِأَسَدِ أَمِيرِ أَسَدِي .
فَلِ كُنْ بِهِ هَدَا نَعْلًا قَدَمُ صَدَا
أَفْسَهُدًا حَتَبِهِ . أَوْ أَفْسَهُدًا
وَقَدَّ عَلَيْنَا بِأَعْيُنًا كَا قَدَّ وَتَبُ .
صَدَقْنَا مَقَعًا نَكَلِيبُ هَتَعْلَامُ نَدَمُ
صَلَواتُكَ بِهِ . وَهُوَ ضَلِي قَدَّ عَلَيْنَا
وَقَدْ أَقْصَمَ خَلَدِي . أَمِ قَدَمُ وَتَعْلَمُنَا
وَهَتْ نَدَمُ بِهِ وَتَدَا هَم . أَمِ رَيْبُ
قَتَعْنَا خَضِي قَدَّ عَلَيْنَا رَحْمَةً
أَمَّا بِهِ وَلَا تَقَعُ وَتَكَلَّ نَعْمًا .
تَعْدُو هَتَوَيْ هَضَلِي قَدَّ عَلَيْنَا
وَقُلَّا وَهَذَا رَحْمَةً بِهِ فِي عَقْلًا وَنَدَمُ
أَبُ وَتَدَا عَلْنَا وَتَعْدُو دَامِ
صَدَقْنَا نَعْمًا وَهَذَا .
قَتَعْنَا . لَا حَقَّ عَلَيْنَا أَفْسَهُدًا
ضَلِي قَدَّ عَلَيْنَا خَضَلًا مَعَدَّ أَمَّا
وَهَقَبُ نَكَلِيبًا أَمَّا حَسْبُ أَفْسَهُدًا
نَدَمُ . أَوْ وَتَدَا أَمَّا نَدَمُ
هَضَلًا وَلَا رَيْبُ فِي أَفْسَهُدًا
وَقَصَمَ خَلَدِي . وَتَعْدُو هَتَدَا
هَقِيلًا رَحْمَةً . أَمَّا قَدَمُ بِهِ

۞ وَفِي الْمَدِينَةِ بَنَاءٌ يُدْعَى الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ ۚ إِنَّا بَنَيْنَاهُ لِمَنْ أَقَامَ فِيهِ الصَّلَاةَ ۚ وَفِيهَا أَسْوَاقٌ غَنِيَّةٌ ۚ كُلُّ قَوْمٍ مِثْلُ بَنِي إِسْرَءِيلَ ۚ وَفِي الْمَدِينَةِ لَبِيبٌ مُنِيرٌ ۚ
 ۞ وَفِي الْمَدِينَةِ بَنَاءٌ يُدْعَى الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ ۚ إِنَّا بَنَيْنَاهُ لِمَنْ أَقَامَ فِيهِ الصَّلَاةَ ۚ وَفِيهَا أَسْوَاقٌ غَنِيَّةٌ ۚ كُلُّ قَوْمٍ مِثْلُ بَنِي إِسْرَءِيلَ ۚ وَفِي الْمَدِينَةِ لَبِيبٌ مُنِيرٌ ۚ

هَذَا رَجُلًا هَشِيمًا وَهَذَا رَجُلًا
بَلَا عَيْنَيْنِ أَفْهَمَهَا هَقْنًا وَتَسْقُ
هَقْنًا نَمًا وَكَأَنَّ هَقْنًا
وَهَقْنًا هَقْنًا . هَذَا رَجُلًا
أَفْهَمَهَا هَقْنًا وَهَقْنًا هَقْنًا
وَهَذَا رَجُلًا هَقْنًا وَهَقْنًا
تَسْقُ أَفْهَمَهَا . هَذَا رَجُلًا
بَلَا عَيْنَيْنِ وَهَذَا رَجُلًا
هَقْنًا هَقْنًا .

حَصَّصْتُ لَكُمْ مِنْهَا مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِنْ تَرَكَ الْجِبَاطَ فَمَا الْغَنَاءُ بِغَنَاءٍ ۚ
مِنْهُ لِمَا يَكْتَسِبُونَ ۚ

[illegible][illegible]

وَيُكَلِّمُ الْمَلَأَ الْهَيْئَتِ الْمَذْمُومَةِ
قُبُورُهُمْ وَمَصْنَعُهُمْ وَمَكْرَهُمْ .

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ
أَنزِلْ فَنَنْصُورُ
إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ
ذَٰلِكَ الْبَابَ
وَنَحْنُ الْغَافِرُونَ

[illegible][illegible][illegible]

فِي حَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ الَّذِي هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُكِنُّ السُّرُورُ
وَقُلُوا لَهُ قَوْلًا مَعْرُوفًا ۚ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدُوا لَهُ
وَقُلُوا لَهُ قَوْلًا مَعْرُوفًا ۚ وَارْكَعُوا حَتَّى تُنْفِثُوا
الْبَاقِيَ ۚ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْغَنِيِّ الْعَزِيزِ ۚ
فَمَنْ لَمْ يَجِدْ لِلرُّكُوعِ حِيلًا فَلْيُجْزِئْهُ السُّجُودُ
كُلُّهُ ۚ وَارْكَعُوا وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ
الْعَزِيزِ ۚ

١٥٨ اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا اَلْحُكْمُ
 ١٥٩ وَاقْبَعْتُمْ قَا اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا
 ١٦٠ اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا اَلْحُكْمُ
 ١٦١ وَاقْبَعْتُمْ قَا اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا
 ١٦٢ اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا اَلْحُكْمُ
 ١٦٣ وَاقْبَعْتُمْ قَا اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا
 ١٦٤ اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا اَلْحُكْمُ
 ١٦٥ وَاقْبَعْتُمْ قَا اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا
 ١٦٦ اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا اَلْحُكْمُ
 ١٦٧ وَاقْبَعْتُمْ قَا اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا
 ١٦٨ اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا اَلْحُكْمُ
 ١٦٩ وَاقْبَعْتُمْ قَا اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا
 ١٧٠ اَوَّلُهَا هُتُّوهُ هَا اَلْحُكْمُ

فَدَنَا وَأَدَا وَهَدَنَاهُ
أَسْمُهُ +
أَيُّ أَمِّ مَدَّ خَلَا ٢٧ ضَلَّ فَعَدَّ خَلَا
هَ أَفْهَعْدُ عَلَا فَكَبَّرَ هَ وَكَبَّرَ هَبْ
أَعَا دَهْ مَعْدَا هَ ٢٨ أَلَا أَسْبَ دَخَلَا
وَقِيْعَا فَع وَهَيْعَا وَتَوَقُّعَا
دَهْهَ تَقَعَّهْ هُ هَيَّهْ هَا هَلَا أَمْلَا هَ
دَخَّ فَع نَبَلَا فَوَمَّهْ هَ فَعَدَّ هَ
هَكَّ أَسْبَ وَنَالَا جَسَكَا أَجَدَا وَجَلَّ هَ
هَضَعَهْ هَ خَلَلَا وَشَهَلَا
مَكَّهْ هَبْ جَعَلَا هَكَّ هَا ٢٩ هَا هَا
مَكَّ وَهَشْ وَمَكَّ هَدَمَلَا فَع وَوَلَا
أَلَا وَأَعْضَعَهْ خَلَّ وَشَهَلَهْ هَ

[illegible]

هَوَيْتُنَا حَتَّى شَعَبْنَا حَتَّى بَرَأْنَا
 لَكَ عَيْنًا أَوْ عَيْنَيْنِ بَرَأْنَا وَبَرَأْنَا
 هَذِهِ عَيْنٌ فَلَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَكَ
 تَعَبْنَا وَتَعَبْنَا قَوْمًا مَدِينَةً
 وَتَعَبْنَا وَتَعَبْنَا تَعَبًا وَتَعَبًا
 تَعَبًا وَتَعَبًا *
 فَهَذِهِ وَبَرَأْنَا نَكَلًا هَوَيْتُنَا
 وَخَلَا مَعْنَا. هَذِهِ تَعَبًا تَعَبًا
 لَحْدًا لَحْدًا تَعَبًا. فَهَذِهِ وَبَرَأْنَا
 تَعَبًا مَعْنَا. هَذِهِ وَتَعَبْنَا. خُفْنَا
 تَعَبًا وَتَعَبْنَا. نَسَا وَتَعَبْنَا
 وَتَعَبْنَا وَتَعَبْنَا. فَهَذِهِ

أَوْفَا وَتَعَبًا تَعَبًا وَتَعَبًا
 حَرَّتْهُ وَتَعَبًا. فَهَذِهِ وَتَعَبْنَا
 تَعَبًا وَتَعَبْنَا. هَذِهِ وَتَعَبْنَا
 وَتَعَبْنَا تَعَبًا. هَذِهِ وَتَعَبْنَا
 تَعَبًا وَتَعَبْنَا وَتَعَبًا وَتَعَبًا *
 * فَهَذِهِ وَتَعَبْنَا وَتَعَبًا *

[illegible]

ZACHARIAE RHETORIS

EPISCOPI MELITINENSIS

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

CAPITA SELECTA

EX CODICE SYRIACO VATICANO (1).

C A P. I.

De Nestorii obitu.

Mortuo fideli principe Theodosio, imperium obtinuit Marcianus, qui instante apud eum uxoremque eius Pulcheriam Leone romano, congregari iussit synodum, quae reapse coacta est Chalcedone, anno Alexandri macedonis DCCLXIV, convenientibus ad eam episcopis sexaginta quatuor supra quingentos. Sed tamen Theodoretus Cyri episcopus Leonem antea concitaverat ad scribendum ad Flavianum eam epistolam, quae dogmatica dicitur, eutychianae doctrinae adversantem. Scribens itaque Leo, Theodoretum Marciano augusto eiusque coniugi impense commendavit: qui quidem Augustus Nestorii doctrinam hauscerat (2), eiusque dogmatibus adhaerebat: quare et ipsum ex oaseno exilio per Iohannem tribu-

num una cum Dorotheo Marciani ipsius populari, Nestorii socio, revocaverat (3). Porro redux Nestorius sanctam Virginem deiparam coepit his verbis irridere: quid est Maria? Adhuc ne mater Dei vocatur? Moxque ei poena Dei vindex supervenit, veluti olim Ario, qui in Dei filium blasphemus fuit: etenim iumento deiectus Nestorius, concisa lingua, atque ore veribus abraso, in itinere extinetus est; cum eoque simul Dorotheus socius obiit: quibus auditis, doluit imperator, neque hanc rem sino suspicionem et cura transmisit. Interim Iohannes tribunus litteras imperatoris Marciani Dioscoro et Iuvenali tradidit, quibus ad synodum invitabatur, iisque Nestorii et Dorothei obitus significabatur. Porro quum episcopi undique evocati synodum Nicaenam, prout primitus indictum fuerat, celebraturi essent, mandavit postea imperator ut Chalcedone potius congre-

(1) Has nobiles Zachariae historici partes, graece ab auctore suo scriptas, deinde ab anonymo factas syriacas, mihi latine scribenti interpretabantur ex syriaco idiomate perducti duo Maronitae Matthaeus Sciuhani et Franciscus Melchaseb. (2) Nimirum Eutychiani, quorum in numero fuit Zacharias, orthodoxis catholicis nestorianismi calumniam adfingebant.

(3) Legebat hunc Zachariae locum Evagrius hist. eccl. lib. II. 2: *Ζαχαρίας πρὸς ἱππάρχου δὲ πρὸς αὐτοῦ καὶ Νεστόριον ἐκ τῆς ἐκείνου ἀποστολῆς ἠντιθέτου ἑστί* (πρὸς αὐτοὺς).

garentur; ne videlicet rebellium conventus Nicaeae fieret. Interim Nestorii adseclae imperatori persuaserunt, ut synodo praeses Theodoretus praeficeretur, cuius arbitrio cuncta definirentur.

De Dioscoro.

Apostolicus hic vir (1), apostolorum doctrinae adsecla, eiusque profitendae ritum ab infantia doctus, sede sua depositus fuit, et in exilium pulsus, quia personae unitatem in duabus naturis adorare renuit, prout a Leone et a concilio chalcodonensi definitum fuerat; et quia Theodoretum illaque partes sequi noluit, qui ob suas blasphemias eieci ab ecclesia olim fuerant. Aiunt Dioscorum, quum Theodoretum haud pro more stantem sed sedentem in concilio loqui vidisset; veniam petita, et ceu ipse canonice de gradu sacerdotali depositus esset, thronum suum deseruisse dicentem: *non sedi cum impiis, neque cum stultis ingressus sum*. Quo viso, Theodoretum fautores ipsum sibi dignitatem abrogasse exclamaverunt: reliqui contra episcopi vociferabantur fidem pessumdatum iri, si Theodoretus nestorianus admitteretur, quod perinde esset, ac si nos quoque Cyrillum reiiceremus. — Et paucis interiectis. — Postquam symbolum de duabus naturis episcopi receperunt, eique adsensum suum praebuerunt; fraudem propriam palam Theodoretus facere coepit, irridens illos atque subsannans; hem, inquiens, nestoriani dogmatis sucum eis propinavi, gratumque reddidi. Ce-

terum confessor Dioscorus Gangra ad habitandum extrusus est. Iuvenalis autem, qui secum fuerat, fidem negavit, postpositisque promissionibus, quas eorum civibus hierosolymitanis fecerat, chalcodonensis synodi decreta amplexus est, uti deinceps patebit.

CAP. II.

De Proterio in locum Dioscori Alexandriae ordinato.

Dioscoro in alexandrina sede Proterius sufficitur, qui presbyter cum eo fuerat. Hic primum quidcum vehementer synodo adversabatur; verum postea ut thronum sibi usurparet, factus est, veluti Iudas magistri, et veluti parentis Absalon, proditor. Mox rapacis ritu leonis in grege suo semet ostendit: etenim coepit multos iniuriis adficere atque opprimere, ut inviti in sententiam suam irent, eosque exilio et honorum proscriptione mulcabat per civiles praefectos qui ei de mandato Caesaris obnoxi erant. Quamobrem presbyteri ac monachi populi que pars maxima religionem corruptam reputantes, et iniquam Dioscori depositionem, Proterique audaciam et improbitatem, consensu inter se inito ab eo secesserunt; coeperuntque Dioscorum proclamare, eiusque nomen tamquam prohi fidelisque Dei sacerdotis libro vitae inscripserunt. Quod indigne admodum ferens Proterius, munera Romanis obtulit, eorumque arma contra populum commovit, interemptorum sanguine manus suas cru-

(1) Zacharias haereticus Dioscorum laudet haeticum.

entans : vim enim publicam intulit, nec sine multorum caede pugnatum est apud altaria et baptisterium, ad quae supplices confugerant (1).

C A P. III.

De Iuvenali atque Theodosio.

Paria, immo graviora, scelera in Palaestina acciderunt, quorum causa haec. Quo tempore Iuvenalis Chalcedonem evocatus est, quum e Iohanne tribuno imperatoris voluntatem Nestoriumque ab exilio revocatum obisse cognovisset; satis praeterea exploratum habens quam turpis doctrina in dogmatica epistola contineretur, quippe quae Nestorio prorsus favebat; clero, monachis, populoquoque advocato, fraudem eiusmodi doctrinae aperuit, eamque anathematizavit, animosque plurimorum in vera fide firmavit: insuperque mandavit, ut si ipsemet sententiam in synodo aliquando mutasset, numquam se deinceps ad communionem admitterent. Reapse illuc cum Dioscuro socio progressus, diu pro fide certavit: postremo tamen, urgentibus imperii necessitatibus, imperatore ipso nire adulante atque blandiente, quippe qui episcopis manu propria ministrabat ad mensam, aliaeque debebat demissi reverentisque animi indicia; accepta demum ab eo promissione de subiciendis tribus Palaestinae sedibus honori cathedrae hierosolymitanae; mentis oculos sibi obstruxit, solum destituit in certami-

ne Dioscorum, et adversariorum in partes transiit, spretoque Dei iureiurando, cum ceteris episcopis subscribere passus est. Re cognita Theodosius monachus eiusque socii, qui acta synodi studiose observabant, confestim in Palaestinam reversi proditam fidem Hierosolymae nunciaverunt, coactosque monachos de re tota certiores fecerunt.

Proinde omnes consilio inito redeunti Iuvenali occurrentes, de promissis factis et postea fractis admonuerunt, ab eoque ut res gestas anathemate improbare, expostularunt: quibus ipse velut alter Pilatus ait: quod scripsi scripsi: quo audito monachi, se minime eum recepturos, quandoquidem iusiurandum promissionesque fregisset protestati sunt. Sic ergo ipse quidem ad imperatorem regressus; hi vero Hierosolymani reversi populum et suarum partium episcopos convocaverunt capiendi consilii causa, atque alium episcopum Iuvenali substituendum decreverunt: habitaque primum deliberatione circa duos verecundos monachos Romanum atque Marcianum, aliosque claros virtute homines, suffragia tandem ad Theodosium contulerunt, praeditum zelo virum, et pro fide iamdiu decertantem. Hunc igitur ad episcopatum vi pertraxerunt, relictis precibus eius atque adiurationibus, quibus orabat ut se ministrum potius alterius eligendi esse sinerent; consecratumque in sede collocaverunt. Hac accepta notitia, aliae Palaestinae urbes offerebant ei candidatos ad sa-

(1) Evagrius hist. eccl. II. 8. Τὸ μέγαρον Ζαχαρίας τὰ περὶ τοῦτον διανομήσει διὰ τοῦτον αἰσῶν, ἢ αἰτίας δι' ἧς τοῦτον, μόνον τὰς τὰς τῶν Ἀδελφῶν ἐκκλησιαστικῶν: οὐκ ἐν τοῖς λόγῳ ταῦτα τοῦτον, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀποστολῶν, ἢ ἐκκλησιαστικῶν πνευματικῶν πρὸς Ἀδελφούς.

cerdotii officium consecrandos, quia videlicet hominis virtutem veritatisque zelum compertum habebant.

C A P. IV.

De Petro ibero.

In his novi episcopi admiratoribus Petrus iberus erat, toto orbe clarus, vir consiliolosus, Theodosio olim obsequens, ei que et coniugi ipsius carissimus propter actam recte vitam; namque in aula regia educatus fuerat, et magistri equitum dignitatem in imperio adsecutus erat. Is deinde relicta aula, christianam professionem amplexus est cum fideli patrio suo, a quo de fonte spiritali levatus fuerat: ambo itaque in viam virtutis valde profecti sunt, ita ut miracula etiam Deus Constantinopoli per illos ediderit; qua ex urbe fugientes ad Palaestinam desertam se contulerunt, ubi monasticam vitam studiose coluerunt; quantoque magis semet celare nitebantur, tanto de ipsis vehementior fama crescebat: etenim prodigia quoque non secus atque olim apostoli patrauerunt. Denique dum varias stationes mutant, Gazam atque Maiumam deveniunt: quibus omnis generis conditionisque viri atque feminae obviam facti, Petrum vi correptum Hierosolymam ad Theodosium perduxerunt, orantes ut eum sibi episcopum daret. Et Petrus quidem multis causis in medium adductis resistebat; verumtamen Theodosius, cui candidatus satis erat cognitus, reluctanti imposita manu consecravit: qui in his angustiis positus coepit se haereticum dicere; quo audito parumper subsistens Theodo-

sus; de me, inquit, et de te pariter tribunal Christi iudicabit: quo audito, verbum suum Petrus correxit, seque non haereticum sed peccatorem esse ait. Ceterum Theodosius, cui viri mores satis cogniti erant, Gazensibus episcopum eum ordinavit. Aliae etiam viri huius in scriptis feruntur laudes, quas nos brevitas causa praetermittimus.

C A P. V.

De Theodosii expulsiōe.

Dum haec Theodosius prospere gereret, audita rerum notitia imperator Marcianus, Iuvenalem cum Dorotheo Comite exercitus misit, ut in vincula Theodosium conicerent, episcopos ab eo auctoritate propria ordinatos sedibus pellerent, monachos populumque punirent atque vexarent, propterea quod Theodosium temere et audacter episcopum Hierosolymae fecissent; uno excepto Petro ibero, pro quo Augusta intercesserat, licet is cum universitate episcoporum communicare negaret. Adveniens igitur Iuvenalis multos invenit animo simplici monachos, vera tantummodo fide rectisque operibus armatos: quibus initio quidem blandiens ut secum communicarent orabat; verum hi dicta eius prorsus aversabantur, nisi ipse ea quae violenter apud Chalcedonem acta fuerant anathematizaret: quibus quum imperatoris voluntatem opponeret, nihilominus hi recusabant. Tunc demum mandato eius Romani ac Samaritani coeperunt monachos fustibus caedere atque enecare qui cantantes aiebant: *Deus venerunt gentes in hereditatem*

tuam, polluerunt templum tuum, posuerunt Hierusalem desolatam. Sane nonnulli Romanorum misericordia tacti flebant; alii tamen coniuncta operam Samaritanis peruultos monachos interfecerunt, ita ut horum sanguine terra redundaret.

Quidam autem samaritanus caecus ducem suum fecellit dicens: quoniam oculis neque christianorum occisorum sanguinem cernere, coque laetari, oro te ut ibi memet admoveas quatenus tangam: quem ubi dux admovit, is tacto sanguine manus oblinivit, huiusque prorsus flens orabat ut eorum martyrii particeps fieret. Moxque surgens oculos suos eo cruore perunxit, sublatisque in caelum manibus, oculos sibi aperiri sensit ac vidit, et salutari baptismo donatus est: quam rem quotquot audierunt, admiratione tacti fidem susceperunt. Ceterum mandatorum regionum ministri, quoscunque viros dimiserant, finibus imperii extorres fecerunt. Aiunt autem, quod quum Petrus ille, de quo supra dictum est, tranquille ageret, nemine scilicet, ob Imperatoris mandatum et Augustae patrocinium, ei molestiam exhibente, Dominum nostrum per visum conspexerit subirato vultu sibi dicentem: ergo ne, Petre, ego in fidelibus meis persecutionem patior, tu vero quietem sequeris? Cui mox Petrus quietis suae paenitens obsecutus est, relictæque Gaza, cum agmine patientium demigravit.

C A P. VI.

De Salomone monacho.

Postquam Iuvenalis romano exercitu

fideles ac monachos, qui in pagis degabant, persecutus fuit, Hierosolynam venit, sedemque suam occupavit, promissorum suorum, caedium patratarum, peruriorumque, quæ ingressum eius comitata fuerant, prorsus oblitus. Tunc quidam monachus, nomine Salomon, verecundiae typus venerabilis, zelo commotus, benedictionem ab archiepiscopo postulare se simulavit; sportamque cinere ac pulvere plenam brachio gestans, Iuvenali appropinquavit, quem hic conspicatus ad se accedere iussit: cui Salomon, adsum inquit, Domine, ut a te benedicar; Romanisque accessum ad personam concedentibus, ille sportam pulvere onustam in caput Iuvenalis effudit, his verbis utens: *pulore et ignominia suffusus est mendax et persecutor*: quem cum Romani verberaturi essent, non sivit Iuvenalis; neque excaudit, sed eo facto attonitus, pulverem capite excussit. Interim monachum apparitores e conspectu Iuvenalis removerunt, quem is viatico attributo discedere iussit; sed enim monachus repudiata pecunia abiit.

C A P. VII.

De Zenonis obitu et de Anastasii exaltatione.

Exactis Zeno in imperio annis XVII, sicuti in libri sexti capitulis dictum fuit, obiit olympiade CCCXVII, anno Graecorum DCCCII, indictione XIV, hebdomadae maioris feria quarta. Huic successit Anastasius, qui decurio silentiarius fuerat, urbe Dyrrachio ortus, specioso corpore, animo integerrimo,

fidelique dogmate praeditus vir (†): qui apud Ariadnem augustam stipendia faciens, gratia eius pollebat, donec ad imperium voluntate eiusdem adsumptus est.

C A P. VIII.

De visione Iohannis scholastici amidensis, Donati cuiusdam fratre, circa Anastasii imperium.

Faucis antequam Anastasius purpuram sumeret diebus, Iohannes quidam, cognomento scholasticus, Donati frater, amidensis, vir inlibata iustitia, Dei reverens, vitio omni alienus, et in suo scholastici ecclesiae officio sponte ac libere perseverans, quum ob patriae suae negotia Constantinopoli versaretur, bis per visum cognovit fore ut Anastasius silentiarius regnaret: quem ad se vocatum ita allocutus est: te quantocius regnaturum vaticinor: eura igitur ut pro tua eccellente animi virtute sanctae Dei voluntati acquiescas: pacificum te, tranquillum, humilem, eunctis dotibus exornatum exhibe, et erga omnes mitem et eodem, et tui generis omnibus fave. Neque haec aio, quia tui sim indigus, vel ut sibi blandiar. Iam vero quia hic Iohannes satis erat clarus, multisque ob aetiae vitae rationem bene cognitus, fidem ei Anastasius sine dubitatione adhibuit, atque apud eum in ecclesiae vigiliis erat assiduus. Contigit autem ut ad regium fastigium erectus gratiam rependere amico suo Anastasius satageret, iis videlicet rebus, quas mortales putissimum appe-

tere solent; sed enim Iohannes nihil omnino ab Augusto accipere passus est; cito insuper ex urbe regia in patriam suam discessit; hoc uno contentus, quod ab Anastasio impetrasset ut ea, quae Zeno pro Christianis constituerat, firma manerent.

C A P. IX.

De Amida a Persis expugnata.

Regnante apud Persas Pheroze, anno Anastasii XIII, Hunni viis locisque montanis, quos Persae custodiebant, superatis in Persidem incurrebant: quorum terrore Pherozes eoacto exercitu obviam illis se obtulit, ut causam motus eorum atque incursionis in Persidem exploraret: cui responderunt illi, haud sibi ea stipendia sufficere quae tamquam barbaris Persae pendebant: nos enim, aiebant, sub dio ritu ferarum vivimus in septentrionalibus, quae ad oecumum vergunt partibus, arcu et gladio victum quaerimus, atque omni carnum genere vescimur. Praeterea Romanorum imperator duplex nobis stipendium per legatos suos promisit, si certe nostram vobiscum, o Persae, societatem dixerimus. Haec igitur causa est, cur accincti huc venerimus: quamobrem vel nobis, quantum Romani, oportet detis; vel si minus, bellum parate.

Iis auditis Hunnorum molitionibus Pherozes, quamquam eos minore numero quam suas copias esse videret, nihilominus fallaci eos promissione decipere maluit. Interim Hunnorum daeces cum quadringentis armatis proces-

(†) Hinc etiam Samael armenius a me citatus, de cuius monophysismo iam non dubito, scribit in chronico: Zeno et Anastasius orthodoxi habentur.

serunt, quibuscum erat Eustathius quidam apameensis mercator et magus, cuius Hunni consilio utebantur. Vicissim processit cum quadringentis viris Pherozes, simulque omnes consensu monte, foedus inierunt, et communicato convivio, mutuam sublatis in caelum manibus fidem iurarunt. Exin discedentibus ad suam regionem Hunnis, praeter aliquot duces, qui cum quadringentis illis exigendi stipendii causa remanserant; Pherozes post decem dierum curriculum fidem fregit, bellumque adversus Hunnos instruxit: qui sane eum illis quadringentis, suisque ducibus, pedem iam referebant; nisi Eustathius Hunnorum animos instaurasset, quominus etsi minore numero extimescerent: interim vero, eodem suadente Eustathio, tus et murem in quo loco iuratum fuerat, Deo incenderunt, ut periueros ulcisceretur. Deinde Pherozem bello adgressi cum eius universo exercitu occisione occiderunt, et Persidem depopulati in suas terras sese receperunt. Porro Pherozis cadaver (quem in regione sua cognomento mendacem appellabant) nusquam apparuit.

Qui autem huic successit im imperio Cavades eiusque proceres infensis adversus Romanos animis erant, eosque incusabant de Hunnorum incurso et de patriae suae vastitate atque perniciie. Contractis itaque copiis Cavades Theodosiopolim in Armenia adgressus expugnavit; attamen eius civibus elementem se praebeuit, quia nulla eum contumelia lacerant. Ceterum Constantinum urbis praefectum secum abduxit, et mense octobri ante Amidam constitit Mesopotamiae urbem, eamque magno impetu sagittis

verberare coepit atque arietibus, quibus moenia prosternere nitelatur. Pelibus enim, tanquam tecto, machinas Persae protegentes, urbi admovebant, eluctoque excelso aggere, moeniis coequabant: nihilominus quotidie pugnantes, urbem haud expugnabant, miles autem varia opera et procllis magnopere atterebatur. Per id tempus magna vi conviciorum et derisionum Cavadis aures ab iis qui in moeniis consistebant verberebantur: quibus ille summoque dolens, valde etiam animo angebatur, propterea quod et rigida ingruebant hiems, et Persae laxis vestibus implicati languidiores videbantur, et eorum areus humidus aëre enerves fiebant, frontes denique arietum moenia in cassum ferientes nullo his detrimento erant, neque ullam ruinam efficiebant: etenim defensores, iuniorum fascibus inter se connexis, ferientium arietum vim obtundebant, vel a recto cursu, quominus moenia diffunderent, dimovebant.

Iam ubi machina consistebat, cives urbis murum ab interiore parte perforantes, materiamque effossam foras proicientes, loci cavitatem sarmentis desub oppleverunt. Quo facto, quum in machinam quingenti circiter viri e Persis defecti cum armis inscendissent, iamque trabes in moenia protenderent, ut per eas insilirent (rege ipso adstante cum exercitu, et clamoribus animos addente, armis insuper et sagittis opem ferente, et praesentia adspectuque suo eos stimulante) defensores eorum cum saepe coctum trabibus e moenibus superiaciebant, bubulas quoque pelles aquis cum ervo decoctis, ut lubricas redderent, perfundebant; ignem denique sarmentis,

quae machinae supposuerant, iniiciebant: quamobrem continuato per sex horas proelio, dum Persas ab urbis aditu defensores repellerent; ignis sarmenta corripuit, statimque materia reliqua flammis exarsit, atque ita consumpta machina corruit, Persis qui in ipsa erant ambustis atque contritis, lapidum quoque grandine ab iis qui in muro erant percussis: ita ut rex pudibundus moestusque recederet; praesertim quia ab audacibus superbisque civibus magnopere maledictis proscissus irridebatur.

Quippe non aderat in urbe episcopus, qui eos ab illa temeritate compesceret: nam paucis ante diebus mortem cum vita commutaverat Iohannes episcopus, vir frugi et castus, et sanctis moribus praeditus. Ille e monasterio Cartamiunensi ad episcopatum adsumptus, nihil de ieiunio abstinentia priscisque moribus immutaverat, sed diu noctumque in monasterio perstabat: opulentes autem civitatis, famis tempore et incursionis Arabum atque pestilentiae graviter admonuerat, ne frumentum in annonae caritate supprimerent, sed potius venderent indigentibusque concederent, ne forte ipsum venturis hostibus reservarent, ut ait scriptura, cuius vaticinium verax evasit. Illic palam conspiendum se dedit in altaris latere angelus, hostiumque adventum praenunciavit: et praeterea quod ipse, iustitiae suae causa, antea ad Decum colligenis esset, quam hostes urbem invaderent: quae omnia ipse universo civitatis populo revelavit, ut paenitentiam agerent, et imminuentem poenam vitarent.

Iam vero victus cum suo exercitu post repetita adversus urbem certa-

mina Cavades, multisque suorum amissis, animo fractus petiit ut sibi tenuis argenti summa appenderetur, qua accepta, ab urbis obsidione discederet. Verum Leontius Bar-Paphi, nobilitatis princeps, et Cyrus praefectus, et Paulus oeconomus, Cavadi responderunt velle se, ut ipse potius segetis omnis pretium solveret, quam eius exercitus consumpserat, praetereaque tritici ac vini, quod e pagis ad se vehendum curaverat. Dum ergo his omnibus angustiis pressus ac perturbatus discessum rex moliretur, Christus ei per visum nocturnum apparuit (ut idem postea narravit) promittens se intra triduum urbem ei cum civibus traditurum, qui scelera adversus se commiserant. Res autem isthoc modo peracta est. Turris quaedam in parte urbis occidentali commissa fuerat custodiae monachorum qui monasterium Iohannis iberi incolabant, quorum abbas gente persae erat. E regione turris huius vigilibus monachis creditae, castra posuerat dux quidam Cancrakus Haghirus dictus, qui non solum uotu diligenter advigilabat, verum etiam omne studium et artificium iandiu adhibebat, ut stratagema aliquod ad capiendam urbem excogitaret.

Erat autem quidam in urbe cui nomen vulgo Cutricus, vir turbulentus et rapax, qui omne genus audaciae adversus Persas expromens, plurimam ex eis praedam agebat: atque hunc ipsi Persae, prout ab iis qui moenia tuebantur audiebant, Cutricum appellabant. Interim Cancrakus prope turrim per aqueductus exentem ipsum ad praedam regredientemque observabat: quin adeo quandoque Persae liberam ei

praedandi potestatem permittebant, intentis in cum oculis, moxque eum persequerantur, atque ita exitus reditusque locum comperiebant. Ea vero nox, quae urbi suprema evasit, obscurâ admodum et pluvialis fuit, contigitque ut civis quidam monachis amicalem caenam instrueret vino ad multam noctem propinato: quare ipsi, occupante somno, excubias pro more solito non tenuerunt. Cum igitur Canerakus cum paucis suis, Cutricum persequens, ad moenia accessisset, neque clamorem sustulerunt monachi, neque lapides iecerunt: ex quo intelligens Canerakus monachos somno indulgere, statim scalas militesque accivit; atque illico qui cum eo erant per aquaeductus ingressi in monachorum turrim evaserunt, iisque interfectis turri potiti sunt, moxque applicitis ad moenia scalis nuncios ad regem miserunt. Eo casu intellecto qui proximam turrim custodiebant, clamore edito suppetitis extinctis monachis ferre conati sunt; sed frustra; immo ex eis nonnulli sagittis Persarum icti perierunt. Tum Cyrus praefectus rei certior factus, cum lampadibus accensis accurrebat, atque ita facile Persarum telis patuit, qui in obscuro degentes ab hostium iaculis tuti erant. Sic Cyrus vulneratus decessit.

Diluvio autem rege cum copiis superveniente, scalae in moenia directae sunt, et miles conscendere iussus. Tum multi ex iis qui conscenderant, lapidibus telisque percussi, lanceisque repulsi, peribant: qui autem timore victi scalis desiliebant, eos rex cum pavidos fugitivosque occidi iubebat. Quamobrem resumptis animis Persae, gloriam potius ex victoria et pugna,

vel certe mortem pugnando partam adiaceri decreverunt, quam a proprio rege contemni et occidi, qui certaminis spectator adstabat. Et eives quidem conati sunt turrim quam tenebant Persae subruere, iamque eius trabes dissolvebant; sed interim altera turris occupata fuit, et mox alia, moeniumque defensores occisi. Petrus autem quidam, patria hamaeensis, ingenti corpore vir, partem aggeris civitatisque solus defendendam sibi vindicavit, ferreo thorace munitus, missilia spargens, Persas propulsans, quemvis aditu egressive prohibens, gigantis instar firmus atque inconcussus; quumque in aliis Amidae partibus multa hominum milia perissent, in eunientis, puteis, templisque, quinque iam turribus expugnatis, ipse incolumis, nullo vulnere accepto, fuga se subdixit. Persae vero ulterius progressi cunctis moenibus potiti sunt, repulsis occisisque continenter per duas noctes unamque diem custodibus: ac tum demum descensione facta portas reserarunt, atque universos irrupit exercitus cum mandato regis, ut tribus diebus totidemque noctibus eniusque gradus dignitatis viros ac feminas interimerent. Exitium evasit una ecclesia, quam magnam appellabant, XL martyribus dicata, regulo quodam christiano, ex Aran regione, apud regem intercedente, qui eam plenam hominibus servari indulsit.

Triduo demum exacto, vastitatem rex inhibuit, deputatique fuere custodes spoliis aedium sacrarum atque palatiorum, ut quidquid coacervatum fuerat, regi servarent: qui etiam mandavit, ut occisorum conquista cadavera extra occidentalem portam

efferrerentur, ut ipse postea per meridionalem ingrederetur. Coacervata itaque sunt et inter efferrendum numerata cadaverum octoginta milia, praeter illa quae vel mersa cuniculis, vel in puteos proiecta, vel in atriis relictæ fuerunt. Deinde rex ecclesiam ingressus, quum ibi domini nostri Iesu Christi qui Galilaei habitu depictus erat, imaginem aspexisset, cuiusnam ea esset percontatus est; respondentibus autem qui aderant, Dei Nazarenorum esse imaginem, inclinato rex ante illam capite; hic, inquit, mihi dixit, remane: urbemque a me tibi tradendam propter civium scelera, cape.

Sic igitur Dei nutu tradita Persis urbs, Cavades ingens argenti pondus sacrorumque vasorum aureorum, aliamque pretiosam suppellectilem cepit, quae ante paucos annos legata fuerat ecclesiae ab Isanco Barai filio, consulari viro et inter cives valde opulento. Reperit etiam magnam optimi vini vim, ad faecem usque exsiccati, quod moris erat in sole per septennium collocari, atque ita aridum solidumque fieri. Hoc in pulverem redactum solebant oeconomi in itineribus secum ferre, lineis sacculis pure repositum, eiusque tenuem partem potioni admiscelant, id quod vini saporem gustumque reddebat, ignaritis autem *hana* id esse, crocum videlicet, persuadebant. Id vini genus magnopere admiratus est rex, secumque abstulit; verum ex eo tempore ars huiusmodi gastrimargica inter Christianos oblivione deleta est. Aurum deinde argentumque et omnis pretiosa vestis ex aedibus optimatum collecta praefectis aerarii regū tradita fuit: sta-

tuæ quoque depositae sunt, et horologia (*solaria*) et publica marmora, et aes omne, et quidquid libitum fuit, tumultuariis scapulis impositum per Tigriū, qui partem urbis orientalem praeterfluit, in Persidem deferrebat.

Conquiri deinde rex iussit urbis magistratus et gubernatores, eique oblatis Leontius et Cyrus praefectus, qui telo vulneratus fuerat, reliquique duces. Nam oeconomum quidem Paulum Bar-Zaiub Persae trucidaverant, ne is forte regi viam magnam auri renunciaret, quae apud ipsum comperta fuerat. Leontium deinde et Cyrum veste sordida indutos, fune sullo collis illigato, porcasque seuellas eis imponentes, trahentesque infamiae causa clamabant: hoc opprobrio digni sunt praefecti illi qui male urbem suam rexerunt, neque eius populum ab irridendo rege *nostro* colubuerunt. Postremo catenis vincti, cum omnium artificum turba, regio servitio seu captivitati addicti in Persidem a militum manu deducebantur. Post haec nonnulli de exercitu regem adcuntes sic eum adfati sunt: cognati nostri fratresque ab huius urbis civibus in proelio percussi perierunt; postulamus igitur, ut decimus quisque civis ulciscendi gratia nobis tradatur. Rapae instituto calculo, is numerus e civium coetu concessus fuit, quos exquisitis cruciatibus necaverunt. Rex autem in balneo Barzainabi lavit, et hieme exacta urbe digrediebatur, relicto ad eam regendam Eglone tribuno militum cum aliis duobus ducibus, tribusque militum milibus ad praesidium, nec non Iohanne Bar-Balha

optimate, et Sergio Bar-Zabduni, qui militiae praessent.

Proxima vero aestate adveniarunt Amidam Romani, ducentibus exercitum Patricio supremo duce, pro vectae aetatis viro, et recto ac fideli, sed consilii inope, cum Hypatio, Celere magistro, et Areobindo: quibus cum erat etiam Iustinus Comes, qui post Anastasium purpuram induit. Hi collatis viribus urbem quater bello coeperunt, turribus ligneis, machinis, cuniculis; portaeque ipsi, cui nomen Mar-Zoane, ignem iniecerunt: verum ingressu prohibiti a Persis sunt, qui portam denuo clausurunt; quare frustra fuere Romani, neque urbem Marte obtinere potuerunt. Iam quantae fuerit populi angustia famis causa, quae in dies saeviebat, adeo ut cives invicem devorarent; quamque tota et lacrymabilis sit haec narratio, in sequenti capitulo palam fiet, ubi belli amidensis historiam persequor.

C A P. X.

De redemptione Amidae.

Cavades rex, quum ab urbe Amida, uti supra dictum est, eum exercitu discederet, reliquit ibi Eglonem ducem, duosque praefectos, et tria circiter militum millia praesidii causa, cum duobus tribusve optimatibus aliisque eiusdem urbis hominibus. Quum autem praedicti Romanorum duces Amidam expugnare nequaquam potuissent, Patricius tandem in Persarum terras descendit, captivosque fecit, et munita castella obtinuit: Areobindus vero et Hypatius Nisibin adgressi sunt, quamquam eius mu-

nitiones occupare frustra conati sunt, civibus licet Romanos desiderantibus, ideoque languidiis resistentibus. Re intellecta Cavades eum exercitu contra Romanos profectus est, qui se fugae commiserunt, Areobindus quidem ex agro Arzamenorum, Patricius vero et Hypatius e Siphirin castello, relictis castris impedimentisque suis, ac multis equis (praeter illos quibus ipsi insidebant) qui se rupibus praecipites dederunt, et vel graviter vulnerati sunt vel distracti perierunt. Unus inter hos Pharazmenes feliciter saepe pugnavit, suumque nomen iamdiu notum formidandumque Persis reddiderat, quos variis adgressionibus carptim minuebat consumebatque, ita ut timidi ante ipsum corruerent. Ille demum cum quingentis equitibus Amidam accessit, cepitque insidias struere Persis, qui pabulatum in pagos exibant, quos partim occidebat, partim gregibus equisque spoliabat.

Per id tempus Pharazmenem adiit vir callidus cui nomen Gadanas, e pago Achedorum, quem ego ipse de facie novi, cepitque eum eo consilium dandi operam astu aliquo et fraude ut Eglon Persarum dux cum trecentis vel quadringentis equitibus ex urbe prodiret. Clarus venator erat Gadanas silvestrium ferarum, perdicum et columbarum, eratque ei liber accessus ad Eglonem, cui de suo venatu partes offerebat, mensae quoque eiusdem adhibitus; a quo vicissim urbana officia haud certe minoris pretii impetrabat. Ille tandem Egloni dixit, romanos pedites vix aequare centenarium numerum, eum quingentis equitibus, septemque circiter pas-

suum milibus ab urbe abesse in loco dicto *Habeto Rohen* : quare amice ei suadebat, ut ad praedanda armenta, occidendos Romanos, gloriamque sibi conciliandam prodiret. Misit tamen Eglon exploratores, qui regressi paucos Romanos equosque se vidiase dixerunt. Tum accinctus Eglon cum quadringentis equitibus exiit, ipsum Gadamulo impositum ducens, a quo in mediis Romanorum insidiis constitutus fuit : atque ita Persas Romani occisione occiderunt, caputque Eglonis in castellum tulerunt.

Haec caedes filio Eglonis magnum maerorem iramque inicit ; praefecti autem cantiores reddit, civibus obsessis haud deinceps copiam faciebant, exeundi ad nundinas, quae prope moenia fiebant, quo rustici vinum, triticum aliaque id genus et pagis deferabant, ut Persis acque ac civibus venderent : nam delecti equites obviam facti, rusticos excipiebant, atque in urbem deducebant : nemoque, iuxta laudabilem Persarum legem (1), pagorum incolis quicquam eripere audebat ; sed hi pro libito res suas pretio vendebant, vicissimque in urbanis nundinis quae sibi opus erant coëmebant. Verumtamen ob Eglonis eiusque armatorum caedem, hae nundinae desierunt, et qui reliqui erant in urbe optimates, et hominum ferme decem milia in stadium quoddam detrusi fuerunt a militibus custoditum : qui alimonia destituti mori coeperunt, postquam sua calcamenta et stercora comederant, atque urinam biberant, postremo inter

se mutuo saevire coeperant, donec prope omnes consumpti sunt : qui autem in stadio vivi superfuerant, tamquam mortui e sepulchris prodierunt ex urbe dimissi sunt. Feminae quoque fame eseratae viros passim fraude callida artificisque circumventos occidebant, et viri ultra quingentos a feminis vorati sint : tantaque fuit in hac urbe famis calamitas ut Samariae ac Hierosolymae excidium, de quo in sua historia Iosephus, superaverit.

Ad extremum Pharaezmenes ad urbem progressus, condiciones Persis iam debilitatis obtulit : quamobrem sedentibus in urbis porta Romanorum Persarumque ducibus, exibat sine armis Persae quicquid poterant secum ferentes : qui autem et civibus eos sequebantur, optio eis nominatim fiebat, ut siquidem manere vellet, liceret ; secus libere cum Persis abirent : atque ita ex urbe migratum fuit. Cavadi tamen centum supra mille auri pondo data sunt per Celerem magistrum, redemptionis urbis pacisque pretium. Foederis conscriptae tabulae regi ad subscribendum oblatae fuerunt ; qui interposito somno, per visum admonitus est ne pacem componeret : quare expectatus scriptum conscidit, et in Persidem, auro secum ablato, recessit. Porro Pharaezmenes urbi et incolis administrandis remansit, qui tributo immunes decreto Caesaris per septennium fuerunt ; eosque benigne tractabat, et qui e captivitate redibant beneficiis ornat, cunctos-

(1) De hac militari Persarum lege confer sis fragmenta politica Petri magistri a me edita in Collect. Vet. T. II. p. 594, ubi sermo est de ipso rege Pharoze Cavadi decessore.

que pro singulorum gradu pacifice excipiebat: quamobrem civitas quiete et tranquillitate frui coepit, atque aedificia in moenibus augeri: ad eamque missus est episcopus Thomas monachus, vir pacificus, comis, atque misericors. Insuper Dei providentia illum adduxit de monasterio Catareorum Samuelem quemdam, virum iustum, et miraculorum operatorem, nodis (*daemonum*) expediendis idoneum, qui suis precibus urbem conservavit, et quamlibet civibus opem praestitit.

C A P. XI.

De urbe Dara condita.

Graviter admodum increpuit Anastasius Caesar romanos milites eorumque duces, qui ad imperii metropolim post bellum persicum pervenerunt, quia scilicet haud ex eius sententia, quam Deo placuisse sperabat, bellum prospere cum Persis gessissent, neque eos armis, sed auro a se misso, Amida expulissent. Illi contra se purgabant dicentes, arduum fuisse bellum cum rege gerere, quem licet assyrium et hostem, Deus tamen in romanam ditionem immiserat peccatorum causa puniendorum, ut ipsemet Deus adfirmaverat; praeter quam quod exercitu etiam valde numeroso stipatus erat. Ad Nisibin quod attinet, eam prorsus expugnari non potuisse, absente licet rege, deficientibus idoneis machinis, nullo quieti nocturnae asylo, romanis castellis longe dissitis, et exercitui continendo ineptis, praeter annonae et aquae penuriam. Hinc imperatorem rogabant

ut urbem aliquam prope montem fabricari mandaret, quae exercitui perfugium esset et statio, armorum officina, et regionis arabicae praesidium adversus Persas latrones atque Ismaelitas: porro alii Daram alii Ammodiam aedificandam muniendamve suadebant.

Ergo imperator Thome Amidae episcopo misit epistolam cum architectis: qui cum urbis futurae graphide venit ad Caesarem, cui placuit cum procerum consilio ut Dara aedificaretur. Praefectus eo tempore erat Philaesimus, vir fortis et sapiens, pecuniae minime cupidus, sed aequus, et erga operas pauperesque benivolsus. Dum itaque imperator bellum cum Tamaritis aliisque hostibus gereret, certam auri summam Thomae episcopo dedit, pagi (*Darae*) pretium qui ecclesiae patrimonium erat: eoque empto cunctos advenas ibi degentes dimisit liberos, domibus singulorum arcisque eorum: ad urbis vero aedificium multa centena auri pondo suppeditavit, iurataque fidem dedit se liberaliter quidquid episcopus expendisset compensaturum, et neminem mercede fraudatum iri: denique amplum edictum proposuit de urbe ad nutum episcopi aedificanda, et de augendis artificibus atque operis, et de materia aedificii undique convehenda. Misit insuper scalptores multos atque artis murariae opifices, et lege cavuit ut nemo laboris sui praemio careret: his quippe conditionibus urbem quantocius in imperii finibus aedificatum iri intelligebat.

Porro episcopus, quum Dei ope urbis aedificandae initium fecisset, praesides incorruptos operi praeposuit Cyrum, Adamum, atque Eutychanum

presbyteros, diaconos autem Paphnuthium, Sergium, et Iohannem, aliosque ex Amidae clero: ipseque episcopus saepe loco aderat, eosque invisabat, atque abunde pecunia artificibus atque omnis operac hominibus sine ulla fraude dabatur; ita ut singuli in diem perciperent unum danek (quae est sexta pars drachmae); et qui iumentum habebant, duos danek. Ex hac urbis aedificatione multi divitias compararunt; quumque operis et mercedis aquae fama percrebuisse, certatim ex oriente atque occasu murariae artis opifices concurrerant, nec non operum praefecti, qui suas crumenas cuneti impleverunt; merito et favore episcopi, liberalis hominis comis atque benigni, qui Caesaris iusti promissis confusus erat: quare intra biennium trienniumve consummato opere, urbs in inoparii finibus veluti germen quoddam, subito apparuit.

Ubi rei notitiam accepit Cavades, urbem evertere nisus est; sed frustra; validis cum muris vallata erat ad incolarum propugnaculum. Regium quoque balneum et speciosa horrea aedificata fuerunt, cum aquaeductu qui ad radices montis decurrit; intra urbem autem piscinae mirabiles ad aquae receptaculum. Operum vero exactores ac praesides praeclaram de episcopo famam ad Caesarem perferendam curabant, videlicet de eius rectitudine ac iustitia: quare hoc homine Augustus mirifice delectabatur, eique quantuncumque auri summam petenti mittebat. Postremo calculus initus est pecuniae universae quae missa fuerat; responditque Caesari episcopus, testem Deum invocans, omnem eam pe-

euniam in aedificium fuisse insumptam, nihilque vel in manu sua vel ecclesiae suae devolutum remansisse: simulque accuratas et firmas rationes perscripsit, quibus demonstrabat universum aurum ad se missum in pago ad urbis formam dignitatemque redigendo consumpsisse. Dara autem ab imperatoris nomine Anastasiopolis dicta fuit.

Deinde Thomas Eutyechianum presbyterum urbis primum episcopum consecravit, vigilantem virum, et gerendarum rerum peritum, eique pronomiam, id est ab Amidensi iurisdictione exemptionem, attribuit. Huic adsiduus socius erat Iohannes quidam, Amidae nutritus, quamquam gente romanus, cui tonsuram contulit Eutyechianus atque presbyteratum, fecitque syndicum, et comitem itineris ad imperii metropolim secum duxit. Caesare autem convento, dotem ab ecclesiae suae reportavit. Insuper Abrahamus quidam Bar-Chili telebranensis, eo tempore notarius comite adsumpto Ephraemo quodam telensi, secutus est Eutyechianum episcopum, a quo presbyter ordinatus, missus fuit curator aedificii balnearum regionum, et denique oeconomatum ecclesiae obtinuit. Caesar autem Eutyechiano dona contulit, sacram nimirum supellectilem, et auri vim ad ingentis ecclesiae aedificium, cumque ex aula dimisit. Ceteroquin parum fuit superstes hic episcopus; eique successit Thomas resinensis, Abdiae filius, ortu romanus, qui Amidae erat oeconomus. Ille navus vir erat, et negotiorum gerendorum gnarus, eorumque habebat magnopere Iohannem syndicum, propter eius acquitatem

ae verecundiam. Quum autem sede sua ob fidei zelum pulsus fuit, secutus est eum fideiiter hic Iohannes, quem etiam corepiscopum fecit. Exulavit autem Thomas annis circiter XVII, in fide sua constans, mortuusque est indictione tertia, quo tempore Cosroës Antiochiam cepit (*anno Christi 540*), sepultusque est in monasterio tirensi, ubi semet cum monachis congregaverat, qui Merdino ab hostium conspectu fugerant; et iuxta episcopum eius monasterii, qui ibi pariter quiescebat, depositus est.

C A P. XII.

De Marino apameensi (1).

Post Macedonium Timotheus Constantinopolis episcopus factus est, vir orthodoxus, (*impius scilicet eutychianus*) cuius nomini opera consentiunt: honorans enim Deum interpretatur. Eius diebus Marinus quidam apameensis extitit, vir vigilans, dexter, operibus sagax, sapiens, et doctus. Ille orthodoxam etiam fidem colebat, et imperatoris amicus, a secretis et consiliis erat: qui cum per vias urbis incederet, aut alicubi sederet, quidquid observatum dignum in mentem ipsi succurrebat, litteris mandari iubebat. Praeterea atramentarium ad lectulum appensum tenebat, accensa iuxta pulvinar lucerna, ut cogitationes suas in charta describere posset, quas orto sole imperatori significabat, eundem admonens, ut eas executioni mandaret. Et quoniam ex Antiochia provincia oriundus erat,

quae ab Eusthatii episcopi temporibus dictionem *qui crucifixus est pro nobis*, primum praedicare tentavit, ipse etiam omni studio Anastasium imperatorem ad hoc idem peragendum sollicitabat. Quos hominis conatus quum haeretici quidam cognovissent, ipsum catervatim adorti; cur, inquit, terrenos homines inducere vis, ut faciant praeter sanctum hymnum, quem angeli Trinitati offerunt, dicentes, sanctus, sanctus, sanctus Dominus fortis, cuius laudibus pleni sunt caeli, et terra? Ad haec Deus Verbum, qui pro nobis hominibus crucifixus est, in ore eius apologiam huiusmodi statim praeparavit: angeli quidem hymnum confessionis suae recte ad adorandam et consubstantialem Trinitatem dirigunt, eumque pro ipsis crucifixum nequaquam praedicant; nos vero in hymno confessionis nostrae crucifixum pro nobis hominibus illum iuste dicimus: ex nobis epim, non ex angelis corpus assumpsit. Atque ita illis quidem os obturavit; imperatori vero sensum patefecit, qui particulam illam, *qui crucifixus est pro nobis*, sicut in Antiochena provincia, sic et urbe regia praedicari iussit.

CAP. XIII.

De eclipsi solis.

Hoc eodem tempore prodigium accidit, *simile illi* quod olim prudentibus ostendit Christi divinitatem in carne crucifixi Hierosolymae, nempe defectus solis, qui ab hora sexta ad nonam obscuratus est.

(1) Capituli huius latinam interpretationem sumo ex Assemani bibliotheca or. T. II. p. 59-60.

C A P. XIV.

De Ariadne augusta.

Ariadne augusta post viri sui Zenonis obitum, nuptias cum Anastasio celebravit, eumque regni socium adsumsit, mortuaeque est anno Graecorum DCCCXXIV, post administratum imperium annis XL. Vir eius iam aetate proventus, sancte recteque vixit, remque publicam vigilanter rexit.

C A P. XV.

De obitu Anastasii augusti.

Exactis in episcopatu Timotheus annis sex vel septem, obiit, indictione nona, eique successit Iohannes. Quo anno mortuus est Anastasius multi Aegyptii, Alexandrini, accolae trans Iordaneum, Idumaei, et Arabes, qui Hierosolymam venerant ob festum exaltatae Crucis pridie idus septembris, a daemionibus obsessi fuere; et canum more adversus crucem latrantes, deinde taciti exibant. Prodigium hoc dolorem atque tristitiam prudentibus iniecit: quamquam ne ipsi quidem rei causam intellexerunt, nisi postquam factis innuovit: portendebantur videlicet contentiones et scandala quae deinde fidei acciderunt, quaeque Deus mature praedixit; ut venturam tentationem accurate perpenderemus, atque ita cum immota fide perferentes, gaudium illud consequeremur, de quo Iacobus apostolus

ait: *omne gaudium vobis sit, fratres mei, cum in tentationes multas et varias incideritis; scientes quod probatio fidei patientiam vobis acquirit; huic patientiae autem erit opus perfectum; ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes.* Et Anastasius quidem quinta idus iulii obiit, eique successit Iustinus, qui in exercitu versabatur quo tempore Cavades Persarum rex Amidam venit. Erat is aetate matura, formoso aspectu, prolixo canoque capillo; religionem autem Romanorum profitebatur quia indidera erat, ortus in castello Bederiana, cuius aquae pessima natura sunt, nam decoctae vertuntur in cruorem.

C A P. XVI.

*De sanctorum confessorum
Homeritarum martyrio (1).*

Epistola, quam scripsit Simeon Christianorum in Perside episcopus anno Iustini sexto ad Simeonem abbatem gabulitanum ita se habebat.

Dilectioni tuae significamus die vigesima ianuarii praesentis anni Graecorum octingentesimi trigesimi quinti ex ditione Naamanis discessisse nos, una cum Abrahamo presbytero Euphrasii filio, qui a Iustiniano imperatore ad Monderum Arabum regem pro pace concilianda allegatus est: sicuti de ipso in priore nostra epistola scripsimus, gratias eidem agentes cum nos, tum fideles omnes, quod partes nostras foveat; et ipse perspecta habet, quae olim scripsimus, et quae modo scribimus. Per desertum igitur diebus decem

(1) Huius quoque capituli interpretationem sumo ex *Assemano biblioth. or. T. I. p. 354.*

consumptis, austrum, atque orientem versus pergentes pervenimus ad Monderum contra mentes *araneae* nuncupatos, quos Arabes *Ramle* رمله appellant. Monderi autem castra ingredientibus nobis, occurrunt Arabes ethnici, et Maaddeni; et, quid amplius agendum vobis restat, inquirunt, quum Christus vester ex Romanorum, Persarum, et Homeritanum finibus expulsus sit? Hoe nobis Arabes exprobrahant; at nos ingenti dolore tabescebamur: maxime cum iuxta adesset legatus ab Homeritarum rege ad regem Monderum missus, qui plenam arrogantiae epistolam exhibuit, in haec verba.

Noveris, frater mi Mondere rex, regem illum, quem Aethiopes regionis nostrae praefecerant, e vivis iam excessisse. Adventante autem hieme, quum in nostram regionem Aethiopes contendere nequirent, ut christianum regem de more constituerent, totum ego Homeritanum regnum occupavi: ac primum quidem cunctos Christianos, qui in Christum credebant, cepi, mortem ipsis comminatus, nisi Iudaei nobis similes fierent. Occidi autem, quos reperi, bis centum et octoginta sacerdotes: Aethiopes quoque, qui ecclesiam custodiebant, una cum ipsis e medio sustuli; eorum vero ecclesiam in synagogam nostram converti. Tunc demum cum centum ac viginti milibus hominum ad Nagran regiam eorum urbem castra movi: quam cum diebus aliquot frustra oppugnassem, interposito iureiurando incolomitatem pollicitus sum: animo tamen datam christianis hostibus meis fidem non observandi. Quare delitione faeta praecepi, ut

aurum, argentum, et omnes opes suas profferrent. Prolatas sustuli. Mox Paulum eorum episcopum quaevisi: quem cum illi e vivis iam excessisse affirmassent, handquaquam ipsis fidem adhibui, donec tumultum eius mihi ostenderunt: ego vero ossa inde extracta cremavi. Ecclesiam quoque eorum, et sacerdotes, et quotquot ad ecclesiam confugisse deprehendi, flammis absumpsi. Reliquos vero cogebam Christum, crucemque eiurare. Quod tamen illi se commissuros negarunt: illumque Deum esse, et filium Benedicti testabantur; et mortem hanc ob causam appetitam vitae anteponendam affirmabant. Sed et ipsorum princeps multa effluens, contumeliis, probrisque me incessere non verebatur. Omnes itaque eorum proceres ducei ad supplicium inssi sunt. Interea feminas ut maritorum exitum animo reputantes respicerent hortabamur, si sibi suisque liberis consultum vellent. Sed illae adeo nostris adhortationibus commotae non fuerunt, ut a virginibus, quas neci adixeramus, in eo praeventas se fuisse conquererentur, et ultro in medium illarum agmen irrumperent, atque a suis maritis se divulsas dolerent.

Iis ergo ultimo supplicio affectis, Rumam regis designati uxorem, datis ex nostro exercitu custodibus, dimittendam putavimus, si forte filiarum commiseratione capta, religionem christianam repudiaret, et iudaicam amplecteretur, filias, opes, fortunas omnes receptura. At illa ut a nostro sese conspectu proripuit, nulat caput, et aperto vultu prodit in publicum, mirante populo: siqui-

dem eius faciem ex quo facta erat grandiuscula nemo in foro conspexisset: atque per vicos urbis et compita discurrens clamare ac vociferari hunc in modum coepit. Mulieres Naganenses, quotquot adestis sodales, christianae, iudaicae, et gentiles audite. Christianam me esse, et genus et proavos meos nostis, et ingentem auri argentique copiam, patrimonium quoque luculentum, et servorum catervas praesto mihi esse; et si modo, quoniam pro Christo maritus interiiit, novas nuptias optare libeat, non defuturam dotem LX. milium aureorum, et praeter opes ab illo mihi relictas, mundum prope infinitum monilium, gemmarum, et pretiosissimarum vestium: perspectumque vobis est, non falso ista a me iactari: sed nec illud vos latere scio, nullam feminam diem optabiliorem esse dic nuptiarum: huius autem succedere aerumnas, partuum dolores, et in funere liberorum intolerabiles luctus. Mihi ergo deliberatum est, his omnibus finem dare. Priorum itaque nuptiarum dies lactissimos exegi: et et nunc pari cum animi mei laetitia filias virgines quinque Christo despondi. Huc ergo fert oculos, sociae; intuemini sodalem vestram, vestrum in conspectum in secundo prodeuntem. Quandoquidem in priori illa mearum nuptiarum pompa, vobis omnibus spectantibus, sponsi prioris domum traducta sum: et nunc aperto similiter vultu ad Christum Deum, et meum filiarumque mearum dominum propero, quemadmodum, et ipse Christus ob suam in nos charitatem ad nos descendit, et pro salute nostra passus est.

Meis ergo insistere vestigiis, vos etiam atque etiam rogo, neve cadauca oris forma transversum vos agi sinatis: nec enim ego vobis minus formosa sum: sed et ipsam hanc qualemeumque formam integram, et iudaicae perfidiae immunem ad Christum deferam, ut ipsa oris species domino meo fidem faciat, me ab illa in infidelitatis crimen abduci nequaquam potuisse: et aurum, et argentum, et ingentes opes ostendent, nihil ipso mihi carius fuisse. Rex namque perduellis salutem incolunitatemque, si Christum cinerem, promisit. Sed hoc avertat Deus, sodales, avertat inquam, ne Christum Deum, in quem credidi, nunc deseram: sed quando ego, et filiae in nomine Trinitatis baptizatae fuimus, Christi crucem adorare, et pro eo mortem cum vita commutare, una cum illis est ratum mihi: siquidem et Christus pro nobis cruciatus, et mortem in sua carne perpeusus est. Quare res hasce caducas, quamvis modo oculos allieiant, corporique blandiantur quandoque tamen casuras, sponte resigno, perennes et perpetuo mansuras opes a Domino acceptura. O vos beatas, sodales, si dictis aures dederitis meis, et veritati manus, Christumque Deum dilexeritis, pro quo ego, et filiae morimur! Nunc autem pacem, et tranquilla tempora populo Dei precor: fratrum et sororum in hac urbe pro Christo interemptarum cruor ipsi murus fiat, si tamen Domino suo Christo perpetuo adhaeserit. En silentem urbe excedo, in qua velut in temporario quodam deversorio hactenus versatae sumus ego et filiae meae, illam civitatem aeternam co-

gitantes, in qua sponsum, cui ipsas tradidi, sunt inventurae. Orate pro me, sodales, ut dominus meus Christus me suscipiat, et ignoscat mihi, quandoquidem triduum marito superstes vixi.

Gliscentibus ergo ex urbe clamoribus conciti, percontabamur reduces, quos eo legaveramus nuncios, quoniam tandem insoliti illius ciuitatis causa esset. Isti, quae mox narrabamus, renuntiabant: Rumam videlicet, seminarum vulgus ad eos clamores concitasse: custodum nempe segnitia sociordique factum fuerat, ut tantum feminae liceret. Et in eos quidem ultimo supplicio animadvertere ratum erat, nisi in mitiorem sententiam quorundam preces nos postea flectissent.

Ecce autem ab urbe femina revertitur, baccanti similis, nudoque capite, et filias secum trahens eleganter, concinneque ornatas, quasi ad thalamum concessuras, crecta fronte petit conspectum nostrum: mox solutis plicatisque in manus crinibus, nudam cervicem porrigit, inclamans, christianae sumus: pro Christo morimur. Abscinde caput, et ad fratres, ac sorores, mearumque filiarum parentem ocius trans mitte. Ego vero post tantam mulieris amentiam, ut Christo renunciaret, adhuc suadebam: si minus, tantum ne diceret eum Deum esse. At non persuasi; quin etiam eius filiarum altera nos obiurgabat, qui ista suggereremus. Cum ergo persuasum haberem, nulla vi, nullo ingenio mulierem adductum iri, ut Christum eiuraret: ceteris Christianis metus incutiendi causam huius prosterni iussi; filias vero statim iugulari pone matrem, adeo ut

dissectis e cervicibus erumpens cruor in os eius influeret: mox ipsam pari supplicio necari. Deum Adonai iuro, incredibili moerore affectus sum, cogitans ipsius, filiarumque pulchritudinem.

Quoniam vero pontificibus, mihi-que videbatur scelus esse, si peccantibus parentibus insontes liberi poenas darent, (id enim etiam leges nostrae vetant) idcirco lege lata edixi, ut impuberes a nostris militibus alantur, ut cum ad pubertatis annos pervenerint, aut iudaicam religionem suscipiant, aut si christianam profiteri malint, pereant. Hoc tibi, re, co perscribenda putavi, ut simul te admonerem, ne quemquam christianum in tuo regno vivere patiaris, nisi forte, qui suam cum tua religione commutare voluerit. Iudaeos vero fratres meos ea, qua soles, benignitate fovere perge, frater. Gratias pro hac tua in eos benivolentia ego rependam: quoscumque tibi carissimos fore tuis litteris ipse me feceris certiorum.

Haec rex profanus iudaeus Mondero. Cum autem nos eo pervenissemus, Monderus convocato ad concionem exercitu, regis litteras publice recitari iussit: remque ita se habere praesens ipsius regis legatus attestabatur, attexens alia quaedam de Christianorum caede, eorumque ex Homeritide fuga. Tum vero Monderus ad Christianos, quos sub signis habebat plures conversus: audistis, inquit, quae adversus vestrae sectae homines decreta actaque fuerint? Quin ergo vos Christum modo non eiuratis? Neque enim regibus, qui Christianos expellendos iudicant, sum ipsa me-

lior. Ad haec miles quidam christianus, qui in Monderi castris merebatur, divino zelo exiit prompte confidenterque: *haud tu, rex, inquit, aetate Christiani nos facti sumus, ut modo Christum eiurare debeamus. Cui Monderus subiratus. Tu ne, inquit, me praesente haec effutire audes? At ille: pro pietate loquaturus, neminem metusere soleo, nec modo hominum metus, ut in ea causa taceam, unquam efficiet. Neque vero mihi gladius brevior est gladio ceterorum, paratus experiri sum. Tacuit Monderus, reveritus nobilissimi viri genus, et quod idem inter regni proceres esset clarissimus, et in armis strenuus.*

Inde profecti Naamanis terras sabba to primo ieiunii tenuimus, ibique legatus extincti regis Homeritarum occurrit, qui quum caedem a tyranno Iudaeorum commissam a nobis didicisset, Naamanitam quendam pacta mercede iubet in urbem Nagram quantocius proficisci, omniaque ibidem gesta quam diligentissime explorare. Is itaque post dies aliquot legato christiano, nobis audientibus, narravit quae supra memoravimus, subiecitque, caesos eadem occasione trecentos et quadraginta proceres, qui in urbe tyranno occurrerant. Praeterea addidit, Iudaeum Arethae filio Caleb illorum princepi, et Rumae marito, insultasse in haec verba. Viden, quo tua te in Christum fiducia adduxerit, bellum adversus me molientem? Iam respice miser, et eiurato Christo, senectuti tuae consulere sero disce, ne te, quae socios tuos, involvat poena. Cui Arethas: de istis, inquit, merito iam queror, ut qui me bene monentem

obaudire noluerint: aiebam siquidem, nullam tuis dietis habendam esse fidem, sed in urbe manendum: et inde armis rem esse transigendam, non verbis: daturum scilicet Christum, quem optabamus, bello finem: nec urbem umquam expugnatum iri, in tanta praesertim rerum omnium copia. Sic illi nimirum statuerunt, tuis capti artibus. Quamobrem regio te nomine indignum puto: impostorem potius dixerero. Enimvero reges, quos vidi multos, pacta convента servant, et a dolis fraudibusque abhorrent. Quod summum est, datam Christo Deo meo fidem non muto, nec iudaeus tui similis apostata fiam. Et vivere quidem, mortemque evadere, meo nunc stare arbitrio sat scio. Attamen diu iam vixi, et liberorum, nepotumque, atque cognatorum magnam caeteram rolinquo: rebus insuper belli domique gestis non modicam, Christo favente, collegi famam. Quod in posterum spectat, non dubia, sed certa mihi spes manet, fore ut, quemadmodum vitis rescetis superfluis samentis uvis exuberat, sic populus noster christianus sit futurus, et ecclesia, quam incendisti, magnificentius propediem instauretur: insuper et christiana religio resumtis viribus regnet, regibusque imperet; Iudaeorum autem secta tenebris obruatur, tuum regnum concidat, et potestas intereat. Pone ergo fastum, neve aliquid praeclarum te gessisse putes: quum enim clarueris, repente occides.

Haec aiebat magnus ac venerabilis senex Arethas. Mox christianos qui frequentes latius eius stipaverant hunc in modum interpellat. Audistis, fratres, quid isti iudaeo testatus sum?

Cui illi ; utique pater. Arethas : vera sunt illa , nec ne ? Quum respondissent , vera esse : subdidit. Si quis ergo metu mortis concussus , datam Christo fidem mutare cogitat , quantocius abscedat. Illic sublato clamore omnes dixerunt : propitius sit nobis Deus , ne timeamus , pater : omnibus quippe tecum mori pro Christo est ratum , nec unquam a tuo avelli late-re. Post haec Arethas ad circumstantem Christianorum , Iudaeorum , et Paganorum turbam conversus : audite inquit , quotquot adestis omnes. Si quis forte ex genere meo , aut affini-bus meis , aut cogitatione mea a Chri-sto defecerit , et isti iudaeo adhaese-rit , hunc meum esse abnegò , et he-redem abnuo , bonaque mea in sum-ptus construendae ecclesiae cedere vo-lo. Si quis autem meorum Christo fi-dem servaverit , mihiq[ue] superstes vi-xerit , hunc in ius facultatum mea-rum succedere iubeo , et heredem di-co meum : ecclesia vero quemcumque ex tribus agris patrimonii mei elegerit , habeat sibi ad fabricae expensas.

Mox iterum conversa ad regem ora-tione , te , inquit , et quoscumque Christum abdicastis , ab dico , abiuro , abnuo. En adsumus , arbitrii iuris-que tui facti. His porro Arethae ver-bis reliqui Christiani inflammati , en Abraham princeps patrum , aiebant , te , nosque tecum praestolatur , ve-nientes excepturus. Quicumque a te defecerit , et Christum negaverit , hunc nos omnes abnegamus.

Haec illi. Quibus vehementissime commotus *tyrannus* , lata in omnes capitis sententia , ad supplicium duei iussit , ubi influit torrens (*Vadi* inco-lac vocant) , ibique iugulari , et cada-

vera in profluentem proici. Interea *Arethas* sublatis in caelum manibus orabat in haec verba : Christe Deus , adesto nobis , et confirma nos , ani-masque nostras suscipe : placeat tibi effusus pro te servorum tuorum cruor , nosque tuo dignos effice conspectu : confitere nos eoram patre tuo , sicut pollicitus es , et fac ut ecclesia aedifi-cetur , et famulo tuo Paulo , cuius ossa flamma dudum consumpsit , alter episcopus sufficiatur.

Ita demum postquam se invicem pacis osculo salutassent , signoque cru-cis *Arethas* senex eis benedixisset , cer-vicem lictori sponte porrexerit , et ictum excepit. Mox socii conglobati accurre-bant tanto cum animi ardore ut se in-vicem comprimerent , interfertique nuper *Arethae* sanguine aspergeren-tur. Ita demum martyrio omnes eo-ronati sunt.

Puer erat triennis , quem mater quam ad supplicium raperetur , ma-nu trahabat. Illic regem solentem , et regio cultu amictum forte conspicatus , e matris latere dilapsus , ad illum ac-currit , eiusque genua osculatur. Ea pueri simplicitate delectatus rex , par-vulum , ut fit , amplexari coepit : pos-tremo sic affatur. Quid tibi , mi pu-elle , mavis ? mori ne una cum ma-tre , an mecum una vivere ? Cui puer : per Dominum nostrum , malo eum mea matre mori ; propterea cum matre pergo : dixit enim mihi , veni fili , moriamur pro Christo. Sed di-mitte , oro , me ut ad matrem meam properem , ne forte non videam mo-rientem : significavit enim mihi , re-gem Iudaeorum edixisse , ut qui Chri-stum abdicare noluerint , interfician-tur : ego autem Christum abdicare nolo.

Cui rex : undenam tandem Christum nosti ? Tum puer : quotidie ad ecclesiam ventitans cum matre ; ibi illum video. Sublit rex : me ne amas , an matrem ? Puer : per Dominum nostrum , matrem. Cui rursus rex : me ne amas , an Christum ? Puer : magis Christum ; quam te. Quorsum ergo , subdit rex , huc modo procurrens , genua mea osculatus es ? Putabam , respondit puer , te esse regem christianum , quem in ecclesia videbam , nec huc usque noveram , te iudaeum esse. Rex : dabo tibi nuces , et amygdala , et ficus. Puer nequaquam per Christum : non comedam nuces Iudaeorum. Sed sine me quiesco , ad matrem ire. Rex : mecum potius hic maneto , et fias mihi filius. Puer : natiquam per Christum non manebo , quia factes , et non bene oles , sicut mater mea. Tum vero rex ad ponstantes : an vero animadvertistis , ait , pessimam hanc stirpem , quam ab incunte aetate seduxit Christus , ut illam perderet ? Interim quidam ex procerum ordine puerum sic interpellat : veui tecum , et ducam te , ut reginae filius fias. Respondit puer : O colaphis dignum os , regina potior mihi est mater , quae me ad ecclesiam ducit. Postquam vero se usque teneri invitum sensit , regis femur dentibus impetit , inclamans haec : Iudae nequissime , dimitte me , ut ad matrem pergam , et una cum ipsa moriar. Postremo rex parvulum cuidam ex procerum suorum numero traditum , iubet diligenter educari , donec adultus , aut Christum eiuraret , et sic supplicium evaderet , aut si contra in Christi fide usque perseveraret , necaretur. Quum tunc puer a servò eius abducere-

tur , luctabatur pro viribus , pedes quatens , et matrem appellans : succurre , mator , aiebat , et tolle me , et ad ecclesiam deducito. Cui mater : ast nunc perge fili , cogita te Christo commendatum , et noli flere , sed praestolare me in ecclesia apud Christum quantocius ad te redituram. Haec fata , cervicem porrigit , decollatur.

Haec ubi tum hisce literis , tum propagata multis rumoribus fama innotuere , omnes Christiani in his locis commorantes indoluerunt : eaque nos quoque vobis perscribenda duximus , ut sancti et fideles antistites cognita rerum in Homeritide gestarum serie , sanctorum martyrum commemorationem peragant. Quod reliquum est , vestram charitatem etiam atque etiam obtestamur , ut quamprimum monasteriorum praefectis , et episcopis , in primis vero alexandrino ista significantur , ut regem Aethiopum ad ferendam Homeritis opem suis litteris cohortetur : simulque curetis , ut pontifices Iudaeorum Tiberiade commorantes adigantur scribere ad istum regem iudaeum , qui modo apparuit , ut a bello et persecutione Homeritarum in posterum abstineat.

Cetera quae in epistola sequuntur , salutationes continent episcoporum , et abbatum illius temporis.

C A P. XVII.

Prologus ele ans digni beatorum memoria sancti Marae Amidae episcopi in evangelium et Christi incarnati oeconomiam.

Ut unusquisque mente sua et intellectus vi , longi sermonis senten-

tiam ad pauca capitula redigere valeat, rei normam ipse proponam, nempe dabo operam ut conscripto breviario quodam, possint hinc lectores theoriam universi operis, eum gradatim ab iis legetur, statim animo completi. Recapse qui evangeliorum scripturam ad compendium conferre voluerit, cognoscat ex ea, Deum carnem adsumpsisse, in eiusque potestate res humanas esse atque divinas, ab eo fundamenta mundi dissolutum iri, id quod in secundo adventu palam demonstrabit. Quisquis haec quaeversum considerabit, sensum in primis narrationis intelliget, quae incarnationem praecedit; itemque Iohannis Baptistae nativitatem, qui Deo Israël testimonium daturus erat, conformem fuisse iis, quae ante nuntiaverat angelus. Cognoscat insuper Christi nativatem supernaturalem ex virgine Maria; eumque ceu hominem terrenum ex ea sumpsisse principium; verumtamen quidquid non est terrenum, id Iesum de caelo detulisse. Testimonia autem incarnationis eius in evangelii libro relata, ea sunt quae Elisabeth inspirata dixit, quaeque angelus Virgini atque Iosepho, et denique angelorum verba ad pastores; item Zachariae vaticinium, stellae apparitio quae filii Dei nuper nati regnum sempiternum esse portendebat; denique sacerdotis Simeonis atque Annae prophetia, quod videlicet Christus ob mundi et Israël salutem advenisset; quibus accedit praedicatio Baptistae testantis, se quidem de terra ortum, sed Salvatorem nostrum de caelo.

Praeterea cognoscat lector ex evangeliorum libro divinam Domini no-

stri oeconomiam incomprehensibili sapientia fuisse patratam, non autem librorum doctrina neque scientiarum studio: potentiam eius intelliget prodigiorum effectricem, dicta eius admiranda, omnium rerum scientiam, et eum nulli umquam peccato fuisse obnoxium: in eius quoque potestate et arbitrio fuisse pati suo tempore, et extra id tempus minime pati; item abolere passiones hominum per suas in corpore voluntarias passiones, mortem resurrectione perimere, et in caelum denique ascendere. Rursus docet hic liber, Iesum de Virgine carnem sumpsisse animatam atque intellectu praeditam, conceptum eius humanum novem mensibus consummatum, nativitatem naturalem simul et supernaturalem, fasciis esse obvolutum, lactem sxisse, ritu legali circumcisi, in Aegyptum ab Herodis minis matre gestante fugisse, illine postea reversum ad Israël instaurationem. Crevit deinde eiusdem actas dum matri eiusque coniugi Iosepho subesset; et in aquis abs Iohanne baptizatus fuit, ut humani generis renovationem, quod in baptismo reapse figurate renovatur, significaret: quia tunc reapse baptismus sanctam nobis nativitatem de spiritu comparavit. Tentatus a diabolo ut homo fuit; sed utpote Deus facile vicit tum in certamine tum etiam in questione tentatorem; eique angeli ministrarunt; ac nostro generi quietem per reditum nostrum in paradisum concessit.

Cum discipulis humano more versatus est, longe interdum a persecutoribus discessit, famem sitim laboremque perpassus est. Ceteroquin demonstravit

nihil horum violenter aut necessario se passum, quasi Deus non esset; dicitur enim, quod diebus quadraginta tolerato ieiunio, postea esuriit. Pari dicitur ratione dormisse. Quum autem solitarius in monte esset, vigili orationi vacavit, humano scilicet more patrem pro hominibus exoravit. In navi saeviente procella dormivit, ob discipulorum eruditionem, nempe ut crederent se dominari tempestatibus maris et sono fluctuum eius. Sic etiam quando eum Iudaei de vertice montis deicere conati sunt, frustra fuerunt; quamquam enim ab his circumsessus esset, attamen pertransiens in medio eorum discessit: in cruce autem lancea confixus, haud violenter eius anima excessit, sed ipse inclinato capite emisit spiritum. Ergo in ipso quaquaversus divina humanaque idioma conspiciuntur. Iam remedia quae Christus mundo contulit haec fere sunt: diaboli increpatio, daemones eiectioni, maligni spiritus de corporibus pulsati, graves morbi sanati, mortui ad vitam revocati, tentationum communiumque passionum depulsio, qua videlicet futurum saeculum praefigurabat omni malorum genere experts, quod nos cum spe charitate ac fide expectamus. Porro Redemptoris nostri doctrina homines arcet a pecuniae, gloriae, voluptatumque cupiditate, eosque ad Deo famulandum recta cum voluntate sublevat.

Estat in codice evangelico eiusdem sancti Mariae episcopi, sectione octogesima nona, caput singulare evangelii Iohannis, quod in aliis exemplaribus desideratur. Est vero id caput huiusmodi. Contigit quadam die, ut docti Iesu mulierem sisterent, quae ex adulterio concepisse depre-

hensa fuerat, ipsique rem gestam narrarent. Iesus autem, cui utpote Deo notae erant turpes illorum passionum atque opera; quid, inquit, a lege praecipitur? Responderunt illi: ut, si duo testes vel tres adfirmet, lapidibus necetur. Tum Iesus ex eiusdem mosaicae legis norma, si quis, ait, ab huius peccati passione mundus liberque est, neque prorsus eiusmodi culpa reus, testimonium suum adversus hanc mulierem dicat, et primus lapidem iaciat, et quae lapidibus icta pereat. Sed enim illi, quum se fragiles admodum et culpabiles circa huiusmodi peccati passionem scirent, singillatim ab eo dilapsi sunt, relicta illic muliere. Post quorum discessum Iesus in terram intuens et in pulvere scribens, ait mulieri: ergone qui te huc adduxerunt, et contra te testimonium dicturi erant, repudiantes ea quae a me dicta audisti, te omisso, abierunt? Recede nuno et tu, neque ulterius peccare velis.

C A P. XVIII.

De rebus sub Iustiniano augusto gestis.

Iustiniano regnante, Hunni magno numero Persarum stipendiarum incursionem subitam in romanam ditionem fecerunt, agros vastarunt, agricolis multos occiderunt, pagos eorumque ecclesias inflammaverunt, transmissoque Euphrate Antiochiam usque nemine obsistente aut carpente venerunt. Attamen Bosius quidam dux maiferactensis in eorum a caede reditu, manipulum ipsorum adgressus, quingentos circiter equos eripuit, magna-

que praeda potitus est. Sic etiam apud Citrisiam dux idem victor quadringentos ferme homines prostravit, eorumque armenta sibi vindicavit.

Cavadi successit in regno filius Cosroës : cuius mater, vivente adhuc Cavade coniuge, maligno spiritu excruciabatur, quin ullum ei remedium attulissent magi, harioli, atque astrologi, ab eiusdem viro Cavade, a quo plurimum diligebatur, invocati: quin ipsi potius malignos spiritus spiritibus addiderunt. Haec igitur missa fuit indictione quarta sub Liberio duce ad beatum Moysen, qui in monasterio duobus fere stadiis ab urbe Dara dissito morabatur: et sui nominis famam longe lateque diffuderat: quumque apud eum paucis diebus mansisset, curata est, et in regionem suam reddit. Accepit autem ab hoc saucto Moysce ex monasterio Tarmel nuncupato benedictionem (*reliquias*) ex ossibus Cyriaci martyris, quibus custodita atque protecta, ab inmundi spiritus incursione libera esset: quae secreto aedificavit in regione sua oratorium, ubi martyr colitur. Memor autem beneficii ab hoc beato Moysce tarmelensi accepti Romanos pro re nata, quam infra commemorabimus, adiuvit.

Etenim Iustinianus res gestas in Mesopotamia, quae intra fines imperii est, reputans; suumque exercitum a Persis non semel caesum, agricolas passim deletos vel in servitutem ab Hunnis abductos, pagos denique in ea late regione inflammatos; aegre admodum adducebatur ut de novo mittendo exercitu, et de bello cum Cosroë, qui post Cavadem regnabat, gerendo cogitaret: praesertim quia Cosroës Rufini ami-

cus erat, propterea quod Cavadi Rufinus suaserat, ut Cosroëm regni heredem faceret. Rufinus igitur haec Caesari narrans spem iniiciebat, spondebatque, si quidem ipse regem adiret, fore ut quicquid iuste circa pacem ab Augusto optatam postularet, protinus impetraret. Itaque missus fuit Rufinus, comitante Hermogene magistro indictione *decima* cum litteris ad Cosroëm, quocum diu collocuti sunt. Et quoniam hic Rufinus notus ibi erat, utpote qui saepe ad Cavadem legatus ierat, eiusque amorem sibi conciliaverat, et regni optimates multis muneribus adfecerat; regina vero Cosroïs mater summo eundem amore prosequabatur, quia consilium Cavadi dedisset, ut filio suo regnum traderet; gratiam insuper curationis suae post Deum beato Moysi tarmelensi debebat; idcirco filium suum ut pacem concederet enixe rogavit: qui quum auri summam a Iustiniano augusto per Rufinum et Hermogenem legatos sibi missam accepisset, pax facta est, et scriptis obsignatisque libellis confirmata: visaque sunt in caelo sidera ipsa ob novitatem rei exultantia. Erat autem aetas indictionis, mansitque haec pax annis sex vel septem usque ad tertiam indictionem.

C A P. XIX.

Ex epistola Iuliani ad Severum.

Ego qui semper Patrum propositum sequutus sum, hos existimo neque sibi ipsis contraria, neque invicem unquam scripsisse. Veluti Paulus dicens: *non ex operibus sed ex*

fide iustificatus est; haud contradicere Iacobo dicenti: *fides sine operibus mortua est*. Nequaquam, inquam, inter se adversantes, sed cum vera concordia id dixerunt.

Ex epistola Severi ad Iulianum.

Bene et convenienter dixisti, doctores nequaquam sibi invicem contradicere, sicuti ne Paulus quidem atque Iacobus; quum ille dicat ex fide iustificatur homo; hic autem scribat: *fides sine operibus mortua est*. Etenim Paulus de fide locutus est baptismum praecedente, quae cum confessione ex corde puro coniuncta sit: quin tamen antea quiequam honorum operum in mundana vita homo grae se tulerit: quippe huiusmodi homo credendo, confitendo, suscipiendoque baptismum iustificatur. Iacobus vero fidem baptismo posteriorem dicit mortuam si operibus careat; videlicet nisi eam homo rectis operibus confirmet, quandoquidem baptismus bonae vitae artha est. Ecce enim ipse Dominus, qui exemplar nostrum est, sanctificatis per baptismum ministerio Iohannis susceptum aquis, factoque baptismi initio, montem ascendit, tentatoris certamini obviam ivit, eiusque vim omnem fregit; scilicet nobis significans, oportere ut post divinam oblationem certamen nostrum operibus expromamus, legitimeque cum hoste luctemur, quo virtutes nostrae inclarescant.

Sed enim adversabitur aliquis dicens: atqui Paulus Abrahamo utitur tamquam argumento, ut probet hominem fide iustificari sine operibus; ait

enim: igitur qui in fide, benedicuntur cum fidei Abrahamo. — Ei vero qui non operatur, credenti tamen in eum qui potest iustificare peccatores, reputatur fides eius ad iustitiam. Iacobus vero in eodem Abrahamo demonstravit, non iustificari hominem ex fide tantum, sed etiam ex operibus fide confirmatis. Quidni igitur haec inter inter se pugnant, siquidem unus idemque Abrahamus exemplar est eorum qui haud operati sunt, sed tantummodo crediderunt; itemque eorum qui fidem operibus comprobaverunt? Quaestionem ex sacris litteris solvam.

Qui Abrahami tempora attente consideret (qui utriusque rei exemplar est) sane deprehendet, quod fidem ante baptismum cum salute proficitur homo in Christum credens: illa autem, quae baptismum subsequitur, operibus coniuncta, antiquae in carne circumcisionis repraesentatio est, quae praepitii infidelitatem destruit, nosque ad adoptionem filiorum Dei perducit. Nam etiam Moyses Pharaoni dicere iussus fuit: tu autem loquere Pharaoni, filius meus primogenitus Israël. Propter quod scripsit Paulus ad Colossenses his verbis: et in ipso circumcisi estis circumcisione sine manibus, cum exuistis carnem peccatorum per circumcisionem Christi, et sepulti estis cum eo per baptismum. Ait igitur Abrahamum iustificatum fuisse ex fide sine operibus, dum adhuc in praepitio ante circumcisionem versaretur: atque ita confessionem ante baptismum sine operibus demonstravit. Scribit enim ad Romanos: reputata est illi fides eius

ad iustitiam. Quomodo? non in circumcissione, sed in praeputio. Quippe non negavit testimonium Moysis, qui Deum Abrahamo dicentem inducit: suspice caelum et numera stellas, si certe potes eas numerare. Aitque ipsi: sic erit semen tuum. Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam.

Iacobus pariter eodem Abrahamo utitur, iam circumciso, non autem retinenti praeputium, ut demonstret, fidem post baptismum non sine operum comitatu salvare. Idque ex eius scripto cognoscere possumus: quod ita se habet: vis autem scire, o homo, quod fides absque operibus mortua est? pater noster Abraham ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum in holocaustum. Vidisti fidem adiumento fuisse ipsius operibus, atque in operibus perfectam fuisse: et impleta est scriptura quae dicit: credidit Abraham Deo, et adnumeratum est illi ad iustitiam, et amicus eius vocatus est. Legenti libros mosaicos primum est intelligere ex genesi, Abrahamum post circumcisionem obtulisse Isaaci holocaustum, Deique mandatum exequutum, sequae operibus iustificasse; atque ita nobis fidei figuram baptismo posterioris exhibuisse, quae est circumcisio quaedam rationalis, operibus hominem iustificans: etenim scriptum est: circumciscus est Abraham et Isaac filius eius, et omnes viri domus illius, tam vernaculi eius, quam empti argento ipsius ex gentibus alienigenis. Post haec autem Deus Abra-

hamum tentans ait: tolle filium tuum, quem diligis, Isaac, et vade in regionem excelsam, ibique offersc eum holocaustum. Ergo demonstratum est, nequaquam sibi contradicere neque apostolorum verba, neque illa quae in vetere testamento scripta leguntur: sed contra potius, unam eandemque esse sententiam, ab uno spiritu prolatam; primo quidem de fide baptismum praecedente, quae una ac brevi confessione contenta sine opere cum iustificat qui ad lavacrum venit: namque ipse baptismus satis est ad salutem, siquis illico e mundo demigret; secundo autem de alia fide, quae baptismum subsequitur, quaeque bonorum operum ostensionem postulat, atque hominem ad excelsam perfectionis dignitatisque gradum evehit.

(Quod autem apud Ezechielum prophetam dicitur: omnia genua manabunt aquis; id in graeco exemplari sic habetur: omnia femora polluentur humore; et de pestilentia dicitur *). Aptissime igitur de hac postrema dixit Iacobus: ex operibus fides perficitur; nam sapiens quoque Paulus eadem alibi docet, quod nempe fides ex operibus perficitur. Galatae suscepto baptismo, et per spiritum inter filios Dei numerati ad iudaismum semet converterunt adscita circumcissione, vana spe ducti, fore ut de Christo melius mererentur si praeputorum circumcisionem fecissent. Quod in ipsis reprehendens apostolus, ita scripsit: nam in Christo Iesu neque circumcisio neque praeputium prodest quic-

* Haec peripoca aliena sive dubio a Severi proposito est, atque aliquo errore obtrusa; et quidem in alio codice syriaco relegatur ad marginem.

quam, sed fides quae charitate perficitur. Ex his igitur verbis rursus constat, fidem baptismo posteriorem utilem esse, hominique salutem adferre, qui cum ea charitatem coniungat, eique operibus obsecundet. Quae sunt autem charitatis opera, idem Paulus subiungit: charitas longanimis est, benigna est, charitas non invidet, non est turbulenta, pudibunda est, non superbit, non quaerit quae sua sunt, non irascitur, neque cogitat malum: non delectatur violentia, sed gaudet veritate: omnia sperat, omnia excipit; charitas non excidit subito. Atque haec ad dirigendam operam, laborem, sudoremque hominum dicuntur, ut hereditatem

adipiscantur, et salvi fiant, si fidei firmiter adhaereant. Quis vero haec spernat, quandoquidem Dominus ipse noster ait, si diligitis me, mandata mea servate? Ac veluti sacrae litterae patresque nostri concordem semper doctrinam nobis tradiderunt; sic etiam hanc questionem eadem prorsus concordia nos docuerunt; nisi forte aliqui erroneo modo legunt, et imprudenter intelligunt. Hactenus ego dilectioni tuae, prout officium christianorum est, prudenter scripsi.

Africae provincia (*romana*) protenditur in latum parasangas circiter quinquaginta, in eaque sunt urbes plus CXXX: sedes autem regni Carthago (1).

(1) Haec tantum pericopa legitur in codice. Sequuntur autem ibidem, in miscello scilicet codice, alia quaedam de Romanis originibus et sedibus, quae syriace quidem edidimus, sed latina non fecimus, quia Zacharias fortum non existimavimus. Ceteroquin multa alia deperditae Zachariae nostri historiae fragmenta apud Evagrium lib. II. et III. graece legi queunt.

ECCLESIAE ANTIOCHENAE SYRORUM

NOMOCANON

A GREGORIO ABULPHARAGIO BAR-HEBRAEO

SYRIACE COMPOSITUS

ET

A IOSEPHO ALOYSIO ASSEMANO

IN LATINAM LINGUAM CONVERSUS.

GREGORII ABULPHARAGII BAR-HEBRAEI

NOMOCANON.

Ope Dei domini omnium scribimus librum directionum circa canones ecclesiasticos et leges, compositum a patre nostro Mar-Gregorio laudabili, Maphriano sancto, lumine orientis et occidentis.

PRAEFATIO.

Quid prodest homini, inquit quidam apud nos celeberrimus (1), si pro stabilienda fide laborem quemlibet suscipiat, robur vero sacerdotalium canonum, quibus ecclesiasticus ordo coercetur, et confirmatur, destruat? Et quoniam in hac ipsa arte canonica omne regimen spiritus et corporis ad iustitiam, quae ab omnipotente custoditur, et sine cuius custodia fides etiam, quae caput est, imminuitur, et a conscientis profanorum, qui a recta gloria longe peregrinantur, contemnitur, corpus omne canonum ecclesiasticorum, et iudiciorum saecularium in XL. brevia capita, et directiones congruas distincti, et prudenter ecclesiae Dei, ac filiis ministerii paravi. Et in ecclesiasticis quidem canones apostolicos, qui in libris octo Clementis, et didascaliae Adaei, ac synodis oecumenicis traditi sunt, secutus sum: in saecularibus

vero, imperatoribus graecis, et reliquis, qui quomodocumque iustitiam coluerunt, consensi; et unumquemque canonem sui auctoris nomine titulavi. Eorum denique canonum, qui usu quidem frequentantur, anonymi tamen sunt, directionem simpliciter scripsi. Et sicuti rursus ex sanctis patribus (*canones*) protuli, ita et ex non receptis (*hominibus*) definitiones receptas tradidi, Arianis inquam, qui Antiochiae canones XXV. condiderunt, et Macedonianis, qui Gangrae XX., et Leonis asseclis (2), qui Chalcedone septem supra XX. statuerunt. Atque haec sunt capita libri.

Caput 1. De ecclesia, eiusque regimine. Sectiones 7.

Caput 2. De baptismo. Sect. 5.

Caput 3. De myro, sive chrismate. Sect. 5.

Caput 4. De oblatione, sive eucharistia. Sect. 8.

Caput 5. De ieiuniis, et festis, et orationibus. Sect. 5.

Caput 6. De exequiis defunctorum. Sect. 2.

Caput 7. De ordinibus sacerdotalibus. Sect. 10.

Caput 8. de sponsalibus. Sect. 6.

Caput 9. De testamentis. Sect. 3.

(1) In margine - idest Anthimus patriarcha. -

(2) Sic haereticus uector appellat catholicos.

- Caput 10. De hereditate. Sect. 2.
 Caput 11. De emptione, et venditione. Sect. 5.
 Caput 12. De mutuo, et commodato. Sect. 4.
 Caput 13. De pignore. Sect. 3.
 Caput 14. De turbatione, sive vicissitudine temporum, sive impedimento usus rerum. Sect. 3.
 Caput 15. De consensu. Sect. 3.
 Caput 16. De translatione iuris. Sect. 2.
 Caput 17. De fideiussione. Sect. 2.
 Caput 18. De societate. Sect. 2.
 Caput 19. De tutela. Sect. 3.
 Caput 20. De confessione. Sect. 3.
 Caput 21. De deposito. Sect. 3.
 Caput 22. De usufructu. Sect. 3.
 Caput 23. De donatione. Sect. 2.
 Caput 24. De legato. Sect. 4.
 Caput 25. De censu. Sect. 3.
 Caput 26. De mercatura. Sect. 3.
 Caput 27. De irrigatione. Sect. 2.
 Caput 28. De cultu terrae desertae. Sect. 3.
 Caput 29. De mercenaria conductione. Sect. 5.
 Caput 30. De inventis. Sect. 2.
 Caput 31. De puerorum prosectorum inventione. Sect. 2.
 Caput 32. De manumissione servorum. Sect. 3.
 Caput 33. De rapto. Sect. 3.
 Caput 34. De facinoribus gravibus. Sect. 7.
 Caput 35. De macello, et venatione. Sect. 3.
 Caput 36. De iuramentis. Sect. 2.
 Caput 37. De votis. Sect. 3.
 Caput 38. De iudiciis. Sect. 3.
 Caput 39. De testimoniis. Sect. 6.
 Caput 40. De causis. Sect. 5.
 Explicit numerus capitum, quae continentur hoc libro directionum.

CAPUT I.

De ecclesia, eiusque regimine in quo sunt sectiones septem.

ACTIO I.

De illegitimorum conventuum proscriptione.

Apostolorum communiter.

Si quis contempto episcopo irreprehensibili, seorsim congregetur, ut alterum ponat altare, postquam ter correptus non resipuerit, deponatur.

Pauli.

Si non potest fieri, ut in ecclesiam conveniamus propter infideles, domi congregationem habeas, episcopo, ut fidelis non ingrediatur in ecclesiam praevaricantium. Quod si vero neque domi, neque in ecclesia congregari possitis, unusquisque apud se ipsum oret, aut duo, tresve simul.

Antiochiae.

Communicare non licet cum iis, qui non communicant: neque in aliam ecclesiam recipiamus illos, qui in alia non congregantur.

Gangrae.

Si quis ea, quae sunt ecclesiae, extra ecclesiam peragere voluerit absque episcopi voluntate, anathema sit. Similiter et qui reprehendunt congregationes apud martyres, et ministeria quae sunt super sepulchra eorum.

SECTIO II.

De rebus ac redditibus ecclesiae.

Apostolorum communiter.

Si enim fidelium animae pretiosae concreditae sunt episcopi fidei, valde iustum est, ut is praeficiatur etiam bonis ecclesiae; et eius iussu omnia

dispensentur, et dentur presbyteris, ac ministris, et egenis; et ipse quoque accipiat id, quo eget, tam pro se, quam pro fratribus peregrinis, qui cum eo sunt, neque desit eis quidpiam. Ipsa enim lex Dei praecipit, quod illi, qui altari inserviunt, de altari vivant, quoniam neque operarius ex propriis stipendiis constituit sibi arma.

Eorumdem.

Omnium rerum ecclesiasticarum potestatem habeat episcopus, et dispensationem earum suscipiat: non autem potestatem habeat quidquam ex eis sibi addicere, vel suis consanguineis. Si autem pauperes fuerint, aliat eos; verum ea, quae ecclesiae sunt, ne consumat causa illorum.

Eorumdem.

Sint notae res episcopi, et ecclesiae; ut quando moritur, ea, quae sua sunt, consanguineis suis hereditario iure relinquat, quin ecclesia damnum patiatur; neve episcopus, et eius consanguinei direptioni subiaceant ecclesiae causa.

Eorumdem.

Si homo clericus, aut saecularis ab ecclesia cereum, aut oleum abstulerit, segregetur, donec quintuplum persolvat.

Antiochiae.

Ea, quae sunt episcopi, ne permisceantur cum iis, quae sunt ecclesiae; sed nota sint clericis, ut neque ecclesia diripiatur, neque heredes eius detrimentum patiantur.

Eiusdem.

Episcopus administret res ecclesiae, et accipiat pro indigentia et sua et

fratrum peregrinorum, qui ad ipsum accedunt. Presbyteros autem et diaconos praeficiat proventibus ecclesiae, et agris eius, minime vero consanguineos suos. Quod si is haec non fecerit, ad synodum deferatur eius accusatio.

Chalcedonensis.

Monasteria quae segregata sunt Deo, et sanctificata, monasteria maneant; et opes eorum ipsis conserventur; et non sint domus habitationis saecularium.

Eiusdem.

Non possunt clerici post mortem episcopi huius opes rapere: secus deponantur.

Directio.

Si testamentum fecerit, excipiat; secus patriarcha, aut catholicus potestatem habeant in ea, quae illius sunt: et in ea, quae sunt patriarchae, et catholici quoque, ille, qui occupat eorum sedem.

Cyriaci patriarchae.

Ille, qui vendit ex agellis ecclesiae, aut illos sibi ipsi rapit, anathematizetur, donec restituat.

SECTIO III.

De primitiis, benedictionibus, et eleemosynis.

Apostolorum.

Omnes primitiae offerantur episcopo, presbyteris, et diaconis ad alimoniam eorum: et omnis decima ad sustentationem reliquorum clericorum (1), et virginum, et viduarum, et pauperum offeratur.

(1) In margine legitur. • Hoc est heredum ministerii legalis, idest erantiam in coetibus.

Eorumdem.

Omnes fruges domum mittantur, primitiae episcopo, et presbyteris, et ipsi distribuant diaconis, et reliquis clericis.

Eorumdem.

Benedictiones, quae supersunt ex mysteriis, iussu episcopi aut presbyteri distribuant diaconi, episcopo quidem quatuor partes, presbytero tres, diacono vero duas: at subdiacono, et lectori, atque psaltae (1), et diaconissae, unicuique horum partem unam.

Gangrensis.

Si quis dederit, aut acceperit *carphodias* (2) sine iussu episcopi, aut illius, qui constitutus est ad dispensationem eleemosynarum, sit anathema, et qui dat, et accipit.

Laodiceae.

Non oportet in templo Dei convivium facere, et edere, et lectisternia collocare.

Eiusdem.

Aequum non est, clericos ex partibus (*spicis*) (3) potus efficere, sed neque saeculares.

Chalcedonis.

Pauperes, qui egent, non per scripturas systaticas accipiant eleemosynas, sed solum per libellos supplices.

Rabulae Edessae.

Ex iis, quae sunt ecclesiae, presbyteri convivium episcopo faciant, et non indicant collectas saecularibus sub nomine episcopi, quando ad ipsos procedit.

Eiusdem.

In omni ecclesia, quaecumque sit, domus una nota sit, in qua requiescant pauperes eo confluentes.

(1) In margine - cantori.

(2) In margine - carphodias - id est eleemosynas, quae a fidelibus ad ecclesiam deferuntur.

(3) In margine - id est farinae, quae superest ex zata.

Cyriaci patriarchae.

Omnes illi, qui eunt ad ecclesias et ad monasteria haereticorum, et offerunt ibi benedictiones ac vota, paenitentiam agant, aut segregentur.

Iacobi Edessae.

Xatam, quae superest ex oblatione, id est farinam, sine reprehensione sacerdotibus sociis suis vendere possunt sacerdotes.

Directio.

Tota farina, quae a fidelibus ad ecclesiam deferitur, simul permiscenda est, et ex mixtione asta coquenda, et illud, quod superest, convenientius, me iudice, sacerdotes in sustentationem suam convertent, quam vendent.

sectio IV.

De oeconomis.

Chalcedonis.

Omni ecclesiae sit oeconomus ex clericis eius, et administret redditus eius iussu episcopi.

Eiusdem.

Clerici, qui praesunt domui martyriorum, et monasteriis, ac domui pauperum, sub potestate episcopi maneant: et si arrogantes fuerint, deponantur, et segregentur.

Eiusdem.

Clerico, qui simul in duabus ecclesiis ministrat, aut de ecclesia ad ecclesiam migrat, accedere non licet ad res ecclesiae prioris, neque in domum martyriorum, aut in domum eorum, qui probantur, aut in xenodochium sibi subiectum; secus deponatur.

Rabulae Edessae.

Saeculares non sint oeconomi, nisi ubi non est presbyter, aut diaconus.

Cyriaci patriarchae.

Ille, qui accipit stipendium clericale, cum non est hebdomadarius, aut magister domus, segregetur, donec restituat.

Eiusdem.

Thesaurariis ecclesiae non licet extrahere ex aerario ecclesiae quidquam absque episcopo, aut eius procuratore, et uno ex sacerdotibus. Et quidquid intrat in ecclesiam, suo tempore notum sit istis, et describatur in rationario parvo, usque ad anni finem, in quo invisitur aerarium, et describitur in rationario magno.

Persarum.

Ille, qui fit oeconomus, et praeficitur redditibus ac donariis ecclesiae, ex altari accipiat claves magisterii domus; et cum removetur, iterum super altare ponat eas: et prout dignus est, a domino altaris mercedem recipiet.

SECTIO V.

De vasis altaris.

Apostolorum.

Si quis vas argenteum, sive aureum, aut indumentum, quod sanctificatur, rursus in proprium usum revocet, excommunicetur.

Rabulae.

Nullus presbyter, aut diaconus audeat ponere vasa profana cum vasis sanctificatis in arca, aut paradiso (*cella sacrarii*).

Iohannis Telae Muzalat.

Cum frangitur aliquod ex vasis sanctificatis, in loco honorato infodiantur fragmenta eius: et similiter cum la-

vantur, in loco honorato effundatur aqua ablutionis. Et velamina, cum consumuntur, caute custodiantur ad sanitatem vulnerum infirmorum: et ne ethnicorum vasa ad usum domus sanctae transferantur, omnino cautum est.

Iacobi Edessae.

Necesse non est altaria nudari in die parasceves passionis; nisi propter hoc, ut ablatur supellex, et exornentur ob festum resurrectionis.

Eiusdem.

Supellex ministerii altaris, aurum, aut argentum, non adhibeatur ad alium usum; neque culantur ex ea drachmae, aut denarii: sed si egeat ecclesia, alteri ecclesiae vendatur: et similiter alia supellex.

Eiusdem.

Ex vestibus nobilioribus, in quibus depictae sunt historiae gentilium deorum et dearum, non conficiantur indumenta mensae sanctae: et si confecta fuerint, scindantur.

Directio.

Neque ex phainis (*cucullis*) neque ex velis, neque ex illis, super quae scripta est confessio agarenica.

Eiusdem.

Non oportet omnino poni in sanctuario quidquam ex rebus saecularibus ex quovis loco sumptis.

Eiusdem.

Vasa altaris, vel zonam, aut fasciam quae textitur in pedibus mensae vitae, attricare non licet aegrotis: sed unguento orationis in nomine Domini perungatur secundum praeceptum apostolicum. Evangelium autem, ubi infirmi requisierint, detur eis.

Cyriaci Amidae.

Instrumenta nova, si offerantur ob

ministerium altaris, omni tempore, et a quocumque recipiantur. Etiam instrumenta, in quibus ministrarunt haeretici, iussu episcopi recipiuntur.

Directio.

Instrumenta argenti, quae offerunt Agareni, et alii, altaribus nostris, etiamsi superscribant eis nomina sua, nihil obest, quin recipiamus ea: verum in sacrificio missae commemorare nomina eorum non conceditur: verumtamen in verbo propitiationis memoriam eorum agere licet.

SECTIO VI.

*De anathematis altarium,
quae consecrantur.*

Adaei.

Reges, qui credituri sunt, poterunt ascendere ad altare una cum sacerdotibus, quoniam David quoque, et illi, qui instar eius, ascendebant.

Severi.

Fas non est presbytero, ut altare ungat: quod si alicubi fixum sit, et unctum altare, ac voluerit ipsum in alium locum transferre, iussu episcopi transferat.

Eiusdem.

Altare, quod extat, et non constat unctum ne sit an non, si marmoreum fuerit, neque simile reperiat, negat ipsum episcopus dicens - unguimus altare hoc, si unctum non est - et si ligneum fuerit, in diaconio (!) reponatur, ut collocentur super eo instrumenta altaris.

Directio.

Propterea quando unguimus tabulas, super eas scribimus nomen il-

lius, qui consecrat, et tempus, dicentes - sanctificavit Trinitas sancta per manus *talis* anno *tali*. -

Eiusdem.

Si tempus sit calamitosum, neque possit consecrari ecclesia, altare, hoc est tabulam sanctificatam, mittimus ad presbyteros, ut ponant in templis, quae uncta non fuerint, et ministrent super eam.

Eiusdem.

Si tabula sanctificata posita fuerit super mensam non sanctificatam, et oblatum sit super eam, non exinde sanctificata est mensa, sed oportet et ipsam mensam sanctificari.

Eiusdem.

Tabula depicta non sanctificetur.

Lisii.

Super mensam non sanctificatam ab episcopo orthodoxo, sacerdoti sacerdotali ministerio fungi non licet: neque presbytero fas est audere ungere et sanctificare altare.

Iohannis Telae.

Ossa sanctorum, licet sancta sint, super altare non ponantur: et mensa sanctificationis non debet ablui, neque ungi, postquam sanctificata est semel: sed in vespere magno quia spoliatur, et excutitur, aquas aromatum sacerdotes spongia super totum altare, praeter tabulam, transducant. Et saecularis, qui ob ignorantiam fugit, ac intrat ad altare, quamvis reprehensibilis non sit, ab ignorantia tamen non liberatur: quia super altare haereticorum domus diaconii (*vilior supellex*) poni solet tamquam ad usum profanum. Tabula bis omnino non ungatur.

(!) In margine - id est domo ministerii, et loco infirmorum.

Iacobi.

Super altare sanctificato aqua non benedicatur, neque ossa sancta martyrum abluantur. In templis, quae usurpantur ab haereticis, licet ab antiquo nostra fuissent, perfici non debet ministerium mysticum sine pontificis oratione. Ossa martyrum, quae reperiuntur in templis dirutis, manifeste accipiantur, et deducantur cum honore ad ecclesias, et non furtim. Saeculari artificii ingredi licet ad altare, ut constituat in eo ligna, aut paradiscos, verum id iussu sacerdotis.

Sordes, idest pulvis purgationis domus sanctuarii, in loco mundo defodiuntur, et non proiciantur in lacum aquarum.

Tabula, super qua manducaverunt ethnici, abluatur, et sit in usum domus diaconii. Et si parva fuerit, frangatur, et defodiatur in terra; similiter et altaria, quae fracta fuerint ab hostibus.

Tabula, quae tempore fugae conditur in terra, lavetur, et offeratur super ipsa, nec iterum ungatur.

Cyriaci patriarchae.

Si eant presbyteri et diaconi per viam desertam, et secum habeant calicem, et capsam, deferat diaconus capsam in dextera sua, et calicem in sinistra sua, et erit pro altari, ut offerat sacerdos urgente necessitate.

Si praestituta fuerit domus sepulturae in ecclesia, in ea sepeliantur solum sacerdotes pii. Saeculares autem potestatem non habent faciendi sepulchra in ecclesiis; nam corrumpunt eas; a domino enim suo adiuvantur, et non a sepulchris; aut ne

forte procedente tempore ossa illorum reputentur ossa martyrum, et reficiant, eo quod causa erroris extiterint fidelibus.

Cyriaci patriarchae.

Sacerdotes non possunt offerre super mensis sanctis absque tabulis sanctificatis ab episcopis orthodoxis; neque super veste lacera idest panniculo, sive fascia, aut pelle, neque super tabula sanctificata, quae fracta sit, aut laesa, aut sanctificata ab haereticis.

Rabulae.

Si extant alicubi reliquiae templi idolici, statim si fieri possit subruantur, et in ecclesiam convertantur, si ecclesia aedificata non fuerit. Ecclesiae autem aedificatae, dealbentur, et sint in illis conclae (†), et atria.

Non ascendant filii foederis in castroma altaris, et nihil cibi profani ferant intra cancellos, neque comedant ibi sacerdotes, neque quisquam omnino manducet in templo; nec quidquam ponatur, praeter sola vasa sanctificationis.

Theodosii patriarchae.

In ecclesiis, et monasteriis, quae noviter aedificata sunt, et nondum sanctificata, potest presbyter iussu episcopi erigere tabulas sanctificatas, et ministrare super illis.

In ecclesiis, et monasteriis, in quibus non sunt sacerdotes, potest presbyter permittere fratri, ut ad altare ingrediatur, et ibi lumina incendat.

Et si frangatur, aut subruatur, aut veterascat altare, non debent artifices innovare illud, sed reponatur in loco honorato.

[†] In margine - idest ubi coquuntur nata. -

Si necessitas sacrificium exigit, ubi non est altare, ipse sacerdos alligatum habeat velum in collo suo, et ponat sigillum in phænolio super illud, et teneat calicem manu sua sinistra, ac offerat.

Directio.

Quidam ex episcopis indulsit, ut pagella ex evangelio ponatur loco tabulae, et consecratur super ipsa, ubi necessitas id expostulaverit.

Cyriaci Amidae.

Altaria, quae polluta sunt ab haereticis, cum episcopi orant super ea, licet remoti sint, perficiuntur, et apta fiunt ad usum sacerdotalis functionis: similiter et vasa, super quae cecidit myron haereticorum, cum purgantur. An forte Deus est e propinquo Dominus, et non Deus e longinquo? Absit.

Iohannis patriarchae.

Altare perfectum condatur in loco mundo, et si aliquid ex eo fractum sit, in diacono ponatur.

Presbyter, qui sine altari, hoc est tabula sanctificata, obtulit, abscindatur a communione.

Presbytero non licet offerre super lapide, et mensa lignea, qui sanctificati non sunt, neque super panniculo, aut pelle.

Presbyter mysteria non cooperiat anaphora, quae sine cruce sit.

Presbyteri, qui mysticas adorationes non recitant in oblatione, et baptismo, deponantur. Et si ore dicant se illas recitavisse, coram episcopo eas repellant.

sectio VII.

De consecratione altaris et ecclesiae.

Severi.

Egreditur episcopus ante diem, et figit altare, ipsumque consecrat, et post diem exit. Et si domus martyrum fuerit, orat, et ponit ossa martyrum et apostolorum in labiis suis, et orationem recitat positionis ossium, et ungit urnas eorum, et circulum portae altaris, et crucem fixam in pariete, opobalsamo aut unguento bene condito ob suavitatem odoris: et postea perficit totum ministerium scripturarum *sacrarum*, et oblationis oblationum.

Directio.

Postquam vigilaverint tota nocte orantes in ecclesia, quae consecranda est, diluculo demum persolvunt canonem renovationis ecclesiae: et ponit episcopus ordinem, atque dicunt cantum, et psalmum: ac legunt ex veteri (*testamento*) orationem Salomonis, cuius initium. - Et surrexit Salomon coram altari Domini - et actus, et apostolum, et evangelium Caesariae Philippi. Deinde redit episcopus ad altare super gradum, qui est ante mensam vitae, et orat adorans. - Domine Deus virtutum - et attollit vocem suam. - Quoniam suavis -. Deinde facit tres cruces super altare pollice suo absque myro in tribus adorationibus. Et extollit vocem suam. - Ita rogamus - et dat pacem, ac orat inclinatus. - Domine Deus omnis naturae - et extollit vocem suam. - Quoniam tu solus. - Postea tollit cornu myri, et fundit super tria signacula, quae designavit, dicens alleluia. Deinde pollicem suum imprimit super myron, ac dicit. - Consignetur

altare hoc sanctum myro sancto, in nomine patris, et filii, et spiritus sancti. - Postea accedit ad parietem orientalem, qui est post mensam vitae, et signat ipsum tribus crucibus pollice suo myro intincto, et ad singulas cruces dicit - Christe Deus noster per orationem apostolorum tuorum sanctorum, et matris tuae deiparae, et *marialis* martyris, benedic altare hoc, et nos; quoniam benedictum est nomen tuum cum patre, et spiritu sancto. - Et similiter rursus faciat in pariete septentrionali, et occidentali supra portam, et in australi. Deinde egrediatur in templum eum luminaribus, et cruce, et flabellis, atque cornu myri, et signet similiter supra portam ad septentrionem, et occidentem, et austrum. Et si magnum fuerit templum, super columnas signet, et id ipsum dicat; dum illi, qui cum ipso sunt, cantica recitant. Postea revertatur ad altare, et stet coram mensa vitae super gradum: et praedicet diaconus *sic et sic*, et oret inclinatus. - Suscipimus gratiam tuam - et extollat vocem suam - et dignos fac nos, ut pure. - Deinde dent pacem altari dicentes canticum: et postquam perfecterint, ingrediantur ad missam.

Directio (1).

Cum tabulas consecras, ipsummet ministerium consecrationis altaris perfice, ponens omnes tabulas supra mensam vitae a septentrione, et super singulas earum cruces absque myro, quas deinde cum myro signabis, et ad austrum transferes. Et si ossa martyrum adsint, feres ea in urna, et

eum canticis et luminaribus pones eadem in ipsorum loculis.

CAPUT II.

De baptismo.

In eo sunt sectiones quinque.

sectio I.

De baptismo proprie et improprie dicto.

Apostolorum.

Si quis episcopus, aut presbyter iuxta Domini mandatum non baptizaverit in patre, et filio, et spiritu sancto, deponatur.

Eorundem.

Vos itaque episcopi in uno patre, et filio, et spiritu sancto ter baptizate, hoc est immergite.

Eorundem.

Episcopus, sive presbyter, qui haereticorum baptismum susceperint, deponantur.

Nicaeae.

Qui ex haeresi Pauli convertuntur, omnino rebaptizentur.

Laodiceae.

Novatiani et Photiniani, et Quartadecimani anathematizantes haeresim, qua detinentur, et discentes fidem, atque sacro chrismate delibuti, sanctorum mysteriorum participes efficiantur. Similiter et Phryges, etiam illi qui apud ipsos magni appellantur.

Basilii.

Encratitae h. e. abstinentes, et sacophori h. e. sacco induti, et apotactitae h. e. mundo renunciantes, iterum a nobis baptizantur; quia cum

(1) In margine directio. - Consecratio tabularum fit die quinta mysteriorum, et omnibus feriis quintis, quae sunt a resurrectione usque ad festum ascensionis. Constituantur tabulae ex lignis electis, id est tabulis regum, et ex praecipuis marmoribus ac materiis eiusmodi.

nuptias, et vinum, et Dei creaturam, abominantur immundamque dicant, Marcioni acquiparantur, et circa divinitatem laborant.

* *Cod. Oecis.*
Procli * Constantinopolcos.

Presbyteros et diaconos Arianos, et Macedonianos et Sabbatianos, et Novatianos, qui Catharos se appellant h. e. mundos, et Quartadecimanos, qui festum paschatis cum Iudaeis observant, et Apollinaristas, chrismate unguinis in fronte, naribus, anribus, et pectore, et baptizamus perfecte: sacrum post haec ordinem, quem singuli in sua ecclesia habuerunt, ipsis concedimus. Eunomianos vero, qui per unam immersionem baptizantur, et Montanistas, qui Phrygos dicuntur, et Sabellianos, qui filium cum patre confundunt, velut ethnicos suscipimus; et prima quidem dic christianos facimus; secunda autem catechizamus, insufflantes in facies eorum et aures ter: perseverantes autem in ecclesia, et fidem discites, eosdem liberamus.

Cypriani.

Quidam dicunt, quandoquidem unus est baptismus, non oportere haereticos conversos a nobis baptizari, neque intelligunt unum esse baptismum, hunc vero in ecclesia catholica haberi: et eos qui ab haereticis fuerunt baptizati, non iterum baptizari, sed tantummodo baptizari: non enim fieri potest ut quis aliquid accipiat inde, ubi nihil est.

Severi.

Synodus octoginta septem (episcoporum) qui Carthagine in Africa convenerunt, absque discretionem definivit, omnem haereticum conversum, tamquam minime baptizatum bapti-

zari debere. Dionysius autem alexandrinus discrevit, et dixit, eos qui in nomine Trinitatis ab haereticis baptizantur, nequitiam esse rebaptizandos; idemque Nicaena synodus statuit, atque ephesini patres confirmarunt. Illi itaque qui ex haeresi Theodori, et Nestorii convertuntur, neque rebaptizentur, neque iterum ungantur, sed haeresim duntaxat ex qua redeunt anathematizent.

Severi.

Baptismus Iulianistarum, similiter et Chalcedonensium suscipiatur. Orthodoxis, qui filios suos apud haereticos baptizarunt, si iurent se prolem suam ad haereticos minime in posterum adducturos, communionem tum ipsis tum eorum filiis impertimini, secus omnes interdicite. Et haereticos, qui prolem suam ad nos baptizandam attulerint, si iurent eandem a nobis minime segregaturos, illam baptizate, et ipsos adhortamini ut nobiscum communicent.

Iacobi Edessae.

Christianum, qui agarenorum aut ethnicorum religionem professus fuerit, deinde resipuerit, handquaquam baptizamus; sed oratio duntaxat poenitentium a pontifice super eo fiat, imponaturque ei tempus poenitentiae; quam cum expleverit, communicet.

Iohannis patriarchae.

Eos, qui ab haereticis baptizantur, et postea resipiscunt, si chrismate non fuerint perfecti, chrismate consignamus, deinde ad mysteriorum communionem recipimus.

Georgii.

Presbyter, qui ad communionem recipit aut baptizat ethnicum sive haereticum, interdicto subiacet.

Directio.

Illos videlicet : qui non confitentur
se credere.

SECTIO II.

*De iis qui ex indulgentia
baptizantur.*

Laodiceae.

Oportet ut ii, qui in egritudine
baptizantur, et postea convalescunt,
fidem discant, et sciant se divina gra-
tia dignos effectos fuisse.

Severi.

Qui ignorat an fuerit baptizatus
neque, illum sacerdos baptizet dicens :
baptizo talem, si non est baptizatus,
in nomine patris et filii, et spiritus
sancti. Sanctus namque Cyrillus ge-
minos natus feminae filios, quorum
ignorabatur uter fuisset baptizatus,
in baptisterium immersit dicens : ba-
ptizatur, qui non fuit baptizatus, in
nomine patris, et filii, et spiritus san-
cti. Qui baptizati fuerunt ab iis, qui
presbyteri facti non sunt, baptizen-
tur ac si non fuerint baptizati (1). Qui
a diaconis fuerint baptizati, perficiantur
consignatione chrismatis et ora-
tione; similiter et qui a presbyteris
baptizati fuerint, et chrismate non fue-
runt uncti.

Instante morte, si presbyter non
sit vicinus, licet etiam diacono bap-
tizare; verum si postea venerit presby-
ter, chrismate hic ungat, et consignet
ad perfectionem: scriptum est enim
in constitutionibus apostolorum: dia-
conus, si presbyter vicinus non sit,
in necessitate baptizet.

Si fuerit necessitas mortis, ipse pres-
byter etiam non ieiunus baptizet. Ae-
grotus itidem, qui baptismum susce-

pturus venit, etiam post cibum com-
munionem ob necessitatem sumat.

Iacobi Edessae.

Si ante baptismum, partientia (sata)
seu oblatio sacrificio destinata, allata
fuerit, offeratur; deinde presbyter ba-
ptizet: quod si baptismus antea praepa-
ratus sit, licet baptizare, deinde
offerre.

Timothei patriarchae.

Qui daemonium habet, et mulier
menstruo laborans, donec munden-
tur, haudquaquam baptizentur, nisi
immineat mors.

Iacobi Edessae.

Infans morti proximus, si ad sa-
cerdotem afferatur, ubi non est nec
fluvius nec pelvis, nec concha, si in
utro aquam repererit, illam saper ca-
put infantis fundat, dicens: baptiza-
tur talis in nomine patris, et filii, et
spiritus sancti, etiamsi portetur a ma-
tre. Sacerdos, qui in verbo Dei an-
gelum, ligare tentaverit, ne animam
pueri morituri accipiat ante bap-
tismum, deponatur.

Theodosii patriarchae.

Sacerdos baptizans, si alium pres-
byterum sive diaconum non habeat,
qui puerum una cum ipso teneat, ipse
sedcat, et eos qui baptizantur super
suis genibus colloquet, et ungat.

Cyriaci Amidae.

Hypodaconus cum baptizante pres-
bytero non teneat.

Iohannis patriarchae.

Non licet cuiquam cum prolem
suam baptizat, super sancta concha
illam pro susceptore componere: sed
unusquisque baptizandus susceptorem
habet, masculus quidem masculum,
et feminam femina, unus unum, nec
duo aut plures suscipiant.

(1) Hanc doctrinam non admittit Ecclesia catholica.

SECTIO III.

*Quod cum chrismate fiat baptismus ;
et de aqua baptismi.*

Laodiceae.

Oportet, ut qui baptizantur, post baptismum pingui unguento ungantur, et participes efficiantur regni Christi Dei nostri.

Iohannis Telae.

Sine chrismate numquam baptismus perficitur, neque per oleum orationis dumtaxat.

Cyriaci.

Chrismate oportet consignari eum, qui baptizatur; si autem istud minime reperiatur, et in cornu olei unctionis gutta aliqua manaverit, ex ea perficiatur per orationem impositionis manus.

Iacobi.

Aqua baptismatis nemini concedatur, ut ad aedes proprias ad curationem, aut aspersionem asportet; sed aqua illa dumtaxat quae in nocte epiphaniorum benedicatur.

Aqua benedicta baptisterii non profanatur, etiamsi manum suam ex sacerdos abluat propter pinguedinem olei; vel si aliam aquam, dummodo ea modica sit, superaddat; vel si in alterum diem servet, quia postero die ea baptizandum sit: sed et quidam etiam ex eadem fermentum sumunt, asservantque ad mortis necessitatem. Baptizare aquis baptismi tabulam, quae ad convocandum in ecclesiam populum pulsatur, non permittitur. Masculum suscipi a femina, et feminam a masculo, non permittitur.

Georgii.

Masculum masculum suscipiat, et feminam feminam; et sacerdos qui id mi-

nime observat, deponatur.

Iohannis patriarchae.

Sacerdos baptizans, faciem ad orientem conversam habere non debet sed ad occasum, sicut et in reliquis manus impositionibus, quae a sacerdotibus peraguntur. Quocirea locus statuat medius inter alveum et parietem orientalem, neve huic iungatur.

Directio.

Plerumque baptisterium ad latum australe altaris construitur.

Dionysii patriarchae.

Divus Paulus ait: si circumcidemini, Christus nihil vobis prodest. Nullus ergo fidelis, spiritum deserens, ad carnem iudaice inhiet, ut circumcisionem, quae a Christo cum baptismo commutata est, adhibeat.

Doctrina apostolorum.

Diaconissa feminas baptismum suscipientes ungat; et presbyter ad impositionem manus caput tantummodo ungat, et divinas invocationes recitet; cumque suscipiens baptismum ex aqua ascenderit a diaconissa suscipiatur, atque ab eadem pudicitiam et sanctitatem doceatur.

Directio.

Hoc tempore oleum et chrisma in aquam fundunt, et frontem solummodo chrismate presbyter linit, interposito linteolo inter ipsum et feminam baptizatam.

SECTIO IV.

De tempore baptismi.

Apostolorum.

Postrema hebdomada, eum catechumeni exorcizantur, media nocte sabbati veniant ad aquas mundas fluentes, et baptizentur primum pueri;

et si quidem valeant respondere post sacerdotem, respondeant; secus, parentes pro illis respondeant. Deinde feminae solutis erinibus adsint: annulique et omnia ornamenta viris ac feminis baptismum suscipiendis auferantur.

Pauli.

Catechumeni per triennium catechizentur, deinde baptizentur: fervor autem in fide tempus istud imminuit, quoniam non tempus, sed modus iudicatur.

Neocaesareae.

Cathocumena grvida baptizari debet: cumque proles edita fuerit, etiam ipsa baptizetur; non enim de matris baptismis participat.

Laodiceae.

Non debet quispiam post secundam ieiunii quadragesimalis hebdomadam baptismum suscipere. Qui autem baptizantur, fidem discere debent, atque in feria quinta mysteriorum episcopo aut presbytero eandem recitare.

Iohannis Telae.

Tota magna hebdomada baptisterium aperiatur post officium matutinum: vos autem ad illud accedentes honorate matrem vitae ante eiusdem spirituales diem psalmis et canticis.

SECTIO V.

De perfectione baptismi.

Iacobi Edessae.

In duos ordines ista perfectio dividitur. In primo itaque ordine oratio super catechumenos, mox orationem pro seipso sacerdos recitat, deinde orationem super eosdem catechumenos, quae cum incenso dicitur. Postea eorum nomina describuntur, et consignantur in fronte in nomine

patris, et filii, et spiritus sancti. Illis vero in suo ordine stantibus, sacerdos ad eos occasum versus se convertit, et recitat orationem exorcismo praemittendam: deinde exorcismum adversus diabolum, in terribili nomine Dei dicit: postea abrenunciare eos iubet satanae, et omnibus ad ipsum pertinentibus. Mox se ad orientem convertunt, et Christum sequuntur, profitentes se credere in illum, in patrem eius, et in spiritum sanctum eiusdem. Deinde oratio recitatur quae gratiae aguntur, quod christiani fieri digni effecti sunt.

Et vero secundum antiquam consuetudinem longo tempore sic manebant, et interim christiani dicebantur, tum demum baptizabantur. Baptismum autem suscipere volentes baptisterium ingrediuntur, et dicunt: credimus in unum Deum; et reliqua usque ad finem. Deinde sacerdos pacem annunciat et orationem recitat, mox sancto oleo illos consignat, et nuli consistunt, donec alteram orationem absolvat, in qua ter in aquam insufflat in formam crucis dicens: conteratur caput draconis. Postea chrismate ter in figuram crucis fundit, orationem interim dicens. Deinde illos baptizat in nomine patris, et filii, et spiritus sancti. Mox chrismate eos consignat dicens: et hoc signaculum in nomine tuo accipiant. Deinde gratiarum actionis orationem absolvit. Postremo ad ecclesiam profecti mysteriorum participes fiunt.

Directio.

Instante mortis periculo, posterorem hunc ordinem tantummodo peragimus, nec ille prior ordo catechumenorum est necessarius.

CAPUT III.

SECTIO II.

*De myro divino. In eo sunt
sectiones quinque.*

*De vasis myri, et de cautela
in eius usu.*

SECTIO I.

*De iis, quibus potestas est conse-
crandi myron, et quando, et ubi.*

Iohannis episcopi.

Cornu myri haereticorum, sive ar-
genteum sive stanneum fuerit, refor-
metur, ut fiat aptum unguento ora-
tionis.

Cypriani.

Consecrare myron non licet hae-
retico: neque enim ipsi est altare,
vel ecclesia. Unguentum siquidem
praevaricantium caput meum non per-
unget.

Iacobi Edessae.

Ollae et lagenae myri sive ex ar-
gento, sive ex auro fuerint, eum at-
teruntur, liquefiant; et si quid ma-
teriac addere opus sit, fiat; et ad
idem opus denuo construantur: quod
si ex vitro fuerint, infodiantur terra;
et si servant odorem suum, laventur
aqua pura in concha baptismi.

Iacobi Edessae.

Nullus eanon prohibet consecrari
myron, quotiescumque causa postu-
let. Ego enim scio, episcopum quen-
dam, hominem diaconum naetum esse
in quadam ethnica civitate, et nocte
una consecrasse myron, ac unxisse al-
tare, missamque celebrasse, et ordi-
navisse illum presbyterum. Feria au-
tem quinta mysteriorum consecratur,
ut sit proximum passioni Domini no-
stri. In sepulturam etenim meam fecit
hoc: et ut sit paratum iis, qui
baptizantur in festo.

Soli episcopo potestas est myron
imminutum augendi oleo orationis,
non autem sacerdotibus, quibus ip-
sum neque licet de vase in vas trans-
fundere, neque sibi invicem tradere;
sed ab episcopo accipiat ille, qui eget:
et eum prope non adest, in vase suo
mittatur de ecclesia ad aliam eccle-
siam, et non effundatur. Sacerdos qui
dat myron, ut immittatur in aurem
eius qui tentatur, dannetur.

Iohannis patriarchae.

Georgii.

Nemo ex episcopis potestatem ha-
bet a Deo consecrandi myron in pa-
gis; quia non est consuetudo, ut in
iis consecratur, sed in civitatibus, ac
iis in locis, quae antiquitus ad hoc
deputata fuere. Quod si persecutio fue-
rit, consecratur, ubi oportuerit; ve-
rumtamen occulte.

Sacerdotes, qui dant myron infir-
mis, excommunicantur.

SECTIO III.

*De condimento, et confectione
unguenti suaveolentis.*

Directio.

Directio.

Ex his innotescit, quod patriar-
chae tantummodo et catholico ac me-
tropolitae potestas sit consecrandi my-
ron.

Cinnamomi, quinquaginta dra-
ehmae: spicae, sexaginta draehmae: ca-
riophylli, nucis myriacae, croci, zin-
giberis, piperis, ex unoquoque viginti
drachmae conterantur, et purificen-

tur, et commisceantur 400. drachmis unguenti puri olivae. Et mittatur id in ollam magnam vitri, ac igni superponatur olla magna aenea, quae plena sit aqua, et collo ollae alligetur ratibulum ferri, et appendatur intra aquam, quin pertingat ad fundum ollae, et succendatur ignis, ac ebulliant aquae tribus horis: tunc demittantur in ollam stactis humidi sexaginta drachmae, et coquatur una hora. Deinde totum ignem removeant de sub olla, et cum frigent aquae, tollant ollam, et relinquant unguentum, donec eliquetur, ipsumque fundant in amphoram sanctificationis.

SECTIO IV.

De perfectione consecrationis eius.

Dionysii Athenarum.

Postquam dimissi fuerint ordines imperfectorum, procedunt circumgestationes suaveolentes pontificis per totum templum, et doxologia psalmorum, ac lectio librorum divinorum. Deinde ponit episcopus myron super altare contextum duodecim sanctis alis. Et vociferantur psalmodiam hymni flabelli prophetarum. Et post perfectionem eorum, quae ab ipso sacerdotali ministerio peraguntur, illo utitur erga unamquemque ex perfectionibus summi sacerdotii.

Directio.

Hora tertia feria quinta mysteriorum ordinentur tres chori psallentium in altari, et in choris, et in bemate. Et cum episcopus ordinem album induit, ac sedet ad orientem altaris super sedem altam, incipiunt, ac dicunt canonem. Et cum unus ex episcopis ponit ordinem, circumducunt

thuribulum cum pedo illius, qui consecrat; et flabella, ac luminaria per totum templum: et dicunt canticum peccatricis, ac redeunt ad altare, et legunt lectiones veteris *testamenti*. Deinde praedicat archidiaconus litaniam: et intrat episcopus solus, ac coniungit balsamum cum unguento suaviter condito, dicens hymnum. Misit Deus. Deinde fert amphoram super pectus suum subtus phainam (*cucullum*), et elevat arcam supra caput eius, duodecim vero subdiaconi gestant luminaria, et duodecim diaconi flabella, ac duodecim sacerdotes thuribula cum cruce, et evangelio: et exclamat archidiaconus "Eant illi, qui dimissi sunt." Et dum foras mittuntur alieni, et catechumeni, et energumeni, exclamat episcopus *ter alluia*: post ipsum autem respondent - Gloria in excelsis. Deinde dicunt cyelion - Ipse tamquam sponsus, qui procedit de domo thalami. - Et exeunt per portam septentrionalem, ac circumumeunt totum templum, dicentes hymnum consecrationis myri, et in omni plaga, ad quam perveniunt, exclamat archidiaconus - Sophia - ter, et flabella abscondunt. Et cum perveniunt ad portam altaris, dicunt "aperi mihi portas iustitiae," et intrant ad altare, ac ponunt amphoram super tabulam, quae super mensa vitae est, eamque cooperiunt anaphora. Et incipiunt secundum ministerium.

Stant diaconi cum flabellis circum altare, et presbyteri cum thuribulis, et lateribus, et luminaria coram altari: et incipit episcopus orationem initii, ac psallunt - Eructavit cor meum: ac dicunt. - Sanctus es, sanctus es, Domine - et ponunt ordinem, ac di-

cunt - Credimus - et legunt lectiones novi (*testamenti*), et evangelium, et praedicat archidiaconus litaniam, et incipit episcopus in signo oblationis (*missae*) - Gloria Patri - Deinde inclinationem, (*dicite*) pro se ipso, et attollit vocem suam - Quoniam suavis - Deinde orationem anaphorae recitat inclinatus, et attollit vocem suam - Concede nobis Domine. - Et dicit diaconus - Ste-mus recte - et circumfert anaphoram, ac cruce signat ad to - Charitas Dei patris - Inclinato. - Deus patrum nostrorum - et extollit vocem suam. - Illum, quem collaudant. - Inclinato. - Vere sanctus. - Et extollit vocem suam ac facit tres cruces, et dicit archidiaconus - Cum silentio et timore. - Et inclinatio. - Deus ille magnus - et extollit vocem suam, in singulis quatuor invocationibus faciens crucem unam. Deinde inclinatio - Rursus offerimus tibi - et attollit vocem suam - Ut sint oves -. Deinde inclinatio susceptionis gratiae. Et extollit vocem suam - Concede illis - et crucem ducit ad - sint miserationes -. Deinde collaudat, digitum suum circumferens supra anaphoram, et facit crucem primam in duobus *alleluia*, et crucem secundam in - Propterea unxit te - et duobus *alleluia*: et crucem tertiam in - Glorin, et a saeculo, et duobus *alleluia*. Deinde praedicat diaconus. - Item, ac item. Deinde oratio to - Pater noster, qui es in caelis -. Deinde - Ita Pater bone -. Et dat pacem. Deinde orat - Caput magnum - et crucem facit in - Sit gratia - tum orationem orat, et fert anaphoram manifeste, et procedit cum clericis: tum dicunt hymnum, et cum flabellis, thuribulis, ac luminaribus ascendunt in bema, et circumferunt

myron in quatuor plagas. Deinde exponit mysteria myri, et orat pro populo, ac descendunt cum canticis, et ponunt myron super altare, et dicit diaconus litaniam, ac obsignat.

SECTIO V.

De perfectione unguenti unctionis.

Georgii.

Feria quarta dimidii ieiunii congregantur clerici, episcopus ponit lagenam plenam unguento puro olivae super mensam coram mensa vitae, et psallunt - Miserere mei - et ordinem dicit, ac orat inclinationem - Christe Deus ille, qui sanitatem - et extollit vocem suam - Veni ergo - et orat inclinationem - Ita rogo - extollit vocem suam - Tu etiam nunc - et dat pacem, ac crucem facit in - Sit gratia - et signat unguentum in nomine patris, et filii, et spiritus sancti, cum tribus crucibus: deinde dicunt - Sanctus est Deus - et - Pater noster, qui es in caelis - et obsignat.

Iohannis patriarchae.

Quotiescumque consecrat episcopus myron, consideret attente cornu unctionis: et si nihil in eo fuerit, repleat ipsum per orationes, et consignationes dictas, et hoc opus quoque est unius episcopi.

Directio.

Hoc unguentum est, quo unguuntur baptizati ante myron, eo quod sine eo baptisma non perficiatur: fit rursus ad curationem infirmorum, quemadmodum dixit apostolus Iacobus. Si quis vestrum fuerit in angustia, oret: et si lactatur, psallat: et si infirmus, vocet presbyteros ecclesiae, et orent super eum, ac unguant

cum unguento in nomine Domini : et oratio fidei sanat illum , qui infirmus est : et si peccata commiserit , ei dimittuntur. Et in actibus rursus scriptum est quod infirmos multos ungebant apostoli unguento , et sanabantur.

CAPUT IV.

De oblatione.

Et sunt in eo sectiones octo.

SECTIO I.

De materia corporis et sanguinis salutáris.

Apostolorum 3.

Si quis episcopus , aut presbyter , cum xata res alias super altare offerat , scilicet mel , aut lac , aut pro vino siceram (1) , aut volatilia , aut animalia , deponatur. Praeter spicas perfritas , et uvas non licet aliud offerri in altari , nisi unguentum pro lucerna , et res odoratas ad thuribulum.

Adaci apostoli 26.

Panis oblationis in die illa , qua coquitur , ascendat ad altare , et non post dies aliquot , quod fieri non licet.

Apostolorum.

Omnes fruges mittantur domum episcopo , et presbyteris , et non ad altare : et illi distribuunt diaconis , et reliquis clericis.

Iohannis patriarchae.

Presbyter , qui cum xata offert super altare dulcedinem (2) , aut sicoram , aut quidpiam aliud praeter spicas perfritas , et uvas , ac vinum , deponatur.

Iohannis Telae.

De manna , quod figura fuit huius panis caelestis , dixit Deus : singulis diebus colligite , et ne residuum ex eo servetis in matutinum. Et per hoc , duo docet nos , quod xata eodem quo coquitur die , offerri debeat , atque ut pro numero populi offeramus placentas , et ita de calice : et non superfluum quidpiam imprudenter comedatur. Margaritae (*panes eucharistici*) autem minutae efficiantur. Et in calice dimidium vini , et dimidium aquae misceatur : et si in calice iusta humoris mensura deficiat , potest ipse sacerdos superaddere ei ex illo , quod non est sanctificatum. Et si superest ex margaritis , custodiantur caute , et aliis diebus dentur.

Iis autem , qui a vino , et pane abstinent , maiores margaritas per simplicitatem suam tradunt aliqui sacerdotes. Verum id minime convenire , liquet ex eo , quod corpus mysticum non corporalis sed spiritualis est cibus. Homines vero huiusmodi a religiosissimo Rabula canes voratores Domini sui appellantur.

Iacobi Edessae.

Corpus dominicum non solvitur , cum tingitur aqua : neque ideo ut simplicem efficeret panem , quem dedit Dominus noster Iudae , illum aqua tinxit , sed propterea quod siccus erat ex massa (*seu mactra*) et non mollis.

Non oportet cuipiam dare ex xata , quae ad templum allata est , antequam ex ea oblatio offeratur.

Xatam , quae superest , possunt sacerdotes vendere , verum sacerdotibus suis sociis.

(1) In margine. - Siceram , hoc est , quod constituitur ex melle , aut doctylis etc. (2) In margine - id est mustum expressum.

Theodosii patriarchae.

Si xata venit ad ecclesiam, et vinum, et non egeant oblatione, calicem solum consentent ex vino illo, et sufficit ad communionem illorum, qui obtulerunt.

Sacerdos ille, qui xatam simplicem frangit, et addit oblationi, quae sanctificata est, corripitur, et tribus mensibus suspendatur, et postea ministret.

Si venerit xata ad ecclesiam, et non adsit presbyter, potest ipse diaconus accipere ex illo vino, et calicem consignare.

Illi, qui a Iudaeis in festis eorum recipiunt azyma, dure redarguantur.

Cyriaci patriarchae.

Si xata manet, et non offertur eodem die, ex vino eius offeratur diebus sequentibus; et si mutetur, unam tantum guttam sumant ex eo propter participationem.

Directio.

De quantitate sigillorum, quae offeruntur, nihil habemus, nisi quod in libro primo Clementis ita declaratur: offeramus autem in die sabbati tres tantummodo panes ad perfectum numerum Trinitatis; et panes quatuor in die dominica iuxta numerum completum evangelii. Et in libro secundo dixit illi, qui baptizantur, nihil aliud secum afferant, nisi unum panem ob eucharistiam: dicimus ergo, quod iuxta convenientiam oportet offerre: utrum an pares debeant esse, an vero disparēs, mandatum non accepimus.

SECTIO II.

Admonitiones circa sumptionem mysteriorum.

Severi.

Illi, qui dant pueris iis, qui oblationem ruminatam expuunt, prohibeantur. Cum omni etenim preparatione et puritate oportet nos accedere ad sancta mysteria, praeterquam si necessitas, aut morbus compellat, ut alias homo accedat.

Mulier menstruata ne communiceet mysteriis, donec omnino sistatur sanguis eius. Et similiter illa, quae cum viro recubuit, non accedat usque ad reditum diei. Oportet enim, ut illa in antecessum praeparat animam suam, et a concubitu legitimo abstineat in honorem mysteriorum sanctorum.

Directio.

Minus quam tribus diebus non perdurat fluxus sanguinis menstrui, neque plus decem diebus: et quod magis, aut minus est, infirmitas est, minime vero ad sanitatis modum pertinet.

Timothei.

Fidelis energumenus, si mysteria non irrideat, neque blasphemet, accedat; non vero omni tempore, sed festis diebus.

Vir, et mulier, si fuerint in copula, non decet, ut oblatione donentur eadem die. Dixit enim apostolus, ne fraudeis invicem, nisi quando ambo vacare debetis ieiunio, et orationi, et iterum in idipsum revertimini, ne tentet vos Satan propter concupiscentiam corporis vestri.

Si contingat saeculari pollutio nocturna, quando desiderium mulieris praecessit, non decet illum oblatione

donari : quod si Satan tentat enim , quo ipsum privet mysteriis , convenit ut oblatione donetur.

Mulierem fidelem tempore menstrui non decet accelerare quoad mundetur.

Iacobi Edessae.

Mulier , quae parit biduo aut tri-duo ante feriam quintam mysterio-rum , si se ipsam abluere possit a suo sanguine , potestatem habet commu-nicandi sacris mysteriis. Et illa , cui est via mulierum , non communicet , quoad stet fluxus sanguinis eius , si non adsit necessitas : vivam prohibere a sumptione non decet , eo quod genuerit feminam.

Illi , qui ministrant calicem saneti-ficationis , licet immiserint in eum aquas , ceu ad oblationem , si volunt communicare iterum in die illa , non prohibeantur , eo quod non biberunt simplicem potum.

Sacerdos , qui insomnem duxit noc-tem , non debet offerre oblationem in illa die , non quia immundus sit , sed ob honorem mysteriorum , si non fuerit necessitas.

Nemini licet cibum aliquem aut potum quemcumque capere ante sa-cramentorum sumptionem , nisi ur-gente morbi necessitate , aut in mor-tis periculo. Et si quis ex errore bi-berit potum simplicem in aliquo mai-ori festo , ac petierit communione do-nari , sacerdotis iussu communicet , accepto prius canone.

Non licet , ut post sumptionem my-steriorum homo in balneum eat , ac lavet , et detergat caput suum ; non quod peccatum haec res importet , sed propter scandalum fidelium , et hono-rem mysteriorum.

Directio.

Ante sumptionem autem mysterio-rum potest homo balneum ingredi , ac lavari : verumtamen caveat , ne aqua intret in gulam ipsius.

Iohannis Telae.

Si contigerit , hominem ante dilu-eulum bibere aquas , existimo , fas illi esse communicare , dummodo con-scientia eius non sit dubia.

Directio.

Verum si dormierit post potum , antequam sol oriatur , et ob necessi-tatem morbi , licet aegrotus comede-rit , necesse est , ut detur ei sancti-ficatio , neque fraudetur.

Feria quinta mysteriorum , et sab-bato annunciationis , si homo lavet os suum , et descendat aqua in gulam ipsius inviti , non fraudetur sumptione mysteriorum.

Cuius os aegrum est , si commu-nicare velit , non inseratur ei radix (*virga*) in os , neque eam mandat , etsi nihil descendat in eius gulam.

Rabulae.

Sacerdotes ne dent oblationem ten-tatis , ut res sanctae non afficiantur irreverentia.

Cyriaci patriarchae.

Non licet per Deum episcopo , aut presbytero bis in die celebrare ; ne-que super eodem altari , seu tabula bis eodem die liturgiam offerre.

Persae.

Non licet presbytero , aut diacono , qui orationem noctis non persolvit , intrare ad altare , sed in porta com-municet.

Non licet presbytero saeculari offer-re absque diacono.

Presbytero , aut diacono non li-cet intrare ad altare , cum disincti

unt, nec nisi cum calceis mundis :
et si calcei proprii fiant altaris, con-
venientius est.

Antea quam homo sumat oblationem, non licet ei colloqui cum ethioco aut iudaeo.

Illi, qui scandalizati sunt invicem, non communicent, antequam reconcilicentur.

Altare, in quo mansit oblatio, sine lumine non relinquitur per totam noctem.

SECTIO III.

De iis, qui separati sunt.

Apostolorum 8.

Si homo ex ordine sacerdotali, cum sanctificatio facta fuit, non sumit mysteria, siquidem causam probabilem dicat, dimittatur ei; secus, separetur.

Eorundem 9.

Omnes fideles, qui ingrediuntur, ut audiant scripturas, non autem manent usque ad sumptionem mysteriorum, separentur.

Antiochiae 2.

Omnes illi, qui faciem avertunt a sumptione mysteriorum, deiciantur, et cum paenitentiam egerint, recipiantur.

Laodiceae.

In domibus oblationem fieri non oportet.

Eustathii.

Haereticis ad nos venientibus sive sanis, sive aegris, quoad fieri potest, oblatio danda non est: et si fieri non possit, tempori connivendum quidem (1), sed illi hortandi sunt, ut apud nos maneant.

Iacobi Edessae.

In monte, aut vinea, aut agro, aut ovili ovium, aut boum, aut equorum reprehensibile non est offerre oblationem, verum id non ob aliam rem, quam propter synaxim fidelium ibidem occurrentium.

Sacerdoti orthodoxo haud licet dare haereticis ex oblatione eorum, et hoc, quamvis id exigant ab eo, videlicet quando paratum non est illorum sacerdotale ministerium.

Mulier, quae Agarenis fuerit (*nupta*) si quando non detur ei oblatio, ipsa dicat, quod agarena fiet, detur ei: verum cum canone elemosynae, quem accipiet.

Qui diffamatur de fornicatione, separetur a communione: quod si tantum suspicio fuerit, scientiae Dei negotium eius relinquendum est.

Si christianus, agarenis factus, revertitur, scilicet is qui gentilis fit, et redit, fiat oratio super eum ab episcopo, et cum absolverit tempus paenitentiae, communicet.

Presbyter, qui violenter ducitur ad pugnandum, et accidit, quod percussio eius letalis sit, ubi aliquo tempore suspensus fuerit a suo ministerio, conscientiae ipsius relinquitur, utrum ministret nec ne.

Iohannis Telae.

Iubeatur universus populus, ut assidui sint tempore sanctificationis, et non separentur ponantque partem suam cum non communicantibus.

Ab oblatione haereticorum, tamquam a veneno mortis, oportet nos fugere.

(1) Peto verba fieri de respicientibus. Alioqui nolite sanctum dare canibus. E.

Timothei patriarchae.

Nefas est offerre oblationem, praesentibus haereticis, qui non communiant.

Athanasii magni.

Ex calice, quem consignat sacerdos haereticus, sumere fas nobis non est; sed neque illum ignominia afficiamus, verum custodiamus cum in honorifico loco.

Theodosii.

Illis, qui cum fide possunt offerre oblationes in domibus, aut in montibus, concedatur.

Iohannis patriarchae.

Presbyter, qui absque altari, idest tabula, offert, excommunicetur.

Georgii.

Presbyter, aut diaconus, qui dat oblationem haereticis, deponatur.

Philoxeni.

Licet in ecclesia sint sacerdotes corrupti et mendaces, dextera tamen, quae imposita fuit super capita eorum, vera est, et oblatio eorum pura: miserationes enim Domini non cohibentur a servis eius ob insipientiam sacerdotis.

SECTIO IV.

*De transmissione mysteriorum,
et contrectatione ipsorum.*

Laodiceae.

Ne in regiones alias mittantur mysteria, ceu ad benedictionem, in festo paschatis.

Iacobi Edessae.

Non licet dare partem ex sanctificatione cuius petenti illam secum deferre in domum suam; sed si fuerit infirmus, clerici afferant ei: et si non possint introire in locum, ubi ille ver-

satur, per saeculares pios, aut per feminam fidelem mittantur ei mysteria cum charta, aut panniculo puro lineo, quae postea comburantur; aut cum folio vineae, aut cum pane puro, quae postea comedantur.

Nefas est sacerdoti ponere sanctificationem in speculo (*ostensorio*) super anaphoram (*sive parvam cannam*) et componere super eam; sed super suum humerum ferat eam, cum ad aegrotum, qui longe positus est, defert: et aegrotus, qui communicat, si velit, ore suo illam recipiat; et si malit, manu sua illam sumat, et ponat in ore suo; et si is non possit, ille qui defert, manu sua illam apprehendat, eumque participem faciat, etiam si ipse saecularis sit, non enim idcirco ea, quae sunt sacerdotii, praesumit peragere. Cum praesens non est sacerdos, et reperuntur sacramenta, possunt fideles utriusque sexus manibus suis sumere, et ponere in ore suo, si profunda fuerit capsula; secus, ore suo sumant. Non enim, si ore suo sumat homo margaritam, honorem ampliorem exhibet sanctificationi: neque si manu sua sumat eam, et ponat in ore suo, contemnit eam.

Illi, qui partes sanctificationum in amuletis assuunt, aut cum cruce in collis suis appendunt, aut cum ossibus martyrum, aut in lectis suis, aut in parietibus suis, aut in vineis suis, aut in hortis suis, ceu ad custodiam collocant, prohibeantur id facere: alias, separentur.

Aquam, aut unguentum, quae cum fide collocantur sub mensa vitae, cum perficiantur mysteria, infirmis petentibus ceu ad sanationem, dari nihil prohibet: similiter de pulvere altaris;

verum ad potum, aut cibum, et non ut ea sibi appendant, aut ut spargant ea super lectos, aut praescipia, aut in solo possessionum suarum.

Directio.

Et ut iumenta ea potent, licet hic doctor vetet, ego quidem non interdicto.

Iohannis Telae.

In stragulo lineo, aut in charta, mittatur oblatio infirmo, et deinde comburantur; aut in lagenis, et subito redeant ad altare; et in necessitate per fidelem alterutrius sexus mittitur.

Sine capsula non proferat sacerdos carbonem manu sua, ut alicui det.

Si magna sit phiala, et multa xata, ex quatuor angulis ordina cruciformiter: et si parva, unum super altero pone sigilla.

Rabulae.

Nemo presbyteratu, aut diaconatu destitutus audeat oblationem homini dare.

Presbyteri, et diaconi, qui dant sanctificationes, non idcirco recipiant donum.

Theodosii patriarchae.

Corpus Domini non ponatur in arboribus, aut terminis; et licet cum fide aliqui id faciant, nefas tamen est eis.

Cyriaci.

Diaconus cum presbytero non ministret corpus, neque frangat.

sectio V.

De ordinatione sumptionis.

Nicaene.

Diacono non licet dare oblationem presbytero neque sumere ante episcopum, sed post presbyterum sument

diaconi, eum episcopus, aut presbyter dabit eis.

Directio.

Calicem ipsi bibant, et bibendum porrigant invicem, ac saecularibus. Sacerdos autem non potest sine calice corpore solum communicare; sed si fieri potest, cum ipse corpus dat, diaconus calicem bibendum tradat: hoc iustum est, et canonicum, nam dixit Dominus - comedite de corpore meo, et bibite de sanguine meo. - Et si fieri non possit, sacerdos intingat corpus in calice, quem ad ipsius dexteram gestat diaconus, et communicet, quemadmodum facimus in occidente.

Et si neque hoc fieri possit propter multitudinem populi, sigilla, antequam socernat margaritas, sacerdos intingat in calice tempore fractionis, et postea communicet, quemadmodum faciunt orientales.

Presbyteros autem et diaconos cum patena communicet episcopus, et similiter sacerdos. Et quando presbyter offert, et vult communionem accipere episcopus, hic per se ipsum ascendat ad gradum, cum descendit presbyter, et communionem accipiat, non autem presbyter communicet illum.

Abbates autem monasteriorum, et archipresbyteri a sacerdote, qui offert, communionem accipiant.

Iacobi Edessae.

Reprehensibiles sunt illi, qui petunt ex oblatione feriae quintae mysteriorum, et sabbati annunciationis, praeficientes oblationibus reliquorum dierum, quia tam eorum, quam reliquorum dierum oblationes pares sunt, nec alia est alia praestantior aut deterior, cum idem ministerium in om-

nibus peragatur: quamobrem non de-
bet eas in annum conservari. Similiter
rursus et fideles, qui petunt oblationem virginem, reprehensibiles sunt,
idest antequam *sumat* sacerdos, qui
offert: non enim fas est dare eam:
et presbyter, qui sic dat, deponatur.

SECTIO VI.

De negligentis occurrentibus.

Iacobi Edesseni.

Corpus illud, quod ob negligentiam presbyteri corruptum est, vino mixto attrahatur, et clerici, remotis saecularibus, ministrent ipsum: neque fas est, ipsum tale prolici in lacum aquae; et si contigerit, ille qui prolicet, canonem suscipiat, et aqua laevis ad potum fidelium conservetur, et lutum eius, cum abstergitur, in agrum in loco mundo proiciatur.

Si absque voluntate hominis effundatur sanguis sanctus, cultro abradatur ille locus, si terreus est, aut ligneus, et ramentum in ignem proiciatur; et si lapideus est, carbones super illum ponantur.

Rabulae.

Fragmentum, quod cadit de corpore sancto super terram, adcurate quaeratur, et si inveniatur, eradatur locus eius, si terreus sit, et ipsa illa terra aqua confundatur, et *hanana* (1) detur fidelibus: et si non inveniatur, similiter scalpatur locus, ut diximus. Eodem modo, et si e sanguine effunditur, si lapideus sit locus, carbones superimponantur ei.

Directio.

Aliis non placet ignem ponere, sed

aquam proicere, et scalpere: hoc quoque mihi videtur.

Theodosii patriarchae.

Si contingat deiici sanctificationem supra vestes saecularium, adcurate laventur, et denuo abscondantur a dominis suis.

Oblatio, quae aliqua ex causa maneat tandiu, donec corrumpatur, ita ut non possit homo sumere eam, in ignem proiciatur.

Directio.

Illud religiosissimi Iacobi convenientius est peragere. - Cyriacus - capsulae, et calices, in quibus ministratur sacrum, si corrupti fuerint, et sint ex auro, aut argento, aut stamno, possunt comminui, et novi constitui; verum ad ipsum ministerium. Potest etiam materia eis addi, neque tamen expedit, ut orationibus mysticis, aut unctione perficiamus eos: similiter, et si ab haereticis veniant, sine reprehensione recipiuntur.

SECTIO VII.

De perfectione mysteriorum sanctorum.

Iacobi Edessae.

Olim post lectionem librorum sanctorum fiebat oratio super auditores, et proclamabat diaconus - Ite auditores. - Et sub manu episcopi, aut sacerdotis transeuntes ibant. Similiter etiam energumenis, et catechumenis, et paenitentibus cum orationibus specialibus sacerdotis, et proclamatione diaconi benedicebatur, et egrediebantur. Hodie autem haec antiquata sunt. Verum post lectionem librorum fit

(1) Id est pro gratis et clementia obtinenda missa illa porrigitur.

oratio introitus, deinde fides ab universo populo dicitur, postea dicuntur tres orationes pacis, et impositionis manus, et detectionis anaphoræ. Deinde signat sacerdos populum tribus crucibus, dicens - charitas Dei patris - et post hoc incipit oblationem, tum præcit, ac monet, dicens - Sursum sint mentes - et respondent ei - Sunt - et rursus dicit - Confiteamur Domino - et dicunt - dignum et iustum est. - Deinde ostendit, quem exorat, et invocatur illum, quem omnes creaturæ glorificant: et cum elevatur apud seraphim, populus sanctificat ter. Deinde dispensationem Domini commemorat, et largitionem mysteriorum; et signat super oblationem tres cruces, et tres super calicem, et quasi ex ore Domini dicit - Estote facientes memoriam meam - et respondent - memores sumus. - Deinde orat super populum, deinde suppliciter rogat, ut adveniat Spiritus sanctus, et perficiat eucharistiam, deinde commemorat illos, quos oportet.

Et cum perfecerit omnes orationes, dat pacem populo, eumque signat tribus crucibus, dicens - Et erunt miserationes - et deinde frangit, ac signat: postea orat orationem tō - Pater noster, qui es in caelis - et totus populus orat - Pater noster, qui es in caelis. - Deinde dat pacem, et facit orationem impositionis manus. Deinde iubet, gratiam Trinitatis concedi populo, quem signat tribus crucibus: postea monet populum, quod sanctificationes istae sanctis et puris dentur solum. Tunc extollit, et ostendit mysteria toti populo tamquam in testimonium: deinde clamant cum confessione - Unus pater sanctus etc. -

Et post sumpcionem fit confessio, et gratiarum actio, ac oratio impositionis manus, et dimittit eos diaconus.

Eiusdem.

In regionibus Græcorum ita, uti nos facimus, faciunt. Alexandriae autem primo ordinem commemorationis faciunt, scilicet patrum, et fratrum, et regum etc., et deinde incipiunt oblationem, et dicunt - Sursum sint mentes. - In locis autem aliis, loco illius - Unus Pater, unus Dominus, unus filius Iesus Christus in gloria Dei Patris - dicunt.

Eiusdem.

Cruces, quæ super mysteria 48. sunt, tribus vicibus ducuntur, cum dicit. - Confessus est, et benedixit - et cum dixit - Panem hunc faciat corpus - et - calicem hunc sanguinem - et cum frangit.

Et cruces, quæ super populum 9., similiter tribus vicibus fiunt. Cum dicit - charitas - et - erunt - et sit. - Sed primum se ipsum signat sacerdos, deinde eos, qui sunt ad septentrionem, postea illos, qui ad austrum, postea populum. Si autem nullus in lateribus adsit, se ipsum, et populum solummodo signabit. Canones autem, quos recitat diaconus, ubi diaconus non adest, sacerdos necessum non habet recitare eos: verum si non sit, qui respondeat sacerdoti dicenti. - Sursum corda vestra - et illud - Confiteamur Domino - et illud - sanctificationes sanctis - omnia sacerdos dicere debet, tam suam scilicet, quam populi partem.

SECTIO VIII.

De consignatione calicis.

Iacobi Edessae.

Sacerdos inclusus si solus fuerit, et si inclusi alii fuerint eidem vicini, si velit consignare sibi, aut aliis, quando populus fidelis non est praesens, voluntati eius datum est, et sine reprehensione est in utroque. Et si velit dicere unam ex orationibus propositis, aut omnes, et si velit absque orationibus sub silentio signare pro opportunitate temporis, ipsius potestati datum est.

Nequaquam licet remanere calicem in crastinum, ne forte mutetur, et reus fiat, qui ipsum reliquit. Sententia enim mortis inflicta est a Deo ob hircum illum peccati, qui mansit, et non comederunt eum vespere sacerdotes, et relictus fuit usque ad matutinum. Relinquitur autem calix aut propter aliquos infirmos angustia pressos, quos viaticum sumere oportet, antequam decedant: aut propter ieiunantes, qui ad profundam usque vesperam, ieiunantes praeter hos autem calicem servari in crastinum nefas est. Cum enim sacrum corpus adierit, primum est ei calicem consignare, et si voluerit homo, ter una hebdomada, cum vocant causae necessariae.

Diacono recitare orationem aliquam, aut quippiam omnino dicere, sive parvum, sive magnum, non licet, quando sacerdos consignat calicem.

Iohannis Telae.

Margaritam, qua consignatur calix, quoties minister ministrat cali-

cem, toties sumat: de hoc enim non comperimus ullum praeceptum.

Directio.

Ut ego quidem censeo, illa ipsa margaritam in calicem mittatur, et tempore communionis sacerdos eam sumat, et diaconum suum de particula quae in phiala sunt, ipse sacerdos communicet: non enim decet, cum sacerdos praesens est, diaconum e proprio sumere, et communicare; praeter calicem, quem ipse bibit, neque sacerdos bibendum ei tribuit.

Severi.

Cum celebrat sacerdos, et ponit odores, dicat populus - Credimus -. Deinde orat erectus, et dat pacem, ac signat populum tribus crucibus, dicens - Et erunt miserationes Dei -. Tum accipit particulam, et eaque calicem consignat tribus crucibus, inquiens. - Ut uniat, et sanctificet, et convertat mixtum, quod in hoc calice est, in salutarem ipsius Christi Dei nostri sanguinem in remissionem peccatorum etc. - Deinde recitat orationem to - Pater noster, qui es in caelis - et rursus orationem, et dat pacem. Deinde dicit orationem super populum, deinde pacem, et signat populum in to - Sit gratia -. Tum diaconus - Cum timore intueamur. - Sacerdos - Quae praesantificatae sunt sanctificationes sanctis. - Et attollat mysteria. Populus -. Unus pater. - Deinde communionem accipit, et dat, revertitur, orat: gratiarum susceptio: oratio super populum, deum obsignat, dicens - Benedic nobis omnibus -.

Directio.

Scias quod in oblatione supra calicem facit cruces, et hic dum fran-

git, ipsum sanguinem particulâ tangit, cruces faciens.

CAPUT V.

De ieiuniis, festis, et orationibus.

In eo sunt sectiones quinque.

SECTIO I.

De canonibus apostolorum, patrum, et doctorum.

Apostolorum.

Siquis clericus deprehendatur ieiunare die dominico, aut sabbato, praeter unum sabbatum annunciationis, deponatur.

Siquis episcopus, aut presbyter, aut subdiaconus, aut lector, aut psalter, non ieiunaverit ieiunium quadragesimale, aut feria sexta, aut feria quarta in hebdomada, deponatur.

Si autem secularis fuerit, qui non ieiunet, separetur, nisi aegritudine detineatur.

Basilii Gangrae.

Si quis ob religionem imaginariam in die dominico ieiunaverit, sit anathema.

Si quis religiosus praeter necessitatem corporalem superbiat, et ieiunium, quod communitati commendatum est, solverit, quasi perfectus fuerit, neque egeat ieiunio, sit anathema.

Directio.

Cum solutio ieiunii permissa sit a canonibus apostolorum die dominico, et sabbato, ob additamentum, quod factum fuit, sabbati passionis in fine, fas non est, nos in matutino manducare incongrue: sed in honorem ieiunii sancti, tempore horae tertiae stemus in oblatione, et perficiamus oblationem in

omnibus eius partibus, non festinanter prope meridiem egrediamur ab ecclesia: nam ieiunium usque ad vespertas, computatum est ieiunium: et ne ieiunantes usque ad meridiem, ieiunium servasse existimemus.

Laodiceae.

Fas non est in ieiunio quadragesimali hebdomadam ultimam in feria quinta mysteriorum solvere, et totum ieiunium vilipendere, sed debemus totum ieiunium ieiunare, comedentes arida.

Non licet in ieiunio quadragesimali oblationem offerre, praeterquam die dominico, et sabbato solum. Non debent in ieiunio quadragesimali fieri convivia, aut natalitia.

Nefas est in ieiunio quadragesimali natalitia celebrare, sed memoriam martyrum celebremus die dominico, et sabbato.

Directio.

Festum annunciationis quocumque die occurrerit, celebrat ecclesia: pariter autem et feria quarta dimidii ieiunii sacrificium offerimus.

Timothei patriarchae.

Mulier quae pepererit in hebdomada magna passionis, conceditur, ut bibat vinum, si voluerit: et similiter omnibus infirmis.

Iacobi Edessae.

Potestatem non habet presbyter licentiam concedendi saeculari, ut bibat vinum cum amico suo in ieiunio quadragesimali.

Sacerdotes ne coaete, sed voluntarie ieiunent: nulla enim merces est in eo, quod vi peragitur.

Christianus non potest solvere ieiunium magnum, antequam sumat oblationem mysteriorum, et annunciatio-

nis, et dominicae magnae resurrectionis, si in loco sit, in quo reperiantur sacramenta: si autem in loco sit, in quo non reperiantur sanctificationes, solvat, quoniam hae sanctificationes, et quotidianae unum sunt.

Directio.

Si spem habeat, sibi post paucos a resurrectionis dominica dies, parandas fore sanctificationes, ne solvat ieiunium, quoad communicet. Quod si spes ei non affuisset, eodem resurrectionis die solvat in spe fidei.

Cyriaci patriarchae.

Presbyter, aut diaconus, aut fidelis utriusque sexus, qui excessit aetatis annum 20, non potest ieiunium feriae quartae, et sextae in hebdomada solvere, exceptis diebus illis 50. pentecostes, praeterquam si fuerit infirmus, aut angustatus, aut vi aliqua detentus, aut mulier sit gravida, aut lactans.

Nemo fidelium utriusque sexus potest ieiunare die dominica aut sabbato, praeterquam ex causa necessitatis, excepto uno sabbato annunciationis.

Omnis fidelis utriusque sexus, qui non ieiunaverit ieiunium quadragesimale, separatur ab ecclesia: et similiter ille, qui biberit vinum, aut speciem vini, ab anno aetatis 20. et ultra.

Directio.

Tempore nostro Syri et Graeci non solvant ieiunium omni feria quarta, et sexta pentecostes, sed solum hebdomadae in albis.

Iohannis patriarchae.

Memoriae, et exequiae celebrandae non sunt in ieiunio quadragesimali, sed fiant in dominica, et sabbato.

Illi, qui comedunt carnem feria

secunda, aut quarta, vel Libunt vinum in ieiunio magno, arceantur.

Directio.

Neque ova, aut lac, aut caseus comeduntur in feriis quarta, et sexta: a vino autem, et piscibus solum in ieiunio magno abstinere debent fideles. Religiosi vero etiam ab oleo abstinent.

Diebus ferialibus ieiunii magni christiano non licet solvere ieiunium ante horam nonam.

In diebus vero sabbatorum, et dominicarum, atque in aliis ieiuniis omnibus, in meridie.

Die quarta et sexta fidei non licet ante solis occasum vetitis cibis pollui. Et si neque vespere solvat homo ab continentiam, idque differat ad matutinum, aequius erit, eo quod a luce coeperit Deus in creatione, et non a tenebris, ut in libris nostris investigationum confirmavimus.

SECTIO II.

De numero dierum ieiunii.

Directio.

Quinque ieiunia, ultra ieiunium feriae quartae et sextae, ieiunamus in toto anno.

Ieiunium magnum quadragesimae,

Et illud apostolorum,

Et illud migrationis Deiparae,

Et illud nativitatis,

Et illud Ninivitarum.

Et ieiunium quidem quadragesimale intra 48. dies perficitur, et ipsi hi octo dies causa hebdomadae passionis, in qua magis debemus castigare corpora nostra, adiuncti fuere; alias in feria sexta quadragesimae terminatur ieiunium. Alii dicunt, nos ieiunare ultra 40. dies propter sabba-

ta, et dominicas, in quibus solvimus ieiunium: alii vero id negant, sed ex diebus anni, inquit, decimam partem, quae est 36. dierum cum dimidio segregamus Domino per ieiunium nostrum: eo quod a vespere diluculi feriae secundae ieiunii, usque ad matutinum dominicae resurrectionis perficiatur quantitas, detractis sabbatis, et dominicis, in quibus solvimus; et propterea dixit sanctus Clemens in libro suo illo secundo, quod solutio paschatis post sabbatum sit in media nocte, ut etiam decima horum quinque dierum complementi anni rursus impleatur. Nos autem causam illam primam solum agnoscimus, et confirmamus.

Directio.

Ieiunium apostolorum a feria secunda post pentecostem usque ad diem 29. iunii, idest festum principum apostolorum, observamus. Nonnulli autem a feria secunda sequenti observant, cum sabbatum, quod subsequitur, dominicam pentecostes, instar illius in albis reputent. Orientales vero a feria secunda post pentecostem usque ad complementum 50. observant, festum apostolorum, quod in medio est, transigentes in ieiunio. Multi autem festum aliquando non celebrabant; cur enim non reperiuntur canones eorum apud ipsos? Et propter hoc ieiunium Iohannes Stylita interrogans religiosissimum Iacobum Edessae, responsum accepit: dixit nimirum: haud ex necessitate fit hoc ieiunium, alias reprehensibilis esset quicumque ipsum non ieiunaret. Et fortasse ob illud, quod dixit Dominus noster apostolis suis - Filii thalami non possunt ieiunare, quanto tempore cum

ipsis est sponsus: venient autem dies, in quibus sponsus auferetur ab eis, et tunc ieiunabunt. Et quia ascendit Christus, ac venit Spiritus, coeperunt apostoli ieiunare ipsum, ac in morem transit, licet non scriptum sit. Verum ego novi in oriente viros ascetas, qui in toto anno septenis hebdomadis ieiunant, et septenis manducant, et bibunt, donec occupant ieiunium illud magnum. Haec omnia verba sunt religiosissimi Iacobi.

Directio.

Ieiunium Deiparae a die prima augusti usque ad decimam quintam diem eiusdem colimus; et eum festum celebramus, solvimus abstinentiam.

Ieiunium nativitatis ascetae a die decimaquinta novembris per 40. dies observant, et saeculares in occidente a die decima decembris, idest duabus hebdomadis; et in oriente a die prima decembris observant.

Ieiunium Ninivitarum a feria secunda, quae tribus hebdomadis praecedit magnum ieiunium usque ad matutinum feriae quintae eiusdem hebdomadae observamus, idest tribus diebus perfectis, et aliqui usque ad matutinum sabbati.

Initium ieiunii magni est feria illa secunda, quae proximior est synodo, quae habetur inter diem secundam februarii, et octavam martii ante ipsam, vel post ipsam.

Persae.

Fidelis, qui degit in regionibus barbarorum, et nescit initium magni ieiunii, incipiat a die 20. februarii, et absolvat die 20. aprilis, addendo scilicet decem dies; et postea oret, atque die dominica, quae proximior est huius spatio, sive antecedit, sive sub-

sequatur ipsum, solvat ieiunium, et festum agat, etiamsi non sumat oblationem.

SECTIO III.

De ordine festorum, et observantia dierum dominicorum.

Ex didascalia Adaei apostoli
unius e 70.

Anno 339. Graecorum, die 4. iunii in complemento pentecostes, cum glorificarent apostoli Deum in caenaculo, ubi fecerant pascha, descendit super eos spiritus sanctus, et docuit eos ordines, et leges, et ipsi imposuerunt eas illis, qui consenserunt praedicationi ipsorum (1).

Apostolorum.

Die dominica fiat ministerium, et lectio librorum sanctorum, et oblatio, quia die dominica in fine apparebit.

Constituerunt rursus, ut die sexta ianuarii ageretur festum epiphaniae, et post 40 dies ieiunii recolerent passionem, et resurrectionem. Et post 40. dies a resurrectione, ascensionem Domini nostri (2).

Eorundem.

Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus diem sanctum paschatis cum Iudaeis celebraverit, deponatur.

Synodi cap. 65.

Si quis clericus, aut episcopus cum Iudaeis ieiunaverit, aut festum egerit, aut susceperit honorem festivitatum eorum, deponatur.

Laodiceae 29.

Non licet fidelibus sabbato feriari

iudaice, sed operentur eo die, et diem dominicam praecedant atque honorent, et si fieri potest, ferientur in ea tanquam christiani.

34. Nefas est fidei relinquere martyres veros Christi, et ire ad martyres falsos, qui ex haereticis sunt.

55. Nefas est christianis relinquere ecclesias Dei, et aedificare templa in nominibus angelorum, et facere in eis congregationes reprobatae, haec enim est religio idololatrica latens.

37. Fas non est a Iudaeis, aut ab haereticis nos recipere ea, quae mittuntur in festo, atque una cum ipsa festum agere.

38. Fas non est accipere azyma a Iudaeis.

39. Nefas est cum ethnicis nos festum agere, et communicare atheismo eorum.

Antiochia 4.

Quicumque transgreditur definitionem synodi sanctae nicaenae, de festo sanctissimo passionis salutaris dubitans, et secessionem faciens, cum Iudaeis festum paschatis celebrat, anathema sit.

Iacobi Edessae. /

Tempore horae nonae peragimus festum positionis genu, et licet hora tertia recubuerit Spiritus super apostolos, cum non possimus perficere omnia simul, oblationem inquam, et officium positionis genu, ac verbum catecheseos de hac re; hora tertia, dum facimus oblationem discedit populus, et dimittitur, et tempore nonae redit ad ec-

(1) In margine legitur: „Didascalia Adaei ad Edessanos et reliquos, anno Graecorum 339. die 14. mensis iunii, die dominica, quae fuit complementum pentecostes in iunio lunari, 15. maii solaris. (2) In margine. „ In alio exemplari. Et postea ieiunium 40. deinde passionem, et resurrectionem

clesiam, et audit catechesim convenientem.

Eiusdem.

Festum ingressus Domini nostri in templum, quadragesima die post eius nativitatem corporalem, non est notum in omnibus civitatibus, verum illi, qui ipsum celebrant, recte faciunt: multi enim neque ordinem quidem positionis genu sciunt, aut perficiunt.

Eiusdem.

De abstinentia diei feriae sextae ali opere et labore manuum, nihil traditum accepimus a sanctis apostolis, sed solum ieiunium, ministerium, et lectionem sacrarum scripturarum; similiter et in feria quarta.

Eiusdem.

Vera non est opinio, quae circumfertur de Georgio martyre, quod scilicet sententiam Arianorum foveret: haec enim sententia apparuit, postquam cessavit persecutio Christianorum: Iulianus autem apostata, licet persecutus fuerit, id tamen non manifesto impetu, sed in occulto fecit. Porro historia eius, quae circumfertur scripta, plena est detrimento vano, et perturbationibus insanis, ac verbis mendacibus, quae martyres eloqui non decet, neque Christus, qui coronavit eos, deseruit eosdem ut ita agerent, aut paterentur, aut aliis casibus supponerentur.

23. Non possunt licite fideles vendere, et emere quidpiam die sancta dominica, et in festis dominicis, ne rem quidem aliquam simplicem: neque in illis quisquam gradiatur per viam, nisi fuerit in loco deserto, aut in operibus necessariis, aut sub violentia praesidium, aut aliis casibus.

28. Nemo potest hospitium domi

praebere extero homini qui non observet diem dominicam, et aliorum festorum.

Leo.

Rex fidelis valde honoravit diem dominicam, et legem posuit, ne quis apprehendat hominem in die dominica, et instituat quaestionem de ulla re saeculari, non debitorum actionem moveat, neque accusationem contumeliae, sed quisque cum quiete, et sedulitate congregetur in ecclesia Christi ad orationem, et precationem, quin timeat creditorem, aut iudices, aut ministros eorum, qui sunt ex ordine cohortis.

sectio IV.

De ordine benedictionis aquarum.

Iacobi Edessae.

Ordo benedictionis aquarum olim prorsus non memorabatur in ecclesia Dei, quemadmodum neque hodie Alexandriae, in Aegypto illius memoria est. Cum autem observari coepit, unam tantum orationem dicebat sacerdos super aquas. Postea sanctus Proclus episcopus unius e civitatibus Cypri addidit, et composuit orationem illam magnam, cuius initium - magnus es Domine -. Deinde S. Epiphanius archiepiscopus Cypri addidit illud - Ut conteratur caput draconis homicidae -. Et postremo addiderunt patres quatuor orationes, et sanxerunt, ne illis additio, aut diminutio fieret.

Eiusdem.

Non permiserunt patres sancti, ut assumantur voces sacrificii divini, aut aliorum ordinum mysticorum ecclesiae, et dicantur in hoc or-

dine: neque enim omnia omnibus conveniunt, neque addere decet verba futilia, quae neque congruunt, neque requiruntur.

Eiusdem.

Orat sacerdos orationem suffitus, et adiungit orationem to - Deus ille magne. - Deinde exclamat diaconus ad populum, ut orent, ac petant a Domino, ut det gratiam suam aquis istis. Deinde orat sacerdos orationem to - Creator aquarum. - Deinde dat pacem. Postea orat orationem illam magnam to - Magnus es Domine. - Postremo obsignat aquas cruce veneranda, et haurit ex eis totus populus, et canunt ter - Sanctus es Deus. - Haec solum tradiderunt nobis patres sancti.

Georgii.

Multi enim contempserunt acolythiam primam benedictionis aquarum ob simplicitatem eius, et aliam ordinarunt canonibus incongruis: neque sciunt, quod quemadmodum sublimius est mysterium sacrificii divini pane benedictionis, et illud myri illo unctionis, ita illud baptismi hoc benedictionis aquarum. Ergo post mysterium primum noctis, lectis congruis lectionibus, unusquisque procedat ordinatim, tenens cereum, et unus e diaconis ferat amphoram super pectus suum, et psallant, ac pergant, quoad perveniant ad locum, in quo benedicuntur aquae, et oret sacerdos orationem to - Miserere mei - et ordine dicat, ac perficiat ea, quae dicta sunt.

SECTIO V.

De oratione.

Adaei I.

Constituerunt itaque apostoli - ad orientem orate - quia ab oriente apparebit Dominus in fine.

Pauli.

Omnis fidelis utriusque sexus mane, ubi e strato surrexerit, antequam opus ullum agat, ablutus oret.

Fidelis cum audiret, aut cum haeretico, ne domi quidem oret.

Orationem perficite mane, quia illuminavit Dominus: et hora tertia, quia in illa iudicatus est: et hora sexta, quia in illa crucifixus est: et hora nona, quia in ea omnia tremuerunt, et commota sunt. Vespere propter quietem noctis: et in galli cantu propter horam, quae annunciat adventum diei.

Directio.

Doctores aliam quoque orationem protectionis addiderunt propter septenarium numerum, septies siquidem in die laudavi te, David dixit. Saeculares autem qui septies orare non possunt, ter orent, uti et David quoque aliquando. Ego quidem Deum invocabo, et Deus redimet animam meam: vespere, et mane, et meridie. Similiter etiam Daniel: et fenestrae quippe apertae erant caenaculi sui contra Hierusalem, et tribus temporibus in die procumbebat in genua sua orans, et confitebatur coram Deo suo, quemadmodum faciebat antea.

Laodiceae.

Non oportet in conventu psalmos continenter dicere, sed inter singulos psalmos fiat lectio.

Persarum.

Omnis presbyter, qui in civitate existit, nec aegrotus est, si tempore orationis non fuerit praesens cum sociis suis, deponatur. Similiter diaconi et subdiaconi.

Rabulae.

Sint perseverantes in oratione, et diligentes in ministerio omnes filii ecclesiae, nec cessent ab horis orationum, et psalmodum nocte, et die.

Cyriaci patriarchae.

Presbyter hebdomadarius in ecclesia dormiat nocte per totam hebdomadam, et adimpleat ministerium suum praecipuum, et ille: qui contendit, deponatur.

Iacobi Edessaer.

Si contingat, ut tempore orationis matutinae, et vespertinae non habeas suffitus, o sacerdos, perfice orationes tuas sine suffitibus, quoniam acceptantur; et quamvis sine suffitibus dicas cantus, qui dicendi praescribuntur super suffitus, in hoc non est defectus: suscipit enim Dominus sine igne, et sine suffitibus.

Presbyteri non debent dicere, et proferre super suffitus plures orationes, sed unam, tamquam in aedificationem populi.

Cyriaci Amidae.

Consuetum non est in regionibus nostris, ut diaconi legant evangelium in ecclesiis, et monasteriis: et consuetudines novas eos invehere nolumus: scriptum est enim, ne transgrediaris terminum antiquum, quem constituerunt patres tui.

Directio.

Fidelis, sanus corpore, perfectus

statura, qui relinquit orationem, et non orat, accusetur apud aliquos.

Directio.

Omnis fidelis, qui vult orare, stet facie ad orientem versa, et manus suas complice super pectus suum, et colligat cogitationes suas, ac dicat - Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus fortis. - Et inclinet caput suum, ac adoret, humerum suum incurvans. Tum erigat se ipsum, et cruce se ipsum signet a fronte ad pectus, et a sinistra ad dexteram suam. Deinde dicat - Pleni sunt caeli, et terra laudibus tuis. Gloria in excelsis. - Et similiter etiam modo adoret bis, et cruce se signet, deinde dicat - Benedictus, qui venit, et veniet in nomine Domini. Gloria in excelsis. - Et adoret, ac crucem formet tertia vice, tum dicat - Sanctus es Deus - usque ad - miserere mei. - Et ponat genu, ac suum caput deducat in terram, et cum surgit, crucem signet, idem repetens: et procidat, ac crucem signet secunda vice, et idem perficiat tertia vice, et cum surgit, erectus dicat - Domine noster miserere mei, Domine noster parce, et miserere mihi. Domine noster exaudi me, et miserere mei. Gloria tibi, Domine noster, gloria tibi Domine noster, gloria tibi spes nostra in saeculum. - Et adoret rursus una vice, ac dicat erectus - Pater noster, qui es in caelis. - Et in fine adoret rursus una vice, et crucem signet, et ita absolvitur oratio eius.

Et in diebus pentecostes (1) loco genuflexionum adoremus dumtaxat.

Et dum ingreditur ad ecclesiam,

(1) In margine - synodus Nicænae praecipit. -

in porta adoret, ac dicat - In domum tuam, Domine, ingressus sum, et coram benedictione tua adoravi, rex caelestis dimitte mihi quicquid peccavi tibi. -

Et procedat, ac stans coram altari, dicat - Sanctus, sanctus, sanctus, et perficiat tres adorationes dictas, ac benedictionem accipiat ab episcopo, aut a porta altaris, cum praesens non est episcopus, et eat, stet in loco suo consueto, et perficiat tres genuflexiones, ac duas adorationes ultimas dictas.

Et si sacerdos fuerit is, qui orat, in principio sui ministerii has tres adorationes perficiat, et postea dicat, et ordinem expleat, et postea perficiat has tres genuflexiones, et duas adorationes peragat, ac postea obsignet.

Directio.

A dominica resurrectionis usque ad dominicam ultimam octobris canones resurrectionis celebrantur in sancta ecclesia.

Et dominica prima novembris consecrationem ecclesiae.

Porro si feria quarta, aut quinta, aut sexta, aut sabbato, aut dominica prima incipit november, post consecrationem ecclesiae, renovationem ecclesiae oramus; postea, annunciationem Deiparae: deinde visitationem: deinde nativitatem Iohannis: postea revelationem Ioseph: postea ordinem, qui praecedit nativitatem: deinde nativitatem: postea laudes deiparae Mariae: postea occisionem infantium: postea Epiphaniam usque ad ingressum ieiunii Ninives. Deinde commemorationem sacerdotum, deinde defunctorum in communi, deinde Ca-

nae. Et in omnibus dominicis ieiunii miraculorum domini Iesu, et in decursu hebdomadarum nocte ac die, secunda et tertia *sit officium* paenitentiae. Quarta Deiparae. Quinta paenitentiae, et doctorum. Sexta crucis, et martyrum. Sabbato defunctorum: et oratio tertiae horae matutinae absolvitur, et meridiei in omni die communis; et nona defunctorum, et protectionis paenitentiae (*completorium*): et officia propria dominicarum, cum a dominica nova incipiant, primam secunda sequitur, secundam tertia etc. Et in diebus simplicibus primam quinta sequitur, et secundam sexta, et tertiam septima, et quartam octava, et vice versa.

Directio.

Quilibet fidelis, dum intrat in ecclesiam, et evangelium aut aliquis ex libris sanctis legitur, intra portam templi stet, et audiat, et postea oret.

Directio.

Caput suum aperiat, et inclinetur coram episcopo ille, qui benedicitur; et dum is ipsi superimponit manum, osculetur dexteram rursus. Et ita sacerdos, qui suffitum offert episcopo, intra palmam suam ponat cuspidem, et offerat coram eo, et cum accipit, osculetur dexteram eius: et ita diaconus, cum ponit episcopus suffitum in thuribulo, dexteram eius osculetur, et accipiat primum ab eo, qui ordinem dicit, deinde ab archipresbytero etc. Deinde redeat ad episcopum, ut denuo ponat. Et cum adluerit coram altari ter, similiter coram episcopo ter adoleat, et deinde osculetur dexteram eius: incipiat tunc offerre clericis, et populo, et cum absolverit, iterum coram altari ter

offerat thus, et coram episcopo ter, et benedictionem accipiat, ac suspendat *thuribulum*.

CAPUT VI.

De sepultura defunctorum.

In hoc sunt sectiones duae.

SECTIO I.

*De ministerio erga defunctos, de involu-
tione cadaverum in sindone,
et de sepultura eorum.*

Dionysii Athenarum.

Episcopus congregat turbam sanctam; et si ex ordine sacerdotali sit ille, qui obdormiit, ponit eum ante altare: et si monachus sit, aut saecularis, apud hieration (1) venerabile deponit eum. Tunc orat orationem susceptionis gratiae: deinde legunt lectiones, et psallunt. Et postea dimittit archidiaconus catechumenos, et concionatur. Postea orat episcopus pro illo, qui obdormiit, et dat ei pacem tam ipse, quam praesentes. Postea mittit super eum unguentum, et orat pro omni homine communiter, et collocat corpus cum reliquis corporibus filiorum sui ordinis.

Pauli.

Perficiatur dies tertia illorum, qui obdormierunt, cum psalmis, et orationibus propter illum, qui tertia die resurrexit.

Et die nona ad recordationem vivorum, et mortuorum.

Et die trigesima, quia Moysen sic luit populus.

Et in fine anni, die scilicet anniversaria, et dentur ex eius bonis elec-

mosynae pauperibus ob memoriam eius, siquidem castus fuerit; nam si praevaricator fuerit, licet illa, quae sunt in universo mundo, dederis pauperibus, nihil ei proderis.

Adaei.

Constituerunt apostoli, ut illorum, qui exeunt ex hoc saeculo cum testimonio bono, et tribulationes passi fuerint propter nomen Domini nostri, memoriam agatis in die interfectionis eorum.

Iohannis Telse.

Reprehensibiles non sunt fideles causa ministerii, quod ab haereticis peragitur erga defunctos eorum (2).

Fidelis, qui inter haereticos decedit, siquidem sacerdotes orthodoxi non adsint, haeretici orent super eum: haud enim decet, ipsum sepeliri absque ministerio. Multa namque ex hoc manant.

In sepulchro haeticorum homo fidelis non sepeliatur, quoties reperitur sepulchrum fidelium.

Directio.

Fas non est, fidelem sindone involvi ab haereticis: et si fuerit necessitas, nec adfuerit sacerdos orthodoxus, sepeliatur a fidelibus dumtaxat.

Iacobi Edessae.

Non est canonicum abluere defunctos. Neque S. Dionysius quidpiam simile praecepit. Sed ulceratos domini eorum saepe laverunt, et aliquando aromate purificarunt corpora eorum. Et in locis multis usurpata fuit haec consuetudo: initio evangelicae praedicationis cum exigui essent fideles, in ecclesia peragebantur ministeria super defunctos. Hodie autem quum

(1) In margine. - Domum sacerdotii.

(2) Non est haec Catholicorum sententia.

multipliati sunt, necesse non est ut deportentur in ecclesiam, sed in domibus, ac vicis, saepenumero fiunt super eos ministeria. Verumtamen die secunda, aut tertia consueverunt domesticorum eorum ad ecclesiam convenire, et oblationem facere, et sacerdotes, qui sepelierunt, honorare.

Haeretici, qui desedunt, a propriis sacerdotibus deducantur, et sepeliantur. Et si non adfuerint sacerdotes, eos deducimus. Et si postulent oblationem, detur eis (1).

Ex humana charitate possunt ire clerici, et monachi e nostris cum comitatu haeticorum inter saeculares, etiamsi (an *dummodo*?) non canant. Nec quidquam obest, si cant mulieres fideles cum comitatu ethnicorum, Haranitarum, aut Iudaeorum; aut illi eant cum comitatu nostro.

Persarum.

Fideles ne condant defunctos suos cum supellectile pretiosa, vivos enim damnificat, et mortuis non prodest.

Episcoporum, sacerdotum, et monachorum decedentium facies, ac manus, et pedes dumtaxat laventur.

Saecularium autem totum corpus, viri vero viros lavent, et feminas feminas abluant.

Directio.

Adventante hora, faciem defuncti in orientem vertant, et zona ipsum ligent, ac manus eius super ipsius pectus alligent, ac praecipiant ei, ut repetat (*sive pro eo dicant viventes*) - Credo in unum Deum patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. - Et cum decesserit, claudant oculos eius. Et si fuerit episcopus, aut sacerdos,

aut diaconus, aut monachus, in templum deducant eum cum hymnis, et luminaribus, et tria ministeria psalmorum perficiant super eum, et postremo legant lectiones veteris, et novi testamenti et evangelii. Et postea introducant eum ad altare, et circumferant ter dicentes - Mane in pace, altare sanctum. Mane in pace, ecclesia et clerus universus; in ecclesia, in qua ministravi, pax regnet in te. - Postea orat sacerdos orationem, quae super unguentum est, et proicit super pectus eius, cruciformiter tribus vicibus dicens - Ad quietem ex laboribus, et ad liberationem ex afflictionibus, et ad suavitatem, quae cum sanctis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. - Deinde condunt eum cum libris, neque spoliant eum tunica ipsius inferiore, et vestiunt eum phaina, ac demittunt in sepulchrum, faciem versam habentem ad orientem. Et si saecularis fuerit, domi ministerium super ipsum perficiunt, et in sepulchrum deducunt, ac condunt, et pulvis loco unguenti prolicitur super lintamina, super faciem eius, ac pectus eius, et pedes eius.

Directio.

In oriente mos obtinet, ut in sepultura sacerdotum, dum legitur homilia, sacerdos ingreditur, offert mystice, et cum siletur, extollat vocem suam in oratione to - Pater noster, qui es in caelis -. Et dum populus communicat, dicunt psalmum, et legunt lectiones.

Directio.

Puer, quae a abortivum edit mi-

(1) Quaedam communio in sacris officiis cum haeticis vitiose approbatur videtur in hoc capite.

lier, si perfecta fuerit configuratio eius, cum oratione sepeliatur; at si secus, minime. Audiendi vero non sunt illi, qui dicunt, faciendam non esse orationem super eum, quod baptizatus non fuerit. Oportet enim id fieri, quia filius est fidelium, et baptismum habemus novissimum, quo baptizantur, qui hic baptizati non sunt (1).

SECTIO II.

De officiis pro requie, et threnis illegitimis, et commemoratione eorum, qui alterius sunt confessionis.

Pauli.

Presbyteri, et diaconi vocati ad memoriam defunctorum cum eutaxia comedant, nec vinum bibant ad ebrietatem, similiter et saeculares.

Gangrensium.

Si quis contempserit eos, qui epulum funebre pro fidelibus celebrant, et noluerit communicare conventui, anathema sit.

Laodicæ 27.

Sacerdotes, clerici, et saeculares vocati ad epulum funebre, non tollant partes, ne adspargatur ignominia ordini sacerdotali.

28.

Non oportet in templo Dei funebre epulum celebrare, aut comedere, aut accubitus sternere.

Persarum.

Clerici ad funebre epulum pauperum non eant; et ex epulo divitum comedentes, partes non tollant, ne ignominia afficiatur libertas ecclesiae.

Iacobi Edessæ.

Non oportet sacerdotes vocatos ad funebre epulum exigere quidquam, sed illud, quod praeparatum fuerit, comedant.

Cyriæ patriarchæ.

In domum quamlibet, in qua sit plangitibus, aut lamentatio, ingredi ante unum mensem expletum non licet clericis, aut fidelibus: neque licet oblationem fieri pro illo, qui decessit.

Presbyter, aut diaconus, qui reliquerit sodalitatem peregrini, et ad aliam ierit, non habet a Deo potestatem accipiendi exinde eleemosynam, neque alii ei dare queunt: similiter qui non ex porta domus ad portam sepulchri deducit ipsum defunctum.

Iohannis patriarchæ.

Feminae, quae cum cymbalis, et systris pergunt ad sepulchra, et ululant pro defunctis suis, arceantur ab ecclesia, et oblatione: quin immo neque possunt sacerdotes adesse, ubi haec peraguntur.

Ignatii patriarchæ.

Feminae, quae gentiliter threnos agunt super defunctos suos, et pergunt ad sepulchra cum cymbalis, systris, et saltationibus, admoneantur nequid huiusmodi faciant: et si non obdierint, arceantur ab ecclesia. Sacerdotes autem in comitatu non eant, in quo talia fiunt.

Persarum.

Illi, qui luctum agunt, in ecclesia, aut domi, sedeant cum omni quiete, et silentio, cum legitur iis doctrina, quae confirmat spem resurrectionis.

(1) Nescio quam fabulam sequitur hic Auctor.

Eustathii.

Prorsus et sine dubio pro catechumenis nondum baptizatis, qui decesserunt, aut pro haereticis, oblationem offerre non decet.

Lisii.

Nefas est sacerdotes orthodoxos celebrare pro haereticis memorias; sed si receperint pro eis quidquam, dicant solum - Deus pareat illi, qui obdormiit, et quiete eum donet (1) -.

Iacobi Edessae. /

Filii fideles dum volunt facere memoriam parentum suorum haereticorum, siquidem hi fuerint antistites haereseos, hoc facere non debent: at si e simplici populo fuerint, voluntati ipsorum relinquitur (2). Et S. Dionysius, ac Iohannes de ethnicis, et non de haereticis, locuti sunt, dicentes, quod non oporteat memoriam eorum fieri a fidelibus. An autem huiusmodi defuncti utilitatem capiant ex oblatione, an non, Deus solus scit. Machabaei autem pro fratribus suis, qui coacti, ethnici se fecerant, et Pheladius episcopus pro puella, quae decessit, cum esset inter cathecumenos, oblationem obtulerunt.

CAPUT VII.

De ordinibus sacerdotalibus.

Et in hoc sunt sectiones decem.

SECTIO I.

De hyparchiis (provinciis) et quod quisque suam vocationem teneat.

Nicaeae.

Quatuor sunt patriarchae iuxta numerum quatuor finium mundi.

Et caput magnum omnium ille, qui Romae: et cum eo ille, qui Alexandriae: et cum eo ille, qui Constantinopoli, ad quam Epheso translatus est patriarchatus, quaeque nova Roma vocata est: et cum eo ille, qui Antiochiae, qui universo orienti praefectus est. Et quia Hierusalem episcopatus fuit sub ditione metropolitae Caesareae Philippi, ab hodierno die, et deinceps honor patriarchatus quintus sit ei, servata metropolitae Caesareae sua potestate. Et metropolitae magno orientis data fuit potestas ex nunc, et deinceps, ut metropolitae, tamquam patriarcha, promoveat in oriente, et catholicus proclametur. Et cum praesens adest synodo occidentalium, supra omnes metropolitae cum patriarcha Hierusalem ordinatur sedes eius. Et Abyssinis data non fuit potestas, qua ipsi sibi promoveant patriarcham, sed patriarcha Alexandriae promoveat eis metropolitam, qui ipse episcopus solum ordinet, et in synodo infra illum orientis, et supra omnes metropolitae sedeat. Et aliquando metropolita Chusaeorum (*Aethiopum*) episcopus non ordinabat, sed ipse per se ipsum omnia, quae utilia populo erant, implebat. Et archiepiscopum Cypri insulae, cum decessit tempore hiemis propter maris tempestates, congregati omnes episcopi eius insulae, et iussu patriarchae Antiochiae constituent sibi metropolitam; nec potest patriarcha eis interdicere, ne viduae sint plures dioceses.

Apostolorum 9.

Episcopus benedicit, non benedi-

(1) Hunc morem Catholici non habent.

(2) Sic quoque nos catholicus est.

citur : chirotoniam facit , offert , baptizat : benedictionem ab episcopo accipit , nunquam vero a presbytero : deponit quemvis clericum , qui promeretur depositionem , episcopum autem solus non potest.

Apostolorum 13.

Episcopus non potest suam diocesim relinquere , et ad aliam transilire , nisi quando ampliorem utilitatem afferre potest per doctrinam iis , qui ibi sunt ; et hoc non a semetipso , sed multorum episcoporum vocatione , et cum magna supplicatione.

Apostolorum 34.

Episcopus non audeat extra terminos proprios facere chirotoniam , nisi voluntate dominorum gregum illorum : et si attentaverit , deponatur.

Antiochia 13.

Episcopus non potest ex una provincia aliam facere , et ordinare aliquos : et si audeat , irrita sint illa , quae ab ipso fient , ipsa autem deponatur.

46.

Episcopus vacans ne prosiliat in ecclesiam , in qua non est episcopus , neque rapiat sedem sine synodo plena , quae est illa , in qua est metropolita.

21.

Episcopus de loco in locum non transeat , neque cum a populo ducitur , neque cum ab episcopis necessitate compellitur ; maneat in ecclesia illa , quam ab initio a Deo sortitus est.

22.

Episcopus non potest chirotonias facere in grege non suo , nisi forte iussu episcopi gregis.

Apostolorum 35.

Si quis episcopus factus non susce-

perit ministerium populi sibi commissum , separetur , donec suscipiat : quod si is non suscipiatur propter duritiam populi , ipse populus contumax separatur.

Antiochia 17.

Si quis , accepta manus episcopalis impositione , non acquiescit , ut eat ad gregem sibi commendatum , non communicet quoad eat.

18.

Et si propter recusationem populi , aut aliam causam , quae ab ipso non sit , non iverit , hic honoris sit particeps , et molestiam non afferat ecclesiae , cui designatus est , et expectet iudicium synodi.

Ancyrae 17.

Episcopi , qui cum promoti fuerint , recepti a dioecesibus non sint , ad quas nominati fuere , si voluerint retinere sedem presbyteri , ubi fuerant ab antiquo , ne deiciantur ex honore : quod si turbent archiepiscopum , qui promovit eos , aut episcopos alios , etiam honor presbyteratus tollatur ab eis , ipsorumque damnatio publica fiat.

Chalcedonis 12.

Quia nonnulli per iussionem pragmaticae sanctionis unam provinciam duobus attribuerunt , ita ut exinde duo metropolitae sint in una provincia , definivimus , ut abhinc , et ultra quidpiam simile non fiat : et ille , qui attentat , et facit , cadat e gradu suo.

Directio.

Quando scissip fidei non sit , sed contingat eiusmodi dissidium ex obfirmatione voluntatis , et amore principatus , et duo patriarchae , aut metropolitae uni sedi promoveantur , ille primus ministret , et ultimus cesset. Quoniam

etiam Ursanius (*Ursicinus*) ille, qui super sedem romanam constitutus fuit, cessavit, et Damasus, qui ante eum promotus fuerat, ministravit, uti narrat Socrates in ecclesiastica historia. Et Maximus quoque Cynicus, qui promotus fuit Constantinopoli post Gregorium theologum, reprobatus fuit, uti confirmat canon tertius synodi patrum 450. Et Caianus archidiaconus, qui Alexandriae promotus fuit post Theodosium, similiter in exilium actus fuit a Iustiniano imp., et Theodosius sedit super sedem, uti notum facit Iohannes Asiae.

Iohannis patriarchae.

Synodus collecta in Caphartuta (*opido Mesopotamiae*) anno Graecorum 1180. mense februario octo quaestiones definivit.

Quaestio prima. Episcopi mattheiani (1) et monachi subditi sint, et obediunt Maphriano sedenti super sedem Tagriti.

II. Patriarcha Antiochiae non intret in provincias Tagriti cum potestate regiminis, nisi cum vocabitur: neque Maphrianus in illas Patriarchae.

III. Maphrianus cum convenerit una cum Patriarcha Antiochiae in eius dextera primus sedeat, et post eum proclametur, ac oblationem accipiat.

IV. Ne promoveatur Patriarcha sine consensu Maphriani, si vivus sit: alius possunt orientales promovere ipsi sibi Maphrianum. Propter illam autem quaestionem, utrum, Maphrianus ponat manum super Patriarcham, an praeses synodi, eligant occidentales duos episcopos, et duos orien-

tales, et ille, cui consenserint hi quatuor, ipse imponat manum.

V. Provincia Cardu, et Beth-zebeda ad Tagritum pertineat, et illa rursus Negransium Maadenorum, si consenserint Tali (*Arabes*).

VI. Solutio censurarum, quae inter orientales, et occidentales latae fuere.

VII. Dispensatio negotii trium episcoporum, quos ordinavit Maphrianus in provinciis Patriarchae.

VIII. Episcopus, qui abscinditur a Maphriano, sciat, se a Patriarcha quoque esse abscissum.

SECTIO II.

De congregationibus synodicis, et iudiciis, et accusationibus.

Apostolorum 31.

Episcopi noverint eum, qui princeps est ipsorum, et tamquam praesidem eum existiment, et sine eius voluntate nihil faciant, nisi solum in ditionibus propriis; quia ne ipse quidem faciat quidpiam sine voluntate omnium.

34.

Bis in anno congregetur synodus episcoporum propter dogma, et solutionem contentionum hominum ecclesiasticorum: in sabbato quarto pentecostes, et die 14. octobris.

Nicaeae 5.

In omni provincia bis in anno congregetur synodus, et quaestiones clericorum, ac saecularium, qui excommunicati sunt ab episcopo, discutiantur ante festum quadragesimale, et in autumno.

(1) De monasterio scilicet S. Matthei in monte Elphreho in Mesopotamia apud Niniven. *Assenan bibl. or. T. II.*

Antiochiae 9.

Episcopi, qui sunt in omni provincia, magnum agnoscant ipsum metropolitam, nec quidquam praestans agant sine eo, exceptis chirotoniis.

40. Bis in anno congregetur synodus, in hebdomada quarta pentecostes, et die 15. octobris: et vocentur omnes clerici, et illi, qui se inique laesos existimant, et eis ius dicatur. Sine metropolitano autem synodus non habeatur.

Apostolorum 77.

Episcopus, qui accusatur a fidelibus fide dignis vocetur ab episcopis: et si venerit, et confiteatur, cum reprehenditur, definiatur eius poena capitalis. Et si non venerit, secundo, et tertio vocetur, missis ad eum duobus episcopis, si autem et ita contempserit, deponatur.

78.

Ad testimonium adversus episcopum non admittatur haereticus; neque unus fidelis: dixit enim lex, quod in ore duorum, et trium testimonium stabit omne verbum.

27.

Episcopus, qui per pecunias obtinet gradum, deponatur una cum ordinatore suo, quemadmodum Simon quoque a me Petro.

29.

Episcopus, qui per principes saeculares ecclesiam obtinet, deponatur ille, et illi, qui communicant ei.

79.

Episcopus, qui hereditariam facit ecclesiam Christi, et fratri, aut filio, aut alii consanguineo confert gradum, separetur et inanis sit chirotonia.

Laodiceae.

Episcopi, qui vocantur a synodo, non contemnant, sed cant, et discant, et doceant, si aegroti non sint.

Constantinopolae.

Haeretici, et illi, qui sub accusatione sunt, non admittantur ad accusandum episcopum, antequam puros ac insontes se ipsos ostenderint. Et accusatio accepta coram episcopis omnibus provinciae fiat. Et si non possint episcopi provinciae purgare crimina, quae episcopo intentantur, tunc offerantur synodo magnae eiusdem provinciae scriptae accusationes. Si autem aliquis accusaverit episcopum, quasi ab illo oppressus fuerit, aut aliquid contra iustitiam ab eo passus fuerit, non examinetur eius persona, neque fides eius, sed examen mereatur eius sermo.

Antiochiae. 14.

Si autem fuerit dissensus episcoporum provinciae propter episcopum, qui indicatur, aliis quidem sententiam, aliis vero innocentem eum iudicantibus, episcopos proximos ex provincia alia vocent, qui cum ipsis rem confirment.

Si autem omnes illi, qui in provincia sunt, uno consensu unum decretum faciant adversus eum, qui indicatur, opus non habent, ut vocent alios, qui in provincia alia sunt: neque iudicatus ad iudicium aliorum provocet.

Ex libro primo Clementis.

Ordinetur episcopus, qui fuerit ab universo populo electus secundum voluntatem Spiritus sancti, irreprehensibilis scilicet, prudens, castus, mansuetus, humilis, sine sollicitudine, vigil, non pecuniae cupidus, non litigiosus, benignus, doctor, qui non mul-

tiplicet loqui superflua: amator bonorum, amator laboris: postquam autem steterit, rursus ieiunet tribus diebus toto anno. Tribus autem hebdomadis post sui promotionem ieiunium servet secundum numerum octodecim graduum excelsorum, per quos transit Unigenitus, cum venit ad passionem. Reliquo autem tempore ieiunet secundum virtutem suam; carnem autem omnino non comedat.

4.

Episcopus depositus si audeat ministrare, amplius spem non habeat restitutionis, aut locum apologiae in synodo alia; sed deiiciatur cum illis, qui eius depositionis conscii communiant ei.

11.

Si quis episcopus praeter voluntatem metropolitae eat ad regem, et eius auribus molestiam inferat, obijurgetur, et eiiciatur a communione, et ab honore, quem habebat.

23.

Episcopus non potest dignitatis suae heredem constituere, licet sub vitae finem; sed synodus constituat illum, qui dignus sit, postquam ipse mortuus fuerit.

Philoxeni Mabugi.

Novitas, quae conturbat fidem, anathema est: et administratio, quae ecclesiam erigit, et pacat, opus bonum est, in quo et Deus acquiescit: ac testatur Paulus beatus, qui dicit - Fui cum Iudaeis, ut Iudaeos lucrificerem: et iis, quibus lex non non est, fui sine lege, cum essem Deo sine lege, sed in lege Christi, ut illos quoque, qui sine lege sunt, lu-

crificerem. - Rursus autem et dum Galatas, qui circumcisi fuerant post fidem, increpat, ac dicit - Si circumcidamini, Christus nihil prodest vobis. Ipse tulit Timotheum, et circumcidit eum propter Iudaeos, qui erant in regione illa, noverantque patrem eius, qui fuit Hieremias. Similiter et patres sancti indulgentes susceperunt multos haereticos, et delinquentes, quemadmodum concesserunt Meletio, qui ab Arianis ordinatus fuerat, ut totius Antiochiae patriarchatum gereret. Et de illis duobus episcopis, qui ordinati fuere adversus Gregorium episcopum patrem Gregorii theologi, ipse theologus dixit - Eos uti fratres complexi sumus, et non avertimus faciem nostram ab eis, tamquam ab inimicis. - Et Iohannem Antiochiae, ac XXXVI. episcopos eiusdem socios, qui cum sub depositione sancti Cyrilli essent, praesumpserant ministerium peragere, sanctus Cyrillus denuo suscepit, cum haeresim anathematizarunt in manu Acacii Alepi. Praeterea multi etiam orientales, qui ab Eudoxio ariano peruncti fuerant, suscepti fuere ab orthodoxis sine nova unctione, et sanctificatione. Sanctus etiam Severus (1) propter pacem ecclesiae vetuit, ne episcopi, et presbyteri, ac diaconi, qui redeunt ab haeresi Dyophysitarum iterum ordinarentur, aut baptizarentur: sed postquam anathematizassent haeresim illam, ex qua redierant, et inplissent tempus poenitentiae suae, starent in suis ordinibus, et in suis gradibus ministrarent.

(1) Monophysitam ac prodit hinc Philoxenus.

SECTIO III.

De chirotoniis pontificalibus.

Apostolorum 1.

Episcopus itaque chirotoniam accipiat a duobus, aut tribus episcopis.

Simonis Cananæi 3.

Si quis ordinetur episcopus ab uno episcopo, deponatur ordinator, et ordinatus. At si urgente persecutione, aut alia causa, episcopi advenire nequeant, libellum consensus ab eis referat, et ab uno ordinationem accipiat, et id quidem propter necessitatem.

Nicaenæ 4.

Episcopus, si non fuerit tempus difficile, aut necessitas, quæ urgeat, aut longitudo viæ, ab omnibus episcopis, qui in provincia sunt, ordinetur: alias omnino tres convenient simul, et illi, qui longe positi sunt, eligant cum eis, et consentiant per scripta. Eorum autem, quæ fiunt, confirmatio a metropolitæ detur.

Antiochiæ 49.

Episcopus chirotoniam non accipiat absque synodo, et præsentia metropolitæ provinciae. Hic autem per epistolam vocare debet, ut secum convenient omnes filii ministerii provinciae. Et si omnes non possunt confluere, at plerique eorum omnino accedant, aut scripta consensus mittant: et ita cum præsentia multorum, aut consensu eorum fiat ordinatio: aliter autem non debet confirmari chirotonia.

Laodiceæ 12.

Episcopus cum scrutinio synodi ordinetur, ille videlicet, qui a multo tempore est probatus in fide et rectitudine morum.

Non permittitur populo electiones eorum facere, qui ad sacerdotium provehendi sunt.

Dionysii Athenarum.

Episcopus, cum perficitur, in genua sua procumbit coram altari, ponentibus diaconis super caput eius scripturas quæ a Deo traditæ sunt: accedunt manus episcopi, et signaculum crucis, et proclamatio sancta cum pacis perfectæ datione.

Directio.

Episcopi, non autem diaconi, imponunt evangelium temporibus nostris supra caput vocati.

Iohannis scholasticus.

Proclamatione autem, eam illa quæ fit super episcopum - pro patre nostro sancto tali - episcopus proclamatur. Et super presbyterum - pro tali presbytero - Et super diaconum - pro fratre nostro tali - diaconus proclamatur. Illa rursus proclamatio - quod gratia divina promoveat talem sic et sic.

Directio.

Si presbyter fuerit, qui vocatur a metropolitæ, aut catholici, aut patriarchæ gradum, tota synodus genuflectat ei, ac dicat - spiritus sanctus vocat te ad ministerium sic, et sic - Et ubi processit, ac dixit - consentio, et munus excipio - in genua procumbit, et totum ministerium episcopatus super ipsum perficitur: et in loco episcopi metropolitæ, aut catholici, proclamatur. Super patriarcham præcipue dum attollitur evangelium supra caput eius, oratio illa, quæ in libro quinto Clementis est, dicitur: qui ostendisti Abraham, et illos reliquos patriarchas, fideles tuos placatores, Moysen, et Aaron, et Elea-

zarum, et Phinees. - Et si episcopus est ille, qui ad honorem metropolitae offertur, per scripta systatica synodi perficitur dumtaxat, et non per secundam impositionem manus.

Et si episcopus ad catholicum, aut patriarchatum praesentatur, aut catholicus ad patriarchatum, ne procumbat, sed stet coram altari indutus ordine suo postquam per positionem genu a synodo vocatus fuit: et oret praeses synodi inclinationem to-Emn-dationem a pollutione -. Et attollat vocem suam - Et suscipe catholicum, aut patriarcham -. Deinde praedicet unus episcoporum - Gratia divina -. Deinde circumgessent eum super sedem, tribus vicibus dicendo - Axios-. Deinde legatur evangelium pastoris boni. Postea oret praeses synodi inclinationem susceptionis gratiae, et convertatur ad occidentem, et apprehendat ipse, ac episcopi cum vocato hastam, quisque in suo ordine; et deinde elevent manum eius supra omnes. Exclamet praeses synodi - virgam fortitudinis.

Didascalia.

Presbyteri sint apud vos doctores scientiae Dei: et suscipite ab eis verbum fidei rectae, et doctrinam sanam, quam annunciant vobis.

Basilii.

Presbyter non sit ille, qui non scit recte verba librorum divinatorum.

Basilii.

Presbyter, qui vociferatur, et perierat, corripiatur; et exeat, ne forte perdat animam suam, et appareat sine disciplina, sitque causa audaciae aliis.

SECTIO IV.

De potestate propria presbyterorum.

Simonis canananei.

Presbyter benedicit eum, qui subest sibi, et non benedicitur: benedicitur autem ab episcopo: et benedicitur item a presbytero socio suo, et hunc vice versa benedicit. Chirotoniam non facit, neque deponit illos, qui sub ipso sunt, sed solum separat eos, si santes sunt.

Petri et Pauli.

Hoc communiter nos omnes admonemus, ut unusquisque in ordine, qui ipsi datus fuit, maneat, neque confundat ordinem, et gradum rapiat, ac Deum ad iram provocet, quemadmodum et illi domestici Coreh, et Hozia rex, qui absque Deo rapuerunt sibi principatum sacerdotii: et illi quidem igne conflagrarunt; hic autem fuit leprosus, quoad usque mortuus est, et sedit domi suae in occulto. Etiam super Saul, qui absque Samuele propheta et principe sacerdotum sacrificavit, venit peccatum, et maledictio. Non docet ergo presbyteros chirotonias facere, quia durum est eis contra stimulos recalcitrare. A Moyse enim principe sacerdotum positi fuere et sacerdotes, et levitae: et a Salvatore nostro nos duodecim apostoli: et ab apostolis ego Clemens, et ego Iacob; et ab omnibus vobis presbyteri et diaconi, et subdiaconi, et ct lectores.

Apostolorum 14.

Si quis presbyter, relinquens locum suum, ad alium iverit, praeter voluntatem episcopi, deponatur.

15.

Quod si ille episcopus, apud quem est, quasi pro nihilo reputet censuram eius, et eum suscipiat, ipse quoque separetur.

Nicaeae 16.

Ille, qui relinquit ecclesiam suam, et ad aliam migrat, in locum suum redeat; alias separetur.

Apostolorum 11.

Si quis cum clerico deposito orat, separetur.

27.

Clericus depositus, si audeat attrahere ministerium, omnino abscindatur ab ecclesia.

Antiochiae 6.

Clericus a proprio episcopo suspensus, ab alio antea non suscipiatur, quam fuerit a proprio episcopo susceptus, aut a synodo.

12.

Si quis clericus depositus audeat regis auribus molestiam exhibere, et non ierit ad synodum, reprobetur, nec ulla venia dignus sit.

Apostolorum 28.

Si quis clericus per pecuniam obtinuerit gradum, deponatur et ipse, et ordinator eius.

Clericus, qui administrationes saeculares suscipit,

19.

Aut fideiussores dat,

39.

Aut more romano militat,

43.

Aut usuras exigit, deponatur.

27.

Clericus, qui in fornicatione, et in periurio, aut furto, aut in lusu latrunculorum assiduus fuerit, aut in ebrietate deprehendatur, deponatur:

similiter si in caupona comedat, praeterquam si in publico diversorio itineris causa.

78.

Servus sine voluntate Domini sui non ordinetur in clero.

Nicaeae 3.

Clerico non licet feminas in contubernio habere, nisi fuerit mater, aut soror, aut amita, aut personae a quibus remota est suspicio.

Basilii magni.

Neque enim vel illi, qui LXX. annos natus fuerit, habitare cum muliere, si coniugatus non est, permitto. Tu autem e domo tua educito illam mulierem, eamque pone in monasterio: et ministerium virorum quaere: secus si te ipsum haud emendans, attraxeris sacerdotium, anathema eris.

Neocaesareae 1.

Presbyter, aut diaconus, qui uxorem ducit, cadit e gradu suo: et si fornicationem, aut adulterium commiserit, multo magis deturbetur.

9.

Sacerdos, qui confitetur, quod corpore peccaverit, antequam ordinaretur, non offerat, maneat tamen in reliquis. Si autem non confiteatur, et aperte redargui nequeat, detur potestas voluntati eius.

Directio.

Scilicet oblationem tantummodo non offerat, sed evangelium legat, et ordines ordinet, et orationes oret; ita tamen si ipsum prorsus paeniteat operis mali.

Nicaeae 9.

Presbyteri, qui sine examine, aut cum examine ordinati fuerunt, et confessi sunt, se peccasse, non suscipian-

tur. Irreprehensibilem enim exigit ecclesia catholica.

Apostolorum 14.

Clericus, qui negligit clerum, neque eum docet timorem Dei, deponatur.

15.

Clericus, qui non subvenit indigentiae clericis socii sui, separetur tamquam fratricida.

11.

Clericus, qui contumelia afficit episcopum, deponatur: principi enim populi tui, inquit, ne maledicas.

12.

Similiter quoque si presbyterum, aut diaconum contumelia affecerit.

13.

Similiter etiam si mutum, aut exolutum, aut caecum, aut claudum irriserit.

83.

Similiter et si regem, aut principem iniuria affecerit.

26.

Similiter si percusserit aliquem, qui peccavit; verbis enim tantummodo corrigere debet.

SECTIO V.

De chirotonia, et causis impediens.

Neocaesareae.

Presbyter ante trigessimam aetatis suae annum non suscipiat chirotoniam, quamvis sit maxime dignus: eo quod etiam Dominus noster trigesimo aetatis suae anno coeperit docere, cum baptizatus fuit.

Apostolorum 32.

Ne ullus ex clericis causa libellorum suscipiatur.

Antiochia 4.

Nemo ex clericis peregrinus sine ireneis, idest pacificis epistolis, suscipiatur.

Neocaesareae.

Presbyteri, qui in oppidis gerunt ministerium, in ecclesiis civitatum offerre non possunt, cum adest episcopus, aut presbyter civitatis.

Apostolorum 76.

Ille, qui ex gentilitate, et conversatione foeda accedit, et baptizatur, non debet statim ordinari presbyter.

Directio.

Quanto magis ergo neque episcopus? Nicaeae 2.

Illis, qui ex conversatione gentili redeunt, tempore opus est, ut catechizentur. Et post baptismum probatione plurima, et deinde ad gradum sacerdotalem accedant. Divinus enim apostolus dixit: ne sit iniurior eius institutio, ne cum in superbiam efferatur, in iudicium cadat, et in laqueos adversarii. Si autem, postquam suscipit gradum, a duobus vel tribus testibus deprehendatur in peccato aliquo animali, cesset in clero versari.

Laodiceae 3.

Illi, qui recenter baptizati sunt, non offerantur ordinibus eleri.

Apostolorum 5.

Clericus non ciiciat uxorem suam obtentu castitatis; secus deponatur, quia polluit coniugium legitimum.

16.

Ille, qui duobus coniugiis implicatus fuerit, postquam baptizatus fuit, aut concubinam habeat, non potest esse presbyter, aut diaconus.

17.

Ille, qui sibi copulat viduam, aut relictam, aut fornicariam, aut aneil-

lam, aut aliquam de iis, quae sunt in servili munere, non potest ullo pacto esse ex ordine sacerdotali.

48.

Similiter et ille, qui duas sorores, aut filiam sororis suae uxorem acceperit.

22.

Similiter et ille, qui se ipsum absciderit.

22.

Et si cum fuerit clericus, ipse se abscindat, deponatur.

47.

Ille, qui accusatur de fornicatione, aut adulterio, aut opere alio detestabili, et coargutus fuerit, ad electum non veniat.

73.

Si quis debilis aut monocolus, aut claudus, episcopatu tamen dignus fuerit, fiat: non enim vitium corporis polluit, sed animae macula.

Directio.

Ergo presbyter, et diaconus etiam potest esse, si dignus sit.

74.

Mutus aut caecus, non fiat episcopus, non quia immundus, sed ne officia ecclesiastica impediuntur.

Directio.

Ergo neque presbyter, aut diaconus esse potest.

75.

Qui habet daemonem, clericus non sit, neque eum fidelibus oret. Cum autem purgatus fuerit, suscipiatur; et si sit dignus, fiat.

Neocaesareae 8.

Si uxor mundani viri adulterium commiserit publicum, non potest vir eius venire ad impositionem manus. Si autem post elihroniam, adul-

terium illa admittat, dimittere eam debet; nam si haec cum eo manserit, non potest ipse fungi ministerio.

Nicaeae.

Ille, qui a medicis, aut a domino suo, aut a barbaris eunuchus factus fuerit, suscipiatur in clero: si autem sanus ipse se absciderit, etiam si fuerit in clero, cesset.

Directio.

Diaconus primum ordinetur ille, qui offertur, et deinde presbyter. Ille autem post circumgestaltungem mysteriorum, coram altari procumbit in genua sua, habens supra se orarium. Et post psalmum, et lectiones oret episcopus inclinationem; et extollat vocem suam - Et suscipe presbyterum. - Et cum dat pacem, praedicet archidiaconus praeconium - Gratia. - Deinde inclinatio, et alia: postea manus suas circum mysteria terferat, et super caput eius rursus ter, et ponat dexteram suam, et oret invocationem Spiritus sancti. Deinde ponat dexteram suam rursus super caput eius, ac dicat - Promotus est in ecclesia sancta. - Et respondeat archidiaconus - Talis presbyter ecclesiae tali -. Deinde signet eum in fronte pollice suo in nomine Trinitatis: et oret inclinationem, et aliam susceptionis gratiae. Deinde circumferat orarium, et demittat in collum eius cen torquem, similiter et easulam, ac phainam, et det ei pacem, atque illum communicet.

SECTIO VI.

De creatione diaconorum.

Simonis cananaei 9.

Diaconus non benedicat, benedici-

tur autem ab episcopo, et presbytero: non baptizat, non offert; eum autem praesens est episcopus, aut presbyter, ipse populo non uti sacerdotem, sed uti ministrum sacerdotum se praebet.

Apostolorum 2.

Post ascensionem Domini nostri, oblato puro sacrificio, ordinavimus episcopos, et presbyteros, et diaconos septem, ex quibus unus est Stephanus martyr, qui adeo fervens spiritu fuit, ut se ipsum dederit maledictis Iudaeis obruendum lapidibus, et Christum vidit a dextris Dei, ac portas caeli apertas: et cum his nunquam visus est obtulisse sacrificium, aut cuiquam manus imposuisse, sed diaconatus ordinem custodivit.

Pauli.

Si autem in Philippo diacono, qui fidelem baptizavit, et in Anania fratre, qui me baptizavit, praesidium quaerant nonnulli, sciant, quod illi non sibi ipsis usurparunt honorem sacerdotii, sed cum a Deo fuerunt vocati tamquam Melchisedech, et Iacob.

Directio.

De illo, qui constituit altare lapideum, et libavit super illud libamen, ac super ipsum unguentum effudit, dicit.

Nicaene 18.

Auditum est, quod in quibusdam locis diaconi audcant praebere oblationem presbyteris, et ante episcopos eam accipiant. Dicimus ergo, quod nefas sit illis hoc facere; sed post presbyteros accipiant, episcopo, aut presbytero eis dante: sed nec in medio presbyterorum sedent diaconi.

Laodiceae 20.

Diaconus coram presbytero non sedeat, sed iubente presbytero sedeat.

Neocaesareae 10.

Diaconi septem debent esse, licet et valde magna sit civitas. Hoc autem ex libro actuum discas.

Directio.

Scilicet illi, qui ingrediuntur ad ministrandum altari simul.

Iacobi Edessae. 1.

Non licet diaconis coram populo, sacerdotum instar, orare; sed cum ponunt suffitus, secreto et cum silentio orent.

Si tamen dicant - In saecula saeculorum amen - in fine orationis suae aut ipsi, aut saeculares, reprehensibiles non sunt.

Presbytero absente, diaconus potest peragere ministerium, orare, et thus adolere, dummodo in oratione thuris vocem suam nemini auditam efficiat, praeterquam dicendo amen ultimum. Et si voluerit legere evangelium, recte faciet, nam praesente etiam presbytero, ac ex huius permissione illud legere potest.

Lisii.

Diaconus in proprio ministerio orarium superimponat suo humero: et, si voluerit, maaphara amiciatur superne, et orario inferne, suumque adimpleat ministerium.

Ignatii patriarchae.

Diaconi, quorum sponsae in vivis esse desinunt, antequam cum iis copulam habuerint, aut osculum eisdem fixerint, uxores ducant, et diaconatu fungantur, ac presbyteri etiam fiant.

Cyriaci Amidae.

Consuetudo non est in nostris regionibus, ut diaconi in ecclesiis, et monasteriis legant evangelium: consuetudines autem novas invehere nolumus; scriptum est enim, ne trans-

grediari terminum, quem a saeculo posuerunt patres tui.

Cyriaci patriarchae.

Cura altaris ad archidiaconum spectet: eo autem absente, deuteris curam gerat: et dicat proclamationem catholicam, et lectionem apostoli in festis dominicis, et in sabbatis ieiunii, et cum praesens erit episcopus, ab eo haec fiant: aliter vero per vices fiant ab omnibus diaconis.

Eiusdem.

Cum ab archidiacono committitur alteri proclamatio, aut lectio, non potest ille, cui res commissa est, alterum deputare, sed si noluerit proclamare, aut legere, ad archidiaconum res revolvatur.

Eiusdem.

Cum fuerit contentio inter clericos, archidiaconus sententiam in delinquentem ferat; sed postquam peractum fuerit ministerium, ne sit confusio: quod si ferre non possit acerbiter contendendum, et litigantium, poterit in ipso ministerio foras expellere audacem ac temerarium.

Persarum.

Cum episcopus abest, archidiaconus dicat | resbytero, ut offerat.

Eorumdem.

Unicuique episcopo archidiaconus unus sit, qui eloquens, et sapiens existat, ac ministerio idoneus, et cui enra sit de peregrinis, et pauperibus. Is autem in omni opere ministerii iubeat, ac presbyteros in subselliis ipse sedere faciat, et diaconis praesit, ac subdiaconos ad portas constituat: librum lectoribus ipse det, et praecepiat, ut legant: hebdomadas presbyteris distribuat, eo quod lingua ac secretarius et alter ab episcopo ipse sit.

Directio.

Chirotonia diaconorum eadem est ac illa presbyterorum, excepto quod diaconus, non presbyter, proclamatur, et super unum genu dextrum procumbit: et orarium, ac thuribulum circumferuntur, atque traduntur ei. Archidiaconus vero non promovetur per impositionem manus, sed solum per systationem.

SECTIO VII.

De constitutione diaconissarum.

Cephae.

Viduae tres constituantur: quarum duae perseverantes sint in oratione, et una in ministerio erga eos, qui infirmi sunt.

Andreae.

Praeclarus usus est constituere feminas diaconissas.

Clementis.

Vidua eligatur illa, quae a multo tempore sine viro permanserit: porro etiam illa compressa fuerit, si non consenserit, sed in oratione, et castitate perseveraverit, ordinetur constituta in gradibus altaris; et oret super caput eius episcopus sub silentio orationem convenientem. Cum autem instituta fuerit, incessanter oret: et si fuerit menstruata, in templo maneat, ac ad altare non accedat, non quia immunda, sed ob altaris honorem: postea vero cum ieiunaverit, et abluta fuerit, assidua sit in festo paschatis, lavetur, et ita oret. In diebus pentecostes non ieiunet.

Didascaliae.

Porro quaedam domus existunt, ad quas diaconos mittere non debes apud feminas ibidem degentes, o episcope,

propter gentiles: proinde diaconissam mitte, quae ministerium exhibeat mulieribus fidelibus, quae ibi sunt, et abluat eas, dum convalescunt. Requiritur rursus diaconissa, ut perungat mulieres, quae baptizantur.

Laodiceae.

In ecclesia ordinari non oportet eas, quae dicuntur presbyterae, seu praesidentes.

44.

Mulieres ingredi ad altare non debent.

Basilii magni.

Vidua, quae communerata est inter illas, quae praesident in ecclesia, quando matrimonio copulatur, reiciatur; si autem viduam in ecclesia suscipiamus ante sexagesimum aetatis eius annum, noster est reatus.

Chalcedonis.

Ante annum quadragesimum mulier diaconissa non fiat: illa vero, quae postquam ministravit, coniugium init, anathematizetur una cum eo, qui copulatur cum ea.

Severi.

Mos in oriente, seu ditione antiochena obtinet, ut abbatissae monialium diaconissae sint, ac subiectis monialibus sacramenta distribuunt, idque presbytero casto, aut diacono absentibus dumtaxat, minime vero iis praesentibus.

Eiusdem.

Chirotonia diaconissae, fiat secundum regionis consuetudinem: porro in oriente notum est, quod humero eius orarium imponitur instar diaconi.

Iohannis Telae.

Non permittitur mulieri diaconissae eucharistiam dare masculo, qui annum aetatis quintum excesserit.

Eiusdem.

Cum non adest presbyter, aut diaconus in coenobio sororum, diaconissa potest sanctuarium ingredi pro se, et sororibus.

Eiusdem.

Diaconissa cum thus ponit, non debet suam vocem extollere, et recitare orationem thuris: sed orationem paenitentiae solum dicat sub silentio.

Eiusdem.

Cum non habet viam mulierum, licet ei ingredi in sanctuarium, et dare sacramentum, ac ministrare calicem, si fuerit necessitas: similiter etiam iussu episcopi potest in calicem infundere vinum, et aquam.

Eiusdem.

Cum aegrotata fuerit, sorori concedat solum, ut ingreditur in sanctuarium, lampades praeparet, verrat, et accedat ad vasa altaris.

Eiusdem.

Diaconissae in sanctuarium ingredi non licet, neque in aedem martyrum virorum, neque in monasterium mulierum, praeterquam proprium, nisi negotium urgeat.

Eiusdem.

Non est reprehensibilis mulier diaconissa, quae legit scripturas sacras, evangelium, et eetera, in synaxi communium mulierum, et in festis.

Iacobi Edessae.

Non licet diaconissae partem sancti corporis in calicem sanctificationis mittere, aequae ac licet diacono, eo quod non est diaconissa altaris, sed mulierum aegrotantium.

Eiusdem.

Diaconissae potestas in altare nulla omnino est, potestas autem solum ingrediendi ad altare, ut ipsum verrat, et

lampades accendat: et in coenobio sororum, absente presbytero, aut diacono, accipiat mysteria ex paradiso, verum non ex altari, et det sororibus suis, ac pueris parvulis: et quando baptizantur mulieres adultae, ungat eas, et visitet mulieres aegrotas.

sectio VIII.

De subdiaconis, lectoribus, psaltis, et exorcistis.

Thomae apostoli.

Cum subdiaconum promotes, o episcopo, impone super eum manum, et ora orationem convenientem, in die dominica; et illum, universo populo audiente, admone, ut ministerium obeat cum puritate, ieiunio, et oratione, quo gradum magis praestantem promeretur.

Ego Matthaeus

Ille, qui etiam Levi, et aliquando publicanus, praecipio, ut cum lectorum promotes, o episcopo, imponas manum super eum cum oratione convenienti, et des illi die dominico, spectante universo populo, librum, ut legat: sit autem mitis, humilis, multaeque doctrinae.

Lebaei.

Exorcista non fiat per chirotoniam, sed sola unctione, et concessione episcopi.

Laodiceae.

Psaltae illi, qui ambonem conscendunt, soli canant ex libris, et non alii.

59.

Psalmi proprii cuiusque dicantur in ecclesia, et non libri haud canonici.

17.

Inter psalmos, orationes fiant.

23.

Subdiaconi non ingrediantur in diaconium, neque vasa sacra attrectent.

22.

Neque panem dent, neque calicem benedicant.

23.

Lectores, et psaltae oraria non ponant supra se, cum legunt, aut cantant.

26.

Illi, qui ab episcopo constituti non fuerunt exorcistae, ne exorcizent.

Antiochia 14.

Subdiaconi, et lectores, et exorcistae etiam a periodontis promoventur.

Persarum.

Qui doctrinae fuerit inscius, si totum Davidem non recitat ore suo, ne subdiaconus quidem fiat.

Adae apostoli 8.

In fine omnium librorum evangelium legatur, tamquam corosis quaedam, et populus stans illud audiat.

18.

In ministerio ecclesiae omnibus, et singulis diebus recitate hymnos Davidis.

Iohannis Telae.

In omni dominica die legantur libri sancti veteris, et novi (*testamenti*)

Etsi unus tantum sacerdos fuerit, legat eos.

De incantatoribus.

Iacobi Edessae.

Non licet clerico, vel seculari sumere sibi sermonem ex aliquo libro, ne ex illo quidem, qui vocatur sors apostolorum, eo quod eorum non sit, alias prohibeatur a mysterio.

Eiusdem.

Illi, qui incantant, et dicunt, quod orant, et stringunt vincula, aut sor-

tes iaciunt, et libellos pro morbis scribunt, alieni sunt a christianitate: similiter et illi, qui ligant, aut solvunt virum a muliere, incantatores sunt: et presbyter, qui recitat verba ex Davide, ne descendat grando super campum, seductor est.

Eiusdem.

Non licet in congregationibus nobiles civitatum legere libros: sed id fiat a lectoribus, qui ministrant, et recte legunt: neque etiam canant, nisi psaltae, qui benediciunt.

Eiusdem.

Scriba, qui haereticis scribit disputationem, Iudaus est bis.

Georgii.

Quicumque utitur ligaturis, aut sortibus, aut incantationibus, sit anathema.

Cyriaci patriarchae.

Clericus, qui utitur ligaturis, aut sortibus, deponatur: et quicumque pergit ad divinatores, aut incantatores, aut sortilegos, aut scriptores libellorum pro febris etc., separetur.

Eiusdem.

Subdiaconus minor viginti annis non fiat: et hoc ubi percurrerit omnes psalmos Davidis: gradus autem non servetur ei in altari usque ad diaconatum; et is, qui antiquior est, praecedat.

Eiusdem.

Subdiaconus non potest pacem dare altari, praeter unam illam vicem ordinationis suae: quia non est minister altaris, sed templi: neque potest sumere oblationem ex altari.

Directio.

Hoc significat, quod subdiaconus intra altare ordinetur, et non in porta, ut diaconissa.

Eiusdem.

Exorcistae aliquando diversi fuerunt a baptizantibus.

Cyriaci Amidae.

Potest subdiaconus in sanctuario versari, et sumere ex eo mysteria, quando non adest presbyter, aut diaconus. Novum (*testamentum*) legi non solet in bema (*1*).

Eiusdem.

Opus subdiaconi in ecclesia hoc est: ut, cum habet proprium schema, custodiat portam ecclesiae tempore sacri ministerii, et lampadum curam gerat.

SECTIO IX.

De numero librorum sanctorum, et exterorum, et canonibus scholarum, et gradibus (seu artibus) reprehensibilibus.

Apostolorum 81.

Sint autem omnibus vobis clericis, et saecularibus libri sancti isti, veteris quidem testamenti.

Quinque Moysis.

Unus Iesu Bar-Nun.

Unus Iudicum.

Unus Ruth.

Unus Iudith.

Quatuor regnorum; duo libri dierum, seu paralipomenon; duo Esdrae.

Unus Esther.

Unus Thubith.

Tres Machabaeorum.

(1) In margine inferiore fol. 45. a tergo legitur - Petrus apostolus dixit: non occides, non adulterabis, non fornicaberis, ne corrumpas pueros, ne fureris, ne divinationem exerceas, et incantationem. Iohannes dixit: non accipiat personam unius. Si quis existimatur dicere aliquid inconveniens, dicatur e contrario adversus eum.

Unus Iacob.

Unus David CL. psalmodum.

Quinque Salomonis; sexdecim prophetarum.

Exteri autem (*idest hagiographi*)

Unus Bar-Asirac (*Sirac*) ad institutionem puerorum.

Nostri autem novi testamenti.

Quatuor evangelia.

Quatuordecim epistolae Pauli.

Duae Petri.

Tres Iohannis.

Una Iacobi.

Una Iudae.

Octo libri mysticorum eiusdem Clementis.

Et actus nostrorum apostolorum.

Directio.

Quatuor regnorum, illum Samuelis, et librum regnorum intellige: et Salomonis quatuor solum novimus, proverbium, Cohelet, et canticum canticorum, ac sapientiam magnam: et fortasse quintum illum, qui parabola Salomonis profundae inscribitur. Ille autem Susannae cum illo Danielis numeratur.

Athanasii magni.

Sapientia magna, et Bar-Asira, et et Esther, ac Iudith, et Thubana, et illa, quae vocatur diataxis apostolorum, et Pastor, non sunt canonice definiti⁽¹⁾, electi autem sunt a patribus ad hoc, ut legantur propter exhortationem, et institutionem timoris Dei. Libros autem, qui dicuntur apocryphi, idest oeculti, haeretici scribunt ad simplices seducendum per eos.

Dionysii Alexandriae.

Revelatio, quae insignitur nomine

Iohannis apostoli, non est ipsius: vel auctorem Cerinthum habet, qui haud secus, quam in illa revelatione dicitur, aiebat fore usum cibi et potus in terra post resurrectionem. Aut est alterius cuiusdam Iohannis, eo quod duo sepulchra sint Ephesi, quae eius nomine appellantur.

Origenes.

Sententiae epistolae ad Hebraeos, apostoli Pauli sunt: ipsa vero elocutio est cuiusdam hominis, qui commemorabat, et scribebat illa, quae apostolus dicebat: et aliqui dicunt, hunc esse Clementem, alii vero Lucam. In omni porro ecclesia, in qua est haec, tanquam Pauli debet recipi. Recipiuntur autem in ecclesia et revelatio Pauli, cum revelationibus aliis, et doctrina apostolorum, et epistolae Barnabae, et Thobia, et Pastor, et Bar-Asira. Sed librum Pastoris, ac revelationem Iohannis multi non recipiunt.

Cyriaci patriarchae.

Liber ille, cui nomen est Hierothei, non est eius, sed videtur esse Stephani Bar-Sudaili haeretici.

Directio.

Et libri doctorum rursus, qui leguntur in ecclesia sancta hi sunt.

Dionysii Athenarum orationes tres, et decem epistolae.

Basilii orationes viginti novem.

Gregorii Nazianzeni tomi duo, idest XLVII. homiliae, et epistolae diversae XXXI.

Severi tres tomi, idest CXXIV. orationes epithronicae, nempe dictae in throno, et epistolae quaedam.

(1) Quidquid his in locis contra canonem divinarum librorum a catholica ecclesia receptum dicitur, propterea refutationem a me non postulat, ne toties a viris doctissimis setum agam.

Mar Ephraemi, et mar Isaaci CXIV. orationes.

Mar Iacobi sarugensis CLXXXII., et homiliae, ac orationes per circulum anni CLV., quarum pleraeque sunt sancti Iohannis, et Cyrilli, et Theodoti, et Architheï, et aliorum.

Historiae patrum, et doctorum, ac martyrum CXXV, et liber Palladii, qui paradisus inscribitur tribus tomis: et hexameron Basilii, orationes novem.

Item Iacobi Edesseni septem, et unus theologiae, ac epistolae eiusdem plures.

Commentaria mar Ephraemi, et mar Iohannis, et Moysis Barcephae, et Barsalibaci.

Directio.

Et ex doctrinis externorum, liber ille Antonii Tagritensis: et logici Aristotelis, Categoriae, Perihermeniae, et Analytici, Apodictici, Topici, octo orationes; et elenchus sophistarum: poetica, rethorica, orationes tres. Libri quatuor mathematicorum qui linguam exornant, et qui mentem exercent in quaestionibus de physica auscultatione; et ille metaphysicorum: ex quibus materia tantum accipienda est, uti nos quoque accepimus in libro nostro, quem *candelabrum sanctorum* inscripsimus, et illo parvo, quem titulo *radiorum* praenotavimus, ubi eos disputando confutavimus, qui Deum quidem noverunt, sed non tamquam Deum glorificaverunt. En enim, et ipse magnus ecclesiae architectus in multis locis videtur illis nti; puta illa quae de Cretensibus dicit: mendaces sunt, ex tractatu Maxentii Cretensis desumpsit, et to - genus Dei sumus - ex Arothia chaldaeo: et to - corrumpunt mentes bonas colloquia

mala - ex libro Euripidis: et to - edamus, et hibamus, eras enim moriemur - ex proverbiiis Lacaedemonum, cum reprehendit Corinthios, qui plerumque hoc proverbio infami utebantur; quin et Isaïas quoque propheta eiusdem meminit.

Directio.

Omnis scriptura in spiritu exarata utilis est ad doctrinam, ad reprehensionem, et directionem, ut divus Paulus dicit. Liber itaque ecclesiasticus, qui recens producitur, a patriarcha in occidente, a catholico in oriente, examinetur: et siquidem in spiritu compositus est, permittant, ut recipiatur. Si enim libri Origenis, et expositiones Theodoretii ab initio examen ac considerationem subiissent, non ea fortasse zizania exorta fuissent, quae etiamnum ab ecclesiae campo purgari nequiverunt.

Directio.

Omnis episcopus in primis magistrum constituat, ubi non adest, et nomina describat puerorum, qui ad doctrinam hauriendam apti sunt, eorumque parentibus praecipiat, ut illos vel invitos ad scholam adducant. Quod si orbi fuerint, aut inopes, ab ecclesia victus eis subministraretur. Si vero ecclesia inops fuerit, procurator ecclesiae singulis diebus dominicis collectam a fidelibus faciat pro eorum alimentis. Et stipendium magistri partim ab ecclesia, partim a parentibus puerorum solvatur.

Directio.

Tirones primum psalmos David legant, deinde novum (*testamentum*), deinde vetus, deinde doctores, deinde expositiones. Quod si ad sacerdotium non sint promovendi, post psal-

mos, selectas per anni circulum lectiones discant, tñm vero ad artem procedant. Qui autem vocem habent ad cantum parum idoneam, ii prae-ter simplex seriale officium, nullum aliñm cantum addiscant.

Diataxis Apostolorum 6.

Idolorum fabricator, auriga certans, cursor stadii, vorator vitrorum (*fortase calicum, seu vini*), cursor in olympiade, cantator, citharoedus, lorarius, saltator, caupo, magus, incantator, circulator, praestigiator, astrologus, interpret somniorum, divinator, insidiator, sortilegus, purgator, augur, baruspex, vates, interpret volatuum, incantator per aves, observator occurrusum, aut macularum membrorum, aut arietum, aut vocum, aut auditionum, aut tinnitus aurium, aut pulsationum; isti omnes cessent, aut repellantur.

SECTIO X.

De coetu monachorum.

Apostolorum.

Virgo utriusque sexus a nemine fit, neque per manus impositionem promovetur. Propriae enim voluntatis est hic coetus: virgo autem in oratione, et ieiunio, ac fletu perseverans, exitum expectet, neque in crapula, ebrietate, ac sermone otioso, sed in meditatione librorum sacrorum, et consolationibus divinis.

Pauli.

Alii circuierunt in melotis, et egeni, angustiat, et persecutionem passi, homines, quibus dignus non erat mundus: et facti sunt tamquam errantes in deserto, et in montibus, atque cavernis, ac scissuris terrae.

Nicaeae.

Qui semel renunciarunt saeculo, et postea retro conversi sunt, decem annis maneant in paenitentia: et si paenitentiam veram in lacrimis ostenderit, anno tertio suscipiantur: in morte autem, quovis tempore, suscipiantur ad communionem; et si convaluerint, tempus paenitentiae expleant.

Ancyrae.

Illi, qui virginitatem spoponderunt, et sponsonem suam violant, decretum contra eos qui ducunt duas uxores, subeant: virgines autem, quae tamquam sorores habitaverint cum viris, prohibemus.

Basilii.

Illi, qui se ipsos in coetu monachorum connumerarunt sine confessione publica, si nupserint legaliter, ne reprehendantur.

Lisii.

Clericus, qui, relicto clero, schema monachatus sumpsit, et hoc rursum reliquit, atque ad statum primum redierit, si vita eius fuerit irreprehensibilis, a ministerio sacerdotii non prohibeatur.

Chalcedonis.

Monachi, et moniales, qui schema exuunt sub interdicto sint, episcopus autem habeat potestatem miscerendi eorum.

Nemo monachus aedificet monasterium, et congreget fratres, nisi auctoritate episcopi.

Omnes monachi episcopo subiiciantur, neque migrent ex coenobiis suis, et rebus saeculi non communicent.

Monachos, qui diutius manent in civitatibus, Ecdicus ecclesiae magnae expellat.

Monasteria coenobitica monachis maneant, et non sint domus habitationis saecularibus.

Servus hominis non suscipiatur monachus sine iussu domini sui.

Monachus, qui ad militiam, aut praefecturam saecularem accedit, anathematizetur.

Monachi lampetiani si a monialibus, quae habitant una eum ipsis, separentur, suscipiantur.

Rabulae.

Monachi inclusi dumtaxat nutrant capillos, et ferro induantur.

Monachi visitatores, et omnes fratres extra monasteria, vestes nigras ex pilis non induant (1), ut non vilipendatur honor schematis.

Nemo suscipiat fratrem, qui migrat de monasterio in monasterium, nisi rogatu praefecti priori monasterio.

Monachus, qui presbyter non sit, aut diaconus, non audeat eucharistiam porrigere.

Monachi ne pagos, urbesque adeant, sed visitatores dumtaxat: iique in ecclesia, aut monasterio sedcant, et comoremur, neque per domos vagentur.

Monachi multum vinum non bibant, ne blasphement. Monachi possessionem ovium, aut equorum non possideant, sed solum asinos, et tauros ad arandum.

Libros extraneos non habeant in monasteriis, neque quaestus ex emptione ac venditione.

Nemo ex fratribus quidquam sibi proprium possideat, sed omnia communia sint, et sub potestate praefecti monasterio.

Praefectus monasterio ne fratribus permittat, ut consanguineos adeant, ne colloquiis vanis relaxentur.

Ne infirmitatis causa monachi relinquant coenobia sua, et per civitates ac loca vagentur, sed sustineant angustias propter Dominum nostrum.

Nemo fratrum solitariam vitam ducat, nisi ille, cuius opera diu probata fuerit.

Praefectus monasterio constituitur ille, qui possit gubernare fraternitatem.

Presbyteri et diaconi monachi possunt ministrare iussu episcopi in locis, in quibus clerici non sunt.

Arcae, in quibus monachi sepeliuntur, in terra condantur.

Praefectus monasterio, cum decedit, fratres eum sepeliant cum silentio, et non congregentur saeculares ad eius funeris pompam.

Monachi, et moniales ne cohabitent cum saecularibus.

Saeculares ne sustentationem corporalem monachorum negligant.

Mulcres intra fores monasteriorum ne ingrediantur.

Moniales, quae in urbibus, pagisque sunt, si non habeant monasterium, aut coenobium (2) sororum, duae simul sedcant in una domo, et simul cant ad ecclesiam.

Monachi psalmos dicant, et moniales etiam cantica.

Monachi, et moniales horas precum impleant, psalmosque recitent diu nocturne.

Saecularis, qui filium foederis (*monialem*) sibi desponsaverit, anathematizetur.

(1) In margine - idest schema saecularium induant, aut vestes albas linceas obque cucullo.

(2) In margine arabice legitur - cellam.

Monachi, et moniales, qui schema exuunt, paenitentiam agant, alioquin anathematizentur una cum eorum adfinibus, si ipsis consentiant.

Mulier nupta, absque mariti sui voluntate non suscipiat institutionem (*monasticam*), neque vir absque voluntate coniugis suae.

Monachi sine presbytero, et moniales sine diaconissa, ne pergant ad synaxes.

Haereticus ne sedeat in nostro monasterio, neque accedat ad res sanctificatas.

Monachi ne ascendant ad gradus altaris.

Monachi et moniales ab usu carnis abstineant, vino autem modico propter infirmitatem utantur.

Directio.

Monachi et moniales non habitent cum secularibus.

Iacobi Edessae. /

Monachus non debet accipere responsum ex evangelio, aut ex Davide, aut ex sortibus, quae dicuntur Apostolorum.

Non decet, ut stylitae offerant oblationem super columnis suis.

Indecens est, ut inclusi offerant oblationem, nisi ob necessitatem. Neque rursus fas est, ut ponatur sanctum corpus apud stylitas supra columnam, si adest, qui eis communionem porrigat.

Monachi, qui schema exuerunt, et duxerunt uxores, ne monastico habitu deinceps utantur.

Monachus non occidat vivens (*animal*.)

Et monachi, qui coacti ducuntur ad proiciendum lapidem magneticum (*an potius cum machinis?*) non sunt reprehensibiles per canones.

Monachi ne pergant ad vigiliis, aut commemorationes martyrum, aut convivis, etsi causam praetulerint, ut orent ibi.

Iohannis Telae.

Ut omnis suspicio mala auferatur a vobis, o monachi, mulieres in monasteria ne ingrediantur.

Iacobi Edessae. /

Stylita, qui episcopo restiterit, et excommunicationes ad eius loca scripserit, anathematizetur: et omnis, qui eius excommunicationes susceperit, anathematizetur.

Similiter et praefectus monasterio, ac monachi, qui conventus faciunt adversus episcopum, neque obediunt ei, damnentur; nec ante suscipiantur, quam a prava ipsorum sententia recesserint, canonemque admiscerint.

Monachi, mulieres in monasteria vestra ne ingrediantur.

Iohannis patriarchae.

Monachus, qui schema exuit, et ducit uxorem, si paenitentiam egerit, permittatur ei, ut, relicta ea muliere, redeat ad schema.

Georgii.

Monachos, qui circumeunt portantes peras, et arcas sanctorum, definivimus per decisionem Dei, non esse suscipiendos.

Praefectis monasteriorum, et stylitis non licet scribere epistolas censurarum, aut iudiciorum, aut adhortationis ad civitates et pagos.

Monachi, qui pro obtinenda praefectura monasterii, dant munera, anathematizentur.

Praefectus monasterio non constituitur sine iussu episcopi.

Praefectus monasterio, qui a pro-

prio deficit episcopo, eiusque proclamationem tollit (*e divinis officiis*), anathema sit.

Nicaeae 84.

Monachi ne capillos nutrant, sed totum caput suum radant, neque super illud coronam ex capillis relinquunt: et non ponant annulos in digitis suis, neque ex auro neque ex argento, sive ex alio materiae genere.

Hoc ex libro secundo synodi nicaenae: et numerus canonum eius LXXXIV. apud Graecos, atque Syros.

Cyriaci patriarchae.

Sine scriptis praefecti monasterio, et fratrum, episcopus manum non imponat ob chirotoniam monachis.

Non liceat per Deum mulieri moniali balneum ingredi, neque corpus suum aqua ablueri, neque vestimentis lineis, aut aliis indui, praeterquam vestimento ex lana; neque capillos nutrire, sed tondetur: neque ambulare per vicos, aut per domos discurrere, aut panem comedere extra proprium coenobium.

Non liceat per Deum viro ingredi in monasterium sororum, nisi presbytero, aut diacono, qui eis eucharistiam det.

Omnes moniales simul in uno coenobio congregentur, et sedcant, et eligatur ex eis una, quae aetate provecta sit, ut praesit, ac necessaria eis subministrat.

Dionysii patriarchae.

Monachus, qui ob necessitatem e monasterio suo egreditur, iussu episcopi, sedeat in eivitate aut oppido.

Persarum.

In coenobia, in quibus patriarcha, aut catholicus sepulti sunt, potestatem non habeant episcopi, sed

patriarcha in occidente, et catholicus in oriente.

Praefectus monasterio, cum fratres probaverit, unumquemque ei monasterio praeficiat, cui aptus fuerit.

Magister domus ne gulosus fiat in cibo, aut potu; et fratres, qui magis laborant, magis honoret.

Ostiarus quietus et humilis sit, non vero severus; neque recipiat depositum cuiusquam.

Visitor monasterii ne sibi ipsi possideat amplius eo, quod a praefecto monasterio eidem separatur: et refrenet sensus suos inter saeculares.

Monachus, qui peccat, corripiatur, et ad alteram usque vicem dimittatur ei, et tertia vice expellatur.

Monachus, qui officio nocturno minime interfuerit, ne sedeat cum fratribus ad mensam.

Fratres super storeis stratisque cubent: et praefectus monasterio, et infirmi in lectulis, quin tamen lumbos suos solvant, aut vestes exuant.

Monachus, qui sacerdotio fungitur in ecclesia civitatis, aut pagi, vestimenta alba induat super schema, ne contemnatur monachus in saeculo.

Presbyter, aut diaconus, qui vult indui, annum unum in cancellis antea ministret, et deinde induatur: et si frater (*id est non sacerdos*) est, in alio (*aliquo?*) ministerio a praefecto coenobii constituatur per annum, antequam induatur.

Monachus, cum ab opere manuum cessaverit, divinis libris vacet.

Noctes dominicarum, si fieri potest, in officio fratres transigant a vespere. Cum fratres vescuntur, commentarius legatur, ut una cum corpore anima nutriatur.

Fratres iniussu praefecti coenobio ne exeant e monasterio : ante exactum autem triennium post vestitionem , neque si iusserit praefectus monasterio , licet eis exire.

Monachus directioni animae suae solum impendat curam : praefectus monasterio autem , et director , tum sui , tum fratrum curam gerant.

Donec monachus in ministerio communitalis erit , nihil pro se ipso poterit operari.

Monachus in cella sodalis sui monachi ne dormiat. Saeculares autem , qui monasterium adeunt , in acubus communibus dormiant.

Monachus ex hereditate consanguinei sui saecularis non consequitur quidquam , nisi aliquid ipsi legatum sit.

Abbas ne saecularem cito tondeat , sed post annum probationis.

Praefectus monasterio , qui recte gubernat , ne mutetur.

Monachus , qui unum dumtaxat psalmum novit , eundem in omnibus precibus repetat.

Monachus qui carnem comedit , veluti moechus iudicetur.

Monachus qui in cella sua orare voluerit , in ferialibus diebus dumtaxat id ei permittatur , non in festis et dominicis.

Monachus , qui studiorum causa civitatem adit , in ecclesia habitat , nec a ieiunio aut oratione cesset : quod si pauper sit , artem decentem exerceat.

Monachus monasterium sororum ne ingrediatur omnino.

Michaël patriarcha senior canones duodecim in coenobio mar Ananiae sub poena interdicti et excommunicationis edidit , ut scilicet abbas , et monachi matthaeciani sub Maphriani potestate sint , ipsiusque iniussu faciant nihil , sive magni sive parvi momenti sit.

Directio.

Qui tonderi desiderat , stet ante portam altaris , et post psalmum - miserere mei - sub responsorio - propitiatio esto mihi - orat abbas orationem paenitentiae , deinde accipit forficem is , qui praesentatur , cumque offert abbati , dicens - ego volui offerri Deo etc. - Deinde illum tondet cruciformiter in nomine Patris , et Filii , et Spiritus sancti , et induit eum tunica , et spoliat vestimentis eius prioribus infernis , ac lumbos illius cingit , eique imponit cucullum , et pallio circumdat , et sandalo cingit pedem eius sinistrum , ac postea dexterum , et crucem in humeris deferendam ei tradit : quae omnia peragat , dicendo convenientes preces. Mox collocat illum a parte septentrionali portae altaris , eique una cum fratribus pacem dat , atque obsignat.

Expliciunt haec.

In sequentibus tomis dabimus reliqua capitula Nomocanonis ,

T O M U S II.

INDEX CAPITUM ET SECTIONUM HUIUS TOMI.

Caput VIII. De desponsatione.

Section 1. De causis, quae antecedunt desponsationem legalem.

Section 2. De qualitate desponsationis, et de procuracione.

Section 3. De causis, quae impediunt desponsationem.

Section 4. De pherne, et doro, zebdis, et conviviiis.

Section 5. De separatione.

Section 6. De tempore custodiae libertatis, cuinam debeat homo facere stipendia.

Caput IX. De testamentis.

Section 1. Directio.

Section 2. De illo, cui praecipitur.

Section 3. De illa re, quae praecipitur.

Section 4. De procuracione.

Caput X. De hereditate.

Section 1. De gradibus hereditatis.

Section 2. Sex causae, quae privant hereditate.

Caput XI. De venditione, et emptione.

Section 1. De validitate venditionis, et eius invaliditate.

Section 2. De regressu rei venditae.

Section 3. De terminis, qui adhibentur in venditione, et emptione.

Section 4. De venditione, et emptione servorum, et qualitate iuramentorum, quae pronunciantur inter emptorem, et venditorem.

Section 5. De pactis, et usuris, et modis aliis damnabilibus.

Caput XII. De anticipatione pretii.

Section 1. De canone anticipationis, sive prioritatis dationis.

Section 2. De illo, cui fit anticipata datio, sive prioritas dationis.

Section 3. De retributione.

Section 4. De commodato.

CAPUT VIII.

De desponsatione.

In hoc sunt sectiones sex.

SECTION I.

De causis, quae antecedunt desponsationem legalem.

Directio.

Ne quisquam audiens apostolum dicentem, quod coniugium in omnibus honorabile sit; et canonem quintum diataxeos apostolorum sanctorum, qui dicit: episcopus, aut presbyter,

aut diaconus uxorem suam non eiciat causa continentiae, secus deponatur: et canonem primum synodi gangrensis, qui dicit: si quis reprehenderit coniugium; et illam, quae dormit cum viro suo, eum sit fidelis et casta, immundam habeat; sit anathema: et canonem eiusdem quartum, qui est: si quis haesitaverit accipere oblationem a presbytero, qui coniugatus est, sit anathema: et alia plurima audiens; nemo, inquam, sibi persuadeat vel dicat, quod coniugium praestantius sit virginitate, vel monachali Dei

famulatu. Res enim aliter se habet. Sciatur igitur coniugium his tantummodo convenientius utiliusque esse, qui desideriis corporis, et passionibus mentis vincuntur, sicuti dixit divus Paulus: dico autem illis, qui non habent uxores, et viduis, quod expedit eis, si permanserint, sicuti ego; si autem non sustinent, coniungantur; expedit enim ducere uxorem magis, quam uri concupiscentia. Et canones illi propter quosdam haereticos, qui immundas reputabant quasdam ex creaturis Dei, editi fuerunt, et non ut ad coniugium incitarent.

Directio.

Cavendum est a pulchritudine, ne alliciariis scilicet a specie mulieris nequam: et si habeat divitias, ne concupiscas eam, dicit sapiens, et magis honorabile est sequi virginem: lactare siquidem cum muliere adolescentiae tuae, cerva dilectionis, et hinnula, vias eius discere omni tempore, et in amore eius pascere. Et illam, quae est ex genere matronarum (*id est ad parandum aptarum*) eligere oportet, eo quod generis propagatio sit praeceptum primum, et ad affinitate devinciendos illos, qui non sunt affines, ob causas, quas postea numerabimus, et ad quercendam accurate illam, quae casta sit: mulieris enim bonae beatus est vir: numerus enim annorum vitae eius duplicatur. Et haec quidem quinque praecepta utilia.

Directio.

Quod visu videat sponsus sponsam suam ante desponsationem, valde expedit ob vitandum separationis periculum, si illa forte non fuerit secundum voluntatem suam. Visum autem faciei eius feminae duntaxat, etsi sine ipsius

(*femine*) voluntate, permittunt canones: porro sine hac causa haud deest intueri alienam, etiamsi senex fuerit homo, aut eunuchus ille, qui intuetur, ne incidat in moechiam cogitationis: omnis quippe, qui videt mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est in corde suo. Et propterea praecipitur feminis, ut velentur, quemadmodum docet divinus apostolus: nam neque natura docet hoc, quod non cooperiatur femina. Et in capite tertio didascaliae apostolorum: deorsum quidem esto respiciens, et ambulans cooperta sis. Et a servo, etiamsi fuerit maior, domina non abscondat faciem, neque ancilla a domino suo: et viris iustus concedunt canones intueri alienam, propter testimonia, et iudicia. Similiter et sponsa visu videat sponsum suum ante desponsationem: et extra hanc causam etiam permissum est feminae intueri alienum; secus, viri quoque, uti mulieres, iussi fuissent velari; quod factum non est: licet iubeantur non ornari; ne scilicet orneris, ne videat te mulier aliena, et capiatur tui desiderio; praeceperunt apostoli sancti in libro didascaliae. Intuitus autem viri in virum, et feminae in feminam non damnatur, praeterquam si fuerit verendum, propter quem maledictus fuit Caanan, eo quod vidit Cham pater eius nuditatem patris sui Noe; et benedictus fuit Iaphet, et Sem, quod ex parte aversa ambulaverint, et cooperuerint illum pallio, quod super humeros suos proiectum tenebant. Sed et nemo verenda sua intueatur, praeterquam ex necessitate illa, quae etiam medicis concedit intueri sine reatu, ubi sunt dolores.

Directio.

Illa, quae debent inquiri ante desponsationem haec sunt : ne sit illa, quae desponsatur, sponsa alterius ; nec ille, qui desponsat, sponsus alterius, eo quod una solum uni congruit : relinquet quippe vir patrem suum, et matrem suam, et adhaerebit mulieri suae, et non mulieribus suis, verbum Spiritus praecipit.

Et ne sint dies, in quibus interduntur convivia (1), ieiunium scilicet quadragesimale, secundum canones synodi laodicenae, et diebus pentecostes, in quibus magis continentia servanda est propter descensum Spiritus sancti. Et nonnulli quidem a vespere diluculi secundi ieiunii cessare faciunt benedictionem annulorum, et coronarum; alii autem a matutino feriae secundae. At quod magis comprobatum est, post dimidium noctis benedicendum non est. Et si vidua sit, aut viduus, adimpleatur tempus illud, in quo secundum legum praecepta, desponsandi sunt.

Sponsa non sit ancilla, neque sponsus servus; isti enim solum iussu dominorum suorum debent desponsari.

Non sit inter eos consanguinitas generis, aut lactis, aut susceptionis.

Non sit relieta, quicumque enim tollit dimissam, moechatur.

Et non sit parvula, scilicet minor duodecim annorum.

Et non sit in ea macula corporalis.

Et non sit ex alienae confessionis hominibus.

SECTIO II.

De qualitate desponsationis, et procuratione.

Directio.

Desponsatio autem fit, cum conveniunt in ecclesia procurator sponsae, idest desponsator eius, sive pater sit, sive alius, et ipse sponsus, et sacerdos, ac diaconus, et duo fideles testes. Et curator quidem sit, qui accepit consensum sponsae, et illum notum fecit sponso eius: et cum illis annulus ex domo sponsi, et crux. Et dum stant ante altare, dicat curator, despondi *talem tibi tali* in uxorem, secundum canonem apostolicum et legem christianam. Et respondet sponsus: recepi coram Deo, et altari eius propitiatorio: et coram sacerdotibus, et testibus istis. Tunc perficiat sacerdos orationem, quae super annulum, dicens: benedictus sit annulus iste, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Et accipiat eum, ac simul, excepto sponso, eant in domum sponsae, et in digito eius illum ponat, ac suspendat crucem in collo eius, et benedicat ei cum oratione; tum exeant. In oriente autem, etiam super calicem orat sacerdos, et sponso sponsaeque ieiuniis potandum porrigit, et ita sibi invicem sponsus, ac sponsa, et non communicant usque ad complementum dierum foderis, quod initur inter eos; et eum volunt convivium instruere, congregantur invitati sponsi, et ipse sponsus, et eunt ad portam sponsae, eamque ducunt eum coetu mulierum, ac

(1) In margine-prohibito benedictionis: die secundo ieiunii magui, et diebus pentecostes.

eunt ad ecclesiam : et dum stant coram altari sancto, perficiat sacerdos orationem, quae super coronas, et ponat in capite sponsi, et sponsae, et patrini, ac matrinae, et exeant cum canticis spiritus, adducantque sponsam in domum sponsi, et ita perficitur convivium, ac iustificatur coniugium legitimum.

Cyrinci et Iohannis patriarchae.

Ille, qui desponsat mulierem per benedictionem annuli, non potest eidem communicare ante convivium; alias anathematizetur.

Directio.

Cum annuli benedictione desponsantur virgines fidelibus, quemadmodum etiam Rebecca Isaaco, et Thamar Iudae. Bigamis autem mulieribus, ac viris, nec annuli benedicuntur, neque coronae, sed solum oratio fiat super eos. Trigamorum autem non est canonica desponsatio: cum itaque urgentur, canon ieiunii, et elemosynae imponitur eis, et deinde oratione digni habentur.

Laodiceae.

Illis, qui libere et legitime coniugium secundum ineunt, cum frequentes fuerint in oratione, et ieiunio, datur oblatio.

Neocaesareae.

Qui coniugiis multis implicantur, modus conversationis eorum, et fides ipsorum minuit tempus censurae ipsius definitae.

Basilii magni.

Trigamiam coniugium non habemus, sed fornicationem foedam, quemadmodum etiam Dominus de quinto viro Samaritanae dixit, quod non est vir tuus.

Theologiae homilia 47.

Coniugium primum est legitimum: illud, quod secunda vice celebratur, veniale: tertium transgressio est legis; quod autem superexceedit, stultus est mos.

Directio.

Desponsatio sine sacerdote, et duobus testibus iustis, et euratore sponsae, fieri non potest: et si diaconus adfuerit, melius est: et cum testimonio mulierum non fit, nisi forte adfuerit unus vir, et duae mulieres, et sacerdos. Et illi testes ne sint consanguinei sponso, aut sponsae, sed remoti: neve sint pueri parvi, neque alienae confessionis, nec servi, nec muti aut caeci, neque lascivi. Et sacerdos filiam suam benedicit, benedicit annulum, et coronam, et fit curator; testis autem non fit. Et sacerdos, qui despondet virginem sine curatore, deponatur: et curator inquirat, utrum congruat ei sponso eius, et absolvat convivium eius; alias irritum faciat.

Directio.

Curatio patri convenit, deinde presbytero, deinde fratri, deinde filio fratris, deinde patruo, deinde filio eius, deinde seniori (avo) ex matre, deinde avunculo, deinde filio avunculi, deinde episcopo loci. Et filius non despondet matrem suam: et ancillae, si ea careat proximis genere, ille, qui ipsam libertate donavit, est desponsator, deinde eius filius, deinde filii eius filius, deinde pater eius secundum ordinem dictum. Et frater ex patre, et patruo, aequales sunt fratribus, et patrui iustis. Et pater potest despondere filiam suam

virginem, etiamsi illa nolit (1), nam apostolus divinus dixit: si quis autem existimat, se turpem videri super virgine sua, quod sit superadulta, quin eam dederit viro, et oportet illam dare, sicut vult, faciat. Coniugatam autem non potest pater cogere, quamvis minor sit: et virgo, cuius tempus venit, cum petit virum, pater illam non potest impedire: et si neget, episcopus eam despondet, etiamsi nolit pater: et sponso, quem ipsa voluerit, si honore aequalis sit ei, ipsi debetur desponsatio, et non illi, quem curator eligit, etiamsi aequalis sit gradu: quod si aequalis non fuerit gradu ille, quem ipsa eligit, ei quem aequali gradu eligit curator, sit.

Et fratres, patrui, et filii patruorum, non possunt despondere, nisi illam, quae perfecta est statura, et quidem consensu verbo oris sui expresso, si coniugata fuit: et silentio suo, cum interrogatur, si virgo est; nam silentium indicium est consensus: et ita emancipator respectu illius, quam liberam fecit. Et episcopus quidem despondet adultam, cum non erit pater, aut consanguinei, aut siquidem fuerint dissidentes, aut si praesentes non adfuerint.

Directio.

Servo non congruit curatio, si enim sui iuris non est, quomodo in alterum ius habeat? Sed ne puero quidem convenit, qui sit minor viginti-quinque annis, nec etiam energumeno, aut eunucho, uti nec illi, qui morbo difficili laborat, neque fornicatori, nec prodigo, nec infideli, nec mulieri: et propterea mater non po-

test despondere filiam suam, nec soror sororem suam; a similibus enim ad illos, qui distant ab eis, transit curatio: et cum duo, aut plures fuerint curatores, illi, quem ipsa voluerit, detur potestas; et si neminem ex eis elegerit, ille qui senior est, potestatem habeat: et si aequales gradu sint, idest filii patruorum, sortes mittant: et ille quidem, cui adjudicatur curatio, non potest despondere virginem illi, qui ea minor est: et coniugata adulta (vidua) potest semet tradere ei, quem voluerit, etiam sine iussu curatoris, sive pater sit, sive alius, sicuti rectum esse decernit lex XLVII. imperatorum graecorum. Et energumenam, quae adolevit, potest curator despondere illi, qui novit obsessionem eius, et tamen vult eam sibi habere. Et ancillam potest domina eius desponsare, etiamsi non velit illa; servum autem dominus nolentem despondere non potest: ancillam et servum volentes desponderi, dominus impedire potest: et ancillam mulieris, curator dominae despondet iussu dominae ipsius: et mulierem, cum libertate donatur ancilla, curator ancillae despondet, si extiterit; secus, curator dominae.

Directio.

Cum femina se ipsam tradit curatori, quo eam despondeat, eligere hic debet virum conditione ei aequalem, aut praestantiorum: et si consentiant simul in illum qui vilis sit, possunt: quod si curator consentiat, et ipsa minime, non debet perfici desponsatio: et si femina consentiat, minime vero curator, si virgo sit, non per-

(1) Injuste haec et alia dicuntur.

ficitur; at si coniugata fuerit, perficitur.

Aequalitas autem conditionis quinque modis comprobatur: per corporis a macula, seu vitio, integritatem; per libertatem; per professionem; per iustitiam; et per artificium. Pulchritudo vero, et divitiarum non sunt spectandae a piis. Et professio quidem, sicut si sacerdotes sacerdotibus despondeantur, et legisperiti legisperitis, et mercatores mercatoribus etc. Artes autem viles sunt histrionum, citharocodorum, et omnes illae, quae materias abominabiles contrectant: et iustitia omnes vincit praestantias.

SECTIO III.

De causis, quae impediunt desponsationem legitimam.

Quatuor sunt causae generales, quae impediunt coniugium legitimum: consanguinitas illius, quae despondetur: consanguinitas consanguineorum: servitus: infidelitas.

Et illa prima quadruplex est, nam vel generica est seu generis, aut lactis, aut susceptionis ex baptismo, aut ex coronis desponsationis.

Et generis quidem in XI. gradibus concluditur ac terminatur: in matre: in filia: in sorore: filia sororis: filia fratris: amita: filia amitae: sorore matris: filia materterae: filia patris: filia avunculi.

Et mater quidem tua illa est, quae peperit te, et omnes illae, ex quibus progenitores tui nati sunt, scilicet seniores omnes illae, quae sunt ex latere matris in generationem generationum.

Et filia tua est illa, quae ex te nata est, et omnes illi, qui a tuis ge-

nitibus nati sunt, videlicet filiorum, ac filiarum tuarum filii in generationem generationum.

Soror tua est illa, quae ex patre tuo, aut ex matre tua nata est: et filia sororis tuae est illa, quae ab hac, et ab omnibus illis, quos genuit, masculis, et feminis, generatur in generationem generationum.

Filia fratris tui est illa, quae ex fratre tuo, qui ex patre, aut ex matre, aut ex omnibus illis, quos genuerunt, masculis et feminis, generatur in generationem generationum.

Et amita tua est soror patris tui, quae ex patre, aut ex matre: et filia amitae tuae est illa, quae ab hac, et ab omnibus illis, quos genuit, masculis, et feminis nascitur usque ad complementum septem facierum (*graduum*).

Avuncula tua est soror matris tuae, quae ex patre, aut ex matre: et filia avunculae tuae est illa, quae ab hac, et ab omnibus illis, quos genuit, masculis, et feminis generatur usque ad complementum septem facierum.

Et filia patris tui est illa, quae ex fratre patris tui, aut ex matre, et ab omnibus his patris tuis masculis, et feminis generatur usque ad complementum septem facierum.

Filia avunculi tui est illa, quae ex patre, aut matre, et ab omnibus illis, quos genuit avunculus tuus, masculis, et feminis generatur usque ad complementum septem facierum.

Directio.

In numero quidem septem facierum aequalis est series per masculos, seriei per feminas, videlicet ita: ponamus enim illum, qui despondet, esse Iosephum filium Iacobi, filii Isaac-

ci, filii Abrahæ: et illam, quæ despondetur, esse Rebeccam filiam Batus, filii Melchæ, filiae Haran fratris Abrahæ. Itaque cum Rebecca ducitur uxor a Iosepho in octava facie, legitime ducitur. Ducit porro eam Isaac in sexta facie. Porro coniugium filiarum patruorum, et avunculorum etc. non solum in occidente, sed et in oriente magis prohibitum fuit, quemadmodum indicat canon XXIII. Timothei catholici Nestorianorum. Iosue Barnun autem ille, qui successit ei, penitus dissolvit determinationem hanc canone suo illo XXVI, in argumentum adducens Abrahamum, et Nachor fratrem eius, qui Saram et Melcham filias Haran fratris eorum, acceperunt: et filias Salphahad, ac filios patruorum earum: et non consideravit, quod antiqua transierint: alioquin quare duæ etiam uni non copularentur, quemadmodum Iacobo Lia et Rachel, et plurimæ alie?

Directio.

Affinitas collactaneitatis est illa, quæ ex ipso lacte accidit, quando ab ipsomet marito obtinuit mulier, ut duas proles duobus annis lactet. Itaque illæ proles, et fratres earum, ac sorores earum, fratres ac sorores sunt invicem in generationem generationum; et illa, quæ lactat, mater est; et frater eius, avunculus; et maritus eius, pater; fratres eius, patrui: et ita filii eorum usque ad complementum septem facierum. Cessat autem affinitas impediens coniugium legitimum, cum ante complementum duorum annorum amputatur lactatio; et cum mater alie, aqua, aut decoctum, et lac alienum in maiori quantitate commiscetur cum lacte illius, quæ la-

ctat, toto tempore lactationis. Et testimonium feminarum duntaxat non recipitur in lactatione, sed duorum virorum, aut viri et duarum feminarum.

Affinitas baptismi etiam ita est: ille qui suscipit, pater est illius qui suscipitur; et uxor illius, mater eiusdem est. Et illa, quæ suscipit, item mater est illius quæ suscipitur; et maritus eius pater, et filii eorum fratres, et sorores in generationem generationum: et fratres, ac sorores eorum patrui, et avunculi, et amitæ, et avunculæ, ita et filii eorum usque ad complementum septem facierum.

Et in sponsione coronarum etiam sponsor frater est sponsi, et paranymphea soror est sponsæ: et nati eorum, filii, et filiae fratrum, ac sororum usque ad complementum quinque facierum, si quidem viri fuerit sponsio: et usque ad trium, si feminarum, uti definiunt Dionysius patriarcha Telmaharensis, et religiosus Iacobus Edessæ. Quod autem uxorem accipiat vir ex illis, cum quibus affinitatem ex baptismo contraxit, dicit, neque esse concessum, neque prohibitum in canonicis antiquis: nunc quia scandalizat fideles, non oportet id facere.

Directio.

Et affinitas affinium in duo dividitur, in affinitatem sponsæ, quæ obliit, aut derelicta fuit verbo legali; et in affinitatem affinum genericorum. Et illa prima ad typum affinitatis genericæ commensuratur, eo quod vir et mulier una sunt caro, ut dixit Deus. Itaque filia mulieris, filia est mariti eius, quamvis ex alio marito sit; et mater eius (*mulieris*) mater eius (*mariti*); et soror eius, soror eius; et ce-

tera talia, quae inquiruntur in generationem generationum; aut usque ad complementum septem facierum. Et haec confirmat S. Basilius dicens: illud enim, ne ingrediaris ad omnem proximum carni tuae ad revelanda verenda eorum, transcendens est, et commune: quis enim est magis proximus, et domesticus viro, quam uxor eius? Non enim duo sunt, sed una caro. Non ergo mater uxoris suae, neque filia uxoris suae, neque soror eius, similiter neque uxor, potest matrimonio coniungi cum propinquis viri sui.

Directio.

Et in affinitate affinium genericorum rursus, secundum canonem divinum, quo unitas est carnis, uxor patris, mater est: et uxor filii, rursus filia est: et uxor fratris, soror est, et uxor patru, amita est: et uxor filii patru, filia patru est: et uxor avunculi, avuncula est: et uxor filii avunculi, filia avunculi est, et ita reliqua, ut dixit Deus: verenda uxoris patris tui ne reveles, verenda sunt enim patris tui etc. Et Paulus divinus dixit ad Corinthios: exercetur inter vos fornicatio; at qualis fornicatio? qualis ne inter gentes quidem nominatur, adeo ut accipiat filius uxorem patris sui. Et S. Basilius dixit: ille, qui tollit uxorem fratris sui, nisi separentur, et poenitentiam agant, non recipiantur: de filiis autem eorum, quomodocumque cura geratur, minime vero heredes sint ipsorum.

Directio.

Illegitimitatem desponsationis illorum, qui affines sunt, quinque causas rationales probare scimus: unam quidem, quia ab affinitate extingui-

tur ipsa concupiscentia causa foecunditatis: 2. autem, quod ad similitudinem animale ducit hominem: 3. quod magis faveat corruptioni, nam si coniugio legitimo posset homo communicare propinquae carni suae, etiam in communicationem fornicationis facile prolaberetur, eo quod sine impedimento conversatur eum ea: 4. quia perturbationum causa esset, nam impossibile foret, ut desponderet mulier filium soceri sui, si hunc amaret, mortem viri sui desideraret valde, ac cum delectatione, aut ipsa accusationes, dum ad sui propositi consummationem tendit, instrueret: 5. est, quia desponsatio affinium societatem cum remotis impediret, et cum alienis affinitatem, communicationem iratorum, et familiae inerecentum.

Directio.

Christiano non licet despondere sibi ancillam suam, quamvis ea christiana sit, nisi postquam eam manumiserit; sed neque servam alterius. Verum cum homo inops est, neque potest sibi despondere liberam; aut cum potest, non est praesto ei, ac timet, ne Sathan ipsum tentet propter desiderium corporis sui, ac prolabor in fornicationem; si, inquam, potest sustinere, magis praestat, quam filios suos in servitutem domini uxoris suae redigere. Filii enim ancillae, servi sunt, etiamsi liber sit eorum pater: et filii servorum, liberi sunt, si libera fuerit mater eorum; nam ex matre homines perfecti nascuntur; ex patre autem, non homines, sed gutta seminalis. Sed neque ancillam infidelis, aut ancillam, cuius dominus infidelis est, potest christianus sibi desponsare, ne filios non fidelitati pro-

creet, sed infideli qui potestatem habeat in natos eius. Virum, cuius uxor captiva abducta est, obligant leges, ut eam quaerat per regiones, et redimat eam, si possit, ac eam liberet, et postea eidem communicet; et si aliam possideat, eam a se separet, et in natos eius potestatem habeat: et mulierem, cuius vir captivus ductus est, similiter cogunt leges, ut eum redimat, et liberet; et si alium possederit, eum a se separet, et in filios suos potestatem habeat. At alii dicunt, quod mulier non cogatur redimere virum suum.

Et ancilla, quae viro coniungitur iussu domini sui, die quidem eius ministerio addicta est, et nocte viro suo traditur; et vir eius debet ei expensas pro dimidia parte: et si die, ac nocte ei tradatur, omnes expensas ei debet subministrare.

Et si servus, domini sui iussu, mulierem sibi desponset, dominus eius sumptus uxori servi sui subministrare debet: et illa, quae sine iussu domini sui sequitur servum, etiam ipsa in servitutem ducitur, si fuerit libera, et sciverit illum esse servum; alias separentur.

Directio.

Infidelitatis autem sex novimus diversitates genericas: ethnico, magos, iudeos, saracenos, christianos de deitatis fide dubios, qui sunt Ariani, ac socii eorum; christianos dividentes unitatem naturalem et personalem, cum phantasiastis.

Et mulieres, quae sunt ex quinque generibus primis, cum baptizantur, suscipimus ad nuptias: at mulieres, quae ex genere sexto, non baptizamus, sed solum cum recte insti-

tuuntur, recipimus: similiter et viris infidelibus, qui sunt ex quinque illis generibus, si non baptizantur, et credunt; et illis, qui ex genere sexto, si non recte instituuntur, canones non concedunt ut demus uxores. Et si uxores demus sexti generis hominibus, cum refugiant rectam institutionem, magis id damnabile est, quam si ab eis accipiamus. Aegyptiis autem, et Chusaeis, et Nabatlaeis, et Armenis, cum solis consuetudinibus separati sint a nobis, libere damus uxores, et accipimus ab eis.

Obiectio.

Paulus divinus permittit fidei habitare cum infideli, et infideli cum fidei, dicens: sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem.

Responsio.

In exordio evangelicae praedicationis, quando vir et mulier infideles pariter erant, et unus ex eis fidelis fiebat, apostoli eos ab invicem non separabant propter spem institutionis; neque fidei praecipiebant apostolus, ut denuo desponderet infidelem, aut viceversa: id autem constat ex eo, quod addidit, ac dixit: quid enim scis, mulier, utrum virum tuum vivificabis? aut tu vir scis, utrum uxorem tuam vivificabis? Quemadmodum ergo infideli non permittit despondere sibi mulierem infidelem, neque viceversa: ita nunc cum ambo sponsi fideles essent, in unum autem ex eis intraverit Sathan, ita ut abnegarit, separamus eos a communicatione, eo quod in exordio evangelicae praedicationis non simus, sicuti fuerunt apostoli.

Directio.

Alieni a confessione, qui credunt, et baptizantur, si coniugiis illegitimis impliciti sunt, scilicet quod duas uxores aut plures simul habeant, aut uxores fratrum suorum, aut quidpiam simile, separentur, et canonice coniungantur novis nuptiis: et siquidem plus quam unam habuisset quispian, illam, quam velit,umat, si canonica fuerit uxor eius. Alii dicunt, quod non: sed primam illam, quam possidebat,umat, si legitima fuerit, et eas, quae post illam, dimittat. At sententia prima rata est, scilicet ut illam, quam ipse voluerit, possideat.

SECTIO IV.

De pherne, et doro, zebdis, et schiadche, et conviviis.

Directio.

Pherne quidem est id, quod in domum viri sui defert mulier per scripturam e domo dominorum suorum.

Dorum est id, quod offert vir mulieri suae, aut promittit ei per scripturam.

Zebdae sunt monilia, et supellex, quae sine scriptura dant parentes eius.

Schiadche similiter sunt monilia, et supellex, ac cibis, et potus, quae sine scriptura mittit vir per desponsantes. Et quia quidam populi consuetudinem non habent, ut scribant, admittunt leges similem fiduciam: et illud, quod offertur ab utraque parte, uti illa, quae scripta sunt, considerant et reputant, ac proinde etiam zebdae, et schiadche, cum dote et doro numerantur, excepto cibo,

et potu: et hoc confirmat lex imperatorum graecorum.

Directio.

Omne id, quod venditur et emitur, datur loco dotis donique, nempe supellex, monilia, servi, ancillae, greges, boves, equi, praedia, domus, uti decernit lex octogesima imperatorum graecorum.

Timotheus autem, et Iesus Bar-Nun, non permittunt, ut adsignet homo praedia, aut domos loco dotis, aut doni: at horum sententia rata non est. Alii in pherne concludunt et dorum; aut virum dant uxori suae in dorum, veluti si homo scribat filiae suae mercedem famulatus servi, non servum; et mercedem operis beluae, non beluam; et mercedem domus, ac fructus horti, et similia, aut mercedem operis personae suae. Ecce enim Iacob per quatuordecim annos, quibus servivit Labano pro Lia et Raehela, ab eo sponsas obtinuit sibi. Illud autem, quod promittit vir filiae suae in phernem, aut uxori suae in dorum, quod docturus sit eam artem, quae conveniat feminis, etiamsi id mercede dignum sit, attamen non admittunt leges, quia definiri non potest merces huiusmodi neque quantitate neque qualitate.

Directio.

In aestimatione quantitatis phernae, et dori, eius exiguitatem, magis laudant leges, quam excessum, tam recte ad illum qui accipit, quam ad illum qui dat: et propterea beatus Cyriacus patriarcha sub censura Dei definivit, ne divites plusquam mille et CL drachmas pecuniae; et mediae conditionis homines plusquam mille denariorum, neve accipiant; diminueret a u-

tem possunt. Definivit quoque sciadchem in doro computari; zebdas in pherne, excepto cibo et potu.

Et orientales definierunt, ne divites plusquam CD. drachmas pecuniae, et unum denarium auri; et mediae conditionis homines plusquam CCC; et inopes plusquam C. dent, neve accipiant. Et quod pecunia argentea sit, non autem aurea, liber regum testatur; semel enim quolibet triennio veniebat navis ex Tharsis, et ferebat pecuniam, et aurum.

At alii dixerunt, quod minus numero perfecto, idest decem, non debeat esse pherne, aut dorum.

In occidente, idest ditione constantinopolitana, vir dorum offert iuxta phernem, quam affert mulier.

In oriente autem, et in ditione antiochena pherne duplo maior est doro, quemadmodum significat lex imperatorum. Timotheus vero, et Iesus Bar-Nun, viceversa sanxerunt, scilicet ut pherne sit iuxta dimidium dori.

Directio.

De doro autem, quod scribit vir uxori suae, et non tradit in manus eius, in morte solum unius ex eis, aut separatione legitima, canones adigunt virum ad complendum id, quod scripsit.

Et de doro, aut sciadche, et pherne, ac zebdis, quae traduntur in manus uxoris, sine iussu viri sui non potest mulier disponere, et dare cui voluerit: nisi forte cum testamentum condit; tunc enim etiam sine iussu viri sui, eoque etiam invito, ipsa quod vult facit.

Alii vero dicunt, quod in phernem, et zebdas potestatem habeat,

dum vivit, iussu patris sui: et in dorum, et sciadchem iussu viri sui: at haec sententia rata non est quoad virum; nam ipse phernem accepit, quemadmodum et ipsa ab illo dorum accepit. Et nonnisi exacto quinquennio post nuptias, si quidem pater puellae non compleverit phernem, quam ei constituit, neque chirographum debiti sui tradiderit, licet sponso exigere alimoniam ullam: et sine consensu non potest vir dominari phernae eius, aut doro, aut cuiuspiam rerum ipsius.

Directio.

Per modum procuracionis administrat vir ea, quae sunt uxoris suae, dorum scilicet, et phernem, et sciadchem; et ideo quando corrumpitur aliquid ex eis, quae in manu sua sunt, non debet persolvere, quamvis debeat ea caute custodire et administrare, exceptis drachmis, quas scripsit in doro, et non tradidit uxori suae, quia non debet eas administrare pro uxore sua.

Si vendiderit vir rem ex doro, et eam nomine uxoris suae scripserit, emolumenta domorum, tabernarum, hortorum, praediorum, et apum, mulieris sunt. Et nata ex ancillis, iumentis, et ceteris similibus, sunt viri ex dimidio, et ex alio dimidio uxoris eius, siquidem ipse aluit ea; et si mortua fuerint, non est debitor ei ob illa.

Supellectilis, quae cum ipsa defertur, et cuius pretium scriptum est, si non subsistant segmenta, debet vir uxori pretium persolvere; et si scriptum non sit pretium eius, mercatores scient illud: quod si subsistant segmenta, vir non debet no-

vam pro vetere conficere, secundum legem LXXXVIII et LXXXIX. imperatorum.

Directio.

In plerisque locis mos non est offerendi mulieribus phernem, et dorum, sed solum vestes viles, et monilia: at non ideo illegitima censenda est talis desponsatio, neque filii eius hereditate excludendi sunt. Sine schiache autem, etiamsi unicuique fuerit annulus, qui benedicatur, non potest desponsari mulier fidelis: et omne id, quod benedicatur cum ipsa, uti monilia et vestes, quamvis non scribatur in scheda, ipsius est, uti pherne, et dorum.

Directio.

Cum timet mulier, ne vir disperdat phernem, et zebdas quas detulit secum, et dorum quod sibi oblatum fuit, et schiachas, quae super ipsam benedictae fuerunt; aut cum vult ea dare mercatoribus, eo quod vir eius non valeat in eis negotiari; potestatem habet accipiendi ea ab illo, et tradendi cui voluerit. Et si repugnet vir, potest seipsam subtrahere ab eius communicatione. Postquam autem haec ille tradidit ei, non potest ab eo se subtrahere, nisi fuerit parva, aut infirma, aut menstruata, aut gravida, aut cum vult accipere mysteria vivifica, aut nisi dies sint in quibus vita spiritualis exigitur, uti dixit apostolus "ne itaque fraudetis invicem, nisi quando ambo digni fueritis oratione, et ieiunio", et toto tempore quod praecedit benedictionem coronarium. Praeter has vero causas, si repugnaverit, violenter ducatur.

Directio.

Si vir scribens phernem filiae suae,

aut dorum uxori suae, centum denarios scribat manifeste, et centum occulte, si duo aut tres viri iusti testimonium de ea re non perhibeant, non exigantur ab eo, nisi illi centum dumtaxat, quos promisit manifeste.

Et cum dixerit puella curatori: responde me illi, qui centum denarios offert, aut scribit mihi dorum, ipse autem eam respondeat cum quinquaginta, ipsa quidem desponsatio non solvitur, ac curator ex proprio debet ei persolvere quinquaginta. Et si cum ducentis eam responderit, augmentum est desponsationis, et non curatoris. Et si dixerit: responde me sub ea quantitate quam volueris, aut solum responde me, dixerit, et non addiderit sub illa quantitate quam volueris; non poterit eam respondere sub minori doro, quam sit illud filiarum propriae conditionis: sunt autem conditionis suae, sorores, amitae, aut filiae patruorum illius: et non commensuratur eum filia sua, neque cum matre, neque cum sorore matris suae, quia sunt ex alieno semine: quemadmodum neque feminarum conditionem efficit aequalitas gradus: nam conditio earum ex pulchritudine, statura, et virginitate, ac castitate, mente, arte, divitiis, et civilitate, aut rusticitate, desumuntur.

Directio.

Et convivium epulum est, quod ob laetitiam nuptialem exhibetur affinibus, et amicis eorum, qui sponsi fiunt. Et quidem Dominus noster, ac discipuli eius, cum vocati fuerunt ad convivium Canae, profecti sunt: et vocatos, qui se excusaverunt a caena, quae ipsis parata fue-

rat, non solum verbo parabole, sed et opere Dominus percussit: et propterea non est æquum, quod non eat is, qui vocatur, nisi fuerint in ipso convivio visiones obscenae, choreae, et saltationes meretriciae, mimi, et tibicines impudici. Itaque si speret, quod ille exeat, quando ipse ingreditur, eat; aliàs antequam ingrediantur, exeat, potissimum si filius ecclesiae fuerit, secundum canonem synodi Laodiceae. Et si fuerit in parietibus triclinii aut in velis aliquid ex figuris idololatricis, aut historiarum ethnicis, et si in peristromatis, quae conculantur, fuerint similia, non nocet eorum visio; aut si fuerint in crapulam effusi conviviae, non oportet sedere inter eos: alii tamen dicunt, quod licet sedere cum eis, cum et Dominus ad publicanos ingressus sit, et apud eos recubuerit, ac manducarit. Aut cum erunt dies, in quibus vetantur convivia; nti ieiunium magnum, et dies pentecostes; aut cum fuerit symposium polygamorum, idest plus quam duarum. Synodus enim Neocaesareae canone quarto presbytero ne in symposio quidem digamorum permittit comedere. Canon synodi Laodiceae ostendit, quod possibile est hominem libere et legitime secundo coniugio copulari: et ubi in oratione, ac ieiunio brevi tempore perseveraverint, indulgentia et oblatio eis dantur. Alii vero dicunt, quod cum Dominus symposii vocat, non licet se excusare: minime vero eum is, qui quiescere facit. Et non reputant, quod Dominus iratus fuerit etiam contra eos, qui a servis vocati non venerunt.

Directio.

Ille, qui supra facultatem suam facit convivium, reus est una cum illis, qui ad hoc ipsum cogunt; minime autem reus est, si minus, quam possit, faciat. Et vocati non oportet eligant primos accubitus, sed ibi recumbant, ubi illos recumbere iubent, neque vinum multum, tamquam ad ebrietatem intemperantem bibant. Illi, qui convenient ad benedictionem coronarum, si praemittant munera in domum convivii ante diem Laetitiae, convenientissime faciunt, semina scilicet, fructus siccis tantummodo, siccam, aut nucas, aut amygdalas, aut uvas passas, et non denarios, aut drachmas, aut obolos, licet divites sint: et illos, qui colliguntur ex terra, colligant, et non ab invicem rapiant, et id quod cecidit ex seminibus in sinum alicuius, aut cum non apprehendisset ipsum, cecidit, potest socius eius accipere ipsum: alias non. Volatile autem, quod in atrio homo possidet, cum volat, illius, qui venatur, est; et illud quod e laqueo evadit, est domini laquei, et non quidvis venatur, si in laqueum alterius ceciderit.

SECTIO V.

De separatione.

Ius coniunctionis ipse Deus principio confirmavit. Relinquet namque homo patrem suum, et matrem suam, et adhaerebit uxorī suae. Et sapiens Salomon in proverbiiis suis ostendit, quod a Domino desponsatur mulier viro. Et Dominus noster praecepit: id, quod Deus coniunxit, homo non separet. Separatio ergo communica-

tionis comprobatae, ut est ista, non iocose fit, sed per causas has, aut naturales aut legales. Et naturales quidem, veluti est mors viri, aut mulieris; sive mors post desponsationem, idest benedictionem annuli, contigerit, sive post convivium, idest benedictionem coronarum.

Causae vero legales septem ratae noscuntur. Fornicatio mulieris proprie: magia: affinitas impediens: monachatus: servitus: vitia corporis impediencia communicationem, vel foeda. Imperatores autem graeci, etiam si habitaverit mulier domi non suae absque iussu viri, aut ivcrit in theatrum ad spectaculum indecens, iactura etiam phernae eam afficiunt, ac separant solvantque: et vir rursus, si testentur adversus eum duo, aut tres testes, et iurent, quod ipse percussit uxorem sine lege, scilicet virga, aut calceo, aut flagello instar servi et ancillae, aut extulerit super eam ferrum, aut superintroduxerit meretricem, et adiunxerit ei amasiam: vel si magus fuerit, aut latro, aut adulter, potest mulier recipere ab eo phernem suam, dare libellum repudii, uti significant leges LXXXV et LXXXVI. illorum.

Directio.

Post desponsationem, et ante symposium, si sponsus moritur, dimidium eius, quod oblatum ei fuit, accipit (*femina*), et dimidium aliud heredibus sponsi sui restituit, excepto potu et cibo; et hoc est, quod dictum est in lege LIV. imperatorum. Quod si vero fuerit puellae hortus, et cetera, dimidium eius, quod accepit, restituit genti sponsi sui, et nihil ex bonis eius hereditat: et siquidem eam viderit aut osculatus fuerit, id non

dignum existimamus definitione, eo quod canonicum non est, quod illam videat aut osculetur ante symposium. Si autem post symposium moriatur sponsus, omnia, quae accepit, sua erunt, et nihil omnino restituet; quin et hereditando hereditabit ex bonis viri sui, sive is communicaverit cum ipsa, sive non. Si autem post desponsationem ipsa mulier moriatur, omne, quod oblatum fuerit ei, sponsus eius resumit, excepto cibo et potu, et non hereditat de pherno sua quidpiam. Si autem post symposium moriatur mulier, omne, quod oblatum fuerat ei, ipsius erit, et vir eius hereditatem solum, quae ad ipsum pervenit, hereditat de pherne eius et de omni re.

Directio.

Tractatum de divisione schiadeharum, et dori, ut dimidium scilicet cedat sponsae, et dimidium genti sponsi, quaestiones quinque exsequuntur.

Quaestio 1.

Cum vineam offert sponsus sponsae suae, et moritur ante symposium eum fructus nondum maturi fuerint, hi sponsae sunt, neque possunt consanguinei sponsi illam vexare circa vindemiam ante maturitatem. Arborum autem dimidium est eius, dimidium vero eorum. Et hic quidem difficulter solvitur controversia, quantum scilicet debeat illa amittere pro irrigatione, et quantum illi: non enim aequaliter amittit, et amittunt: eo quod fructus sunt ipsius proprie, et arbores solum communitatis. Et si non irrigaverint, fructus propter humiditatem arborum possunt prosperari, arbores autem laeduntur.

Quaestio 2.

Si autem ancillam gravidam offerat sponsus, cum ea pepererit, siquidem sponsus moriatur ante convivium, non licet sponsae accipere cum dimidio ancillae, dimidium partus: nam cum ancilla foetus, non autem natus oblatus est ei ab initio. Et hic etiam difficile cognoscitur quantitas pretii foetus, ut accipiat sponsa dimidium.

Quaestio 3.

Si autem armillas, sive torques offerat sponsus, cum conterit illas sponsa, monilia, aut inaures conflata ex eis, si moritur sponsus ante convivium, consanguinei sponsi eius haud dimidium murenularum novarum accipiunt, nec si adauctae fuerint, nec si defecerint, sed dimidium pretii argenti, aut auri, et dimidium mercedis artificum primorum: et ita si vinum obtulerit ei, et acescat, pretium vini, et non aceti, restituet.

Quaestio 4.

Si autem debitum (*creditum*) offerat ei, idque perit, ac postea vir moritur, difficile solvitur controversia; nam instum non est, ut ab illa extorqueant dimidium eius, quod ipsi persolutum non est: neque etiam instum est, ut ipsam dimittant, quia sub ipsa, et non sub sponso eius perit. Animalia autem, quae offeruntur ei, et moriuntur, non reddit, quia mortalia sunt, secundum vim legis LXXXVIII. imperatorum.

Quaestio 5.

Si autem vendidit, aut concessit aliquid, quod ipsi oblatum fuerat, illa venditio, et illa largitio firmae sunt, dimidium tamen pretii venditionis, quod recepit, restituat. Et si res restituantur, dimidium earum,

et non pretium dimidii earum, restituat. Si autem locavit, aut legavit, usque ad complementum pacti expectent, et deinde accipiant dimidium legati, et non mercedis, aut emolumentum.

Directio.

Fornicatio uxoris, causa separationis est a muliere, et non fornicatio viri, ut testatur magnus Basilius, dicens: de mulieribus quidem multis invenimus firmam famam fornicationis, cuiusmodi scilicet illa est, quae cum viro derelicto habitat: laus enim scio, an possit nominari adultera, nec ne: ille enim, qui derelictus sumit, absque dubio adulteratur secundum verbum dominicum. Et paulo post. Ille itaque, qui fornicatus est, non prohibetur a cohabitatione cum uxore propria, et haec recipiat eam, cum redit. Vir autem expellat eam, quae polluta est in domo eius, neque recipiat eam, cum redit. Et imperatores graeci lege LXIX. praeceperunt, quod feminis concedantur laes, ut accusent viros suos de re nequam ab iis perpetrata. Et iuris huius tres scimus esse causas. Una quidem diffamatio mulieris de fornicatione per uterum magis quam viri. Alia, quod filii adulteri non commiscantur cum natis uxoris suae legitimae, neque hereditant cum eis. At filii mulieris fornicariae confunduntur cum filiis viri ipsius legitimi, et hereditant cum eis iniuste. 3. Quia nati fornicariorum putativi sunt, at filii fornicariorum certi sunt. Fornicatio proinde mulieris causa est separationis, at fornicatio viri non est separationis, sed increpationis, et prohibitionis ab oblatione.

Directio.

Quatuor sunt causae confirmantes fornicationem mulieris. Una quidem, si conceperit absente marito suo, aut praesente non communicante ei. Secunda: si infametur de fornicatione manifeste cum uno aut pluribus. 3. Si lingua sua fateatur, se fornicatam esse. 4. si testentur adversus eam sex testes viri pii, non tamen feminae; nam in ore duarum animarum fit testimonium, si videant eam omnes simul cum alieno sub pallio visione foeda: testimonium autem feminarum recipitur, cum virgo fuerit ea, quae accusatur. Itaque cum sex viri pii testantur, illam fornicatam fuisse, et duodecim feminae piae testantur, illam esse virginem, testimonium feminarum destruit illud virorum; nam fieri potest, quod fornicaria commixtio non fuerit exercita, etiamsi in typo illo foedo aspexerint eam.

Alii dicunt, quod mulierum testimonium non destruit virorum, sed illam fornicatam fuisse, etiamsi virgo sit, quia venae, quae dilacerantur in coita, rursus iunguntur. Et sententia prima vera est, et non omnis fornicatio causa est separationis, nam si nondum implevit aetatis XIV annum et prolapsa est, non separatur: et ita si obsessa fuerit, aut vi ducta, et vociferata est, aut cum muta esset, vi oppressa fuit; aut cum erravit, scilicet vidit in lecto virum alienum, illumque proprium maritum existimavit, et ad illum ingressa est; et cum mersa somno gravi, passa est, uti Loth e duobus filiabus suis passus est.

Directio.

Cum ceperit maritum mulieris spiritus zelotypiae, et existimaverit il-

lam fornicatam fuisse, et testes perfecti sex non sint adversus eam, neque deprehensa fuerit, offerat vir mulierem ante altare, et accipiat sacerdos aquas in aliquo vasorum altaris, et in eas immittat paululum pulveris e fimbriis altaris, et oret super aquas orationem convenientem, ac dicat mulieri: si desipuisti, et dormisti apud te vir praeter virum tuum, det te Dominus in maledictiones, et aquae istae probatae et sanctae inflent viscera tua, et ventrem tuum, et putreficiant femora tua: quod si non desipuisti, neque polluta fuisti, expiata es ab aquis istis. Et cum ter dixerit amen, ac biberit, et post quadraginta dies non deprehendatur in elemento aquarum faetor, aufertur ab ea opinio male fornicationis; et virum eius, qui eam ignominia affecit et oppressit, damnant ac increpant canones.

Directio.

A nato uxoris suae, si vivit tri-duo, non potest vir alienari, quamvis comprobetur eius fornicatio, nisi ostendat, quod a tempore septem mensium ante generationem ei coniunctus non fuerit: nam infantes, qui minori tempore generantur, non vivunt penitus: et ita si viro albo nascatur filius niger, non potest ab eo alienari, nam figurae sensibus exhibitae causae sunt similitudinis, ut testantur virgae Iacobi, quas decorticavit, et strinxit in cursu aquarum contra oves, quando veniebant ad bibendum, et incalcescebant super virgas, et generabant agnos varios, et versicolores, et omne nigrum cum albedine. Et apud sapientes exteros sunt argumenta multa de simili re.

Directio.

Magia dissolvens coniugium non solum est illa mulieris, sed et illa viri. Magi autem sunt, qui faciunt divinationes, et illi qui canunt, et vociferantur, et ululant ex terra, et ex ventre, et ex latere, et illi qui corrumpunt vultus, et viri qui vulnerant sinus suos, et mulieres, quae aperiant sinus suos, et incantant, et illi qui ligant viros a mulieribus suis, et illi qui divinant in vitris plenis aqua, et speculis, et manuum palmis, et in spatulis ovium, et in ossiculis fructuum, et in granis leguminum, et in placentis hordeorum: et ierunt quidem senes Moab, et Modin ad Balaam, et divinationes ipsorum in manibus suis: magia autem, quae super tumores, et vulnera, et incantatio reptilis mali, et serpentium, et cetera, et auspicia ex vocibus volatilium, ac serpentium, et observatio occursum, et divinatio quae ostendit negotia stupenda per constrictionem oculorum, et confectio sortium, quae appenduntur super pueros, et explanatio somniorum, ac explicatio volatuum (*aut aurarum*), et astrologia, quamvis impediant per canones apostolicos, verumtamen non separant, uti illa alia. Imperatores autem magos damnant ad decertandum cum beluis mortiferis.

Directio.

Quid efficiat magia, historia Saul confirmat. Et dixit quidem mulier, quem educam tibi? Et dixit: Samuel: et cum eduxit eum, exclamavit, quod dii ascenderent e terra, et

en vir senex amictus pallio: et cognovit Saul, quod Samuel esset, et adoravit eum, ac dixit. Magnus quoque Basilius, cum audivit a Liso tribuno historiam mulieris illius, quae accusavit eum Iuliano tyranno de crimine, quod scilicet filius eius magiae morbo insaniret, non phantasma id reputavit.

Directio.

Cum unus ex ambobus coniugibus confessionem abnegat, et transit ad gentilitatem, aut iudaismum, aut saracenisimum, aut arianisimum, separando separamus eos ab invicem. Si autem ad diophysismum, aut phantasiastisimum redit, non separamus, sed solum admonemus, et increpamus opportune, et importune. Separamus autem rursus et illos, qui intercedente inter ipsos duos cognitione impediende, communicant, et praesentantur sine scientia sacerdotis: et ita cum vir, aut mulier schema monachatus vult induere, si consenserit alter, ut induat, socius eius coniungatur legitime, si voluerit, sive vir fuerit, sive mulier (1).

Directio.

Servos, et ancillas, qui desponsantur, et coronantur sine auctoritate dominorum suorum, si domini ipsorum non consentiant, separando separamus eos ab invicem.

Filia liberorum, quae coniungitur servo, postquam ter flagellata fuerit, si non abstineat, etiam ipsa in servitutem redigitur, secundum legem LXXIV. imperatorum.

Si mulier serva decesserit virum in-

(1) Et hoc et alia plura in his capitulis a catholicis rectitudine aberrant. Nisi forte sermo de sponsalibus tantum est.

genuum, quasi ipsa haud serva sit, et ei schiadechas dederit, eamque desponsaverit, nati eius quidem liberi erunt, at desponsatio non confirmatur, nisi ubi simul dominus eius, ac sponsus eius consenserint: neque potest sponsus ei communicare, nisi cum domini ipsius consensum impetraverit per syngraphas, et testes, et non potest omnino illam dimittere, si postquam cognovit eam esse servam, illi communicaverit: de schiadechis autem, et doris, quae scripuit, potest ipse diminuire.

Directio.

Septem sunt defectus separantes: quatuor impediētes communicationem: duae in viris, semiviratus, et abscissio: et duae in feminis, adhaesio (*carnositas*) et tumor (*apostema*) et tres abominabiles hermaphroditismus, lepra, et obsessio.

Et semiviratus duo sunt modi, unus quidem, quod non possit vir communicare ex natura, aut ex accidente morbo: alius vero, quum interque sexus eidem contingit. Itaque si postquam commixtus fuerit cum ea, contingerit passio semiviratus, a quibusdam legislatoribus non solvuntur, eo quod viri maior est naturalis necessitas, quam mulieris: aliqui vero solvunt, eo quod etiam ipsi mulieri sit lex naturae, et difficulter tolerat infirmitatis causa; et idcirco non solum viro, sed ambobus dixit apostolus, ut non tentet vos Satian propter concupiscentiam corporum vestrorum. Nos autem septem annos iustos esse dicimus ad servandam invicem libertatem: tum si vir non sanetur, separantur. Si autem nullatenus potuit communicare ei, uno anno servet libertatem:

tem: et si spes nulla sit sanitatis, separetur, si velit, et recipiat *schiadechas*, ac *dora*, quae oblata sunt et scripta ei, nisi praesciverit semiviratum suum: et si praesciverit, etiam *phernem* suam amittit, si separetur.

Abscissio, aut eunuchismus, idest ereptio testiculorum, aut abscissio virilitatis radicitus. Et in ambobus simul solvunt leges: et si haec praecesserint, neque ea novit sponsa, aut postea acciderint, recipit *schiadechas*, et *dorum*, quae oblata ei fuerant, et separantur, si velit. Quod si novit, et sub conditione despondit, etiam *phernem* suam perdit, si separatur.

Directio.

Carnositas est via mulierum, et apostema proectio quaedam est in superficie vulvae mulierum; et cum duobus his defectibus, si potuerit coire cum ea vir, non potest ullatenus eam a se separare, neque illi detrimentum inferre: et si prohibita fuerit ab eo via mulierum communicationis, uno anno servat ei libertatem, et si eam non pudeat, separat ipsam, et privat eam una cum *schiadechis*, et *doro*, etiam *pherne*, si non praescivit. Et si sub conditione accepit eam, duplicat ei *dorum*, si nolentem separat.

Directio.

Lepra scabies separans est, et antiqua, quae corporis maiorem partem tenet, illudque profunde immutat in albedinem multam, ita ut etiam capillus albus crescat in eo, et cum pungitur acu, humorem lacteum, et non sanguinem emittat.

Scabies separans est illa, quae foedat vultum, et elevat pupillas, et cadere facit summitates membrorum,

et efficit expansionem, et pustulas asperas in corpore facit. Daemonis obsessio separandi causa est. Morbum comitalem agnoscunt legislatores, eo quod modi omnes melancholiae non incurabiles sunt. Et nonnulli quidem uno anno expectant curationem ipsorum, alii quatuor, et alii septem. Et imperatores graeci lege LXXXI, et LXXXII. definierunt, quod si post convivium acciderit mulieri diabolus, aut morbus alius, qui separet mulierem a viro, reddat ei *phernem*, et *dorum*, ac dimittat eam. Et si ab antiquo fuerit in ea, neque advertit, *phernem* tantummodo ei reddat, et non *dorum*, ac dimittat eam. Timotheus autem alexandrinus illum, cuius mulier daemone tenebatur et sustinebat, ac petebat suam mulierem, neque prohibuit, neque indulsit, nisi forte adulterium intervenisset: et idcirco responsum non dabat, nec dedit. Alios autem et factor oris, et axillarum, et purgatio non sanabilis separat (1).

SECTIO VI.

Quanto tempore conservanda sit libertas; et cuinam debeat homo stipendia seu alimenta.

Directio.

Mulier, cuius maritus obiit, decem mensibus custodiat suam libertatem. Et si quidem ante expletos decem menses insaniat, ut se tradat viro, privant eam leges honore suo, et iuribus suis, quae ipsi scripta sunt in testamento, et alibi, uti decernit lex LXX. imperatorum graecorum: si ve maritus eius eam cognoverit, si-

ve conceperit, sive non. Et illa, cuius maritus periit, a die, quo venit fama mortis eius, computet dies custodiendae libertatis, et non a die, quo mortuus est.

Et cum in viam longinquam abiit, et venit fama eius, aut delitescit, si satis fuerint ei divitiae, quas reliquit, donec moriatur, aut quoad confirmetur mors eius, uxor eius est, si sustineat, et non concupiscentia vincatur: alias post septem annos nubat viro; et secundum alios post viginti annos. Quod si non reliquit ei divitias, quatuor annis maneat, et secundum alios septem. Sustentatio autem eius ex suis sit, si habeat; alias ex dominis suis, alias ex ecclesia.

Viri, cuius mortua est uxor, tempus custodiendae libertatis suae non invenimus; at congruum est, ut ante quinque menses minime nubat.

Directio.

Decem huius mensibus, quia dies sunt luctus eius, non debet ornari purpurea rubrica, aut croco, aut optimis sericis, neque hyacintho, sed causa tumoris oculorum nocte stibio eos liniat, et die lavet; neque exeat e domo sua, cen ad relaxationem animi, a balneo tamen non prohibeatur, neque ab ecclesia, verum diebus festis. Et consanguinei mariti ipsius non possunt educere eam e domo mariti eiusdem violentem, et si mercede conducta sit domus eius, ac locationis tempus exactum, ab ipsa hereditate communi conducant pro ea domum, ut habitet usque ad complementum decem mensium. Et si natos habeat, ac velit eos educare,

(1) In margine - purgatio dicitur esse pollutio dormientis. -

quamdiu non desponsetur, potest habitare in domo mariti sui, attamen auctoritate iudicis, cum est curator super hereditatem pupillorum, uti decernit lex quarta imperatorum: nam sine curatore non potest administrare hereditatem filiorum suorum.

Directio.

Tres sunt causae, quae iubent alimenta suppeditare, persona mariti, cognatio, dominatio. Et maritus quidem debet mulieri suae sustentationem, indumentum, domum, famulam; et panem quidem quotidie ex specie illa, quae consueta est; minam (1) unam et dimidium minae ob unguentum (*oleum*) aut adipem, (*puta* butyrum); et qualibet hebdomada carnis minam unam cum dimidio. Et in diebus ieiunii loco carnis, det arida. Haec debet ei, etiamsi illa minus comedat: et non debet eam cogere, ut nutriatur cum ipso, si non velit; quod si verecundia non afficiatur, non debet ei pretium alimenti. Et indumentum debet ei pallium, et peplum, et lampades, et maapharum (*amictum*), et in hieme rursus tunicam, et domum debet ei cum vasis figlinis, aut ligneis, aut lapideis, et si nobilis sit, ex aere. Et ancillam debet ei, maxime in ipsius aegritudine, licet non debeat ei medicamenta, et mercedem medici, si possideat divitias; neque idcirco dicat, ego serviam ei, quia caput eius est: quod si in aegritudine eius dicat: ego serviam animae meae, non potest ipsa petere ab eo stipendia ancillae, et mercedem. Quod si habuerit ancillam, et

existimationem malam habuerit vir de ea, potest hanc expellere, et quam voluerit adlucere: et ob hanc causam etiam patrem et matrem eius potest arceare ab ea. Et si plures ancillas habeat, uni tantum debet stipendia et habitationem.

Directio.

Uxori, quae conturbatur per suam nequam conditionem sine insipientia, non debet vir eius alimenta, quamvis non exeat e domo eius. Et illi, quae aegrotat est, et illi, quae dum esset parva, illegitime desponsata est, debentur alimenta: et quamvis vir eius aegrotus sit, aut parvus, debentur rursus. Et illi debentur, quae diebus dominicis dissidet propter mysteria: at reliquis diebus non potest abstinere, nisi ille abstineat, alias non debentur ei. Et illum, qui eget, compellunt leges ut laboret, et suppeditet uxori suae alimenta: et si non possit, licet uxori eius se ipsam probibere a communione eius, et quatuor annis conservare ei libertatem, dum ex proprio, aut ex cognatis suis, aut ab ecclesia sit alimonia eius. Et si non mutetur vita eius, cogunt cum leges ad exendum e saeculo per monachatum, et erit mulier ei, quem voluerit. Et virum non egenum, qui causa odii, aut avaritiae negligit uxorem suam, damnet episcopus, et in carcerem mittat hegumenus, donec obediat. Et servam, quae iussu domini sui desponsata est, si velit vivere cum marito suo in misera vita, non potest dominus eius illam impedire ab

(1) In margine - Mina una et dimidium eius, scilicet 360. drachmas, nam quilibet mina constat 240 drachmis cum octo stateribus. In margine - quilibet stater quatuor drachmis constat.

eius communione propter inopiam alimentorum: si tamen lucretur ex aliquo opere, stipendia sunt domini eius, et non propria, quamdiu non liberatur.

Directio.

Filii cognationis, quibus debentur alimenta, nati sunt, et nati eorum, et genitores, et avi miseri, quotquot scilicet non possunt laborare propter pueritiam, aut senectutem, aut infirmitatem. Alii patrem non compellunt laborare, quamvis possit, cum necessariis sit honor eius; honora siquidem patrem tuum, et matrem tuam, dixit Deus. Et nobiles rursus non cogunt exercere artem, in qua labor est, et petitio elemosinae culpabilis est in eo, qui potest laborare, et in propinquis eius, si possunt supplere indigentiam eius, quando laborare non potest. Et petitor ne contemnat, aut offendant eum, a quo quaeritur, neque replicet petitionem. Et quidquid supererit indigentiae suae quotidianae, licet vel unus obolus, debet ipsum natis suis, et genitoribus suis egenis: et haec alimenta pro custodia animae definiuntur. Cum pater occiditur, potest mater ex proprio sine iussu eius subvenire indigentiae natorum: et si mutuum acceperit, verum iussu episcopi, persolvat. Et si plures fuerint nati, illi, qui proximior est; et si postea hereditet, antea subveniatur indigentiae eius, scilicet natae ex filia; ante filiam filio filii, et genitoribus; pater ante matrem accipit, et cum filio, quia minister est, et habet ius ministerii, et aliqui coequant eos: et ita cum mater, et filius erunt, aut avus, et filius. Et patet, quod

coniux praecedat omnibus, quia debitum usque ad finem vitae manet.

Directio.

Mater natum lactare debet, quamdiu lac eius non defecerit, neque infirma sit, et non separata, nec desponsata; alias ex possessione matris, et non patris, detur merces nutrici. Et ius ipsum lactationis matri convenit, deinde matri matris, deinde matri patris, deinde sororibus, deinde amitis, deinde filiabus fratrum, deinde amitis per omnium feminarum progenies, quia illae magis sunt pia; et idcirco soror, quae ex matre, praecedit sorori, quae ex patre.

Et si non fuerit illa ex his mulieribus, tunc viri filii cognationis debent conducere nutricem, idest pater; dein frater; deinde filius fratris; dein avus; dein patrum; dein filius patrum; dein filiae patruorum, et filiae materarum, amitarum: et filiae avunculorum, ac filiae avuncularum, non habent debitum lactationis in oriente, eo quod desponsentur, licet illegitime. Et mater, ac avus debent educare filium, donec possit per se solus comedere, bibere, indui, et emundari; et filiam usque ad tempus fluxus. Et cum intelligens fit natus, voluntati eius relinquantur electio, utrum apud patrem, an apud matrem sit: et illud firmum est, quod filius sit apud patrem, et filia apud matrem: et filius fidelis cum intelligens fit, separetur ab infideli.

Directio.

Filiam virginem, cum crescit, possunt pater, ac avus sunt habitare iubere ubi ipsi voluerint. Et filia vidua, ubi voluerit, habitet, modo opinio ma-

la non oriatur de ipsa : sed omnes filii cognationis eius, illi, qui ius habent rationis, possunt illam collocare, ubi voluerint, et in eam inquirere. Et cum natus patrem elegerit, illum non potest cohibere a visu matris eius : et si matrem elegerit, debet pater iura educationis, et tradat eum artifice, ac doctore. Et cum via longinqua procedere vult pater, non potest mater prohibere natum, qui lac non sugit, ne eat eum eo. Verum si ad relaxationem animi, aut mercaturam, potest cohibere eum. Et illa, quae separatur a marito suo, non potest accipere natum suum, et migrare ad regionem aliam ; nisi in ea regione desponsata fuerit. Filius fidelis debet alimenta patri suo, et matri mae, ac senioribus suis non fidelibus. Pater autem, et mater, et seniores fideles non debent filio non fidei. Et filio caeco, aut paralytico, aut filiae, quae adolevit, et desponsata non fuerit, duas partes alimentorum pater subministrat, et unam mater suppleat. Et eum filius fuerit absens, et egerint parentes et seniores eius, possunt aliquid ex propriis eius vendere, exceptis domibus, et terris, et ob conservandam vitam pretio uti, neque postea persolvere ; quin etiam mutuo accipere, iussu episcopi, et filius eum venerit, persolvat. Alienus autem, penes quem est depositum filii, iussu episcopi det parentibus eius ; aliis persolvat.

Directio.

Dominus debet servis suis alimenta competentia, prout eis opus fuerit : et si ipse iusserit, ac possint laborare, laborent, et alantur, et vestiantur ; et si non potuerint laborare,

compellat episcopus dominum, ut vendat : et si vendantur, increpet dominum, ut alat, et vestiatur eos ; et si inops sit, et non possit, ecclesia suppleat inopiae eorum, etiamsi infideles fuerint, quoad iudicetur dominus, et in promptu sit emptor : et non debet constituere servo suo pecuniam certam quotidie, sed debet servus pro virtute sua operari, et debet dominus eius supplere inopiae ipsius, neque cogat eum ad opus supra vires ipsius. Similiter stabulum animalibus debet dominus adquirere ; quod si non faciat, compellatur ab episcopo, ut vendat : et non debet ea cruciare oneribus gravibus etc., neque occidere, nisi ea, quae comedi possunt, neque avarus esse super lacte, et nocere natis eorum. Illis autem, quae aliqua memoria pollent, non est damnable, si negetur stabulum : et in penuria aquae fas non est privare iumentum potu propter abluitionem.

CAPUT IX.

De testamentis.

Et in eo sunt sectiones quatuor.

SECTIO I.

Directio.

Condat homo testamentum, idest mandatum, et disponat de rebus suis ante mortem suam, quas quidem iure possidet. Nam etiam iusti veteres ante mortem suam ita mandabant ; dedit siquidem Abraham omnia, quae habebat, Isaaco ; filiis autem concubinae suae dedit dona, ac seiunxit eos ab Isaaco, dum ipse esset vivus. Et eum appropinquasset dies Israelis ut moreretur, vocavit Ioseph,

ac dixit ei sic et sic; et benedixit reliquis filiis suis. Et Ioseph item dixit fratribus suis: ego morior etc. Legatum autem tertiam facultatum partem non excedat, ita ut duae partes hereditati relinquantur; non enim aequum est, ut relinquantur domestici pauperes et inopes, et alieni illi, quibus mieam attribuit sapientia Dei, panem, hoc est maiorem partem hereditatis, obtineant. Non enim rectum est accipere panem filiorum etc. Et divus Paulus item dure arguit eos, qui curam domesticorum suorum non habent: si quis enim suorum, et potissimum cum erunt filii ecclesiae, curam non habet, hic fidem negavit, et peior est infidelibus. Et quia lex V. et XI. imperatorum graecorum contrariae sunt uobis circa legatum, eo quod usque ad tres partes per testamentum distribui concedunt, et unam solum e quatuor partibus manere hereditati permittunt, illos non sequimur: et forte propter filios spurios hoc definierunt. Cum ergo vir scribit testamentum, et ostendit spurios esse aliquos e suis filiis, aut affinibus, potest illud, quod vult, relinquere, eis; si autem non confirmaverit in scripto, illos esse spurios, non potest privare heredes suos haud infames duabus partibus hereditatis suae: nisi forte illi fateantur se consentire testamento, et iuribus, quae scribit in testamento: praestat autem, si adhuc vivens, et oculis suis videns, dividat eas partes.

Directio.

Ab energumeno autem, aut puero minore quatuordecim annis, aut puella minore duodecim annis, non fit validum testamentum secundum legem II. imperatorum; neque ratum

est, ut prodigus dissipet bona sua. Et manifestum est, quod neque servus potest facere testamentum, eo quod iuris sui non existens, ne in bona quidem sua potestatem habet, quia domini ipsius sunt, sicuti etiam ipse est. Si scripserit testamentum, et postea libertate donatus fuerit, ac possidebat bona, cum obiit, valet testamentum, quod fecit, si non antea abrogavit ipsum.

SECTIO II.

De illo, cui praecipitur (id est herede.)

Directio.

Heredi non est iussio (*testamentum*), nisi forte consentiat, si minus, quam ei contingat, praecipitur pro eo (*legatur ei*); aut consentiant heredes alii, si amplius, quam ei contingat, praecipitur pro eo (*legatur ei*). Et post consensum omnium non remanet ei hereditas alia cum ipsis ulla tenus. Et cum pater duorum filiorum legat alicui alieno, consentientibus filiis suis, dimidium bonorum suorum, et uni ex filiis anis dimidium, et alium filium privat, ipsimet filio privato dimidium sextae partis attribuit lex: eo quod sexta pars, quae est hereditas, quae est supra tertiam partem, quae est sepimentum testamenti, quod in gratiam alieni conditum fuit, filii illius, qui privatus est, existit: et quia ambo fratres consenserunt testamento patris sui, ambo concedunt illi alieno dimidium suum, idest unusquisque dimidium sextae partis; et ita accipit ille alienus dimidium, id est tres partes; et filius, qui privatus est, dimidium unius partis et sex, et frater

eius quartam partem et sextam, scilicet duas partes et dimidium.

Et cum legat homo tertiam partem suorum bonorum alieno, et heredi, deinde removel heredem, ipse alienus sextam partem accipit. At alii dixerunt, quod tota tertia pars illi alieno maneat.

Directio.

Et servo item heredis non est testamenti beneficium, quia ad dominum heredis res recideret. Si tamen libertate donatus sit ante mortem testantis, accipit, et possidet. Et servo alieno, qui heres non est, confirmatur testamentum, cum acceptat, et domini eius fit dominatio. Et si non acceptat, nihil possidet dominus eius, qui non potest illum cogere ad acceptandum. Et iumento etiam confirmatur testamentum, cum acceptat dominus. Et curatori datur quantitas, ut expendat pro alimento eius, et non domino. Et ecclesiae, atque diversorio, et ponti confirmatur, quod testamenti est: et curatori datur quantitas, ut expendat pro aedificio. Et illis, qui sunt sub hostium potestate, non est testamenti beneficium. Et cum occidit vir illum, qui ipsi aliquid legaverit, cessat legatum. Et si postquam percussit, testatur illi, qui percussus est, confirmatur testamentum, ac possidet. Et concepto item confirmatur testamentum, verum cum formatus fuerit in ventre ante testamentum; nam si condito testamento generatur post menses plusquam novem, dicimus, quod nondum formatus fuerit: et concepto, qui mortuus nascitur, non est testamentum, neque hereditant heredes eius legatum ipsius: nam testamentum fit in gratiam eius qui superest.

sectio III.

De re, quae legatur.

Directio.

Illam res, quae legatur, existere debet tempore testamenti; veluti foetus animalium gravidorum, et fructus in campis existens. Et illius, qui testatur debet esse res; nam si leget aliquis rem non suam, irritum est legatum eius; quamvis postea sua fiat res illa. Et acceptabilis rursus debet esse, nam si leget aliquis pretium canis, aut fornicariae mercedem ecclesiae, non confirmatur; nam contrarium est testamentum legi. Diversorio autem, ac ponti confirmatur. Et tertia pars bonorum, aut minus tertia debet esse, nam si supra tertiam leget, non confirmatur, nisi forte ex consensu herodum. Et dona, ac cleemosynae, quas aliquis distribuit in letali infirmitate, aut in sanitate, cum aegrotat repente, et moritur ipsis diebus illis, in quibus distribuit, ex tertia parte bonorum eius computantur. Et infirmitatem mortalem, omnem aegritudinem non praeviam dicimus, quemadmodum est dolor cholici, et corrugationis, et alvi solutio, et retentio urinae crucians, et reliqui dolores, quos testimonio duorum medicorum peritorum fidelium confirmatur improvisos esse; et eo in casu usque ad tertiam partem bonorum suorum leges hominem sinunt dare: et quae supersunt, heredibus conservantur.

Quod si vendat homo aedem suam centum, quae valeat biscentum, aut emat aedem alterius biscentum, quae valeat centum, centum superfluum computatur in tertia parte. Et cum

liberat duos servos, quorum unus-
quisque aequalis sit tertiae parti bono-
rum suorum, heredes mittant sortes,
et ille, cuius sors educta fuerit, libe-
retur. Et cum legat homini sicuti ter-
tiam partem bonorum suorum, et duae
aliae tertiae partes non adsunt, non
accipit ille quicquam, donec adsint;
et si pereant, tertiam tertiae partis
solum, et non tertiam partem accipit.

Ditectio.

Cum dicet ille, qui legat: detur
illi tali ovis una, non detur ei agnus,
neque agnacula. Et cum dicet: vac-
eam aut asinam, non detur ei bos
aut asinus. Et cum dicet: camelum,
potest dari femina propter homonym-
iam. Et cum dicet: possessionem
unam, asinus unus detur ei. Et si di-
cet: caput possessionis, ovis una, aut
capra detur pro more loquendi eius
regionis. Et cum dicet: detur ei unus
servus ex meo, si non habebat ser-
vum, quando legavit, ematur servus
ex bonis eius, et detur; at si habe-
bat, et mortuus fuerit ante mortem
ipsius, non emitur ex bonis eius quid-
quam, neque datur. Et cum cum di-
cet: liberetur unus servus e servis
meis, et non demonstret, quis sit:
sortes mittant. Et cum dicet: si fi-
lius parit talis, detur ei hoc; et
contingat illam parere gemellas, neu-
tri eorum datur quidquam: et alii
dixerunt, quod super ambos dividi-
tur aequaliter, si ambo filii fuerint:
et si filius, et filia sint, filio datur:
et si filiae sint, nihil recipiunt.

Et cum dicet: detur vicinis meis
hoc, habitantibus in XL. acedibus cir-
cum aedem eius a quatuor lateribus,
detur. Et si dicet: orbis simpliciter,
non detur ei, qui habet patrem, ne-

que excedenti quatuordecim annos,
sed minori, et egeno. Et si dicet:
viduae, non detur viduo: et si di-
cet viduis (*in genere masc.*) detur
viduis utriusque sexus, quia nomina-
tio masculina etiam super feminas ca-
dit collective, propter maiorem indi-
gentiam mulierum; non tamen detur
divitibus. Et si dicet senibus, exceden-
tibus quadragesimum annum detur.

Directio.

Et cum dicet: detur pauperibus
hoc, detur plusquam uni. Et si di-
cet: tali, et pauperibus hoc, tam-
quam uni ex pauperibus detur illi
tali. Et cum dicet: tali denarium unum,
et pauperibus decem, non accipit ille
talis cum pauperibus quidquam aliud,
licet pauper sit.

Et si dicet: tali, et Domino no-
stro hoc, dimidium illi tali, et di-
midium pauperibus. Quodcumque
quippe feceritis uni ex his parvulis,
mihi ipsi fecistis, Dominus noster dixit.

Et cum dicet: detur filiis generis
talis hoc, patri eius, et matri, et fi-
liis, et fratribus, et sororibus, et pa-
trenis, et avunculis dividitur aequali-
ter. Et aliqui dixerunt: patri eius, et
matri; at filiis non detur quidquam,
quia filii generis vocantur lingua con-
sueti.

Et cum dicet: detur tali instar he-
reditatis filii mei. Si unum filium ha-
beat, dimidium accipiat ille talis: et
si duos filios, tertiam partem: et si
tres, quartam; et ratum non est il-
lud, quod dicitur, si duos filios ha-
beat, dimidium accipit ille talis, quia
dimidium est hereditas uniuscuiusque
eorum. Quod si secus, cum unus filius
sit ei, totam hereditatem deberet ac-
cipere ille talis, quod absurdum est.

Et cum dicet : uti hereditas unius ex heredibus meis detur tali, uti illud, quod minimum est, detur ei.

Directio.

Licet homini irritare testamentum, quod fecit, etiam sub testimonio, idque quamvis non scribat aliud : et si scribat, semper ultimum illud, quod praecessit, solvit. Et ipsa irritatio quadrupliciter comprobatur. Primum quidem, cum dicet coram testibus : irritavi aut solvi testamentum, quod feci. Aut dicat : omnia mea heredibus meis : aut nulla res est alicui cum heredibus meis.

2. Cum dicet : vendat, aut det homini rem, quam legavit, aut liberet servum. Si autem legaverit Petro hortum, et eundem postea Paulo, si non dixerit : irritavi legatum Petri, ambo accipiant hortum aequaliter. Et si leget tertiam partem horti sui, deinde vendat totum hortum, ac moriatur, si non antea dixerit : abrogavi legatum meum, illud tertium pretii accipient domini quibus est legatum.

3. Cum dicet : volo vendere illud, quod legavi, irritando irritavit testamentum ; similiter si largiatur, aut dicat : volo largiri.

4. Si legaverit lanam, et deinde neat ipsam ; aut pensum, et deinde texat ipsum ; aut grana tritici, et ea molat ; aut aedem, et eam diruat ; signa sunt irrationis testamenti. Si panniculum, quod legavit, amputet, et suat : si lignum secat, et tabulas faciat, haec non irritant testamentum ; si aedificet, aut plantet in desertis, quae legavit : variant auctorum sententiae. Et ita cum legat modium granorum tritici notarum, et deinde commisceat ea cum aliis me-

lioribus, aut peioribus ; et ita cum lanam, quam legavit, in strato suo ponat : et ita cum deferat illud, quod legavit in regionem aliam, quae remota est ab illo, cui legavit.

SECTIO IV.

De procuracione.

Directio.

Procuratori quinque proprietates inesse debent. Prima, quod perfectus sit statura, et mente. Et propterea puer, et encrgumenus curatores esse nequeunt. Secunda, ut liber sit, quoniam dominationis est administratio, et servitus contraria est dominatui ; praeterea sufficientiam exigit illa administratio, et servus in ministerio distractus est domini sui : at imperatores graeci lege XVI. permittunt homini constituere servum suum curatorem filiorum suorum parvulorum, et hoc quamvis illum libertate non donet, ac dicunt, curationem eius signum esse libertatis ipsius.

Tertia frugi sit, nam si prodigus, licet pater fuerit, aut senior, non est in eo fiducia de custodia bonorum pupillorum. Itaque si frugi fuit, cum constitutus fuerat, et dein prodigus evaserit, episcopus potest illum removere ; et hominem frugi constituere in locum eius. Et cum paenitentiam egerit, non tamen redit ad ipsum curationis officium, nisi forte pater fuerit. Quarta fidelis sit : sed infidelis potest constitui curator infidelis. Quinta sit capax administrandi : propterea imperatores graeci lege XIV. dixerunt : et cum quinque filii erunt viro, tunc potest se excusare quominus sit curator pupillorum : et ita et-

iam cum caecus, aut paralyticus fit, cessat in eo tutelae debitum. Et mulieri est ius tutelae, praesertim si mater sit, et sit, qui iussit, pater, ut regat filios suos: et illud firmum est, ut tutor alius constituatur, et ipsa cum illo regant natos, quamdiu ad alias nuptias non transierit.

Directio.

Tutor non potest constituere tutorem alium universalem, neque dum vivit, neque dum moritur; licet ipsi praeceptum fuerit, ut eum moritur, ipse constituat, sed episcopus constituit. Potest autem solum constituere, cui persolvantur debita pupillorum loco sui. Neque etiam pater potest constituere tutorem filiis suis, quamdiu pater eius vivit; avo favet lex, et ipsius est tutela. Enim Israël etiam Ephrem, et Manasse filios filii sui Iosephi cum filiis suis ordinavit in numero tribuum. Si autem dicat alicui: tu es tutor, donec adolescat puer hic, et tunc ipse sit tutor, ratum est mandatum. Et ita cum duos tutores constituit, se dicit: cum unus eorum moritur, ille alius solus administret. Et si non dicat sic, cum moritur unus ex eis, episcopus pro eo alium constituit. Potest autem tutor persolvere debita, et emere, ac vendere, verum modo utili: et dare pupillis alimenta demensa: et fides habetur ei in omnibus dispensationibus suis absque testibus, quia nisi fidelis habitus fuisset, haudquaquam constitutus fuisset. Non potest autem despondere, aut emere sibi ipsi quidquam ex iis, quae sunt pupillorum: et potest se excusare, et episcopus constituit alium pro eo. Et lex IC. imperatorum non concedit tutori, ut

removeatur, postquam gessit res pupillorum.

CAPUT X.

De hereditate.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De gradibus hereditatis.

Directio.

Ut homo heredes bonorum suorum faciat propinquos suos, Deus per Moysen mandavit. Vir siquidem cum moritur, nec habet filium, dat hereditatem suam filiae suae: et si filiam non habuerit, fratri suo: et si non habeat fratres, patruis suis, et si non habeat patruos, is, qui ex tribu ipsius propinquus illi est, hereditatem eius consequitur. Lex autem, quae per Christum nobis data est, viam sublimiorem nobis stravit, et ut demus illis, qui petunt tunicam, etiam pallium monuit; et ut proximos nostros secundum spiritum magis, quam proximos secundum carnem nobismet adsociemus hortata est: quae est enim mater mea, et qui sunt fratres mei? ec. Sed postea doctores sancti, cum viderent avaritiam, oppressiones, et rapinas multiplicatas in mundo, leges posuerunt mundanas hereditatis, et aliarum rerum secundum mores et regiones.

Et causa hereditatis aut voluntaria est, aut naturalis, aut coacta respectu superiorum, aut coacta quoad genera.

Et prima est mariti, et coniugis. Et secunda illa, quae a generantibus erga genitos. Et tertia, quae a genitis erga generantes. Et quarta est,

quae a fratribus, et filiis patruorum erga patros.

Et quoniam vir, et uxor eius ipsi sunt fundamentum naturae, ipsi primum invicem hereditant, et postea ab aliis: et feminis dimidium partis masculorum in hereditatem damus, quando cum ipsis fuerint, licet filiae cum filio, et sorori cum fratribus, et amitae cum patruo, et matri cum patre, et aviae cum avo.

Præterea et mulier cum viro hereditat dimidium illius, quod vir ex uxore sua hereditat, eo quod mulier adiutrix creata est masculo, et costa est ex costis eius, et subdita est masculo, et ipsa privavit eum hereditate paradisi, et memoria tribuum per masculos, et non per feminas conservatur: et ipsa etiam sapientia Dei pretium masculi, qui vovetur, viginti definit, et pretium feminae decem.

Directio.

Vir ab uxore sua, cum hæc moritur, si filium, aut filios habeat, aut natos filiorum, quotquot descendunt ex eo, aut ex viro alio, uti quartam partem portionis unius ex filiis hereditat. Et quamvis filios item habeat cum filiabus, et si filiam habeat, aut filias absque filiis, uti dimidium unius ex filiabus hereditat. Et si prole careat, et habeat affines, sive affines paterni sint sive materni, dimidium omnium bonorum eius accipit maritus, et dimidium aliud affines distribuent inter se. Et si neque affines habeat, duas tertias partes bonorum eius maritus accipit, et unam tertiam ecclesia.

Et mulier rursus ex marito suo, cum moritur, sic dimidium harum partium accipit; scilicet si filium, aut

filios habeat, aut natos filiorum quotquot descendunt ex ipsa, aut ex muliere alia; et licet sint cum eis filiae; uti octavam partem unius ex filiis accipit; et si filiam, aut filias habeat absque filiis, ut quartam partem unius ex filiabus accipit: et si prole careat, habeat vero affines, sive affines fuerint paterni sive materni, quartam omnium bonorum eius accipit, et tres alias quartas partes affines dividant inter se: et si neque affinem habeat, tertiam partem bonorum mariti sui accipit, et duas tertias partes ecclesia. Et quia vir, et mulier eum omnibus gradibus aliis hereditant, cum ipsis (*feminis*) iura sua commisceant.

Directio.

Sciendum est autem, quod aliqui legislatores orientales confundunt seriem feminarum cum serie masculorum in hereditate: et natos filiae, quae mortua est; cum natis hereditare faciunt; et ita natos sororis, et amitae, ac filiae patrui cum fratribus, et sororibus, et patruis, et amitis. Et avunculos etiam cum patruis, et ita hereditatem a proximis ad remotiores transferunt. Nos autem natos filiorum, et fratrum, ac patruorum, qui mortui sunt, solum consequamur hereditate eum patruis, et amitis eorum; et hoc haud temere, sed super fundamentum, quod Constantinus rex fidelis directione patrum 318 (*nicaenorum*) posuit, aedificantes: et gradus hereditatis ordinamus post gradum mariti, et coniugis. Dixit enim in lege LXXXVII, quod a feminis quidem rescatur ipsa hereditas a gradu primo, ut non hereditent eum masculis: et neque filii sororum, neque filii filiorum ipsarum, si defect

genus patris, quod est semen filiorum masculorum, tunc intrat in hereditatem genus patris ex feminis, tunc etiam vocatur ad hereditatem genus matris viri, et deciditur a lege, quod qui est proximus, et ipse hereditet.

In lege autem prima, et in XVIII., et in CXLII. confirmationem plurimam invenire potes eorum, quae coram te.

Gradus primus.

Filii, et filiae, et nati filiorum, quotquot descendunt, cum simul erunt, simul hereditant. Et si unus ex filiis moriatur, et habeat natos, ipsi hereditant partem eius, modo tali.

Vir mortuus est, et reliquit mulierem, et filium; mulieri unam ex novem, et filio octo.

Vir mortuus est, et reliquit filiam,* et mulierem; mulieri una ex quinque, et filiae quatuor.

Mulier mortua est, et reliquit maritum, et filium; una ex quinque marito, et filio quatuor.

Mulier mortua est, et reliquit maritum, et filiam; una ex tribus marito, et filiae duae tertiae.

Vir mortuus est, et reliquit mulierem, et filium, ac filiam, et natos filii mortui; et natos filiae mortuae, et patrem, et matrem, et fratres, et sorores; mulieri una pars ex XXI., et filio octo, et filiae quatuor, et natis filii praemortui octo: et quamvis una sola filia fuerit ei, qui mortuus est, ipsa sola octo partes accipit; natis autem filiae mortuae, et patri, ac matri, et fratribus, ac sororibus nihil obtingit.

Et si mulier sit illa, quae mortua est, et reliquit virum, et filium, ac filiam, et natos filii mortui, et na-

tos filiae praemortuae etc.; marito una ex undecim partibus, et filio quatuor, et filiae duae, et natis filii praemortui quatuor: natis autem filiae praemortuae ac reliquis nihil.

Praeterea vir obiit, et reliquit mulierem, et natos filii praemortui, ac filiam; mulieri una ex XIII. partibus, et natis filii praemortui octo, et filiae quatuor.

Et si obeat mulier, et relinquit maritum, et natos filii praemortui, ac filiam; marito una ex septem partibus, et natis filii, qui mortuus est, quatuor, et filiae duae.

Gradus secundus.

Pater, et mater, hi quidem cum simul erunt, totam hereditatem adquirent: pater duas tertias partes, et mater unam tertiam. Et si pater solus fuerit absque matre, ipse solus totam hereditatem acquirit, et non est natis eius, hoc est fratribus, et sororibus ipsius, qui mortuus est, cum eo quidquam. Et si mater sola absque patre sit, non totam hereditatem lucratur, uti firmat lex LXXXVII. imperatorum: sed si fratres, et sorores, aut nati fratrum, et nati filiorum fratrum, quotquot descendunt, fuerint; mater tamquam unus ex fratribus, scilicet tamquam duae feminae, hereditat: et si isti non sint, et senior est (masculus), aut senior (femina) scilicet pater patris, aut mater patris, ipsa mater dimidium hereditatis hereditat, et ambo illi, aut quisque ex eis fuerit, dimidium; et si isti non sint, et existat patruus, aut amita, aut nati patruus, aut nati filiorum patruus, quotquot descendunt, ipsa mater duas tertias partes totius hereditatis hereditat, et illi alii unam ter-

tiam dividunt inter se: et si ne isti quidem sint, ipsa mater sola totam hereditatem hereditat, et nihil est iis, qui post gradum patruorum, et natorum eorum cum ipsa sunt, scilicet patri patris, aut patruis, aut natis patruorum patris.

Vir obiit, et reliquit mulierem, et patrem, et matrem, et fratres, et sorores; mulieri quarta, idest una pars, et patri duae, ac matri una, et nihil fratribus, ac sororibus.

Vir obiit, et reliquit mulierem, et matrem, et fratrem, ac duas sorores; mulieri una ex quatuor, et matri una, et fratri una, et duabus sororibus una.

Mulier obiit, et reliquit maritum, et patrem, et matrem, et fratres; marito dimidium, hoc est partes tres e sex, et patri duae, et matri una, fratribus autem nihil.

Mulier obiit, et reliquit maritum, patrem, et fratres; marito dimidium, hoc est una ex duabus partibus, et patri una, et fratribus nihil.

Mulier obiit, et reliquit maritum, et matrem, et fratres; marito dimidium, hoc est duae ex quatuor, et matri una, et fratribus una.

Mulier obiit, et reliquit maritum, et matrem, et avum utriusque sexus; marito dimidium id est sex e duodecim; et matri dimidium eius, quod remansit, idest tres partes, et aviae duae, et avo una.

Vir obiit, et reliquit mulierem, et matrem, et seniore utriusque sexus; mulieri quarta, duae ex octo, et matri dimidium eius, quod remansit, idest tres e sex, et avo duae, et avinae una.

Vir mortuus est, et reliquit mulie-

rem, et matrem, et patruum, et duas amitas: mulieri quarta, duae ex octo: et matri duae tertiae eius, quod remansit, scilicet quatuor partes, et patruo una, et duabus amitis una.

Gradus tertius.

Fratres, et sorores, et nati fratrum, quotquot descendunt, cum simul sunt, simul hereditant: et si unus tantummodo frater sit, aut unica soror, licet ex matre sit, ipsa totam hereditatem hereditat post detractionem dimidii, quod hereditat maritus, si mortuae fuerit; aut detractionem quartae quum hereditat mulier, si mortuus fuerit: et si unus ex fratribus sit is, qui mortuus fuerit, et habeat natos, aut natos filiorum, et filios filiorum, ipsi hereditant eius partem. Et si una sit filia, ipsa hereditat partem patris sui cum suis patruis, et amitis: et nati sororis, quae obiit, in hoc gradu nihil hereditant: Et frater, ac soror, qui ex patre solum, sicut frater, et soror, qui ex patre, et matre hereditant. Et frater, qui ex matre solum, ut soror, quae ex patre, hereditat; et soror, quae ex matre solum, uti dimidium partis sororis, quae est ex patre, hereditat.

Vir obiit, et reliquit mulierem, et fratrem ac sororem, qui ex patre et matre, et fratrem ac sororem, qui ex patre solum, et fratrem ac sororem, qui ex matre, et natos fratris, qui obiit, ille scilicet, qui ex patre; et natos fratris, qui obiit, ille scilicet, qui ex matre; et natos sororis praemortuae ex patre; mulieri septem partes ex XXVIII, scilicet quarta totius possessionis, aut fratri, et sorori, qui ex patre, et matre, sex: et fratri, ac sorori, qui ex patre solum, sex: et fratri, ac sorori, qui ex patre so-

lum, sex: et fratri, ac sorori, qui ex matre solum, tres: et natis mortui fratri ex patre quatuor: et natis fratris, qui ex matre, duae: et natis sororis ex patre, quae obijt, nihil.

Vir obiit, et reliquit uxorem, et fratrem. Uxori una ex quatuor, et fratri tres quartae partes.

Vir obiit, et reliquit uxorem, et sororem: uxori una ex quatuor: et sorori tres quartae, licet illa ex matre sit.

Mulier obiit, et reliquit maritum, et fratrem: marito dimidium, et fratri dimidium; et si sororem solum relinquit, licet illa sit ex matre, dimidium marito, et dimidium sorori ex matre.

Declaratio.

Ubi mulier quartam partem totius hereditatis hereditare dicitur, definimus partes heredum omnium simul, deinde addimus super eorum definitionem tertiam partem eiusdem definitionis, et fit nobis fundamentum numeri divisionis: et ubi vir dimidium totius hereditatis hereditat, definimus partes heredum omnium simul. Deinde duplicamus definitionem, et fit nobis fundamentum numeri divisionis.

Gradus quartus.

Senior utriusque sexus, hoc est pater patris, et mater patris, si forte illis non supersint nati, aut genitores, aut fratres, et sorores, aut filii masculorum eorum; ipsi totam hereditatem hereditant, post detractionem dimidiae partis quae matri est, et quartae quae uxoris est, si extiterit, seniori (avo) duae tertiae, et seniori (aviae) una. Et si senior solus exti-

terit, ipse totam hereditatem consequitur; et si senior sola fuerit, non totam hereditatem consequitur semper, sed cum patris mortui, et amitis eius, et natis patruorum eius, uti unus ex masculis, hereditat, et cum avo et avia patris dimidium, et dimidium illis remanet: et cum patris, et amitis, ac natis patruorum duas tertias ipsa senior hereditat, et unam tertiam illi. Et si quis ex his non existat, tunc senior sola totam hereditatem consequitur: et ostensiones (*argumenta*) gradus secundi sufficient ad ostendendum typum divisionum gradus huius; nam aequales sunt.

Gradus quintus.

Patruus, et amitae, et nati patruorum, ac nati filiorum patruorum, quot quot descendunt, cum simul existunt, simul hereditant: et si unus ex patruis fuerit mortuus, nati eius accipiunt partem eius, et quamvis una sit filia, illa accipit partem patris sui perfecte cum patruis, et amitis suis, ac natis patruorum suorum; nati autem amitae non hereditant in hoc gradu: et patruus, ac amita, qui ex patre solum, uti patruus, et amita, qui ex patre, et matre, hereditant. Et patruus, qui ex matre, uti amita, quae ex patre: et amita, quae ex matre, iuxta dimidium partis amitae, quae ex patre, post detractionem quartae in favorem uxoris, si maritus huius fuerit ille, qui obiit: aut dimidii, si coniugata sit, quae obiit. Et exempla gradus tertii sufficient ad demonstrationes divisionum gradus huius.

Gradus sextus.

Senior utriusque sexus patris, id est pater patris patris, et mater patris

patris, isti tamquam senior utriusque sexus hereditant.

Gradus septimus.

Patrui, et amitae patris, et nati patruorum eius, et nati filiorum patruorum patris, quotquot descendunt, et isti tamquam patrui, et amitae hereditant, et hic deficit genus proprium, et intrat genus improprium, ex natis filiarum, et natis filiarum filii, qui aequales sunt in gradu octavo, et simul hereditant: incipit et nonus, nati sororum, et nati filiarum fratrum, qui aequaliter hereditant: et decimus, nati amitarum, et nati filiarum patruorum, qui aequales sunt, et hic consummatur genus feminarum, quae ex patre; et intrat genus maternum in gradu undecimo, senior utriusque sexus, qui ex matre, hoc est pater matris, et mater matris. Et duodecimus, avunculae, et nati avunculorum illius, qui obijt, hoc est fratres, et sorores, et nati fratrum matris eius. Decimusterminus, senior utriusque sexus matris, idest pater patris eius, et mater matris ipsius matris. Et decimusquartus, patrui, et amitae, et nati patruorum matris. Hic desinit genealogia, quae meretur hereditatem; et illi, qui sunt post gradum hunc, scilicet pater matris matris, et mater matris matris, haud merentur hereditatem, quia hereditas ecclesiae debetur: verum si servus, qui libertate donatus sit, fuerit ille, qui mortuus est, tunc liberator eius, aut heredes ipsius hereditant eum.

Directio.

Scito, quod in quolibet ex his gradibus, etiamsi una persona masculina aut feminina sit, ipsa sola totam

hereditatem consequitur, et impediendo arcet illos, qui post eam sunt, ex hereditate, exceptis viro, et uxore, quibus numquam tota hereditas debetur, sed quisque ex gradibus gradus ipsorum accidentaliter participare fit: mater quoque non totam hereditatem consequitur, sed post tres gradus fratrum, et seniorum, et patruorum, ut intellexisti. Itaque quemadmodum filius, eum solus existit, totam hereditatem patris sui, et matris suae consequitur; similiter et filia unica totam hereditatem patris sui, et matris suae consequitur. Sic et soror, licet ex matre solum sit, et ita amita, et ita filia patrui, et filia filii patrui, et reliqua.

SECTIO II.

Sex causae quae privant hereditate.

Causa prima.

Mutatio confessionis; nam christianus non hereditat ex non christiano, neque viceversa, quamvis pater sit, aut filius: orthodoxus autem, et hereticus alter hereditat ex altero, nam aequales sunt in nomine christiano: et iudaei pariter, ac samaritani, et scribae, et pharisaei, et sadducaei alter hereditat ex altero: et ex illo, qui credidit, et genuit natos fideles, deinde apostasiam fecit, abnegavit, non hereditant nati eius fideles, neque affines eius non fideles: sed ecclesia hereditat ex eo.

Causa secunda.

Servitus. Quia servus non hereditat ex affinibus suis cum moriuntur, quia neque affines eius hereditant ab eo, cum moritur, sed dominus eius. Et aliqui dicunt, quod dominus eius

accipit ius ipsius servi sui ex hereditate, quae ad eum pervenit, et dominium in eam habet. At id firmum non est. Itaque neque servus, cuius dimidium est libertate donatum, hereditat ex affinibus suis quidquam; et eum ipse moritur, dimidium bonorum eius hereditant propinqui ipsius, ac dimidium dominus eius.

Causa tertia.

Homicidium. Quia occisor non hereditat quidpiam ex illo, quem ipse occidit, et hoc quamvis absque voluntate sua, ceu ille, qui fodit puteum, et in puteum cecidit pater eius, ac mortuus est, non hereditat ex patre suo; et ille rursus, qui concitat latronem, aut energumenum, aut puerum parvum, aut animal mortiferum immittit adversus filium generis sui, licet per se ipsum non occiderit, non hereditat. Hecumenus (*praetor*) autem, cum occidit patrem suum, aut fratrem suum, aut filium per sententiam iuridicam mortis, non idcirco non hereditat, quia reapse lex est, quae hos occidit, non praetor. Et ille, qui vi ducitur, ut occidat, non hereditat, quia particeps est peccati, quamvis compellatur.

Causa quarta.

Inscitia temporis mortis, veluti si moriatur vir, aut uxor eius, aut filius, et mater eius in destructione, incendio, aut mersione, aut in via simul, sive unus post alium, et non sciatur, quis prior obierit. Itaque hi non hereditant alter ex altero; sed non unusquisque proprie, absque hereditate quae pervenit ad ipsum et socio suo, hereditant heredes illius.

Causa quinta.

Fornicatio. Nam filius fornicationis non hereditat ex patre suo, neque pater eius hereditat ex eo. Matris autem heres est filius fornicationis, et ipsa est heres eius; et ita ille, qui accusat uxorem propriam de fornicatione, cessat hereditas inter ipsum, et natum eius, quamvis ex ipso sit; et fratres, qui ex fornicatione, licet gemelli sint, tamquam fratres ex matre, alter alterius hereditatem consequitur.

Causa sexta.

Dubitatio, cuius etiam quatuor sunt causae.

Causa prima.

Inscitia vitae illius, qui evanuit aut captivus ductus est, et fama eiusdem latet; et ab hoc nemo quidquam hereditat, donec confirmatur mors eius per testes, aut cum decurrerit a die mortis eius, et non a die, qua evanuit, tempus adeo diuturnum quale nullus homo eiusdem aetatis vivit; tunc propinqui eius, qui reperiuntur vivi tempore nuncii mortis eius, hereditant eum, et non illi, qui vivebant, cum evanuit hereditas autem, quae pervenit ad illum, qui evanuit, custodiatur; et si innotescat accipiat eam; secus hereditibus illius, qui obiit, et non hereditibus suis dividatur, eo quod ignoratur, quisnam mortuus sit prius.

Causa secunda.

Inscitia affinitatis liquidae, scilicet cum ignoratur, utrum filius sit, an filius fratris, vel filius patris. In omnes ergo aequaliter dividitur hereditas.

Causa tertia.

Dubitatio, quae sequitur factum; nam infans, qui formatus est in ute-

fidelis ponitur apud infidelem, et con-
ducitur pro servitio eius.

Directio.

Venditor oportet habeat haec spe-
cialia : puritatem : utilitatem : pos-
sessionem : servitutem : eertitudinem.

Conditio prima.

Puritas. Itaque sanguis, et im-
molatum, et suffocatum invendibilia
sunt. Et quidem dicunt, quod san-
guis ob tincturam, et immolatum
ae suffocatum ad alenda animalia ve-
natoria venduntur, sicuti etiam ster-
cus pro campis, et pelles cadave-
rum pro calcibus.

Conditio secunda.

Utilitas. Quia illud, quod utile non
est propter exiguitatem suam, uti
granum unum tritici, aut propter
vilisatem suam, uti reptile terrae,
non venditur. Felis autem, et li-
rudo, et vespae venduntur, quia
utiles sunt. Et canis quamvis utilis
sit ad venationem, propter manda-
tum (*fortasse mahometicum*) non ven-
ditur : et organa cantus, quod in
canonibus auditis (1) eorum non ven-
duntur, excepto organo illo multa-
rum fistularum, cum quo etiam in ec-
clesia canitur.

Conditio tertia.

Possessio. Quia ille, qui, quod
proprium non est, vendit, non ac-
quirit pretium, neque emptor ven-
ditum lucratur : et si quis diripuit
bona, ae negotiatus est illa, potest
dominus bonorum irritare omne da-
tum, et acceptum, quod fecit ra-

ptor, et recipere bona sua, ubicum-
que extiterint : et cum emit Plato ali-
quid, et dieit se Socratis procura-
torem, cum procurator non sit,
compelliturne Plato ad accipiendum,
an non? Aliqui dixerunt, quod ita
est, quia in uno e duobus verbis,
quae dixit, solum mentitus est, scilicet
in eo, quod Socratis procurator esset, et
non in eo, quod emit. Et alii dixerunt,
quod non, et id ratum est : quia
non pro se ipso emit. Et ille, qui
vendit aliquid e bonis suis, non po-
test irritare venditionem, etsi iuret,
quando vendidi, nescivi, an meum
esset. Sed si ante dixit, quod alter-
rius illud esset, et se constitutum pro-
curatorem, ut id venderet, si res haud
alterius sit, sed sua, cessat venditio.

Conditio quarta.

Subiectio. Quia pisces in mari, et
aves in aëre, et bos errans, et asi-
nus perditus, ae servus fugitivus, non
non venduntur. Pisces autem in la-
cubus, et aves quae non liberantur,
licet volent in atrio, venduntur. Colum-
bae autem turricolae, cum non sunt
in turri, non venduntur, quamvis so-
leant illuc venire, eo quod fieri pos-
sit, quod non veniant. Et ita apes
mellifluae, cum sunt in suis alvea-
ribus venduntur. Et ei, qui rapit
(*potius a quo rapitur*) si dicat em-
ptor, vende id mihi, et ego libera-
bo idem a raptore, valet venditio.
Et si quis oppigneravit aliquid e suis
bonis, non potest pignus vendere,
nisi postquam ipsum redemerit, et per-

(1) Fortasse deest aliquid, quod scilicet auditio illorum musicorum instrumentorum non sit
omnino conformis canonibus, eo quod per eam statum musicorum instrumentorum usus nondum
abitusserit.

solverit debitam, cui pignus obnoxium est. Et cum delinquit servus alicuius in aliquem, non potest dominus eius illum vendere, donec luat delictum suum. Et non valet venditio dimidii ensis, aut alicuius alterius rei, cuius cessat usus per eius amputationem, nisi venditionibus paribus utantur domini.

Conditio quinta.

Certitudo. Quia quod venditur, certum debet esse emptori, et venditori in substantia, quantitate, et qualitate. In substantia quidem, quia tum non licet homini vendere servum e servis suis, aut vestem ex vestibus suis, aut ovem ex ovibus suis, nisi ante ostenderit, qualis sit. Et si vendat unum ex duobus, aut tribus, et concedat emptori, ut eligat, quod voluerit, rata est venditio. Et si vendat iugerum certum in medio praediorum suorum, et viam simpliciter, neque designet viam; potest emptor viam sibi efficere in qualibet plaga sibi placita: verum si una ex plagis ipsius emptoris erit, per eam ingreditur, et egreditur. Simpliciter et si vicus fuerit in una ex plagis: et si dixerit venditor: vendidi iugerum hoc absque via: aliqui dicunt, non valere venditionem, eo quod utilitas non sit in praedio, ad quod utilitas eius ingredi non potest: et alii dicunt valere venditionem, eo quod possit emptor acquirere viam per emptionem, aut mercedem. Et si dixerit: vendidi iugerum hoc, et non faciat mentionem viae; aliqui dicunt, quod non valeat venditio: et alii dicunt, illam valere, et posse emptorem efficere sibi viam, in qua plaga voluerit: et

alii dicunt, quod verus est emptor, et compellatur emptor ad curandam sibi viam per emptionem, aut conductionem.

Et in quantitate. Nam si dicat venditor: vendidi *tali* eo (pretio), quo *talis* vendidit bovem suum, et nesciat emptor, quanti vendidit, non valet venditio, quamvis dicat vendidi: et cum dicit vendidi hunc cumulum decem denariis; valet venditio, quia pretium certum est; licet nota non sit quantitas cumuli. Et cum dicit: vendidi hunc cumulum totum, qualibet mensura, nummo uno; valet venditio, quia mensura, et nummus certi sunt; licet totus cumulus, et omnes nummi noti non sint. Et cum dicit: vendidi hunc cumulum viginti denariis: et addidit tibi mensuram aliam, non valet venditio, quia illa mensura, si donum est, cur commixta est cum venditione? et si vendita est, cur appellata est *additio*? Et cum vendit cumulum, qui super terra, non valet venditio, quia fieri potest, ut foveae aut saxa ingentia in illa terra sint et area.

Et in qualitate. Qualitas non consideratur in odore, et gustu, sed solum in visu, quia hic est communior. Omne enim odorabile, et gustabile, visibile est, et non viceversa: et propterea caecus, cum emit, procuratorem constituat, qui videat. Et an ratum sit, ut quis emat rem, quam non vidit; aliqui dixerunt, ita est, quia electio est emptori, et non venditori. Et aliqui dixerunt, quod id verum non est, quia fieri potest, ut opinari faciat, quod vitiosum vendat, et sit sine vitio.

Et si ostendat venditor partem rei vcnalis, valet venditio: et si ostendat ex simili, quod non venditur, non valet. Et si sacci (*latebrae*) fuerint naturales, in quibus recte custoditur res, non irritant venditionem, uti grana in malo punico, et nuces, ac amygdalae in corticibus duris, non dicam superioribus, sed in fabis teneris. Itaque lac in mamillis ovium et vaccarum, et caro ante excoriationem, valide non venduntur: et ita moschus, qui in putamine: et ita panniculus, qui in sinu, aut fasciculo (*ligamine argenti*).

Et ancillae, cum venditur, facies, manus, et pedes videantur; et aliqui addiderunt capillos; et pars aliqua ex lateribus eius videatur, ne forte fuerit picta: et non sufficit visio antecedens emptionem, eo quod mutantur res. Et si praevideat homo duos panniculos, si surripiatur unus ex eis, deinde paulo post emat illum, qui mansit, si omnino aequales fuerint, valet venditio.

Directio.

Cum erit aedes communis duobus, et vendat unus ex eis totam, scilicet propriam et non propriam, manifestum est, quod pars non propria vendita non sit: et de parte propria, aliqui dicunt, quod vendita est; alii dicunt, quod hoc ratum non sit, quia totum, et non partem illius vendidit venditor, et emit emptor. Et cum emit vir duas oves pretio unico, et moritur una ex eis apud venditorem, antequam tradatur emptori, aliqui dicunt, quod emptor accipiat ovem, quae mansit, cum ove quae mortua est: alii dicunt, quod si nolit emptor, ne ovem quidem, quae mansit, accipiat:

et primum verum est. Et cum dicit venditor: vendidi linteam meum nummo, et locavi servum meum nummo ut metat, valet venditio, et locatio: at si dicat: vendidi sudariolum meum, et locavi servum meum duobus nummis, non valet venditio, eo quod nesciat, quanti vendiderit, et quanti locaverit. Et cum dicit venditor: vendidi aedem meam ambobus vobis centum denariis, et unus ex eis solum dicat, emi; aliqui dicunt, quod ille solus accipiat totam aedem centum: et aliqui dicunt, quod dimidium eius quinquaginta accipit; et illud ratum est, quod nihil accipiat, quia illi soli nihil vendidit venditor. Et cum dicit venditor homini: vendidi tibi duos modios farinae nummo, et dicat emptor - emi unum modium dimidio nummi, non valet venditio. De invaliditate autem, quae accidit ob usuras et fraudes alias, postea agemus.

SECTIO II.

De regressu rei venditae.

Quamdiu. non discedunt emptor, et venditor ab invicem, potest quisque eorum rem venditam, aut pretium restituere socio suo, et acquirere proprium. At si quis eorum dixerit, non manet amplius mihi regressus, aut electio, non amplius potest restituere. Et similiter si quis eorum discedat a socio, non potest restituere, nisi determinaverit spatium electionis: et si una egrediantur, et procedant in via, aut navi, usque ad tres dies possunt restituere: postea autem, quamvis etiam non separentur, non possunt.

Et cum in iudicium contententes

veniunt, et dicit unus ex eis, quod separati non fuimus, et volo restituere, creditur ei, quamvis non iuret, quia simultaneous regressus eorum testatur eos haud separatos invicem fuisse. Et si moriatur unus eorum, antequam separentur, aut emergu-
menus fiat, aut in deliquium cadat, heres aut curator potest restituere, ita tamen si eodem instanti, quo audit nuncium, reclamet. Et spatium pacti electionis usque ad tres dies debet definiri. Et aliqui dicunt, quantum ambo consenserint, etsi excedat: at id ratum non est. Et si dicant usque ad festum, et nesciat unus eorum, quandonam sit festum, pactum firmum non est. Et si alteri relinquant unus ex eis electionem, licet ei: quod si non eligit ille, restituat ipse.

Et spatium pacti electionis a tempore venditionis numeratur, et non a tempore separationis: et cum unus ex duobus removet regressum ex parte sua, et alius ipsam definit, ille qui definivit, potest restituere (*revocare*) sine illo qui removit.

Directio.

Electio si venditori solum definiatur, scilicet dicat: vendidi, sed quiescat negotium usque ad tres dies, quia si non placet mihi, restituam pretium; non traditur res venalis emptori. Et cum impletur pactum, et placet venditori vendere, si rei vitium emerit tempore intermedio, non compellat emptorem, ut rem accipiat, quamvis cum toto vitio vendiderit. At si emptori solum definiatur, scilicet dicat: emi, sed quiescat negotium usque ad tres dies, quia si non placet mihi reddam, traditur res vendita emptori: et cum perficitur pactum,

si vitium emerit apud eum, non potest rem restituere, quamvis sine vitio emerit. Et servus, qui emitur (*venditur*) cum pacto electionis, si illum libertate donet venditor aut emptor ante complementum pacti electionis, liberatur servus, quamvis nolit ille alius, neque ulli eorum manet electio. Et vir, qui emit ancillam cum pacto electionis, et violat ipsam, non potest amplius illam restituere, quamvis eum pacto electionis emerit eam. Et si venditor rursus violat ipsam, potest emptor illam non accipere, sed pretium, quod dedit recipiat, quamvis non cum pacto electionis eam emerit: et si foetus formatus sit, liber est natus secundum utrumque modum.

Directio.

Cum vendit homo servum, et dicit: est pistor, aut seriba: si non ita sit, potest emptor illum reddere: et si gnarus sit, sed simplex, non restituat, quamvis dictum ei fuerit, quod peritus esset, quia mos est venditionis laudare.

Et eunuchatus, etsi accrescat pretium, vitium est: item vitiatio illius, quae virgo venditur; stillicidium urinae, et excitatio fornicationis, vilia sunt, in ancillis tamen, et non in servis; fuga, et furtum in servis, et ancillis. Omnia haec vitia, cum ante venditionem sunt, restitutioni locum dant. Et pondus tributi vitium est in campo, et operariorum in aedibus molestia adversus somnum. Aut cum dicit venditor, quod non sit vitium in re vendibili, et innotescit vitium antiquum, quamvis non cognoverit venditor vitium, potest emptor reddere: at statim ac innotescit vitium, oportet

tet, ut restituat venditori. Et si non adsit duorum testium testimonium requiratur: et si non aderunt, apud episcopum eat; si autem contigerit, ut postquam novit vitium, aut insederit super animal, dum it ad venditorem, aut testes, aut episcopum, ministerium ipsi deferatur a servo, non potest reddere. Sed etiam si elittellas (1) habet super animal, exuat ipsum; capistrum autem non removeat ab eo, neque tunicam a servo.

Directio.

*Cum emit vir bovem sine vitio, et moritur bos, etiamsi fiat palam, quod vitiosus erat, non est revocatio, quia non est id, quod reddis, sed iuxta vitium illud tantummodo emptor a venditore damnum requirat. Et cum emit asinum, et bovem, et moritur bos, et innotescit vitium antiquum in asino, reddat asinum cum suo vitio, et accipiat pretium bovis mortui a socio suo; et non accipiat asinum vitiosum cum damno vitii eius, si nolit.

Et cum emit absque vitio, et postea vendit alteri absque vitio, ac innotescit vitium antiquum, si restituat emptor secundus emptori primo, potest emptor secundus etiam ipse restituere venditori primo: et quamvis per modum donationis redierit ad emptorem primum, potest illum restituere venditori primo, et accipere pretium eius: et quamvis etiam emptor secundus contentus sit vitio, et non imputet iacturam emptori primo, potest emptor secundus imputare iacturam venditori primo iuxta vitium.

Directio.

Cum solea calceavit emptor equum, quem emit, deinde innotescit vitium antiquum, et restituit illum, non damnificet venditorem in pretio solearum, sed spoliatur equum, ac accipiat soleas suas, nisi spoliatio equo inferat novum vitium; et si inferat, damnum ipse patiatur, et non spoliatur.

Et cum tingit vestem, quam emit, deinde innotescit vitium antiquum, si pretium vestis per tincturam non crevit, non potest emptor accipere a venditore cum pretio mercedem tincturae. Raptor autem vestium, cum tingit, etiamsi augeatur pretium in tinctura, non damnificat dominum de mercede tincturae: et in peponibus, et malis punicis partem exiguum perforat emptor; et si viderit vitium, reddat, et nullum damnum patiatur ob perforationem, quam fecit: et si magis corrumpat, reddat, at damnum patiatur iuxta ampliorem corruptionem, quam fecit: et ova dispersa, etiamsi frangat, damnum non patiatur iuxta vitium fractionis, quia fractum tunc invendibile est. Et ancilla virgo, quae corrumpitur a suo emptore, quamvis detegatur in ea vitium antiquum, non reddit secundum legem nostram; apud alios autem reddit cum detrimento corruptionis.

Directio.

Si antequam tradatur emptori res vendita, hic recuset, propter vitium, emolumenta, quae consequuntur venditam rem, venditoris sunt, et non emptoris: et si postquam tradita fuerit res vendita emptori, recuset

(1) In margine - idest, stratum, seu integumentum.

hic propter vitium, aliqui dixerunt, emolumenta, mercedem possessionum, quae aratae fuerunt iugo boum, esse venditoris, cum recusatio radicitus solvat venditionem etiam antequam fiat. Emolumenta autem conductori possessionum, quae aratae fuerunt iugo boum, et lac ovium, et fructus vineae, et reditus agrorum intellige. Et traditio vineae, et campi, per ingressum emptoris perficitur: et cum detegitur vitium, et dicit emptor, vitium esse antiquum, venditor autem neget, sed vitium novum esse dicat; venditor iuramentum edat, quod non fuerit vitium in ea, cum vendidit, et tradidit emptori. Emptor autem non cogatur iurare, eo quod ab initio ambo digni habiti sunt, qui non iurent: et si postquam iuravit venditor, quod non erat vitium antiquum in re vendita, acquiescat, et recipiat rem venditam, non potest damnificare emptorem propter vitium novum, eo quod iuramentum eius de damno ipsius venditori firmum est solum, quod propter vitium antiquum liberavit ipsum; sed emptor iuret, quod vitium novum non contigerit penes se: et si respondeat quis, ac dicat: quomodo fieri potest, ut vera sint ambo iuramenta contraria simul? dicimus, quod quisque de eo, quod scit, iuret.

Directio.

Quamdiu traditum non acceperit emptor a venditore, si pereat venditum, venditori perit, et non emptori: et emptor pretium, quod appendit, resumit: non potest emptor cogere venditorem, ut constituat ei compensationem pro illa re,

quae periit: et haec quidem, quando ex caelesti damno, aut ex manibus alieni contingat corruptio. Si autem emptor corrumpat venditum, antequam ipsum transferat e domo venditoris, emptor damnum patitur: et si vitium tantummodo emergat ante traditionem, si velit, emptor accipit cum vitio eius absque detrimento: et si nolit, non accipit nisi pretium eius. Simili fere modo

Si comburatur fornix rurorum domus ante traditionem, si velit emptor, accipiat ipsam domum absque fornice muri: et si malit, accipiat pretium eius: et non potest cogere venditorem, ut hic constituat fornici muri, sed si venditor voluntate sua incendit ipsum, compellet eum.

Et ita servus, cuius oculus vitio laborat, si velit emptor, accipiat eum caecum eodem prorsus pretio; et si malit, pretium eius accipiat; neque potest emptor vendere, aut pignus dare, aut dare quidpiam, quod vendidit, antequam ipsum sibi tradatur; nisi tamen fuerit ager: et servum potest liberare: debitum autem potest homo emere.

Directio.

Cum emit aliquis quidpiam nummis, et non potest persolvere, nisi denarios, aut viceversa, vera est venditio, et non irritatur, si monilia, aut vestes, aut legumen, aut quadrantes non potest persolvere propter venditionem.

Et aliqui dicunt, non esse pretium, nisi nummos, et denarios: at illud certum est, quod quidquid consequitur litteram *bet* (1), pretium est;

(1) Phrasis significat, quod omnes emptiones et venditiones sunt permutationes, in quibus

scilicet bos cum asino. Et hic bos est res venalis, et asinus est pretium.

Et traditio quidem agri, et domus, et ceterorum immobilium per alienationem in nomine venditoris (1), quae concessa sit, in dominationem emptoris transit. Et in mobilibus, nomine mercis, e domo venditoris ad domum emptoris per emptorem perficitur traditio, cum ipsam transfert in locum habitationis suae. Et aliqui dicunt, quod sufficiat hoc, ut e domo venditoris transferat ipsam: et id ratum est. Et aliqui dicunt, quod licet e communi ad commune e domo venditoris transferat ipsam, tradita sit ei; et si corrumpatur per caelestem damnificationem, aut per alienos, ipse emptor damnificatur: at id firmum non est: nisi contigerit, ut antea requisierit emptor a venditore locum, in quo poneret illam: tunc per modum depositi est res venalis apud venditorem, et emptor damnum patitur in corruptione: hacc omnia, cum sine mensura, aut pondere emit aliquis; alias si demensum fuerit, aut ponderatum, quamvis non transferat ipsum e domo venditoris, quamvis non requirat traditionem, traditum accepit emptor, et damnum patitur in corruptione: et venditor debet metiri atque ponderare, et non emptor, eo quod si emptor metiatur, aut ponderet, ipse sibi i, si dabit, et a se ipso accipiet: et hoc firmum non est, nisi forte per modum procuracionis. Et si venditor transferat rem venditam in domum emptoris, et ponat ipsam coram eo,

aut in sinu eius, aut in latere eius, et taceat emptor, neque dicat: nolo recipere: traditam accepit, quamvis non dicat: tradita mihi est, aut recepi.

Directio.

Primum venditor tradat mercem, deinde emptor tradat pretium. At aliqui dixerunt, quod non: sed primum emptor tradat pretium, deinde venditor tradat mercem. Et quidam dixerunt, quod non: sed simul ambo tradant, et accipiant traditum. Certum autem est, quod, si ex eis primus voluntate sua tradet, compellitur alius tradere, neque cunctari. Et sententia secunda verior est prima, eo quod cum ius emptoris, quod est merces, ostenditur a venditore, debet emptor ostendere ius venditoris, quod est pretium, et det pretium, et deinde accipiat ius suum. Et cum emit homo servum, et tradit pretium, compellitur venditor tradere servum: verum si sit fugitivus, et emptor resumat pretium, cessat venditio, et non potest accipere servum, cum reperitur, et dare pretium: certe si relinquat pretium apud venditorem, potest accipere eum, si reperitur, alias pretium eius sumit: et cum recipit venditor pretium, et dicit emptori: recipe mercem, et non recipit; si corrumpitur, venditor damnum patitur, et non emptor, eo quod nihil receperit. At illud firmum est, quod venditor adeat episcopum, et accuset emptorem, qui non recepit rem propriam, et iudex compellat eum, ut recipiat; alias deponat (*commendet*).

id, quod permutatur, dicitur merces, id vero cum quo permutatur, habet locum pretii; porro particula-cum-synitica per litteram dat praepositum ditioni solet designari. (1) Scilicet statim atque nomine venditoris inscripta res huic adjudicator.

ipsam, quamvis apud venditorem, et tunc emptor detrimentum patitur, non autem venditor, si res corrumpitur. Et eum emit emptor, et non habet pretium, quod solvat, cessat venditio, et venditor rem propriam recipit; et si habeat, compellitur persolvere, neque irritatur venditio: et si dicat: habeo foris apud aliquos; cum opportunum fuerit mihi, solvam; non tradatur in manus eius merces, sed deponatur apud aliquos, quoad solvat pretium: et si post unum diem non habebit, rem venditor recipiat.

SECTIO III.

De formulis, quæ adhibentur in venditione, et emptione.

Directio.

Cum dicet emptor socio suo: participem te feci mecum: aut: feci te socium meum: aut: tecum emi: et dicat socius eius: acceptavi; aliqui dicunt, quod quantum voluerit emptor, dat illi socio ex empta merce, eo quod non designaverit ei quantitatem. Alii dicunt, quod non; sed dimidium debere dare socio suo: et id probatum est; nam communicatio simpliciter aequalis magis confirmatur, et ideo cum ipsa venditio fuerit damnosa, non potest ille socius minus quam dimidium accipere.

Directio.

Cum dicet venditor: vendidi ipso (pretio) id quod emi, et lucrum sunt duo nummi: si nesciat emptor, quanti emerit, venditio non subsistit, quamvis dicat, emi: itaque debet em-

ptor explicare, et dicere: vendidi, quanti emi, et sunt viginti nummi, et lucrum duo. Et eum dicet venditor: vendidi, quanti inveni: coniungitur eum pretio, etiam merces ministrorum, et directorum, et merces domus in qua custodiuntur proventus. Stabulum autem animalium non coniungitur cum pretio. Pariter si ipse per se ipsum metitus est, aut domus sue custodita fuit venalis res, non computatur ipsi ob id retributio. Et cum emit homo decem, et vendit undecim, et rursus emit secundo, quanti stetit ipsi, manifestum est quod decem, et non undecim, ipsi steterit. Et ita si emit decem, et vendit novem, et emit secundo decem, et vendit secundo quanti stetit ei, manifestum est, quod decem, et non novem, stetit ipsi, quia venditio secunda, et non prima, præcedit emptionem secundam.

Directio.

Cum vendit, quanti emit minus dahjazdah (1), quod interpretatur decem cum undecim, id quod emerat eum centum et decem, mos est, ut centum computent huius, scilicet ex quolibet nummo decimam nummi detrahant: et illud, quod probatum est, ut centum minus nummo computetur, scilicet ex omnibus decem nummis, unus nummus detrahatur. Et quando emerit eum decem, et contigit vitium, et postea vendit, quanti ipsi steterat, et celatur vitium, et ipse non commemorat, potest ipse emptor irritare venditionem, et non potest diminueré iuxta vitium: de-

(1) In margine hac voce ad plurimum utuntur arabes, et christiani apud nos in Melitane, et inter Græcos.

bet ergo venditor commemorare, et ostendere vitium, quod nuper apparuit, et si cum *prothesmia* emit, et si ab illo qui vicinior sibi est emit, et modis aliis quibus pretio ampliori potest homo emergere, iustum non est, quod opprūnatur emptor secundus: et si mentiatur venditor, et maiori pretio dicat se emisse, potest emptor non confirmare venditionem, et diminueret excessum: et cum dicit: vendidi quanti mihi stetit, quod est decem, et deinde dicat, erravi, dicens decem, quia recordatus sum, aut inveni in libro memoriarum mearum, quod undecim emi, si iurat, aut adducit testes, si velit, emptor accipit cum undecim, et si nolit, non accipit: et si non iurat, aut adducit testes, non attenditur verbum eius, et cum decem accipit emptor absque additione.

Directio.

Et cum dicit venditor emptori: vendidi tibi hoc praedium, et non memoret arbores, ac aedificia, quae in eo sunt, valet venditio praedii, et non arborum ac aedificiorum, licet dixerit vendidi hoc praedium cum omnibus iuribus suis, quia iura praedii non sunt arbores, et aedificia, sed via eius, et aqua irrigationis eius. Et si semen fuerit in terra, et ipsam non memoret venditor, aliqui dicunt, veram esse venditionem, et compellit emptor venditorem, ut auferat semen suum, eo quod etiam domus, cum plena est rebus, venditur, et compellit emptor venditorem, ut extrahat res suas. Sed dicimus, quod simile non est exemplum; quia res statim extrahuntur, et semen non

quovis tempore sed per messem colligitur. Et olus viride horti instar seminis campi consideratur: et si nesciat emptor semen, cum emit praedium, si velit, recusat, et si malit, expectat usque ad messem, et postea traditum accipit campum absque semine, et non potest exigere pretium maius praedii a venditore propter semen.

Directio.

Res absconditae, licet petrae sint, verum sectae, exceptis illis, quae sunt in fundamentis, cum non memorentur a venditore, non continentur in venditione, et potest venditor educere eas, et non licet emptori recedere a venditione, si antea de iis scivit: et si non scivit, et laeditur praedium in eradicatione earum, potest venditor auferre nocuumen, scilicet implere foveam, et complanare terram: similiter non potest recusare emptor. Verum si radices plantarum laedit extirpatio, potest recusare: et si petrae illae, cum eradicantur, laedunt, et non cum remanent, ac dicat venditor: non eradico: in aeternum non poterit eas eradicare, et non potest emptor recusare, si non emit eas petras, nec fit ei dominatio in eas: et si lapides naturales sint absconditi, et nesciat eos emptor, siquidem propter aedificium emit, non potest recusare: si autem propter plantationem, recusat: et si ad hoc ut seminaret, si rursus seminatum fuit, non potest recusare.

Directio.

Vinea, vites et arbores omnes concludit: et salices, et vimina, super quae vites extenduntur, quamvis non memorentur, continentur in venditione. Domus autem, quae in vinea, debet

exprimi, et nominatim aedificia eius: arbores autem eius, quanvis non exprimantur, venduntur. Semen autem, quod in terram iactum est, et illud, quod germinavit, et factum est herba, aut spica, si non exprimatur, non continetur in venditione. Et folia oleris horti non continentur, et potest venditor amputare ea, at non potest eradicare: et folia, quae producunt ipsae radices postea, emptoris et non venditoris sunt.

Directio.

Cum aede, quae venditur, intelliguntur omnia immobilia, veluti aedificia, et pontes, et columnae, et portae, contignationes, et tabulae infixae in parietibus, et choriatae. Mobilia autem, puta scalas, strata, et pontem, ac tabulas non fixas, potest venditor abducere: puteus autem, qui reperitur in aede, licet non exprimatur, in venditione continetur; et venditor illas solas aquas, quae reperiebantur tempore venditionis, potest educere ex puteo, si velit, et non illas, quae postea fluent. Et similiter venditor praedii, in quo existit fodina metalli, pix, aut naphtha, picem, et naphtham, quae existebant tempore venditionis, solum potest accipere, et non illas, quae fluent postea.

Et balneum parvum domesticorum, licet sit intra aedem, non continetur in venditione aedis, si non exprimatur; nam balneum non est aedes: et arbores, quae sunt in aede, si vocari merentur vinea, aut hortus, non continentur in venditione aedis. Et cum lapide molari, petra superior non continetur, eo quod fixa non sit: sed si lapidem molarem nominet venditor,

tum etiam superior continetur, licet non exprimatur.

Et clavis aedis, licet mobilis sit, continetur in venditione aedis: et lagenas artis fullonicae et coriariae, licet fixas, potest emptor eradicare: sed si ob tincturam, aut artem coriariam emit aedem, non potest eradicare.

Directio.

Servum, qui venditur, non sequuntur bona ipsius, quia servo non est possessio in lege. Et de vestimento ipsius variant auctores: sed illud firmum est, quod operimentum venditorum solum sequitur ipsum: et equum capistrum solum: et asinum, ac mulum, qui portat, etiam elitella.

Directio.

Cum arbore etiam rami eius amputati, et folia, et propagines, venduntur, licet non exprimantur: sed si folia arboris mori non exprimantur, potest venditor dicere emptori: arborem vendidi tibi, et non folia.

Et cum emit homo arborem, et non emit solum, in quo plantata est, non potest venditor compellere eum, ut eradicet arborem, quam emit, ex solo ipsius, aut ut emat etiam praedium, vel id conducat. Et fructus quamdiu in flore sunt, et flores quamdiu non aperiantur calyces eorum, arbores sequuntur in venditione, licet non exprimantur; nam et foetus cum ancilla gravida venditur, quamvis non exprimatur, eo quod pars sit corporis eius: et fructus, quorum flores ceciderunt, et flores, quorum calyces aperti sunt, venditoris sunt, et non emptoris, si non exprimantur; et non potest emptor arboris compellere venditorem, ut carpat eos ante perfectio-

nem eorum : et potest quilibet eorum irrigare , quantum non noceat socio : et si irrigatio noceat fructibus , ac prosit arboribus , aut viceversa , nisi concordia fiat inter dominum arboris , et dominum fructuum , cessat venditio : et cum irrigatio non nocet fructibus , neque eadem irrigatio nocet arbori , non potest venditor prohibere emptorem , ne irriget arborem suam , eo quod non possit causas praetendere , ac dicere , fructus mei damnificantur ; et si prohibeat , compellatur ad colligendum ; et si laeduntur fructus , et non est utilitas , ut maneant in arbore , potest emptor cogere venditorem ad eos decerpends.

Directio.

Emptor fructuum in arboribus potest relinquere eos in arboribus usque ad tempus collectionis : etsi initium non fuerit pactum ; et quidam dicunt , si est consuetudo in regione illa , ut uvas labruscas colligant , et vendant , posse a venditore compelli emptorem ante tempus vindemiae : at id ratum non est , quia consuetudo communis praevalet consuetudini particulari ; et tempus vindemiae est illud , in quo suavis fit comestio fructuum , et tempus messis est illud , in quo mutantur semina ex viriditate in pallorem ; et omni tempore , quod praecedat vindemiam , et messem , venditor debet irrigare arbores , et semina , et non emptor fructuum et seminum ; et postquam prodeunt fructus e calycibus suis , oportet vendantur : excipe mala pumica , et falsas , et nuces , ac orizam , quae cum corticibus superioribus venduntur , cum in eis recte conserventur :

et hordea in spicis venduntur , eo quod manifesta sint ; non autem triticum , eo quod coopertum sit : item aurum in fodina sua non venditur.

Directio.

Quoniam ut plurimum fructus ultimi consequuntur primos , uti in malis citrinis dilucide adparet ubique , et in uvis Antiochiae ; itaque si fructus ultimi , qui venditi non sunt , praestant fructibus primis , qui venditi sunt , cessat venditio primorum , et venditoris erit dominatio , et emptor pretium suum resumet : et si minores sunt novissimi primis , vera est venditio , et emptor primos accipit , ac venditor novissimos : horum quidem , cum traditis accipit emptor arbores , fit additio ; si autem ante traditionem fiat , siquidem conveniant , ille , qui recusat , potest abrogare venditionem . Et si rursus antequam accipiat traditos emptor fructus in arbore , accidat detrimentum fructibus , debet venditor restituere de pretio secundum vitium , quod contigit . Et si totaliter corrumpuntur , omne pretium reddat . Si cuti etiam venditor lapidis pretiosi , qui cadit in mare , antequam illum traditum sibi accipiat emptor ; et patet quod venditor , non autem emptor , damnum patitur . Et aliqui dicunt , quod possit emptor compellere venditorem , ut tradat sibi , prout sunt : et si postquam traditis accipit emptor , contigit laesio caelestis , venditor nihil perdit secundum legem : sed mos est , ut detrimentum patiatur , licet non reus . Et aliqui dicunt , quod reus sit , puta cum negligit irrigare , unde et laeduntur fructus , et patet , quod laesio caelestis ex ipso non sit ,

et laesio negligentiae ex ipso est: et illud firmum, quod placuit sibi, damnum pati, quamvis non reus sit. Et in laesione, quae a furibus, emptor, et non venditor, detrimentum sustinet.

SECTIO IV.

De venditione, et emptione servorum, et qualitate iuramentorum, quae emittuntur inter emptorem et venditorem.

Directio.

Servo non licet vendere, aut emere abque auctoritate domini sui: et cum praeceperit dominus servo suo, ut negotietur, non potest servus servus eius praecipere, ut negotium exerceat, nisi concesserit ei dominus eius, ut praecipiat. Et statim atque removet cum dominus ipsius, etiam ille removetur.

Sed neque potest servus emere a domino suo quidquam, neque vendere domino suo ullam rem, neque potest locare se ipsum, licet possit locare servos, ac possessiones ipsius, neque potest emere locatione sui ipsius quidquam, neque negotiari ullam rem, quam ei non designavit dominus eius: sed si concedit ei, ut negotietur omnia, tunc omnia emit, et vendit, praeter patrem, et matrem domini sui; et cum servi erunt, quia tunc liberi fiunt isti, et cessat mercatura: et cum videt dominus servum suum vendere, et emere, ac silet, taciturnitas eius signum non est consensus: contra accidit in virgine, quae despondetur.

Directio.

Servus, qui iussu domini sui mer-

curaturam exercet, cum emit quidpiam, et non habet praes manibus suis mercem, qua persolvat pretium, a domino exigitur, ut solvat: et cum dat dominus servo suo centum denarios, ut negotietur, et emat per illos vestes, deinde denarii pereunt, antequam accipiat vestes, irrita est venditio, et dominus iacturam facit. Et si postquam acceperit, et antequam solverit, pereant denarii, non potest venditor vestium compellere dominum servi, ut appendat centum denarios alios pro pretio vestis, sed vestem suam sibi resumit: et cum multiplicatur debita super servum, cui dominus eius negotiari concessit, potest servus ex lucro persolvere, et si non sufficiant, ex cornu (*sorte principali*) solvat: et si non sufficiat, aliqui dicunt, quod non ipse, sed dominus eius solvat. Alii autem dicunt, quod non, sed dominus eius tradat ei summam aliam, quam negotietur, et solvat. Nonnulli dicunt, quod non, sed servus serviat humeris suis, et solvat: et id probatum est. Itaque si vendat cum dominus eius, antequam persolvat, potest emptor illum restituere, si non antea scivit, illum esse debitorem; at si scivit, illum restituere non potest, neque impedire a solutione debitorum.

Servus, qui sine mandato domini sui emit aliquid damnosum, potest dominus eius irritare emptionem: si illud recipiat a servo suo, debet solvere pretium: et si quis aliquid emit a servo, aut eidem aliquid vendit, debet requiri a servo confirmatio concessionis domini eius per exhibitum et testes, et non credatur verbo eius dumtaxat.

Directio.

Cum accidit contentio inter venditorem, et emptorem de pretio, aut specie mercis, aut de qualitate eius bona, vel mala, aut de *prothemia* (1), aut pacto electionis, aut de iussione, aut oppignoratione, scilicet cum dicit venditor: emisti centum: et dicat emptor, non: sed emi quinquaginta; aliqui dicunt, quod emptori deferatur iuramentum, eo quod ipsi tradita fuerit merces: et de excessu, quem non animadvertit, accusatur a venditore. Ipse itaque debet comprobare inconsiderantiam propriam: at illud verum est, quod amobus deferendum sit iuramentum, ita ut nemo ipsorum laedatur ob iuramentum alterius. Et primo incipimus a venditore, qui iuret, quod non vendidit quinquaginta, sed centum vendidit: et postea iuret emptor, quod non emit centum, sed quinquaginta: tunc cessat venditio, et merces revertitur ad venditorem, ac pretium ad emptorem: nam modus hic similis est modo illi, quo dicit venditor: vendidi centum, et respondet emptor: emi quinquaginta. Et aliqui dicunt, quod contradictoria non coniunguntur in uno iuramento, sed quisque eorum duo iuramenta iuret separatim, scilicet iuret primum venditor, quod non vendidit quinquaginta: postea iuret emptor, quod non emit centum: deinde rursum iuret venditor, quod vendidit centum, postea denuo iuret emptor, quod emit quinquaginta. At multiplicatio iuramentorum abominabilis est

apud nos, propter evangelicum praeceptum, ne iuretis.

Directio.

Si antequam contentio solvatur, pereat merces, pretium, quod valebat in die venditionis, solvit emptor venditori: alii tamen dicunt, quod non: sed pretium, quod valebat in die, quo perit: at id firmum non est; nam servus in instanti, quo moritur, ad nihil bonus est. Et si vitium emergit in merce, pro ratione vitii damnificatur: et servus, qui fugit instar eius est qui moritur: quare pretium eius solvit emptor, nec potest differre, venditori dicendo: sustine, forte invenietur; sed solum si velit: neque poterit amplius restituere ipsum venditori, si postea inveniat.

SECTIO V.

De pactis, et usuris, et modis aliis damnabilibus.

Directio.

Ne accipias faenora, et usuras, et time Dominum, ac vivet frater tuus tecum: pecuniam tuam ne dederis cum pactis, et usuris. Ut superabundet iustitia nostra supra illam scribarum et phariseorum, iussi sumus. Neque alieno conceditur nobis dare ad usuram, teste canone XLIII. apostolorum. Et canon XVII. synodi nicaenae ait: ne dederis escam tuam cum usura, uti Deus praecepit per os Moysis; in deuteronomio etiam repetit prohibitionem: non faeneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, et usu-

(1) Vox graeca, qua designatur *empeio*, habet fidem de pretio solvendo certa die. Hanc vocem in versione retinimus litteris tamen inclinatiss.

ram frugum (1), et usuram cuiuslibet rei, quae crescit, alieno faenerare, et fratri tuo ne faenereris. Nos autem canone quinto synodi Laodiceae, quamvis sacerdotes nominatim prohibeamus faenori dare, sed et nusquam permittimus saccularibus, ut dent ad usuram. Nam David etiam divinus laudat illum, qui dignus est habitare in tabernaculo Domini, eo quod pecuniam suam ad usuram non dederit. Et Ezechiel propheta rursus laudans dicit: qui cum faenore non dat, et usuram non accipit. Quae cum ita sint, legem illam CLL. imperatorum graecorum, tamquam non legem reputamus, illam, inquam, quae modio in duo quartam partem modii, et centum denariis in mense uno denarium unum usura *hecatoste* (2) iustam esse usuram definit: et non dumtaxat, quae ampliora sunt his, ex sorte attendemus, sed et quamlibet quantitatem faenorum et usurarum ex sorte detrahimus, et diminuimus in iudicio.

Directio.

Ex lectione pentatenchi scire est, quod faenus in appendibilibus fiat, et usura in ponderabilibus et mensurabilibus simul, quia species cum specie sua cum additione per *prothesmiam* venditur. Itaque qui nummum argenti, argento excedente unumum, licet conflatum sit, usque ad mensum, aut spatium aliud vendit, eum tonsione dat: et ille, qui modium tritici, tritico excedente modium, usque ad tempus aliquod vendit, cum usura dat. Et ita illi, qui dant aurum, hordex, et fructus dactyli, ac

sal, et fruges, et medicamina: croeus autem, licet ad tincturam requiratur, verum quia etiam mensuratur, ad usuram pertinet: et aliqui dicunt, quod monilia non pertineant ad usuram, eo quod pecunia non sint signata. Et pecuniam tuam non dederis ad tusionem, praecipit lex. At sententia haec probata non est, quia licet signata non sint, attamen appenduntur: et unguentum seminis lini (*oleum*) item dicunt, quod non pertineat ad usuram, quia lucernae, et non escae congruit: et escam tuam ne dederis eum usura, praecipit lex: at sententia haec comprobata non est, quia etiam unguentum simpliciter cum ceteris ad usuram pertinentibus commemoratur: non enim facneraberis fratri tuo usuram frugum, et vini, et unguenti.

Directio.

Ille, qui vult liberari a reatu attusionum, et usurarum in dando, et recipiendo, statera, aut mensura aequali det, et recipiat sine excessu. Et illa, quae non mensurantur, neque appenduntur, siquidem eum exsiccantur, perfectionem ampliorem adquirent, veluti nuces, et mala punica, non debent vendi recentia eum sicis aequaliter: et illa, quae ampliorem perfectionem non consequuntur, cum siccantur, veluti pepones, mala cydonia, et ova, in pondere aequali debent emi, quavis species cum specie sua; cum *prothesmia* aequaliter vendantur: et lac cum lacte, et pinguedo cum pinguedine, et unguentum eum unguento; triticum autem cum

(1) Textus sit *transsemitis*, quo vocabulo intelligitur - triticum, frumentum, fruges, et similia, vnde consensibilis et transemita. (2) In *margine* - id est unum ex centum, et est modus usurae.

tritico, aut caseum cum caseo, non vendantur, quia aequalitas (*pretii dignitas*) eorum latet sensum. Et caro volatilium cum carne ovium, et caro ovium cum carne bouum, caro cum corde et hepate, et pisces marini cum piscibus fluvialibus; in his omnibus, quod vendantur cum excessu in *prothesmia*, non est reatus usurae: et aurum, ac argentum dolose vendere eum arboribus (1) valde fructiferis in *prothesmia* (2) usura est. Triticum autem cum hordeo, et viceversa, et unguentum cum sesamo, et lac cum pinguedine, non pariunt usuras: etsi enim in sesamo unguentum sit, et in lacte butyrum, diversa tamen sunt specie.

Directio.

Sunt autem et modi alii dolosi, qui et iniqui sunt (*sive qui oblectant*) similitudine attonsonum, et usurarum, sed non solvunt veritatem emptionis (*venditionis*) veluti subsequentes quinque modi.

Modus primus.

Ille, qui pretio excedente emit, dum decipitur ab illo, qui accrescit, cum non est emptor; si aequantur venditor, et accrescens ille deceptor, potest emptor restituere mercem, secus non: et addens ille (*sive plus offerens*), qui non est emptor, sive aequetur cum venditore, sive non aequetur, damnatur a Deo.

Modus secundus.

Antequam separaretur emptor a venditore, cum addit emptor alius, firma est ei emptio. Sed peccat, quia laesit emptorem primum. Et ita cum ostendit venditor alius similem mer-

cem, et meliorem ipsa cum eodem pretio, aut minori, firma est venditio, sed peccat, quia laesit mercem primam, verum si antea sciverunt emptor et venditor ultimi emptionem, et venditionem primam: et manifestum est, quod modus primus magis iniustus est, quam modus hic secundus.

Modus tertius.

Et cum dicit civis villicus: pretium annonae relinque apud me usque ad venditionem, et ego vendam ipsa pro te pretio ampliori; licet peccando peccet civis ille, qui laedit communitatem, non est firma venditio (*emptio*) eius, quae postea fit: et ideo damnabiles sunt et illi, qui celant, licet firma sit emptio (*venditio*) eorum, uti dixit sapiens Salomon: qui prohibet fruges in necessitate, ipsas relinquet adversariis suis, et benedictio erit super caput illius qui vendit. Quod si definat hegumenus pretium vile annonae tempore ubertatis, confirmat famem, et ad turbam excedentem sollicitat plebem. Hegumeni autem prudentes mensuram statuunt in fame.

Modus quartus.

Cum exeunt cives, et occurrunt villicis, qui veniunt ad vendendum, ut decipiant eos, atque pretio minori emanant ab eis, si villici maiora pretia invenerint, ubi intrant in forum, si velint, dissolvant venditionem, quae foris facta est; et si maiora non inveniantur, non possunt dissolvere: et manifestum est, quod cives, si minus reperiant pretium in foro, non possunt dissolvere.

(1) Vocabulum significat etiam abietem, pharetram; forsasse etiam aurum argentumque defaecatum. (2) In marg. idem promissione fixa taxata.

Modus quintus.

Quum mater ancilla fuerit, et secum natus eius, non licet eos separare ab invicem: et quamvis firma sit emptio separationis, attamen peccando peccat ille, qui separat; et hoc quidem cum proles est minor septem annis. Aliqui etiam patrem, et prolem sub hac reatus specie concludunt: et alii etiam seniore tamquam matrem reputant: venditio autem armorum, et instrumentorum belli inimicis communibus facta, praeterquam quod damnabilis est, firma non est: contra hos modos, qui mox numerandi sunt.

Directio.

Scire oportet, venditionem tunc esse magis firmam, cum omni pacto caret, quia ille, qui dicit: vendidi cum pacto sic, et sic, vim verbi illius, qui dixit, vendidi, et non vendidi, continet, quod abominandum est: sed quoniam aliquando causa vocat ad usum conditionis, modos eius acceptos, et non acceptos oportet investigemus, qui sunt sex.

Modus primus.

Cum dicit venditor: vendidi tibi hunc servum pacto, ut illum non utrias, nisi sic, et sic; et non vestias, nisi sic et sic; neque illum operari facias, nisi infra virtutem eius; omnia verba huiusmodi inania sunt, et futilia, et non prosunt venditioni, quia haec non perficiuntur.

Modus secundus.

Pactum electionis ultra tres dies non debet fieri: requiritur autem ob eam causam, ut non decipiatur, et opprimatur ille, qui simplex est, cum vendit, aut emit.

Modus tertius.

Pactum expectationis pro solutione

pretii, usque ad tempus certum fieri debet, et non indefinite; verum cum consensu ambarum partium.

Modus quartus.

Pactum confirmationis pretii cum pignore, aut fideiussore, aut chirographo testimonii requiritur, ut non sit contentio causa differendae solutionis. Non est ratum pactum oppignorationis mercis apud venditorem, donec solvat emptor pretium: nam quamdiu non accipit emptor mercem, venditor detrimentum patitur: et cum corrumpitur pignus, ille, penes quem est pignus, non damnificatur: colligitur, quod venditor detrimentum patitur, et non patitur, cum corrumpitur mercis apud ipsum, quod absurdum est. Et cum confirmatur pactum pignoris, aut fideiussoris, aut chirographi testimonii, scilicet ut consentiat venditor recipere unum ex his, et tradat mercem emptori, et non parat emptor pignus, aut fideiussorem, aut non scribit adversus seipsum chirographum, cessat venditio, et non compellitur, ut paret; sic et cum emptor parat, et recipit mercem, cessat venditio, et non compellitur venditor recipere: et cum corrumpitur item pignus, antequam illud recipiat venditor, potest venditor irritare emptionem, si velit: et si postquam recepit, corrumpitur pignus apud ipsum, non potest irritare emptionem; et item si vitium pateat in pignore, quod non viderit venditor, cum ipsum accepit, potest irritare.

Modus quintus.

Cum dicit venditor emptori: vendidi tibi servum cum pacto, ut ipsum libertate dones, et hereditas eius mea sit, et non tua: et dicit emptor:

emi : aliqui dicunt , validam esse emptionem , et pactum nullum : ac posse emptorem libertate servum non donare , quamvis promiserit , se illum liberaturum. Nos autem dicimus : quod hic non unum est pactum , sed duo : et unum ex eis , idest primum firmum esse , et debere emptorem liberare servum , sicut promisit : et illud aliud , hoc est secundum , validum non esse , et posse liberatorem privare venditorem hereditate liberati , licet promiserit , se non privaturum.

Modus sextus.

Cum dicit venditor : vendidi tibi hunc servum cum pacto , quod scriba sit : aut hunc bovem cum conditione , quod aret par iugerorum ; si non confirmetur pactum , non verificatur emptio.

Et cum dicit : vendidi tibi hanc vaccam cum pacto , quod gravida sit : verificatur emptio , etsi non verificetur pactum.

Et cum dicit venditor : vendidi : et non exprimat pretium , non est valida venditio , et damnificatur emptor , si corruptitur merces apud ipsum.

Et si dicat venditor : vendidi tibi sine pretio : vera non est emptio : neque cum pacto , quod partum eius accipiam ego , cum parietur , vera est emptio ; et iniqua est separatio.

Et cum dicit emptor : emi a te hoc semen cum denario sub pacto , ut metas illud mihi ; non est vera emptio , neque pactum , quia per eum denarium ille non scit pretium seminis , aut mercedem messis.

CAPUT XII.

De anticipata datione pretii.

In eo sunt sectiones quatuor.

sectio I.

De canone anticipationis , sive prioritatis dationis.

Directio.

Si antea detur pretium , emptio est *prothesmia* : nam quemadmodum confirmatum est emptori , ut traditam accipiat mercem , et petat a venditore , ut expectet , donec paret pretium , simili modo et venditori confirmatum est , ut accipiat traditum pretium , et petat ab emptore , ut expectet , donec paret mercem. Porro pretii anticipandi , septem sunt canones.

Canon primus.

Tempus *prothesmiae* definitum debet esse , scilicet donec sic et sic , mense tali , aut usque ad complementum anni , aut alterius rei , veluti publicae messis , vindemiae , et triturae , et pentecostes. Sed si dicit : dominica pentecostes , tempus est indefinitum : contra si kalendis , et paschate , et ascensione. Et cum dicit aliquis : usque ad ver ; in medio martii mensis confirmatur solutio. Et ita cum dicit : usque ad aestatem ; in medio iunii iustum est solutionis tempus : et initium autumnus est in medio septembri : et initium hiemis est in medio decembria. Et cum antea dat aliquis pretium , et non exprimit *prothesmiam* , neque fuit venditor , neque subaistit emptio , et potest , qui voluerit ex ambobus , illam irritare.

Canon secundus.

Merces existat oportet tempore com-

plendo *prothesmiae*, et si non fuerit reperta, cessat emptio: quia ille, qui accipit pretium super granis tritici, et tempore solutionis inventum non fuerit triticum in loco, in quo emptor promisit, se soluturum, non cogitur venditor ex alio loco adducere, et solvere: sed si cum existeret, extraxit ipsum, nec solvit, tunc cogitur, ut etiam ex loco remoto adducat, et solvat: et cum non fuerit, non potest venditor dicere illi, qui anticipatē dedit: expecta annum alium, ut retribuam tibi triticum tuum; sed pretium, quod anticipatē accepit, reddat: neque ille, qui anticipatē dedit, potest compellere eum, qui anticipatē accepit, ut anno alio persolvat, si nolit.

Canon tertius.

Species mercis necessario exprimi debet in anticipationē dationis: non dico omnes modos eius, sed modos illos, qui noti sunt communitati, et quorum mutatione mutatur pretium. Et confirmatum est dare pro optimo, et non est confirmatum dare pro excedente optimo, quia non est optimum, quo aliud melius existat. Neque ratum est rem aliquem dare tamquam malam; nisi cum species fuerit nominata, uti in ficis nondum maturis, quia vitia inficientia non sunt definita, et homo verax non inducit animum ut contradicat, et dicat: magis malum peto.

Canon quartus.

Quantitas mercis, in pondere aut mensura sit oportet, nisi fuerit ex iis quae vivunt. Pondus rursus et mensura nota esse debent duas ob causas; primo quidem, quod in pelvi non nota, ipsa quantitas haud certa est. Se-

cundo, quia si pelvis illa pereat, impossibile est invenire aliam, quae eam aequet; sed forte e contrario absque certitudine. Et cum mensura nota est communitati, non est firmum pactum, ut eadem ipsa, et non alia aequali mensuretur, quia contentio inutilis est, voluntas haec. Et in numerabilibus, quemadmodum sunt pepones, mala punica, ova, et mandragorae, non sufficit sola numeratio, quia varia sunt magnitudine, et parvitate, sed necessum est appendantur. Noces autem, et amygdalae, ubi sublatis fuerint cortices earum superiores, appendantur.

Canon quintus.

Ut locus, in quo fit solutio, certus sit: et si non exprimat, in eodem loco, in quo accepit pretium ille, qui anticipatē accepit, debet homo solvere mercem: scilicet venditor damnum patiat, quod amphorarum, quae transferunt triticum, aut extra in domum emptoris, si domus emptoris accepit pretium: et si in domo sui ipsius accepit, non ipse, sed emptor damnum patitur mercedis fermentum.

Canon sextus.

Anticipata datio cum traditione pretii fieri debet, et non cum debito: nam si dicat civis, villico: debeo tibi nummum: et dicat villicus: debeo tibi modium tritici: quemadmodum datio non existit, neque acceptio debet esse.

Canon septimus.

Pretium certum (*notum*) sit in anticipata datione: ut si contingat causa irritans, possit ille, qui antea accepit, illud restituere; aut simile illi, quod antea dedit.

SECTIO II.

*De illa re, cuius fit anticipata datio,
sive prioritas dationis.*

Directio.

Septem sunt genera, in quibus fieri potest anticipata datio.

Genus primum.

Illorum, quae vivunt. Aliqui tamen illa non adiudicant anticipatae dationi, eo quod ponderabilia non sint, neque mensurabilia. Nos autem propter morem communem non reprobamus, sed tres gradus eorum agnoscimus.

Gradus primus servorum. Itaque qui primus dat, oportet ut in pacto memoret speciem, et colorem, et aetatem, et masculinum vel femininum sexum, ac dicat: servum sinensem, aut hunnum, aut chusacum, filium septem, aut decem annorum: et alii in ancillis modos alios figurativos iudicant commemorari debere; et virginitatem, si propter desponsationem legitimam datur tunc aequum est ei, ut exprimat qualitates pertinentes ad pulchritudinem: et ut etiam sit illi lae, ratum est fieri pactum, si ad hoc ut lactet ipsi prolem, cmit.

Gradus secundus: de tibi pretium hoc pro masculo secundo, aut vitulo tertio, aut pro hirco cornu carente, aut versicolore, aut distincto albo et rubro colore: aut pro mulo recti gressus: aut pro equo recti cursus: aut pro agno sine macula; qui surdus mutusve non sit, non caecus, non fractus, non scabiosus, non luctatus, non leprosus, et non ulcerosus,

et non brevis, cauda magna (1), et cetera.

Gradus tertius volatilium: colores: ac species eorum exprimi debent in pacto, cum magnitudine, et parvitate: dentes (idest anni) autem eorum non cognoscantur.

Genus secundum.

Partium iumentis, et praestantiae: ille qui ob carnis praestantiam dat, speciem, et modum debet exprimere in pacto, scilicet quod det bovem, aut ovem, aut capram, masculum, aut feminam, lactantem, aut lactare iam prohibuit, utrum sit castratum, aut non castratum, utrum sit reclusum, aut qui pascitur, ex femore, an ex lactere: pro eo, quod coctum est, aut assum, iustum non est, ut antea detur. Et ille, qui pro pellibus exoriandis, et concinnandis pretium anticipat, numerum solearum oportet exprimat in pacto, et cae debent appendi; et ille, qui pro lacte, et pinguedine, ac butyro pretium similiter anticipat, pondus, et modum exprimere debet in pacto: et in lacte acido, aciditas (*fermentum*) exprimitur, et in tersionibus lanae mollietas, et durities, et color, et longitudo, et brevis exprimantur.

Genus tertium.

Vestium et elementorum earum, et in vestibus longitudo, et latitudo, et color exprimantur, et quae ex lana texta, aut lino, aut serico: et locus item, si est diversitas in pretio, iuxta regiones, in quibus texuntur: et bombycis, quia pro eo quod in nuce

(1) Celebres sunt caudae magnae et rotundae pecudum in oriente, quorum nonnullae quinquaginta librarum pondus excedunt: ex quibus cauda pingue liquatum conficitur, cuius est usus loci heridi suilli.

lateat, non est ratum, ut antea detur pretium: et in lana, quae extrahitur, lenitas, et asperitas, et color, ac pondus exprimantur, carminata fuerit an non; et in serico subtilitas, et crassitudo, ac locus.

Genus quartum.

Fructus: et pro teneris, ac pro siccis rata est anticipata datio, et ita pro aromatibus, et compositionibus. Et in melle exprimatur, montanum sit an silvestre, et montanum quidem praestat: et vernum an autumnale, et autumnale quidem praestat: et novum, an vetus; in melle quidem, ac vino antiqua meliora, et in fructibus recentibus ac siccis, novi meliores. In tritico autem, et reliquis leguminibus aequalia sunt nova, et vetera: sed si signum corrosionis tinea innotuit, tunc vetustas vitium est.

Genus quintum.

Lignorum, et eorum, quae ad combustionem requiruntur, species, et pondus exprimantur, cum crassitudine, et subtilitate: at humiditas non exprimitur, eo quod vitium sit, quod restitutionem inducit, licet eorum, quae ad dolationem requiruntur, seu pontium, columnarum, trabium, longitudo, latitudo, et rotunditas, et species exprimantur: et pro lignis caelands ratum non est in antecessum dare, quia exitus caelaturae non cognoscitur. In tabulis autem sectis ratum est ut longitudo, et latitudo, ac profunditas in pactum deducantur, et in lignis hastarum ante caelaturam.

Genus sextum.

Metallica: et in ferro pondus, et

* Its cod. masculinus, ac femininus sexus * in pactum deducuntur, et in aere cum

pondere, et colore etiam locus: puta aes corinthium: et in lapide adamantino, longitudo, et latitudo, ac profundum, atque pondus, in pactum deducuntur: et pro lapidibus pretiosis, qui difficulter inveniuntur, veluti hyacinthus, carbunculus, topatius, lychnites, sapphyrus, lyncurium, achates orientalis, oculus tauri, non est ratum, ut antea pretium detur: et pro iis, qui haud difficulter inveniuntur, veluti sunt crystallus, iaspis et margaritae parvae, ratum est dare: et in omnibus pondus, et species, et perforatio in pactum deducantur.

Genus septimum.

Confusa, idest quae naturaliter confusa sunt, ut lac, in quo confusum est coagulum pro formatione casei; et favus, in quo confusa est cera cum melle; aut artificialiter, uti caseus, in quo confusum est coagulum in lacte, et sicuti confusae sunt aquae et sal cum farina: pro his ratum est, ut aliquis anticipet pretium: pro reliquis artefactis confusis, veluti sunt antidota, et pulmenta varia, calcei, sagittae, non est ratum ut antecederet detur, eo quod elementa eorum lateant, et species non sint propriae, quae notae sint communitati, uti panis, et placenta: pro vino autem praestanti non est iustum, ut antea detur, quia difficulter aut nullatenus probatur, cum mutetur in aquam, et acetum, licet aqua sit, sed acrimonia probat. Et de palliis item mixtis, quae colorata sunt, hoc est filo bombycino et serico textis, discors sententia est.

SECTIO III.

De solutione.

Directio.

Tres sunt circumstantiae quas examinamus circa solutionem pro rebus, de quibus in antecessum datur pretium.

Primo modus.

Nam si quis, ex eo quod non participat in modo (specie) meditatur reddere id, quod in antecessum sumpsit, non compellitur ille, qui antea dedit, recipere: scilicet ille, qui pro hordeo accepit, non cogitur solvere triticum. Et si eo deterius solvat, si velit, accipit; si secus, non cogitur: et si eo melius solvit, cogitur accipere, eo quod non recipiatur tunc causa excusationis eius: aliqui vero dicunt, quod ille, qui pro uvis siccis nigris, aut pro tritico quod est irrigandum, aut pro servo indo antea dedit, non cogitur, ut solutionis loco accipiat uvas passas albas, aut uvas siccas, aut triticum ordinarium, aut servum hunnum, licet haec etiam sint bona. Et ille, qui pro parte crassa piscium pretium dedit, non compellitur, ut pro solutione accipiat etiam caput, et caudam in pondere. Et si pro piscibus simpliciter pretium dedit, compellitur, ut ponderet etiam caput, et caudam.

Secundo tempus.

Eo quod ante complementum *prothesmiae* non potest ille, qui pretium dedit, cogere illum, qui iam accepit, ut solvat. Et cum ille, qui pretium accepit, vult solvere ante complementum *prothesmiae*, si pignus positum sit, et egeat ipsum reddere, aut fideiussorem constituit,

et compellit eum, ut liberet ipsum a fideiussione, tunc cogitur ille, qui pretium dedit, ut solutionem accipiat: verum si etiam ipsi fuerit causa, quae prohibeat, quin solutionem acceptet, scilicet si tempus sit captivitatis; etiamsi animal fuerit, neque velit iacturam facere, et ipsum nutrire, eo quod nondum eo egeat, tunc potest recusare, neque solutionem accipere ante complementum *prothesmiae*. Nonnulli vero dicunt: excusationem praetendat ille, qui pretium accepit, ac dicat: si solutionem non accipias nunc de re tua, non amplius potero tibi solvere: tunc cogitur solutionem acceptare: verum si non fuerit tempus captivitatis, patet, quod post complementum *prothesmiae* cogitur ille, qui pretium dedit, solutionem recipere, si cogat ille, qui pretium accepit, ut solvat; et si causam ostendat; non recipitur excusatio eius, sed compellitur, ut aut solutionem accipiat, aut creditum suum amittat.

Tertio locus.

Idest locus, in quo debeat solvere ille, qui pretium accepit, necessario exprimendus est in pacto: et si non exprimatur, ubi accipit pretium, ibi debet solvere, si fuerit ex iis, quae difficulter, et cum detrimento transferuntur, veluti triticum etc. Alias ubicumque offenderint ambo litigantes alter alterum, fiat solutio, si adsit ipsa res.

SECTIO IV.

De commodato.

Directio.

Ne contineas manum tuam a fra-

tre tuo paupere, sed aperi ei manum tuam: foeneraberis ei illud, quod deest ipsi, dixit Deus. Et divus David rursus, cum de iusto illo, quem Dominus manu sua tenet, loquitur, dixit: tota die miseretur, et commodat, et semen eius benedicetur. Ex his notum est, commodatum esse voluntarium, et non coactum, uti alii modi legitimi: et ideo in pactum non deducitur necessario in foenore *prothesmia*: et quia in pactum non deducitur, quando vult, et ubi vult ille, qui commodat, potest repetere proprium ab illo, qui foenus accepit, eo quod in commodato praeter mercedem mundanam (*fortasse* statutam vel promissam) nec ulla utilitas saecularis sit comodanti; iuxta illud, quod dat, resumit, et non amplius, quia excessus in foenore illegitimus, et augmentum foedum est.

Directio.

Cum dicit homo commodans socio suo: commodavi tibi hunc numerum pecuniae: si ipsum accipiat, reus est; et si non dicat, foenus et commodatio ab illo, qui habet potestatem dominii, confirmatur; quia ille, qui iunior est, aut servus, aut daemo-

niacus non potest commodare proprium: et non omne, quod venditur, aut pro quo anticipate datur pretium, sub comodo cedit: nam servum, aut ancillam, aut iumentum non dat mutuo homo; sed, si velit, vendit cum *prothesmia*, et pretium manet in usura; aut dat, ut operentur gratias, et deinde accipit proprium, et augmentum non deducitur in pactum in mutuo, alias foenus esset; et ille, qui commodat fractum, et solutionem accipit integri, augmentum est: et ille, qui commodat tempore captivitatis, et retribuitur tempore tranquillitatis, et licet aequale pro aequali, augmento simile est, et non est res rata: fideiussor autem, et pignus, et chirographum testimonii in pactum deducuntur in commodatione: in pactum etiam deducitur exiguitas, verum ab hominibus iustis, veluti illud: ut commodemus integrum cum pacto, ut solvatur nobis fractum; aut commodemus centum, ut solvantur nobis nonagintanovem. Et eum mutuum accipit homo ab homine denarium, et redit ac emit ipso denario ab illo, qui mutuum ei dedit rem aliquam, haudquaquam vera est emptio.

T O M U S III.

INDEX CAPITUM ET SECTIONUM HUIUS TOMI.

Caput XIII. De pignore.

Section 1. De elementis pignoris, et modo traditionis.

Section 2. De impotentia debitoris, et iure creditoris super pignus post acceptance.

Section 3. De dissensu illius qui pignorat, et illius apud quem pignatur.

Caput XIV. De difficultate solvendi et impedimento usus rerum.

Section 1. De difficultate debitoris, qui non debet pretium mercis, eo quod corrupta sit.

Section 2. De difficultate debitoris pretii mercis, quae est debita.

Section 3. De causa difficultatis.

Caput XV. De reconciliatione.

Section 1. De reconciliatione vera, et non vera.

Section 2. De dissidiis, quae ad aedes pertinent.

Section 3. De contentione communi.

Caput XVI. De translatione iuris.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. Directio.

Caput XVII. De fideiussione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De fideiussione vera.

Caput XVIII. De societate.

Section 1. De tribus elementis eius.

Section 2. De societate vera.

Section 3. De dissensionibus socialibus.

Caput XIX. De tutela.

Section 1. De elementis eius.

Section 1. De tutela vera.

Section 3. De contentione procuratoris.

Caput XX. De confessione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De terminis indefinitis.

Section 3. De non consensu verborum confessionis.

Caput XXI. De deposito.

Section 1. De elementis, et canonibus eius.

Section 2. De causis octo, quae obligant susceptorem ad solutionem.

Section 3. De restitutione depositi.

Caput XXII. De datione usus.

Section 1. De elementis, et canonibus eius.

Section 2. De canonibus usufructus.

Section 3. Quomodo dividantur in duas partes.

Caput XXIII. De donatione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De possibilitate restitutionis.

Caput XXIV. De legato.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De ratione vocabulorum, quae in legatis adhibentur.

Section 3. De canonibus legatum respicientibus.

Section 4. De elemosynis.

Caput XXV. De censu.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De qualitate acceptionis analogiae, et canonibus eius.

Section 3. Quo pacto cesset analogia.

Caput XXVI. De mercatura.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De confirmatione mercaturae.

Section 3. De cessatione mercaturae, et litibus contingentibus.

CAPUT. XIII.

*De pignore.**In eo sunt sectiones tres.*

SECTIO I.

De elementis pignoris et modo traditionis.

Directio.

Quatuor sunt elementa oppignorationis; pignus; et illud, pro quo oppigneratur; et termini, quibus confirmatur oppignoratio; et persona illius, qui pignerat. Et elementi primi quatuor sunt canones.

CANON 1.

Pignus ex iis, quae in effectu et non ex iis, quae in virtute, debet esse; et ideo debitum non pigneratur; et ratum non est, ut pignoret homo domum propriam in sede indivisa, quae ipsi est cum alio; eo quod, si divisio occurrat, potest in sortem alterius exire ipsa illa domus, et frustrari pignus: sed sortem suam divisam oppignoret.

CANON 2.

Pignus ex iis, quae emuntur, cum complemento *prothesmiae* debet esse, et hic ipse canon septem modis contingit.

Modus 1.

Donum in pignus non datur, eo quod non ematur: arbores autem, et aedificia, quae in terra donata existunt, etsi haud dona sunt, patet quod pignorentur, cum etiam vendantur.

Modus 2.

Quum emit homo rem cum pacto

electionis, potest illam pignorare, si ipsius sit electio: verumtamen cogitur confirmare suam emptionem, et non poterit amplius illam revocare.

Modus 3.

Cum mater, et proles eius servi sunt, non est ratum apud nos, quod unus eorum speciatim pigneretur, qui speciatim non vendatur: sed apud alios pigneratur, et ambo simul vendantur cum solutione debiti: et si superest aliquid, creditoris sit.

Modus 4.

Pignus cum iure proprietatis si fuerit ex iis, quae corrumpuntur, cum pacto, ut vendatur, cum incipit corrumpi, licet ante complementum *prothesmiae* oporteat pignerari, et licet non sit pactum, tamen ut vendatur, ne forte corrumpatur, convenit; et pretium pignoris maneat apud debitorem usque ad complementum *prothesmiae*: et si pactum fuerit, quod non vendatur, cum incipit corrumpi, ratum non est, ut pigneretur.

Modus 5.

Servus delinquens non pigneretur, donec persolvat suum delictum: et si postquam pigneratus fuerit, delinquat, et ducatur ad necem, pignus aliud pro eo debet constituere debitor creditori.

Modus 6.

Servus, cuius dimidium est liberum, potest pignerari, quia potest vendi dimidium eius.

Modus 7.

Fructus in arboribus postquam prodierint, pignerantur: verum cum debito sine *prothesmia*: et cum pacto, ut vendantur, cum maturescunt, et pretium eorum pignus maneat usque ad complementum *prothesmiae*: et

merces collectionis, ac deportationis ex pretio eorum sit.

CANON 3.

Pignus ex iis, quae possunt subesse potestati creditoris, debet esse: et ideo servus fidelis non debet pignerari apud creditorem infidelem; neque quicquam ex libris sanctis apud illum, qui negat veritatem illorum: neque puella serva apud virum, qui in coniugio non sit, nisi forte iustus fuerit.

CANON 4.

Pignus ex facultatibus pignerantis debet esse: itaque ratum non est apud nos, ut pigneret homo rem non propriam, etiamsi iussu domini illius: alias quid faciet dominus eius quando praecipit lex, ut vendatur pro solutione debiti, et ipse nolit? Et alii dicunt, quod si concedit dominus eius ut vendatur, rata est pignratio; et si venalis sit, dominus rei iterum fit creditor, loco prioris creditoris.

Elementum secundum.

Illud, pro quo pigneratur pignus, debitum sit oportet; cum in raptibus non ponantur pignora, quamvis constituentur fideiussores: et illud debitum liquidum debet esse: idcirco decretum est, ut dicat homo socio suo: emi a te hunc equum centum, et pigneravi apud te hunc panniculum, et non ratum est, ut restituat panniculum: et ratum non est pacisci in debito, pro quo non est pro eo pignus, ut addatur pignus super pignus pro eodem debito pro confirmatione

solutionis. Et ratum rursus est apud nos addere debitum super debitum sub eodem ipso pignore, cum fuerit aequale in pretio ambobus debitis: et ideo cum delinquit servus pignus iustum habemus, ut detrimentum patiatur creditor pro eius delicto, et maneat servus penes ipsum pignus pro debito, et pro damno delicti eius.

Elementum tertium.

Termini, quibus confirmatur pignratio, hi sunt, qui stipulantur aut a mutuante, aut a mutuario, et in quinque modos dividuntur.

Modus 1.

Omne pactum, quod congruit (affine est) pignrationi, ratum est; ut illud, quod stipulet debitor, ut vendatur pignus in fine *prothesmiae*, et solutum accipiat creditor rem propriam: quod si recuset, solutam non accipiat: et omne pactum, quod contrarium est pignrationi, non est firmum; veluti illud, quod stipulet creditor, quod non recipiet pignus, neque ipsum custodiet, aut curam eius geret. Et omne pactum, quod neque affine, neque contrarium est, inane habetur: et quamvis non irritet pignrationem, veluti illud, si paciscatur creditor mercedis, aut de fructibus, aut de fructibus pignoris, debitori fore; quamvis enim non paciscatur de emolumentis, ea debitoris non autem creditoris sunt. Et omne id, quod accipit creditor ex sorte debiti sui, computatur, et diminuitur, ut non accidat irregularitas augmenti.

Modus 2.

Cum dicet creditor: accepi arbores in pignus cum pacto, quod fructus etiam earum sint pignus, ratum est

pactum, nam confirmat ipsam pignorationem.

Modus 3.

Ille, qui debet centum denarios absque pignore, cum petit alios centum denarios ab ipsomet creditore, dicat ei: addam tibi si ponas apud me pignus pro biscentum, scilicet pro centum primis, et pro centum ultimis, et consentiat debitor, ac ponat, ratum non est pactum. Et pignus pro centum primis, si consentiat debitor, et constituat, non est ratum pactum. Et pignus pro centum ultimis solum ratum est, ita ut cum solvit eos, possit accipere pignus suum; licet nondum solverit centum priores.

Modus 4.

Cum dicit homo: pigneravi loculum cum eo, quod est in ipso: si non ostendat illud, quod est in ipso, solum marsupium est pignus, sine eo, quod est in ipso.

Modus 5.

Cum dicit aliquis: pigneravi ancillam gravidam, aut arborem, quae non protulit fructus, aut arborem morum; etiam foetus, etiam fructus, etiam folia, quum generantur, pignus erunt. Et si pigneret pecus, aut ovem, aut arborem, quae protulit fructus; lac, et lana, et fructus, non sunt pignus: num autem fundamenta, et folia, et radices sequantur muros et arbores, quae pignerantur, an secus, dissident nonnulli.

Elementum quartum.

Si ille, qui pignerat, puer fuerit, aut servus, aut energumenus, nullatenus ratum habetur eius pignus. Neque etiam curator orphanorum, aut mercis potest pignerare, prout placet, sed

propter utilitatem manifestam, veluti cum emitur res centum, quae valet biscentum, tunc pigneret rem, verum quae valet centum duentasat, et emat. Potest etiam pignerare, cum deficiunt orphanis alimenta, agrum, atque aedem; et si non pignerentur, vendere, ut accipiat curator pignus, potest, cum non valet exigere debita. Et cum utilitas manifesta erit, puta, ut vendat rem, quae valet centum, centum sibi oblati et decem cum credito, tunc potest accipere pignus pro illis decem.

Directio.

Traditio pignoris in immobilibus, cum alienatur, debitum creat, si recipiat creditor, ac dicat: pigneravi, et respondet ille: recepi; non autem confirmatur cum ponitur ante ipsum, aut ad latus eius in silentio. Et si depositum sit penes creditorem, non fit pignus, nisi postquam dicit debitor: pigneravi depositum meum, quod est penes te; et respondeat: accepi. Et si antequam recipiat creditor pignus hoc vendat, aut locet debitor, cessat pignratio eius. Et si ancillam, quam pigneravit, despondat antequam illam recipiat creditor, non cessat pignratio eius, et apud virum suum manebit: et si moriatur debitor, antequam creditor accipiat pignus, cessat pignratio, et possunt heredes eius ipsum non tradere: et si energumenus fiat, antequam recipiat, possunt heredes eius recipere, neque potest debitor, qui pigneravit, eos prohibere: et cum pignerat debitor mustum, quod veterascit, et fiat actum, non potest rursus accipere ipsum: et si vinum

pigneret, et fervereat, ac fiat acetum, non potest creditor ipsum restituere: et ita si servus fuerit, et deliquerit, aut fugerit.

SECTIO II.

*De impotentia debitoris, et iure
creditoris super pignus
post acceptationem.*

Directio.

Pignus pro cautione solutionis debiti proprii creditoris illius, apud quem constitutum est, exigitur. Et propterea cum multi sunt creditores, creditor ille, apud quem positum est pignus, ipse primum solutionem accipit plenam ex pretio pignoris, cum venditur ob paupertatem debitoris: et si supersit aliquid, tunc in reliquos dividitur, secus nihil accipiant, et hoc ipsum thema in quatuor alia themata propagatur.

Thema primum.

Impotentia illius, qui pignerat. Cum pignerat debitor, ac recipit creditor, non potest debitor vendere pignus, aut ipsum donare, aut locare, aut respondere, si servus sit sive ancilla, nisi postquam solverit debitum, et eduxerit pignus e potestate creditoris: et cum libertate donat debitor servum, aut ancillam, quam pigneravit, si dives fuerit, rata est liberatio, et cogetur solvere debitum, quod est adversus ipsum: et si egenus sit, non est rata liberatio, nisi vendatur servus, aut ancilla cum solutione.

Et cum pignerat aliquis aedem, aut servum artificem, aut pecus, aut ovem, potest habitare in aede sua, quamvis eam pigneraverit, et recipere mercedem operis servi sui: et bir-

eum, quem pigneravit, copulare cum capellis suis; et suam ovem, quamvis eam pigneraverit, arietem subponere: et plantare plantationes in terra sua, quam pigneravit, ac in ea aedificia aedificare: quae omnia facit, si non diminuatur ex pretio pignoris: at si imminuatur, ea peragere non potest: et si augetur, augmentum pretii in omnes creditores dividatur. Accipere autem servum suum, quem pigneravit, et in aliam regionem transferre non potest debitor: sicut neque maritus ancillae potest accipere uxorem suam, et transferre, quo vult: dominus autem eius potest eam accipere, et transferre, etiamsi nolit maritus eius.

Thema secundum.

Dominatus (ius) creditoris super pignus post acceptationem. Si sit in manibus suis, et ipsum vendat, quando non potest solvere debitor, ita ut non patiatu r lucturam pro expensis pignoris: et ita ut non patiatu r detrimentum, quando corrumpitur, neque proficiat ex utilitatibus eius. Et hi quidem quinque modi debentur creditori.

Modus primus.

Ut sit pignus in manibus creditoris. Et ideo debitor tenetur curare, et expendere expensas pro pignore, siquidem ex illis fuerit, quae expensis egeant, ut confirmetur custodia in manibus creditoris: et si dissipator, aut dissolutus fuerit creditor, potest debitor accipere pignus ab ipso, et ipse cum creditore deponant illud apud hominem iustum, donec solvatur debitum: et ille iustus non potest tunc tradere pignus uni eorum speciatim; se eus detrimentum pati-

tur : et debitor cum fuerit indigus operae sui servi, aut asini, aut bovis, quem pigneravit, fideiussorem constituat, quod denuo ipsum tradet creditori, et sic accipiat.

Modus secundus.

Creditori potestas non est vendendi pignus, prout libuerit, sed cum licentia debitoris, aut iussu episcopi, quando ille solvere non potest : et debitor similiter absque permissu creditoris non potest ipsum vendere pignus.

Modus tertius.

Conservandi pignoris non creditor, sed debitor curam gerere debet, et ut de proprio etiam damnum patiatur expensarum, quibus conservatur, ita ut venam ipse aperiat, et scarificationes ipse immitat; amputare tamen apostema periculosum non potest: debet autem ipse debitor et mercedem stabuli, et latebram iumentis, quod pigneravit, et irrigationem arboris, cuius fructus pigneravit : et si negligens fuerit, compellatur ab episcopo, ut impleat omnia convenientia : et si repugnet, pars ex pignore vendatur pro expensis ceterarum partium : et si ipsum per se non subsistat, vendatur velociter, et ematur pro eo pignus aliud, quod conservetur sine expensis.

Modus quartus.

Pignus penes creditorem est in modum depositi : et ideo si ipse non corrumpat illud, nihil perdit, quando corrumpitur, sed debitor perdit.

Modus quintus.

Debitor, et non creditor, dominatur utilitatibus pignoris, quia ipse est dominus eius, et ideo detentum est ei et non creditori.

Thema tertium.

Emolumentum pignoris apud nos est, qui ipsum tenemus ; uti merces operis servi, et iumentis : et proles, et lac, ac lana, et fructus non subiacent pignorationi, sed debitor in illa ius habet, etiamsi servi, et iumenta, ac arbores pignorationi obnoxia sint. Sic etiam ancilla gravis cum pigneratur, non venditur, antequam pariat, nisi foetus eius pigneratus fuerit nominatim cum ipsa : et servus pignori datus, si percutitur, et oculus eius expellitur, ac solvitur eius pretium, illud pretium cum ipso pignore manet, quia pro parte eius est, quae diminuta fuit.

Thema quartum.

Cessatio pignoris. Cessatur autem a pignoratione, cum cessat debitum. Desinit rursus, et cum nocumentum ex caelo accidit ei, et corrumpitur; tunc non debet debitor constituere pignus aliud pro eo. Desinit denique rursus, et cum servus fuerit, qui pigneratus est, et delinquit delicto, quod dignum sit morte. Desinit denique, cum solvitur debitum. Et hae quatuor sunt causae : ac prima, et secunda manifestae sunt : itaque de tertia, et quarta agemus.

Causa tertia.

Cum occiditur a praetore non debet debitor constituere pro eo aliud pignus : quod si pretio liberet ipsum dominus ipsius, debitor, veluti sit ipsum pignus, sub manu creditoris manet. Et si in dominum animum debitorem delinquat servus pignori datus, quia occidit servum eius, aut filium eius, potest dominus eius ipsum occidere auctoritate praetoris, quamvis ipsum pigneraverit, et non debet constituere pro

ipso aliud pignus: et si non occidit eum, non potest vendere eum ob delictum ipsius, nisi prius liberaverit eum a pigneratione, et eripuerit eum e manu creditoris. Et si dominum suum qui pigneravit ipsum, occiderit, potest filius domini sui illum occidere in iussu praesidis; et si non occiderit, ac pretium constituerit super ipsum, non potest illum servare, ut educat e manu creditoris, donec solvat debitum patris sui.

Causa quarta.

Cum solvitur debitum. Et huius sunt duo modi.

Modus primus.

Cum non ex ipso pignore solutio sit: itaque quamvis una drachma ex centum drachmis debiti maneant, ipsum pignus totaliter non eripitur a pigneratione, donec et ipsa drachma solvatur: et non potest debitor, dum unum dimidium debiti solvit, accipere unum dimidium pignoris. Cum duo servi pignerantur pro centum denariis, et moritur unus eorum, ille alius pro centum manet pignus, et non pro quinquaginta. Et ita si unum ex duobus servis, quos pigneravit, tradidit, ipse pro centum erit pignus. Certe, si quisquam dimidium servi pigneret semel pro quinquaginta, et aliud dimidium eiusdem secunda vice pro quinquaginta, cum solvit quinquaginta, dimidium servi manet pignus pro quinquaginta, et non totus. Si vero venditus fuit pro debito creditoris quinquaginta, ex pretio medii eius tantum retribuitur ei, et pretium dimidii alterius reliquis creditoribus, si fuerint sine pignore, dividatur. Et ita cum ipse servum penes duos creditores pignerat cum uni

ex eis solvit, haud totus servus manet pignus apud illum alium, qui solutionem non accepit, sed dimidium eius. Ita si servus duorum sit, et alter eorum pigneret ipsum iussu amborum pro duobus millibus uniuscuiusque creditoris, sententia nostra potest cessare dimidium pignus illius et duobus creditoribus, qui id volet, a pigneratione.

Modus secundus.

Cum ex ipso pignore solvitur debitum. Itaque quotiescumque ratum est debitum, aut *prothesmia* solutionis, si antea pacta sit, potest vendere debitor pignus, sed non prout libet, verum compellat debitorem, si promptus sit ad solutionem, aut vendat pignus, aut permittat constitui curatorem, qui vendat; ita ut annuat debitor, et permittat, dicatque creditori: vende pignus, et accipe pro solutione a me pretium eius, et repete tuum. Et si dicat: vende, et pretium eius, quantum ad te attinet, accipe; venditio quidem valet, at solutio non est rata, quia debetur pretium pignoris primum domino pignoris, et deinde tamquam ab ipso solutionem accipit creditor eius. Et cum citat debitor apud episcopum, non potest cogere creditorem, ut adducat pignus, et deinde solvat: sed primum solvat; et cum solverit, rursus non potest similiter cogere creditorem, ut adducat ipsum, sed solum, ut annuat ipsi, ut accipiat, quia per modum depositi pignus est penes creditorem.

SECTIO III.

*De dissensu illius, qui pignerat,
et illius, apud quem
pigneratur.*

Directio.

Dissensus quatuor signis fit: pignore: acceptatione: delicto: declinatione.

Signum primum.

Pignus: et in eo sunt modi tres.

Modus primus.

Cum dissensus in quantitate pignoris est. Si affirmatio est debitoris, ipse adiuratur: eo quod in omni dissensu negatio est fundamentum. Itaque cum terra fuerit pignus, et in ea fuerint arbores, et dicat debitor, quod arbores non sunt pignus: et dicat creditor, quod pignus sunt; si non habeat testes, debitorem adiuramus: et si dicat debitor, quod non reperiebantur arbores, quando pigneravi terram, et sensus testetur, quod incredibilis sit eius sermo, scilicet cum antequam fuerint arbores, tunc illum non adiuramus, sed in creditorem conferimus iuramentum, ut iuret, quod pignus fuerint. Et aliqui dicunt, quod non, sed debitorem adiuramus, quod non fuerint pignus solum, et non quod non fuerint, cum a sensu convincatur falsitatis. Sed apud nos firma non est haec sententia.

Modus secundus.

Cum creditor aliquis dicit de servo duorum dominorum, quod ambo simul illum pignerarunt apud ipsum, et unus eorum non consensit; ille, qui consensit, potest testificari de eo, qui non consensit, et illum mendacem evincere, quia recipitur testimonium socii adversus socium suum. Et

cum duo creditores dicunt de servo debitoris alicuius, quod is apud ambos simul cum pigneraverit, et debitor uni ex eis; ille, qui non consentit ei, mendacem eum convincat, tamquam ille, qui propter utilitatem animae suae testatur, scilicet ne dominetur ille alter servo.

Modus tertius.

Cum unusquisque duorum creditorum dicit, quod apud ipsum pigneravit debitor totum servum, et non adfuerint testes; illi, cui consentit debitor, traditur servus, et debet confiteri, quod non pigneraverit apud alterum. Et si fateatur, quod etiam apud illum alterum pigneravit totum servum; cui primo pigneravit, traditur servus, et debet constituere illi alteri pignus, quod coequet servum. Et si dicat, quod nescio, cuinam ex ambobus vestrum primo pigneravi, ille, in cuius manu est servus, retinet servum. Et si in neutrius manu fuerit servus, sortem mittant super servum, et super pignus aliud coequale. Et si dixerit: uni vestrum pigneravi, sed nescio cuinam vestrum, eo quod oblitus fuerim; adiuretur, quod oblitus fuerit, et deinde adiuretur uterque creditor, quod apud ipsum pigneravit: et cum ambo iurabunt, tunc declinat pignus ab ambobus, et ad dominum suum reverteritur; quia iuramentum uniuscuiusque ex eis solvit illud alterius. Et ita si neuter iuret, non possunt tenere pignus.

Signum secundum.

Acceptio. Cum fuerit pignus in manibus debitoris, et dixerit, quod non tradidi ipsum creditori, sermo eius recipitur. Et si fuerit in manu cre-

ditoris, ac dicat debitor, quod ego ipsum non tradidi tibi, sed tu rapuisti ipsum; vel si dicat, ego deposui ipsum apud te, et locavi ipsum; aut requisivisti, et dedi tibi ad opus, non pigneravi apud te, tunc debitor iuret, quod non pigneravit.

Signum tertium.

Delictum. Cum delictum fit in servum, qui pigneratus fuit, et fateatur delinquens, et confirmet debitor, ac non confirmet creditor, pretium delicti debitori, et non creditori erit. Et si creditor affirmet, ac debitor neget; pretium delicti creditori est: et si debitor solvat debitum ex parte, liberatur pignus, et pretium illud neque debitoris, neque creditoris fit, sed ecclesiae.

Et cum servus, qui pigneratus fuit, delinquit, et fatetur creditor; si vendatur servus pro solutione reatus, non potest ille, in quem deliquit servus, accipere solutionem pretii delicti e pretio servi, quia pretium tunc creditoris est, nec is quidquam deliquit: at illud, quod ratum est, primum solvat debitor pretium delicti servi, et deinde pignus ipsum, aut vendat.

Signum quartum.

Declinatio pignoris a pignoratione. Et dissensus: in quo sunt tres modi.

Modus primus.

Cum mutuum accipit homo ab homine mille, et ponit pignus: et cum mutuum accipit rursus mille, et non ponit pignus; et post tempus solvit mille, et vult accipere pignus, et dicat creditor, quod hoc mille, quod solvisti, est illud mille, quod sine pignore est; debitorem adiuramus, quia ipse novit animo suo, quale mille solverit: et si iuret, ac dicat: ne-

scio, quale mille solvi; dimidium mille, quod solvit, et debito pignoris reputatur, et dimidium debito, quod sine pignore est.

Modus secundus.

Cum annuit debitor homini iusto, ut emat pignus, quod posuit apud creditorem, eique solvat: et dicat ille iustus: emi, et solvi: et dicat creditor, solutionem non accepi; creditorem adiuramus; et cum iurat, ab illo iusto accipit solutionem debiti sui, et non a debitore, quia pignus fuit ius eius, et illi iusto tradidit ipsum.

Modus tertius.

Cum adparuerit macula in pignore, et dicat debitor creditori: apud te id accidit; et dicat creditor, minime, sed maculosum ipsum dedisti mihi; debitorem adiuramus, quia pignus ipsius est, et penes ipsum primum fuit, et ipse magis novit, eo quod penes ipsum fuerit.

CAPUT XIV.

De difficultate solvendi, et impedimento usus rerum.

In eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De difficultate debitoris, qui non debet pretium mercis, eo quod corrupta sit.

Directio.

Difficultas solvendi, potestati episcopi (subest) quod attinet ad venditionem rerum debitoris, et solutionem debiti eius instantanei; cum minora sunt debito suo bona eius. Et debitum instantaneum illud dicimus, in quo non sit *prothesmia*; sed quandocumque voluerit creditor, etiam statim

potest requirere propriam a debitore. Et cum debita fuerint sub beneficio prothesmiae, non habet potestatem episcopus super res debitoris decoctoris ante impletionem prothesmiae, neque impediendi ipsum ab usu rerum suarum, etiamsi potestatem habeat super res debitoris, qui moritur ante impletionem prothesmiae; et prohibeat heredes, ne quidquam accipiant ante solutionem debiti: at si paria sint debita bonis, aut paululum minora iis, potestatem episcopus in ea habet, et cum impletur prothesmia, impedit debitorem, ne iis utatur: et si valde minora sint debita bonis, nullatenus potestatem in haec habet episcopus, sed compellit ipsum, ut ipsemet vendat, et solvat debitum impositum. Et cum plures fuerint creditores, et unus ex eis petat ab episcopo, si minus sit debitum ipsius bonis debitoris, non potest episcopus impedire debitorem ab usu rerum suarum: at si maius sit, vel aequale, impedit eum. Et cum vendit episcopus bona decoctoris, debet constituere praecoñem, qui clamet, et dicat: quicumque habet debitum adversus talem, adsit. Et ipsum creditum creditorum, aut pretium rei venalis, aut subsistit, et conservatur, aut non ita. Et de eo, quod non est pretium mercis, aut merces est, quae corrupta fuit, tres sunt canones.

CANON 1.

Prohibitio usus incipientis bonorum, quae extant tempore interdictionis, has quidem tres definitiones habet.

Definitio prima.

Bona, quae extant diximus; nam

bonis, quae noviter acquiruntur alicui ex mercede laboris sui, aut ex dono, aut ex munere, aut ex iussione, aut ex pretio delicti, quod in ipsum est commissum, his uti potest, scilicet vendere, liberare, et conferre, et pignerare, locare etc. Et ille, cui interdictus est usus, cum confitetur debitum aliud, recipitur verbum eius, et cum reliquis debitis solvit: recipitur rursus verbum eius, si confiteatur, se rapiendo rapuisse aliquid ex bonis, quae extant apud ipsum tempore interdictionis; aut depositum esse penes ipsum, et domini illius accipiant illud absque iuramento alicuius partis.

Definitio secunda.

Tempore interdictionis diximus; quia videlicet si post interdictionem emit aliquid, non impeditur illo uti, siquidem haud existebant, quum usu impeditus fuit. Et venditor si non scivit, decoctorem fuisse emptorem, cum emit, potest suam recipere mercem; quod si scivit, non recuperat, sed cogit emptorem, ut solvat pretium, verum non ex bonis antiquis, quorum usus ei fuerat impeditus: ita et omnia debita nova non solvantur ex bonis antiquis, praeter contingentia inhibitioni, uti merces metitorum et portitorum bonorum mensurabilium.

Definitio tertia.

Usus incipientem diximus; nam si decoctor cum emit aliquid, antequam impediatur ab usu, appareat in re defectus damnosus, potest illam restituere, eo quod causa huius usus antiqua est, et non incipiens: et si damnosus non sit defectus, si ita malit, potest non restituere,

quia tunc cessat ius creditorum. Et ita cum emit cum pacto electionis, et deinde impeditur ab usu, emptio- nem ipsius utilem non potest revo- care. Et debitor decoctor, cum vult incedere in via, si instantaneum est debitum, impedit eum creditor, do- nec solvat: at si *prothesmiae* subditum, non potest impedire eum ante com- plementum *prothesmiae*; neque etiam potest petere, ut sibi constituatur fideiussor, et deinde alcat debitor, verum chirographum testimonii po- test requirere ut scribat ipsi, ac to- tes advocet. Aliqui vero dicunt, quod si operarius est debitor decoctor, et ad bellum velit ire, possit creditor il- lum impedire, donec constituat fi- deiussorem, qui solvat, si forte occi- datur. At id ratum non est. Et iudi- cium debiti *prothesmiae* subditi, ante complementum *prothesmiae* non insti- tuitur; neque iudicium debiti instan- tanei, cum fatetur creditor, debito- rem esse decoctorem; neque indicium creditoris, quem servus ipsius reum facit.

CANON 2.

Venditio bonorum decoctoris. Cum certum est debitum, et illud supe- rat bona debitoris, tunc episcopus potest vendere bona debitoris, et sol- vere debitum illius, si impediatur a solutione. Vendat autem episcopus non pretio minori, sed pretio ae- quali, aut maiori, et in praesentia decoctoris debitoris domini bonorum, ut removeatur suspicio mala: et cum animalia fuerint opes, cito ea ven- dat, ut non crescat damnum expen- sarum pro illis.

Et cum vendiderit episcopus, con- greget totum pretium apud se, et una vice dividat illud omnibus creditori- bus iuxta credita eorum; et si no- lint expectare, donec colligatur totum pretium, quiddam aderit dividet eis: et non potest episcopus creditores cogere, ut confirment nullum alium praeter ipsos creditorem esse: neque sufficit argumentum illud, quod si es- set, accessisset, ac repetisset pro- prium. Et si appareat creditor aliquis, qui habeat creditum antiquius tempo- re, ex quo decoctor usu impeditus fuit, et sint creditores reliqui, qui antea acceperint, quod ipsis contigit de bonis decoctoris, nnullusque eorum reddat creditori illi partem aliquam, ut et ipsi utilitas sit iuxta creditum suum, quemadmodum etiam illis. Et cum dominatur episcopus in bo- na decoctoris, et impedit eum ab usu, non debet illum impedire ab alimen- tis ipsius, sed det ei propriam susten- tationem, et sustentationem uxoris, ac filiorum ipsius, et reliquorum dome- sticorum eius toto tempore impedi- tionis eius. Et cum vendit bona eius, alimenta unius tantum dici relinquat ipsi, et domesticis eius, et vestimen- ta illa, quibus tunc est indutus: reli- quum vero possessionis eius sive do- mus sint, sive terrae, sive servi, ven- dantur; et illud, quod superest e de- bito, scribatur, ut cum operabitur, et Deus illi aliquid providebit, sol- vat: non tamen cogitur operari, ac solvere, nisi voluntate sui ipsius: et cum operatur, et superest ei aliquid supra suam sustentationem, cogitur solvere.

CANON 3.

Solutio debiti, quod est contra decoctorem, cum vendit episcopus propria eius, si forte superest aliquid aliud e debitis, tradet ipsum praesidi, ut carceri mancipetur, donec exhibeat testes, quod nihil habeat, qui sic testentur: novimus intima eius, et novimus quod nihil habeat. Testari faciant similiter creditorem, ut adiuret iterum debitorem, quia fieri potest, ut habeat aliquid occultum, quod non resciverunt testes. Et si creditor nolit ipsum adiurare, episcopus cogat eum iurare. Et aliqui dicunt, quod quadraginta dies maneat debitor in carcere, deinde requiratur, ut constituat testes, quod nihil habeat, et educatur e carcere, et expectetur, donec iudicetur, et solvat: et si non iuraverit, neque testes exhibuerit, episcopus mittat duos viros iustos, qui scrutentur possessionem eius, et datum, ac acceptum eius: et cum nihil ipsum habere constituerit, emittitur e carcere, et diutius non detinebitur. Et pater, ac mater cum fatentur debitum, quod est contra natum suum, qui ab eis separatus non est, compelluntur ad solvendum.

SECTIO II.

De impotentia debitoris pretii mercis, quae debita est.

Directio.

Cum decoquit emptor, et servata fuerit mercies, potest venditor eandem mercem iterum possidere, verumtamen non prout libet, sed cum non potest emptor solvere debitum

instantaneum, quod est manifesta causa decoctionis eius; tunc licitum est venditori absque impedimento iterum possidere mercem, quae fuerit servata, quemadmodum antea fuerat: et horum quidem definitiones septem.

Definitio prima.

Cum non potest solvere, diximus; nam si potest solvere decoctor per possessiones, quae denuo acquiruntur ei; aut id, quod possidet, sit aequale pretio, quod debet; tunc non potest creditor, idest venditor, iterum possidere mercem, sed pretium eius accipiet, et creditores alii, si fuerint, possunt impedire eum, ne accipiat pretium; et non possunt impedire eum, ne accipiat mercem: et si concedunt ei, ut accipiat pretium, et non vult accipere gratium eorum, aut timet, ne forte creditor alius innotescat, qui non sit permissurus, potest non accipere pretium, et propriam rem iterum possidere, scilicet illam rem, quam vendiderat.

Definitio secunda.

Debitum instantaneum diximus; quia si debitum *prothesmiae* subditum sit, eum decoquit emptor non potest venditor ante *prothesmiae* complementum iterum possidere mercem. Et illud probatum est, ut e manibus emptoris decoctoris tollatur mercies, et deponatur penes alium usque ad complementum *prothesmiae*, et cum solverit pretium, illamumat. Tunc venditor iterum accipiat mercem, et nihil est eum ipso reliquis creditoribus: similiter si in manibus emptoris (venditoris) decoctor inveniat mercem tempore complementi *prothesmiae*.

Definitio tertia.

Et permutationem manifestam diximus, eo quod pretium rei venalis, et merces lucrorum debita sunt, quorum manifestae sunt commutationes; contra ac *doron*, quamdiu vivit maritus, et pecunia conciliationis. Itaque cum decoquit ille, qui conduxit domum, aut possessiones, et non potest solvere mercedem, poterit ille, qui locavit, denuo possidere aedem suam, aut possessionem suam. Certe si in via non secuta fuerit ille, qui conduxit possessionem, non potest is, qui locavit, onus suum proicere, sed perducatur ipsum cum mercede, quae aequa est. Ita tamen si non sit timor, quod ante reliquos creditores solvatur ipsius merces, cum iudicatur ille, qui conduxit. Et cum locat homo domum, et decoquit, ac postea evertitur domus, potest ille, qui conduxit, recipere mercedem, quam dedit ex pretio domus dirutae, neque impediunt eum reliqui creditores. Et cum vendit homo ancillam cum servo, et moritur ancilla apud emptorem decoctorem, qui administratione prohibitus est, deinde adpareat defectus antiquus in servo, ac restituat servum, emptor ancillae potest recipere pretium illius ab eius venditore ex pretio servi; et quod reliquum fuerit, eum reliquis creditoribus recipere.

Definitio quarta.

Id causa decoctionis eius diximus; nam si nondum decoctor sit, emptor prohibetur a solutione, nec potest venditor rursus possidere rem venalem, sed accedat ad episcopum, aut ad praesidem, et illi cogent emptorem, ut solvat pretium, quod debet.

Definitio quinta.

Et posse absque impedimento venditorem rursus possidere rem venalem, diximus: quandocumque enim, et ubicumque reperit rem suam venalem, et impediatur emptor a solutione pretii ob impotentiam, potest ille rursus possidere rem propriam: et ratum non est illud, quod si moretur, et rem non accipiat, amplius eam non accipiat, videlicet instar emptoris, qui postquam apparuit defectus vetus, et non taret, et non redeat, potest rursus reddere.

Definitio sexta.

Et cum res fuerit servata, diximus; nam illam, quae corrupta est, aut exiit e manibus emptoris qui decoxit, non potest venditor rursus possidere, sed pretium eius debitum sit, ut reliqua debita. Et si exiit, et rursus ad emptorem reversa est, certe loco pignoris potest venditor recipere ab eo.

Canon primus.

Definitio septima.

Et sicut erat, diximus: nam si res immutata fuerit, non prout libuerit potest venditor illam rursus accipere. Et ipsa immutatio, aut in defectum vergit, aut in augmentum: et ipsum augmentum aut modi est, id est vitium; aut substantiae, id est diminutio. Rursus aut ex ipsa est substantia venalis, aut forinsecus sequitur: et haec aut substantialis est, aut accidentalis; aut substantialis in modo, et accidentalis in modo. Et hi quidem sex canones sunt.

Diminutio modalis. Est autem haec. Si nocumento caelesti fiat, si voluerit venditor, rursus poterit accipere illam cum suo defectu, et confirmare pretium eius debitum emptori decoctori

instar reliquorum debitorum ; quia res venalis, cum adparet in ipsa defectus, antequam illam traditam summat emptor, si voluerit, accipit eam cum suo defectu : et si voluerit, accipit pretium, quod appendit. Et si e manu emptoris, aut ex manu alieni contigerit defectus, potest venditor ob illud quod boni superest, rem venalem cum suo defectu accipere ; et reliquum, quod manet ex pretio debitum, sit adversus emptorem decoctorem.

Canon secundus.

Diminutio substantiae. Scilicet si pars venalis corrumpatur, velut si moriatur unus e duobus servis, qui simul empti fuerunt. Itaque cum decoquit emptor, servum, qui manet, accipiat venditor cum pretio eius ; et pretium illius, qui mortuus est, debitum sit emptoris decoctoris. Et aliqui dicunt, si accipit, cum toto pretio accipiat ipsum ; alias relinquat, et accipiat pretium. At id ratum non est.

Canon tertius.

Additio substantiae : si spissa fuerit, uti pinguedo ovium, et incrementum arborum, cum decoquit emptor, cum augmento denuo accipit venditor rem venalem : et si separata fuerit, uti foetus animalium, et fructus arborum, animalia et arbores solum accipiat venditor absque augmento, quia emptoris sunt. Verum si animalia non conceperant, et fructus non fuerant procreati, quando empti fuerunt, et semen nondum seminatum crevit ; et mustum quod fit vinum, et ova quae fiunt pulli, additiones spissae substantiae accensentur.

Canon quartus.

Additio substantialis, quae forinsecus sequitur, veluti illa, cum emit homo terram, et arbores in ea seruit, et aedificia struxit, et antequam solvat pretium eius, decoquit ; illa terra cum arboribus venditur alteri, et accipit creditor pretium eius, quod constituerat, et reliquum decoctor possidet propter arborum plantationes, quas fecit. In additionibus autem confusis, veluti illa, qua emit homo *heminas* olei olivae, et commisceat ipsum cum *hemina* olei olivae de proprio, ac fiat decoctor : si aequalia sunt ambo usguenta, venditor accipit mixtam ex utroque *heminam* suam : et si non fuerint aequalia, vendantur ambo *heminae*, et accipiat prius venditor totum pretium suae *heminae*, quod pactus fuerat, et reliquum decoctoris erit. Et aliqui dicunt, quod non, sed ipsum unguentum iuxta pretium dividitur ambobus, scilicet si ille unius ex eis unam drachmam valet, et ille alterius duas, dominus unius drachmae duas tertias partes *heminae* accipit ; et dominus duarum drachmarum *heminam* et tertiam partem *heminae*. Si autem unguentum sesamorum cum illo olivae misceatur, non potest venditor rursus accipere proprium, quod instar sit eius, quod perit ; sed pretium eius sit adversus decoctorem, uti reliqua debita.

Canon quintus.

Additio accidentalis, veluti si quis molat triticeum, et dealbet vestimenta, ac doceat servum artem, deinde decoquat, vendantur ista, et pretia eorum dividantur unicuique iuxta id, quod proprium ipsius est : molarius autem ac fullo, et doctor non pos-

sunt detinere farinam, et vestimentum, et servum pignus pro mercede sua, eo quod substantialis non sit operatio eorum.

Canon sextus.

Additio substantialis in modo, et accidentalis in modo; veluti si quis dato ad tingendum panniculo, decoctor fiat. Itaque si non adaugeatur pretium panni per tincturam, uti est, accipiat ipsum venditor: sin vero augeatur, particeps est decoctor augmenti; videlicet si valeat commissura sine tinctura decem, et tincta quindecim, ac merces tinctoris unum; venditor accipit decem, tinctor unum, et quantum quae supersunt pro solutione debiti eius, qui decoxit dantur: et manifestum est, quod tinctor potest retinere frustum panni pignus, donec suam drachmam recipiat; quamquam molius id ipsum non possit, uti diximus.

SECTIO III.

De causa prohibitionis.

Directio.

Quinque sunt causae, ob quas prohibentur domini administrare bona sua. Pueritia, daemone obsessio, servitus, difficultas solvendi, dissipatio, quae est dispersio bonorum absque sollicitudine emolumenti animalis aut corporalis. Ille itaque, qui dissipat bona sua per escas incundas, quae non conveniunt ipsius gradui, prodigus est: ille vero, qui eleemosynas dat, aut aedificat ecclesiam, sive pontem, aut diversorium, prodigus haud est. Iam si prodigalitas, daemone obsessio in pueritia accidant, pater ipsius pueri tunc, aut presbyter, eius curator

fiat: et si postquam ingreditur annos suos id accidat, episcopus constituat tutorem convenientem, patrem, aut alium: et signa ingressus annorum, idest perfectionis aetatis, quatuor sunt.

Primum.

Statura. Puer ante annos 14 est sub manu tutoris, et puella ante annum 12. Et post hoc tempus transeunt et subiectione tutelae, et possunt administrare bona sua, et testamentum facere, quamvis usque ad annum 25. sint subditi curatori puer atque puella iuxta legem secundam imperatorum. Et alii 15. annum definiunt ad perfectionem staturae pueri et puellae. Et alii annum 18. Et alii puellae annum 17. definiunt.

Secundum.

Pollutio nocturna in pueris: et sermo ipsius pueri recipitur, cum dicit: somniavi.

Signum tertium.

Fluxus menstruus in puellis.

Quartum.

Incrementum pili pubis in pueris, et manifestatio cicatricum, et pili axillarem, argumenta sunt confirmatae aetatis. Seiunctio autem extremitatis narium, et augmentum mamillarum, ac crassities vocis non sunt signa confirmativa. Et perfectio staturae semiviri ex annis solum dignoscitur.

Directio.

In omnibus iis, quae non cadunt sub tutoris auctoritatem, potest administrationem exercere prohibitus. Recipitur ergo confessio eius, quod filius sit huius, aut non filius illius, et quod deliquerit delictum. At rata non est emptio, et venditio eius, neque donum eius, neque te-

stamentum eius ratum est: neque cogitur ad solvendum, quamvis, se debitorem esse fateatur: at ratum est ei recipere donum, et testamentum. Neque ratum est, ut ullatenus tutor constitutur, nisi tutor ipsius eidem concedat administrare aliquid minimum e bonis suis: veluti si teneat eum, an idoneus sit ad administrandum, nec ne, rata est administratio eius. Et cum fatebitur, quod perdidit bona alicuius, compellitur tutor ad solvendum.

CAPUT XV.

De conciliatione.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De conciliatione vera, et non vera.

Directio.

Conciliatio dissidium duorum litigantium in datione, et acceptione, et delicto, sequitur; et veluti emptio, ac venditio quaedam est; scilicet ab eo quod pluris est, ad id quod modicum est: et veluti donum, cum gratis reconciliatur homo fratri suo. Etenim Dominus quoque in evangeliiis suis adorandis mandavit, ut reconciliantur. Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum illo in via, ne forte adversarius tuus tradat te iudici, et iudex tradat te exactori, et cadas in domum victorum, et non ex eas exinde, donec des ultimum quadrantem.

Directio.

Et ipsa conciliatio tripliciter fit, cum consentit debitor verbis creditoris, et cum tacet, et cum negat. In conciliatione quidem, quae cum consen-

su debitoris fit, veluti aliquid ex iure suo solutum accipit creditor, et reliquum dimittit gratis. Conciliatio autem, quae cum silentio debitoris, et negatione fit, ea creditori ex eo, quod non totaliter privetur lucro, utilis est; et debitori, ut non iuret, et non litiget, prodest: vera ergo est conciliatio, quae ille, qui habet centum puros, accipit quinquaginta impuros. Et ita ille, qui habiturus erat centum in die suo, accipit centum intra mensem. Non est autem vera conciliatio illius, cui dantur decem tantummodo drachmae: neque vera rursus conciliatio eius, cui dantur centum intra mensem, et accipit quinquaginta in die suo: neque illius, qui habet centum impuros, et accipit quinquaginta puros. Et cum dicit adversarius: mea est aedes, et negat accusatus, non cessat eius negatio, quamvis petat ab adversario, ut concilietur cum ipso, et accipiat centum. Et si dixerit: vende mihi aedem, non poterit rursus negare, quod non sit adversarii aedes.

SECTIO II.

De dissidiis quae ad aedes pertinent.

Directio.

Lis de aedibus accidit tripliciter: circa viam, circa parietem, circa laqueare.

Viae sunt semitae communes, in quibus portae aedis aperiuntur, quamvis antea non extiterint. Ad efferendum quidem finem extra murum, non fit decens via, non quia permissum non sit, verum ne laculamus

transeuntes per viam; neque item transire faciunt ferentem lanceas equitum. Non autem licet aedificare sedile aut plantare arbores in lateribus viae: aliqui tamen aequum esse aiunt cum conditione, quod non faciant angustias in via: aliqui vero nullatenus. Et aditus, qui impeditus est ex uno latere suo, non imitatur vias, quia in via potest homo aperire portam, quae non erat, et in aditu prohibito minime, cum laesionem dominorum portarum antiquarum adducat apertio portae in aditu prohibito. Qui infra omnes portas habet portam suam, in totum aditum habet ius, et potest impedire illos, qui supra ipsum sunt, ne renovent portas, neque struant aedificium, quod laedat in angustis. At illi, qui supra ipsum sunt, non possunt impedire eum, et ita quisque usque in portam suam solum potestatem habet, et non infra suam portam: et dominus portae veteris in aditu prohibito, si non prohibeat eum, non potest aperire portam aliam novam, eo quod ex ingressu, et statione hominum, et equorum, ac asinorum supra duas portas, maxime laeduntur vicini: at aperire fenestram novam in fissura prohibita, propter lucem, non prohibetur homo; at si non propter lucem, sed propter intuitum, prohibetur.

Paries autem contentionis ille, qui inter duo loca duorum dominorum existit, dicitur a nobis. Ergo si unus ex ipsis ipse proprius sit, non potest ille alter eo uti, nisi eum consensu domini ipsius. Et ipse dominus, si velit, concedit illi alteri ut pontem ponat super eius parietem: et si nolit, non concedit. Et aliqui

dicunt, quod si non laedatur, debeat concedere: at id ratum non est; et si forte concedat, si ruat paries, potest iterum non concedere: etiam vero et antequam ruat, si velit, potest deicere pontem e pariete suo, quotiescumque voluerit, eo quod illi, qui permittit socio suo, ut insideat, aut onus imponat super asinum ipsius, similis est: verum restituat iacturam, quae accidit domino pontis, qui eius inssu aedificaverit, et iacturam fecit. Si autem amborum sit communis paries, tunc tribus modis fit de eo contentio: utilitate, divisione, et aedificio.

Utilitate quidem, quia non potest unus ex duobus dominis frui eo, nisi post consensionem eum altero domino; ad suffulciendum autem super ipsum, potestatem habet unus ex eis, etiamsi non conveniat cum socio suo.

Divisio rursus cum consensione fieri potest in longitudine, et latitudine simul; et post divisionem non potest unus ex eis uti parte parietis tali usu, qui laedat socium suum; et non est rata divisio totalis, aut dimidii, ac latitudinis; quia fieri potest, ut dimidium inferius sorte obtingat illi, qui pontem vult superponere parieti, et tunc errat a scopo suo. Neque rursus in tota latitudine et dimidio longitudinis rata est divisio, quia fieri potest, ut non usufruatur toto aut dimidio, in quo fit divisio. Et quemadmodum paries, sic et *ignis*, dividitur. In fundamentis vero similiter non est causa quae prohibeat divisionem.

In aedificio autem, cum ruit paries communis, non potest unus ex duobus dominis eius compellere socium suum

ad aedificandam partem suam, quia fieri potest, ut laedatur ob aedificationem, cum sit egenus. Et si dicat ei socius ipsius: ego aedifico partem tuam etiam ex proprio meo, et fiet pars tua, ubi aedificata fuerit, tibi propria, non potest tunc illum prohibere, eo quod non habeat causam impediendam. Et si similiter rursus non acquiescat, potest socius eius adducere eum apud episcopum, qui cogat eum, ut dividat, et accipiat partem suam dirutam, et socius eius aedificet partem suam. Et non potest dominus habitaculi superioris cogere dominum inferioris ad aedificandum lacunar domus suae, ut ipse instruat superiorem partem ipsius; sed si velit dominus superioris, de proprio aedificet inferiorem, et superiorem, et non potest impedire dominum inferioris ab habitatione inferiori. Et aliqui dicunt: impedit eum, donec solvat detrimentum, quod ad ipsum pervenit: at id ratum non est; quia potest ipse dominus inferior impedire dominum superiorem ab aedificio; et cum illum non impedivit, cur detrimentum patitur? Et si dominus inferior non fuerit praesens, et aedificet dominus superior iussu episcopi, potest aedificare, et cum venerit dominus inferior, solvat; et si non iussu episcopi aedificat, non potest a domino inferiore quidquam exigere, cum venit. Et ille, qui habet ius ad decursum aquarum in locum socii sui aquaeductu aut irrigatione, cum corrumpitur locus ille, non debet illum instaurare, sed dominus eius ipsum instauret, licet ex descensu aquarum non propriarum corrumpatur.

Et laqueare contentionis illud dicitur, quod medium est inter habitaculum superius, et inferius, quae duorum dominorum fuerint. Est itaque domino superiori ius sessionis possidens, et domino inferiori ius ad hoc ut obumbretur sub illo. Et ius quidem domini superioris confirmatur, eum emit dominus inferior ius aedificii, quod est supra tectum suum, ut possit esse alterius, qui aedificet, et dominetur. Et aliqui dicunt, quod valida non sit emptio haec, eo quod non sit venalis res: at id ratum non est, nam venalis haec quamvis non sit substantia, attamen utilitas substantiae venalis est, veluti sessio super tectum, et aedificium parietum aliorum supra parietes primos. Itaque potest aliquis emere aut semitam aquae in solum suum, aut positionem pontis super parietem suum; et eum emit, debet pactum apponere, ubi ponantur parietes superiores, et num lapides an lateres sint, propter cautellam a laesione; cum ille qui supra terram emit ius aedificii, non eget haec in pactum deducere, nam non est laesio ob diversitatem specierum aedificii; et dominus inferior destruit proprium; et destruit etiam superius causa ipsius: nec cessat dominatio domini superioris, nisi eum aedificat dominus inferior proprium, rursusque aedificat dominus superior proprium.

SECTIO III.

De contentionibus ob rem communem.

Cum aedes aliqua in potestate aliquius hominis fuerit, et accedant duo

alii homines, et unusquisque dicat singillatim; mea est aedes; si uni eorum solum consentiat ille, in cuius potestate est, potest ille, cui adiudicatur, nihil dare ei, qui mendax habetur, ex fructu, quem percipit ex aede. Et si ambo simul dicant, nostrum duorum est, licet uni tantum eorum consentiat ille, in cuius possessione est aedes, non potest ille, cui adiudicatur, removere illum, qui reicitur ab eo, quod accepit; eo quod servus quoque duorum dominorum cum venditur, si unus e dominis eius accipit dimidium pretii, non potest dicere socio suo: ego accepi proprium, tu accipe tuum; quia omnis pars pretii amborum est, quemadmodum etiam omnis pars servi amborum facta est.

Directio.

Cum fuerit aedes in potestate duorum hominum, et accesserit homo alter, et dixerit: mea est, eique consentiat unus ex illis duobus, hic solus privetur parte sua, et non ille alius, qui non consenserit. Similiter etiam si in pecunia voluerit acquiescere, et non privetur, potest ille, qui non consensit, appendere pecuniam illam, et possidere partem illam per *analogiam*, si quidem ambo simul eam non emerunt, aut heredarunt aedem ab antiquo, eo quod tunc ille, qui non consentit, iamdiu non credidit illi, qui dixit: mea est aedes. Et propter hoc rata non est acquiescentia ipsius cum illo, et rata est acquiescentia illius qui consentit. Et ita remanet aedes in potestate amborum, uti fuerat.

Directio.

Parietem, qui est inter duas domos

duorum dominorum, cum contendunt super ipso ambo, quamdiu non fuerit ab uno eorum demonstratio, amborum esse dicimus: et si finis ad finem parietis proprii unius eorum adiungitur convenienter, scilicet si intrant commissurae laterum ad invicem, tunc domini parietis specialis dicimus esse etiam illud medium: at non ita, si uni eorum pontes fuerint super ipso, aut facies fenestrarum, aut facies commissurarum laterum in parte eius fuerint, nam tunc aedes duorum dominorum, quorum uni sunt in eo stillicidia aquae. Et cum unus insederit asino, et alius teneat capistrum eius, illius, qui insidet, asinum esse novimus, donec fiat demonstratio, quod eius sit, qui tenet capistrum. At non ita paries medius, sed amborum esse simul dicimus, donec ostendat unus ex eis, quod suus sit proprie.

Directio.

Dominus caenaculi, et dominus domus inferioris cum contendunt super laqueari, amborum esse dicimus, cum unus ex eis pavimentum sit, et alterius laqueare. Num autem potest dominus inferior suspendere aliquid in laqueari, an secus? Aliqui dicunt, quod ita; nam quemadmodum dominus superior potest sedere super ipsum, dominus inferior potest appendere in eo. At aliqui dicunt, quod non, eo quod sessio necessaria sit domino superiori, et suspensio haud necessaria sit domino inferiori: sed illud comprobatum est, quod nemo potest foramen, aut detrimentum in laqueari facere: laqueare autem tunc fit etiam domino caenaculi, ob mutandum in eo pontem post ornamen-

tum caenaculi; et si revera non potest, quia est domini domus inferioris proprie.

Directio.

Cum fuerint domus superiores diversoria alicuius, et domus eius inferiores alterius, et contendant super aede diversorii, si cataracta extra aedem fuerit, nihil est domino superiori in aede: at si fuerit intra portam anteriorem, usque ad terminum cataractae, solum possidet partem dominus superior. Et eum pro cataracta contendunt, si non sit domino inferiori sub ea domus, superioris erit proprie. Et si sit, amborum est, scilicet uni eorum cataracta (1), et alii laqueare.

CAPUT XVI.

De translatione iuris.

In eo sunt sectiones duae.

sectio I.

De elementis eius.

Directio.

Quinque sunt elementa, quibus translatio iuris, sive datio potestatis fit: vox, et dans, et accipiens, et id de quo fit datio potestatis, et debitum. Et translationem iuris hic dicimus illud, quod debitor dei ius creditori, ut solutionem crediti sui accipiat ex quacumque re debita debitori, scilicet quod debitor secundus sit pro debitore primo adversarius creditoris, et consequenter dicat debitor primus creditori: potestatem tibi feci in talem, ut ab eo solutionem tui cre-

diti accipias. Et ubi dicit creditor: acceptavi: perfectum est negotium translationis iuris; et quidem quamvis non consentiat debitor secundus; nam cum eius indubium est debitum, sive velit, sive nolit, is cogitur solvere: et postquam consenserit debitor secundus solvere, quamvis non confirmetur debitum, quod est contra ipsum, cogitur solvere. Et postquam consenserit creditor solutioni accipienda, quamvis fiat impotens aut dissentiat debitor secundus, non potest illum omittere, ut redeat ad exigendum debitum a debitore primo. Ita vero potest, si debitor secundus impeditus fuerit, et ignoravit creditor, et pactum extiterit cum debitore primo, quod idoneus esset debitor secundus, tunc potest creditor se excusare, cum innotescit, quod ille impotens fuerit, et exigere proprium a debitore primo.

Directio.

Emptor cum dat iuris translationem venditori, ut accipiat solutionem pretii ab aliquo homine, siquidem restituat emptor rem venalem venditori, et nondum solutionem acceperit pretii venditor ab homine illo, cessat iuris translatio, neque rursus poterit solutionem accipere. Et si postquam solutionem habuerit pretii venditor ab illo homine, voluerit emptor restituere rem venalem venditori, non potest; et venditor cum dederit iuris translationem alicui homini; ut solutionem pretii rei venalis recipiat ab emptore, non poterit amplius irritare venditionem.

(1) In margine: id est clivus, per quem ascenditur de tecto in tectum; aut portae caenaculorum, quae de superiore parte clauduntur.

SECTIO II.

Directio.

Cum vendit homo servum, et dat iuris translationem alteri, ut solutionem pretii accipiat ab emptore, et consentiat; deinde dicat servus: ego liber sum, et non servus; et crediderint ei emptor ac venditor, absque illo, qui accepit iuris translationem, emptio et venditio cessant: iuris vero translatio non cessat, sed qui ius transtulit potest exigere proprium ab emptore: quod si autem etiam ipse qui ius transtulit credat, quod servus haudquaquam sit, non potest exigere pretium ab emptore.

Directio.

Cum dicit creditor debitori: tutorem (*curatorem*) me constituisti, ut solutum accipiam pecuniam a tali, et dissentiat debitor, ac dicat, quod non, sed tale ius ad te transtuli, si nondum ereditor quidpiam solutum acceperit ab illo tali, potest compellere debitorem ad sibi solvendum. Et si postquam solutionem recepit, fuerit dissensio haec, non potest debitor ex illius manibus quidquam accipere, cum ex genere suo proprio solutionem acceperit. Et si postquam accepit, corrupta aut furto sublata fuerit pecunia, ipse creditor detrimentum patitur, licet dicat: tutor sum, et non iuris translator, eo quod in manibus eius corrupta fuerit, cum ex genere proprio solutum acceperit proprium. Et cum dicit creditor debitori: ius in me transtulisti, ut solutionem mei crediti recipiam a tali; et dissentiat debitor, atque dicat, quod non; sed tutorem constitui te, ut

solutionem proprii mei accipiam a tali; si nondum quidquam solutum acceperit, non potest amplius quidpiam solutum accipere, eo quod tutelam (*procuratorem*) negaverit, et iuris translationem non confirmaverit. Et si solutionem accepit, et corrupta res est in manibus eius, perdit ipse creditor, et non debitor, quia tutelam negavit, et iuris translationem confessus est.

Directio.

Ius translatum prope illud est, quod a debitore creditori datur. Imperatores autem graeci, etiam cum non est debitum, sic loquuntur, quemadmodum indicat lex eorum LXXVII, et aliae: et quod ratus non sit usus huiusmodi, notum est ex eo, quod tunc non maneat discrimen tutelam inter, et ius translatum. Quod si separata non essent, quomodo in operationibus separatis utantur eis proprie, et alicubi ius translatum, non tutelam: dicunt; et alibi tutelam, non ius translatum dicunt?

CAPUT XVII.

De fideiussione.

Et in eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Sex sunt elementa fideiussionis: is a quo exigitur; exigens; fideiussor; debitum (*creditum*); persona.

Elementum primum.

Cum accedit aliquis, ut fideiubeat pro eo a quo exigitur, quamvis nolit debitor, potest pro illo fideiubere aliquis; eo quod etiam possit solvere debitum, quod est contra ipsum, licet is

nolit: fideiubet enim aliquis et pro illo, qui iamdudum mortuus est, et pro illo, qui decoctor est. Cum autem fideiubet aliquis pro aliquo, non poterit deinde se excusare, dicens: non noveram illum, eo quod verbum eius non recipitur.

Elementum secundum.

Exigens. Et hunc necesse est sciat fideiussor, et deinde fideiubeat: necesse est etiam, ut suscipiat exigens fideiussores suos, alias non iure agit.

Elementum tertium.

Fideiussor. Et hic perfectus statutura, et liber debet esse: nam servus cum fideiubet, quamdiu libertate non donetur, non exigitur ab eo, nisi ei concessum fuerit a domino suo administrare per datationem, acceptionem, et mercaturam.

Elementum quartum.

Debitum centum debet esse ante fideiussionem: nam si dicat aliquis socio suo: fideiubeo tibi pecuniam, quam feneraturus es tali, vera non est fideiussio: et in emptione, ac venditione vera est fideiussio, antequam confirmetur; veluti si dicat homo venditori: vende triticum socio meo, et ego fideiubeo, pretium me soluturum tibi, si ille non solverit. Et ipsa substantia, et quantitas, quae fideiubetur, necessario nota esse debet fideiussori, ut deinde fideiubeat.

Elementum quintum.

Persona etiam fideiussioni subiacet, ut illam praesentem sistat fideiussor, quotiescumque exigit actor: quo liberet a fideiussione, ratum est ei; et non est ratum actori recusare, ac dicere: non peto eum nunc a te; alias liber fit exinde fideiussione. Cer-

te cum confugit reus ad aliquem fortorem actore, et ille hunc inhibeat per tyrannidem, ne recipiat solutionem crediti sui, tunc potest se excusare, ac dicere: non peto illum nunc a te; et non liberatur fideiussor tunc a fideiussione. Et ille, qui fideiubet personam aliquam exhibiturum se in Athur, non debet illam exhibere in Ninive. Et si praesentaverit illam in Ninive, liber fit a fideiussione: et si exhibuerit in via, aut loco deserto, non liberatur. Et cum moritur reus, liberatur fideiussor, qui fideiusserat pro persona illius, et non debetolvere debitum, quod est contra illum, quia non pro debito fideiusserat.

Directio.

Cum moritur actor, heredes ipsius pro eo exigunt a fideiussore illud quod fideiussit: et cum tres personae fideiubent pro persona aliqua, quicumque ex ipsis exhibuerit reum, liberatur cum illis duobus aliis, qui fideiusserunt, quomvis praesentes non fuerint.

Firmum est actori, ut etiam a fideiussore exigat aliquem, qui fideiubeat pro eo ad firmitatis augmentum.

Ratum rursus est, ut tres personae fideiubeant pro reo aliquo, et quisque pro socio suo. Et cum fideiubet aliquis pro merce, et haec corumpatur, antequam tradatur emptori, cessat emptio cum fideiussione.

Non debet fideiussor exhibere pretium, quod recipit venditor ab emptore, eo quod non pro pretio, sed pro merce fideiusserit, et haec corrupta est, instar illius, qui mortuus est: sed emptor solutionem proprii accipiat a venditore.

Elementum sextum.

Vox, cum dicit fideiussor: fideiussi, aut debitor sum praesentandi creditum, aut solvendi debitum, nisi solverit debitor: aut suscepi in me, ut praesentem, aut solvam: rata est fideiussio in unaquaque harum vocum. Et si dicat: ego praesentabo, aut solvam ipsum, non est firma fideiussio, nisi forte addat, et dicat illis, qui audiunt: testis sitis adversum me, quod ego praesentabo, aut solvam.

Et fideiussio usque ad tempus, et diem notum in debitis, et non in personis, rata est. Et cum praesentat fideiussor quantitatem debiti ante complementum temporis, potest creditor recusare: scilicet si chirographum testimonij eius, aut testes, quibus confirmatur ius ipsius, non adfuerint; et ita non liberatur fideiussor a fideiussione usque ad complementum temporis: et non est ratum, ut fideiubeat fideiussor per manum, aut pedem rei: sed ratum est, ut fideiubeat per eor, ac dorsum, ac iecur eius; nam si unus ex his alii tradit, etiam totam personam tradit, et non ita est de manu et pede.

SECTIO II.

De fideiussione vera.

Directio.

Actor, licet accipiat fideiussionem fideiussoris, nihilominus non prohibetur exigere a reo suum creditum: nam non mutavit reum cum re, sed reum reo adiunxit, scilicet fideiussorem debitori. Itaque quando * potest reus, non potest actor exigere a fideiussore quidpiam: et actor, cum

removet fideiussorem, non removetur reus. Quod si removeat reum, iam et fideiussorem removet: et cum debitum *prothesmiae* subiectum fuerit, et moriatur debitor ante finem *prothesmiae*, non potest actor suam rem petere a fideiussore, sed post *prothesmiam*.

Directio.

Fideiussor potest cogere actorem, ut recipiat solutionem crediti sui, eum iudicatur reus. Et potest rursus fideiussor compellere illum, pro quo fideiubet, ut paret id, quod debet. Et cum in carcere ponitur fideiussor, potest dicere actori: in carcere pone mecum debitorem. Et si debitor non fuerit dissipator, non potest fideiussor compellere eum, ut tradat sibi rem debitam, antequam perdat ipse fideiussor: at si dissipator fuerit, poterit.

Et fideiussor, si sine concessione debitoris, pro eo fideiusserit, cum solverit ipse fideiussor pro debitore, non poterit ab eo exigere quidquam: at si ex concessione ipsius fideiubeat pro eo, debet debitorolvere fideiussori quicquid hic perdit pro eo. Verum postquam angustiat, perdit ipse fideiussor, et non ipse de proprio sine violentia. Et eum convenit fideiussor cum actore super nonaginta loco centum, non potest solutionem ipse fideiussor exigere a debitore, nisi tantum nonaginta.

Directio.

Servus cum fideiubet pro domino suo, etiam postquam libertate donatus est, solvit debitum, quod est contra dominum, cum concessione domini sui: aliqui dicunt, quod non redeat ad sumendum a domino suo quicquam, quod solvat pro eo, quia cum fideiubeat omnia domini eius erant, et

* Col.
quando
reus.

non ipsius propria. Et aliqui dicunt, quod reddit ad accipiendum, eo quod cum solvit, illa sua erant propria, et non domini sui, nam servus tunc non erat. Et dominus cum fideiubet pro suo servo ex ipsius licentia, et solvit pro eo; postquam libertate donavit eum, reddit ad accipiendum a servo suo id, quod solvit pro eo. Et si antequam libertate eum donet, solvit pro eo, non potest redire ad accipiendum a servo suo quidquam, postquam libertate eum donaverit.

Directio.

Cum homo duobus simul viris vendit aliquid centum, quisque eorum fideiussor est socii sui: et quamvis in pactum non deducatur fideiussio, potest venditor solutionem centum recipere ex utrolibet ipsorum. Et si dicat ei unus ex eis: accipe quinquaginta mea, et accipiat, non poterit rursus quidpiam aliud ab eo exigere; sed quinquaginta alia ab illo alio exigat. Et si actor aliquis apprehendat alium, ac dicat: fideiussor es illius, ille autem neget, et dicat: non sum fideiussor: etiamsi constituat actor testes, quod ille fideiussor sit, et ipsum perdere faciat, non potest hic ipse redire ad exigendum ab illo, qui perdidit pro ipso, quia negando negavit, ac dixit, se non esse fideiussorem eius; ut sicut ille, qui fuit eius fideiussor, solutionem recipiat.

Et cum dicat actor fideiussori: pro centum fideiussisti, et constituet duos testes, quorum unus de centum testatur, et alius de quinquaginta, non recipitur testimonium eorum. Ita tamen si dixerit ille, qui de quinquaginta testatur, quod pro centum fi-

deiussit, sed solvit quinquaginta: tunc enim rata est fideiussio pro centum, et non est rata solutio quinquaginta.

CAPUT XVIII.

De societate.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De tribus elementis eius.

Elementum primum.

Illi dicuntur socii, apud quorum societatem in pactum deducitur quidquid in pactum deducitur in tutela, quia unusquisque eorum veluti tutor est socii sui in administratione honorum eius. Et non decet fidelem hominem societatem inire cum infideli, neque iustum cum oppressore, praesertim vero cum eo, qui non cavet ab usura.

Elementum secundum.

Dictio societatis, quae huiusmodi est ut dicant ambo simul: socii facti sumus cum pacto, ut unusquisque nostrum administret bona socii sui.

Elementum tertium.

Bona societatis: et huius elementi sunt quinque canones.

Canon primus.

Bona societatis debent esse numeri, et denarii, et si materiae aliae fuerint, pretium earum computetur, et non ipsae. Et utilitas unuscuiusque e sociis secundum sortem, quam posuit, debet esse; si dimidium, dimidium; si tertiam partem, tertia pars etc.

Canon secundus.

Bona amborum sociorum confusa debent esse, et permixta, et unius speciei: si aurum fuerit unius illorum

signatum, etiam alterius sit aurum signatum. Et si non confundant bona sua invicem, quamvis determinent, ut quidquid lucratur unus ex eis, cum altero dividat, vera non est societas. Neque rursus vera est societas, quae in labore versatur, scilicet si duo operarii societatem ineant, ut merces messis uniuscuiusque eorum amborum sit.

Neque rursus ratum est, ut societatem ineat vir honorabilis cum viro vili, ut vendat proventum vilis pretio magno, et sit ei sors in lucro: quod si hoc fiat, merces laboris sui dumtaxat spectat ad honorabilem. Et si verbo solum, quod labore vacuum sit, vendit, nihil adjudicatur ei, sed tota utilitas vili domino in proventum sit.

Et cum habuerit aliquis mulum, et utriculum alius, ac societatem ineat eum eis tertius, qui extrahat per eos aquas, omnes aquae eius sunt, qui extrahit eas: et domino muli ac domino utriculi merces muli utriusque debetur.

Ita cum homo aliquis dat semen, et alius dat tauros et instrumenta iugi boum, et alius ducit, ac seminat, totum semen domini seminis est, et merces solum debetur aliis duobus. Societas ergo in semente, sine societate in semine, vera non est, licet deducatur in pactum.

Canon tertius.

Confusio bonorum societatis cum ipsa societatis confirmatione debet esse: nam si confusa bona non fuerint, cum societatem inierint, potest ille, qui ex eis recensat, solvere societatem, et non dare socio suo de utilitate, quae propria sit bonorum suorum.

Canon quartus.

Bona societatis aequalia debent esse: si duo fuerint socii, unusquisque dimidium; et si tres, quisque tertiam partem: sed ut plurimum homines etiam in inaequalibus societatem inire solent. Lucrum itaque etiam secundum bona dividi debet.

Canon quintus.

Nota debet esse quantitas bonorum uniuscuiusque e sociis alteri: aliàs non est rata societas.

SECTIO II.

De societate vera.

Et hic tres sunt canones.

Canon primus.

Unicuique sociorum licet administrare bona societatis, et quidquid emit, communis est: et illud quoque, quod emit cum *prothesmia* nomine societatis, e bonis societatis potest solvere pretium eius: debet autem unusquisque e sociis utilitati consulere.

Canon secundus.

Utilitas secundum quantitatem sortis debet esse unicuique e sociis, et sic etiam damnum: et si uni eorum abundantior utilitas pacto stipuletur, pactum non est ratum; et hoc quamvis magis laboret; quia socius est sodalis sui, et non mercenarius eius, ut accipiat amplius pro labore suo.

Canon tertius.

Societas morte cuiusvis e sodalibus, aut obsessionis a daemone ipsius, aut eiusdem recusatione, solvitur. Cum ergo aliquis dicat socio suo: solvi te e societate mea, solutus est qui audit, non tamen est solutus qui dicit. Et cum dicat: solvi societatem, quae est

nihî tecum; solutus est auditor, et dicens, quia in primo socium suum solvit, et socius eius ipsum non solvit: et in secundo socium suum, et se quoque ipsum solvit.

SECTIO III.

De dissensionibus socialibus.

Directio.

Cum accusat socius socium suum, quasi dolose egerit, non recipitur eius accusatio. Sed accusatus debet discernere, et demonstrare suam administrationem, et cum secrevit iuret, quod dolose non egerit. Et si accusaverit eum, quod bona, quae in manibus eius, e bonis societatis sunt, accusatus iuret, quod illa non sint e bonis societatis. Ceterum si dixerit accusatus, quod haec bona fuerunt e bonis societatis, sed mihi divisa fuerunt, tunc accusator iuret, quod divisa non fuerint. Et si unus ex eis emit aliquid, et accuset eum socius ipsius, quod e bonis societatis emerit, et ipse dicat, quod non, sed e bonis propriis meis emi; sermo eius recipitur absque adiuratione, quia ipse magis novit se ipsum; et quia fidelis est, non adiuratur. Pariter etiam et quoties fraudulenter non egit, non sarcit iacturam socio suo cuiusquam rei pro ea, quae corruptitur apud ipsum: et cum dixerit, quod corruptum sit penes se aliquid e rebus societatis ob causam occultam, sermo eius recipitur, eo quod non possit socius eius confirmare contrarium eius, quod dicit. Et si manifestus casus est, veluti incendii, aut captivitatis, compellitur id compro-

bare; et postea iuret, quod in ipsa illa causa corruptum sit.

Directio.

Cum fuerit servus duorum dominorum, si vendat eum unus ex eis cum licentia socii sui, deinde confiteatur licentiam dans, et emptor, quod solum accepit venditor totum pretium, et non consentiat venditor, tunc tollitur iurgium e medio permittentis, et emptoris, eo quod confessus fuerit emptor, sortem suam e pretio socio suo solvisse, et manet iurgium inter permittentem et venditorem, et inter venditorem ac emptorem. Cum ergo litigant venditor et emptor, venditor iuret, quod solutionem non accepit, et tunc sortem suam solum solutam accipiat e pretio, et non sortem permittentis, quia permittens confessus est, quod iamdiu solvit emptor totum pretium; cur enim solutionem ab eo accipiat secunda vice? Neque rursus ipse permittens cum venditore, qui iurat, accipit quidquam, quia confessio eius testatur, quod sine iustitia accipit venditor, scilicet non esse verum eius iuramentum, ut secundo solutionem accipiat.

Et cum venditor ac permittens litigant, venditor similiter iuret, quod nondum ei persolutum sit, et deinde eidem sors eius solvitur, et permittens nihil omnino solum accipit, neque a venditore neque ab emptore. Et si venditor non iuret, et permittens iuret, quod venditor solutionem accepit, tunc solutionem accipit permittens sortis suae a venditore; et non cessat actio venditoris adversus emptorem, quamvis iuret socius eius, quod solutionem accepit.

Directio.

Eandem ob causam, cum fatentur venditor et emptor, quod permittens solutionem acceperit totius pretii, et dicit permittens: solutionem habui; tunc emptor non evadit actionem venditoris, quamvis confessus fuerit ipse emptor, quod solverit ipse emptor iamdiu pretium permittenti: nam ius solutionis venditoris est, et non permittentis. Et cum accipit venditor sortem suam ex pretio, iuret permittens, quod solutionem non acceperit, et solutionem etiam ipse suae sortis habeat ab emptore: et non recipitur testimonium venditoris contra mandantem, scilicet quod solutionem iamdiu acceperit totius pretii ab emptore, quia is nimirum pro se ipso testatur, ne scilicet in ulla re debitor sit mandanti.

CAPUT XIX.

*De tutela (procuracione).
Et in eo sunt sectiones tres.*

SECTIO I.

De elementis eius.

Quatuor sunt elementa tutelae: illa res, in qua fit tutela: ille, qui constituit tutorem (*procuratorem*): ipse tutor: dictiones tutelae.

Elementum primum.

Et haec sunt tres canones.

Canon primus.

Illa res in qua fit tutela (*procuratio*) capax debet esse commutationis, quemadmodum emptio, venditio, locatio, et anticipata datio pretii, et pignus, et satisfactio, et translatio iuris, et vestigal, et fideiussio, et societas, et tutela, et depositum, et ne-

gotiatio, et irrigatio, et focus, et donum, et largitio, et elemosyna, et benedictio annali in desponsatione. In his omnibus potest homo constituere tutorem (*procuratorem, vicarium*) personam aliam, quae ea adimpleat pro ipso. In illis autem, quae non suscipiunt commutationem, non est rata tutela; quemadmodum in benedictione coronarum, in conviviis, in oratione, et ieiunio, neque etiam in rebus criminosis, ut est diruptio, homicidium, et moechia, et raptus. Non potest ergo aliquis constituere tutorem (*vicarium*) alium, qui ieiunet pro ipso, neque qui diripiat pro ipso.

Directio.

In confessione propterea tutela (*procuratio*) non est rata: et quamvis constituitur tutor in iudiciis, et confiteatur, quod debitor sit pecuniae, aut deliquerit, scilicet furatus sit, aut occiderit ille, qui constituit eum; non damnatur constitutor per confessionem tutoris sui: apud aliquos tamen damnatur. Ita et in iis, quae venalia non sunt, non est rata tutela. Ille ergo, qui constituit tutorem socio suo, ut colligat pro ipso ligna ex silva, aut venationem venetur, aut hauriat aquas; ligna quoque, et venatio, atque aqua illius sunt, qui ea colligit, venatus est, hausit; et non illius, qui eum constituit. Ita et in executione sententiae capitalis rata non est tutela, nisi cum fuerit praesens constitutor: scilicet ille, qui quaesivit ultionem fratris sui, qui occisus est, cum constituit tutorem (*vicarium*) alium, qui occidat occisorem fratris sui iussu praesidis, non potest ille tutor (*vicarius*) occidere occisorem, nisi adsit, et videat exquirens vindictam: fortasse

enim cum videbunt oculi eius, parceret, et tristitia affectus dabit veniam, impleus mandatum evangelicum, quod ait: dimitte, et dimittetur vobis.

Canon secundus.

Illā res, in qua fit tutela, subiecta debet esse constituti, eo quod ratum non sit homini constituere tutorem pro venditione servi, quem aliquando empturus est; aut pro solutione debiti pecuniae, antequam mutatus sit.

Canon tertius.

Illā res, in qua fit tutela, definita esse debet; et definitionis quatuor modos commemoramus.

Modus primus.

Cum aliquis constituit tutorem, et dicit: constitui te tutorem super omnia mea sive pauca, sive multa, rata non est tutela. Et si dicat: constitui te tutorem pro liberatione servorum meorum, et solutione debiti, et reatum meorum, rata est.

Modus secundus.

Cum dicit: constitui te tutorem, ut emas mihi servum christianum, rata est tutela: et si servum dumtaxat dicat, rata non est, quia fieri potest, ut servum christianum, qui non emitur (*sive venditur*) rursus emat tutor; aut patrem, sive fratrem illius, qui constituit ipsum, emat, et iactura contingat constituti in eo, quod perdere non vult.

Modus tertius.

Si suscipitur tutela cum confessione, nota debet esse quantitas, pro qua constituitur tutor. Reus ergo primum scire debet, quantum requiratur ab adversario suo, et postea constituat tutorem, qui si confiteatur pro ipso, debitor erit, qui solvat: et ita

creditor pro quantitate nota debet constituere tutorem, qui dimittat. Quamvis autem quantitas nota fuerit ei qui dicit: vende servum meum illare, qua vendidit talis equum suum; si nesciat tutor quantitatem, rata non est tutela, etiamsi sciat constituens.

Modus quartus.

Cum dicit: constitui te tutorem in omnibus controversiis meis, quae habeo cum omnibus adversariis meis, rata est tutela apud nos: at alii dicunt, quod debeat designare adversarios nominatim.

Elementum secundum.

Constituens non debet esse alienae auctoritati subditus: non licet ergo puero et puellae, qui statura perfecti non sunt, neque energumeno, constituere tutorem super res proprias; neque mulier potest constituere tutorem pro desponsatione sua, nisi ut curator eius illam respondeat. Neque servus potest constituere tutorem, nisi iussu domini sui.

Elementum tertium.

Ipse tutor masculus perfectus debet esse. Propterea mulier non constituitur tutrix, neque puer, neque energumenus, neque dissipator, neque decoctor.

Elementum quartum.

Cum dicit constituens: constitui te tutorem, aut concessi, ut facias sic, et sic; si non respondeat ille: constitutus sum, aut consensi, aut recepi ut sim tutor tuus, aut ut agam sic et sic ex parte tua, non est rata tutela. Et si cum audierit, taceat, nec quidquam respondeat, si quidem aliquam actionum earum, in quibus est tutela, gesserit, iam exinde factus est tutor, et debetur ei merces tutelae,

si ei fuerit determinata; et si non respondeat, neque operetur, non est tutor. Et quaecumque recuset tutor, potest cessare. Et eum dicit constituens: constitui te tutorem ab hodie/na die, sed ne opereris quidquam usque ad mensem, rata est tutela, et non debet operari; et si quidem antea operetur, potest constituens irritare operationem eius. Et si dicat constituens: tutor meus es, sed tamen te removeo, non confirmatur tutela.

SECTIO II.

De tutela (procuracione) vera.

Directio.

Tutela quatuor canonibus nititur: consensu tutoris: fidelitate eius: iure vindicationis eius: administratione eius quamdiu non abrogatur.

Canon primus.

Ille, qui consentit ut sit tutor (*curator*, *vicarius*), aut tutelae simplicis et non determinatae consentit, aut tutelae determinatae. Et primi modi sex sunt typi.

Typus primus.

Ille, qui constituitur tutor simpliciter pro venditione, ob suum periculum trepidationemve fere non vendit, vel rem non vendit quae extra pretium, vel pretio minori, quam sit pretium aequale in pondere, neque pretio aequali in pondere, siquidem possit vendere ampliori pretio. Et si quid ex his agat, potest ille, qui constituit ipsum, irritare actionem eius, et hoc quavis non praecedenter determinaverit, ne operetur quidquam simile; haec enim determinatione non

agent. Et siquidem ille, qui constituitur tutor simpliciter, tempore aestatis ut vendat nivem, non potest eam vendere in hieme; neque ille, qui vendere iubetur carbonem, potest aestate illum vendere.

Typus secundus.

Tutor simplex non potest vendere sibi ipsi, ita ut sit idem ipse emptor, et venditor; neque propinquis suis illis, quorum non recipitur testimonium pro ipso. Aliqui dicunt quod si non sine utilitate, aut sine damno vendat suis consanguineis, in potestate eius sit: et manifestum est, quod leges iubent, patrem proprie, ac specialiter vendere per se ipsum res suas. Et si constituat aliquis servum alienum tutorem, ut emat se ipsum a domino suo; siquidem nomine illius, qui constituit eum, confirmet venditori, quod illius, qui constituit eum, fiat servus: si autem nomine suo proprio agat, liberatur, et pretium solum debet illi, qui constituit eum. Et si ipse servus constituat alium tutorem, qui emat ipsum a domino ipsius; si nomine servi confirmet ille emptionem, liberatur servus, et sui ipsius fit. Quod si tutor agat nomine ipsius proprio, non liberatur ille, sed curatoris sui fit servus.

Typus tertius.

Ille, qui constituitur curator simpliciter ad vendendum, si definiatur ei tempus (1), non potest vendere ultra id: at si vero non definiatur, potest vendere usque ad tempus, quod ipsi placuerit, verum cum utilitate. Aliqui dicunt, quod ultra annum vendere nequeat.

(1) In margine legitur *venditio*.

Typus quartus.

Ille, qui constituitur curator simpliciter ad vendendum, non potest tradere rem venalem emptori, nisi postquam tradidit pretium constitutori eius. Ita et ille, qui constituitur curator ad emendum, potest tradere pretium venditori, et recipere rem venalem, et sic deinde illam tradere constitutori suo.

Et ille, qui constituitur curator ad faciendum iudicium cum adversario constitutoris sui, non potest soluta accipere iura: et ille, qui constitutus est ad recipienda iura, potest facere iudicium, eo quod sine iudicio non fiat solutio: et curator emptor, cum non confirmatur venditio, potest repetere pretium a venditore, et non potest relinquere pretium, aut quidpiam pretii illi venditori.

Typus quintus.

Curator simplex cum emit equum vitiosum, quia sit bonum pretium eius, si nesciebat curator emptor vitium, cogitur constitutor eius ad accipiendum equum: et si scivit et emit, potest constitutor eius illum non accipere, quia non concessit, ut vitiosum emeret. Et si non valuit vitiosus pretium suum, et novit curator vitium eius, cum emit eum, non cogitur constitutor eius ad accipiendum eum. Et si non scivit, similiter cogitur constitutor ad recipiendum eum. Quodcumque enim cum detrimento emit aut vendit curator scientia sua, potest constitutor actionem illius irritare; quia in utilitatem, non in detrimentum constituitur. Et curator, cum ipsi innotescit vitium rei venalis, si nondum tradidit eam constitutori suo, potest reddere venditori:

et si tradidit eam, absque concessione constitutoris non potest restituere eam, eo quod fieri possit, quod constitutor contentus sit vitio.

Typus sextus.

Curator, qui constituitur simpliciter super administratione speciali, non potest constituere alium curatorem ad eandem administrationem.

Et si super administrationibus multis constituitur simpliciter, si non possit perficere omnes, potest constituere curatorem super aliquas earum. Quidam tamen dicunt, quod non possit, sed id, quod potest administrare, administret; et id, quod non potest, relinquat. At rata non est haec sententia, eo quod ille, qui constituit eum super omnia, omnia ipse exigit ab eo. Sed fidelem solum potest constituere. Et cum permittitur curatori a principali suo, ut constituat etiam ipse curatorem pro se ipso; constituit ita ut (non) removeat eum, scilicet curator primus curatorem secundum: nisi forte principalis permittat, ut removeat eum, quemadmodum permisit, ut constituat eum.

Directio.

Et haec ex modis typi primi. Typi autem modi secundi, idest tutelae definitae, hi sunt.

Typus primus.

Cum dicit principalis curatori: vende rem hanc, aut res meas tali, aut in loco tali, aut nummis, aut denariis, aut *prothesmia* nominata, non potest vendere, nisi eo modo, qui definitus est ei. Cum ergo dicit: vende Abrahamo, non potest vendere Isacco. Et cum dicit: vende centum, neque vendas (*emas*) pluris, non potest emere (*vendere*) centum et uno.

Et si dicat: eme (*vende*) centum dumtaxat, non potest minus quam centum, et potest vendere pluris, quia bonum praestantius facit, et non repugnat principali suo, qui eum non impedit, ne venderet pluris. Et ita cum dicit principalis procuratori: eme mihi aedem talem biscentum, si emat centum, firma est emptio, quia negotium utile gessit: at si vetuit ei ne venderet minus, quam biscentum, non potest vendere centum. Et si dicat: vende (*eme*) centum assibus, et vendat centum denariis, etsi negotium utile gesserit, venditio non est firma, quia non ex mandato fecit. Et si dicat: eme centum cum experimento (*vende cum mora, seu habita fide de pretio*), et emat (*vendat*) centum praesente pecunia; aliqui dicunt, veram esse venditionem, quia negotium utile gessit; alii vero dicunt, veram non esse, quia contradixit.

Typus secundus.

Cum dat denarium, et dicit: hoc eme mihi unam ovem; si emat duas oves, quae unius denarii valoris sint, eodem denario, non est vera emptio, neque si unius denarii cum dimidio sint valoris. Si autem duas oves, quarum unaquaeque sola denarium valeat, emat, vera est emptio, quia perfecit mandatum, et superaddidit negotium utile. Et si dicat: vende ovem hanc meam uno denario, ipse autem vendat eam denario, et ove alia, quae denarium valeat, non est vera venditio, quia gratis accipit ipsum denarium tunc: at si ovis illius dimidium vendat denario, et dimidium aliud ove, quae denarium valeat, vera est venditio, quia negotium utile gessit.

Typus tertius.

Si constituatur procurator, ut emat (*vendat*) equum aut mulum mille, ipse autem emat (*vendat*) dimidium eius quatuorcentum, vera est emptio (*venditio*), et principalis non debet recipere dimidium muli; si autem rursus emat (*vendat*) procurator dimidium eius aliud quatuorcentum aliis, ita ut summa sit octingentorum, non potest tunc principalis accipere mulum, quia emptio uniuscuiusque partis eius non est rata: ergo neque emptio totius rata est. Et cum dicit: eme mihi decem oves a tali, non potest emere ab eo, et ab alio: et si illum non nominet, sed dicat: eme mihi oves ab aliquo, aut ab alio, potest quinque ab uno, et quinque ab alio.

Typus quartus.

Cum dicit principalis procuratori: eme mihi res, quarum emptio rata non est in lege, dissolvitur procuratio, et non confirmatur.

Typus quintus.

Procurator in iudiciis non potest contra principalem suum confiteri delictum, neque delictum, neque recipitur testimonium eius favore principalis sui: neque postquam absolvitur a procuratore, recipitur testimonium eius, quia naturaliter inelinatur ad confirmandum verbum suum, quod locutus est, cum procurator esset.

Typus sextus.

Cum constituit aliquis duos procuratores, ut faciant iudicium pro ipso cum suo adversario, non potest unusquisque eorum seorsum ab altero iudicium facere: quemadmodum neque unusquisque eorum seorsum, pro-

terquam ex testamento, curare potest administrationem. Aliqui tamen dicunt, quod harum procurationum diversa sit ratio.

Typus septimus.

Cum dicat: solum accipe illud, quod est mihi apud *talem*; cum moritur ille *talis*, non potest procurator solutionem eius rei accipere ab heredibus illius. Et sic si dicat: vende triticum, quod pigneravi apud *talem*, si amisit triticum ille *talis*, potest procurator accipere triticum simile illi tritico, et non potest vendere illud, quia triticum primum, et non hoc ultimum, vendere eidem concessit.

Typus octavus.

Cum dat principalis mille nummos procuratori, et dicit: eme mihi equum; ipse autem cum conditione experimenti emit; si principalis voluerit, non accipit equum. Et si dicat: cum conditione experimenti eme, et postea solve hos mille, qui apud te sunt, pro pretio eius; ipse autem statim solvat pretium eius, et non emit cum experimenti conditione, vera est emptio, et addidit in bonum procurator; nam si apud ipsum mansissent mille, et periissent, principalis iacturam focisset, et alios mille coactus fuisset praeprare, et solvere pro pretio equi, quia procurator iacturam non patitur, et dum festinans solvit, liberavit principalem ab accidenti damno.

Typus nonus.

Si dicat: vende equum meum *tali* mille, et vendat eum bismille, non est rata venditio, quia fieri potest, quod cogitaret luerari sibi gratiam apud illum emptorem. Et si dicat: vende equum meum mille, et vendat

dimidium eius mille, rata est venditio: at si minus, quam mille vendat dimidium eius, non est rata, quia fieri potest, ut dimidium aliud non habeat in promptu alium emptorem ad conficiendum mille. Et si dicat: vende duas oves meas denario, et unam vendat denario; aliqui dicunt, quod iam tum cessat procuratio eius a venditione illius ovis alterius; et aliqui dicunt, quod non. Et si dicat: eme mihi equum mille, et emit mille et amplius, cogitur principalis ad accipiendum eum. Et aliqui dicunt, quod recipiat illum mille, et procurator de suo amittat centum. Et cum contra id quod praecipitur, procurator vendit, cessat venditio, potestque principalis non vendere, neque tradere emptori quidquam rei venalis; et ita si contra ac praecipitur, emit et solvit illico e bonis principalis, cessat emptio; et si cum debito emit, et non confirmat emptionem nomine principalis, ipse procurator cogitur ad recipiendum rem emptam, et non principalis: et si nomine principalis emit, neque ipse cogitur ad recipiendum, neque principalis.

Canon secundus.

Credulitas de fidelitate procuratoris. Ergo si pecuniae dilabuntur, et pereunt in manibus eius, quamdiu non ostendatur, quod fraudulentem egit, non exigit pro eis principalis quicquam, neque procurator detrimentum patitur, quia fidelis est: et si enim exigantur pecuniae ab eo, cuius fidei commissae sunt, is contradicat, tunc non fidelis minister habetur, et fideiussor reputatur illius rei, quod eius fidei concredita fuit; scilicet solvit, quod perit in mani-

bis eius, et quamvis non contradicat, non tamen se excuset, dicens quod non potuerit, aut quod in balneo fuerit, aut convivio; tunc omnis rei, quae periit ex venditione, quaeque exigitur ab eo, et non dederit, habetur fideiussor. Rursus si lucretur sibi, aut possideat utilitatem pecuniarum, quae fidei eius commissae sunt, fit fideiussor. Si vero fraudulenter non egerit, neque contradixerit, et vendat aliquid, ac illius pretium accipiat, quod postea perdat, non habetur fideiussor, neque detrimentum patitur apud suum principalem. Et cum permittitur ipsi procuratori, ut vendat decem, potest vendere novem, et non potest vendere octo, et si vendiderit octo, potest principalis irritare venditionem, si maneat, et rursus accipere rem venalem de manibus emptoris, si maneat: et si perierit in manibus emptoris, cogitur emptor ad solvendum decem, et hic damnum duorum repetat a procuratore. At aliqui dicunt, quod non: sed principalis octo solum exigit ab emptore, et duorum ipse damnum petat a procuratore; et non emptor, et primum ratum est. Et eum vendit aliquid procurator, et relinquit pretium emptori tanquam donum de proprio, ex proprio debet solvere pretium principali suo.

Canon tertius.

Convenientia exactionis (*ius vindicationis*) procuratoris; et in eo sunt typi tres.

Typus primus.

Cum vendidit curator aliquid, et traditum accepit pretium, principalis absque causa exquirat ab emptore, ut solvat: et si non acceperit, sic procuratorem interpellat, ut

solvat pretium, et procurator interpellat principalem. Et aliqui dicunt, quod curator non interpellatur ab emptore, quia mediator tantum est, et non venditor: at id probatum non est.

Typus secundus.

Cum vendidit procurator aliquid, accepit pretium, idque periit in manibus eius, cum innotuit dominus vendis illius rei, et eripuerit ipsam e manibus emptoris, apud nos quidem principalis debet solvere pretium emptori: at apud aliquos procurator debet solvere, quia ipse perdidit; sed hoc ratum non est, quia principalis deliquit, qui rem non suam dedit vendendam: et procurator, quamdiu in dolo non sit, non patitur detrimentum.

Typus tertius.

Cum emit procurator bovem, furtivo sublato a fure, et moritur bos apud procuratorem, eum innotescit dominus bovis, a fure illo, qui vendidit, exquirat suum, et non a procuratore, apud quem mortuus est, neque a principali: et si bos vivus sit, bovem suum accipit a procuratore, et procurator exigit pretium a fure.

Canon quartus.

Tribus de causis absolvitur procurator a procuracione.

Causa prima.

Si principalis abroget suum procuratorem, amplius non poterit procurator administrare quidpiam; et si administraverit, administratio eius non erit rata: et quidem si praesenti tempore audivit famam solutionis suae, cessat eius administratio, et non antequam audierit. Aliqui vero dicunt, quod abrogatur etiam, ante-

quam audiat, atque cessent administrationes eius. Certe principalis debet testes adducere super se ipso, quod abrogaverit procuratorem suum: nam sine testibus non recipitur verbum eius de irritatione administrationum procuratoris sui.

Causa secunda.

Ipsę procurator quando semet abdicat, absolvitur a sua procuratione, et amplius ratae non erunt administrationes eius: et si renunciet procurationi, et dicat: non sum, neque fui procurator talis; si oblitus, aut ob aliquam causam velit occultare suam procuracionem, non absolvitur: at si sciens, neget, absolvitur.

Causa tertia.

Procurator cum energumenus fit, quamvis minimo energumenu, uti est stoliditas, absolvitur a sua procuracione. Homo cum constituit procuratorem servum suum super negotia sua, si postea liberaverit eum, non cessat procuratio, nisi eum abrogaverit eum.

SECTIO III.

De contentione procuratoris.

Directio.

Tribus modis contendunt procurator, et principalis eius: de procuracione, et modis eius: de administratione: de solutione pretii.

Modus primus.

Cum dicit procurator: constitui me procuratorem tuum, et dissentiat principalis, dicens: te non constitui; aut dicat procurator: constitui me, ut venderem totam vineam, et contradicat principalis, dicens: minime, sed dimidium eius.

Aut dicat procurator: constitui me, ut emerem habita fide de pretio, ac dicat principalis: minime, sed cum parato pretio. Et si dicat: constitui me, ut emerem viginti, et ille neget, dicens: minime, sed decem; in his omnibus verbum principalis recipitur, qui negat.

Directio.

Cum vendit procurator habita fide de pretio, et dissentit principalis, dicens: parato pretio dixi, ut vendas: si extat res venalis resumit ipsam principalis. Si autem dicat emptor, quod non tanquam a procuratore emi, adiuretur, quod nesciret, illum esse procuratorem. Tunc principalis accipiat pretium rei venalis a procuratore, et dum completur *prothesmia*, accipiat procurator id quod perdidit cum damno principalis ab emptore. Et si pretium dilatum maius fuerit quam paratum, excessus non est procuratoris, neque principalis, neque emptoris: et cuiusnam sit, dubitant multi.

Directio.

Cum emit procurator vineam biscentum, si dissentiat principalis, ac dicat: centum dixi tibi, ut emas; si pretio praesenti emit, aut cum dilatione, et scivit venditor, quod procurator esset, potest principalis cessare ab emptione, et restituere venditori vineam: si autem eum dilatione emit, et nescivit venditor quod procurator esset, cum iurabit principalis, quod non concessit procuratori, ut emat biscentum, tunc damnum patitur procurator, et solvit pretium principali, et manet vinea procuratori, neque potest principalis, neque curator illam restituere venditori. Aliqui vero dicunt, quod

procurator non cogatur possidere vineam, quia illam non tamquam sibi ipsi emit. En enim cum dicit aliquis socio suo: emisti a me aedem meam, et neget ille, ac dicat: non emi ipsam; non potest dominus eius ipsam possidere, quia confessus est, quod exiit ab ipso, et non est ipsius. Et si ita, quomodo faciemus? dicimus, quod debet ille, qui iurat, quod non emit, reverti, ac dicere: si emi, en solvo ipsam emptionem; et ita potest dominus aedis dominari aedi. Et si non dicat, aliqui asserunt, quod dominus aedis vendat ipsam, et possideat pretium eius, ipsam autem non possideat. Alii vero dicunt: quod non: sed possideat eam, eo quod negatio emptoris negotium disturbat: ergo venditor potest ipsam pecuniam suam possidere.

Modus secundus.

Cum dicet procurator: vendidi, aut emi, aut liberavi, aut perierunt pecuniae tuae, quae mecum: et neget principalis, ac dicat: non vendidisti, neque liberasti, neque perierunt pecuniae meae, quae tecum; procuratori iuramentum deferimus, eo quod ipse magis sciat actiones sui ipsius. Et ita si dixerit procurator: non mansit tibi mecum quidquam, sed pervenire ad te feci tuum, ipse adiuretur. At si moriatur procurator, non possunt iurare heredes eius, quod non mansit apud ipsum quidquam; sed principalis adiuretur, quod solutum non acceperit proprium. Et si dixerit procurator principali: apparitori tuo tradidi tuum, non recipitur verbum eius: et principalis cum interpellat procuratorem, ut restituat id, quod est apud ipsum, potest non restituere,

donec adsint testes, et tunc coram eis restituat, ita ut si contingat contentio, neque iuret, neque adiuret. Et cum dicit principalis procuratori: solve debitum, quod est contra me, coram testibus debet solvere. Si autem solvit, et testes non adhibeat, ac neget creditor, et iuret, quod non receperit solutionem, tunc procurator damnum patitur, si cum non adesset principalis, solvit: quod si coram principali solvit, principalis damnum patitur. Et debitor cum illa tatur procuracionem alicuius constituti, a quo solutionem accipiat, potest non solvere, donec adsint testes, et coram eis solvat: contra ac ille, apud quem sunt facultates alicuius mortui, si fateatur, quod talis vir sit heres illius mortui, et non sit heres alius praeter eum, tunc non potest non tradere heredi illi facultates, quamvis testes non adsint.

Modus tertius.

Cum exigit principalis pretium ab emptore, et dicit procurator: ego solutum accepi ab eo, sed periit pretium de manibus meis, si concesserat ei, ut acciperet solutionem pretii, quando concessit ei, ut venderet, cessat exquisitio eiusdem ab emptore: quod si non concesserat ei, ut acciperet solutionem pretii, principalis ab emptore exigit pretium, et emptor resumat a procuratore id, quod traditum ei fuit, et perdidit. Et cum dicet principalis procuratori: pretium solutum accepi ab emptore, et ille neget, ac dicat: solutum non accepi; si tunc principalis adducat testes, dicat autem procurator, quod solutionem accepi, sed periit pretium de manibus meis, aut tibi detuli; non recipitur

verbum eius, et iuramentum ei non defertur, quia innotuit fraus eius, sed cogitur ad solvendum pretium principali; et quamvis adducat testes, quod periit, aut detulit, non confirmatur ipsius testimonium, eo quod funditus verbum eius deletum fuit per negationem eiusdem: at si constituat testes, postquam negavit se detulisse pretium principali, ratum habetur testimonium, neque amplius detrimentum ullum patitur.

CAPUT XX.

De confessione (adfirmatione).

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Quatuor sunt elementa confessionis (*adfirmationis*): confessor: is, cui fit confessio: id quod confitemur: dictio.

Elementum primum.

Enimvero quicquid fatetur adversus se ille, qui minor non est, neque energumenus, neque dissipator, neque servus, neque decoctor, neque infirmus, recipitur confessio eius adversus propriam personam, cum possibilis fuerit ei operatio illius rei.

Et puer, cum confitetur aliquid, si dicat: vir factus sum, neque sciatur anni eius, incremento pili pubis probatur. Dissipatoris autem, de pecuniis solum non recipitur confessio eius: in delictis autem, in quibus ipse delinquit, et in remissione delictorum, quae in ipsum committuntur, recipitur. Et mulieris stultae, cum confitetur, se uxorem esse talis,

quamdiu non innotescat vir eiusdem alius, cum testibus recipitur verbum eius.

Servus cum fatetur, se occidisse, aut furtum commisisse, occiditur, aut amputatur manus eius; neque potest dominus eius repugnare, dicens: ego quid deliqui, ut perdam pretium servi mei? Et cum fatetur servus, quod perdidit pecunias alicuius, si non confirmatur verbum eius per testes, quos constituet dominus ille pecuniarum, non debet dominus eius solvere quidquam: et si confirmetur verbum eius, debet dominus solvere debitum, quod est contra ipsum: et si concessum ei rursus fuerit, et fateatur se debitorem; cum fit absque confirmatione et testibus, potest non solvere dominus eius. Et de confessione decoctoris supra egimus.

Infirmus cum fatetur iura alieni, quae habebat penes se, recipitur verbum eius: et de iuribus heredum eius non recipitur; scilicet cum filium habuerit, et fateatur, quod omnia, quae habet, fratris sui sunt, aut uxoris suae, non recipitur verbum eius. Et ita cum habuerit fratrem, et fateatur pecunias, quae apud ipsum sunt, uxoris suae esse, et non suas.

Directio.

Cum fatetur infirmus: bona mea uxori meae dedi donum, et ea tradidi illi, antequam aegrotarem, cum sanus essem: aut fratri meo, aut filio patris mei; aliqui recipiunt verbum eius, aliqui vero non: at ratum est, ut si adsint testes, recipiatur. Et cum fatetur infirmus: haec pecuniae, quae mecum sunt, talis alieni sunt: deinde fateatur: debitor sum alteri; creditor ille nihil accipit, quia

cum confessus est infirmus debitori ipsius creditum, absque pecuniis fuit. Et si primum fateatur : debitor sum tali : deinde fateatur : pecuniae, quae sunt mecum, sunt talis alieni, atque moriatur ; tum creditor ille nihil accipit, quia debitor eius sine pecuniis mortuus est.

Et cum fatetur infirmus debitum, quod absorbeat totam ipsius possessionem, ac moriatur ; deinde fateatur heres eius, quod etiam tali aliquid aliud debebat creditor, quod heres confessus est, nihil accipit. Similiter et debitum, quod innovatur post mortem eius, scilicet si effoderit puteum se vivo, et post mortem ipsius ceciderit in eum bos alicuius, ac perierit, dominus bovis nihil accipit, quando nihil superest e creditoribus primis.

Elementum secundum.

Is cui fatetur confessor. Et huic duae sunt definitiones.

Definitio prima.

Ut aequa dictio sit, nam si dicat : debitor sum huic asino, vera non est confessio eius ; si dicat : propter hunc asinum debitor sum mille, vera est confessio eius, et dominus asini solutionem accipit mille. At si dicat : huic servo debitor sum mille, vera est confessio eius, et dominus servi solutionem accipit mille : et si dicat : debitor sum mille infanti, qui est in ventre mulieris talis, si non dixerit, causa legati, aut hereditatis, vera non est confessio eius, eo quod promissionem vacuum tunc denotet confessio eius : et ipse infans, si mortuus nascatur, si causa legati, quod eidem legatum est, adiudicentur ei mille per confessionem, heredes ipsius infantis

acquirunt mille. Et si causa hereditatis, neque heredes infantis, neque heredes illius, qui confessus est, sed reliqui heredes illius, qui hereditatem reliquit, acquirunt mille. Et si vivus nascitur, et fuerit plusquam unus, scilicet gemelli, aequaliter acquirunt, quamvis unus ex eis masculus fuerit, et alia femina. Et infans, qui post annum a confessione nascitur, nihil accipit, quia nondum configuratus fuerat.

Definitio secunda.

Ut mendacem non reddat ille, pro quo confessio fit, confitentem. Itaque cum fatetur aliquis : debitor sum t - li centum, et dicat ille talis : mentiris, et nihil mihi debes, nihil ei datur. Et si redeat, ac dicat : verax es, ego erravi, cum dixi, quod non deberes mihi, recipitur verbum eius, et datur ei aliquid. Si autem confessor redeat et dicat : debitor non sum, erravi, dicens : debitor sum, non recipitur verbum eius.

Elementum tertium.

Id, de quo fit confessio, et hoc ipsum proprium debet esse confessoris, et in manu eius, et sub speciali dominatione ipsius. Et cum dicet aliquis : haec aedes mea est, et nunc talis viri est : non est vera confessio eius, quia eodem tempore pro se, et pro alio illam emittit. Et cum dicet : aedes mea, aut pecuniae meae talis viri sunt, non est vera confessio eius, sed debet dicere : aedes haec, aut pecuniae istae, quae meae sunt, nunc confessus sum, quod mea non sint, sed talis viri. Et eum de re non sua confessionem edicit aliquis, haud confessio reputatur verbum eius, sed testimonium. Cum ergo dicet : servus

talis liber est, et non servus; si non recipitur testimonium eius, potest rursus emere eum, quia tamquam is, qui e servitute vult liberare eum, liberum emit: et quomodo rursus subiciet eum servituti? Et si dicat: talis vir rapiendo rapuit servum, qui est penes ipsum, et non est ipsius proprius, sed alterius, non potest emere eum, eo quod non adsit hic scopus liberandis servi illius e servitute.

Elementum quartum.

Dictio: cum fatetur aliquis: talis vir habet adversus me creditum, vel penes me centum, debet solvere. Quod si creditor dicat: creditor sum tui centum, ipse autem dicat: appende ea; aut accipe illa; aut, fieri potest, aut, non; aut, forsan; aut, fortasse; aut, opinor; non debet solvere: nam fieri potest, quod iracundia pereitus, aut per ironiam, aut irridens dixerit haec. At si dicat: utique; aut, verax es; aut, creditor es; aut, fateor; debet solvere. Et cum dicet creditor: non sum creditor tui mille; ipse autem dicat, amen; aliqui dicunt, quod confessus sit se debitorem; alii vero, quod non; sed quod verbum creditoris confirmaverit, quasi dicens: utique veritatem dicis, quod mei creditor non sis.

SECTIO II.

De terminis indefinitis.

Directio.

Multi sunt termini indefiniti sensus, qui in confessione usurpantur, sed novem tantum necesse est commemorare in loco hoc.

I.

Cum fatetur aliquis: est tali viro

creditum aliquid adversus me; interrogetur ab episcopo, quid sit hoc aliquid. Itaque si dicat nummum unum, aut denarium unum, aut placutam unam panis, recipitur verbum eius: si autem dicat: unum granum tritici, aut hordei, aut quidpiam simile, non recipitur verbum eius: sed exactor interrogetur, quanti sit creditor adversus illum; et si dicet, usque ad mille nummos; si neget ille, qui confessus est, quod deberet aliquid, non iam ipse iurat, quia innotuit dolus eius, eo quod confessus sit, quod ei aliquid deberet, et postea abscondit illud, et declaravit, quod licet aliquid esset, tamen nullius momenti videretur: superest igitur, ut exactor iuret, et solutionem accipiat.

II.

Cum fatetur: rapui a tali aliquid, et ubi interrogatur, quid? dicat animam eius, aut mentem eius, aut cor eius, haud ratum habetur verbum eius: et si dicat: habet aliquid penes me, uti ille, qui fatetur, habet aliquid creditum adversum me talis, existimatur.

III.

Cum fatetur: debeo facultates tali, quamvis in pecunia, aut auro, aut in animalium possessione, aut in vestimentis, aut in melle, aut unguento, aut vino illas declaret consistere, recipitur verbum eius; nam facultates non illa solum, quae ingulantur, vocantur: super fundos autem et hortos, et domos non cadit nomen facultatum. Nomen vero proventuum super omnia cadit. Et si dicat: facultates ingentes debeo tali, vel eiusdem sunt apud me; aliqui dicunt, quod in summa minore biscentum nummorum non recipitur verbum eius, si declaret eas.

IV.

Si dicat : debeo tali magis , quam ille debet tali , aut magis quam sit in manibus talis , recipitur verbum eius , et illi interrogabuntur.

V.

Et cum dicet : debeo tali nummos circiter ; si eos declarat esse duos , recipitur verbum eius . At si dicat : circiter duos nummos ; non recipitur verbum eius ; nisi declarat eos esse ampliore numero .

VI.

Cum dicet : sunt ei penes me mille , et nummi , unius nummi debitor habetur ; et de mille interrogetur , quid sint . Et ita si dicat : quinque , et decem nummi ; decem nummi rati habentur , et de quinque interrogetur . Contra vero si dicat , quindecim nummi ; non interrogatur tunc de quinque , quid sint : et de viginti , et quinque divisae sunt opiniones an quinque et decem similis sit locutio , ac decem et quinque ; et iuxta disquisitionem veram opinio prima vera est ; at iuxta morem sermonis , secunda .

VII.

Cum dicet : debeo illi nummum : ipse nummus minus quam sex quadrantes non reputatur , videlicet decem nummi septem sieli , et iuxta morem conversationis localis declaratur utrum probati sint an viles . Certe nummi per quadrantes , aut scemune (*quadrantis genus*) , aut obolos non explicantur : videlicet , si quis confiteatur : illi debitor sum decem nummorum : interrogatus dicat : debitor illi sum quadrantium , et quadrantes fabricavi nummos . Et cum dicet : illi debeo centum nummos in numero : centum nummos in statera debet sol-

vere , et non centum , qui non ponderant centum : et si quinquaginta numero , qui ponderent centum , solvat , nisi velit creditor , non recipit . Et si dicat : debeo ei ab uno usque ad decem , decem solvit , et non octo , quemadmodum aliqui inique iudicant , scilicet ambos fines non concludentes .

VIII.

Termini supellectilium . Et hic sunt quatuor typi .

Typus primus.

Cum dicet : est ei apud me oleum in cornu , aut farina in olla , aut butyrum in lagena , aut ensis in vagina , aut mel in amphora , aut vinum in torculari , aut asinus in stabulo , aut servus in cuius capite est linteo-lum , aut equus super cuius dorsum est ephippium ; cornu , aut olla , aut lagena , aut vagina , aut amphora , aut torcular , aut stabulum , aut linteo-lum , aut ephippium non debet tradere , quia materias solum , se debere confessus est . Et cum dicet : est ei apud me cornu , in quo est oleum , aut vagina , in qua est ensis , cornu , et vaginam solum debet : et ita alia .

Et cum dicet : est ei apud me annulus , et elaboret , incidatque , ut sigillum ex eo educat , non liberatur , sed etiam sigillum eius expetitur : et cum dicet : est ei penes me asina , quae fert pullum in ventre , etiam pullus domini est asinae . Contra si dicat : est ei apud me sigillum in annulo , aut pullus in ventre asinae : haec enim sigillum absque annulo , et pullus absque asina .

Typus secundus.

Cum dicet : sunt ei apud me mille nummi in hac pera , peram non debet : et si non fuerint in ea num-

mi, debet solvere mille nummos : et si fuerint in ea minus, quam mille, non debet supplere eos, sed id, quod est in ea, solvere debet : at si dicat : mille, quae in hac pera ; debet supplere, si minus sint.

Typus tertius.

Cum dicit : sunt tali in hoc servo meo mille nummi, interrogetur ab episcopo, qualiter ; et si dicat : illum appendisse in pretio eius mille ; iterum interrogetur : tu quantum appendisti ? et si dicat : mille, tunc ipse servus inter ambos erit, et dimidium pretii eius sive mille, sive plus, sive minus, debetur unicuique eorum. Et si dicat : deliquit in ipsum delictum servus meus, quantum mille valent ; mille debet solvere, aut servo privetur.

Typus quartus.

Cum dicit : sunt ei in his facultatibus, quae mecum sunt, aut in hereditate patris mei mille nummi, mille debet solvere illi, cuius in favorem confessus est. Et si dicat : sunt ei in facultatibus meis, aut ex hereditate patris mei mille, non debet solvere quidpiam, eo quod fieri possit, quod promittat ei donum, et potest non dare.

IX.

Cum dicit : est ei penes me nummus, unum solum nummum debet : et si nummum et nummum et nummum dicat ; aut nummum, et duos nummos, tres nummos debet.

Et si dicat : nummum, deinde nummum ; duos nummos debet.

Et si dicat : nummum infra nummum, aut supra nummum, aut infra eum nummum, aut supra eum nummum, unum solum nummum de-

bet : et si nummum cum nummo, aut eum ipso nummum, duos nummos debet.

Et si dicat : nummum sane, nummum debet.

Et si dicat : duos sane nummos, duos tantum debet.

Et si dicat : nummum sane denarium, nummum, et denarium debet.

Et eum confitetur die parasceves : sunt apud me tali mille nummi : et confiteatur rursus die sabbati : sunt apud me tali mille nummi ; mille tantum debet solvere.

Verum si secernat ambas causas amborum millium, tunc duo millia debet.

Et ita quamvis duo testes testificentur adversus eum, quod die sabbati confessus est mille pro tali : et duo testes alii testificentur adversus eum, quod die dominica rursus mille ipsi illi tali confessus est debere, mille solum debet, quamvis die dominica syriace confessus sit mille, et die alia lingua alia, puta armenice aut persice.

SECTIO III.

De non consensu verborum confessionis.

Directio.

Verba, quae non consentiunt, illa quae destrunt invicem, vocamus : et ipsa destructio aut totalis est, aut partialis. Et totalis quidem septem sunt modi.

Modus primus.

Cum fatetur : sunt contra me mille tali ex mercede fornicationis, nihil omnino debet ; eo quod sicut fornicatio illegitima est, merces quoque

eius magis est irregularis. Et si dicat : sunt tali mille, si vult Deus ; similiter nihil debet, eo quod similis sit illi, qui dicit : fortasse tali sunt contra me. Et si dicat : sunt tali contra me mille nummi, cum erit principium mensis ; aut cum erit initium mensis, sunt ei contra me mille ; si ostendat, quod spatium intermedium *prothesmia* sit, debet ; alias non. Et ita si dicat : sunt tali contra me mille ; si velit, non debet, eo quod promissioni simile est verbum eius.

Modus secundus.

Cum dicet : sunt tali contra me mille, sed non iure : aut sunt ei contra me mille, verum solvi ei : et deinde si possit ostendere, quod absque iure fuerint, aut quod iamdiu solverit ; tunc resumit ea mille, quae dederit.

Modus tertius.

Cum dicet : sunt tali supra me mille cum *prothesmia* ; aut sunt ei mille ex pretio aedis ; si tradet mihi aedem, tradam ei mille, recipitur verbum eius.

Modus quartus.

Si dicat : sunt tali contra me mille, et cum praeparat mille, ut det illi tali, dicat, quod depositum fuit apud me ; potest ille talis dicere, quod mille, quae dixisti mihi esse contra te, diversa sint a mille his depositi. Et si dicat : sunt contra me tali mille, et cum praeparat ipsa, dicat, quod depositum fuerit contra se, recipitur verbum eius, et non potest ille talis dicere : mille, quae confusus es mihi esse contra te, alia sunt a mille istis depositi.

Modus quintus.

Si dicat dominus aedis alicui : haec aedes tibi est, ut habites in ea : po-

test dominus aedis educere illum ex aede, quandocunque voluerit. Et ita si dicat : tibi data est, potest illum educere, cum vult : et donum, quod non tradidit, simile facere confessioni suae.

Modus sextus.

Cum dicet : pigneravi et tradidi, aut dedi et tradidi, deinde dicat quod solo sermone dixi quod tradiderim, cum actu non tradidissem, adversarius eius, si litiget, iuret, quod etiam actu tradiderit, et deinde ipsis fiet illa res, et rata habebitur. Et ita, quamvis testes adducat pro se, quod tradiderit, potest ille dicere : actu non tradidi, et adiuretur colligator eius. Et manifestum est, quod ille, qui non novit syriacum sermonem, et fateatur syriace, quod tradidi, potest dicere : nescivi, quid dixi, et actu non tradidi.

Modus septimus.

Dum dicet : hic annulus Abrahami est : deinde dicat : non, sed Isaac est ; si tradat illum Abrahamo, non est Isaaco eum ipso verbum : sed si Isaac, confirmaverit, annulum suum esse, eum accipiet de manibus Abrahami. Et ita si dicat : rapui annulum ab Abrahamo, sed Isaac est ; aut dicat : Isaac est, sed rapui eum ab Abrahamo, nihil debet Isaaco, sed Isaac ad Abrahamo illumumat.

Directio.

Destructionis autem partialis sunt hi modi tres.

Modus primus.

Cum dicet : sunt ei decem minus, novem : unum tantum debetur. Et cum dicet : sunt ei contra me decem, minus decem, non recipitur verbum eius, eo quod irrationale sit, sed decem debet solvere.

Modus secundus.

Cum dicit : sunt ei contra me mille nummi, minus uno minuto, uti illius, cuius pretium imminutum est uno minuto, recipitur verbum eius. At pretium minuti diminuti e mille nummis debet ponere. Et si mille aut amplius ponat pretium eius, etiam mille, quae imminuta non sint, debet solvere.

Modus tertius.

Cum dicit : haec aedes talis viri est, praeter unam domum e domibus eius; aut hic annulus talis viri est, praeter sigillum eius; aut hi boves decem talis viri sunt, praeter unum, recipitur verbum eius : et debet ostendere illum unum, qui non est illius talis : et si antequam ostendat eum, moriantur novem, et unus maneat, potest dicere : de hoc dixi, quod ipsius non erat, et recipitur verbum eius.

CAPUT XXI.

*De deposito.**In eo sunt sectiones tres.*

sectio I.

De elementis, et canonibus eius.

Directio.

Quatuor sunt elementa depositi : ponens ; receptor ; ipsum depositum ; dictio. Et illud quidem, quod ponitur, dicitur depositum : suscipiens debet invigilare custodiae, ponens autem ac susceptor, uti principalis et procurator debent esse ; nam susceptor procurator est, qui constituitur ad eustodiam depositi. Itaque ille, qui accepit depositum a puerulo, si pereat apud ipsum, solvit : nonnulli vero dicunt, quod si timet, ne perdat ip-

sum puer, et accipiat ipsum ab eo, et casu perierit, non solvit, eo quod instar illius sit, qui liberat ovem a lupo : et manifestum est, quod si perierit apud ipsum aliquid, non solvit. Et cum apud puerum parvum ponet aliquis depositum, et illud perdat puer ille, secundum aliquos, solvit puer ille, at secundum aliquos, non ; et secundum ratum est. Et cum apud servum perfectum statura ponet aliquis depositum, et is perdat ipsum, non potest ponens vendere servum, et solutionem proprii accipere, neque damnum inferre domino eius ; sed pretium depositi debitum manet infixum servo, ut si liberetur, solvat.

Dictio autem est illa, qua dicit ponens : eustodi has facultates, aut deposui eas apud te, aut posui, aut tradidi : et cum sumit depositum susceptor, iam exinde accepit ipsum, et si surgat, et relinquit ipsum, non accepit illud : et si ponens primum surgat, et relinquit ipsum ante susceptorem, non confirmatur depositum.

Directio.

Et canones depositi sunt hi. Cum forte ponens, aut susceptor energumenus fit, aut moritur, non amplius confirmatur depositum, sed cessat ; et potest susceptor, vel etiam debet, ipsum conservare : si tamen absque negligentia eius perit, non solvit : et quotiescumque petit ipsum ponens, debet concedere, ut illudumat.

sectio II.

De causis octo, quae obligant susceptorem ad solutionem.

Causa prima.

Ille, qui accepit depositum, non

potest ipse illud commendare apud alium absque causa necessaria; et si commendaverit, et perierit apud illum, debet ipse susceptor primus solvere ponenti pretium depositi. Si autem causa necessaria vocat, videlicet si in promptu ei sit iter, et velit domino suo reddere depositum, et si non possit, episcopo commendet, et si nequeat, alicui viro fideli, cum quidem unum ex his facit, non debet solvere, si pereat: et si neque apud aliquem fidelem possit ipsum deponere, apud hominem non fidelem deponat ipsum, aut relinquat, quomodo est; et non solvit, si pereat, propter necessitatem. Nonnulli vero dicunt, quod non possit ipsum commendare homini non fideli, neque ipsum relinquere, sed iter suum deserat, et sedeat ad eiusdem custodiam; aut in se suscipiat, quod si pereat, solvet, et deinde ipso relicto adgrediatur iter suum. Et manifestum est, quod si possit ipsum restituere domino ipsius, et omitat, et apud episcopum deponat illud, si pereat, solvit: et ita si possit episcopo commendare ipsum, et homini fideli ipsum commendet, si pereat, solvit.

Causa secunda.

Susceptor depositi cum vult iter adgredi, non potest sumere depositum secum in via: et si sumat secum, ac perit, debet solvere. At si causa necessaria vocet, ut sumat ipsum secum, videlicet incendium loci, in quo est, aut captivitas, potest ipsum sumere secum, cum fugit, et si pereat, non solvit. Et cum adest rursus hora obitus ipsius susceptoris, debet illud commendare episcopo, aut cuidam fideli, aut man-

det heredi suo, et quidem eum testibus. Quod si unum ex his non faciat, et moriatur de repente, neque dieat quidquam, si non inveniatur depositum illud inter facultates eius, ex facultatibus eius solutionem accipit ponens, postquam iuramentum ediderit. Et similiter si non fideli mandet, ut accipiat depositum, si pereat, facultates mortui solvunt. Et si fideli mandet, et non inveniatur depositum inter facultates mortui, non solvunt possessiones mortui, quamvis fieri possit, quod perierit depositum ante mortem eius. Et si mandet, quod est apud me minutum unum talis viri, et non designet ipsum minutum, et inveniatur apud minuta, verbum ponentis recipitur, quale sit minutum eius, dum iuret. Et cum non mandat quidquam ille qui moritur, et post mortem eius invenitur inter facultates eius locus signatus, in quo scriptum sit: depositum est talis viri: non debet, prout libuerit, accipere loculum ille, cuius nomen superscriptum est, eo quod fieri possit, quod ob aliquam causam scripserit ille, qui obiit, nomen alieni super facultates suas, aut postquam possedit eum, et suas factus est locus modo aliquo emptionis, et venditionis, neglexerit, neque deleverit nomen illius, cuius proprius ab antiquo fuit.

Causa tertia.

Et cum transfert susceptor depositum ab oppido suo in aliud oppidum, si perit, solvit: et si ab oppido alieno in proprium transferat illud, et in via perit, similiter solvit. Et si in oppido proprio perit, et oppidum proprium fuerit magis munitum, quam oppidum, in quo depositum fuit,

non solvit, quia bonum addidit: et si non fuerit magis munitum, quam illud, et instar illius fuerit, solvit. Et si e domo aliqua, quae in aede sua, in domum aliam similem, aut superiorem in eadem aede sua transferat ipsum, et pereat, solvit. Et si in domum inferiorem, aut illa minus munitam transferat ipsum, solvit. Potissimum si admonuit eum ponens: in hac domo eustodi illud, et ipse mutavit, si perit, solvit. Et dum e domo in aliam domum aequalem priori dum ea munitur transferat ipsum, si eadit domus secunda, et perit depositum, susceptor debetolvere. At si ob aliam causam perit, non solvit. Et ita cum admonet ponens, dicens: eustodi depositum in hac domo, et ne inducas in ipsam aliquem: si introduxerit, et pereat causa illius qui ingressus est, solvit; et si non causa illius, non solvit. Et ita ille, qui conducit animal, ut insideat, eum ligat ipsum in stabulo, et moritur, non solvit: at si stabulum cadat super ipsum, et moriatur, solvit. Et cum monet ponens, dicens: eustodi ipsum in hac domo, et ne transferas in aliam: si causa accadat necessaria, et transferat ipsum, ac pereat, solvit. Nonnulli vero dieunt, quod ob causam necessariam, puta captivitatē, debeat susceptor transferre ipsum, et hoc quamvis inessus fuerit, ne ipsum transferat; et si pereat, solvat, an non, dissident sententiae: et si e loco ad loculum alium transferat ipsum susceptor, et ambo loculi ponentis sint, si perit, non solvit. At non potestolvere signa et sigilla ponentis, si fuerit signatum, et sigillatum depositum. Et si susceptoris fuerint

loculi, uti de domibus eius, iudicium circa illos fit. Et causa necessaria, si manifesta sit cuilibet, recipitur verbum susceptoris: secus vero verbum ponentis recipitur, cum dieet, non fuisse necessitatem.

Causa quarta.

Negligentia. Cum ergo suscipit aliquis depositum animal, et negligit, nec illud pascit, neque potat, si pereat, solvit. Et si datum ei non fuerit, ubi ipsum reponat, aut pretium eius, episcopo significet, ut mutuum accipiat a domino animalis, et det, ut pascat ipsum. Et si non possit, ipse susceptor de proprio pascat ipsum, et compensetur a domino eius, cum opportunum fuerit. Et si neque sic fieri possit, neque episcopus adsit, potest vendere partem ipsius animalis, et nutrire ipsum, ne moriatur. Et susceptor si de illis est, qui non erubescat servire animalibus, non potest mandare ministro suo ut ipsum nutriet, aut potet; et si mandaverit, ac perierit, solvit. Et si elades, ac captivitas fuerit, et educat ipsum, ut potet, ac pereat, solvit. Oportet enim, ut ubi est ipsum illud, potet. Et stragula lanea, quae solent corrodi a tinea et carie, si neglexerit susceptor, et non extendat ea, fit fideiussor: et si cessat nocumentum tineae, cum induit ipsa, potest induere illa.

Causa quinta.

Cum induerit suppellectilem absque necessitate, et insederit super animal, solvit: et si acceperit nummos eomendatos sibi, ceu ad subveniendum suae indigentiae per eos, licet non subveniat, eum pereunt, solvit. Quamvis autem solvat tantummodo sigilla loculi, si pereat id, quod est in eo,

solvit. Et cum eduxerit rursus animal, ut insideat super ipsum, quamvis non insederit, si illud pereat, solvit. Et cum perdit partem depositi, pretium illius partis solum, quam perdidit, solvit, et non pretium totius, siquidem separabiles sint partes: si autem continuæ fuerint, veluti si quis amputet fragmentum e stragulo, aut aurem ex animali, si per errorem fecit, pretium rei, quam amputavit, solum solvit: at si scienter fecit, pretium totius straguli et totius animalis solvit.

Causa sexta.

Custodia sarcinarum ponentis. Itaque cum tradet arcam, et dicit: ne dormias super eam; si dormierit, et perierit ex ea quidquam, solvit; eo quod dormitione sua pellexit latronem ad furandum per aperitionem, si declinet; aut per aditum, qui est in medio eius, si non declinet. Et ita si cum tradidit nummos, dixit: liga eos in manica tua; ipse autem apprehendit eos manu sua, deinde direptionem passus est, non solvit quia custodia manus est fortior causa adversus direptionem. At si obdormiit, aut oblitus est, et depositum periit, solvit, quia ligatio in manica est magis cauta. Et si dum ligavit eos in manica sua, forinsecus fecit ligamen, solvit, quia id desiderabile est raptori: et si intrinsecus fecit ligamen, et soluta est coniunctio eius, ac periit, solvit, quia abscondit ipsum e conspectu oculorum suorum, cum intrinsecus alligavit illud.

Cum anulum tradit aliquis, et ipsum ponit susceptor in digito suo minimo, si perit, solvit, quia eo usus est quantum iuxta eius naturam fieri poterat. Et si in digito alio ponat ipsum,

non solvit, quia ceu ad custodiam, minime vero ceu ad ornamentum illo usus est. At si angustus fuerit ad reliquos digitos, tunc fieri potest, ut tanquam ad custodiam, et non tanquam ad ornatum posuerit ipsum in digito suo minimo.

Causa septima.

Est amissio. Et huic tres sunt typi.

Typus primus.

Si proicit depositum susceptor in locum non cautum, solvit, cum perit. Et ita si dat signa latroni, ut ferretur ipsum. Et similiter si notum fecerit oppressori alicui, ut opprimat dominum depositi, quo accipiat, et det. Contra ille, qui non accepit depositum, si indicaverit oppressori, ut opprimat aliquem, non solvit, sed solum a Deo (cuius gratiae laus) damnatur.

Typus secundus.

Cum tradet mulier marito suo torquem, ut tradat eum ad conflandum, ipse autem tradens obliviscatur, cuiusnam tradiderit, si non adhibuit testes, cum tradidit eum ad conflandum, solvit: et si testes adhibuit, non solvit: et hoc quamvis testes quoque obliti fuerint, cuiusnam tradiderit.

Typus tertius.

Cum necessitate adigitur aliquis ab oppressore, ut tradat ei depositum, quod est apud se, si possit non tradere abscondendo ipsum, et non abscondit sed tradit, solvit: et si non possit, non solvit. Et si dum abscondit, adiuret eum oppressor, quod apud ipsum nihil omnino sit: aliqui dicunt, quod iuret, et non tradat: et ius expiationis iuramenti sui falsi supra dominum depositi sit: at id ratum non est.

Causa octava.

Cum negat susceptor, et dicit: nihil est apud me: si dominus depositi ille sit, qui interrogat eum, et testes adducat, quod deposuit, solvit susceptor; etiamsi perierit depositum ob eam causam ob quam non solvisset, etiamsi non negasset. Et si non sit dominus ille, qui interrogat, et negavit, non solvit. Si perierit, non petit ponens, sed interrogat solum, dicens: o pater mi, est mihi depositum apud te, an non? ipse autem nihil respondens, sed taceat; aliqui dicunt, quod non; et hoc probatum est, eo quod fieri possit, quod oblitus fuerit, et recogitare, dum silebat. Et cum negat susceptor, si ponens non habeat testes, iuret susceptor, ut eximatur. Si autem adfuerint testes, et dicat: fuerat apud me, sed restitui ipsum tibi: si non habeat testes, quod restituerit, ponens iuret, quod non restituerit, et solum accipiat proprium. Et si dixerit susceptor ponenti: nihil habes apud me, neque unquam tradidisti mihi; si confirmat ponens, quod tradiderit, dicat susceptor: tradidisti, sed perierit, non recipitur verbum eius, ne si iuraverit quidem, sed solvit. At si solum dicat: non est tibi apud me, et non addat, quod commendasti, si dicat, illud perierit, adiuretur.

SECTIO III.

De restitutione depositi.

Directio.

Cum fuerit custoditum depositum, ac petit illud ponens, debet susceptor ipsum restituere: et si non fuerit causa necessaria, quae impediatur eum, et

non restituatur, solvit, cum perit. At cum nocte petat ipsum, et non possit surgere, ac dare, non solvit, si percat. Si autem in balneo fuerit, aut menses accumbat, et non festinet surgere ac restituere, solvit, cum perit. Et ita si procuratorem constituat ponens, et dicat: huic trade, debet tradere: et si non tradiderit, et percat, solvit. Et si cum petierit ipsum, dicat, quod perierit, admittitur sermo eius, cum iurat, si ex causa occulta dicat, quod perierit: at si ex causa manifesta, puta incendio, aut captivitate, ne adiuretur, sed confirmet incendium, aut captivitatem, quia potest ipse, cum permittit ponens depositi, hoc deponere apud alium, cum vult proficisci, et deponere. Deinde dicat susceptor secundus, quod perierit. Si autem scienter et nominatim dixit ponens primus susceptor, quod apud talem deposuerit, debet ponens credere verbo eius, et iuramento eiusdem: et si indefinite dixit: quod deposuit apud quemdam, et non nominavit hominem, non debet credere verbo eius, et iuramento eius: sed susceptor primus debet credere ei, et restituere ponenti domino depositi, id est solvere ei.

Directio.

Cum fuerit depositum apud aliquem, et accedant duo homines, et dicant singuli: ego deposui ipsum apud te, et meum est: ipse vero dicat: nescio, quisnam ex vobis duobus sit: si confiteantur, quod nesciat, non manet eis cum ipso verbum; sed ipsum depositum apud eum maneat, donec comprobent illi iudicium suum invicem. Et si non confiteantur, quod nesciat, iuret ambo unus iuramen-

tum, quod nesciat, et liberabitur : et si non iuret, quisque illorum duorum, iuret quod proprium sit : et tunc susceptor debet damnum pati iuxta pretium depositi. Et sit unicuique illorum duorum, dimidium depositi, et dimidium pretii.

CAPUT XXII.

De datione usus.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis, et canonibus eius.

Directio.

Usumfructum dicimus illum, cum quis dat socio suo rem aliquam, ut ea utatur, et lucretur, et deinde illam ei restituat. Elementa autem eius quatuor sunt. Dans : accipiens : ipsa res : dictio.

Elementum primum.

Dans debet habere dominium super usu rei, quam dat, et non debet esse prohibitus ab administratione ob minorem aetatem, aut quia energumenus, aut ob servitutem, aut quia deceptor.

Elementum secundum.

Accipiens : qui dignus debet esse administratione honorum, quae ipsi creduntur : et cum accipit, non potest ipse quoque alteri dare, eo quod illi, qui ad convivium invitatur, similis sit, qui non potest alium invitare.

Elementum tertium.

Res, quae datur ad usum ex iis, quae utiles sunt custodienti, debet esse, uti animal, super quod insidetur, aut tunica, quam induit aliquis : et propter hoc pulmenta varia, aut

placentas dari ad usumfructum, ratum non est. Et ipse ususfructus legitimus esse debet, et propter hoc ratum non est, ut quis det filiam suam, aut ancillam suam ad usumfructum communicationis cum pacto, ut resumat eam.

Elementum quartum.

Dictio est seu si dicat dans : dedi, ut usufruaris : aut : accipe, utere, frue. Et si dicat : do tibi asinum meum, ut usufruaris, sicuti dabis mihi tu equum tuum, quo usufruar, non est ratum ususfructus : neque fideiubet aliquis ex eis socio suo quidpiam, si pereat apud ipsum res, quam accepit. Et cum dicat aliquis alteri : lava mihi hoc linteam, tamquam ille, qui petit sibi ipsi usum loturae : et eum lavat, si ex iis fuerit, qui exercent cum mercede, debetur ei merces.

SECTIO II.

De canonibus ususfructus.

Directio.

Canones autem eius tres sunt : fideiussio : datio potestatis ad usum : convenientia redditus.

Canon primus.

Omnis quidem, qui petit rem aliquam, ut lucretur per usum eius, et deinde restituat eam, si perit res illa apud eum, fideiubendo fideiubet pro ea, et pretium eius solvit domino eius. Pretium autem, quod est in die, qua perit, debet solvere, minime vero pretium eius in die, qua accepit eam. Et ille, qui rem conduxit, potest eam dare ad usumfructum : et si apud illum, qui accepit eam, pereat : aliqui dicunt, quod acceptor non solvat quidquam, quia neque ille, qui eam de-

dit ipsi, solvit domino eius, eo quod conduxit: et ille, qui accipit donum usus a raptu (*raptore*) si perdit, solvit. Et ille, qui ipse sponte insidere facit hominem super animal suum, si pereat, non solvit ille, qui insedit, quia haudquaquam petit ipse, ut insideret: petitio siquidem debet praecedere dationem usus, et deinde confirmatur fideiussio; et dominus animalis, cum insederit post eum alius, ac moritur animal, si antea petierit ille, qui insedit post ipsum, dimidium pretium eius solvit; secus minime: et ille, qui ponit depositi more indumentum apud aliquem, et dicit ei: si volueris, indue ipsum: si dum induit, pereat, solvit.

Canon secundus.

Usus notus debet esse, et determinatus, ad quem scilicet datur potestas; nam ille, qui dat terram suam ad usum, et dicit: semina in ea triticum, potest accipiens seminare triticum, et potest seminare aliud a tritico, verum aliquid, quod minus, quam tritici noccat terrae, non autem potest seminare, quod amplius, quam triticum, noccat. Si autem usum non nominaverit, sed dixerit: utere ea; potest accipiens, prout voluerit, seminare, aut plantare, aut aedificare.

Canon tertius.

Ille, qui dat rem ad usumfructum, quoties voluerit, poterit resumere illam. Qui dat terram in sepulturam, non potest perfodere sepulchrum: et ille, qui dat parietem suum, ut ponat vicinus eius pontem suum super illum, quamdiu non ruit tectum vicini sui, non potest tollere pontem: et ille, qui dat terram suam ad usum

aedificii, aut plantationis, potest recipere terram suam, sed non potest destruere, aut eradicare aedificium, aut plantationem, quae sua licentia steterunt, sed unum ex tribus seligat sibi, aut relinquat aedificium, et plantationem, et accipiat mercedem terrae suae: aut solvat pretium eorum, et ea sibi acquirat: aut destruat, et eradicet, et solvat damnum eius, qui aedificavit, et plantavit. Et ipsa electio domini terrae voluntati relinquitur. Ille, qui dat terram suam ad usum aedificii, aut plantationis, etiam viam ingressus dando dat, et hoc quavis non nominet: et eum paciscitur dans, quod uno tantum anno do tibi terram meam, ut ea utaris, ut volueris, plantas, aut aedifices, et post annum destruas et eradices, ita ut mihi damnum non inferas, ratum est pactum. Et ille, qui dat terram suam ad usum seminationis, potest dicere: dedi, et nunc non amplius do; verum non potest eradicare semen ante tempus messis, sed relinquat illud cum mercede. Et accipiens cum destruit aedificium suum, aut eradicat plantam suam, debet complanare terram, eamque tradere, uti accepit. Et aliqui dicunt, quod non debet. Et si innudatio deferat ossiculum fructuum ex terra aliena, idque in solo condatur, atque germinet, fiatque arbor, potest dominus soli eradicare arborem, quin damnificet dominum ossiculi. Et ita ille, in cuius terra plantat alius plantam, aut aedificat aedificium absque eius iussu, potest eradicare, et destruere, quin damnificet: et cum iussu vicini sui educit aliquis domicilia occulta extra parietem in aërem, non possunt alii destruere illa; alioquin

damnum patiuntur pretū eorum favore domini ipsorum.

SECTIO III.

*Quomodo decidatur controversia inter duas partes *.*

Directio.

Tres sunt typi decisionis controversiae in usufructu.

Typus primus.

Siquando dicat ille, qui insidet super animal domino eius, quod per modum usufructus sedere me fecisti; dominus autem eius dicat: minime, sed locando locavi tibi; dominum animalis adiuramus, quod non ad usufructum tradidit ei ipsum, eo quod animal ut plurimum ad usufructum datur, quo super ipsum insideatur: et non ita terra seminatur.

Typus secundus.

Cum dicet dominus animalis: rapuisti ipsum a me: ipse autem dicat: mercede conduxī ipsum a te; cum, qui sedet, adiuramus, quod non rapuerit, eo quod destructio opinionis de raptu, magis decet, quam confirmatio eius.

Typus tertius.

Cum dicet ille, qui sedet: locasti mihi, veluti qui non fideiubeat, si perit; si pergat eo uti ad commoditatem suam, et non possit dominus eius sumere ipsum ab eo, quale est; et dicat dominus eius, quod non; sed ad usufructum sedere te feci: dominum eius adiuramus, eique tradimus animal ipsius.

CAPUT XXIII.

De donatione.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Tria sunt elementa donationis: dictio: donatio: traditio.

Elementum primum.

Cum dat donator, debet dicere: dedi: et respondeat accipiens: accipi: et tunc confirmatur donatio. Verum in muneribus quamvis non dicat accipiens; accipi; confirmatur donatio, cum actu recipit: debet autem in schemate susceptionis gratiae recipere ille, qui recipit, quamvis ore non proferat. Et cum dicat aliquis: donavi tibi hanc aedem, ut inhabites in ea, quamdiu vixeris; et post mortem tuam sit heredibus tuis, firma est donatio. Et si dicat: donavi tibi, ut inhabites in ea, quamdiu vixeris, et non commemoret nomen mortis eius pro illius heredibus, aliqui dicunt, firmam non esse. Et si dicat: dedi, ut inhabites in ea, quamdiu vixeris, et post mortem tuam redeat ad me, et heredes meos; aliqui dicunt, quod firma sit, et aliqui dicunt, quod non. Et si dicat: donavi, ut inhabites in ea, quamdiu vixeris talis, rata non est. Et si dicat: donavi tibi aedem hanc, ut sit tibi, et heredibus tuis, si ego ante te moriar; et si tu ante me moriaris, redeat ad me denuo, ratum est pactum.

(*) Sic corrige in indice p. 127. col. 2. cap. 22. sect. 3.

Elementum secundum.

Quidquid potest esse venale, potest dono dari, et propterea pignus non datur; neque debitum, quod est contra aliquem, datur.

Elementum tertium.

Donatio post acceptationem confirmatur. Siquis non accipit, licet ei datum fuerit, non confirmatur ei dominium supra illud, quod ei datum fuit. Et ille quidem, cui datur aliquid, non potest absque licentia datoris ipsum accipere; et si acceperit, non fit proprium eius. Et si dans moriatur, antequam accipiat ille, cui datur, cessat donatio, et non prodest acceptatio eius post mortem datoris.

SECTIO II.

De possibilitate restitutionis.

Directio.

Donatio est actus, qui iustificat actorem suum. Date siquidem, et dabitur vobis, inquit in suis adorandis evangeliiis Dominus noster: et magis decet, ut egenis demus, et illis, qui non possunt retribuere.

Et cum filiis suis dat aliquis, dona aequaliter debet iis dare, quamvis filii et filiae simul sint. Dator donationis, dum actu dat, ipsamque actu recipit accipiens, amplius non poterit eam sumere, nisi filius fuerit is, qui accipit; et pater, aut mater, aut avia, ille, qui dat. Ergo pater cum donat aliquid nato suo, potest denuo resumere illud ab eo. Si autem alieno dederit homo aliquid, quod ille actu recipiat, non poterit amplius resumere ipsum ab eo. Et alii contra dicunt, at ratum non est. Et cum aliquis donat nato suo rem ali-

quam, si natus idem illam vendat, aut perdat, non poterit amplius ab eo resumere pretium illius; et si desit ex ea aliquid, sicut ipsa est, sumat rem, neque exigit pretium eius, quod diminutum est. Et si creverit, incrementum eius sit, cui datum est, et ipsum illud, quod dedit, solum accipit.

CAPUT XXIV.

De legato.

In eo sunt sectiones quatuor.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Legatum hanc donationem emolumentorum rerum sine ipsis rebus per modum elemosynae (*iuris*) dicimus. Et per hoc discretum est a donatione: et in legato rursus licet res non dentur, attamen neque accipiuntur ullatenus denuo: in legato item per modum elemosynae (*iuris*) dantur utilitates rei, et non per modum liberalitatis, et susceptionis gratiae, et per haec discernitur legatum ab usufructu. Legati vero sunt quatuor elementa: legatum: ille, cui datur: dictiones: pactum.

Elementum primum.

Quod legatur subiectum dispensationi, et certum, et utile permanens in sui ipsius conservatione debet esse: itaque terrae, et mobilia, ac animalia, et individuum, ac dividuum; omnia haec legari possunt, quia subiecta sunt dispensationi. Aliqui animalia legari non concedunt, eo quod non semper utilia sint: et fructus arborum, et tonsiones ovium, atque lac

legantur, eo quod utilia sint; et ita indumenta, ut vestiantur, et species aliae ornamentorum, quo ornentur utriusque sexus pupilli in diebus festis. Unam ex duabus suis aedibus indiscriminatim non potest homo legare.

Elementum secundum.

Legatarius aut universalis est, uti habitatores alicuius oppidi, aut ex peregrinis, iustis tamen et a scelere alienis; nam legatum utile latronibus, et furibus, non est ratum. Et si persona specialis fuerit, haec ipsa quoque digna beneficio debet esse: et sibi ipsi nemo potest legare: sed si pauperibus legaverit, et ipse pauper effectus fuerit, tunc fas est illi, ut iuvetur tantquam unus e pauperibus. Et si paciscatur, ut ipse quamdiu in vivis fuerit, administret legatum, ratum non est.

Elementum tertium.

Ille, qui legat, debet dicere: legavi aedem meam, aut vineam meam, aut rem aliam ecclesiae, aut ponti, aut pauperibus, aut filio meo, aut fratribus meis. Et patet, quod acceptatio non deducitur in pactum in legato, eo quod etiam illis, qui non sentiunt, legat aliquis. Aut dicat: adiudicavi emolumenta vineae meae talis, adiudicavi filio meo per modum legati perpetui, non vendibilis, neque donabilis.

Elementum quartum.

Pacti quatuor sunt definitiones: perpetuitas: praesentia: consecutio: distinctio.

Definitio prima.

Ille, qui legat filiis suis, debet ostendere, quis futurus sit post filios suos, ut perpetuum sit legatum: debet ergo testes inducere, quod le-

gavi natis meis, et natis natorum meorum: et cum natus, vel natus nati non remanebit mihi ullatenus, pauperibus, aut magistris, aut sacerdotibus, aut monasterio, aut ecclesiae tali sit legatum. Et si nihil horum dicat, episcopus pro tempore potest illud administrare modo utili communitati fidelium. Si autem dixerit: legavi ad annum, aut decem, aut centum, non est ratum legatum.

Definitio secunda.

Cum dicet: legavi filiis, qui adhuc nascituri sunt mihi, ratum non est legatum: neque si dixerit: legavi, sed post mensem, aut annum.

Definitio tertia.

Cum dicet: legavi, sed ut irritum legatum, quando mihi libererit, non est ratum legatum. Et si dixerit: legavi cum pacto, ut mutem iura mea illis, quibus lego, ratum non est. Et si dicat: legavi, sed cum pacto, ut legatum frustra sit, non est ratum.

Definitio quarta.

Ille, qui legat, debet discernere speciem legati, neque indefinite legare: cum ergo legat duabus personis, post mortem eorum pauperibus sit. Nonnulli vero dicunt, quod illi alteri erit, donec moriatur, et post mortem etiam huius, tunc sit pauperibus: et id probatum est.

SECTIO II.

De ratione vocabulorum, quae in legatis adhibentur.

Modus primus.

Cum dicet: legavi natis meis, et natis natorum meorum, aequaliter omnibus distribuuntur emolumenta. Si addat, et dicat: generationi post

generationem, tunc nati natorum nihil accipiunt, quamdiu nati subsistunt.

Modus secundus.

Cum dicat: legavi natis meis, et post eos pauperibus, liquet, quod nati natorum nihil accipiant post mortem patrum suorum, sed pauperibus erit legatum. Et si dicat: natis natorum meorum, etiam natis filiarum, cum natis meis filii filiorum coaequantur. Et si dicat: natis natorum, qui ex me proveniunt, non accipiunt nati filiarum cum natis filiorum.

Modus tertius.

Cum dicat: filiis meis, aut filiabus meis: filii rebelles, et filiae rebelles nihil accipient, si alienaverit eos in vita sua.

Modus quartus.

Si dicat: legavi tribui meae: aliqui dicunt, quod si syrus sit, omnibus syris legaverit: et ita si armenus sit, aut ex gente qualibet. Alii vero dicunt, quod syris gentilibus suis, aut sui pagi hominibus tantum legavit: et illud ratum est, quod tribus viri cognatio eius est, idest familia ipsius consanguineorum.

Modus quintus.

Cum dicat: legavi filiis Aaron, utique etiam filii filiaeque participant de legato, eo quod fratres quoque, et sorores nomine fratrum vocantur simul.

SECTIO III.

De canonibus legatum respicientibus.

Canon primus.

Ille, qui legat vineam suam, aut aedem suam, non remanet ei amplius erga legatum dominium; sed le-

gatus ipse administret, et lucretur emolumenta eius: et si ecclesiae, aut ponti, aut monasterio, aut diversorio, aut xenodochio leget, procurator eorum administret; et ubi non fuerit procurator, quemadmodum si pauperibus leget communiter, ipsemet administret.

Canon secundus.

Legatarius reddituum, fructuum, lactis, et lanae, potestatem habet vendendi, et lucrandi ex pretio. Super natos animalium, quae legantur, potestatem non habet vendendi, sed nati quoque eorum, uti et ipsa legata sunt invendibiles.

Canon tertius.

Quod ad dispensationem legati attinet, siquidem legans nominet aliquem specialem, ut ipse dispenset, potestas est ei, et recipitur verbum eius, et hoc quamvis mercedem determinatam constituat illi dispensatori. Et si non nominaverit, legatarius dispenset, si privatus fuerit; et si publicus sit, v. gr. monasterium, ecclesia etc., episcopus constituat procuratorem, qui dispenset.

Canon quartus.

Legatarius si expensis indigeat, ex emolumentis capiat sibi expensas; et si cessent emolumenta, puta si servus legatus senuerit, aut asinus legatus fuerit, debet nutrire illos: si autem aedificia sint legata, et diruta fuerint, non compellitur legatarius ad illa aedificanda; sed ille, qui vult emolumentum capere, aedificet.

Canon quintus.

Cum perit aliquid e facultatibus legati, ille, qui perdit, solvat pretium: et eodem pretio ematur simi-

le illi, quod perit, et redintegretur legatum. Et si ex se ipso perit, neque maneat ex eo pars utilis, uti servus, qui moritur, cessat legatum: et si manet, v. gr. arbor, quae aruit, lignum eius vendatur, et eo ematur arbor alia, ac legetur. Et si bonum non fuerit aliquid, v. gr. servus qui moritur, et si aedes sit legata quae proxime sit ruitura, et cuius emolumentum cesset, vendatur, et pro ea ematur aedes alia quae sit loco legati. Aliqui vero dicunt, quod nullatenus vendatur, quamvis cesset emolumentum eius, quia legatum est. Et cum ecclesiae alicui scribuntur legata, et ea diruatur, aut diripiatur ab alienigenis, aliqui dicunt, quod debeant conservari facultates legatorum eius in perpetuum, eo quod sperabilis sit illius restitutio fidelibus, uti Hierusalem, quam scilicet hodie alienigenae detinent. Nonnulli vero dicunt, quod conservari non debeant, sed in usum reliquarum ecclesiarum fidelium expendi, quia omnes ecclesiae Dei sunt.

Canon sextus.

Cum locat procurator cauponam legatam, etsi incrementum mercedis offeratur, postquam locavit, non potest irritare locationem primam: et illud firmum est, quod cum locaverit ad unum annum, non irritet: et si ad annos consequentes, et adsit incrementum, debet irritare.

Canon septimus.

Siquando illius, qui legat aut assignat, perit instrumentum, omnibus legatariis eius aequaliter dividimus singillatim: non tamen mulieri aequae ac viro, neque parvulo ut adulto.

SECTIO IV.

De eleemosynis.

Directio.

Quia interdum fideles legant praedia, aut hortos, aut vineas, aut domos, aut cauponas, aut lapides molarios, et dicunt: emolumenta eorum egenis distribuantur in modum eleemosynae: haec necesse est, ut et typos pauperum exquiramus, qui sunt sex.

Typus primus

Miser est ille, qui nihil omnino possidet, neque potest arare (*opus exercere*) propter infirmitatem, aut quia non est assuetus: si enim merari solum potest, sors detur ei aliqua, cuius emolumento possit vivere, et ipsa sors constituatur ei in debitum. Si tamen patrem habeat possessorem, nihil detur ei, sed pater eius sustentet ipsum: et ita mulier, quae habeat virum possessorem.

Typus secundus.

Egeni et pauperes illi sunt, qui possident minus, quam ad sustentationem ipsorum opus est, aut quorum merces laboris minor est expensis eorum necessariis. Ex his ei quidem, qui potest laborare ob subveniendum indigentiae suae, et id negligit sine causa impediens, nihil detur.

Typus tertius.

Clerici, et omnes illi qui ecclesiae inserviunt, cancellarius, et ostiarius; isti, licet egeni sint, tamen ex redditu ecclesiae debent sustentari, et non ex facultatibus eleemosynae ad dictis.

Typus quartus.

Servi, et ancillae cum voluerint

se ipsos in libertatem vindicare, detur eis pretium animarum ipsorum, ut liberentur. Et illud ratum est: si in manibus alienigenarum fuerint, detur pretium eorum, minime vero si fuerint in manibus fidelium. Et cum datur alicui servo pretium ipsius, cum dominus eius liberat eum, si custodiatur penes ipsum pretium eius, accipiat, et in manibus domini servi debet dari pretium, sed iussu servi.

Typus quintus.

Debitor itaque, cum debitum inhaeret ei, et non est *prothesmiae* beneficio praeditum, et quidem ex causa iusta contractum, scilicet non ex causa gulas, aut lasciviae, ac fuerit iudigus debitor, aut fideiusserit pro alio, et uterque fuerit indigus, tunc solvatur debitum ex bonis eleemosynarum.

Typus sextus.

Peregrino, cui nihil fuerit in peregrinatione, licet habeat in patria sua, detur sustentatio tempore suae peregrinationis.

Directio.

Eleemosynae autem, quas homo manu sua dat, misericordia motus, magis prosunt, quam illae, quae post mortem eius dantur, quamvis ipse antea iusserit. Et ex his illae, quae secretae sunt, magis commendantur apud Deum, quam illae, quae manifestae sunt, uti et ipse Dominus dixit: tu autem cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua, quod facit dextera tua; et pater tuus, qui videt in abscondito, ipse retribuet tibi in manifesto. Dona tamen, quae fideles patribus et clericis decernunt, non sunt ex genere eleemosynarum, sed ex genere iurium. Et ille, qui

eleemosynam dat, debet primum succurrere indigentiae proximorum suorum, et deinde alienorum, ut dixit apostolus beatus: si quis autem suorum eorum non habet etc.

In diebus autem sollemnibus, et sancti ieiunū debent magis fieri eleemosynae: et ille, qui egenus non est, et implicatus saecularibus negotiis, et uxorem habet, ac natos, ex eo, quod superest sustentationi domesticorum suorum, debet eleemosynam dare: nam praeceptum dominicum: vende possessionem tuam, et da pauperibus, non omni homini, sed solum perfectis datum est: si volueris equidem perfectus esse etc.

CAPUT XXV.

De censu (vel potius analogia.)

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Analogia est convenientia emptoris erga socium si voluerit emere. Et analogiae quidem tria sunt elementa: venale: et accipiens: et ille a quo accipitur.

Elementum primum.

Non omne venale analogiae naturam sequitur, sed immobilia solum, eo quod animalia, et indumenta analogiae non sint materia. Porro manifestum est, quod parietes, et arbores sint immobiles; fructus vero, qui in arboribus, sint mobiles. Sed neque omnia immobilia analogiae materia sunt, sed ea solum, quae patiuntur divisionem. Quia vero si balneum, lapis molarius, et puteus dividantur in duo,

amplius non manent balneum, aut lapis molaris, aut putcus; ea indivisibilia sunt; et propterea non pertinent ad analogiam, quum agitur de iis vendendis, eo quod emptor exterius non cogit in eis socium, ut dividat ea; et causa convenientiae emptionis erga socium aliud non est, nisi haec, ut non compellatur ad dividendum.

Et in domo parva, cum decima pars eius fuerit alicui, non potest dominus decimae compellere dominum novem reliquarum partium, ut dividat: nam non remanet ei emolumentum in decima sua, cum dividitur: et propterea ipsa est eius, qui vult vendere decimam suam, et non est materia analogiae, eo quod indivisibilis sit eius pars. Dominus autem novem partium potest compellere dominum decimae, ut dividat: et propterea cum vendit novem partes suas, potest dominus decimae eas recipere cum analogia, et non permittere alieno, ut emat. Et domus superior, cum duorum dominorum fuerit, et unus eorum vendat partem suam; si pavimentum domus superioris, hoc est lacunar domus inferioris ipsorum sit, potest socius eius partem suam accipere cum analogia: secus vero minime, quia non est eis locus immobilis. Et aliqui dixerunt, quod licet ipsorum sit lacunar, non est alicui eorum analogia, eo quod lacunar non sit mobile.

Elementum secundum.

Acceptio autem analogiam extra sortem solum iustificat: illi vero, cui non est sors in aede, licet vicinus sit, non est analogia. Aliqui porro analogiam adiudicant etiam vicino, cuius paries adhaeret parieti aedis vernalis,

licet sortem non possideat in ipsa aede, quae venditur. Ille, cui sors est in via, si non sit eidem sors in aede, analogia non est. Si autem ipsa via venditur, et est caeca, seu cui non sit exitus ex latere alio, si non recipiat divisionem, idest non manserit utilis ad gressum post divisionem, non habet analogiam; at si secus, habet.

Elementum tertium.

Ab illo, qui vendit, accipitur veniale cum analogia; nam si cui datur donum gratis sors ex aede, non potest dominus sortis alterius accipere cum analogia partem illam, quae illi data est. Et aliqui dicunt, quod accipit eam, et pretium solvit illi, cui data est: at ratum id non est.

Et cum silet analogicus, dum vendit socius eius partem ipsius ex aede, et non petit analogiam, siquidem denuo restituat ille emptor partem, quam emit, venditori ob aliquam causam, non potest analogicus illam accipere, quia ad dominum eius priorem redit. Et eum vendit socius eius partem suam cum pacto electionis, non potest analogicus quidpiam accipere, donec confirmetur venditio, et deinde accipit. Servus, cui concessum est negotiari, potest accipere analogiam: et si deserit, potest dominus eius non derelinquere: et si dominus eius dimiserit, non potest ipse non dimittere. Ins analogiae cum infanti fuerit, potest pater eius illud accipere, si in acceptione sit utilitas; et si non accipit, potest infans, cum adolescit, accipere.

Cum fuerit aedes, quae biscentum valeat, duobus fratribus, et aegrotet unus ex eis, ac velit vendere partem suam alicui amico suo quinquaginta,

si dixerit frater ipsius : mihi convenit cum analogia , dimidium sortis fratris sui solum potest accipere quinquaginta , idest quartam partem totius aedis. Et tunc frater eius aegrotus , si velit , dono det quartam aliam partem illi amico suo. Et ille , qui primum emit dimidium aedis , potest impedire illum , qui postea vult emergere dimidium aliud , et ipse accipiat eam cum analogia , et tota ipsius fiat.

SECTIO II.

De qualitate acceptionis analogicae et canonibus eius.

Directio.

Analogicus quidem , cum appendit pretium instar emptoris extranei , et tradit venditor ei rem venalem , tunc confirmatur dominium : et si consensus solum fuerit inter venditorem , et analogicum sine traditione pretii , et rei venalis , non firmatur dominium analogico ullatenus.

Et solutionis pretii novem sunt typi.

Typus primus.

Analogicus vero pretio , quo emit emptor , debet recipere rem venalem. Et si servus fuerit , aut equus id , quod datur , pretium pro valore servi , aut equi appendat.

Typus secundus.

Cum emit emptor extraneus partem ex aede mille usque ad annum , scilicet ad experimentum , si velit analogicus solvere mille statim , ei traditur aedes , alias relinquat eam usque ad annum. Et cum solvit mille , accipiat eam , et non licet ei compellere venditorem , et dicere : quemadmodum emptori extraneo tradebas aedem

ad experimentum , etiam mihi trade : quia fieri potest , quod non credat ei de solutione pretii , quemadmodum extraneo.

Typus tertius.

Cum emit aliquis partem aedis , et gladium mille , potest analogicus aedem pretio suo accipere , et gladium relinquere cum reliquo pretio , scilicet non debet etiam gladium cum parte aedis accipere mille.

Et cum emit aliquis partem aedis , deinde ruat aedes , quando id innoscit , analogicus , si velit , prout est diruta , cum toto pretio suo , uti etiam emptor extraneus , accipiat eam , alias relinquat. Et non potest detrabere e pretio eius , quia ruit illa , et ita venditori damnum inferre.

Typus quartus.

Cum vendit aliquis partem aedis alieno mille , deinde dimittit ei centum ; siquidem ante confirmationem emptionis dimittit ei centum , potest analogicus partem illam aedis accipere nongentis. Verum si post confirmationem emptionis venditor remisit emptori extraneo centum , non potest analogicus illam accipere , nisi mille , quia non cogitur venditor , ut ei etiam beneficium impertiatur , quamvis erga extraneum id faciat propter aliquam causam.

Typus quintus.

Cum emit emptor extraneus partem vineae pleno pugillo nummis , quorum nota non sit quantitas ; aliqui dicunt , quod cesset tunc analogia ; quid enim analogicus accipit , cum pretium notum non sit , ut simile appendat ? Et illud ratum , quod si nondum commixti sunt illi nummi non noti cum reliquis nummis venditoris ,

exquiratur eorum quantitas, ut illos appendat analogicus: at si commixti sunt, potest adiurare tam emptorem, quam venditorem, quod ignorent quantitatem eorum: et si iurant, cessat analogia, et dominatur emptor extraneus.

Typus sextus.

Analogicus in manus emptoris extranei tradere debet pretium, emptor autem extraneus in manus venditoris: aliqui vero dicunt, quod non: sed quod analogicus in manus venditoris debeat tradere pretium, et venditor restituere emptori extraneo id, quod accepit ab eo: et si pretium, quod tradit analogicus non proprium, sed aliorum fuerit, et accipiat e manibus venditoris, non cessat analogia eius, sed cogitur tempore suo ad parandum pretium e proprio; et si non paraverit, tum cessat eius analogia. Et eum accipit analogicus partem aedis cum analogia, et aedificat in ea aedificium, ubi innoverit dominus alius partis aedis, quam emit, et accipiat eam de manibus eius, potest dominus ille diruere aedificia analogici: et analogicus potest ab eo repetere solutionem damni, quod passus est. At illud aequum, quod dominus, qui innovit, solvat analogico pretium aedificii ipsius, et accipiat partem aedis cum aedificio, quod innovatum est in ea.

Typus septimus.

Cum emit emptor extraneus partem aedis, et vineam, et aedificat, ac plantat, deinde compareat analogicus, non poterit destruere aedificia, et eradicare plantas emptoris extranei, sed accipiet ea ab ipso pretio convenienti; aut destruat, et eradicet, et solvat damnum emptori extraneo; aut relin-

quat ea emptori extraneo, et accipiat ab eo mercedem praedii. Et si semen est seminatum, relinquat illud absque mercede, quia notum est tempus perfectionis seminis, contra ac fit in aedificio, et planta.

Typus octavius.

Cum contendant invicem emptor extraneus, et analogicus, et dicit emptor extraneus: mille emi: et dissentiat analogicus, dicens: non, sed quingentis emisti; verbum emptoris extranei admittitur, quia ipse hoc ac novit. Si autem emptor extraneus contendat, dicens analogico: alienus es, nec habes dominium in partem ullam huius aedis, debet analogicus comprobare, quod habeat dominationem; alias non probatur competere ei analogiam. Si autem neget emptor emptionem, et dicat: non emi, sed dono data est mihi pars huius aedis; ita ut deturbetur analogicus; itaque si potest analogicus comprobare emptionem, accipit partem aedis, et dat pretium emptori extraneo, qui si non recipiat, compellitur recipere: et si non potest probare, et fateatur venditor, quod vendidit, neque dono dedit, admittitur verbum eius, et ita dat analogicus pretium emptori, quamvis neget. Et si non fateatur venditor, quod vendiderit, neque possit analogicus probare venditionem, cessat analogia ipsius.

Typus nonus.

Cum aedes quaedam fuerit trium dominorum, dimidium unius, tertia pars alterius, et sexta pars terti, et vendat dominus dimidii medietatem suam, non aequaliter accipiant medietatem ambo illi socii alii, sed dominus tertiae partis accipiet duplum

eius, quod dominus sextae accipit vi analogiae: et cum unus ex eis non vult analogicus esse, potest ille alius totam medietatem, quae venditur, accipere vi analogiae: et ita si unus e sociis fuerit absens, ille, qui praesens est, accipit totam partem rei venalis: et cum veniet socius absens, potest accipere ius suum vi analogiae ex parte, quam accepit socius eius.

SECTIO III.

Quo pacto cesset analogia.

Directio.

Statim atque audierit venditionem analogicus, debet petere analogicus, ac dicere: mihi debetur venale, et mea est analogia. Et aliqui dicunt, quod usque ad triduum possit negligere, dum considerat, an petat, nec ne; post triduum autem, si neglexerit, et non petierit, amplius ei non adiudicatur analogia. Aliqui autem dicunt, quod quovis tempore petere possit, quandiu non petierit. Et cum concedit analogicus venditori, ac dicit: vende: cessat ipsius analogia. Porro an possit emptor extraneus compellere analogicum, ut petat, aut reuerset, an vero non possit; divisae sunt opiniones, et sententia prima rata est, scilicet quod statim atque audit venditionem analogicus, non debeat negligere petitionem. Et huic proposito septem sunt typi.

Typus primus.

Statim atque audit analogicus, quod pars ex aede, aut vinea, aut re altera, in qua habet partem, vendita est, debet ire ad emptorem, aut mittere suum procuratorem, et dicere: mea est analogia, et mihi debetur pars,

quam emisti. Et si non sit proximus emptor, videlicet sit in alia regione, debet analogicus testes advocare, qui testentur, ipsum petere analogiam, et deinde eat, aut mittat ad emptorem, eique significet: et si aegrotus fuerit, aut in carcere detentus ipse analogicus, neque possit ire, aut mittere, non reputatur negligens, sed cum liber fit, petit, et adiudicatur ei analogia.

Typus secundus.

Si autem fuerit in balneo, aut in mensa, aut in alia actione consueta, licet haud necessaria, si negligit, donec expediatur, non cessat ab eo analogia. Ita si ipse sponte sua occupetur negotiis inutilibus, negligatque, et non petat statim ac audit, non amplius potest petere.

Typus tertius.

Cum negligit analogicus, et non petit, quando audit: deinde postea petat, ac dicat: non credidi illud, quod fama allatum fuerat ab initio, et propterea omisi petere; si digni fuerint acceptione illi, qui narraverunt ei, licet unus vir iustus narraverit ei, et neglexit, non recipitur verbum eius. Et si pueri sint, aut servi, aut prodigi, recipitur verbum eius. Et si mentiatu ille, qui narrat, videlicet dicat, quod duobus millibus vendita fuit pars praedii, et mille fuerit vendita: aut dicat, quod solutione numerata vendita fuit, et fuerit vendita cum pretii dilatione; ut dicat quod homini amico tuo vendita fuit, et vendita fuerit inimico suo: aut dicat quod medietas eius quinquaginta vendita fuit, et tota fuerit vendita centum; et ob hanc omittat, neque petat, potest postea petere, cum contrarium eius, quod ipsi dictum fuit,

confirmatur. Ita si dicatur ei quod mille vendita est, et duobus millibus vendita fuerit, non potest postea, cum confirmatur, petere, si ab initio non petiit; non enim potest dicere quia mille constitit, nolui accipere eam, et nunc, cum duobus millibus constat, placet mihi. Et si dicet analogicus: haud equidem sciebam, quod ob negligentiam mea. cessaret ius meum, et ideo neglexi, recipitur verbum eius, verumtamen cum iurat.

Typus quartus.

Cum incidit analogicus in emptorem, et dicit: benedictum id, quod emisti: non amplius potest emptionem sibi ipsi appetere, quia consentit emptioni illius. Et si dixerit: quanti emisti? non cessat ius eius: et si ave ei dixerit, et dicat: veni petere analogiam, non cessat ius eius. Et si dixerit: merito emisti, et ego peto: aliqui dicunt, quod cesset ius eius, alii vero dicunt, quod non.

Typus quintus.

Cum seminat emptor partem praedii, quod emit, antequam sciat analogicus, licet festinanter non solvat ei pretium, analogici non cessat ius. Illic autem debet festinanter petere eam, dicens: mihi debetur.

Typus sextus.

Analogico, ubi vendiderit partem suam, cessat ius analogiae.

Typus septimus.

Analogicus non potest recipere quidquam, et irritare analogiam sibi competentem: et si per promissionem irritet, id, quod irritavit, confirmatur, et illud, quod promisit, potest non dare ullatenus. Et cum dicet emptor: irritasti, et dissentiat analogicus, quod non irritavi; si emptor non habeat te-

stes, analogicus iuret, quod non irritaverit, et accipiat. Et testimonium venditoris non recipitur adversus quemquam eorum.

CAPUT XXVI.

De mercatura.

In eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Quod mercatura opus sit legitimum, et non laude indignum, cum iuste exercetur ab illis, qui saecularibus rebus implicati sunt, ipse dominus indicavit, cum illum, qui super quinque talenta, quae acceperat, lucratus est alia quinque, servum bonum, et fidelem nominavit, dignumque fecit, qui in gaudium domini sui intraret. Elementa porro eius sex sunt: sors: opus mercatoris: emolumentum: directio: dominus sortis: mercator.

Elementum primum.

Sorti quatuor sunt canones.

Primus.

Ut pecunia nummi aut denarii sint, et non res aliae, ut facile discernatur sors ab emolumento: nam ille, qui modium tritici ponit sortem, qui valeat unum denarium, cum negotiatur mercator novem denariis; dein contingat fames, et non inveniat modius tritici, nisi decem denariis, tunc sors cum emolumento domino sortis erit, et labor mercatoris inutilis est, eo quod iustus non sit.

Secundus.

Ut sit nota quantitas pecuniae sortis; aliter quomodo separabitur emolumentum a sorte?

Tertius.

Ut quasi digito ostendatur illa quantitas nota : itaque cum homini fuerint bismille in duobus loculis apud mercatorem deposita , et annuat , ut ille negotietur mille , debet nominatim designare quale sit millenarium , in cuius quartam partem potestas universalis datur mercatori supra pecuniam sortis . Nam si paciscatur dominus sortis , ut non emat aut vendat mercator , nisi per dimidiam illam summam , non est rata negotiatio . Et si dederit aliquis pecuniam sortis mercatori cum pacto , ut etiam filius eius , aut servus eius associetur cum eo , et emat , ac vendat cum ipso , rata est negotiatio eius .

Elementum secundum.

Opus mercatoris ratio est emolumenti , quod recipit a pecunia domini sortis . Et huius tres sunt canones .

Primus.

Ut ipsum opus mercatura sit , et non artificium : itaque ille , qui sumit mutuam pecuniam ab aliquo , et emit panniculum , ut consuat ipsum , ac vendat , mercedem sutoris tantum debet habere , et non emolumentum pecuniae . Et creditor cum dicet debitori : accipe traditam pecuniam , quae mihi debetur a te , et negotiare in ipsa , rata non est negotiatio , eo quod verum non sit , quod ipse de proprio illus traditam acceperit : quemadmodum neque ratum est , si dicat aliquis socio suo : eme mihi equum tuis nummis .

Secundus.

Ut non exerceat negotiationem in rebus diversis : itaque cum dicet dominus sortis mercatori : ne negotieris , nisi in serico nigro , aut agnis albis , aut versicoloribus , aut equis

rubris ; aut non emas , neque vendas nisi alicui nominatim , non est regulare pactum . Regulare tamen est si de genere paciscatur , scilicet in serico solum negotiare , aut in ovibus , aut ab oppidanis solum eme , et ipsis vende , non autem civilibus .

Tertius.

Datio sortis simplex debet esse , et non ad aliquod tempus , nisi aliquando dominus sortis , et mercator consenserint . Quod si definitio temporis fiat , emptioni solum debet fieri , et non venditioni : scilicet dicat dominus sortis mercatori : usque ad annum eme , et vende , et post annum ne amplius emas : tamen non dicat : ne vendas : quia si post annum reperiat apud mercatorem res quaedam , quae empta sit , ex necessitate debet illam vendere , et non debet dominus sortis illum impedire .

Elementum tertium.

Emolumentum compensatio est , quae datur mercatori propter opus eius , idest laborem ipsius , et ipsi quatuor sunt canones .

Primus.

Mercator consors debet esse emolumenti , eo quod si profiteatur , se negotiatum , et totum emolumentum domini sortis fuerit , non est ratum pactum . Aliqui vero dicunt , quod mercatori , qui hoc promittit , merces laboris eius solum debeatur , et reliqua utilitas tota domino sortis debeat esse . Et dominus sortis si dixerit mercatori : accipe a me hanc pecuniam , et negotiare in ipsa , et tota utilitas tua sit , firmum est pactum , verum per modum faenoris , et non per modum mercaturae . Et si dicat dominus sortis mercatori : diuidium utilitatis meum sit ; et non addat : et

alterum dimidium tuum sit, non debetur mercatori, nisi merces laboris eius solum, et non dimidium lucri. Et si dicat: dimidium utilitatis tuum sit, licet non addat: et alterum dimidium meum sit; dimidium lucri accipit.

Secundus.

Ut non deducat in pactum in negotiatione alienam sortem: nisi forte minister sit unus ex eis.

Tertius.

Ut non addicatur definita quantitas utilitatis uni eorum, eo quod fieri possit, ut tota utilitas non equiparet quantitatem illam: idest non dicat dominus sortis mercatori: negotiare in hac pecunia, et decem nummi ex utilitate tibi sint, et reliqui mihi: aut decem mihi, et reliqui tibi sint.

Quartus.

Ut nota sit quantitas sortis a domino sortis data, itemque quantitas utilitatis, quam mercator percipiet. Nam si dicat dominus sortis mercatori: negotiare in hac pecunia, et accipe tibi ex emolumento illud, quod determinavit talis tali, et ignoraverint ambo, vel unus ex eis, quantum determinaverit talis tali, non est ratum pactum. Et ita si dicat: tibi sit sexta pars nonae partis decimae partis utilitatis, et mercator nesciat computum, non est ratum pactum. Et si non definierit, sed dixerit: negotiare, et tibi erit pars ex emolumento: aliqui dieunt, dimidiam partem ei deberi, alii autem negant, et aiunt id posse dare dominum sortis mercatori ex utilitate, quod voluerit.

Elementum quartum.

Dictio. Debet dominus sortis dicere mercatori: dedi tibi hanc pecu-

niam, ut in illa negotieris, et tibi erit ex lucro dimidia, aut tertia, aut quarta pars, aut quidpiam aliud: et dicat mercator: acceptavi: tunc confirmatur mercatura.

Elementum quintum,

et sextum.

Dominus sortis, et mercator. Quidquid enim in pactum deducitur inter constituentem et constitutum, inter ipsos revera contrahitur. Atque duo domini sortis possunt dare pecuniam mercatori alicui, et pacisci ei symbolam ex utilitate, et reliquum utilitatis inter se dividere iuxta sortes suas. Et ita unus dominus sortis potest dare duobus mercatoribus, et pacisci ipsis symbolam ex utilitate, et eam aequaliter dividere inter ipsos.

SECTIO II.

De confirmatione mercaturae.

Canon primus.

Mercator est procurator domini sortis in administratione pecuniae illius. Itaque pro utilitate debet contendere, neque vendat pretio exiguo, neque pretio excedente: neque enat, aut vendat cum periculo, sed fiat, quod ei mandatum est a domino sortis: et cum vendit eum periculo, confirmet venditionem per testes: et si non confirmaverit, et pereat pretium, debet solvere domino sortis, quia omisit, quod eius officii erat: neque potest vendere rem domino sortis, neque emere ab ipso, quia neque servus vendit quidquam domino suo, neque emit ab eo: et non potest vendere ultra sortis quantitatem; et si vendat, ipse debet solvere, non autem dominus sortis.

Canon secundus.

Non potest mercator vendere patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filium domini sortis absque huius iussu: et si vendit, ipse damnum patitur, et non potest eos emere denuo.

Canon tertius.

Mercator non potest dare pecuniam alteri mercatori, nisi iussu domini sortis; itaque siquidem ei concessum non fuerit, et det, ex propria parte debet abscindere partem mercatori secundo, et non ex communi.

Canon quartus.

Mercator non potest cum pecuniis mercaturae procedere in via, nisi iussu domini sortis: et si absque eius iussu procedat, quidquid furto auferatur ab eo, solvit: et si iussu domini sortis procedit, expensae delationis pecuniarum ex ipsis pecuniis desumantur, nam et merces mensuratoris, et ponderatoris ex ipsis debet esse: si autem ipse mercator detulerit, aut mensuraverit, aut ponderaverit, non potest ipse mercedem sibi ipsi accipere: operationes etiam omnes faciles, uti est involutio panniculi ipse mercator debet peragere; et si mercede conducatur aliquem, qui eas faciat, ipse mercedis damnum subeat: merces autem domus, in qua habitat mercator cum pecuniis mercaturae, ipsum gravat, merces eo cautionae gravat ipsas pecunias. Et expensae vine secundum aliquos ad ipsum spectant: secundum alios autem pecunias gravant, eo quod propter illas procedat in via, et id ratum est. Et si etiam habeat pecunias proprias, expensae dividuntur pro rata: ut cum in via offendit dominus sortis merca-

tozem, et accipit ab eo, quod suum est, propter expensam redditus eius, scilicet donec ipse mercator perveniat in domum suam; divise sunt sententiae, utrum ex pecuniis fiant, an non: et manifestum est, quod cum reddit mercator, debeat restituere sacculum in quo fuit panis, et lagenam in qua fuit aqua, et reliqua instrumenta viae in domum sortis.

Canon quintus.

Mercator non potest uti frui parte sua, quae ex emolumento, nisi post divisionem, idest cum accipit dominus sortem propriam ex utilitate, accipit etiam mercator, quod suum est.

Canon sextus.

Omnes additiones substantiales, et accidentales, quae consequuntur sortem, veluti foetus animalium, et fructus arborum, et merces animalium, quae ad ventionem commodantur, computo computantur: damna quoque, quae consequuntur, puta ex valore pretii pecuniarum, et vitia, quae accidunt ipsis, et infirmitas animalium, ac mors eorum ex emolumento debent suppleri. Damna vero, quae ex furibus, et praedonibus contingunt, si post administrationem mercatoris accidunt, debet mercator ex utilitate supplere illa; si autem ante usum eius accidunt, scilicet ut recipiat duo millia a domino sortis, et antequam vendat, aut emat per ea, furto tollantur mille; aliqui dicunt, quod debeat supplere, et aliqui negant. Et cum accipit mercator a domino sortem mille nummorum, et his emat equum, et antequam solvat pretium, furto auferantur mille illi nummi, si solutione parata emit, cessat emptio, et reddit equus ad vendi-

tozem; at si solutione certo tempore facienda erit, aliqui dicunt, debere dominum sortis pendere alios mille nummos in pretium equi: et dum ponderat, divisi sunt auctores; et an mille illi alii tunc sint sors, an duo millia sortem constituant, similiter dubitarunt: et illud ratum, quod sors mille constet; et haec quidem, si no-cumento caelesti contingat damnum: si autem dominus sortis perdat aliquid, debet damnum pati pro sua portione lucris: et si mercator perdat, debet solvere domino sortis partem ipsius ex lucro una cum sorte.

SECTIO III.

De cessatione mercaturae, et litibus contingentibus.

Et in ea sunt typi quatuor.

Typus primus.

Recusatione uniuscuiusque domini sortis, et mercatoris, dissolvitur mercatura. Itaque si pecunia fuerit sors tempore recusationis, et nullum prorsus fuerit emolumentum, uti est accipit eam dominus sortis, et mercator nihil accipit: si autem adfuerit emolumentum, dividitur inter ambos iuxta pactum, quod antea initum fuit: si vero res fuerint, potest dominus sortis compellere mercatorem, ut vendat eas, et constituat propriam sortis: et si noluerit dominus sortis, eas vendi, non potest mercator vendere; sed si invenerit emptorem, qui pretio multo emat, dicat domino sortis: accipe illas pro illa quantitate, qua emit talis, alias illi vendo; et non potest ullus ex eis accipere ullum emolumentum, nisi cum rationem iucunt sortis, et ipsam redintegrant, et dein-

de dividant emolumentum, et denuo confirment mercaturam.

Typus secundus.

Cum solvitur mercatura recusatione alicuius ex eis, et praesumpserit dominus sortis partem ex pecunia sortis ante dissolutionem mercaturae, tribus modis se habet ratio eius tunc.

Modus primus.

Ut non sit neque utilitas, neque damnum, cum accipit dominus sortem: itaque id, quod remanet ex mercatura, ipsum est sors.

Modus secundus.

Ut extiterit utilitas, cum accipit dominus sortis partem ex pecunia sortis. Itaque mercatori quoque pars debet esse ex utilitate illius partis. Et si contingat damnum postmodum, non privatur hac parte, quae prior adiudicata fuit ei, hoc modo: ponamus sortem centum, et utilitatem viginti: deinde accipiat dominus sortem viginti, postea contingit damnum viginti, et sors remansit octoginta. Itaque non potest dominus sortis accipere octoginta, et dicere, quod centum posui sortem, et centum accipio ego: eo quod cum accipit viginti, idest sextam partem sortis et utilitatis, sexta pars viginti, quae constituit tria, et tertiam partem, utilitas erit: et ideo dimidium eius, quod facit unum et duas tertias partes ex uno, ius erit mercatoris; et potest ea sibi vindicare, et domino septuaginta et octo, et unam tertiam partem det, et ita dominus sortis unum et duas tertias partes amittit ex sorte, quam posuit, et mercator unum, et duas tertias partes lucratur.

Modus tertius.

Quod extiterit damnum, cum accipit dominus sortis partem ex pecu-

nia sortis. Itaque cum damno ipsius debet illam accipere, et non debet mercator reficere ei ex utilitate, quae postea accidit, damnum partis, quam prius acceperat autem utilitatem: talis fere pacto: ponamus sortem centum, et damnum viginti; deinde accipiat dominus sortis viginti, et sors ad sexaginta redacta sit: deinde contingat utilitas viginti, et crescit pecunia ad octoginta, et fiunt centum simul cum viginti, quas iam acceperat dominus sortis. Itaque non potest dominus sortis accipere octoginta, et dicere, quod utilitas viginti commensuratur damno viginti, et quod centum posuerit in sortem, et centum accipiat; eo quod, cum accepit viginti, non existeret utilitas viginti; sed damnum viginti erat, et debet in reliquam centenarii partem, id est in octoginta dividi ipsum damnum viginti, et manifestum, quod quinque sequuntur omnem numerum viginti damni; ergo cum accepit viginti, debebat accipere quindecim, et propterea quinque illa, quae supersunt, debent aequaliter dividi inter ambos: et ita dominus sortis duo et dimidium amittit ex sorte, quam posuit, et mercator duo et dimidium lucratur.

Typus tertius.

Mercatura solvitur morte, et energumenu. Itaque si dominus sortis moriatur, potest heres eius cogere mercatorem ad vendendam rem, et constituendam sortem, ac emolumentum, si adfuerit emolumentum, et quisque partem suam accipiat: et si velit heres relinquere sortem apud mercatorem, denuo confirmare debet nomine suo mercaturam cum eo. Et ita si mercator moriatur, et velit do-

minus sortis constituere heredem eius pro eodem, denuo debet confirmare mercaturam.

Typus quartus.

Litium, quae accidunt inter dominum sortis, et mercatorem, septem species ponimus.

Species prima.

Cum dicet mercator: perii, et laesa est pecunia sortis; recipitur verbum eius absque iuramento, quando non appareat fraus eius, eo quod fidelis sit. Nisi enim fidelis habitus fuisset, nihil ei traditum esset. Et ita si dicat: restitui tibi tuum, recipitur verbum eius absque iuramento, eo quod fidelis sit.

Species secunda.

Cum litigant de quantitate lucri, de quo pactus est dominus sortis cum mercatore, verbum mercatoris recipitur, verumtamen cum iurat. Aliqui autem dicunt, quod ambo iurent, scilicet dominus sortis iuret, quod tertiam partem pactus est, et mercator iuret, quod dimidium pactus est: et postquam iuraverint simul, tota utilitas, quae reperitur, domino sortis adiudicatur, et mercatori mercedem laboris sui solum det.

Species tertia.

Cum litigant de quantitate sortis, sive sit lucrum, sive non sit, similiter verbum mercatoris recipitur. Et aliqui dicunt, quod si sit lucrum, ambo adiudentur.

Species quarta.

Cum res aliqua fuerit in facultatibus et dixerit mercator, quod non ex pecunia mercaturae illam emi, sed ex pecunia mea, et dissentiat dominus sortis, et dicat, quod non, sed ex pecunia mercaturae emisti eam rem;

verbum mercatoris recipitur, eo quod ipse optime cognoscat se ipsum.

Species quinta.

Cum dicet dominus sortis, quod in antecessum vetui tibi, ac dixi: ne emas hunc equum; et dicat mercator: mihi non interdixisti; verbum mercatoris recipitur.

Species sexta.

Cum dissident de lucro, verbum mercatoris recipitur, si dixerit, quod non fuerit lucrum; si autem postquam confessus est, redeat ac neget, dicens: erravi, dixi, quod fuerit lucrum: aut: timui, ne acciperet sortem a me, et dixi, quod sit lucrum, eum non sit; non recipitur verbum eius, quo negat lucrum. Et si dicat: veritatem dixi, quod fuerit utilitas, sed

postquam dixi, damnum passus sum, recipitur verbum eius.

Species septima.

Duo domini sortis singuli dederunt centum cuidam mercatori, ut emeret unicuique ipsorum equum: at is cum emit, si nescivit, qualem equum quali domino sortis emerit, et consentiant ei ambo, quod ignoraverit; tunc ambo equi vendantur, et pretium eorum aequaliter dividatur in ambos dominos sortis. Aliqui vero dicunt, quod si non expleat pretium eorum duo millia, mercator iacturam facit de proprio, et expleat unicuique mille, quia neglexit, et erravit: et si supersit pretium eorum, tota utilitas in ambos dominos sortis dividatur, et mercatori non sit pars cum illis.

T O M U S IV.

INDEX CAPITUM ET SECTIONUM HUIUS TOMI.

Caput XXVII. De irrigatione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De confirmatione irrigationis.

Caput XXVIII. De cultu terrarum desertarum.

Section 1. De confirmatione potestatis in terras desertas.

Section 2. De utilitatibus communibus habitatorum.

Section 3. De utilitatibus provenientibus ex terris desertis.

Caput XXIX. De mercenaria conductione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De confirmatione conductionis.

Section 3. Quae debeat solvere ille qui conduxit : quae mercede sint condueibilia , et quae non.

Section 4. De accidentibus , quae irritant conductionem.

Section 5. De promissione mercedis inventoribus perdit.

Caput XXX. De inventione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De quatuor inventionis canonibus.

Caput XXXI. De infantum , et puerorum inventione.

Section 1. De elementis , et canonibus eius.

Section 2. De canonibus fidei , et libertatis , et affinitatis inventi.

Caput XXXII. De manumissione servorum.

Section 1. De manumissione simplici.

Section 2. De liberatione conditionata.

Section 3. De traditione liberationis per exercitium servi.

Caput XXIII. De raptu.

Section 1. De elementis solutionis.

Section 2. De defectu , qui accidit rei raptae.

Section 3. De augmento , quod fit in re rapt.

Caput XXXIV. De gravibus facinoribus , quae poenam capitalem merentur.

Section 1. De homicidio.

Section 2. De laceratione membrorum.

Section 3. De apostatis.

Section 4. De iis , qui fornicantur.

Section 5. De iis , qui furantur.

Section 6. De latronibus , et sicariis.

Section 7. De retributione vastatorum.

Caput XXXV. De immolatione , venatione , et discretione ciborum.

Section 1. De elementis immolationis.

Section 2. De confirmatione dominii in venationem.

Section 3. De differentia cesarum.

Caput XXXVI. De iuramento.

Section 1. Qualiter fiat iuramentum , et in quo expiatur peccatum eius.

Section 2. Quomodo , et in quibus iuramentum sit mendax.

Caput XXXVII. De votis.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. Canones voti.

Section 3. De decimis.

Caput XXXVIII. De iudiciis saecularibus.

Section 1. De actionibus convenientibus episcopo in iudiciis saecularibus.

Sectio 2. Qualiter proferatur sententia in absentem.

Sectio 3. De divisionibus.

Caput XXXIX. De testimoniis.

Sectio 1. De merito testimoniorum ad acceptionem.

Sectio 2. De numero, et sexu masculino testium.

Sectio 3. De certitudine cognitionis testium.

Sectio 4. De testibus, et iuramento.

Sectio 5. De testimonio testimonii.

Sectio 6. De retractatione testimonii.

Caput XL. De accusatione generatim.

Sectio 1. De firmitate accusationis.

Sectio 2. De responsione accusati.

Sectio 3. De iuramento.

Sectio 4. De recusatione iuramenti.

Sectio 5. De demonstratione.

CAPUT XXVII.

De irrigatione.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Quatuor sunt elementa irrigationis: id, in quo fit irrigatio: ius irrigatoris: opus irrigatoris: dietio.

Elementum primum.

Huic tres sunt canones.

Canon primus.

Ut arbores fructiferae sint illae, quae irrigantur: et manifestum est, quod palmites vitium cum arboribus numerantur: pepones autem, et citri, et mandragorae, quia arbores non sunt, haud irrigantur: sed ille, qui servit, et irrigat ea, mercedem suam solum debitam exigit, et non partem ex fructibus. Terrae vero, quae seminantur, licet irrigentur, cultus earum non dicitur irrigatio, sed seminatio. Et oportet, ut totum semen, aut pars eius sit a domino terrae. Est autem et modus alius seminationis illegitimae, scilicet si totum semen insumatur in terram,

quae propria non fuerit. Si autem arbores in terra, quae seminatur, fuerint, tunc rata est irrigatio in arboribus, aut in terra quoque simul: si redditus arborum superet redditum terrae, aut redditus terrae superet, in arboribus irrigatio confirmatur, et in terra seminatio.

Canon secundus.

Antequam producantur fructus oportet, ut demonstretur facta irrigatio, et non postquam editi sunt, eo quod non per laborem irrigantis tunc existentia eorum creditur, ita ut adiudicetur ei pars ex illis. Et aliqui dicunt, quod etiam postquam editi sunt, confirmatur, quia, licet ipsius labore editi non sint, ipsius tamen labore aluntur, et promoventur.

Canon tertius.

Irigator debet prius videre arbores, et deinde statuitur irrigatio eius.

Elementum secundum.

Et huic quoque tres sunt canones.

Canon primus.

Circa terram, in qua adhuc plantandum est, non inducitur in pactum irrigatio; idest si dicat dominus terrae irrigatori: sere arbores in hac terra, et irriga, ac ale eas, et si vigeant, dimidium fructuum earum tuum

erit, non est ratum pactum, eo quod plantatio non perinet ad operationem irrigationis: si autem recenter fuerit plantatum in ipsa terra, de spatio irrigationis usque ad tempus, in quo possunt inveniri fructus, et non ante ipsum, debet fieri pactum, ne inutilis sit labor irrigatoris.

Canon secundus.

Cum ossicula fuerint demissa in terram, et plantae aliae extiterint in ea, ac dicat dominus terrae irrigatori: ale, irriga, et dimidium plantationum, quae germinant, tibi erit, rata est irrigatio: et hoc quamvis irrigator non viderit plantas, quae existunt, aut sciverit ossicula demissa. At si dicat: dimidium plantarum, et quarta pars ossiculorum, tibi erit, non est rata, nisi viderit plantas, et noverit ossicula irrigator.

Canon tertius.

Cum vinea fuerit duorum sociorum, quorum unus partem suam dederit ad irrigationem socio suo, tunc confirmatur irrigatio, quando ille, qui fit irrigator solus, suscipiat in se, ut totam culturam perficiat, et portionem ampliorem parte sua substantiali definitam habeat: si autem nihil omnino ei constituitur, aut omnes fructus ei constituentur, non est rata irrigatio, sed mercedem laboris sui solum recipiat a socio suo.

Elementum tertium.

Operi autem irrigatoris quatuor sunt canones.

Canon primus.

Non deducatur in pactum contra irrigatorem opus ullum, quod alienum sit ab irrigatione.

Canon secundus.

Potestatem absolutam habere debet

irrigator in vineam, et in arbores, ita ut et nocte, et die colat. Et si dixerit dominus vineae: sine me non potes ingredi in vineam, aut sine filio domus meae, ratum non est pactum. Porro manifestum est, quod irrigator nequeat prohibere dominum, ne intret.

Canon tertius.

Spacium irrigationis certum debet esse, et in pactum deductum tempore confirmationis eius ad annum, aut duos, aut quinque, aut ad aliquod aliud spacium: enim vero et usque ad maturitatem fructuum spacium pacto determinatur: et cum irrigatae plantae novae aliquid fructuum edunt, et expletur tempus irrigationis ante maturitatem eorum, particeps est irrigator omnium fructuum, qui editi sunt tempore irrigationis ipsius, cum ad maturitatem venerint; et hoc, licet post temporis rati complementum.

Canon quartus.

Irrigator solus debet peragere totum opus irrigationis: et si pacto se obliget dominus vineae ad iuvandum eum, non valet pactum. At si pacto conveniat dare servum suum, ut operetur cum ipso irrigatore, valet pactum, et debet stipulari de expensis servi, sicut et domino ipsius, an vero ab irrigatore: et si de expensis non stipuletur, dominus ipsius debet sustentare servum suum: et si stipulet irrigator, ut conducat operarium, et a domino vineae sit merces eius, non valet pactum.

Elementum quartum.

Cum dicet dominus vineae irrigatori: tradidi tibi hanc vineam, et has arbores meas ad irrigandum, ut sit tibi fructus, aut quarta pars, aut quid-

piam aliud; et dicit irrigator: accepi tibi, tunc rata est irrigatio. Et similiter: cole hanc vineam meam ut sit tibi fructuum dimidium, et dicat: acceptavi, confirmatur. Et quidem necessario debet acceptare irrigator, alias non confirmatur. Et si dicat: locavi tibi opus ut dimidium consequaris, non est rata dictio: ut si fuerint fructus, qui eruperint, fieri potest, ut statuat ei nomine locationis aliquid ex pretio fructuum; antequam vero crumpant, minime.

sectio II.

*De confirmatione irrigationis;
cui sunt canoness tres.*

Canon primus.

Omne opus per quod iuvantur fructus, et quolibet anno geminatur, veluti est irrigatio, et aratio terrarum, et amputatio arborum, et purgatio palae noxiae, et emundatio putei aquarum, et irrigationis apparatus, irrigator debet de proprio perficere. Et non debet dominus arborum illum adiuvari in ulla re: opera autem, quae non quovis anno duplicantur, sed quorum semel aliquoties peractorum ad annos manet utilitas, puta aedificium murorum, boves, et asinos qui hauriunt aquas, et constructionem organorum, quibus hauriuntur aquae, et foveam aquaeductuum recentium, et constructionem fistularum novarum, haec irrigator perficere laud debet, sed dominus arborum. De mercede autem custodis, et sepe fissurarum, quae fiunt in parietibus, dissident auctores; aliqui dicunt, irrigatorem debere perficere more loci usitato; aliqui autem dicunt, quod mer-

ces custodi debeatur ab ambobus, et seps fissurarum a domino arborum.

Canon secundus.

Cum aegrotat irrigator, et non potest mercede conducere hominem, qui operetur pro eo, neque tamen recusat irrigationem, debet dominus arborum significare episcopo, ut ipse mercede conducat aliquem cum debito (*credito*) qui operetur. Et cum adierint fructus, solvat debitum. Et si dominus arborum operetur, aut mercede conducat aliquem, ut operetur absque iussu episcopi, aut irrigatoria, ex proprio, et non ex parte irrigatoris, solvat mercedem alieno, qui operatus est; et irrigator integram accipiat partem suam. Et si fugerit irrigator ante perfectionem operis, nihil ei debetur ex fructibus, cum redit, sed solum merces operis sui, quod operatus fuerat.

Canon tertius.

Cum accusaverit dominus arborum irrigatorem de furto, quamdiu non confirmat suam accusationem, verbum irrigatoris recipitur, cum dicit: non sum furatus: siquidem non fuerint domino arborum testes, quod ille furatus sit, ita ut dolose agere videatur. At si habeat testes, potest constituere cum illo aliquem, qui ipsum custodiat, ne furetur, et merces custodia ex parte sit irrigatoris. Et si cum non habeat testes, voluerit constituere custodem, ex propria sua portione mercede conducat custodem.

Canon quartus.

Cum moritur dominus arborum, non abrogatur irrigatio irrigatori; sed heredes illius tenentur ad id, quod statuit ille mortuus. Et cum irrigator

moritur, et relinquit hereditatem, debet heres perficere irrigationem, et accipit partem irrigatoris: quod si non relinquat hereditatem, si voluerit heres eius perficiat irrigationem, et si noluerit, non perficiat, neque vi adiagitur.

Canon quintus.

Cum aliquis occupat vineam hominis, eamque dat irrigatori colendam pro dimidio fructuum, utique si possit dominus vineae suam vineam liberare, licet ei dimittere irrigatorem, illumque eicere, quotiescumque voluerit, et mercedem laboris ipsius tantummodo ei det. Et si quid e fructibus praesumpsit irrigator in computum suae partis, aut perdidit, potest dominus vineae illum damni reum agere, et ab eo restitutionem sibi petere: de eo autem, quod raptu accepit ex fructibus, aut perdidit, ipse raptor postulatione compellitur, et solvit, et non irrigator pro eo.

Canon sextus.

Cum litigant dominus arborum et irrigator de quantitate, quae constituta fuit de fructibus irrigatori, ambo adiurentur: dissolvitur autem irrigationis contractus, et merces laboris sui solum adiudicatur irrigatori, et omnes fructus domino vineae, uti ostendimus in modo secundo mercaturae alienorum.

CAPUT XXVIII.

De cultu terrarum desertarum.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De confirmatione potestatis in terras desertas.

Directio.

Terram desertam illam, cui non

est dominus specialis, dicimus: itaque illius sit, qui eam colit. Sex autem qualitatibus desiderium terram desertam efficit; quarum si vel una adsit, terra haud deserta est.

Qualitas prima.

Aedificium. Itaque terra, in qua aedificium aliquod existit, aut signum aedificii diruti, haudquaquam deserta est; sed debet servari heredibus domini sui, si compareant; alias ecclesiae sit, et non cuilibet, qui illam colit. Quemadmodum etiam facultates illius, qui perit, in ecclesia servantur, donec compareat ipse, aut heres eius; alias ecclesiae fiunt.

Qualitas secunda.

Platea, quae est circa quodlibet oppidum, aut civitatem, idest locus, in quo currunt greges equorum, et ludunt pueri, et procumbunt cameli, et congregantur oves, cum exeunt ad pascua, et redeunt, haudquaquam deserta est, neque ullus homo potest illam colere. Omni quoque aedi, quam ambit terra deserta, ius plateae debet inesse, in quam terra eius, et nix, et humor aquaeductus eiusdem proiciuntur, et defluunt. Aedes autem, quae est in medio areae illius determinatae, debet habere plateam, si habeat spatium circa se; aliàs locus, qui ante ostium eius, est eius platea: et omnis dominus aedis potest circuire, et spatium ire per plateam suam, et quamvis laedatur per oblectationem eius vicinus ipsius, non potest eum impedire; nisi cum locus habitationis fuerit aedes eius, et faciat ex ea officinam concinnatoribus cori, aut balneum, aut tabernam fullonis, vel fusoris; tunc enim potest vicinus impedire eum: et si domum pistorum illam faciat, aliqui dicunt quod possit

vicinus inhibere cum, quia a fumo non consueto laeditur: et aliqui dicunt, quod non possit, eo quod vicinus, qui vicinum inhibet, ne aedem suam faciat balneum, aut officinam fullonis, aut fusoris, aut coriarii, non inhibet eum, quia laedatur ab illo, sed quia fundamenta et parietes aedes suae detrimentum patiuntur ex humore, et percussione malleorum: et patet quod ars pistoria (*coquinaria*) fundamenta, et parietes aedis vicinae non laedit, sed ipsum vicinum per fumum. Et si quis fodit puteum aquae in terra deserta, non potest alius in eius platea alium puteum fodere; sed debet recedere ab eiusdem platea, et deinde fodiet, ita ut non imminuantur aquae putei prioris ob puteum alium, qui foditur. Si autem terra deserta non fuerit, non ita se res habet, sed potest quilibet in aede sua fodere sibi puteum: quamquam reapse subtrahat puteus, qui innovatur ob obtinendam aquam, aquas puteis veteribus vicini sui.

Qualitas tertia.

Plateam, quae est circum ecclesias, et in qua perficiuntur genuflexiones in sollempnitatibus, in festis scilicet hōsannarum, et resurrectionis, nemo potest excolere, aut in ea aedificium construere.

Qualitas quarta.

Bases, quae antea collocatae fuerint in terra deserta, illius, qui eas posuit, faciunt esse ipsam terram; verum cum eodem tempore curat illam colere, aut aedificare. Et si prius ponat aliquis cumulum lapidum in terra deserta, veluti signum, quo recurrente anno illam colat, aut aedificet, non confirmatur ei dominium in

eam; sed aut colat statim, aut quilibet colet. Et an valeat vendere ius suum supra terram desertam, in qua antecederet posuit signum, dissident auctores.

Qualitas quinta.

Cum rex dat operario alicui aut cultori terram desertam suam, illa crit eius, sive colat, sive non colat, et non poterit alius eam colere, nisi forte iussu ipsius.

Qualitas sexta.

Terra deserta, quae a regibus antiquis custodita fuit ad herbae germinationem, prata scilicet, et reliqua, quae sunt pascua gregis equorum, et ovium, et boum, ea absque cultu, et habitationis expertia debent conservari.

Directio.

Omnis ergo terra, in qua una ex his sex qualitatibus reperitur, haudquaquam deserta est, eo quod deserta illa sit, in qua nulla ex his invenitur. Possidetur autem deserta sic: siquidem nempe propter caulam exquiratur, cum aliquis sepe circumdat eam, et constituit ostium, possidet eam. Et si propter habitationem exquiratur, cum aliquis iacit fundamenta, et aedificat; et propter partem ex illa, possidet totam. Et si propter hortum exquiratur, cum aliquis adducit aquas, et construit aqueductus, et sepit eam, ac ponit ostium, possidet eam. Quod si terra sit stillans, siquidem coerceat tantummodo aliquis aquas ab ea, possidet eam. Et si propter arationem exquiratur, cum arat illam aliquis, et complanat, ac colligit terram circa eam, possidet ipsam. Et aliqui dicunt, quod iussu politici (*praetoris aut principis*) tantummodo

do confirmatur dominium in terram desertam.

SECTIO II.

De utilitatibus communibus habitatorum.

Directio.

U-us communes (*publici*) incolarum in viis, ecclesiis, et xenodochiis esse dicuntur, quia in nullam harum rerum confirmatur dominium particulare. Itaque in viis, sive in campis, sive in plateis omnes homines, et iumenta possunt incedere, et homo potest sedere ad latus viae, verum ita ut non laedat in angustiis transeuntes per viam. Et ille, qui sedet in loco aliquo, qui sit in latere viae, siquidem sedeat sine scopo aliquo, postquam surrexit ab eo, non remanet ei dominium super ipsum: at si ad hoc, ut vendat aliquid, sedet in eo, ipsius specialiter fit; et si declinet ab eo nocte aut die, item una vel duabus diebus, cum revertetur, poterit remove illum, quem invenerit in eo sedentem, et dicere: meus est locus iste. At si diebus multis secedat ab eo, dum iter agit, aut aegrotat, quando redit, non licet ei remove illum, quem in eo invenit. Et ita cum mutat locum, ut in loco alio sedeat, tollitur dominium loci sui prioris.

Directio.

In ecclesia autem non si quis praecedit, stat, aut sedet, aut tenet locum aliquem, proprius ipsius efficitur locus ille: sed quoties non adfuerit, qui praecedat ipsum in gradu presbyteratus, aut diaconatus, aut doctoratus, aut aetatis, ipsius est:

et cum aderit ille, debet, qui minor est, recedere, et ei, qui praestantior est, offerre. Et in xenodochio ille, qui prior sedet in loco aliquo, non removetur ab illo. At si multum mansit in eo, et venerint alii novi, et non inveniant locum quietis, potest oeconomus remove primum, et collocare novum. Et in cellis scholarum, cum discipulus aliquis prior sedet in una earum, non educitur ex ea, donec compleat suam eruditionem: et novi, qui venerint, si reperiant cellas vacuas, habitent; alias ininime.

SECTIO III.

De utilitatibus provenientibus ex terris desertis.

Directio.

Utilitates, quae proveniunt ex terris desertis, aut substantiae metallicae sunt, aut aquae. Et substantiae metallicae aut manifestae sunt, aut occultae: manifestae, veluti sal, quod ex aqua coagulatur, aut ex monte secatur, aut v. gr. naphtas adhuc impurus; et saxa, ex quibus lapides molarii, et lagenae construuntur. Porro in similia nullatenus confirmatur dominium speciale alicui, sed quilibet potest suae indigentiae consulere; non potest autem supra suam indigentiam accipere, quo scilicet aliis vendat. Et eum ad latus salinae effodit aliquis puteum, in quo congregentur aquae, ut fiant sal, ipsum sal est domini putei: eo quod similis sit illi, qui ex salina sal acceperit, et in peram suam posuerit. Et in occulta, veluti aurum, et argentum, confirmatur dominium illi, qui effodit ipsam terram, et detegit

ipsam substantiam, quae in ea latebat: et quia labore maximo eget simile opus, reges consueverunt conducere operarios ad effusionem, et sic ipsorum efficitur proprietas.

Directio.

Aquae aut communes sunt, aut speciales, aut mediae. Et communes quidem sunt illae, quae nullius opere producantur, uti Euphrates et Tigris, et cetera flumina, quae sunt in mundo: nam ad huiusmodi aquas quicumque accedit, et adducit sibi a flumine aquaeductum, et adducit in terram suam, ipsius specialiter fluunt aquae canalis. Quod si litigent domini terrarum de aquis canalis, primum dominus terrae superioris necessitati suae prospiciat, et deinde quod superfuerit eius necessitati, erit domino terrae inferioris: et si e superiore nihil residuum erit, inferiori nullum penitus ius convenit: et ius quidem praediorum quod attinet ad aquarum deductionem usque ad extremum solae norunt leges. Aquae vero speciales illae sunt, quae in cacabo, et vasis reliquis repositae sunt; et manifestum est, quod illae sint dominorum vasorum, qui non debent eas dare gratis: et quamvis in necessitate sit ille, qui petit, attamen si accipere volet, emptio quidem ac venditio aquarum huiusmodi pretio fiant.

Directio.

Aquas medias, aquas putei, et illos canales, qui sub terra latent, dicimus, quique fluxu suo similes sunt aquis fluminum; sed quia opere, et labore facti sunt, ideo aquis vasorum assimilantur. Itaque ille, qui foveam aliquam facit, et educit aquas, ut iumentum suum potet, post suae

indigentiae expletionem, non potest inhibere alios ab iis, quominus potent; contra ac ille, qui implet aqua lagenam suam; is enim post expletionem suae indigentiae potest impedire, ne alii bibant. Et ille, qui effudit puteum, ut suus proprius privatusque sit, potest constituere super eum seras, et non concedere aliis, ut utantur: itidem ille, qui construit canales, et attrahit aquas ad terram suam. Et cum multi adsociantur, et construunt canales, atque fluunt aquae simul, inter omnes dividantur per tabulas lignae, aut lapideae, quae pertusae sint foraminibus aequalibus iuxta morem.

CAPUT XXIX.

De mercenaria conductione.

In eo sunt sectiones quinque.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Mercenariam conductionem, actionem esse legitimam, a Domino nostro didicimus: homo enim paterfamilias exiit mane, ut conducere operarios in vineam suam, pacto autem convenit cum operariis ex denario diurno etc. Elementa porro eius tria sunt: dictio: merces: utilitas.

Elementum primum.

Dictio. Cum dixerit ille, qui locat: locavi tibi hanc aedem: et respondet ille, qui conduit: acceptavi, aut conduxi; confirmatur mercenaria conductio. Et si ille, qui locat dicat: tuam feci aedem hanc meam per unum mensem aut annum; non est rata conductio, nisi certe mutet dicens:

trum feci usum aedis huius meae. Et ita si dicat ille, qui locat: vendidi tibi hanc aedem mense uno, aut plus, vel minus; non est rata conductio, neque iusta conditio, nisi mutet, et dicat: vendidi tibi usum huius aedis per unum mensem.

Elementum secundum.

Merces; et huic tres canones.

Canon primus.

Merces certa esse debet: itaque ille, qui aedis suae mercedem constituit eiusdem ornatu, rata res non est, quia ornamento non est certa quantitas mercedis.

Canon secundus.

Pars continua rei non venalis non venditur, et propterea non est ratum, quod furfurem tritici constituat aliquis mercedem molendini molario; neque pellem cadaveris mortui homini qui fert et educit ipsum extra habitationem, neque rursus ovis illi qui detrahit eam; sed postquam separatae fuerint partes istae, possunt dari mercedis nomine iuxta pretium earum. Pars autem servi infantis, qui lac sugit, potest dari merces mulieri lactanti, et ita domina erit partis eiusdem servi. Sic et pars fructuum determinatur merces illi, qui earpit.

Elementum tertium.

Utilitas; et huic canones quinque sunt.

Canon primus.

Utilitas, cuius gratia determinatur merces, firma debet esse. Et propterea ratum non est, ut locet aliquis pomum, ut odoretur; neque suppellectilem ei, qui vult ornare officinam suam; neque arborem ei, qui vult expandere super ipsam panniculum suum qui dealbatus fuerit, ut deinde colligatur;

aut illi, qui vult sedere sub umbra eius. Et de cane, an ratum sit, ut conducatur ad eustodiam, vel venationem, dissident auctores. Et illud, quod datur mediatori, qui verbo plano absque labore placitam reddit venditionem rerum mercatoris, per modum arbitrii, non autem mercedis, datur.

Canon secundus.

Utilitas usus, et non substantia, debet esse: et ideo arbores non locantur, ut accipiat, qui conduxit, fructus earum; neque oves, aut vaccae propter lac; neque admissarii, aut hirci, aut masculi specierum aliarum ob gravidandas feminas; mulier autem, ut lactet infantem, conducitur, eo quod lac mulierum non venditur instar reliquarum substantiarum lactearum; aquis enim, quae ex terra fluunt, simile est lac natrieis, quae mercede conducitur, ut enutriat, et lactet.

Canon tertius.

Utilitas, quae tradi possibilis sit, debet esse. Et huic quatuor sunt typi.

Typus primus.

Mutus non conducitur ad docendum, neque caecus ad dirigendum: sed neque idiota conducitur, ut doceat librum, quamvis promittat, quod addiscent, et deinde docebit.

Typus secundus.

Terra, quae non habet ius aquae ad irrigationem, non conducitur, ut seminetur, conducitur tamen ut inhabitetur. Aqua pluvialis in pactum non deducitur, eo quod voluntaria non sit illius irrigatio. Attamen terra, quae adiacens littori fluminis magni non caret aqua, quia ex profundo bibit, nihilominus conducitur. Nonnulli vero dicunt, quod mercede non conducatur, quia semper aut cooperta sit aquis,

aut expectet cooperiri. Et ita divisae sunt sententiae circa aedem plenam rebus, an possit mercede conduci, antequam evaenetur, an non: similiter circa terram, quae seminatur, num conduci queat ante tempus arationis, scilicet in hieme an non.

Typus tertius.

Aedes mercede non conducitur in annum venturum, quia si antea detur merces, absque fructu erit tempore suo. Sed et promissio est inanis, neque rata, ut conducatur homo aedem duobus mensibus duabus mercedibus diversis; sed duobus mensibus conducat una quantitate continua mercedis. Et si quis dicat: mercede conduximus hunc asinum, ut vehat eo, per dimidium iter, non est ratum pactum. At si dicat: ut sedeam super ipsum usque ad locum talem, ratum est. At ratum est, ut homo mercede conducatur dimidium asini, et dimidium sarcinae suae imponat ei deferendum; sicut etiam dimidium aedis mercede conducit homo, et in dimidio eius alio habitat.

Typus quartus.

Impossibilitas traditionis legalis impossibilitatem traditionis naturalis imitatur. Itaque ratum non est, ut mercede conducatur homo, ut extirpet dentem molarem non laesum, neque ut amputet manum non male affectam, neque ut infideles doceat libros divinos, neque ut doceat magiam, et proterviam, ac obliquitatem, vel fraudem, aut furtivam effractionem. Et ita mulier coniugata mercede non con-

ducitur ad opus aliquod, et exercitium absque voluntate mariti sui: et potest mercede conduci a marito suo, ut lac det nato suo: at illud acquum est, quod si ab ipsa sit natus, non iustificatur ei merces; at si ab alia, quae obierit, antequam illa desponsaretur, iustificatur.

Canon quartus.

Utilitas illi, qui mercede conduxit, debet esse in integritate sua. Itaque si quis mercede conduxit asinum, ut super eum sedeat, ei qui locat, non est ratum *sedere super eum*. Neque ratum est fidei, cum sanus est, et absque necessitate, mercede conducere alium, ut ore pro ipso: at ratum est, ut mercede conducatur presbyter, aut diaconus, ut ministret in ecclesia, et fungatur pro fidelibus in iis, quae decent. Ratum rursus est, ut mercede conducatur magister, qui doceat doctrinas sanctas, et cantica spiritualia: et quidem vel una lectio, aut una strophica meretur mercedem*.

Canon quartus.

Utilitas nota esse debet, et distincta. Et ipsa distinctio tribus modis contingit.

Modus primus.

Conductio operarum. Itaque ille, qui conducit sarcinatorem, debet nominare panniculum, quem consui optat: aut dicat: conduximus te, ut suas una die: et ratum non est, si dicat: conduximus te, ut suas panniculum hunc die una. Similiter doctori, qui conducitur ad docendum, debet discrete nominari liber, aut numerus psalmodum, aut

* In margine: "queritur num liceat litteras docere filios Agarenorum, qui possent non docenti nocere. Iacobus quidem edessenus ait licere necessitate cogente. Ego vero adfirmo id prorsus non obesse vel fidei vel doctori, etiamsi Agareni impotentes ad iniuriam sint. Immo vero ex huiusmodi scholis multa bona multis provenire solent."

canonum, aut hymnorum : vel certe definiatur ei tempus doctrinas docendi absque pacto librorum, vel codicum, aut numero psalmodiarum : et non debet doctor pacisci quod discipulum bene eruditum reddet, eo quod secundum intellectum suum eruditur discipulus magis, quam secundum laborem magistri. Et cum paciscitur de decem psalmis, aut decem hymnis, debet appellare illos nominatim, eo quod aequales non sint. Et ille, qui conducit nutricem, debet nominare lactentem, et tempus : et si propter casus aegritudinis lae non sugat infans toto tempore, non propterea debet minui merces nutricis.

Modus secundus.

Conductio terrarum. Et huic modo sunt quatuor typi.

Typus primus.

Quod propter habitationem aliquis mercede conducat terram. Itaque si aedes sit, aut officina, aut balneum, eum omnibus utensilibus suis debet intelligi, fere tali pacto : in balneo, quod conducitur, camera eius debet intelligi ; et puteus, si quidem aqua eius hauriatur cum situla eius, et caminus eius, et sterquilinum eius ; et canalis sordium eius ablutarum, et materia foci eius, si is ab illo, qui conducit, fiat. Et tempus conductionis pariter certum esse debet, unius anni, aut amplius : et apud nos quidem ultra quadraginta annos non debet conduci aedes, neque officina, neque balneum. Et cum terra conducitur ultra unum annum, non est necesse, ut merces cuiuslibet anni proprie determinetur, eo quod neque in conductione ad unum annum merces cuiuslibet mensis specialiter de-

finiatur. Et cum dicit : locavi anno uno, annus primus explicatur ille ipse annus. Et cum dicit : locavi denario in quolibet mense, et non definierit quot mensibus, non est rata conductio.

Typus secundus.

Si dicat : locavi tibi praedium inueum, ut eo utaris, quemadmodum volueris, potest ille, qui conduxit, in eo seminare, aut serere plantas, aut aedificare. Et si dixerit : locavi, et nihil aliud addiderit, non valet conductio. At aliqui dicunt, quod quamvis dicat : in eo semines, debeat nominare semen ; quia terra, in qua seminatur milium, magis laeditur, quam illa, in qua seminatur frumentum.

Typus tertius.

Et si dixerit : locavi praedium, ut in eo semines, et si volueris, seras in eo plantas, typo secundo similis est resolutio eius. Et si dixerit : locavi tibi, ut in ea semines, et plantes, et non ostenderit, quantum seminet, et quantum plantet, dimidium seminet, et dimidium plantet.

Typus quartus.

Et si dicat : locavi tibi hoc praedium, ut struas in eo aedificium, debet ostendere modulum longitudinis et latitudinis terrae occupandae. Altitudinem autem aedificii in pactum deducere non debet ; sed ille, qui conduxit, potest attollere quantum voluerit.

Modus tertius.

Conductio animalium. Haec quidem ad quatuor usus conducuntur.

Usus primus.

Sessio. Itaque ille, qui conducit iumentum, ut sedeat super ipsum, debet id inspicere ; uti etiam ille, qui locat, debet videre illum qui sessurus est,

et cognoscere sarcinarum, quas secum iumento impositurus est, pondus et qualitatem. Praeterea quantitatem quoque drachmarum debet scire ille, qui locat. Et utrum lente, an velociter velit incedere, et quibusnam in locis mansurus sit, et hospitaturus. Si autem non statim velit incedere ille, qui conducit, sed post aliquod tempus, confirmatur conductio; et licet non videat iumentum, debet tamen convenire de specie illius, equusne sit, an mulus, an asinus, an camelus. Modus vero incessus sedentis in pactum non deducitur, scilicet ille, qui vocatur cursus, vel subcursus, aut saltus, aut chorea.

Usus secundus.

Sarcina. Et ipsa quantitas oneris nota debet esse ex statera, sive praesens fuerit, sive absens: et siquidem illam appendat manu sua ille, qui locat, vel etiam faciat coniecturam quantitatis eius, sufficit. Et loeator potest appendere conductum mercatorem, libram v. gr. pondo circiter appendens. Si non paciscatur de specie animalis, potest ille, qui locat, appendere onera sua, et mercatorem, si velit, super camelos; et si malit, super asinos. Sed si sarcina fuerit viatorum, ubi mercator voluerit, ibi collocari eam iubebit.

Usus tertius.

Hautus. Et ille, qui locat iumentum suum, ut hauriat ex aquaeductu aquas ad irrigationem terrae, quae seminatur, aut ad balneum, debet scire etiam profunditatem aquaeductus.

Usus quartus.

Aratio. Qui conducit bovem, aut asinum, debet hos videre. Et ille, qui locat terram, noverit utrum campe-

stris sit, an vero montana, an a multo tempore deserta, nec ne. Et pactum arationis aut in dies fit, aut in iugurum: utrumque autem non fit simul, quemadmodum ostendimus in opere sarcinatoris.

SECTIO II.

De confirmatione conductionis.

Directio.

Conductio vero statuitur terminis consuetis, qui simpliciter proferantur secundum distinctionem utilitatum, quae triplici modo, ut diximus, fit.

Modus primus.

Actionis. Et in eo sunt canones duo.

Canon primus.

Ille, qui conducit terram, ut seminet, etiam ius irrigandi ipsam ei debetur, et hoc quamvis voce expressa non paciscatur: et ille, qui conducit sarcinatore, ut suat, cum panno etiam licium debet tradere sarcinatori absque acu. Et nutrix, quae conducitur, ut lactet infantem, aut eum gestet, illum etiam consopire, ac alere debet. Et cum ad hoc, ut illum alat, conducitur, si lac habeat, etiam illum lactare debet, alias non. Et amanuensis, qui conducitur ad scribendum, chartam debet habere ab illo, qui conducit: sed atramentum, et etiam de proprio habeat amanuensis. Et tinctor, qui conducitur, ut tingat, de proprio habere debet pharmacationis; et id, quod ei datur pretii nomine, merces est.

Canon secundus.

Cum conducitur paedagogus, ut doceat puerum, quidquid hic obliviscitur, quando apud ipsum est in schola, debet iterum docere eum. Si autem

iam egressus puer, obliviscitur, non debet paedagogus illum docere, nisi cum alia mercede.

Modus secundus.

Aedium et praediorum duo sunt canones.

Canon primus.

Cum paries nutat, aut pons ab-rumpitur, ille, qui locavit, debet reficere, et non debet ille, qui conduxit, expensa gravari. At si pariete alio, aut ponte novo egeat domus, quae conducta est, et non constituit ille, qui locavit, non potest ille, qui conduxit, compellere eum ad constituendum, sed, si velit, habitet in ea domo, uti est; vel si malit, exeat. Et ita eum violenter diripitur domus, et possit ille, qui conduxit, eam liberare, si velit, liberet; et si nolit, minime. Et cum ille, qui conduxit, amittit clavim domus, quoties dolose id non acciderit, non debetolvere, sed ille, qui locavit, compellitur ad faciendam aliam pro ea. Et cum locat aliquis domum non habentem portam, neque aquaeductum, non debet facere ei portam, et aquaeductum, si praescierit ille, qui conduxit, quod domus iis careret.

Canon secundus.

Domum quidem a quisquiliis, et caminum a fuligine, et atrium a stercore ille, qui conduxit, debet purgare. Nivem autem e tecto ille, qui locavit, debet detrudere: et si non mundaverit, et ruat domus propter nivem, quae manet, et liquefit super tectum ipsius, si velit ille, qui conduxit, potest egredi ab ea, quin teneatur ad persolvendam mercedem. Et cisternam (vel cellam subterraneam), et lavacrum ille, qui conduxit, debet mun-

dare. Aliqui tamen dicunt, quod non, sed quod debeat ille, qui locat. Et liquet, quod exacto tempore conductionis, cum exit ille, qui conduxit, quin mundaverit cisternam, et lavacrum, non exigitur ab eo, ut purget, exigitur tamen, ut purget atrium fimo, licet mox sit egressurus. Et an possit impedire locator, ne conductor deportet in domum ipsius aliquid, cuius causa multiplicantur mures, et laeduntur fundamenta, ac parietes, dissident auctores aliquot.

Directio.

Et terris etiam tres sunt canones.

Canon primus.

Ille, qui conduxit terram, ut in ea seminet, etiam ius aquae ad illius irrigationem debetur ei. Quidquid vero pactum fuerit, attamen nonnisi iuxta morem irrigetur, et non quantum ille, qui conduxit, vult.

Canon secundus.

Cum completur *prothesmia* conductionis terrae, et adhuc seges non est collecta, si propter negligentiam conductoris mansit, potest ille, qui locavit ipsam metere, et eicere extra terram suam, et non compensare damnum illius, qui conduxit, ac seminavit: et si relinquat, et non metat, potest solutionem petere mercedis spatii illius, quod excedit tempus conductionis, ab illo qui conduxit: et si ob frigiditatem nimiam aeris manet, aut ob diurnitatem pluviae, non potest ille, qui locavit, segetem metere, sed relinquat illam cum mercede. Et si eo quod nondum pluit, et viridis est, non fuit collecta, ac *prothesmia* conductionis expleta est; si seges ex iis seminibus fuerit, quae ad escam iumentorum, et equorum se-

runtur, potest ille ipsam metere, et non debet eam relinquere cum mercede. Ille vero, qui conducit terram, ut eam aedificet, aut in ea arbores plantet, cum perficitur *prothesmia* conductionis, unum e tribus debet eligere sibi ille, qui locavit; aut destruat aedificium, et eradicet plantas, et solvat damnum eius, qui plantavit, et aedificavit; aut relinquat aedificium, et plantas, et solutam accipiat mercedem suam; aut emat aedificium, et plantas ab illo, qui conduxit, et eius erunt; voluntatique ipsius relictum est quodlibet ex his tribus. Et si ut destruat, et extirpet, eligit ille, qui locavit; mercedem operarii, qui destruit, et extirpat, dominus aedificii et plantarum, idest ille, qui conduxit, debet solvere; et ille, qui locavit, damnum aedificii, et plantationis debet solvere illi, qui conduxit. En enim siquis habens panem, prohibet ab eo hominem fame laborantem, etiam violenter eripitur ei panis, verum soluto pretio.

Canon tertius.

Ille, qui conduxit terram, ut in ea seminet milium, potest pro eo triticum seminare: et non potest ille, qui locavit, eradicare semen tritici propter causam, quam diximus. At ille, qui conduxit, ut seminet triticum, non potest in ea seminare milium; et si seminet, potest ipsum eradicare ille, qui locavit, et prolicere ipsum gratis, scilicet quin solvat damnum seminanti.

Modus tertius.

Iumentorum. Et habet canones septem.

Canon primus.

Ille, qui locat asinum ad sessio-

nem, debet praeparare clitellam, cin-
gulum, capistrum; et ille, qui locat
camelum, debet parare funem ex can-
nabe: ligna autem quae construun-
tar ad sessionem, tentorium quod
obumbrat, et funem, ille qui condu-
cit, idest qui sedet, debet parare: et
qui locat equum, non debet parare
ephippium: sacci autem, in quibus
conduntur res, iuxta pactum initum
parentur.

Canon secundus.

Ille, qui locat iumentum suum ad
sessionem, debet ministrare tentoria,
strata, et viatica illi, qui sedet: et
non potest ille, qui sedet, quamdiu
viatica sunt exigua, pro eis, nisi id,
quod sufficit ei in via, cum pane ad-
dere.

Canon tertius.

Iter quidem lentum veloxve secun-
dum consuetudinem, et secundum pa-
ctum sit; et ita descensus illius, qui
sedet, ex iumentis, in locis arduis,
quando ascendendum est. At aliqui
dicunt, quod si nolit descendere e
iumentis ille, qui conduxit ut vela-
tur, non compellitur ad descenden-
dum, quia id ad moderationem atti-
net, quam exhibere velit, et non ad
coactionem legalem. Et cum litigant
de loco pernoctationis ille, qui con-
duxit, ne ille, qui locavit, si aestas
est, in campo aut oppido oportet com-
morari, siquidem pax fuerit: at si
hiems est, in oppido, sive pax fue-
rit, sive bellum.

Canon quartus.

Ille, qui locat, debet adiuvari il-
lum, qui conduxit, cum sedet, et cum
descendit, potissimum si infirmus fue-
rit, aut senex, aut mulier: debet et-
iam ferre sarcinas eius si opus fuerit:

*

potest autem ille, qui locavit, obligare conductorem, ut recte sedeat super iumentum, et in eius dorso medio.

Canon quintus.

Siquis locavit iumentum suum, ut portet quinquaginta libras tritici, sacci quidem non pertinent ad computum quinquaginta: at si quinquaginta tantummodo dixit, etiam sacci computantur. Et ille, qui pactum iniit, ut iumentum suum portet triticum, non potest recusare quominus portetur hordeum, et viceversa. Et ferrum, et stannum, et aes alinia sunt metalla. At ille, qui ferrum deportat, non debet deferre linum, neque viceversa.

Canon sextus.

Cum moritur iumentum conductum, cessat conductio, et non licet ei qui conduxit, obligare illum, qui locavit, ut aliud substituat pro eo; neque si substituat, potest obligare conductorem, ut illud recipiat: et id quidem, cum nominatim appellatur iumentum, quod conducitur. At si simpliciter locavit aliquis iumentum suum, potest aliud substituere ei, et debet conductor id recipere. Et cum appellat nominatim unum e iumentis suis ille, qui locat, non potest illud mutare in aliud, si nolit ille qui conduxit.

Canon septimus.

Ille, qui conduxit iumentum, cui insideat, potest alium hominem pro se, aequalem tamen sibi, imponere: mercenarius (*mercede conductus*) autem, et iumentum, et domus, quae conductae fuerit, non commutantur pretio. Pannus autem qui consuitur, et puer qui instituitur, et via, num commutantur in alia similia, an non, dissident auctores. Et ille, qui con-

duxit indumentum, ut eo vestiatur, non potest cum eo noctu dormire.

SECTIO III.

Quaenam debeat solvere ille, qui conduxit. Quaenam sint mercede conducibilia, et quae secus.

Directio.

Ille, qui conduxit, securus est toto tempore usus sui. Itaque cum corruiat domus conductae ad habitationem, aut corrumpitur supellex conductae ad vestitionem, aut moritur iumentum conductum ad sessionem, quoties non agit dolose ille, qui conduxit, non debet solvere pro eis. Et ideo si iniuria percutiat iumentum conductum, solvit pretium eius, si moriatur. Et aliqui dicunt, quod cum manet iumentum apud illum, qui conduxit, ultra pactum conductionis, et non restituat ipsum domino suo, si moriatur, etiam absque percussione, debeat solvere pretium eius. Et id ratum est. Et ita ille, qui conduxerit iumentum ad insidendum ei in via, et ligaverit illud in stabulo, si hoc corruiat super ipsum, et moriatur, solvit, eo quod si processisset in via, et eam bestiam non ligasset, haudquaquam mortua fuisset. At si ex alia causa moriatur in stabulo, non debet solvere. Mercenarius, qui conducitur ad subiugandum iumentum, aut consuendum vestimentum, aut coquendum panem, si quidem negligentia eius, aut ignorantia eius corrumpitur ex eis quicquam in manibus ipsius, debet solvere pretium dominis eorum. Si autem non negligentia ipsius, sed ob aliud nocumentum corrumpatur aliquid, non debet solvere. Aliqui vero dicunt, quod

si in domo domini iumentis, indumentis, vel panis, et coram oculis eius, corrumpatur, non debeat mercenarius solvere, dummodo non causa sui ipsius res corrupta fuerit: et excusationem afferunt dicentes: quod non debeat mercenarius solvere, quia neque eum perit ovis nocumento caelesti in campo, et quando proximus non erat ei, debet solvere. Similiter et mercator in via cum corrumpitur res tradita, non debet solvere. Verum propter mercenarios malos, ne ipsis fiat occasio rem subtrahendi, definivimus, ut solvat; fortasse enim res dominorum manet in manibus mercenariorum: atque ita hi cavebunt ne damnum solutionis patiantur: quemadmodum etiam propter iudices malos, et hypoeritas dicimus, quod non possit episcopus sententiam proferre sine testibus, quamvis sciat veritatem rei, neque testibus egeat. Scopum autem sectionis huius consequuntur typi quatuor.

Typus primus.

Illi, qui dealbat vestem alicuius, aut radit caput eius, aut detergit ipsum, absque eo quod pacto conveniret de mercede, non debetur merces, eo quod ob silentium suum perdidit mercedem suam. Nonnulli vero dicunt, quod licet voce non conveniat de mercede in huiusmodi operibus, attamen causa quotidiani hominum usus hisce in rebus, mentali veluti pacto merces stipulatur; et ideo debet ille, qui ministerio fruitus est, solvere mercedem ministerii ei qui sibi ministravit.

Typus secundus.

Fullo, si domi domini pannum coram oculis eius dealbet, et res corrumpatur, debetur ei merces operis

sui, neque debet solvere pretium panni, qui corruptus est. At si neque domi domini pannus, neque coram oculis eiusdem corruptus est, debet solvere, seu ille, qui propter utilitatem suam ipsum petiit a domino eius, scilicet, ut lucraretur mercedem operis sui. Itaque debet solvere pretium eius, quemadmodum capite XXII. de datione usus ostendimus. Merces autem non debetur ei, eo quod non conciliaverit emolumentum domino panni: cur enim recipiat aliquid ob id, quod non tradidit? At aliqui dicunt, quod reapse ratum est, nempe ut nihil solvat, neque solutionem accipiat, si dolose non egerit, neque negligens fuerit.

Typus tertius.

Ille, qui conduxit iumentum, ut deportet decem sata tritici, et imponat ei undecim, ac moriatur illud iumentum, debet solvere pretium eius domino ipsius. Similiter etsi domino ipsius det undecim sata, et dicat, illa esse decem, et dominus ipsius ferenda illi imponat, ac moriatur, debet ille, qui decepit solvere, siquidem ex onere sarcinae mortuum fuerit; at si ex alia causa moriatur, non debet solvere, sed mercedem tantummodo augmenti illius, quod ferendum imposuit per deceptionem. Nonnulli vero dicunt, quod unam partem solum ex undecim partibus pretii iumentis debeat solvere ille, qui decepit, si prae onere sarcinae moritur: at hoc ratum non est. Et similiter eum duo homines conducunt asinum, ut ambo simul seclant super ipsum, si seclat alius eum eis sine ipsorum voluntate, et moriatur asinus, unusquisque eorum tertiam partem pretii amittat. Et

aliqui dicunt, quod unusquisque iuxta onus suum amittat: at id ratum non est, nam homines non ponderantur. Aliqui vero dicunt, quod non: sed ille tertius dimidium pretii eius amittat; et ambo illi, qui conduxerunt, dimidium, quia ius habebant, ut ambo simul sederent.

Typus quartus.

Cum aliquis tradit sarcinatori pannum, ut ex eo faciat tunicam; ipse autem pallium conficiat, et litigent mutuo; videlicet dicat dominus indumenti dixi tibi, ut tunicam de panno faceres: et dicat sarcinator, quod non, sed pallium dixisti ut consuerem tibi; illud firmum est, ut verbum domini indumenti recipiatur, cum iurat, eo quod ipse magis norit, quid ipse dixerit. At alii dicunt, quod non, sed verbum sarcinatoris recipi, eo quod iamdiu dominus indumenti comcrediderit ei curam indumenti sui; et cum iurat dominus indumenti, manifestum est, quod non debetur merces suturarum sarcinatori, sed debetur ei pretium, eo quod magis valeat tunica, quam pallium: non tamen pretium, quod valet pannus integer prae scisso.

SECTIO IV.

De accidentibus, quae irritant conductionem.

Directio.

Tribus casibus cessat conductio.

Modus primus.

Exiguitas utilitatis ex re, quae conducitur, ob vitium, quod ei accidit, sive domus sit, sive iumentum, sive operarius, sive res alia. Et huic modo sunt tres typi.

Typus primus.

Ille, qui conducit iumentum, ut super illud sedeat in via, si deinde aegrotet, nec possit incedere, debet solvere mercedem inmenti, eo quod non ex parte iumenti defecerit utilitas, proveniens ex illius sessione. Et ita ille, qui conducit balneum, neque possit succedere ipsum: et ita ille, qui conducit officinam coqui, deinde recuset, aut non possit coquinariam exercere, rerum harum mercedem debet.

Typus secundus.

Cum tremit paries domus, potest conductor dissolvere conductionem, et ex ea egredi, ita tamen nisi prope-ret dominus eius domus, ut illam congrua reparatione restauret. Si autem nolit erire, et maneat, etiamsi tremit paries, totam mercedem debet pendere, et non potest quidquam diminueri propter tremitum.

Typus tertius.

Ille, qui conduxit terram, ut in ea seminet, si postquam seminavit eam, corrumpatur semen prae glacie, aut grandine, aut tempestate, totam mercedem debet solvere, eo quod semen haud terrae causa corruptum fuerit: at si terra prius corrupta fuerit, quam seminetur, nihil debet.

Modus secundus.

Cessatio totius utilitatis. Per mortem scilicet iumenti, quod conducitur, aut operarii, qui conducitur, cessat conductio. Verum merces eius, quatenus operatum est iumentum, aut operatus est operarius, iuxta quantitatem temporis famulatus debetur domino iumenti, et heredi operarii. Et modus hic habet sex typos.

Typus primus.

Cum corrui aedes, quae conducta fuerat, cessat conductio: et cum deficiunt aquae irrigationis terrae, quae conducitur, ut seminetur, si voluerit ille, qui conducit, in ea seminet cum tota mercede, et non potest quidquam diminuere ob defectum aquarum: et si nolit, eam deserat. Et modi isti ambo distincti sunt, eo quod aedes, quae corrui, haud manet aedes; et terra, cuius aquae defecerunt, non ideo non manet terra.

Typus secundus.

Cum moritur infans, cuius nutritrix conducta fuerat ad eum lactandum; aut puer, ad cuius institutionem magister conductus fuerat; aut corrumpitur pannus, qui conductus fuerat, ut vestis aliqua ex ipso fieret; illud firmum est, quod nemo ex eis possit obligare socium suum, si nolit, sed cesset conductio.

Typus tertius.

Cum diripitur aedes conducta, cessat conductio, et non debet conductor decertare cum illo, qui diripuit, eamque liberare, sed dominus eius debet illam liberare.

Typus quartus.

Cum fugit camelarius una cum camelis, quos locavit mercatori, cessat conductio, si camelos illos deserat conductor mercator: at si non ita, sed simpliciter suscepit in se camelarius officium appendendi ei sic, et sic pondera, potest episcopus mutuas accipere drachmas pro camelis, qui fugerunt, et dare mercatori, ut conducat sibi camelos, et appendat sarcinas suas. Et cum redierit camelarius, solvet. Et si camelarius solus fugiat, et relinquat camelos suos, de-

bet mercator indicare episcopo, et ab eo facultatem obtinere ad faciendas expensas pro camelis; et solutionem accipiet a camelario, quando aderit: et si in via fugiat, licet absque iussu episcopi expendat, solutionem percipiet.

Typus quintus.

Ille, qui conduxit iumentum, et custodit ipsum penes se, debitor est mercedis, quamvis illud non exerceat. Et ille, qui locavit, si ipsum custodit, et non tradit illi, qui conduxit, cessat conductio; praesertim si non definivit tempus tradendi, et non tradeqdi; nam si tempus definitum non fuit, si petit ipsum mercator, et non tradit locator, cessat conductio.

Typus sextus.

Iam diximus, quia pro corruptionem eius, quod conductum est, cesset conductio: addimus iam, ac dicimus, quod quamvis ab eo, qui conduxit, corrumpatur, cessat conductio: verum debet ille, qui conduxit, solvere pretium rei, quam conduxit, licet mercedem eius solvere non debeat: nam mulier quoque, si amputet naturam viri sui, cessat ipsius coniugium ob illam amputationem; attamen debet ob amputatum membrum poena multari.

Modus tertius.

Ut a lege irritetur emolumentum persolutio; veluti cum homo conducitur ut extirpet dentem male affectum; si quiescat dolor, et non egeat ille, qui patitur, illius evulsione, cessat conductio. Et hic modus habet tres typos.

Typus primus.

Tutor pupilli, cum locat aedem,

aut praedium pupilli ad aliquod tempus, si augeatur pupillus, et perveniat ad aetatem puberem ante complementum temporis, quod conventum fuit, cessat conductio. Toto tempore, quod subsequitur pubertatem suam, potest uti domo sua, aut praedio suo: toto tempore autem, quod antecedit pubertatem suam, manet conductio.

Typus secundus.

Ille, qui locavit servum suum, si libertate donet eum ante complementum temporis conductionis, ipsa liberatio rata est, conductio tamen non cessat; verum potest liberatus ille resumere mercedem temporis libertatis suae sibi ipsi a domino suo.

Typus tertius.

Siquis locavit aedem suam, et deinde vendat eam alteri ante exactum tempus conductionis, aliqui dicunt, quod venditio non valeat, at nos illam approbamus: et debet emptor expectare usque ad consummatum tempus conductionis, et tunc traditam accipiat. At si contingat, ut cesset conductio aliam ob causam, tunc dubitant aliqui, cuinam sit danda merces temporis reliqui usque ad complementum pacti, emptori ne an venditori: et illud ratum est, quod emptoris sit, quia conductio impediobat eum quominus acciperet rem emptam suam, et en sublata est.

SECTIO V.

De promissione mercedis inventoriibus rei perditae.

Directio.

Et hic modus habet quatuor elementa.

Elementum primum.

Dictio: veluti si dicat aliquis: qui inveniet, et restituet mihi asinum meum, aut bovem meum, aut servum meum, qui perierit, aut faciet opus tale, verum legitimumque debitorem me constituo ei denarii, aut drachmae, aut alterius rei. Quicumque ergo audit, et perficit, ius habet ad denarium, aut drachmam. Et si non promittat dominus rei perditae quidquam, non debet dare quidquam illi, qui invenit, et restituit ei rem suam perditam. Similiter si promissor frigeat, siquidem inventor non audierit promissionem eius, nihil debetur ei. Et ita si quis peregrinus adfirmet lingua eius, qui perdidit, quod promiserit denarium illi, qui invenerit servum ipsius, qui revera tamen nihil promiserit, nihil debet neque ipse, neque ille peregrinus ei, qui invenit. Sed si dixerit ille peregrinus: qui invenerit servum talis, recipiet denarium, debet ipse solvere, quia dixit.

Elementum secundum.

Ille, qui promittit, perfecta aetate debet esse, neque interdictus administratione bonorum suorum; et ille, qui invenit, congruens inventioni tantummodo debet esse.

Elementum tertium.

Ipsam inveniendi opus debet quis nosse quantum sit: nam qui v. gr. dicit: siquis invenerit asinum meum, dabo ei denarium, ignorat quantus futurus sit inveniendi labor.

Elementum quartum.

Ipsa merces nota esse debet quo ex genere facultatum sit; et hoc habet typus tres.

Typus primus.

Cum dicit ille, qui Edessae versatur:

qui reddet servum meum ex Sarug, dabo illi denarium; et reddat illum aliquis e medio viae, medium denarii debetur ei. Si tamen e regione valde longinqua a Sarug reddiderit eum, non debetur ei aliquid amplius.

Typus secundus.

Cum dicit: qui restituet equum meum, dabo ei denarium; si duo homines illum reddant, unusquisque eorum dimidium denarii accipit. Et si homini particulari dicat, scilicet: tu, Petre, si reddes mihi equum meum, tibi dabo denarium; deinde Paulus cum Petro communicet in inventione; si dicat Paulus, ego adinvando iuvi Petrum, totum denarium accipit Petrus, et Paulus nihil accipit. Et si dicat Paulus: ut acciperem partem cum Petro, circuivi eum eo; Petrus quidem dimidium denarii accipit, et Paulus rursus nihil: ita dimidium denarii ille, qui perdidit, lucratur.

Typus tertius.

Cum dicit alicui: si restituas equum meum, do tibi denarium; et eum dicit alteri similiter: si reddis tu, do tibi denarium; si ambo reddant equum, dimidium denarii debet cuilibet eorum, et non denarium. Et si uni eorum denarium promittet, et alii donum simpliciter; si ambo reddant equum, ille, cui promisit denarium, dimidium debet accipere, et ille alius mercedem laboris sui. Et huius quidem operationis quatuor sunt canones.

Canon primus.

Ille, qui promittit, potest solvere, et irritare suam promissionem; verum antequam incipiat inventor diligentiam adhibere. Si autem postquam coepit, et antequam perficiat, vult ir-

ritare, mercedem laboris eius debet ei dare; et postquam absolverit, idest invenerit, totum id, quod promisit.

Canon secundus.

Ille, qui promittit, potest addere, et diminuere, et verbum eius ultimum recipitur. At mercenarius si non audierit promissionem diminutam, quae postremo facta est, et primam promissionem amplam solum audierit, ac propterea invenerit, nihil omnino ei detrahatur.

Canon tertius.

Mercenario nihil omnino debetur, nisi postquam absolverit opus suum. Itaque si invenerit equum, eumque adduxerit ad portam domini eius, deinde fugiat, aut moriatur antequam tradatur domino suo, nihil debetur ei.

Canon quartus.

Cum dicit mercenarius: decem promisi: et dicit dominus: non, sed quinque; aut cum dicit dominus non propter hunc equum, sed propter alium promisi tibi decem; et dicit mercenarius: minime, sed propter hunc; aut dicit dominus: tu non adduxisti eum, sed ipse sponte venit; in omnibus istis, si non adsint testes pro mercenario, verbum domini recipiendum est, si iuraverit.

CAPUT XXX.

De inventione.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Tria sunt elementa eius: inventor; et res inventa.

b b

Elementum primum.

Inventio est acceptio quaedam e bonis perditis, ut eam custodiat inventor anno uno, et post annum confirmatur dominium eius super eam, sed debitor est domino eius, quotiescumque innotuerit. Et aliqui dicunt, quod omnis, qui invenit aliquid, necessario debet illud accipere, et custodire. Et alii dicunt: quod si sciat, illam rem omnino perituram, si illam non accipiat, debeat illam accipere; secus vero nequaquam. Et cum accipit, debet significare aliis hominibus, idest testes advocare sibi ipsi, quod invenit talem rem, et debet aliquod e signis eius indicare, et non omnia, ne cum audierit homo non fidelis, dicat suam esse, et det signa, cum res propria ipsius non sit.

Elementum secundum.

Inventor ex illis, qui excemerint pueritiam, debet esse, licet infidelis sit. Itaque si puer aliquis invenierit, potest episcopus accipere rem ab ipso, et custodire eam, si innotescat illius dominus; secus ecclesiae sit. Et aliqui dicunt, non posse episcopum accipere rem, eo quod, si perierit, debeat illam solvere, et episcopus non debet solvere; itaque quod sit in manibus eius, magis utile est domino ipsius. Et servus cum invenit aliquid, si perdat illud, potest dominus illius rei vendere servum, et suum recuperare ex pretio illius; et si non sufficit pretium servi, non potest in alia re damnum inferre domino servi. Et dominus servi potest obligare episcopum, ut accipiat de manibus servi eius id, quod invenit, ut custodiat illud penes se, et ita damnum non patietur per venditionem servi sui.

Puer autem parvus cum invenerit aliquid, debet curator eius illud ab eo accipere, et custodire usque ad adultam aetatem eius, et deinde res ipsius erit, si non comparuerit dominus. Et ita daemoniacus, et ipse puer, si perdit aliquid, quod invenerat, debet solvere, si non animadverterit curator; verum si animadverterit, et non apud se acceperit, ipse curator de suo debet solvere, et non puer. Et si novero cuncto caelesti perit, non debet solvere nec puer, neque curator.

Elementum tertium.

Cum res ab incolae regionis inventa, ex illarum numero fuerit, quae possunt perire, spectandum est utrum in loco periculi, an extra inventa sit; v. gr. ovis, aut pullus asinae, aut natus camelus, debet accipi per modum inventionis, et anno custodiri, donec fortasse veniat dominus eius, et ipsum accipiat; secus illius, qui invenit ipsum, erit. Illinc patet animal relictum in loco, ubi non sit rapax lupus etc. non debere accipi, sed relinquere, ut dominus eius inveniat ipsum.

SECTIO II.

De quatuor inventionis canonibus.

Canon primus.

Inventor si animo custodiendi domino ipsius simpliciter acceperit rem inventam, si haec corrumpatur, non debet solvere quidquam eius domino; tunc enim instar depositi extitit apud ipsum: et si animo statim dominium in eam sibi acquirendi acceperit illam, debet solvere, si corrumpatur; et si animo, post annum, si non compareat dominus eius, dominium in eam sibi vindicandi, acceperit eam, si

ante annum corrumpatur, non debet solvere; at post annum solvit: et si indistincte accepit eam absque aliquo proposito, episcopus observet speciem eius, et cognoscat, utrum speciem servi habeat, et quantum sederit super asinum, aut onus deferendum imposuerit. Fiduciosior est, si res corrumpatur.

Canon secundus.

Inventor debet notum facere, quod rem talem invenir, et cum re, quam invenit, locum, in quo invenit, an habitatus fuerit; et si forinsecus invenit, cum redit ad habitatum, notum faciat; et aliquem e rei modis, non tamen omnes dicat: et mercedem eius, qui notum facit, hoc est praeconis, et expensas rei inventae, si v. gr. pullus fuerit, inventor non debet amittere; sed pars eius, si possibile est, vendatur ob illum enutriendum. Et aliqui dicunt, quod non vendatur pars illius, eo quod si moretur dominus eius, inventor illum comedet, quoniam illius, qui invenit ipsum, proprius fit. Nam etiam cibus, eius qui invenit, fit. Potest itaque ipsum ostentare, et notum facere, et si comparuerit dominus eius, solvat pretium eius. Et ita si pecus fuerit perditum, et inveniat, nec aliter possit conservari, aliat ipsum inventor: et ita omnia, quae custodiri possunt. Nonnulli vero dicunt, quod potius iussu episcopi, si adfuerit, vendat id inventor, ac pretium eius custodiat, eo quod haudquaquam custodiri possit.

Canon tertius.

Post annum, si non comparuerit dominus, confirmatur dominium inventoris in rem inventam, nisi con-

silio doloso ipsum acceperit, idest ut absconderet ipsum.

Canon quartus.

Cum innotescit dominus, inventor debet rem inventam illi restituere, quando adhibitis testibus piis confirmaverit illam suam esse. Quod si testes non habeat, det autem signa multa et vera, tum potest accipere. Et aliqui dicunt, non esse fidendum signis, eo quod fieri possit, quod ab alio, qui eam vidit, discat, et intelligat ea. Itaque cum accesserit aliquis, et dederit signa, et acceperit rem inventam, quae sua non sit; deinde compareat dominus eius verus, si non adfuerit, qui illam accepit inique, potest ab inventore damnum repetere, et suam rem ab eo sibi restitui iubere; et hic vicissim, sibi reparari iubeat, quod pertulit damnum ab illo iniquo, nisi antea notum fecerit, ac confessus fuerit, suam esse eam, cum tradidit ei: et si confessus fuerit, non potest accipere ab eo quidpiam, sed detrimentum patitur absque spe compensationis. Et si adfuerit, ab ipso in quo dominus ipsius eripiat. Et si corrumpitur res inventa post annum, pretium eius, quod valebat in fine anni, debet inventor solvere domino eius, si comparuerit, non secus ac si servata res fuisset. At si vitium novum in re fuerit, postquam ipsius dominum habuit, scilicet post annum, ipsam cum vitio eius debet tradere domino ipsius. Et liquet, quod si ante annum, scilicet antequam dominum eius habeat, fit in ea vitium, uti est cum vitio suo tradit eam domino ipsius, et inventor non potest petere a domino eius ius inventionis rei perditae.

CAPUT XXXI.

*De infantum, et puerorum
inventione.*

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis, et canonibus eius.

Directio.

Tria sunt huius inventionis elementa: ipsa inventio: res inventa: et inventor.

Elementum primum.

Inventio huiusmodi est susceptio infantis perditum, et alimento carentis. Quod autem sit actio pia, constat ex eo, quod a perditione praeservat talem. Porro testimonio confirmanda est huiusmodi susceptio. Itaque ille, qui suscepit, quin testes inducat, fieri haud potest, ut recipiatur ab eo infans, nisi recte educat eum.

Elementum secundum.

Ipse infans careat sustentatione opus est: secus si habeat patrem, aut matrem, aut consanguineum, non potest alienus suscipere eum: et ita ille, qui perfecta aetate est non recipitur; ille, autem qui aetate (*quidem, sed non intelligentia perfecta est recipitur*). Aliqui tamen dicunt, quod non recipitur; et id ratum est.

Elementum tertium.

Accipiens liber et perfecta aetate debet esse. Itaque servus non potest accipere, nisi forte iussu domini sui: et infidelis natos infidelium tantummodo potest accipere; et in qua re innotescat fides, postea ostendemus. Fidelis autem potest ipse etiam natos non fidei dorum derelictorum accipere. Similiter etiam prodigus non potest

accipere, et si accipit, recipitur ex eo. Et ille, cuius manifesta non est pietas, neque prodigalitas, potest accipere, sed non potest transferre acceptum de regione in regionem, sed ab episcopo arcetur, donec ostendat pietatem suam. Et inops potest accipere, nam Deus est, qui alit. Et cum duo contendunt inter se, quis eorum accipiat, diviti adiudicatur acceptio. Et si pares fuerint, qui est civis, accipit; cum talibus enim magis convenienter consulitur vitae infantis. Et mulier non praepositur viro, quamvis in educatione nati mater praefatur patri. Et si in omnibus pares fuerint, sortes mittant. Et si puer ipse ad unum ex tollentibus declinet, et velit apud ipsum esse, non recipitur declinatio eius. At si declinet ad unum e genitoribus suis, patrem, aut matrem, recipitur declinatio eius, eo quod genitores suos cum experimento eligit; at tollentes ipsum, absque experimento.

Directio.

Canones inventionis duo sunt: educatio, et expensa. Itaque ille, qui accipit infantem in civitate, non potest illum deferre, et educare in pago. E converso autem potest ex civitate in aequalem civitatem, aut ex uno pago in pagum aequalem transferre eum: si in deserto invenerit eum, potest transferre quò volet ipse inventor. Expensa autem e bonis infantis debet esse; si quidem habeat bona: et si bona sua sint illa, quae addiuntur in testamentis infantibus proiectis, aut legati nomine aut donationis; aut inveniantur posita cum ipso ab illo, qui proiecit eum; si aut equus, aut animal aliud fue-

rit ligatum apud ipsum, aut prope ipsum, aut fuerit in aede, cuius non sit dominus certus; ipsius quidem sit; et si subitus infantem fuerit abscondita pecunia, non ipsius censetur; sed si echarta reperiat apud ipsum, in qua scriptum sit, quod ipsius sit, inventor eiusdem, iussu episcopi debet e bonis eius expendere pro eo. Et si non sit pecunia infanti, non debet inventor eius ex proprio expendere pro eo, sed ex ecclesia, nam ipse educationem tantummodo ei debet.

sectio II.

De canonibus fidei, et libertatis, et affinitatis inventi.

Canon primus.

Fidels infantis, qui invenitur, ex quatuor dignoscitur. Primo ex eo, quod si intelligat, signa det fidelium propria, et conversationis eorum. Secundo ille cum adoleverit, voluntati eius relinquatur ex quibus esse velit. Tertio ut confessioni illius, qui enim proiecit, coniungatur confessio ipsius, quod illum, qui genuerit eum, imitetur. Certe si pater eius cum ipso sit, aut mater eius, confessioni eorum debet coniungi confessio ipsius. Quarto locus, in quo invenitur. Itaque, qui in porta ecclesiae reperitur, aut in domo christianorum invenitur, christianus est, et e converso. Ceterum etiam si in porta ecclesiae inveniantur, si infidelis homo possit confirmare, quod ipsius natus sit, potest eum sumere, et instar eius non fidelis erit.

Canon secundus.

Inventus cum delinquit in homi-

nem, autequam promoveatur ad puberem aetatem, ecclesia solvit multam delicti eius. Et si in ipsum delinquant, ipsius, et non ecclesiae, erit multa.

Canon tertius.

Cum accesserit vir, et dixerit: hic infans, qui inventus est, natus meus est; admittitur verbum eius, licet fuerit servus, eo quod non sit, qui possit illum mendacem convincere. Et si mulier sit, quae dicat: natus meus est: non recipitur verbum eius, nisi consenserit ei maritus eius: at si vidua sit, recipitur verbum eius. Et cum duo litigant, et quisque eorum dicit: natus meus est: non praefertur fidelis infideli, sed omnes aequales sunt in hoc iudicio: et ille, qui confirmat verbum suum, accipit eum: et si ambo una confirmant, ei ex ipsis, quem episcopus elegerit, traditur infans, donec adolescat, et voluntati ipsius relinquatur electio: servendo enim fervet sanguis ex amore naturali consanguineorum, et veritatem circa haec tandem aliquando detegimus. Postquam vero incaluerit erga unum ex eis, si deinde poscat illum alterum, non recipitur verbum eius, eo quod fervor primus naturalis sit, secundus autem accidentalis.

Canon quartus.

Quod ad libertatem attinet, quamdiu de servitute aliquis illum non accuset, liber est. Et cum moritur, si quid possidet, ecclesia heres fit; nam et multam delicti eius ecclesia solvit. Et si quis illum servum suum esse accuset, si in manu eius non sit, non recipitur verbum eius, nisi confirmaverit, quod ancilla ipsius genuerit

cum, et proiecerit eum, ac ipse acceperit illum. Et aliqui dicunt, quod amnis, qui invenit infantem, et accipit eum, ac dicit, ipsum servum suum esse, confirmatur dominatio eius super illum: nam etiam ille, qui invenit suppellectilem, ac dicit, mea est, confirmatur dominium eius super illam: at id non est ratum; nam servus, secus ac supellex, non potest apologiam facere pro se ipso: et inventus eum adolescet, et dicit de se, quod servus sit illius, qui accusat ipsam de servitute, recipitur verbum eius, etiamsi antea dixerit, se servum non esse. Et cum dicit: servus sum Petri, Petrus autem negat, et dicat: non est servus meus: si redeat, et dicat: non, sed Pauli sum servus, non recipitur verbum eius secundum apud nos; apud alios vero confirmatur Paulo servitus eius.

Directio.

Filia inventa, si postquam desponsa est dicit, se ancillam esse talis; non separatur propter hoc a marito suo, et confirmatur servitus eius illi tali. Nati autem, quos ante hanc confessionem suam genuit, liberi sunt; at illi, quos postea generat, servi. Similiter filius inventus, si postquam nupsit, confitetur servitutem, apud nos non separatur: at alii separant, quamvis filiam non separent. Et inventus cum emit, et vendit, deinde confitetur, se alicuius esse servum, non irritantur emptiones ac venditiones eius priores, irritantur vero posteriores.

CAPUT XXXII.

De manumissione servorum.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De manumissione simplici.

Directio.

Manumissionem simplicem dicimus illam, quae non definitur pacto in morte illius, qui manumittit, aut in emptione servi de se ipso. Manumittens debet esse perfecta aetate, et mente, et non impeditus a bonorum suorum administratione. Ille autem, qui manumittitur, homo servus, qui non sit oppigneratus, sit oportet. Et cum dicit dominus servo suo: oh domine mi; aut ancillae suae: oh domina mea; aut: oh soror mea; aut: oh sponsa mea; non confirmatur manumissio per hosce terminos. At si dicat servo: oh liber; et ancillae: oh libera; libertate donantur: et reus fit, si iterum in servitute detineat eos; nisi forte tamen nomen eorum non fuerit *liber*, aut *libera*. Et si dicit aliquis servo alieno: liberavi te, nullatenus confirmatur ei dominatio in eum: et si una die liberetur, manumittitur servus ille. Et manumissionis quidem quinque sunt qualitates.

Qualitas prima.

Communicatio partis cum parte, scilicet cum manumittit aliquis dimidium servi, totus servus manumittitur. Et si proprium non fuerit illud dimidium alterum, debet solve-
re pretium illius alterius dimidii domino ipsius, verum per quatuor ca-
nones.

Canon primus.

Cum haud miser fuerit, videlicet si potestatem habeat in pretium dimidii illius alterius : nam indumenta, quae super ipsum et domesticos eius, solum relinquuntur ei : aedes enim quoque eius venditur pro solutione pretii dimidii alterius : at si debito prematur pro quantitate pretii dimidii, non adigitur vi ad manumittendum totum servum.

Canon secundus.

Cum dicat : manumisi dimidium servi mei ; aut : manumisi servum talem ; tunc debet solvere pretium dimidii alterius, ut consummetur manumissio. At si dicat : manumisi dimidium socii mei, delirat, et cessat manumissio.

Canon tertius.

Ut voluntate sua manumittat dimidium suum, eum aliquis emit (*vendit*) dimidium patris sui, aut matris suae, sive velit, sive nolit, manumittitur ab eo dimidium, quod vendit ; et non debet vendere, aut manumittere etiam dimidium aliud, si nolit.

Canon quartus.

Ut non sit oppigneratum ipsum illud dimidium aliud ; secus non debet ipsum manumittere.

Qualitas secunda.

Manumissio consanguineorum. Itaque omnis, qui emit partem a consanguineis suis illis, quibus debet alimenta eum bonis evertuntur, liberatione liberatur, quatenus ad ipsum adtinet, ipsa illa pars, siquidem ipse fuerit non ineptus bonis administrandis. Et propter hoc curator pueri non potest vendere quidpiam e bonis pupillorum patris aut matris eius.

Qualitas tertia.

Ille, qui aegrotat, non potest liberare servum, cuius pretium superet tertiam partem bonorum suorum. Itaque cum unum solum servum habeat, et nihil amplius, si manumittat eum in aegritudine sua, tertia tantum pars liberatur ; et in duas tertias partes eius heredes ipsius dominantur. In lege autem XXI imperatorum iuxta numerum servorum permittitur manumissio eorum ; videlicet si unus est servus, aut duo, aut tres, licet liberare omnes. A quinque autem ad decem, dimidium tantummodo ; et a decem ad triginta, tertiam partem ; et a triginta ad centum, quartam partem. Et ille, qui moritur, si debitum habuerit, quando obiit, illud solvatur, et deinde confirmetur liberatio servi. Et si non sufficiant opes eius, etiam servus, qui liberatus est, vendatur, et debitum solvatur.

Qualitas quarta.

Sortes. Et sortes requiruntur, eum liberat aliquis servos, quorum pretium superat tertiam partem bonorum ipsius. Itaque non omnes liberantur. Et propterea cognosci debet ille, qui liberatur. Si quis ergo liberat tres, aut sex, aut novem servos, quorum pretium aequale sit, tripliciter hi dividantur, et mittantur sortes, ita ut scribatur in una schedula liberatio, et in qualibet aliarum duarum servitus, et ponantur in cerea, et dentur ceræ puero, qui nondum iudicio polleat, ut det unienique unam, et ille, qui sortitur libertatem, ipse liberatur. Si autem non sit aequale pretium eorum, computetur pretium omnium simul, quamvis pares

non sint summae pretiorum: videlicet si quinque fuerint, et unus ex eis valeat centum, et duo alii centum, et duo alii centum, ille quidem unus in comparatione duorum in sorte est. Si autem duo servi, aut quatuor aquales pretio sint, neque triplicentur, ex uno quoque eorum tertia pars liberatur.

Qualitas quinta.

Affinitas. Affinitatem hic dicimus illam, quae post liberationem confirmatur inter liberatum et liberantem, aut inter hunc et heredes liberantis. Itaque quicumque liberat servum, haud omnino alienus ab eo fit, sed hic affinis eius est. Ergo liberans debet despondere, et corrigere, seu correctionem iubere, et admonere illum, quem liberavit: et cum obit ille, qui liberatus est, liberator eius heres fit illius, nisi habeat heredem naturalem; et si hic non extet, heredes liberantis hereditatem eius consequuntur.

SECTIO II.

De liberatione conditionata.

Directio.

Liberationem pacto conventam dicimus, si quando dicit homo servo suo: eum morior, liber es. Et si duorum dominorum fuerit servus, et ambo dixerint ei: cum morimur, liber es; non liberatur morte unius eorum, sed dimidium eius liberatur solum. Et cum dicit homo servo suo: cum morior, liber es, verum si ingrediaris aedem meam, aut facies sic; et moriatur ille homo, non possunt heredes eius vendere servum illum, quamvis non fuerit ingressus dictam aedem, et necdum

fecerit dictam actionem: nisi solum, cum recusaverit, et dixerit: non faciam; aut: non ingrediar.

Directio.

Ipsa promissio liberationis huiusmodi post mortem secuturac, imitator testamentum: itaque ille, qui dicit servo suo: cum morior, liber es; potest illum vendere, aut illum dono dare, et cessat liberatio, quae post mortem secutura est. Similiter licet dicat solum: cassavi promissionem meam illam, et non addat, dicens: liber es post mortem meam, cessat liberatio. Similiter si neget dominus, dicens: non dixi, quod post mortem meam liber es, cessat liberatio, nisi adfuerint testes. Et ita si delinquit servus, venditur mulcta, et cessat liberatio eius. At si dominus eius cripiat eum, non cessat liberatio, nisi dominus eius illam casset manifeste. Et ancilla, cui dictum est a domino suo, cum morior, libera es; si parit post promissionem suae liberationis, ipsa quidem libera est absque nato suo: nam et ancilla quoque, quae in testamento addicitur alicui, si parit, non etiam cum ipsa natus eiusdem in servitutem traditur.

SECTIO III.

De consensu in liberationem per famulatum servi.

Directio.

Hoc actionis genus contrarium est reliquis actionibus legitimis, eo quod illud, quod non est servi, tamquam id, quod servi est, reputatur, videlicet: quemadmodum servus domini sui est servus, etiam opus eius domini ipsius est legitime. Et cum per

opus suum emit se ipsum, tamquam is, qui parte aliqua bonorum suorum aliquid emit, dominus sui ipsius apparet. Verum duas ob causas tamquam legitima reputata est: primo quidem, quia domino ut plurimum non placet servum gratis manumittere: secundo quia tunc magis sollicitus fit ad opus et lucrum ipse servus. Et ipse hic fidelis aliquis debet esse; et sic demum confirmatur emptio personae ipsius, et liberatur. Elementa autem actionis huius sunt quatuor.

Elementum primum.

Dictio: cum dicit dominus servo suo: consensi, ut liberem te, cum dederis mihi mille drachmas duobus temporibus, aut plus, aut minus; et cum solveris tu, liber eris; confirmatur libertas eius, cum solverit. Confirmatur autem, quamvis dicat dominus servo suo: vendidi tibi personam tuam, aut animam tuam talibus nummis, quos solves mihi post tempus tale.

Elementum secundum.

Pretium. Quod ipsum debet esse notum in quantitate, et per modum debiti tempore certo solvendi, quod nempe duobus temporibus, aut pluribus solvatur. Et ratum est, si paciscatur servus cum domino suo, ut serviat ei annum, aut plus, aut minus, et addat ministerio suo denarium unum, aut plus, aut minus.

Elementum tertium.

Dominus. Et hic perfecta aetate, qui idoneus sit ad administrandum, debet esse; et propter hoc ille, qui minore aetate, aut energumenus fuerit, non potest consentire liberationi servi sui. Et ita oppignatus servus manet.

Elementum quartum.

Servus quidem perfecta aetate, et

inente, ac fidelis debet esse. Et ipse consensus liberationis in ipsum totum, et non partem eius debet esse. Canones vero eius quinque sunt.

Canon primus.

Cum non totum debitum solvit servus, non liberatur pars eius, sed servus manet, quamvis unus solus nummus supersit ex eius debito, donec illum solvat.

Canon secundus.

Cum propter solvit servus ante complementum *prothesim*, non potest dominus non accipere; nam etiam omnis creditor compellitur ad solutionem proprii recipiendam quovis tempore: et si pignus receptum est, et quidem persona servi ipsa sit pignus eius; et hic vult pignus (*nempe se ipsum*) liberare; si transierit tempus, et non solverit impedimenti alicuius causa, aut si in viam discesserit absque auctoritate domini sui; aut si habeat, et non solvat; potest dominus eius irritare consensum liberationis. Et si servus energumenus fit, et habet aliquid, episcopus accipiat, et solvat, ut liberetur; alias cessat eius liberatio.

Canon tertius.

Dominus non potest vendere servum, cuius liberationi consensit, quamvis ille etiam, qui emit, consentiat liberationi eius post solutionem quantitatis ab ipso debitae, quae scilicet quantitas quota sit, a domino in testamento dicatur. Ipse quoque servus non potest liberare servum, neque legare, neque donare homini quantitatem, quam debet domino suo, neque votum vovere; et si voverit, non solvat, nisi auctoritate domini sui.

Canon quartus.

Natus ancillae, cuius libertati consensus fuit, dum mater libertate donatur, eum ipsa liberatur, siquidem post consensus pepercrit eum.

Canon quintus.

Si deliquerit ille, cuius libertati consensus fuit, in dominum suum, aut in alienum, debet solvere multam, cum venditur ob suum delictum.

CAPUT XXXIII.

De rapto.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis solutionis.

Directio.

Raptum iniquitatem magnam esse, Deus per Moysem significavit. Ne, inquit, concupiscas uxorem socii tui, et servum eius, et ancillam eius, et bovem eius, et asinum eius, et quidquid est illius. Omnis ergo, qui rapit, debet solvere. Et solutionis tria sunt elementa: causa solutionis: res rapta: et materia solutionis.

Elementum primum.

Omnis, qui perdit rem non suam, aut alium adigit ad perdendum, aut accipit rem alienam, solvendo solvit: et ille, qui effodit puteum, ceu ut in ipsum cadere faciat, solvendo solvit pretium eorum, quae in ipso pereunt. Si tamen alius proiciat in ipsum iumentum, sive servus, sive filius liberi sit, ille, qui proicit, solvit, non ille, qui effodit: et ille, qui suscepit in se aliquid custodiendum, si absque voluntate eius pereat, quodcumque fuerit, non debet solvere. Itaque ille, qui custodit oves alicuius in atrio suo, si lupus

insidiatur, et perdat ex eis, non debet solvere: et ita ille, qui gestat infantem alicuius, si lupus rapiat illum ab eo, non solvit: at si in loco non tuto inter medios lupos adducat ipsum, debet solvere: et ille, qui resolvit compedes servi, aut iumentum, aut destruit beth-gazam (*arcam nummulariam*) ita ut diripiantur facultates, solvit. Et aliqui dicunt: quod si energumenus fuerit servus, et ferox iumentum, debeat solvere, alias non: at id ratum non est. Et ille, qui aperit portam caveae, et inde volatile avolet, non debet solvere: at id ratum non est. Et si quis tenet utriculum butyri, et dum solvit os eius, spirat ventus vehemens, et proiecit ipsum, ac perit butyrum, non solvit, nam absque voluntate eius flavit ventus: at si solvat ipsum, ponat humi, et liquefiat, ac pereat, solvit: et si cum apertum est os utriculi, alius homo pessumdet ipsum, ille, et non ipse solvit; nam et ille, qui deiecit hominem in foveam, ipse solvit, et non ille, qui effodit foveam.

Directio.

Raptum immobilium, praedii inquam, et aedis etc. per ingressum in ea raptorum, et expulsionem domini eorum ex eis, fieri contingit. Et manifestum est, quod si debilis ingreditur in praedium illius, qui fortior ipso est, non sit raptus; si certe dominus eius non sit absens. Et si forte a raptore alius rapiat, potest dominus suum repetere ex quolibet amborum. Et si raptor oppigneravit aliquid, quod rapuit, penes alium, aut illud locavit, aut commendavit, ipse solvit, eum perit, et non ille. Et si escam rapiat aliquis, eamque deferat alte-

ri, si novit ille, qui comedit, solvit; alias non.

Elementum secundum.

Cum servus rapitur, ac perit, ille, qui rapuit eum, debet solvere pretium eius domino eiusdem. Et si partem ex servo amputet raptor, debet solvere pretium illius partis cum damno, quod contingit in pretio totius. Et si nocumento ecclesiæ corrumpatur pars eius, *damnum* duntaxat, quod contingit in pretio totius debet sarcire: in reliquis autem animalibus, cum corrumpit raptor partem eorum, *damnum* pretii eorum solum debet solvere. Et aliqui dicunt, quod raptor, cum expellit oculum equi, aut bovis, quartam partem pretii eius debeat solvere cum ipso; at ratum non est. Instrumenta autem musica, et lusus illegitimos, citharam, vel latus eius si quis pessumdet, non debet rependere. Ceterum non debet in domos cantorum irrepere fidelis, instrumenta frangere, neque debet comburere ea, eo quod modi eorum, et non ipsa, sunt legitimi.

Et ille, qui rapit servum, aut asinum alicuius, etiam mercedem operis eorum debet restituere cum ipsis, quamvis non exercuerit eos, eo quod domino ipsorum cesset opus eorum. Liberum si rapit homo, si illum laborare fecerit, solvat mercedem laboris eius; alias secus.

Elementum tertium.

Materia solutionis instar illius, quod raptum est, et perit, debet esse, si ex similibus fuerit; alias pretium, quod valebat. Et similium quatuor sunt canones.

Canon primus.

Homo debet solvere pretium eius

rei, quam pessumdedit, si similis ei non reperiat.

Canon secundus.

Cum solvet pretium rei eius, deinde contingat, ut inveniat similem ei, potest perditor restituere pretium, quod dedit, et dare rem similem ei, quam perdidit: eo quod ille quoque, qui fugat servum, et solvit pretium eius, si illum invenerit, potest ipsum tradere domino eius, et recuperare pretium, quod dedit.

Canon tertius.

Ille, qui rapuit denarium in urbe Melitina, si obvium habeat dominum denarii in urbe Sebaste, et denarius tempore quo fuit Melitinae valebat undecim, et Sebaste duodecim, non potest dominus denarii pro solutione denarii exigere a raptore, nisi undecim drachmas. Et cum ierint ad urbem Melitinam, potest reddere drachmas, et accipere denarium.

Canon quartus.

Ille, qui frangit calicem argenteum pondo decem, et pretii viginti, non decem drachmas argenti fracti solvit, et decem drachmas signatas, sed debet conflare ex argento calicem, licet ad conflationem magis requiratur.

Directio:

Non similibus item quatuor sunt canones.

Primus.

Cum fugit servus raptus, pretium eius solvit raptor domino, et tunc non ipsius sit servus, sed si reperiat, debet dominus eius accipere eum, et restituere pretium raptori. Et si raptor voluntate sua illum fugavit, etiam mercedem laboris servi debet solvere, secus vero minime.

Secundus.

Cum dicit raptor: periit res, quam rapui: et dicit dominus: non periit: si vult expectare, an forte compareat, non potest exigere pretium eius. Et si accipit pretium eius, debet credere raptor, qui dixit: periit. Et manifestum est, quod si compareat, potest restituere pretium, et accipere ipsam. Et de pretio cum dicit raptor, quod valet decem, et dicit dominus, quod valet undecim; si dominus non habuerit testes, verbum raptoris admittitur, cum iurat.

Tertius.

Cum dicit dominus, quod vitiosus non erat bos ipsius, qui raptus fuit, et dicit raptor, quod vitiosus erat, verbum raptoris admittitur, eo quod rei non existentia plane probet adserctionem raptoris. Sic cum dicit: servus meus, quem rapuisti, et fugasti, artifex erat: si non habeat testes, verbum raptoris admittitur, quod artifex non esset.

Quartus.

Cum dicit raptor, hoc indumentum est, quo indutus erat servus meus; ratum habetur verbum eius, nisi dominus habuerit testes.

sectio II.

De defectu qui accidit rei raptae.

In eo sunt canones quatuor.

Primus.

Cum aliquis rapit rem, quae valebat decem, et ponderetur pretium eius, ac inveniatur valere unum; si servata est, et restituat eam raptor domino ipsius, non debet supplere defectum pretii eius. At si postquam valuit unum, corrupta fuerit, decem debet solvere

raptor, et non unum; si non fuerit alia similis ei; et si fuerit, potest raptor emere aliam similem ei, quae corrupta fuit, uno, et tradere domino. Et ille, qui rapit vestem, quae valet decem, deinde valeat quinque, deinde illam induit, et valeat quatuor, eo quod induit eam, unum tantum defecit causa ipsius, addat utique illud ultra vestem, et restituat domino ipsius. Et ille, qui scindit indumentum, quod rapit, segmenta eius cum defectu pretii restituat domino eius. Et ille, qui rapit triticum, et ventilat illud, et valeat vellet dominus, valorem eius accipit cum multa defectus pretii eius. Et si velit triticum simile, accipit: pretium vero eius non potest exigere. At si raptor molat triticum, farinam debet restituere domino eius, quod illud corruerit. Et ille, qui rapit servum, si perit ipse servus, aut deperditur, quidquid accidit detrimenti pretio ipsius, debet restituere raptor domino eius. Et si membrum ex servo, quem rapuit, corrumpat raptor, non pretium membri ille debet solvere, sed detrimentum pretii totius suppleat: videlicet si centum valebat, et cum amputata fuit manus eius valuit quadraginta, servum eum sexaginta reddat. Et si ob nocumtum caeleste putrefiat manus servi rapti, aut cadat, non debet raptor damnum in aliqua re pati. Et servus raptus cum occiditur, si dominus eius occidat eum, non potest exigere pretium eius ab illo, qui eum rapuerat.

Secundus.

Servus raptus, cum occidit aliquem, et detineatur a praeside, ac occidatur, potest dominus eius repetere so-

lutionem pretii eius ab illo, qui rapuerat eum. Et si *servus* perdat rem alterius, raptor debet solvere multam, et dominus servi absque damno accipit servum suum. Et si postquam perdidit servus rem alterius, moriatur, debet raptor solvere pretium eius totum domino ipsius, et solvere etiam multam rei, quam perdidit ipse, qui raptus est ab eo, domino ipsius rei.

Tertius.

Cum aliquis rapit pulverem ex loco socii sui, et corrumpitur ille pulvis, similem pulverem debet raptor restituere, et replere locum, ex quibus illum accepit, eumque complanare, si velit dominus loci illius: secus non potest absque auctoritate eius restituere denuo pulverem in locum, ex quo accepit. Et aliqui dicunt, si angustietur raptor a pulvere, quem rapuit, et non habeat locum, in quem proiciat eum, potest proicere eum in stationem, ex qua accepit, et coaequare loca illa, quamvis nolit dominus stationis. Et cum effodit homo puteum in terra non sua, potest eum denuo replere: sed si suscipiat in se dominus terrae, quod si in puteum ceciderit homo, aut iumentum, ipse restituet, et non putei raptor, tunc non potest raptor replere ipsum.

Quartus.

Raptor si castraverit servum, pretium eius universum solvere debet. Et si nocumento caelesti pereant testiculi servi, uti est, accipiat eum dominus eius, et raptor nihil perdit, eo quod sit adauctum et non diminutum pretium. Et servus pinguis cum macrescit apud raptorem, si non diminuatur pretium, nihil perdit raptor: contra

ae accidit ei, qui rapit oleum, et coquit ipsum, donec dimidium eius maneat, quamvis non diminuatur pretium eius, sed etiam accrescat; secundum dimidium quod imminutum est, debet raptor addere super ipsum, quia oleum est simile, et pinguedo servi non est similis. Et si mustum coquat raptor, et imminuatur quantitas eius, crescat autem pretium eius, non debet raptor superaddere ei secundum illud, quod diminutum est, eo quod dilutio non habeat pretium imminutionis in musto, quod coquitur: et in oleo non est dilutio, sed unguentum. Et servus artifex, cum rapitur, et obliviscitur artis suae, debet raptor solvere multam artis, cuius oblitus est. Et si postquam oblitus fuit, rursus addiscat apud ipsum raptorem, non solvit multam raptor. Et aliqui dicunt, quod solvat, eo quod doctrina nova donum est novum. Et ille, qui rapit argentum, quod valet unam drachmam, et conflat anulum, qui valet decem drachmas, anulum, prout est, debet restituere domino, et non argentum. At si dominus velit, potest cogere eum, ut liquefaciat ipsum, et redigat ipsum in argentum, uti accepit, et suppleat diminutionem, si contigerit, in quantitate argenti, aut in eius pretio. Et ille, qui rapit mustum, cum sit vinum, debet dominus eius vinum illud accipere; et si acetum sit, acetum accipit, verum eum muleta. Et ille, qui vinum rapuit, quod acetum deinde fiat, pretium vini solvit. Et ille, qui ova rapit, aut educat pullos, aut pellem bestiae rapit, et conceinat eam; aut triticum rapit, et seminat illud; pullos, pellem, et semen accipit dominus ovorum, pellis, et tritici.

SECTIO III.

De augmento, quod fit in re rapta.

In eo sunt canones sex.

Canon primus.

Siquis rapit triticum et molit, aut argentum et conflat, aut indumentum et lavat aut consuit, aut lutum et efficit lateres; augmenta hæc potest dominus accipere; et nihil damni infert raptori, qui damnum passus est, et moluit, conflavit, concinnavit, abstersit, consuit, et lateres effecit.

Canon secundus.

Ille, qui rapit pannum, qui valeat decem, et tingit ipsum tinctione, quæ valeat decem, si iam viginti valeat, tunc vendatur, et accipit dominus decem, pretium panni sui; et raptor decem, pretium tinctionis suæ. Et si valeat triginta, quisque eorum accipit quidecim: et patet, tinctionem non esse uti suturam; nam tinctio per materiam fit, sutura autem absque materia. Et si post tinctionem valeat solum quindecim pannus, dominus decem sua accipit, et raptor quinque solum accipit, et quinque perdit, quia sua causa contigit damnum: et si decem solum vendatur, uti est, accipit pannum dominus eiusdem: et si octo solum vendatur, duas drachmas raptor duntaxat debet supplere domino panni. Similiter quamvis ventus rapiat pannum alicuius, eumque proiciat in lagenam tinctoris, uti qui rapit, et tingit, indicatur: et cum dominus panni vult vendere suum pannum, non potest tinctor non vendere suam tinctionem: et eum tinctor vult vendere

nam tinctionem, potest dominus panni non vendere suum pannum; nam violentia est, quod quis tingat pannum non suum.

Canon tertius.

Siquis iniuria sibi vindicat prædium, et aedificat in eo aedificia, aut serit in eo plantas, aut seminat in eo semen, potest dominus prædii cogere raptorem, ut destruat aedificia sua, et eradicet plantas suas, ac semen, et reparet etiam damnum, quod accidit prædio a destructione, et eradicatione.

Canon quartus.

Ille, qui rapit unguentum, et commiscet ipsum cum unguento suo, iuxta unguentum, quod rapuit, debet solvere. Et ita ille, qui rapit oleum olivæ, et commiscet cum oleo sesamorum; aut aquas rosaceas, et commiscet eum aqua; et ille, qui rapit farinam, eamque commiscet cum farina sua. Ille autem, qui rapit triticum album, et miscet eum rubro; aut sesamum, et miscet cum semine lini; debet separare, et tradere id, quod rapuit, et non aliud simile, quamvis ea separatione defatigetur, quia iniquus fait.

Canon quintus.

Ille, qui rapit partem ex terra, et confundit eam terra sua, ac aedificat aedificium, potest dominus partis illius cogere eum ad evertendum aedificium, quod aedificavit in illa eadem parte. Et ita ille, qui rapit tabulam, eamque figit in navi, potest dominus tabulae illius recipere tabulam suam, nisi tamen fuerit in navi anima vivens, quæ perdat per naufragium; aut bona, quæ non sint raptoris, et corrumpantur; secus ve-

ro pretium tabulae potest accipere tempore calamitatis; et expectet, donec perveniat ad portum navis, et tunc, si velit, restituat pretium, et recipiat tabulam suam. Et si raptoris fuerint illa bona, aliqui dicunt, quod possit recipere tabulam suam, quamvis corrumpantur bona raptoris, quia oppressor est: at illud ratum est, ut non accipiat, sed expectet, donec veniat ad portum. Et cum cadit denarius in puteum alicuius, potest dominus denarii extrahere totam aquam illam, ut inveniat denarium suum, et debet reficere damna domino putci, si contigerint. Et cum corrumpit aliquis unum de duobus calceis, qui valcant decem drachmas, et ille unus, qui mansit, tres drachmas solum: aliqui dicunt, quod septem drachmas solvit raptor, ut reficiatur pretium comparis alterius, et alii dicunt, quod tres drachmas solvat raptor pretium comparis, quem rapuit, respective ad illum qui mansit: et alii dicunt, quod quinque drachmas solvit, eo quod si alius etiam illam, qui mansit, corrumpat, manifestum sit, quod quisque amborum corruptorum dimidium pretii duorum calceorum solvit.

Canon sextus.

Siquis rapit ancillam alicuius, et eam sibi, vel alteri despondet, potest dominus eius separare ipsam, et irritare desponsationem illegitimam. Verumtamen expedit, ut pretium eius solum accipiat, et non separet, maxime si voluntate sua desponsata fuerit. Et cum noluerit separare, accipiat pretium eius. Quod si pepererit prolem, et ignoraverit is, qui eam despondit ac violavit, quod ancilla esset, li-

ber est natus eius; et si sciverit, servus est etiam domini ancillae. Et si morte moriatur hic natus, postquam natus fuit vivus, pretium eius debet solvere raptor, qui genuit ipsum, domino eius.

CAPUT XXXIV.

De gravibus facinoribus, quae poenam capitalem merentur.

In eo sunt sectiones septem.

SECTIO I.

De homicidio.

Directio.

Lex spiritualis, quae per Christum dominum nostrum data fuit nobis, praecipit nobis, ut dimittamus nobis invicem delicta, et non resistamus malo; et percutienti nos in maxilla nostra dextera, porrigamus aliam; et auferenti tunicam, demus etiam pallium. Sed quia conversatio haec mundana, nisi capitali poena ad correptionem afficiantur delinquentes, haudquaquam recte regitur; praecepto prisco, quod a Deo per Moysem datum fuit, indigemus ad scopum hunc consequendum, iuxta illud; si ausus fuerit vir contra socium suum, et occiderit eum dolo, ex altari meo detrahe illum, ut occidatur etc.

Directio.

Homicidium quinque rationibus perpetratur: voluntate: modo, qui similis est voluntati: errore: modo, qui imitatur errorem: mediatione alterius causae. Itaque ille, qui occidit voluntarie cum quovis armorum genere, aut cum ligno, aut cum lapide, aut eum igne, occidendo oc-

cidatur a potestatibus saeculi huius, et in futuro saeculo cruciatum sempiternum hereditat a iudice totius iustitiae Deo, cuius gratiae laus. Si autem adversarii eius, hoc est domini eius, qui occisus est, praeceptum christianum sequentes propitii fiant erga eum, aut reconcilientur cum eo per pecuniam, quam accipiunt ab eo, et dimittant ei delictum eius, non occiditur: siquidem paenitentiam agat: post viginti annos deinde recipiatur in templum: et quinque quidem cum paenitentibus magnis oret: et quatuor cum fidelibus oret: oblationem autem non accipiat, nisi postquam praedicti anni exacti fuerint. Ita definivit S. Basilus magnus in illis, quae ad Amphiloebium leonii scripsit, qui fuit avunculus eius.

Directio.

Et modum, qui imitatur voluntatem dicimus illum, quando non cum aliquo ex instrumentis armatis occidit aliquis, neque baculo, neque petra magna, sed cum aliquo instrumento, quod ut plurimum non occidit: et ipse hic non debet occidi, sed damnum pati mille denariorum auri, aut decem milium drachmarum pecuniae in favorem heredum occisi, siquidem possideat: alias consanguinei ipsius debent opem ferre cum eo: et si inopes fuerint, tota communitas fidelium subsidium ei tribuat: et per secundum dimidium spatii, quod dirimus, scilicet per decem annos exhibeat paenitentiam, et deinde dignus habeatur mysteriorum duobus annis in fletu: tribus inter audientes genuflectat: et uno consistat, cum fidelibus pariter communicans. Et seito, quod muleta mulieris, cum occiditur, dimidium est muletae viri, idest 500.

denarii: et viri infidelis, uti mulieris fidelis: et mulieris infidelis, uti dimidium mulieris fidelis: et in multa pares sunt pueri, et viri, et puellae, ac adolescentes. Et muleta servorum, ac ancillarum, quantitas est pretii eorum.

Directio.

Error duplici modo contingit: cogitatione, puta si proiciat quis, sagittam ex longinquo in hominem, quem existimabat feram venaticam: aut opere, puta, si quis proiciat lapidem contra canem, aut contra arborem, ut fructum excutiat, percutiat autem hominem, et eumque occidat. Et ille, qui cum errore occidit, uti dimidium damni illius, de quo supra, debet pati, et uti dimidium canonis eius perficere paenitentiam.

Directio.

Et modum, qui imitatur errorem, dicimus illum, cum dormiens scilicet, et convertens latus supra infantem, aut supra aegrotum, hume enecat. Et ille, qui ita enecat, uti dimidium eius, de quo supra, debet damnum pati, et canonem paenitentiae perficere.

Directio.

Etiam cum intervenit alterius auae dicimus, quod occidat aliquis, v. gr. ille, qui fodit puteum, in quem decidat homo, et moriatur: et hic totum damnum, et dimidium canonis paenientialis debet explere. Et aliqui dicunt, quod ille, qui occidit modo, qui imitatur voluntatem, aut eum errore: aut modo, qui imitatur errorem, aut interveniente alia causa, si non possit perficere canonem paenitentialem, personam fidelem, servituti obnoxiam, liberet, et

cruat , et deinde recipitur ad communionem.

Directio.

De illis autem , qui in bello interficiunt , S. Basilius dicit , quod patres nostri illos homicidas non reputarunt , quia pro recta religione vindictam sumunt : sed quomodocumque sit , manus eorum purae non sunt , et tempore triennii solum debent arceri , ut mudentur. Illi autem , qui veneno , aut magia occidunt , homicidae sunt voluntarii , et culpabiles. Et ita illi , qui propinant venenum mulieribus , ut abortum edant ; et ita mulieres , quae propinant pharmaca viris suis , ut eos ad amorem sui provocent , et tenebras faciant in mentibus eorum. Et liber quamvis servum occidat , occidatur : et fidelis quamvis infidelem occidat , occidatur. Et vir quamvis feminam occidat , occidatur ; et adultus quamvis infantulum occidat , occidatur : et incolumis oculis quamvis caecum aut claudum occidat , occidatur. At vir si occiderit filium suum , aut servum suum , ne occidatur. Et homicida , gladio debet occidi , quamvis non gladio , sed alio instrumento occiderit. Aliqui dieunt , quod si igne , aut dilaceratione membrorum , aut fame , aut saxo , aut mersione occiderit , eodem modo occidatur : ast gladio debet occidi. Et ille , qui ferit virum , aut percussit eum alio modo , ita ut cadat in stratum , si in ipso strato suo moritur , is , qui percussit eum , occidatur. Et si postquam convaleuit , mortuus est , non occidatur : et liquet , quod mercedem medico ille , qui percussit , debet dare.

Directio.

Cum reconciliatur dominus occisi

cum occisore super pecunia , quam det ei , et ratum habetur debitum pecuniae , cessat sententia mortis , sive multa fuerit pecunia , sive exigua.

Et cum unus (*si plures fuerint*) e dominis occisi convenit cum occisore super parte sua , etiam illi alii debent convenire cum eo super propria pecunia , et non poterunt occidere eum.

Et cum multi unum occiderint , omnes occiduntur propter illum unum. Et cum unus multos occidit , ipse solus propter omnes occiditur. Verum , cum adsint domini omnium occisorum , non possunt dicere contra unum ex occisis quod hic occidatur , et nos multam reliquorum occisorum e bonis eius accipiemus. Si antequam occidatur homicida , moriatur , non possunt domini occisorum accipere pretium interfectorum suorum e bonis eius. Et servus cum fatetur , quod voluntate sua occidit , occidatur. Et si quis percussit sagitta aliquem , per quem illa transiens , alium quoque percussit , et ambo moriantur , ille , qui percussit , occiditur pro illo primo , et multa debetur dominis interfecti secundi.

Directio.

Cum pater voluntate sua occidit filium suum , non occiditur , sed damnum patitur. Et puerulus , ac energumenus quamvis voluntarie occidant , attamen tamquam si ex errore fuerit , imputatur eis , et damnum multae sustinent. Et ille , qui fodit puteum in via , aut ponit petram offenculi , in quibus aliquis moriatur , damnum multae patitur : et si iumentum moritur in ea , pretium eius solvit. Et si podium aedificet in via , aut aquaeductum magnum , quae cadant super ali-

d d

quem, damno mulctae subicitur. Et ille, qui in terra sua puteum fodit, in quem cadat aliquis, et moriatur, nihil damni patitur. Et ille, qui insidet animali, solvit omnino, quidquid calcit pede suo posteriore vel anteriore, aut mordet ore suo, aut corrumpit ipsum animal, quod sub eo est. Et non solvit quidquam, si cauda sua corrumpat: et ita si mingat in via, ac prolubatur in ea aliquis, et moriatur, non solvit quidquam, qui sedet super ipsum. Et ille, qui animal suum coram se ducit, et ipse post illud ambulat, debet damnum ferre totius rei, quam corrumpit sive anterioribus sive posterioribus pedibus suis. Ille, qui ducit animal proprium cum capistro eius, solum debet solvere, pro eo, quod corrumpit anterioribus pedibus suis.

Directio.

Servus cum per errorem aliquid corrumpit, debet dominus eius aut tradere eum domino illius rei, aut solvere pro servo suo mulctam. Et paries alicuius cum nutat ad latus viae, et dicitur domino eius, ut diruat eum, nec eum diruit, quidquid ille paries corrumpit casu suo, debet solvere. Et cum duo equites invicem offendunt in cursu equorum, et ambo moriuntur, cessat poena capitalis, et damnum ab utroque.

Et cum occidit aliquis, pretium eius debet solvere: et ille, qui percutit ventrem gravidae, et illa foetum mortuum per abortum edit, quinquaginta denarios auri solvit: et si foetum vivum edit, deinde moritur, mulctam perfectam, scilicet mille denarios auri solvit: et si postquam foetum mortuum edidit, ipsa quoque

moriatur, 550 solvit. Et si moritur, deinde edit infantem mortuum, 500 solum solvit. Et haec quidem, si masculus fuerit infans, secus dimidiam quantitatem. Et pretium infantis ancillae si masculus fuerit; dimidium decimae partis pretii eius, si vivus est, et decima pars integra, si femina sit.

Directio.

Cum invenitur occisus aliquis in aliqua vicinia, et nescitur, quis occiderit eum, adiurantur quinquaginta viri ex illa vicinia per Deum, et per verba eius viva, et dicent, quod non occidimus eum, neque scimus, quis occiderit eum. Et hoc dicto, tunc omnes vicini illi damnum mulctae perfectae ferant pro dominis occisi: et si quinquaginta non fuerint illi vicini, duplicantur eis iuramenta, donec perficiantur numerus quinquaginta. Illi autem, qui iurant, ne sint pueri, aut encrugini, neque mulieres, neque servi. Et si mortuus aliquis inveniat in loco cruento, et non sit in cadavere signum caedis, cessat adiuratio cum mulcta; et similiter quamvis sanguis decurrat ex naribus eius, aut ex ore, aut sit in annulo eius, siquidem non fuerit in eo percussio. Et cum invenitur occisus super asinum, quem ducit aliquis; qui ducit, solvit, et non oppidani vicini loco, in quo inventus est. Et si in aede alicuius invenitur, ille homo adiuratur quinquaginta iuramentis, et damnum patitur sine vicinis. Et si in navi inveniat occisus, illi, qui in ea sunt, adiurantur, et damnum ferunt. Et si in ecclesia, vicini eius adiurantur, et damnum ferunt. Et si in via regia, aut in campo, cui vicinum non sit

oppidum, invenitur, cessat adiuratio, et damnificatio. Et si inter duo oppida invenitur, oppidum vicinum adiuratur, et damnificatur. Et si dominus occisi unum tantum e vicinis accuset, non cessat adiuratio omnium vicinorum. Et si alium exterum, qui vicinus non sit, accuset, cessat adiuratio, et cessat damnificatio omnium vicinorum. Et cum unus e vicinis dicit: talis occidit eum, iuret, quod ego non occidi, et non novi alium occisorem eius præter talem. Et si duo vicini testimonium edant adversus alium, qui non sit ex vicinis, non recipitur testimonium eorum. Et cum duo testes fideles testantur, aliquem occidisse, occiditur ille. Et si unus vir, et duæ mulieres testentur, non occiditur, sed damnum fert mulctæ.

SECTIO II.

De laceratione membrorum.

Directio.

Vir quidem si fecerit vitium socio suo, sicuti fecit, patiat: fractionem pro fractione, dentem pro dente, oculum pro oculo etc. dixit Deus. Itaque ille, qui amputavit manum alicuius ab eius arteria voluntarie, amputatur manus eius ab eiusdem arteria. Et ita si pedem amputet, et si narrem, aut aurem amputet, et ita si oculum eruat: quod si non eradicetur oculus, sed lux eius solum obtenebrescat, et cesset, debet incendi speculum igne, et poni linum humidum super faciem eius, qui percussit, ne comburatur, et detineri speculum incensum contra oculos eius. Et ille, qui proicit dentem, proii-

citur dens eius, verum dens præstantior non proicitur pro dente præstantiore; neque dens viri pro dente pueruli, quod recenter germinat. Et si quis, frangit os socii sui percussione aliqua, non frangitur os eius: et manus viri amputatur pro manu feminae, quam amputavit. Et manus liberi pro manu servi: et manus fidelis pro manu infidelis, et ita de reliquis membris. Aliqui tamen non coequant, nisi solum virum, et mulierem, et servum, atque liberum. Et mancus cum amputat manum alicuius, si voluerit ille, cuius manus amputata est, amputare manum lævam illius, amputet; et si maluerit, damnum ab eo repetat. Et ita ille, qui laceratus est, si voluerit, laceret; et si maluerit, damnificet. Et cum unus vir amputat dexteram duorum virorum, ambo amputent dexteram eius, et damnum alterius dexteræ inferant ei pro mulcta, et summam inter se dividant.

Directio.

Si autem sine sua voluntate amputet aliquis membrum alterius, mulctam illius membri, quod amputat, debet solvere, et non amputatur membrum eius. Et mulcta linguæ, quæ amputatur, perfecta est, scilicet mille denariorum: et ita mulcta perfecta pro virilibus, quæ amputantur. Et ille, qui percutit super caput socii sui, et pessumdat mentem eius, mulctam perfectam solvit. Et sic ille, qui abradit barbam alicuius, quæ amplius non crescat: ita et dominus barbae, et amborum oculorum mulctam perfectam exigunt: in duabus autem manibus, et in duobus pedibus, et in duobus labiis, et in duobus testiculis, et in

duabus mamillis feminae, et in quolibet horum membrorum geminorum dimidium mulctae est: et in qualibet e palpebris oculorum, quarta pars mulctae: et in quolibet digito manuum, et pedum decima pars mulctae. Et digiti omnes aequales sunt, et in quolibet deute, dimidium decimae partis mulctae, scilicet quinquaginta denarii. Et dens, ac molares aequales sunt. Et omnis, qui percutit membrum aliquod, ita ut cesset usus eius, mulctam perfectam debet solvere, quamvis non putrescat ipsum membrum: et cum percutitur oculus pueri parvi, aut sexus eius, aut lingua eius, et non confirmatur corruptio, paescantur de damno.

sectio III.

De apostatis.

Directio.

Apostoli sancti canone suo octavo praeceperunt, clericum eum ob timorem humanum apostata fit, deponi; et siquidem ipsum paeniteat, illi recipi tamquam saecularem. Et synodus sancta Nicaeae canone XI. praecepit illos, qui absque necessitate cogente, et sine rapina bonorum suorum abnegarunt, si veraciter paenitentiam agant, et convertantur, post annos duodecim recipi ad communionem mysteriorum. Synodus autem naecocaesareensis dimidium huius spatii definit iis, qui sine necessitate, atque hilariter negarunt, siquidem convertantur. Illi autem, qui non sponte, sed cum lacrymis apostatarunt, tribus annis arceantur; et iis, qui ante baptismum abnegarunt, canon non imponitur. Et omnes patres tra-

diderunt, quod presbyteri, et diaconi, qui abnegant, quamvis coacti, si convertantur, instar saecularium recipiantur, et gradum sanctum nullatenus promereantur. Sanctus vero Basilus in suis litteris ad avunculum suum Amphilochoium asperioribus verbis utitur; praecipit enim, illum, qui abnegat Christum, toto tempore vitae suae debere flere; et eo tempore, quo egreditur e vita, dignum fieri sanctis rebus ob fiduciam de benignitate divina.

Directio.

Et hi quidem canones ecclesiastici. Leges autem imperiales occidendo occidunt absque commiseratione fidelem, qui abnegaverit, si paenitentiam non agat: et si paenitentiam agat, recipitur paenitentia eius: et si postquam resipuit, iterum abneget, non amplius debet recipi paenitentia eius, eo quod schemate mendaci paenitentiam agat: et cum non resipiscit, non debet statim occidi, sed in carcere detineatur tribus diebus, et datur ei alimentum pro animae suae conservatione, si forte resipiscat. Et si voluerit investigare veritatem confessionis nostrae, disputent eum ipso doctores, et confirmant orthodoxiam per demonstrationes naturales, et non scripturales, eo quod receierit libros sanctos, et admoneant eum, atque persuadeant eidem similiter per demonstrationes naturales. Et ita si non persuadentur post tres dies, die quarta occidatur. Natus autem illius, qui abnegavit, fidelis habeatur, et bona patris ipsius apostatae custodiantur donec perficiatur eius actas, et mens; et si credit tunc, non hereditat bona, sed ab ecclesia dispen-

setur sustentatio eius. Et si non credit, occiditur: et siquidem habeat consanguineos infideles, qui nunquam crediderunt, ipsi hereditant bona eius, secus vero ecclesia hereditat.

Directio.

Puer parvus, aut ebrius, aut energumenus cum abnegant, non iudicantur, sed cum perficitur mens eorum, probetur fides illorum: et si illa vera non existat, damnentur. Et abnegatio aut verbis fit, cum contraria loquuntur divinitati, aut incarnationi verbi Dei. Et manifestum est, quod arianismus, et naturarum personarumque divisio (*) non sit absoluta apostasia, veluti si adoremus numen aliud extra Deum, cuius gratiae laus. Magi autem apostatae sunt verbis, et operibus, et ideo non vivunt. Magum siquidem ne vivere sinas, dixit Dominus. Et cum duo testantur de aliquo, quod abnegaverit, non sufficit ad falsitatis eos redarguendos, si ipse dicat: non abnegavi: sed debet recitare fidem. Et si dixerit: veraces sunt, verum quia servus fui, aut quia violenter ductus fui, et nunc credo, recipitur verbum eius.

SECTIO IV.

De iis, qui fornicantur.

Directio.

Siquis e filiis Israel, et ex illis, qui convertuntur ad me, mittet semen suum in alienam, occiditur vir ille, et populus terrae lapidibus obruat eum. Haec dixit Deus Moysi, ut loqueretur filiis Israel. Patres autem sancti legis novae et spiritualis indulgentes suscipiunt illos, qui

(*) Monophysita loquitur.

resipiscunt. Nam ipse quoque Deus, cuius gratiae laus, dixit per os prophetarum: nolo mortem peccatoris etc. In illum, qui moechatur cum muliere coniugata, quindecim annos sanxerunt, in quibus ipse non communicet mysteriis: et cum dignam poenitentiam praestiterit, recipiatur. In fornicarios autem septenos annos tantummodo sanxerunt. Haec invenimus in scriptis magni Basilii ad avunculum suum Amphilochem Iconii. Leges autem imperiales mandata prisca sequentes, fornicatorem, qui perfecta mente et aetate, et liber, ac maritus mulieris fuerit, lapidando lapidant: non coniugatos autem flagellando tantum flagellant centum virgis adhibitis. At puerum, et energumenum neque lapidant, neque flagellant.

Directio.

Servus, qui fornicatur cum filia ingenuorum, lapidatur, et viceversa. Et parvus, qui fornicatur cum adulta, haec lapidatur pro eo. Et ita mente praedita, cum sui copiam facit energumeno: et viduus si moechatur cum virgine, lapidatur; et ipsa flagellatur, et viceversa. Et illi, qui flagellantur, etiam eiici debent e regione, in qua moechati sunt, sive viri fuerint, sive mulieres, et ipsum exilium debet esse itineris duorum aut plurium dierum, ac diuturnitas eius annus unus perfectus. Servus autem in exilium non agitur, ne damnificetur dominus eius. At aliqui dicunt, quod eiiciatur dimidio anno. Et infideles, quamvis legi alienae subditi sint, iudicamus, quamdiu sub potestate nostra sunt. Et concumbentes cum masculis, aut animalibus, aliqui oc-

cidendo occidunt agentem et patientem, gladio; alii vero lapidibus obruunt. Vir quidem, si dormierit cum masculo concubitu muliebri, occidantur ambo: et vir concumbens cum iumento occidatur, et ipsum iumentum lapidetur; et si mulier accesserit ad iumentum, ut ab eo insideatur, occidi mulierem, et iumentum quoque, Deus praecepit. Et si quis dixerit, cur iumentum quoque occiditur? dicimus, quod ne causa recordationis operis illius abominabilis sit induenti ipsum: et quod non comedatur caro eius, manifestum est: et cum occiditur, ex bonis illius qui infamiam patravit recipiat dominus iumenti pretium illius.

Directio.

Fornicatio confirmatur aut per testes, aut per confessionem moechi. Et testes quidem sex debent esse, ut diximus: et debet episcopus unumquemque eorum seorsum interrogare, quae fuerit fornicatio, et qualis, et ubinam fornicatus sit hic, et cum quo. Et cum ostenderint, et consenserint invicem verba eorum, tunc profert sententiam, postquam interrogavit, num iusti sint, et non passione ducti, et perfecto intellectu atque aetate. Et si reus confiteatur, quod fornicatus sit, quatuor vicibus in diebus quatuor debet episcopus interrogare eum, quae fuerit fornicatio, et qualis, et cum quo fornicatus sit, et ubi, et quando. Et postquam pateecerit omnia, tunc profert in eum sententiam. Et ille, qui cum errore fornicatur, videlicet invenerit mulierem in lecto suo, et existimaverit, quod uxor ipsius esset, haud sane ipse reus est, rea tamen mulier.

Directio.

Vir maritus mulieris cum confirmat, seductum se fuisse violenter ad fornicandum, verberatur, et non lapidatur. Et si mulier confirmat, quod violenter ducta fuerit, et vociferata sit, non verberatur, neque lapidatur: et necesse est, ut cum benepleito praesidis ac testium lapidetur moechus: et primum testes incipiant proicere lapides, deinde praeses, deinde plebs. Et petrae lapidationis mediae debent esse, quia per parvas protrahitur cruciatus, et ex praegrandibus una occidit, et non potest dici lapidatio. Et moechus cum infirmus fuerit, si quidem lapidandus est, lapidetur in sua aegritudine; sed si verberandus fuerit, relinquatur, donec convalescat. Et ille, qui infirmus est, et non sustinet flagellari centum virgis, debent centum virgae subtiles invicem colligari, et sic una verberatione verberatur, sed dolorifera. Et moechus fidelis, qui lapidatur, non sine oratione sacerdotum debet sepeliri.

sectio V.

De illis, qui furantur.

Directio.

Furti tria sunt elementa: res furto sublata: ipsum furum: et fur.

Elementum primum.

Rei furtivae sunt canones sex.

Canon primum.

Id, quod furto surripitur, si minus fuerit denario uno auri, aut decem drachmis argenti, poenam furi capitale non conciliat: at si denarium furetur, existimans quadrantem nummi esse, poena imponitur capitalis. Et si tunicam furetur, quae

non valcat denarium, et fuerit in sinu eius denarius aureus, non est capitale crimen eius: et ille, qui bis, aut ter furatur, qualibet vice minus denario, non est reus capitalis poenae. At si in arca foramen faciat, et extrahat saepius minus denario, capitalis poenae reus est. Et cum duo simul furantur aliquid, quod valde minus est duobus denariis, poenae capitalis rei non sunt: at si aliquid, quod valcat duos denarios, furetur, capitali poena puniuntur.

Canon secundus.

Id, quod furto tollitur, non debet esse ex bonis furis. Itaque ille, qui furatus sit aliquid e bonis suis, quamvis illud pigneraverit, aut locaverit, poena capitali non punitur. Similiter et cum dicet fur: haec res mea est, quamvis non possit confirmare, non est poenae capitali obnoxius. At illud ratum est, illum flagellari oportere, ne ausam furibus praebeamus.

Canon tertius.

Id, quod furto aufertur, si fuerit ex organis illegitimis, uti sunt instrumenta cantus, aut ex alia re abominabili, non imponitur furi poena capitalis.

Canon quartus.

Si id, quod furto surripitur, partim fuerit ipsius furis, huic ad capitalcem poenam non imputatur. Et idcirco si quis furatur ex bonis, quae communia sunt ipsi, cum socio suo, non amputatur manus eius, quamvis inter mille denarios, quos furatus est, unus denarius sit eiusdem, quia nullus denarius est in illis mille, in quo non habeat partem. Et aliqui dicunt, quod et ratum est, nempe quod quamvis duos denarios communes sibi cum alio furetur

homo, manus eius amputetur, quia denarium unum non suum furatus est. Et fidelis, cum e domo sanctuarii furatur, non amputatur manus, quia habet in ipsa partem, uti reliqui fideles, sed servetur iudicium eius illi, qui sanctuarium suum communivit, Deo, cuius gratiae laus.

Canon quintus.

Siquis furatur ex bonis crediti, quod habet in aliquem, qui morosus sit debitor, non punitur ut fur dominus crediti: at si ille non fuerit morosus, amputatur manus eius. Et filius cum furatur ex bonis patris sui, capitalis poenae reus non est: sicuti neque mulier cum furatur ex bonis mariti sui. At vir cum furatur e bonis uxoris suae, capitali poenae subicitur: et si quis furatur herbam, aut venationem, aut ligna ex silva, aut fructus ex arbore, aut aliquid, quod semel furto sublatum fuit, et propter quod manus amputata iam fuerit, non amputatur manus eius.

Canon sextus.

Siquis furatur aliquid, quod non sit in loco custodiae, non amputatur manus eius: et manifestum est, quod stabulum sit locus custodiae iumentis, et non indimentis; et platea aedis sit locus custodiae stratorum atque vasorum, et non pecuniae: et campus, et via, et ecclesia non sint locus custodiae illius penitus rei: nisi fuerit eius, cuius vicina est custodia, aut fuerit dormiens, aut fuerit vacuus (*inanis, errans*) ut pistor (*coquus*) aut mercator in multitudine emptorum; tunc enim amputatur manus furis huiusmodi. Et si quis ex aede, cuius aperta fuerit porta, furatur, non amputatur eius manus. Et res quae do-

mi sunt, veluti cortinae cilicinae, et inmentum apud pastorem in campo, haec inquam sub custodia esse censentur. Et si quis e sepulchro sindonem, qua involvitur mortuus, furatur, flagellatur, et non amputatur manus eius. Et si locus custodiae proprius furis fuerit, aut si pigneraverit illum, aut locaverit, amputatur manus eius: at si rapiatur ab eo, minime.

Elementum secundum.

Actionis furti tres sunt canones.

Canon primus.

Apertio portae clausae. Ille itaque, qui nocte prima perforat, et nocte secunda ingrediens furatur, si vidit dominus domus aditum, ac non occlusit ipsum, non amputatur manus illius. Et cum duo perforant, et unus ex eis intrat ad furtum extrahendum, manus illius, qui intrat et extrahit, amputatur, et non alterius.

Canon secundus.

Qualitas acceptionis. Itaque si quis intrat in locum custodiae, et manducat escam, quae valeat unum denarium, et egreditur, non amputatur manus eius. Et si devorat margaritam quae valeat denarium, et egreditur, amputatur: et si perfodiat latus arcae, et cadant pecuniae extra aearium, quamvis nihil ex iis accipiat, amputatur. Et si quis furatur aliquid, et illud deferendum imponit asino, qui ibidem existit, et egreditur, non amputatur manus eius. Et si quis furatur ovem quae valeat octo drachmas, et cum educit ipsam, currit cum eo etiam agnus valens duas drachmas, amputatur manus eius, etsi agnus non ierit volente fure. Et si quis accipit servum parvum e conspectu portae domini il-

lius, aut vocat, et removet eum, et deinde abigit ipsam, si servus est illis sit, qui intelligunt, non amputatur manus accipientis eum; secus amputatur.

Canon tertius.

Locus, in quem transfert fur furtum. Itaque ille, qui ex communi loco in communem alium intra ipsam domum transfert pecunias, et fugit, amputatur: et si in aedem extrinsecam educit, ac fugit, si illa non habeat portam exteriorem, amputatur; secus, minime. Et vicinus si furatur ex officina vicini sui, aut signis invitatus ad convivium, furatur domino convivii, non amputatur manus eius, quia non removet ab eo pecunias, quemadmodum ab alienis.

Elementum tertium.

Fur hic perfecta aetate, et mente debet esse. Et ideo non est sententia super puerulo, neque super energumeno: est autem super libero, et servo, et viro, ac femina, et infideli, et infideli.

Directio.

Furtum uno ex his tribus confirmatur: iuramento: confessione: ac testimonio.

Confirmatio prima.

Cum dicit fur: furatus non sum, adiuretur; et si iurat, non iudicatur; et si non iurat, reus adinratio super illum, a quo furto sublatum sit aliquid: qui si iuret, solvit fur, iuxta id, quod dicit adversarius ipsius sibi furto sublatum esse: amputatur etiam manus eius.

Confirmatio secunda.

Liber, si postquam accusatur de furto, confiteatur, se furatum fuisse, solvit, et amputatur manus eius. Et

si postquam confessus est, abneget, et dicat: furatus non sum, et mentitus sum in confessione mea, non confirmatur ei ius mulctae manus suae super adversario suo. Et servus cum confitetur, se furatum esse dimidium denarii, non recipitur verbum eius, si non consentiat dominus eius. Et si confiteatur, se furatum fuisse denarium, amputatur manus eius, quamvis non consentiat dominus eius: et si dicat servus: furatus sum, et de di domino meo; non recipitur verbum eius, quia contumelia afficit dominum suum.

Confirmatio tertia.

Testimonium. Furtum non confirmatur, nisi cum testimonio duorum vivorum iustorum. Et si unus vir, et duae feminae testentur, debet solve- re, et non amputetur: quamvis si unus vir, et duae feminae testentur, aliquem voluntarie homicidium commis- se, is non solvat mulctam, ne- que occidatur. Et cum testantur duo de aliquo, quod furatus sit bona ali- cuius absentis, non amputatur ma- nus eius, donec ille praesens adsit.

Directio.

Ille, qui furatus est, debet resti- tuere id, quod furatus est, si exi- stat, et amputatur manus eius. Et si non existat, pretium eius restituat, ac amputetur manus eius. At aliqui dicunt: si non existat id, quod fur- to sublatum est, pretium eius resti- tuat fur, et non amputetur manus eius.

Amputatio manus a nervis, quae sunt inter exteriorem brachii medi- partem ad cubitum, fieri debet, et non ab humero, uti dicunt aliqui. Et prima quidem vice, in qua fur de-

prehenditur in furto, manus eius dextera amputetur; et secunda, pes eius sinister, et non dexter, ut non cesset gressus eius: et tertia, manus eius sinistra: et quarta, pes eius dex- ter: et quinta, dicunt, occidatur: at illud firmum, ut caecus fiat, et sexta occidatur. Et post amputatio- nem, debet locus eius lavari olco, quod igne serveat, ut non corrumpantur membra reliqua. At aliqui dicunt, quod si nolit, res haec ei non fiat; sed id ratum non est, quia fieri potest, quod ex affectu in patrem recuset: manifestum est au- tem, quod pretium olci ipse debeat solvere. Praeterea et proiciatur oportet manus eius in collum eius triduo, veluti ad eius confusionem, et incre- pationem ceterorum furum. Et sic- ut manus dextera nocumento caelesti putrefacta fuit, et idcirco amputata, cum furatur prima vice, pes eius si- nister amputetur. Et si ille, qui am- putat, erret, et manum sinistram am- putet; aliqui dicunt, quod debeat solvere is, qui amputavit, pretium eius furi, et rursus amputetur pes eius sinister: at id aequum non est, sed sufficit ei malum, quod contigit. Et si non per errorem, sed cum scientia amputavit sinistram, sinistra eius, qui amputavit, amputatur, et dextera furis; et ita ambae manus furis amputantur.

SECTIO VI.

De latronibus, et sicariis.

Directio.

Latrones, et sicarios potentes viri- bus dicimus illos, qui in locis ab au- xilio remotis rapiunt, captivant, et

e e

occidunt. Nam si debiles homines fuerint, et postquam rapuerunt, fuga sibi consulunt, flagella solum merentur, non vero sententiam mortis. Potentes autem viribus dicimus non solum mactulos, aut armatos, sed et quotquot possunt captivare, et occidere: aliqui tamen dicunt, quod si vel una mulier sit in medio latronum, flagellantur, et non traduntur morti. Et in locis remotis ab auxilio dicimus; illi enim, qui in vicinia locorum habitatorum rapiunt, fugitivi, potius quam latrones sunt, sed eum non sit timendus, et durus praeses, circa oppida, aut civitates rapiunt, et latrocinantur; quemadmodum etiam illi, qui intra civitatem noctu cum lampadibus, et sub splendore stellarum intrant in alicuius aedem, coopertas habentes facies, ne cognoscantur, tamquam fures, et non tamquam latrones iudicantur.

Directio.

Latro si adolescens fuerit, amputetur manus eius: et si senex fuerit, occidatur: et si non habest robur adolescentis, neque mentem senis, flagelletur, et ciciatur. At illud ratum, quod si vel unum denarium abducat, amputetur manus eius dextera, et pes eius sinister simul, quia praedo magis infestus est, quam fur: et quamvis plures particeps in ipsa acceptione, omnes una recipiunt hanc poenam capitalem. Et si occiderit solum, occidatur; et si plures unum occiderint, omnes occidantur. Et si nequo rapiant, neque occidant, sed solum terrorem, commotionemque iniciant, flagellentur, et ciciantur, minime vero occidantur. Et si rapiant, et occidant simul, appendantur super ligna, confixis

manibus, et pedibus suis, et relinquantur, ut cruciati ampliori torti deficiant, et dispereant, ac triduo solum super patibulis maneant, deinde deponantur, et sepeliantur cum oratione, si baptizati fuerint.

Directio.

Latrones, si respiciant antequam comprehendantur, suscipiantur, neque occidantur, vel crucifigantur, neque amputetur ullum ex membris eorum, sed restituant id, quod rapuerunt. At si postquam comprehensi fuerint, paenitentiam ostendant, non suscipiantur. Et latro, cum occiderit, et detentus fuerit, si non obsecrent heredes occisi praesidem, ut eum occidat, quin etiam dicant, nos illum occidi nolumus, possunt recipere solutionem multae occisorum suorum e bonis latronis, et hoc quamvis praeses occidat ipsum latronem.

Directio.

Sunt et alia plurima delicta praeter ea, quae numerata sunt, quibus homo in Deum, aut socium suum peccat, puta si utatur ebrietate, et eripulat, aut eloquio mendaci, aut opprimat, et defraudet, aut accipiat usuram, et foenora, aut contumelia afficiat etc. Delinquentes huiusmodi episcopus debet corrigere admonitione, aut increpatione: quod si non proficiat, praeses castiget flagellis. Pater etiam et ipse potest corripere natum suum, et dominus servum suum, et vir uxorem suam: et praeses solum simpliciter potest flagellare. Flagellationes vero dicimus percussiones, quae adversus corpora nuda delinquentium virgis laeserantibus, decem scilicet virgis fiunt: quae enim has excedunt, mortales sunt. Pater autem filium suum pro-

pter correptionem, et eruditionem pravae indolis debet percutere solum, et non flagellare: dominus autem servum suum similiter percutiat, et non flagellet: aliqui dicunt, posse flagellare: et vir uxorem suam, si causa sui conturbetur, et fugiat e domo ipsius. Et praesens antea comminatur delinquenti, et si non proficit comminatio, tum flagellet: et virga media debet esse inter baculum, et fustem: et ille, qui percutit, ne elevet manum suam super caput suum, neque parum attollat, sed mediocriter, ut dolore afficiat, et non enecet. Et verberationes in toto corpore fiant, praeter caput, faciem, collum, et lumbos: et non ligentur manus eius, qui verberatur, ut, si velit, manibus suis excipiat verberationes: et vir stans verberetur, ac mulier sedens verberetur, et veletur peplo, ut non nudetur.

SECTIO VII.

*De retributione vastatorum
(iniquorum iudicum).*

Directio.

In eapite illo, quod fuit de raptoribus, quaedam diximus de hoc proposito, sed haec reliquum est, ut loquamur de tribus aliis canonibus.

Canon primus.

Princeps cum iudicat aliquid modo non legitimo, debet damnum reparare, seu ille, qui sic laedit ipsum etiam populum: itaque eum flagellat delinquentem, qui morte dignus non sit, et tamen hic moriatur prae flagellis, solvit multam eius dominis eius. Similiter si non recte iudicaverit, scilicet ex testimonio duorum non iu-

storum, aut duorum servorum, aut duorum puerulorum flagellaverit aliquem, et tandem innotuerit, quod ille non deliquerit, ipse debet reconciliari cum illo, qui flagellis caeditur. Et aliqui dicunt, quod testes compensent: et manifestum est, quod flagellator non compenset, quoniam iussus id facit.

Canon secundus.

Cornupeta. Et hic cornupetam dicimus non solum iumentum, sed et omne damnificum, sive bos fuerit, sive asinus, sive homo fidelis, sive non fidelis, puer, minor, aut energumenus. Itaque cum offendit aliquis cornupetam damnificum, debet pugnare cum illo, eumque a se repellere: et non solum a sua persona potest homo repellere cornupetam, sed et a suis bonis: et quamvis unus sit denarius, potest repellere a pecuniis, quae suae non sunt; si non possit repellere cornupetam, debet eicere, alias non. Et aliqui dicunt, quod non debet. Expulsio autem non quovis modo fieri debet, sed gradatim: nam si clamore expellitur, non percutiatur: et si percussione expellitur, non laceret: et si vulnere expellitur, non occidat. Itaque si fugientem cornupetam insectetur, et occidat, damnum multae patitur, si homo non fuerit; secus occidatur, quia occidit, si homo cornupeta fuerit. Et hic sunt quatuor typi.

Typus primus.

Si possit homo fugere e conspectu cornupetae, non licet ei illum percutere: et si virga propellitur, non debet gladio illum percutere: et si petra expellitur, non debet sagitta illum adpetere.

Typus secundus.

Cum mordet cornupeta manum hominis, potest discerpere manum eius: et si decidant dentes cornupetae, non solvit; et si non possit illos excutere, licet ei percutere cultro ventrem illius, et comprimere genitalia eiusdem.

Typus tertius.

Cum prospicit aliquis per scissuram portae, aut per fenestram alterius, et videat verenda eius, aut domesticorum eius, potest dominus domus verberare oculum eius sputo, quin illi significet, ut caveat; si tamen ille exaecedat, solvit. Qui accedit in occulto, et percutit oculum illius, qui prospicit, acu, aut sagitta, si oculum eius eruat, detineatur.

Typus quartus.

Cum aliquis aures dat sermonibus alterius loquentis domi suae e fenestra, non potest illum ab initio percutere dominus domus, sed clamorem edat contra eum; et si non recedit, percutiat aurem eius, aut caput eius; et non solvit, si ille laedatur.

Canon tertius.

Iumentum, quod corrumpit aliquid, dum non est cum eo dominus ipsius, si die emittitur in satum, non solvit dominus eius; at si nocte emittitur, solvit; quia satum debet per diem custodiri ab eius domino, et iumentum noctu a suo domino. Et si dicatur, quod etiam per diem custoditur iumentum a pastoribus, et noctu etiam dimittitur, ut pascat; dicimus quod mos est pastoribus, quod omitant custodiam per diem, et per noctem. Si in hortum, cuius aperta sit porta, ingrediatur iumentum, non debet dominus eius solvere, nam do-

minus horti deliquit, non claudendo portam horti sui. At si eum eo sit dominus iumentum, siquid corrumpat, solvit dominus ipsius, quidquid corruerit pedibus suis anterioribus vel posterioribus, aut ore suo. Verum, si quid corrumpit iumentum per lutum, aut arenam, quae ob gressum eius cadunt super aliquid, non solvit dominus eius, si iuxta morem propellat ipsum: at si ipsum currere faciat immoderate, solvit. Et ita ille, qui dimittit camelos suos in vi-co absque ligamine; et ille, qui sedet super equum non domitum in medio populi. Et hec sunt typi quatuor.

Typus primus.

Cum scinditur tunica alicuius a lignis, quae portat asinus, quin illum laud declinare fecit, si tamen vocem elidit et clamorem erga illum dominus asini, et ipse non recessit, non solvit dominus asini; at si non vociferatus sit, solvit.

Typus secundus.

Cum intrat iumentum in satum, et cum ipsum expellit dominus sati, ingrediatur, et corrumpat satum alterius, non solvit ille, qui eiecit iumentum. At si medium fuerit satum eius inter sata ex omni parte circumstantia, debet ipsum non eicere, sed tolerare, quamvis corrumpat satum suum, nam poterit repetere a domino illius. Et si expellat tunc, et corrumpat satum alterius, qui eiecit iumentum, solvit; et quandocumque dominus sati praesto est, et potest eicere iumentum, et non eiecit iumentum, dominus non debet solvere.

Typus tertius.

Feles alicuius cum ingressa occidit volucre alterius, aut subvertit ollam eius,

non solvit dominus felis, quia mos non est, ut ligetur feles.

Typus quartus.

Feles improba, quae consuevit nocere volucribus, et disperdere cibos, ac foedare coctionem, debet occidi, etiamsi quæta sit, quia nihil differt a lupo, qui domesticus fieri non potest: et similiter canis noxius. Et aliqui dicunt, quod occidi non debeat, eo quod nocumentum ab ipsa illatum accidentale sit, et non naturale, ut est illud lupi.

CAPUT XXXV.

De immolatione, (inacello) venatione, et discretionem ciborum.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis immolationis.

Directio.

Quatuor sunt elementa immolationis: id quod immolatur: instrumentum: ipsa actio immolationis.

Elementum primum.

Lanius, christianus, intellectu præditus, et saecularis debet esse. Et christianus quidem, eo quod comedere ex immolatis heterodoxorum, potissimum ethnicorum idololatrarum et magorum, prohibuerunt patres sancti: et ab immolatis Iudaeorum magis, quam Agarenorum, remouent conscientiae fideliū: et apostolus diuinus Paulus temporibus, in quibus pauci erant fideles, præcipit: quidquid venditur in macello, comedite absque disquisitione. Et intellectu præditus dicitur esse debere, quia puer parvus, et vir energumenus confuse, et non iuxta convenientiam nem-

pe cum debita sanguinis euacuatione sciunt mactare. Saecularem præterea diximus esse debere, eo quod presbytero et diacono non liceat immolare, aut mactare.

Elementum secundum.

Id quod immolatur. Scias vero, quod animalium quaedam sunt manducabilia, quaedam vero haud manducabilia, quemadmodum paulo post ostendemus. Et manducabilium quidem, aut comestibile est mortuum ex ipsis, puta pisces, locustae, aut non comestibile est: et liquet quod animalis, qui non comeditur, et illius, qui, cum moritur, comeditur, frustranea sit mactatio. Sane animalia marina omnia comestibilia sunt: reptantia vero et ranae, comestibilia non sunt omnino; cancer autem, et carpus, sic ei tantum non comeditur. Et de cane aquatili variant sententiae. Porro illa, quae mactantur, si venalia non sint, necessario debent immolari per amputationem gutturis, et gulæ: at si venatilia sunt, ubicumque, in quocumque membro, cum percutiuntur, et moriuntur, comeduntur: certe si cum comprehenduntur, nondum mortui sint, debent mactari: et si derelinquuntur, ut moriantur, quamvis ob id necessario adhibeatur cultus, non debent comedi. Et ita cum in puteum cadit bos, ac timeat eius dominus, ne moriatur, quamvis in latere eius percutiat ipsum cultro, aut alia re, si egrediatur ex eo sanguis, comedi potest. Et similiter dum bos, aut pecus effugit, et difficulter detinetur, opus vero habeat dominus eius illum mactare, debet expectare, donec comprehendat ipsum: quod si non potuerit, potest illud

percutere sagitta, ceu in venatione, et ipsum manducare.

Elementum tertium.

Ea quae pertinent ad venationem, et immolationem triplicis sunt generis: animalia venatica: instrumenta armata: materiae illae, quae vi sua occidunt; item illae, quae suffocant.

Genus primum.

Venatu captum, quod canis indicat, manducabile est, si morsu eius moritur. Et indicium canis tribus dignoscitur: uno quidem, si nutu domini sui currit: secundo, si a praedae indagatione removeatur: tertio si non comedat ex venatione ob timorem a domino suo: et quidem debent replicari saepius haec indicia, et tum demum confirmatur, quod canis praedam indicaverit. Quod si aliquando non increpetur, dum dominus eius illum ad indagandum immittit, maxime cum est in aestu cursus; aut si aliquando comedit, maxime cum fuerit valde famelicus; non idcirco manducabilis non est venatio eius: pars tamen a cane morsa abici debet.

Genus secundum.

Instrumenta armata sunt gladius, sagitta, hasta, et omnis res, quae constat ex ferro: manducabile autem est quicquid per ipsa percutitur. Praeterea id, quod arundine, et ligno capitur, et occiditur, manducabile est, praeter id quod dentibus aut unguibus mactatur, aut occiditur; non est enim hoc manducabile.

Genus tertium.

Volucres, quod lapide percutitur, ac occiditur, et moritur, non manducatur. Et ita omnis venatio, quae sine, aut filo suffocatur, aut suffocatur subtus eam, et quin egrediatur

ex ea sanguis, manducabilis non est: animal autem gradiens, si percutitur, et egreditur ex eo sanguis, quamvis eadat, et suffocetur, comeditur.

Elementum quartum.

Actio mactationis. Tota pars pectoris suprema confinis collo, et gula debet amputari in mactatione, ita ut ambo simul nexus coarum amputentur: sed etiam ex collo occipitii potest mactari iumentum. Et instrumentum ipsum ex ferro, aut re alia, praeterquam ex osse, debet esse; nam et belua venatica, cuius ossa sagitta percutiuntur, manducabilis non est. Et iumentum quod suffocari, aut mori incipit, debet mactari; et si postquam mactatur, movetur secundum consuetudinem, comedatur; alias minime: et ille, qui mactat, aevum cultrum suum debet, et nomen Dei vivi invocare, dum mactat, et in orientem convertat faciem beluae, quae mactatur.

SECTIO II.

De confirmatione domini in venationem.

Directio.

Omnis, qui propriam sibi vult venationem, aut in loco angusto, ex quo egredi non possit, claudit ipsam, ibique commorari facit eam, aut tondet alam ipsius, et propriam sibi facit venationem illam. Itaque si quis coarctat venationem in locum angustum, et ipsa aufugit ab eo, ac alius capit eandem, eius qui capit est, et non eius, qui conclusit, quamvis locus angustus sit eiusmet qui occlusit eam in ipso. Et venatio, quae cadit in la-

queum alicuius, ipsius est, qui tendit laqueum. Et illa, quae cadit, et mergitur in campum, quem irrigavit dominus eius non propter venationem, sed propter semen, aut ingreditur in aliquam aedem, aut nidificat in ea, non domini est campi, aut aedis illius, sed eius, qui capit ipsam. Et si quis venatur venationem, quae sua non sit, quamvis auferit e manu domini, aut ex laqueo eius, et quamvis dominus voluntarie dimiserit eam, domini est, et non illius, qui capit eam. Ecce enim ille, qui liberat asinum suum a suo servitio, ipsius est, et non cuiusque, qui capit eum. Et si columbae turricolae alicuius forte permiscerentur cum columbis turricolis alterius, et non possit ille suas cognoscere, nemo ex eis potest vendere quidquam ex ipsis alieno homini, sed prius mutuo conveniant, quod unus eorum omnes sint, et statim ille vendat suum, si velit. Et cum columbae propriae alicuius hominis permiscerentur cum columbis alicuius loci, non propterea prohiberi debent a venatione incolae regionis illius.

Directio.

Cum duo venatores simul percutiunt venationem aliquam, et unus quidem ictu, qui non occidit statim, alter autem ictu, qui statim occidit; aut si ictus, qui statim non occidit, praecedit ictum, qui occidit statim; venatio domini ictus, qui statim non occidit, est, quia licet eam non occiderit, poterat eam occidere, quia illam debilitavit suo ictu. Et si ictus statim occidens praecessit, venatoris, qui occidit, est venatio. Et si amborum simul sint duo ictus, tam illi, qui statim occidit, quam alteri, qui sta-

tim non occidit, communis est venatio illa.

SECTIO III.

De differentia (discretionē) escarum.

Directio.

Non omne, quod intrat in os, coinquinat ipsum, in evangeliiis suis adorandis dixit Dominus noster. Et divus Paulus Timotheo scribit: omne quidem, quod creavit Deus, bonum est, et nihil est abominabile, si cum laudatione Dei suscipiatur; sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem. Et Tito scripsit: omnia enim munda sunt mundis: illis vero, qui immundi sunt, et infideles, nihil mundum est, sed immunda est mens, et conscientia eorum. Et ad Romanos: illi autem, qui infirmus est in fide, date manum, et non sitis fluctuantes in vestris cogitationibus. Est enim, qui credit? omnia manducet: et qui infirmus est, olus manducet: ille autem, qui manducat, non spernat illum, qui non manducat; et ille, qui non manducat, non iudicet eum, qui manducat. Et magnus Basilii ad Amphilochem Leonii avunculum suum de illo, qui vovit, se non manducaturum carnem suillam, res inquit ridicula visa est mihi; doce eos ergo, ut alieni sint a votis, et promissionibus irregularibus; neque enim est quidquam ex Dei creaturis immundum, et reprobandum, dummodo cum Dei laudatione sumatur. Itaque dicimus, quod ab esu cuiusvis rei, quae comedi potest, non debet prohiberi is, qui asceta non est, exceptis septem tamen rerum generibus.

Genus primum.

Illa, quae prohibentur manducari in novo testamento, tria sunt: immolatum, idest idolothyta; sanguis; et suffocatum, hoc est mortuum sine maculatione, manducari non possunt, praeter locustas, et pisces, qui comeduntur, quamvis mortui, et non maculati: et praeter foetus, qui reperiuntur in ventre vaccarum, et ovium mactatarum, qui comeduntur, quamvis suffocati. Et artem scarnificationis reprobandi aliqui, eo quod in sanguinem, qui comestibilis non est, potestatem habeant qui eam artem exercent: et manifestum est, quod ad hoc opus apostoli elegerunt Iudam, qui vocabatur Barsabas, et Silam viros primarios in fratribus, et scripserunt epistolas per manus eorum, ac miscrunt eos cum Paulo, et Barnaba Antiochiam, et in Syriam, ac Ciliciam, et praeciperunt, ne imponeretur onus excedens, extra ea, quae necessaria sunt, fidelibus, sed se abstinerent dumtaxat ab immolato, et a sanguine, et a suffocato, et a fornicatione.

Genus secundum.

Ex animalibus, quidem animalia rapacia, idest quaecumque habent dentes caninos; et ex volatilibus incurvatum rostrum habentia, quorum per se natura citurari non solet. Et ideo lupus, et ursus, et leo, et tigris non sunt comestibiles, quamvis forte mansueti fiant: et ita asinus dentibus caninis praeditus, elephas, et canis, comestibiles non sunt, licet mansueti fieri possint. Et sic asinus, mulus, equus, camelus, et omnis fera seu silvestris, seu domestica, non sunt comestibiles: neque reapse comeditur v. gr. onager. Et de vulpe, dama, hyena

dubitarunt aliqui. Et histrix, et cattus non sunt comestibiles, quia canis similes sunt. Et ex volatilibus aquila, vultur, gryphus, accipiter, omnino comestibiles non sunt.

Genus tertium.

Noctu omnia ex volatilibus, et ex animalibus illa sunt, quorum interfectores haudquaquam damnantur; et comestibilia non sunt, v. gr. scorpii, mures, serpentes, corvus, et alia huiusmodi.

Genus quartum.

Illa, quorum occisores rei sunt, comestibilia non sunt, uti psittacus, et birundo, vespae, formicae: et coturnicem aliqui dicunt comestibilem esse, uti gruem; at aliqui negant. Et piscium varia genera, et turtures, et passeris omnes comestibiles sunt: quamvis inquam hi coloribus variant, comestibiles sunt. Et ita volatilia aquatica omnia, et pisces omnes.

Genus quintum.

Repens omne abominabile nec comestibile est, uti scarabei, et lucertae, et ranac, et testudines; at de cancro dubitarunt aliqui. Et ita reptile alatum, uti muscae, et locustae, comestibile est; at de histrice dubitarunt aliqui.

Genus sextum.

Omne mundum, in quo admisceatur aliquid ex non comestibilibus, haud comestibile est, nisi sanctificetur per orationem. Itaque vinum, aut oleum, aut pinguedo, in quibus suffocatur mus, haud comestibilia sunt, nisi sanctificentur. Et adeps si non sit effusus, et durus, debet proici: quidquid eius tactum fuit a mure. Et aqua putei hauriatur, et proiciatur.

tur, et deinde orent sacerdotes super adipem reliquum. Ille etiam, qui vendit ex eo vino, aut oleo, aut adipe huiusmodi, debet indicare id, quod contigit, emptoribus, ut si patiatu stomachus eorum, utantur: alias secus, et non decipiat, et reus fiat, quamvis oraverit super ipsa sacerdos.

Genus septimum.

Volatilia quae vescuntur stercore, et purgatione hominum, et cadaveribus; ea, inquam, siquidem non apparet foeditas in carne eorum, uti est gallina, comestibilia sunt, secus minime. Reliqua huiusmodi, scilicet etiam porcus, abstinere debent a cibis abominabilibus, et cibari legumine, et deinde mactari.

Directio:

Tempore necessitatis omnia comestibilia fiunt. Et hic tria schemata debent perpendi: necessitas: species comestibilis: et quantitas eius.

Schema primum.

Necessitatem dicimus tempus illud, in quo existimat homo, quod si non manducet, moriturus sit. Et ita quoties aegrotus fuerit, et existimaverit, quod si non comedat ex re aliqua non comestibili, subito morietur, non debet homo huiusmodi expectare, donec discrete appareant signa mortis.

Schema secundum.

Species comestibilis. Omne enim, quod non comestibile est, sive suffocatum fuerit, sive immolatum, sive sanguis, sive animal ex iis, quae numeravimus, tempore necessitatis debet comedi, excepto homine. Itaque nequaquam licet illi, qui est in necessitate, quamvis appareant in ipso omnia signa mortis luculenter, occidere hominem, quamvis hic infidelis sit, neque servum suum,

neque natum suum. Nonnulli vero dicunt quod dignos morte, homeidas scilicet, et moechos, et sodomitas, possit occidere, quamvis id non indicet praesidi. Alii denique dicunt, quod partem e servo suo, scilicet frustum ex femore eius, possit dominus amputare in necessitate, si sciat, quod ille non sit moriturus ex huiusmodi amputatione. At id ratum non est. Et cum invenerit homo cibum alterius, qui non sit in simili necessitate, potest illum comedere, verum ex auctoritate domini eius; et si non det gratis, emat ex eo; et si non vendat, rapiat. Et cum invenit ille, qui est in necessitate, cibum comestibilem, qui venditur, et invenit etiam suffocatum, aut sanguinem gratis, qui scilicet gratis detur, debet emere, et comedere de cibo mundo, et non comedere cibum incomedibilem gratis.

Schema tertium.

Quantitas comestibilis. Aliqui dicunt, quod ad vitae tantummodo conservationem comedat aliquis ex incomedibili in necessitate. At alii dicant, quod postquam excesserit fines prohibitionis, et iam pollutus sit homo, ad satietatem comedat. Et illud firmum est, quod si spem habeat, mundum sibi comparandi cibum; ob vitae conservationem solum comedat: et si spem non habeat talis comparationis, ad satietatem suam comedat; atque etiam viaticum sumat, si in via fuerit.

CAPUT XXXVI.

*De iuramento.**In eo sunt sectiones duae.*

SECTIO I.

*Qualiter fiat iuramentum,
et in quo expiatur
peccatum eius.*

Directio.

Audistis, quia dictum est antiquis : ne iuramentum mendax proferas, exhibebis autem Domino iuramentum tuum ; ego vero dico vobis, ne iuretis omnino, Dominus noster dixit in evangeliiis suis adorandis. Sed filii saeculi huius consentiunt iuramento faciendo aut ob necessitatem iudiciorum saecularium, uti dixit apostolus : omnis contentio, quae contingit inter homines, iuramento solvitur ; aut per consuetudinem sermonis, aut per iram, aut per desiderium, et aliis modis, quos enumeraturi sumus ; et de modo illo iudicii postremo agemus. Nunc dicimus, quod iuramentum actiones possibiles, quae fuerunt, et sunt, et non necessitatem, aut impossibilia respicit ; et ipsum quidem hoc in nomine Dei, cuius honori adoratio, fit, aut per aliquod e nominibus eius naturalibus, non temere, ut dicitur in sermone simplici quotidiano, per Deum, aut non per Deum ago, aut age tu, sine animo confirmandi quidquam. Et quod per nullam creaturam debeat quis iurare, vel adiurare, constat ex duobus : 1. ex illo quod dixit Dominus noster : non per caelum, quia sedes est Dei etc. 2. ex illo quod dicunt patres, quod cum baptizat sacerdos, non usurpet nomen

ullius creaturae in adiuratione contra satanam ; quia irridetur a diabolis ille, qui adiurat eos per quicquam extra Deum, et eum idololatris numeratur.

Directio.

Et vis iuramenti quinque modis confirmatur.

Modus primus.

Siquis iurat per nomen, quod non dicitur, nisi de Deo, cuius gratiae gloria, v. gr. per Deum, aut creatorem, aut alonai, aut elohim, aut aeternum, validum est iuramentum eius.

Modus secundus.

Siquis per nomina, quae etiam aliis conveniunt, iurat, scilicet per factorem, aut conditorem, non est validum, nisi adiungat to-omnium-.Et similiter dum per illum, qui non habet finem ; nam etiam angeli, et animae, et corpora post resurrectionem sine fine erunt. At si ad Deum respiciat mente et animo suo, sive id vocabulum adiungat, sive non adiungat, validum est iuramentum.

Modus tertius.

Cum per virtutem Dei, aut per sapientiam eius, aut per verbum eius, aut per spiritum eius iurat, seu is, qui per ipsum iurat, validum est.

Modus quartus.

Cum per illum, qui est, aut per invisibilem, aut per incomprehensibilem, non est validum, nisi adiungat, natura sua ; nam etiam omne creatum, est ; et omne occultum, non cernitur ; et omne, quod non ascendit in mentem, incomprehensibile est.

Modus quintus.

Siquis dicit : Deus testis est, aut testem advoco Deum, me persolu-

turum esse Deo ieiunium mense uno, aut elemosynam talem, aut eulogias tales; debet perficere actiones illas. At si dicat, si rursus ieiunabo, aut rursus orabo, aut rursus castus ero, non debet perficere ea, sed canonem propitiationis (*expiationis*) impleat.

Directio.

Quicumque iurat, debet confiteri sacerdoti, et implere canonem expiationis. Et aliqui dicunt, quod si mentitur, debeat; secus, minime: at id ratum non est, eo quod Dominus noster praecepit nobis: ne omnino iuretis. Itaque omnis, qui iurat, quamvis eum veritate, debet liberare hominem fidelem subditum servituti, si possit; secus, vestiatur decem pauperes; et si non possit, cibet decem famelicos; et si nequeat, eo quod inops sit valde, ieiunet tribus diebus continuis: non dico, ut dormiat incaenatus, sed caenet vespere pane siccato, et aqua cum sale: et ita expiabitur peccatum eius. Et vestimenta pauperum decem non debent esse omni ex parte perfecta, sed licet decem tunicis, aut decem palliis decem nudos induat, sufficit. De illis autem, qui iurant, et mentiuntur, si sine voluntate sua ducuntur vi ad mentiendum, post sex annos cum fuerint in paenitentia, et lacrimis, praecepit magnus Basilius, eos recipi ad communionem: et si voluntate sua mentiuntur sine violentia, post undecim annos.

Directio.

Si autem moriatur qui iuravit cum veritate, heredes eius debent e bonis ipsius propitiationem pro eo curare. Et si iuravit, et mentitus est, non possunt expiationem pro eo of-

ferre; sed Deo, cuius miserationibus laus, relinquatur negotium ipsius. Si servus fuerit ille, qui iurat cum veritate, praeter ieiunium, nihil aliud debet perficere.

SECTIO II.

Quomodo, et in quibus iuramentum sit mendax seu falsum.

Directio.

Falsitatis iuramenti septem sunt modi.

Modus primus.

Dictio de introitu. Siquis iurat, se domum non ingressurum, si ascendat in tectum eius deforis, non mentitur, licet e tecto descendat in domum. Et ille, qui iurat, se non esse egressurum domo, si ascendit in tectum, mentitur. Et siquis iurat, se non ingressurum domum, si ingrediatur in ecclesiam, aut molendinum, aut balneum, non mentitur. Et si intret intra cortinam eorum qui tabernacula incolunt, mentitur: si autem in civitate id agat, aut rare, minime. Et si iurat: non intrabo in hanc domum, debet statim egredi, et non debet educere secum suos domesticos.

Modus secundus.

Dictio de cibo, et potu. Ille, qui iurat: non bibam aquas lagenae huius, non mentitur, nisi cum totam aquam, quae in ipsa est, bibit. Et ita si iurat: bibam aquas lagenae huius, debet totas, quae in ea sunt, bibere. Et patet, quod qui iurat, se bibiturum aquas huius fluminis, mentitur; uti ille, qui iurat, se ascensurum in caelum, et debet expiationem facere. Et ille, qui dicit: non manducabo hunc panem subcineri-

cium, et hunc panem subcinericium; non mentitur, si unum ex eis manducaverit; at mentitur, si ambobus manducaverit. Et ille, qui iurat, se ova manducaturum, non mentitur, si diversa a gallinaceis ova *manducet*. Et qui iurat, se non manducaturum carnem, ne adipem quidem comedat: nam ille, qui iurat, se non manducaturum pinguedinem, si spumam comedat, mentitur, et vice versa non mentitur. Et si quis iurat, se non manducaturum, non mentitur, si biberit.

Modus tertius.

Siquis iurat, se non empturum quidpiam, non mentitur, si alium constituat procuratorem, ut emat ipsi aliquid.

Modus quartus.

Siquis iurat: non ingrediar domum talis, mentitur, si ingreditur in quaecumque domum, quae fuerit illius talis. Et si iurat: non intrabo in domum, in qua habitat talis, non mentitur, si intrat in domum, quae illius talis fuerit, at non habitat ibi. Et cum iurat: non intrabo in domum talis, non loquar cum servo talis, non mentitur, si postquam venduntur domus, et servus, intrat, aut loquitur. At si dicat: in hanc domum, aut cum hoc servo, mentitur.

Modus quintus.

Cum iurat: nunquam loquar tecum, discede a me statim, mentitur in eo, quod dixit: discede. At si scribat ad eum, aut innuat, non mentitur.

Modus sextus.

Cum iurat: cras comedam hunc panem, si pereat panis ante crastinum diem voluntate sua, mentitur; secus

vero minime. Et cum iurat: cras solvam tibi creditum tuum, si moriatur creditor ante crastinum diem, non mentitur, si heredibus illius solvit. Et cum iurat: initio mensis talis solvam tibi, mentitur, si antea solvat.

Modus septimus.

Cum iurat: non video peccatum, quod committitur, sed si videro, indicabo episcopo, non debet statim, ac videt, indicare. At si moriatur episcopus, antequam significet, mentitur. Et cum iurat: non recedam ab adversario meo, donec ab ipso creditum meum accipiam; si reconcilietur cum eo, et dimittat ei, aut recipiat compensationem aliam, mentitur. Et si adversarius eius declinet ab eo absque eius voluntate, non mentitur. Et cum iurat: verberabo talem centum virgis: non mentitur, si fasce centum virgarum verberaverit eum una verberatione.

Directio.

Quodcumque opus iuraverit homo, se non facturum, non mentitur, si illud facit, simili fere modo: si is, qui iurat, se in aedem non intraturum, siquidem vi feratur, et introducatur, non mentitur: at si ipse consentiat, se deferri, atque introduci, mentitur. Et si oblitus fuerit, se iurasse, et fecerit, aliqui dicunt, ipsum mentiri; alii vero negant: et cum iurat aliquis, se non locuturum cum Abrahamo, et loquatur cum turba, in qua est Abraham, si sciat, quod in ipsa est, mentitur; secus vero minime.

CAPUT XXXVII.

*De votis.**Et in eo sunt sectiones tres.*

SECTIO I.

De clementis eius.

Directio.

De voto plurima invenimus in libris divinis. Et sane manifestum est, quod si quis promittat Deo aliquid, debeat persolvere : adimple siquidem Altissimo vota tua, divus David praecepit. Et sapiens : antequam voveas, praepara votum tuum. Elementa porro eius tria sunt : ille qui vovet : dictio eius : et id quod vovetur.

Elementum primum.

Ille qui vovet, fidelis et perfecta statura debet esse. Et quod ab infideli non suscipiatur votum, notum est ex eo, quod dixit Isaias. Attamen cum infidelis vovet, debet implere votum suum, si fidelis fieri promoveatur.

Elementum secundum.

Dictio. Cum dicit : si sanaverit me Deus ab hac infirmitate mea, aut sanaverit talem, erit meum debitum erga ipsum sic et sic. Aut : si liberaverit me a damno tali ; debet implere, si Deus adimpleverit erga ipsum.

Elementum tertium.

Materia voti ieiunium debet esse, aut oratio, aut profectio ad Hierusalem, aut elemosyna, aut certamen pro religione recta.

SECTIO II.

Canones voti.

Directio.

Quingue sunt canones.

Canon primus.

Ieiunium. Siquis dicit : si bene fecerit mihi, aut tali Dominus, ieiunabo ; quamvis una die ieiunet, implevit votum suum. Et si dicat : ieiunabo die secunda ; aliqui dicunt, quod si semel ieiunet die secunda, implevit : et alii dicunt, quod toto tempore vitae suae die secunda debeat ieiunare ; et id ratum est ; alias, quae est differentia inter feriam secundam, et feriam tertiam ? Et si quis vovet ieiunare diebus triginta, et quadraginta, dies ieiunii dierum canonicorum non numerantur in eius voto : at si voveat : ieiunabo hunc annum, etiam ieiunium dominicum, et reliqua ieiunia comprehenduntur in eius voto. Et si voveat diem illum, in quo venerit talis ex itinere suo ; si nocte veniat, liberatur a voto suo. Et si quis vovet ieiunare toto tempore vitae suae, diebus sabbati, et dominicis, pentecostes, et festorum dominicorum, non debet ieiunare.

Canon secundus.

Ille, qui vovet, pedestrem se itinerum ad adorandum in Hierusalem, debet pedester ire ; attamen si aegrotus vehatur, impletur votum eius : si vero, cum sanus est, et potest ambulare, si insideat, non impletur votum eius ; nisi secundo eat, et ubi vectus fuit, ambulet ; et ubi ambulavit, vehatur : et liquet, quod si in regressu suo sedeat, vanum non efficitur votum eius.

Canon tertius.

Si voveat, se in ecclesia Deiparae, quae est in *Anthrothurio* oraturum, etsi in ecclesia alia, quae in nomine Deiparae aedificata sit oraverit, impletur votum eius. At si voveat : in

ecclesia S. Iohannis evangelistae orabo, non impletur votum eius, nisi in huiusmodi ecclesiam se conferat; quia Deiparae quidem reliquiae neque in Anthrothurio, neque in ulla ecclesia sunt; de sanctorum vero reliquiis non ita se res habet.

Canon quartus.

Cum vovet agnum, aut vitulum, aut rem aliam comestibilem Domino, debet illam mactare, et adducere ad sacerdotes, et diaconos, ac pauperes: et si equum, aut asinum, aut aliud voveat, vendat, et pretium eius distribuat clericis, et pauperibus.

SECTIO III.

De decimis.

Decimatione decimate omnem seminis vestri redditum, quem producit terra vestra quolibet anno: decimas proventus tui, et vini tui, et olei tui, et primogenita boum tuorum, et ovium tuarum; et discas timere in conspectu domini Dei tui cunctis diebus, Deus in lege veteri filiis Israel praecepit. Filiis autem ecclesiae sanctae in nova praecepit: nisi abundaverit iustitia vestra plusquam illorum. *Nos igitur* multo magis urget debitum decimarum, et segregationis oblationum Domino, quam illos.

Directio.

Omnis liber fidelis perfectus statutus, et mente, qui possidet alimentum omnino sufficiens, cuius quantitas demonstratur undequaque absoluta, debet decimare alimentum suum: et ille, qui servus est, aut debitor, cui non superfuit post solutionem debiti sui alimentum plenum, non debet decimas dare: ex aedibus au-

tem, in quibus habitat dominus earum, et ex vestibus, quas induit, et ex vasis domus suae, et ex iumento servitii sui, et ventionis suae, et ex servis ministrum sui non debet decimam dare homo. At ille, qui vendit omnia, quae habet, et dat pauperibus, is quidem perfectus est, ut dixit Dominus noster, si reliquis etiam fulgeat virtutibus, et altior est gradu eorum, qui decimas dant. Porro decimae ex septem generibus alimentorum separantur.

Genus primum.

Ex semine, et fructibus, et ex omni re, quam producit terra, sive multum fuerit sive exiguum, et sive e caelo, sive a flumine irrigetur, una pars ex decem debet separari, exceptis lignis, et arundinibus et olivibus, ac fructibus siccis, qui remanent, et non decimantur humidi. Ex humidis enim primitiae solum debent separari episcopis, et clericis. Et ex semine, et ex fructibus, qui per haustum aquarum fluvialium, aut ex puteo irrigantur, dimidium decimationis separatur: et ex melle, oleo, et vino et bombyce similiter dimidium decimae.

Genus secundum.

Mercatura. Si mercaturae pretium attingit biscentum drachmas pecuniae, quinque ex eius pretio drachmae separari debent ut fiat oblatio Domino. Et si aurum, aut argentum sit, cum ipsis vestibus indumenti computatur.

Genus tertium.

Aurum sive signatum sit, sive non signatum, si minus quam viginti stateres fuerint, non separatur ex eo oblatio. Et si viginti fuerint in anni termino, dimidium sicii separatur

et summa. Et omne, quod excedit, eadem ratione agatur.

Genus quartum.

Si argentum, minus fuerit biscentum, ex eo non separatur oblatio: et si biscentum fuerit, quinque separantur ex eo: et quidquid superadditur, eadem ratione agatur, scilicet ex summa quadraginta drachmarum, una drachma in fine anni separetur.

Genus quintum.

Si grex equorum vectioni deditus fuerit, masculi, et feminae; aut feminae solum, in singulos equos unum denarium debet solvere dominus eius. Et si voluerit, videat pretium eius, et ex summa biscentum drachmarum, quinque solvat. Ex mulis autem, asinis, et pullis equorum, quibus veli nondum licet, non fit oblatio, neque ex grege equorum, qui non pascuntur toto anno aut plus dimidio anno; scilicet ex his, qui aluntur in praeseptibus, non fit oblatio.

Genus sextum.

Ex bobus, et vaccis, cum triginta fuerint numero, et pascuntur toto anno, aut plus dimidio anno, unius vituli, aut unius vitulae debet fieri oblatio in fine anni: et ex quadraginta, bos, aut vacca perfecta debet offerri: et ex omni numero, qui excedit quadraginta, quarta pars decimae partis pretii bovis perfecti, aut vaccae perfectae. Et ex sexaginta, duo vituli, aut duae vitulae: et bubuli uti boves recensentur.

Genus septimum.

Ex ovibus, quae minus sint quadraginta, non fit oblatio: et ex quadraginta usque ad centum viginti, quae pascuntur, in fine anni una ovicula offertur; et ex centumviginti usque

ad biscentum, duae oviculae: et ex biscentum ad trecentum nonaginta, tres oviculae: et ex quatuorcentum, quatuor, et ex iis, quae plures sunt, quam dietae: ex summa centum agnorum, unus agnus: et oves, et caprae perinde habentur in canone oblationis.

Directio.

Ex omni iumento, quod servit, bove scilicet etc., et ex omni, quod alitur, et ex parvis, et imperfectis, pullis, et vitulis, ac agnis non fit oblatio. Et illi, qui offert, non conceditur pretium oblationis ipsius dare; et ille, qui accipit, neque ex bonis neque ex malis, sed ex mediis accipit, et cum perficitur numerus oblationis, si pereat ex eo aliquid, antequam offerat, non debet offerre, nisi postquam numerus completus fuerit. Et ille, qui parat oblationem debet diversis modis illam exhibere; primo episcopis separet ex ea partem, deinde sacerdotibus, postea ministris sanctuarii, postremo pauperibus orbis, viduis, et reliquis egenis, quos supra numeravimus: patri suo autem, aut matri suae, aut avis suis utriusque sexus, aut natis suis, aut natis natorum suorum, non debet vir dare ex oblatione sua, eo quod ex proprio debeat dare propinquis suis, et non ex parte Domini: in aedificium autem ecclesiae potest dare, et ita pro sepultura defuncti; quamvis alii id iustum esse non dicant. Infidelibus autem non debet dare ex parte oblationis; non enim iustum est accipere e pane filiorum etc.

CAPUT XXXVIII.

*De iudiciis saecularibus.**In eo sunt sectiones tres.*

SECTIO I.

*De actionibus convenientibus episcopo
in iudiciis saecularibus.*

Directio.

Divus Paulus in tabulis sanctorum ecclesiae Dei, quas ad Corinthios scripsit: si mundus, inquit, in vobis iudicatur, indigni estis iudicare iudicia tenium? sed et illos, qui contemptibiles sunt in ecclesia, collocate vobis in iudiciis. Et quemadmodum ipse sermo eius indicat, ad confusionem eorum, qui coram exteris, et non fidelibus iudicabantur, haec dixit, non autem vocatorum, et sanctorum sodalium suorum, scilicet episcoporum, quos iudicare saecularia iudicia docet per illa: nescitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis saecularia? Et apostoli sancti in capite XI. didascaliae doctrinam amplam tradiderunt circa personam episcoporum, qualiter cauti esse debeant in iudiciis. Sic nempe estote iudicantes, sicuti et vos iudicamini, cum in ipso iudicio participem, et synthronum, atque assessorem, et inspectorem iudicii habeatis Christum: dicimus itaque, quod omnis, qui suscipit in se administrationem iudiciorum, decem convenientias debeat perficere.

Convenientia prima.

Cum *iudex* noviter constituitur, debet ostendere communitati librum staticum, (*epistolam commendationis, vel diploma*) qui datus est ei a patriarcha, si episcopus fuerit, aut ab epi-

scopo, si syncellus ipsius est, ut sciant omnes homines legitimitatem constitutionis (*dignitatis*) ipsius.

Convenientia secunda.

Postquam ii sciverint, debet inquirere de illis, qui oppressi fuerunt a suo praedecessore, et perscrutari cum ipsis causas, ob quas cohibiti sint, et proferre super eos iudicium iustum, et dimittere eos, postquam comparuerint adversarii eorum. Et si fuerit aliquis in eis, qui non habeat adversarium, et dicat: nescio, quare cohibitus sim, debet proferre praecones, qui eius nomine inclament: et si ita non innoverit adversarius eius, aliqui dicunt, quod falsissimum constituat, et deinde dimitatur.

Convenientia tertia.

Postea constituat sibi nomicum (*notarium, legis peritum*) virum sacerdotem, aut diaconum, aut saecularem iustum, et viros significantes iustitiam, et iniustitiam testium, et minus quam duo non debent esse significantes. Et eligat sibi interpretem, si non calleat linguam illius regionis.

Convenientia quarta.

Postea eligat sibi locum congruum habendo iudicio in sua cella, aut in oratorio; intra templum autem non debet iudicare. Ante portam vero domus iudicii non debet velum expandi: immo neque porta erigatur, sed sit homo aliquis, a quo illi, qui sine causa ingrediuntur, arceantur.

Convenientia quinta.

Non debet iudex tempore caloris aut calamitatis, aut morbi difficilis iudicare, ne causa angustiae, conditionis propriae, et amari palati, dum vult rem expedire, non iuste decadat.

Convenientia sexta.

Ne iudicet, antequam congregentur ii, qui periti sunt iudiciorum, licet fuerit illis peritior, et cum consilio rectorum decidat in iudicio: si enim festinanter absque consilio, et disquisitione proferatis sententiam, a Deo cruciabinini, ut apostoli sancti pronuntiarent in didasalia.

Convenientia septima.

Non debet vendere, aut emere per se ipsum, quod creditum est sibi, iudex; sed per procuratorem non notum emat, aut vendat, ut non erubescant eum emptores, aut venditores, et pretio excedente emant ab eo, atque minimo vendant, et ita malitiose munus suffuretur.

Convenientia octava.

Si quis contemnat coram ipso in tribunali, dum litigat, aut inhonoret testes tamquam mendaces, illum corripiat semel et iterum verbo adhortativo, et si non acquiescat, prohibeat eum; et cum innouerit coram ipso testimonium mendax, prohibeat, et increpet dure illum, qui testatus est, et praecipiat praeconibus, ut proclament, ne quis amplius in testimonium inducat talem.

Convenientia nona.

Sine testibus non debet umquam proferre sententiam, et hoc quamvis norit negotium illud: idque duas ob causas: primo quidem, ne cadat super eum opinio mala acceptionis personarum: itaque quando testibus adhibitis profert sententiam, pro auctoritate potest iustificare iustum, quamvis natus ipsius, aut amicus fuerit, et damnare reum, quamvis inimicus eius existimetur. Secundo, ut non praebeamus ansam iudicibus nequam, et hypocritis,

atque proprio commodo studentibus, qui prout libuerit iudicent absque consideratione, et dicant: nos periti sumus in hoc negotio. Enim Deus, cuius gratiae laus, non quia ignoraret, negotium sodomitarum pessimum dixit: clamor Sodoma, et Gomorrae venit ad me, et peccata eorum praevaluerunt: descendam, videbo, an uti clamor, qui venit ad me, fecerint, et consummarint, nec ne, et sciam. Propter iudices haec dixit, ut discant, quominus absque recta disquisitione neque iustificent, neque damnent. Et hoc confirmans sanctus mar Iacobus sarugiensis dicebat: en hinc accipite exemplum iudices, ut accurate quaeratis veritatem, et ea communiamini: dixit: descendam, videbo iniquitatem filiae Gomorrae, num talis sit, nec ne, et sciam, cum sciret: descendam, videbo; quasi aliquis dicat: videte vos, ne, cum iudicatis, festinetis ad condemnandum.

Convenientia decima.

Cum iam a diebus aliquot protulerit sententiam, et deinde existimet, quod iudicium non fuerit iustum, non debet abrogare iudicium illud ob solam opinionem suam, nisi comprobetur, esse contrarium illi, quod exaratum est in codice legali, aut canonico apostolico, aut alicui ex definitionibus Patrum sanctorum, aut traditioni consuetudinis ipsius nationis fidelis.

Directio.

Iam antea adfirmavimus, quod non debeat episcopus, et quilibet iudex propriae cognitioni innixus sententiam ferre. Fieri tamen poterit quod scientia eius negotiorum iudicialium maior sit, quam ipsius imperitia agen-

darum rerum. Idque constabit modis quatuor.

Primo.

Cum peritus fuerit in negotio illo, quod iudicatur, et conveniant testes, atque testentur fallaciter contra id, quod ipse scit firmiter, non debet recipere testimonia haec falsa, sed denuo disquirat.

Secundo.

Cum sciverit, iustos esse testes, non opus est postulare significatores, qui notam faciant iustitiam eorum.

Tertio.

Cum fatetur unus ex adversariis, quod contra se sit ius, et debitor sit, et audiat episcopus confessionem eius, deinde ille neget, et dicat: confessus non sum, neque debitor sum, si secreto confessus esse coram episcopo, non potest episcopus proferre in eum sententiam reatus, sed petat ab adversario eius testes. Quod si alius cum eo episcopus audierit confessionem eius, potest episcopus damnare eum.

Quarto.

Cum peritus fuerit episcopus in negotio iudicandarum rerum, aliqui dicunt, quod licet unus testis adsit, potest ferre sententiam: attamen ratum est, quod non; quia neque sic evadit opinionem malam.

Directio.

Cum viderit episcopus scripturam suam confirmantem chirographum alicuius, haud debet proferre sententiam confirmatoriam, si non meminerit rei, quae gesta fuit coram se, quia similitudo scripturae cum scriptura, ita ut non discernatur una ab alia, haud impossibilis est: itaque debet episcopus conficere sibi librum me-

moriae causa, et in eo adnotare iudicia omnia, quae confirmat: et dum incidit in chirographum quodpiam, et in eo videt scripturam suam, si non fuerit servata in ipsius memoria illa narratio, videat librum memorialem suum; et si repererit ipsam, proferat sententiam; secus, non: at debet magis caute conservare librum, ne occurrat in ipso fraus ob similitudinem scripturae. Ita et quisvis testis librum memorialem conficere sibi debet; alias si non meminerit rei ibi narratae, non debet testimonium edere, quamvis videat scripturam suam. Ille autem sunt canones tres.

Canon primus.

Cum duo testes testantur, quod in conspectu ipsorum confirmaverit iudicium episcopus, et scripserit confirmationem, cuius ipse ohlitus fuerit, aut non habeat librum memorialem; nisi ab illis, qui scribunt librum memorialem, et servant, confirmetur ea narratio; vel si ipse quidem consuetudinem habuerit scribendi, neque tamen historiam illam cum reliquis factis in libro memoriali suo reperiat, non confirmatur dicta historia.

Canon secundus.

Cum unus e duobus adversariis dicet episcopo: iamdiu absolutum fuit iudicium meum coram te, et me securum reddidisti; episcopus autem dicet, quod non; non debet episcopus iurare, quod illum non securum non reddiderit, sed ille adversarius iuret, quod ita secum gesserit. Et illud ratum, quod potest adversarius ille apud patriarcham vocare episcopum, ut iudicet, et adiuret episcopum, si negaverit.

Canon tertius.

Cum solvitur iudicium alicuius coram episcopo, et exigit ille homo, ut episcopus scribat ei confirmationem cum testibus, non potest episcopus recusare, sed debet scribere ei, et confirmare cum testibus: verumtamen debet etiam scribere in libro memoriali suo historiam, et testes, et proprietates personales hominis illius, si exterus sit, alias nomen eius, nec non * patris eius, et epocham temporis, et debet sigillare librum memorialem sigillo suo, et caute custodire ipsum propter fraudes.

Directio.

Aequaliter propensus sit episcopus in ambos adversarios cum iudicantur. Et heic sunt canones quatuor.

Canon primus.

Ne praeceptum uni eorum intrare, antequam intret socius eius, sed simul intrent, neque excipiat salutationem unius eorum ante salutationem sodalis eius; sed quamvis unus eorum primus salutem dicat, expectet episcopus, donec alter etiam dicat, et deinde respondeat to " benedictus est adventus vester „: neque unum ex eis sedere iubeat, et alium stare, sed ambos aut sedere, aut stare mandet: neque in unum eorum magis defigat intuitum, sed in ambos simul respiciat; aut non defigat intuitum neque assurgat uni eorum, alteri vero minime, sed aut ambobus assurgat, aut neutri. At si unus ex eis fidelibus sacerdos sit, alius saeculi filius, sacerdos magis honoretur in sessione ob honorem sacerdotii. Et ita si unus ex eis fidelis est, alter vero minime, aliquantulum magis honoretur adversarius fidelis ob fidem suam.

Et cum intrant, interroget; quis vestrum est actor, et cum dicet unus eorum: ego habeo adversus hunc hoc et hoc; interroget colligentem: tu vero quid dicis? si fateatur, iubeat, ut satisfaciatur; at si neget, dicat actori: habes documentum eius rei, quam exiges? si respondeat: habeo paratum, et postea exhibeat, acceptatur probatio eius. At si respondeat: non habeo neque paratum, neque imparatum, et postea exhibeat: aliqui dicunt, quod non recipiatur; at id ratum non est; fieri enim potest quod illius oblitus fuerit.

Canon secundus.

Et cum plures actores fuerint, ille, qui antecessit, incipiat; et si simul intrent, sortes mittant. At si fuerit in eis aliquis, qui secus viam est, et aliqua re turbatus, debet sine mora episcopus ineolare iudicium suum: et similiter si mulier sit, quae petat iudicium; secus contemnetur honor eius, si diu maneat in tribunali.

Canon tertius.

Non licet episcopo, vel cuilibet iudici recipere donum ab uno ex colligentibus, neque ab ambobus simul: munus enim excaecat oculos sapientium, Deus dixit. At si aliquis homo consuetudinem habeat offerendi oblationem, et munera episcopo, et non habeat iudicium cum aliquo, potest ab hoc recipere donum; ita etiamsi consuetus non sit, dum iudicium non habet, potest ab eo recipere.

Canon quartus.

Ad anniversaria funera, quae faciunt fideles, vocatus episcopus, potest ire, quamvis habeat iudicia. Ad convivia autem, quae fiunt haud quie-

* Cod. lat.
et non.

tis causa defunctorum, non potest ire, si iudicium agat eius qui ea facit.

Directio.

De comprobatione iustitiae testium canones sunt septem.

Canon primus.

Iustitia testium praeceptum est divinum. Itaque cum testes testificantur, quamvis consentiat adversarius testimonio eorum, debet episcopus quaerere significantes, a quibus confirmetur iustitia testium, si illos non cognoscat. Et aliqui dicunt, quod si adversarius consentiat, episcopus non debeat quaerere significantes: at id ratum non est. Porro illud firmum est, quod si adversarius fateatur, illos iustos esse, episcopus tunc non debeat exigere significantes.

Canon secundus.

Qualitas significationis iustitiae testium fit, si scribat episcopus ad significantem secreto nomina testium, et amborum colligantium, et quantitatem bonorum; quia fieri potest, quod sciat significans inimicitiam, quae inter testes intercedit, et illum, qui iudicatur. Et potest etiam fieri, quod ex parte tantum exigua, et non ex magna sciat, quod iuste testentur. Et quamvis interrogatus significaverit secreto per scripturam, postea tamen episcopus debet manifeste ore tenus interrogare eum, ut tollatur omnis controversia.

Canon tertius.

Significantes iustitiam testium, uti testes quoque, debent esse iusti, et debent nosse, quatenam sit iustitia, et quae non sit iustitia in testificatione. Debent praeterea intima testium scire, et non speciem eorum exteriorum intueri. Et debet significans te-

stificari, quod iustus sit hic testis, et acceptabilis sit eius testificatio: quia multi iusti sunt simplices, et non cognoscunt iudicia, et non discernunt inter veritatem, et falsitatem, ob simplicitatem suam; et propterea non admittitur testificatio ipsorum, etsi pii, ac iusti fuerint. Et significatio unius significantis sufficit, quamvis testificatio unius testis iusti non sufficiat.

Canon quartus.

Significans non debet reprobare testem aliquem, nisi viderit, aut firmiter sciverit fraudem eius. Porro ut fraus firmiter potest non cognosci, iustitia etiam firmiter potest non cognosci: quia natura rapitur homo ad abscondendas suas maculas. Itaque significans non debet elevare iustitiam testis, nisi cum intima eius noverit per societatem longam cum ipso, aut per acceptionem, et dationem, quae inter ipsum cesserunt et illum, aut per iter viae longae: et propterea debet episcopus interrogare significantem: nostine tu intima talis testis, an tantummodo fraudem eius non perspexisti, aut nosti? Et si dicat: novi, confirmatur iustitia testis; et si dicat, quod non: non vidi in eo fraudem, non confirmatur.

Canon quintus.

Significans non debet ostendere causam iustitiae testis, eo quod haud definiri queunt causae iustitiae: debet autem ostendere causam iniustitiae eius, si prodigus, aut ebrius, aut ad iurandum proclivis, aut moechus, aut usurarius, aut raptor, aut latro, aut nugas, aut quid simile: et quamvis accusatio talis sit, qua viri iusti inquinari non debent, tamen propter necessita-

tem iustitiae iudicum debent illa patetificari.

Canon sextus.

Scriptura sola significantis non sufficit, sed oretenus quoque episcopus illum interrogare de testibus debet; verum occulte; nam fieri potest, ut reverearer testem, et non possit illum publicare.

Canon septimus.

Cum significantes testantur de iustitia testium, et dubitat episcopus, aut existimat, quod per errorem testentur non iuste, licet ipsi iusti sint, debet separare eos ab invicem, et cum singulis privatim disquirere, qualiter quisque viderit, et ubi, et quando; nam si forte varient eorum verba, patefiet quae sit iustitia testium. Ita enim se gessit ille vir desideriorum propheta Daniel cum duobus archisynagogis, quorum testimonio credidit universus populus, tamquam summorum sacerdotum, eum iudicantem castam Susannam, eamque morti addixcrunt.

Cum duo significantes testantur iustitiam testis, et duo alii confirmant fraudem eius, cessat fides iustitiae eius. At si duo confirmant iustitiam eius, et unus confirmat fraudem eius, non recipitur verbum prohibentis (*repellentis a testimonio dicendo*). Et significans non deat de aliquo teste, quod fraudulentus sit, sed quod viderit, aut audiverit de eo, aut quod duo testes iusti testati sint apud eum, quod fraudulentus sit testis ille. At ob famam tantum vagam non potest alicui detrabere.

SECTIO II.

Qualiter proferatur sententia in absentem:

Directio.

Quod in praesentia amborum litigantium proferatur sententia, omnes legumatores adseruerunt esse iustum: sed propter necessitatem aliquando causa exigit, ut proferatur sententia in absentem. Et huius propositi sex sunt clementia.

Elementum primum.

Cum aliquis venerit ad episcopum, et dixerit: creditor sum adversus talem decem denariorum, et habeo testes contra eum, et en deseruit iudicium, et migravit, habet tamen hic bona, et peto recipere solutionem rei meae, quia ego; debet episcopus inquirere, num in loco propinquo sit ille homo, mittatque ad episcopum, illius loci, ut eum compellat solvere rem, quam debet. Et si locus remotus sit, potest episcopus, cum audit testificationes testium, accipere e bonis debitoris absentis, et solvere, et scribere chirographum solutionis.

Elementum secundum.

Absque testibus, et disquisitione firma, non debet solvere episcopus quidpiam e bonis illius, qui abest.

Elementum tertium.

Cum confirmantur testimonia debiti illius, qui distat, debet episcopus adiuvare illum creditorem, quod solutionem rei suae non acceperit a debitore illo, et ne partem quidem ex ea, sed et quod concordiam non inierit cum illo, nec dimiserit ei debitum, neque acceperit ab eo compensationem pro credito suo: et tunc demum

solvat ei aliquid. Et ita puer, aut energumenus erit debitor, quamvis praesens, aut mortuus fuerit.

Elementum quartum.

Cum confirmatur iudicium eorum episcopo aliquo, et id vult significare episcopo regionis alterius, non sufficiunt scripta, quae scribit ad illum, sed duos testes paret, et coram ipsis confirmet iudicium: et hortetur eos, ut eant ad testandum apud episcopum illum alium; et deinde episcopus ille compellat debitorem, qui in regione ipsius est, ad solvendum: ad haec etiam scribat eum testibus chirographum de eo, quod comprobatum fuerit apud se, et designet in eo nomina auctorum litigantium, et parentum, ac avorum ipsorum, et signa effigiei eorum, et regionis eorum, et quantitatem debiti, ac tempus eius, et dicat: confirmatum est penes me per testes iustos, et adiuravi quoque creditorem, ac petiit a me, ut scribam ad te, quo repetas rem eius ab ipsius debitore. Et si homo aliquis existat in regione illa, et consenserit nomen eius, et nomen patris eius, et avi eius, et figura eius, et locus eius iis, quae designata sunt in chirographo, ac dicat: ego nulli quidpiam prorsus debeo; si possit ostendere, quod erat in illo loco aliquis alius, qui hisce proprietatibus denotabatur, quamvis mortuus iam fuerit, evadit ille iudicium solutionis; secus autem minime: et si fateatur, ego sum, et nemo habet adversus me aliquid, non recipitur verbum eius, quoniam testes iusti testati sunt de eo, quod debitor sit. Et si fateatur: debitor fui, sed sol-

vi, non recipitur verbum eius; et nisi constituat testes, solvit.

Elementum quintum.

Ius actoris super reum absentem.

Si fuerit delitum aut ager, aut res alia definita, facile potest solvere episcopus ex bonis absentis: et ita si vestimentum, aut res alia, quae facile reperitur, aut cuius pretium definitur, item solvit: at si servus, aut ancilla, aut equus, aut sigillum annuli fuerit, si reperitur in manu debitoris quidpiam tale in regione, in qua est, compellitur ad solvendum: et si non reperiatur in manibus eius, debet pretium eius solvere.

Elementum sextum.

Si reus non compareat coram episcopo, si in eodem loco sit, non debet episcopus audire testimonium testium, nisi cum comparuerit: et si audierit, non debet sententiam ferre adversus eum, nisi quando comparuerit; quia fieri potest, quod respondeat pro se ipso, quod solverit. Et si non fuerit in loco illo, debet audire testimonium adversus eum, et iudicium proferre, atque condemnare eum.

Directio.

Definitio distantiae loci, in quo existat adversarius ille, adversus quem absentem fert iudicium episcopus, illa est, qua a dilecto incipiat aliquis procedere e domo sua, et non possit eodem die, quamvis vespere profundo, reverti rursus domum suam: et cum in huiusmodi regione fuerit colligans, si existat in ipsa regione episcopus, debet episcopus ille, apud quem fit iudicium, scribere ad eum, quo cogat debitorem ad solvendum. Et si non sit episcopus ibi, potest

episcopus illum ad se vocare, postquam confirmatum est iudicium. Et si possit redire nuncius eodem die, debet comparere collitigans, qui ita distat, cum vocabitur ab episcopo, aut solvat id, quod debet. Et cum existunt bona debitoris absentis, potest episcopus ex iis solvere creditori, quia debitum confirmatur per testes: et postea si comparuerit debitor, et ostenderit, iamdiu se solvisse debitum suum, et constituerit testes solutionis, potest accipere proprium a creditore, qui secundo solutionem accepit. Et illud firmum, quod debeat episcopus accipere fideiussorem a creditore, eum accipit solutionem rei suae ex bonis debitoris absentis, ut cum comparuerit ille qui aberat, fideiussor eius restituat, siquidem debitor ostenderit, se solvisse.

SECTIO III.

De divisionibus.

Directio.

Divisionum tria sunt elementa: videns: qualitas divisionis: sententia erronea divisionis.

Elementum primum.

Non debet episcopus relinquere regionem sine hominibus dividendis, sed constituat eos, et decernat illis stipendia ab ecclesia: et similiter significanti iustitiam testium. Testibus autem non debet dare quidpiam, ne suspicio mala subintret: sed neque numero determinato definiuntur testes, et dividentes: unus solus non sufficit, cum testimonio similis sit divisio, et iustitiam exigit: et si inops fuerit ecclesia, domini partium se-

cundum partes suas dent divisorii mercedem.

Elementum secundum.

Materiae, quae appenduntur, aut mensurantur, pondere, aut mensura, dividuntur faeilime: et ita terra plana mensura dividitur: et quantitas partium secundum partem magis exiguum definitur, hoc modo; videlicet cum terra fuerit trium hominum, quorum uni dimidium, alteri tertia pars, et alii sexta pars, in sex partes dividimus eam; tres domino dimidii, et duas domino tertiae partis, et unam illi alteri. Et scribant divisores nomen uniuscuiusque eorum in echarta, et ponant chartam ternam in tribus globulis cereis, vel luteis, et advocent hominem exterum, ut accipiat unam ex eis; et si nomen domini dimidia partis educatur, det ei partem primam, et secundam, et tertiam, et post eum alii: et si nomen domini tertiae partis extrahatur, det ei partem quartam, et quintam, et manet sexta domino sextae partis: et hoc modo dividat, si alius extrahatur primus: et divisores ex qua voluerint parte, faciant compositionem partium. Et si pars unius ex eis confirmabitur (*fortasse remanebit*) cessat divisio, et denuo dividant inter eos illud, quod superest, quia omnes debent prodire, et non unus ex eis specialiter. Et cum unus e dominis partium dixerit: errarunt dividentes in divisione; si constituant testes, cessat divisio prima, et denuo incipiant dividere: at si non constituant testes, non recipitur verbum eius, sed potest adiurare dividentes, quod non erraverint.

Elementum tertium.

Violenta oppressio (*sententia erro-*

nea) in divisione; et ipsa divisio, aut aequalitatis, aut directionis, aut restitutionis est.

Modus primus.

Divisio aequalitatis. Cum pannus, aut terra, aut materia ponderabilis, sive mensurabilis fuerit illa, quae dividitur inter dominos diversos; si unus ex eis recuset, et nolit dividere, vi cogitur ab episcopo, ut dividat, quando socii eius volunt dividere; ita tamen si partes, quae dividuntur, non amittant primam suam utilitatem post divisionem. Et ideo cum balneum parvum, aut lapis molaris fuerit communis duobus dominis, licet unus ex eis velit dividere, et alius non; non compellimus hunc, ut dividat, quia balneum, balneum haud manet post divisionem, neque mola manet mola. Et ita cum homini alieni una ex decem partibus fuerit in aede, et ipsa decima, cum dividitur, apta non fuerit habitationi, non audimus dominum decimae volentem dividere, si dominus novem partium nolit: et propterea non est domino novem analogia in ea; quia etsi una pars vendatur, adest timor divisionis, quae causa esset emolumenti cessandi.

Modus secundus.

Divisio directionis, veluti si moriatur homo, et relinquat tres servos aequalis pretii tribus filiis; aliqui dicunt, quod non possit unus e filiis recusare divisionem, scilicet quominus accipiat unum ex servis, qui prodeat ei sortito, eo quod non est diversitas in pretio, neque ei fit iniuria. Et illud raturum, quod possit recusare, eo quod possint esse diversi in arte, et uni ex filiis unus ex eis specialiter magis congruat. Similiter si quatuor

servos, quorum unius pretium est centum, et pretium alterius centum, et pretium aliorum duorum centum, relinquat tribus filiis: similiter etiam si molam, balneum, et equum aequalis pretii tribus filiis relinquat, opprimitur ille (*iniuria fit illi*), qui non vult dividere. Et si terra aliqua fuerit communis duobus dominis, et cum dividitur in duas partes, illa una pars causa proximitatis aquarum biscentum valeat, et illa alia centum, non in duas debet dividi partes, sed in tres, quarum tertia pars contra duas tertias partes, uti dimidium contra dimidium, ponatur, et compellatur dividere ille, qui non vult dividere; et illam partem, quae in sorte prodit ei, accipiat, sive tertiam partem, sive duas tertias partes, eo quod pretium earum aequale sit. Et diversitas boe loco non est, uti diversitas illa servorum aequalis pretii, et diversae artis: hic siquidem minus laedit, et ideo heic consequitur coactio, et non consequitur illic.

Modus tertius.

Divisio restitutionis (*vel proportionis*) veluti si moriatur homo, et relinquat duos boves, quorum unus pretium sit sexaginta, et pretium alterius centum. Itaque si accipiat unus eorum meliorem, et restituat socio suo viginti, coaequantur. Nemo autem ex eis cogitur si nolit dividere, sed manent ambo boves communes. Et si dicat unus eorum: accipiat unus nostrum bovem deteriore cum quinta parte bovis melioris; ut ille deterior sit uni eorum specialiter, et ille melior solus maneat ambobus, scilicet uni eorum quatuor partes, et alteri una pars, ne tum quidem cogi-

tur ille, qui non vult dividere; et quia ne haec quidem actio liberat eos a societate, maneant ambo boves communes.

Directio.

Atque hae sunt regulae cuiusvis divisionis, quam quisvis cum proximo suo cogi potest a lego ut faciat: ac licet non dicat, consentio, et accepto, confirmatur nihilominus divisio: et in omni divisione, in qua non cogitur unus e sociis necesse est, ut dicat: consentio, et accepto hanc partem, quae prodiit mihi sortito, et tum rata habetur divisio. Et si aqueductus, aut balneum, aut lapis molaris, aut domus quae habet fornicem, id est orbicularis, vel cetera quae non sunt divisibilia, communia fuerint duobus, aut pluribus, debet utilitas dividi inter eos, aut certis diebus unusquisque eorum totum possideat, videlicet ille, qui dimidium habet, tribus diebus possideat molam, et ille, qui tertiam partem, duobus diebus; et ille, qui sextam partem, uno die. Et si veniant duo aut tres ad episcopum, et poscant, ut dividat inter eos bona, quae sunt ipsis communia, debet ille dividere, quamvis nesciat certo, quod eae pecuniae sint ipsorum; verumtamen debet scribere in *apodixi*, quam dat eis: divisi inter eos in verbo eorum.

CAPUT XXXIX.

De testimoniis.

In eo sunt sectiones sex.

SECTIO I.

Quinam digni sint ut eorum testimonia recipiantur.

Directio.

Sex sunt causae, ob quas testes di-

gni sunt, ut admittantur eorum testimonia.

Causa prima.

Perfectio mentis, et staturae: nam testimonium energumeni, aut pueri reprobatum, neque umquam admittitur in iudiciis.

Causa secunda.

Fides: et patet, quod testimonium infidelium nullatenus recipiatur adversus fidelem. An vero adversus infidelem recipiatur testimonium infidelis, variant nonnullorum sententiae. At illud ratum, quod si ex una confessione fuerint, recipiatur, videlicet Iudaei adversus Iudaeum, et Moslemiani adversus Moslemanum: verum cum testis aliquis deponit, testem illum esse oportet eiusdem (*cum reo*) confessionis.

Causa tertia.

Libertas: et plerique legumlatores reprobandum testimonium servi, quamvis fidelis aliquis sit, eo quod sub violentia servitutis iugatus sit.

Causa quarta.

Iustitia: et iustum hic non dicimus illum, qui liber sit ab omni specie iniquitatis; alias nunquam rata haberi posset testificatio in mundo, eo quod nemo sit mundus a sordibus peccati, nisi solus dominus noster Iesus Christus: sed illum dicimus, qui in peccata ingentia non sit lapsus, neque in parvis diu manserit, et aliquoties cum ab habentis iustitiae custoditur (*immo relaxatur*) per fragilitatem naturae humanae, non sine cordis dolore sit. Et quia peccata multa sunt, de octo solum speciebus ex illis, quae ut plurimum maculant operatores ipsarum, verba faciemus.

Species prima.

Ludus aleae non figuratae, praeter iacturam, magis vitiosos, et magis improbatos, qui se exercent in eo, facit: similiter lusus, qui per columbas fit, et reliqua volatilia.

Species secunda.

Illorum, qui plerumque ebrii fiunt in accubitibus, et conviviis lascivis, non suscipiuntur testimonia.

Species tertia.

Illorum, qui devorant usuram, non suscipitur testimonium: similiter non recipitur testimonium eius, qui cum ingreditur balneum, linteo non cooperit verenda sua.

Species quarta.

Ar̄s modulorum et cantuum musicorum et tympani, et tiliarum et auditus eorum, repellit a dignitate testimonii, praeterquam organi illius ex fistulis, quo canitur in ecclesia inter Iudaeos.

Species quinta.

Poesis foedans dominum suum; nam plerumque absurda loquuntur poetae, dum laudant, aut vituperant, et mendacio non solent carere. Scias autem; quod omnis poeta versibus loquitur, at non omnis, qui ligata oratione utitur, est poeta: nam plerique doctorum theorias divinas carminibus declararunt: ex graecis magnus Gregorius; ex syris mar Ephraemus, et mar Iacobus, et alii.

Species sexta.

Ornatus vestium vitium est in viris piis, quia ornatus mulieribus convenit; et ex mulieribus in iis, quae puellae sunt, atque in aestu adolescentiae, aliquo modo castus est.

Species septima.

Polygamia. Itaque testimonium trigami non suscipitur, at bigami suscipitur.

Species octava.

Abiectio ministeriorum sacerdotilium. Itaque testimonium illius, qui spoliatus fuit presbyteratu, aut monachatu, non recipitur. Et de illo, qui spoliatur diaconatu, variant sententiae.

Causa quinta.

Prudentia. Itaque ille, qui manducat in via, aut mingit, aut se purgat coram plebe, licet non peccet, attamen honor eius vilipenditur, et non prudens, aut honoratus, sed vilis, et infamis vocatur, et testimonium talis hominis non recipitur; nam fieri potest, ut non paveat ignominiam illam, quae accedit ei, si mentitur, quemadmodum non pavet illa alia, quae ipsum similiter ignominia afficiunt. Et ita sacerdos cum vestimenta induit agricolae, nam hoc indicat intemperantiam eius, aut turbationem mentis eius. Similiter vir dives, cum cum ipse per se portat vasa sua, et reliquas res suas, causa avaritiae suae non habens servum aut alumnum: at si ob humilitatem haec facit, non vocatur imprudens. Denique reiciuntur illi, qui in accubitibus cantant, aut ludunt, et rident, et cum scurris ac saltatoribus occupantur.

Et de artibus vilibus, v. gr. coriarii, stercorarii, fullonis, balneatoris, variant sententiae. Et illud ratum, quod si ipsi per se elegerint eas, imprudentes sunt, quia reliquerunt artes honorabiles, et vilibus delectati sunt: at si parentes eorum exercebant eas, non ideo imprudentes

sunt. Et texterinam aliqui infamem indicant, et alii ab arte sutoria non distinguunt eam; et id quidem ratum est.

Causa sexta.

Cantio ab opinione mala. Et opinionis malae sex sunt causae.

Causa prima.

Utilitatis cupiditas, et damni fuga. Itaque illius, qui testatur de patre suo, aut de filio, quod fecerit opus morte dignum, non admittitur testimonium, nam fieri potest, quod ut hereditatem eius possideant, si ille occidatur, testetur. Et ita si duo viri testentur, non esse iustos testes, qui testantur de consanguineo nostro, quod occiderit, non recipitur testimonium eorum; nam potest fieri, quod idcirco dedecorent hos testes, ne ipsi detrimentum patiantur. Et cum testantur duo homines aliis duobus, quod legaverit ipsis talis, cum moreretur, hoc et illud, et vicissim illi duo alii, testantur illis duobus, qui testimonium pro ipsis reddiderunt, quod ipsis etiam legaverit idem talis, cum moreretur, hoc et illud, non recipitur testimonium primorum, neque novissimorum. Et mercatores si simul fuerint in via, ac testetur unus alii, quod latrocinio rapta fuerit merces eius, admittitur testimonium eius, quoties non dicat: etiam merces mea praedae fuit.

Causa secunda.

Consanguinitas, ob quam alimenta debentur, impedit susceptionem testimonii. Itaque non recipitur testimonium patris pro filio suo, neque pro filio filii sui, quotquot descendunt: neque testimonium filii pro patre suo, aut avo suo, quotquot ascendunt: porro est manifestum, quod ille, qui his testimonium reddit, veluti in fa-

vorem sui ipsius testis existit. Et de mutuo testimonio viri et uxoris variant sententiae. Et patet, quod testimonium mariti de homine aliquo, quod moechatus sit uxorem eius, non recipitur: similiter quamvis cum aliis tribus testibus iustus testetur de uxore sua, quod moechata sit, non recipitur testimonium eius. Et aliqui dicunt, quod recipiatur testimonium filii pro patre suo, et testimonium patris pro filio non recipiatur propter exundantiam miserationis viscerum paternorum: et idcirco neque super extero recipitur testimonium eius, si ille exterus fuerit sodalis filii sui: ceteroquin patet, quod testimonium patris super filio suo, et filii super patre suo recipitur. Et illud ratum, quod testimonium filii super patre suo de delictis morte dignis non recipiatur.

Causa tertia.

Inimicitia repellit testimonium. Et propter hoc non admittitur testimonium inimici contra inimicum suum. Et cum ambo fuerint colligantes, postquam solvitur iudicium ipsorum, recipitur testimonium, quod invicem sibi reddunt, si iusti sint. Nam si impediatur testimonium huiusmodi, fieri potest, ut omnis, qui cognoscit aliquem scientem famam sui debiti, aut delicti, statim intentet iudicium cum illo quem scit colligatorem suum fore, ut repellat eius testimonium contra se, et ita dominabitur iniquitas in iudicio. Testimonium amici pro amico, et fratris pro fratre, et consanguinei pro consanguineo recipitur. Illud autem firmum est, quod testimonium deprecatoris pro illo, cui officium deprecationis exhibet, non su-

scipitur. Et odio impediri testimonium, manifestum est; sive hoc odium hereditarium sit ex parentibus, sive ipse per se ipsum mereatur homo hanc mercedem pessimam; et hoc ipsum apparet ex eo quod quisque eorum laetatur de iis, quae contristant socium suum; et contristatur de iis, quae illum laetificant, atque expectat et desiderat malum eius: existit autem odium, et ex religiosarum sectarum diversitate: et manifestum est, quod illorum, qui infideles apud nos vocantur, quosque etiam baptizamus, cum convertuntur, quamvis nomen Christi invocetur super eos, Ariazarum, inquam, et sodalium eorum, seu ethnicorum, repellatur testimonium; quamvis revera nemo iam existat ex ^{his} tempore nostro. Illorum autem, qui quidem non fideles vocantur a nobis, sed quos tamen non denuo baptizamus, si simplices, et tantum non credentes sint ob haeresim; horum, inquam, recipimus testimonium, si iusti sint.

Causa quarta.

Simplicitas naturalis, et imprudentia: quia multoties homines simplices, et fideles iusti, quamvis non voluntarie, mentiuntur imperitiae suae causa, et quia cito credunt, sine examine testantur; et propterea nonnisi in negotiis maxime exploratis debet recipi eorum testimonium, et post inquisitionem multam.

Causa quinta.

Ille qui etiam intemperantiam exerceat, scilicet sub schemate mendacii, si edat testimonium aliquod, non non recipiatur id ab episcopo. Quod si postea poenitentiam egerit, et evaserit iustus, et pius in suis moribus,

tam occulte, quam manifeste, et idem testimonium primum edat, rursus id non recipiatur: at si de rebus, quae postea acciderunt, testimonium edat, recipitur testimonium eius. Infidelis autem, et puer, et aervus, si post fidem, et perfectam staturam, et libertatem, testimonium primum, quod receptum non fuerat, confirmant, recipitur. Huiusmodi enim hominum multum non interest repellere a se ignominiam primam, quae ex mendacio accidit: viceversa occultus intemperans, qui continens factus est: hic cum naturaliter fertur ad hoc, ut ostendat, quod etiam antea castus, et iustus fuerit, et non intemperans, ut putabatur. Intemperantis vero publici, et osoris, et domini pro servo suo, post instaurationem continentiae, et dilectionis, et libertatis, cum renovatur (*ab eis testimonium*), aliqui id recipiunt, et alii non.

Causa sexta.

Illorum, qui motu suo contentioso accedunt ad testimonium edendum, quamvis non requisiti a collitigantibus, non recipitur testimonium, eo quod suspitione mala laborant: verumtamen non in omnibus iudiciis reprobatum testimonium, veluti de raptu cincliorum, aut legatorum ecclesiasticorum, aut cauponarum, aut pontium, et cum agitur de oppressis capitali sententia, ac non delinquentibus qui existimantur deliquisse, haudquaquam repellitur testimonium testis, licet ipse per se accedat, ac testetur. Manifestum autem est, quod illorum, qui se abscondunt, et accedunt in angulis, ut testentur de eo, quod viderint, aut audierint a collitigante, non repellitur testimonium, si iusti

sint : cum saepe exigat causa testimonium huiusmodi, quando non confitetur colligans coram testibus, sed secreto exigit ab actore, ut liberet ipsum.

Directio.

Omnes causae, quae reprobant testimonium, cum remouentur, amplius non reprobant : et remotio pueritiae, encergumenatus, ac servitutis, et similia manifesta est ; sed ablegatae intemperantiae vel odii difficulter comprehenditur sinceritas, eo quod non sufficiat verbum intemperantis, cum dicit : paenitentiam egi : aut inimici dicentis : non sum nunc inimicus, nisi demonstraverint fructus dignos paenitentiae, et depositionis odii spatium aliquod : et aliqui spatium hoc definiendo definiunt, esse annum ; alii vero sex menses : at id firmum non est, nam actibus potius et motibus voluntariis exploratur veracitas, quamvis spatio temporis exiguo. Et episcopus si per errorem protulerit sententiam fretus testibus non probabilibus, postquam innotuerit eos pueros fuisse, aut servos, aut encergumenos, aut infideles, aut gulosos, revocare sententiam illam, quam tulit, debet.

SECTIO II.

De numero, et sexu masculino testium.

Directio.

Testimonium unius personae nunquam recipitur : nam Deus, cuius gratiae laus, in utroque testamento confirmavit, quod in ore duorum aut trium testium stet omne verbum. Et numeri testium quatuor sunt typi.

Typus primus.

Bona omnia, et proventus cum suis iuribus et causis, per duos testes viros, aut unum virum et duas feminas adiudicantur. Atque hoc typo comprehenditur societas, et conductio, et corruptio bonorum, ac fideiussio, et occisio per errorem, et avaritia, ac emptio, et venditio. Et cum unus vir, et duae feminae testabuntur de aliquo, quod furatus sit, damnatur is quidem ad solutionem, non tamen damnatur ad amputationem manus suae.

Typus secundus.

Actiones non sunt bona (*facultates, possessiones*) uti delicta, in quorum auctores sententia mortis cadit. Actiones autem sunt, veluti liberatio servorum, testamentum, tutela, condonatio delictorum, interpretatio coram episcopo in iudiciis, consanguinitas, perfectio staturae, ac mors adversarii. De his omnibus (*actionibus*) sub testimonio duorum virorum iustorum fit iudicium. Et aliqui dicunt, quod in necessitate etiam fiat iudicium testimonio unius viri iusti, et duarum feminarum iustarum. Et ita desponsatio sine tutore et duobus testibus iustis non habetur rata, si virgo sit ; secus sub duobus testibus iustis tantummodo.

Typus tertius.

Actiones illae, quae plerumque non sunt perspectae viris, ut conceptio, et partus mulieris, et virginitas eius, et morbi feminarum ; haec inquam, teste uno viro, et duabus feminis, aut quatuor feminis absque viro comprobantur. Et aliqui dicunt, quod partus ipsius mulieris etiam solo testimonio abortus comprobatur, quam-

diu manet communicatio; aut per manifestationem signorum conceptionis, cum sequitur separatio naturalis aut legalis.

Typus quartus.

Fornicatio sex testibus iustis confirmatur, eo quod de duabus personis agatur. At aliqui dicunt, quod quatuor solum testibus, et multa scribunt, ac dicunt, quod testes debeant esse oculares. At illud firmum, quod non statim debeat proferri iudicium, et credi testibus fornicationis, quia plures sunt affectus, et plurimi sunt qui affectibus indulgent. Et sufficit historia Susannae castae, et testimonium futile illorum, qui prae ceteris a tota ecclesia antiqua sponsa (*socræ, nuru*) insana, iusti reputabantur: quos quidem testes propria concupiscentia infrenis praecipites dedit, et iustitia divina, sceleris impatiens, manifestavit. Quamquam manifestum est, quod *divina iustitia* non omni tempore excitatur, sicuti tunc excitata fuit.

SECTIO III.

De certitudine cognitionis testimonii.

Directio.

Quidam sapientem interrogavit, qua quaeso de re testimonium dicam? Cui sapiens respondit: viden exortum solem? Sane, respondit ille. In re ergo aequae evidenti, ait sapiens, testimonium tuum profer; aliàs sile. Ad hanc igitur regulam certitudinem testimoniorum exigamus. Ceteroquin humanae actiones, aliae visu, aliae tantum auditu, aliae denique tam auditu quam visu cognoscuntur.

Modus primus.

Actiones omnes cum auctoribus suis visu comprehendi debent.

Modus secundus.

Decoctio et fortunae varietas signis arcanorum intimorum hominis, et indicis saepe passionum, uti et fames dignoscitur. Et recipitur testimonium testis, cum dicit: decoctor est ille; quamvis nesciat firmiter inopiam eius. Et ita proprietas terrarum, et domorum, et legatorum, et status matrimonialis, et emancipatio, et consanguinitas e latere patris, haec omnia cum divulgantur inter homines, recipitur testimonium eius, qui de illis testatur, cum dicit sic: audivi diu a multis. In venditione, et emptione vero, nisi homo viderit aliquem, qui utatur fruatur terra aliqua, dum seminat, aut habitat, aut destruit, aut aedificat, aut vendit, aut locat, et nisi a multis audiverit dicentibus quod vendita (*empta*) sit, neque viderit, aut audiverit, quod alius ei contradixerit, non debet testari, quod illa terra empti (*vendita*) fuerit. Et ille, qui testatur, quod talis mortuus sit, et non sit heres alius praeter hunc, qui stat, si novit illum ipsum mortuum, et genus eius proximum, et remotum, tunc debet testimonium hoc reddere, aliàs minime. Et cum accedit aliquis qui vult heres esse bonorum mortui, debet episcopus dicere: habes testes, quod huic mortuo non sit heres alius praeter te? et si dicat: non habeo: tunc praecipiat praeconi, ut proclamet, quod hereditas talis mortui adiudicanda sit; quicumque novit heredem eius, accedat, ac denuntiet. Et si nemo comparie-

vit, tunc tradat totam hereditatem illi absque fideiussore: at aliqui dicunt quod sponsozem accipere debeat ab eo. At id ratum non est. Et si maritus fuerit, aut mulier, ius ipsius solum det ei.

Modus tertius.

Prædicabilia omnia. Nam sermo auditu comprehenditur, eiusque prolator visu: et ideo non debet caecus testari de eo, quod audit, nam similes sæpe sunt voces, et error subintrat. Et hic sunt typi septem.

Typus primus.

Si apprehendat aliquis caecum, et confiteatur aliquid necedens ad aurem eiusdem caeci, et ita ducat eum ad episcopum, et testetur ipse caecus, quod confessus est hic, et audiui ab eo hoc et illud, non recipitur testimonium eius, quia periculosa est haec porta, et non debet aperiri.

Typus secundus.

Declaratio caeci non recipitur, neque verbum illius, qui dicit: audiui a tali, cum esset intra cortinam talis. Interpretatio caeci recipitur, quia auditor visu videt illum, qui loquitur, quamvis non intelligat sermonem eius.

Typus quartus.

Desponsatio testimonio duorum non confirmatur.

Typus quintus.

Cum testem sibi adsciscit aliquis, deinde moritur, et non sit testis ille cognoscens genus mortui, debet apud eum comparere testis, et revelare faciem eius eumque videre, utrum ipse sit, an non. At si sepultus fuerit, non debet educi e sepulchro, nisi fuerit negotium magnum, et is recenter

fuerit tumultatus, nec adhuc corrupta sit figura ipsius. At si seiverit testis nomen eius, et nomen patris illius, sufficit, quamvis nesciat nomen avi eius.

Typus sextus.

Testis non debet testimonium de muliere reddere, si facies eius cooptata sit; sed videat vultum eius, et deinde testetur de illa. Et ingruente tempore testimonii, rursus intueatur vultum eius, et si illam cognoverit, testetur de ea, secus minime: et si perplexus fuerit, episcopus in hoc negotio debet præcipere, ut compareat ipsa haec inter mulieres eoqueales statura, et veniat testis, qui si cognoverit eam, recipiatur testimonium eius, secus vero minime.

Typus septimus.

Cum femina, quae testatur de se ipsa aliquid, ignotae familiae fuerit, non sufficit quod dicat: talis sum, et filia talis: sed insuper etiam similitudines figurae eius debent scribi in chirographo testimonii.

Directio.

Omnis testis iustus debet comparere, ac testari, quando vocatur ab episcopo, si tamen distet spatio eiusmodi quod possit reverti domum suam eodem die; at si ampliore, non debet. Et aliqui dicunt, quod si visu viderit rem, et ad testandum advocatus non fuerit, non debeat comparere: at id firmum non est. Et testi non debetur merces, nam emolumentum eius, spirituale est, nempe ipsa eius iusta testificatio. At si remota sit via, merces vecturae ei debetur. Et si eum accipit mercedem non insederit, sed ambulaverit, id potestati eius relictum est. Et eum

duos testes, dicet aliquis, habeo, quorum unus testatur, minime vero alter, non potest ille homo dicere: iuro cum hoc, qui testatur mihi, scilicet ut iuramentum meum suppleat testimonium illius, qui non testatur. Et omnis vir iustus, ubi requiritur, ut testetur, quamvis possit non accedere, et testari, non est tamen ei decens, si non testetur.

SECTIO IV.

De testibus et iuramento.

Directio.

Omne iudicium testimonio unius viri, et duarum mulierum absolvitur; item uno testimonio, et iuramento absolvitur; idest si actor, unum solum testem habuerit, et reus neget, iuret cum testimonio testis sui, ut repetat rem suam; et cum primum ipsa iustitia testis illius comprobata fuerit, deinde iurare actor iubeatur. Excipe morbos feminarum, isti enim non confirmantur uno teste, et iuramento, quum duabus femine testimonium ferentibus non valeat iuramentum.

Directio.

Cum duo filii statuunt unum testem de credito, quod habet pater ipsorum mortuus erga aliquem, si omnes iurant, absolvuntur; et si unus ex eis iuret, et ille alius dicat: ego non iuro: partem suam solum accipit ille, qui iurat: et si moritur ille, qui dicit: ego non iuro, non potest heres eius iurare, et accipere. Et si qui non recusavit iuramentum, obiit ante iurandum, potest heres eius iurare, et accipere. Et cum iurat unus e fratribus de credito patris sui

defuncti, et accipit partem suam, ac frater eius non sit praesens, et iuret, et accipiat partem suam, non accipitur de manibus debitoris pars illius, qui abest, sed cum eo manet, donec compareat adversarius eius. Et ita bona pueri, et energumini in manibus debitorum illorum maneat, donec adolescat ille, et intellectum recipiat iste. At si creditor unum habent testem praesentem, potest impedire debitorem ab administratione honorum illorum tantummodo uno aut duobus diebus, ut compareat alter testis: et si compareat, dimittit eum; et pars, quam accipit ob editum iuramentum unus frater, nullatenus pertinet ad alterum fratrem.

SECTIO V.

De testimonio testimonii.

Directio.

Testimonium testimonii dicimus illud, cum testamur de aliqua re, testem alium adhibentes, quod scilicet testatur mihi talis, et talis sic et sic. Et hic sunt typi quinque.

Typus primus.

Testimonium testimonii in omnibus administrationibus saecularibus acceptatione, datione, et reliquis admittitur: in delictis autem, quibus offendunt homines mutuo, non admittitur.

Typus secundus.

Non debet testis secundus testari de teste primo, nisi cum ei dicit testis primus: testimonium odere debeo de tali; et ego testem te mihi, volo, quod ego tester sic. Aut si vident cum apud episcopum, cum dicit: testor, quod talis habeat erga talem hoc,

et hoc; tunc testimonium edat de testimonio illius, licet ille in testem se non advocet. At si audiat testem referentem negotium aliquod, quod fiat sine animo testimonii edendi, non debet secundus testimonium edere pro illo. Et cum testatur testis secundus, debet discrete dicere: testem me accivit talis, qui testatur sic et sic: aut vidi eum testari apud episcopum sic et sic.

Typus tertius.

Siqua accidentia corripiant testes primos, vel si hi moriantur, aut longe discedant, aut aegrotent, aut caeci, aut enervumeni fiant, non laeditur testimonium testium secundorum. At si dissoluti fiant, vel apostatae, aut inimicitia contingat eis cum colligante, antequam recipiatur testimonium testium secundorum; amplius non recipitur testimonium eorum, qui verbum dissoluti, apostatae, aut inimici, meditantur confirmare.

Typus quartus.

Cuique testi e primis duo testes secundi testimonium reddere debent: et hi secundi cum de uno ex primis testantur, non debent ipsi etiam de aliis ex primis testari, nam etiam unus e testibus primis non potest testari de testimonio testis alterius primi; scilicet, ut idem sit primus et secundus, non est iustum.

Typus quintus.

Causa testimonii testis secundi alia non est, nisi timor mortis, aut absentiae, aut aegritudinis testium primorum, ut non possint comparere, et reddere testimonium suum. At si possint, non exiguntur testes secundi, neque admittuntur: et testes se-

cundi non debent confirmare iustitiam testium primorum, aut rectitudinem testimonii eorum, eo quod nesciant: et si confirmant, quia sciunt, admittitur confirmatio eorum; contra ac contingit in eo, qui iurat cum testimonio unius testis, quia debet iurare, rem ita esse, et verum esse testimonium huius testis de re, quam testatur: hic enim est dominus operis, et scit, an verum sit, nec ne. Et non ita est testificatio secunduli.

SECTIO VI.

De retractatione testimonii.

Directio.

Retractionem testimonii dicimus illam, cum postquam testati fuerint testes, redeunt ac dicunt: non ita se habet res, quemadmodum testati sumus. Et huic scopo sunt tres modi.

Modus primus.

Delictorum. Itaque si antequam solvatur iudicium, retractent, cessat iudicium, et non condemnatur ille, quem deliquisse testati fuerunt, sed imputatur testibus his, si de fornicatione testati fuerint, et veniant iterum, et se ipsos mendacii arguant, tanquam infames iudicentur.

Et si cognoverit episcopus poena capitis esse reos, non amplius recipitur testimonium eorum: et si perspexerit, quod rei non sint, sed propter compassionem retractarunt suum testimonium, non destruitur iustitia eorum; et recipiuntur testimonia eorum, quae postea edent. Et si postquam pronunciatum est iudicium, et ante poenam capitalem delinquentis retractent proprium testimonium, aliqui dicunt,

quod poena capitalis cessat, alii vero dicunt, quod non; eo quod ille, in quem iamdiu poena mortis est decreta, instar illius sit, qui obiit. Et si post poenam capitalem revocent testimonium, si nempe dicant: scienter mentiti sumus, ut occideretur; absque dubio, occidentur, quia effuderunt sanguinem innocentem. Et si dicant, quod per errorem, et absque scientia testati sumus, non occiduntur, sed mulctae damnum subeunt illius, qui occisus est, pro dominis eius, et infames erunt. Et si dicant, cum scientia, et non per errorem mentiti sumus, sed non existimavimus, quod occideretur sub testimonio nostro; isti quamvis non occidantur, attamen duplicatur in eos mulcta, una scilicet dominis occisi, et altera ecclesiae.

Modus secundus.

Cum testantur duo testes: talem servum libertate donavit dominus eius, ipse ille servus liberatur; et si recedant ac dicant: non ita se habet res, uti testati sumus, non subditur de novo ille, qui liberatus est, servituti; sed ipsi testes illi debent appendere pretium eius domino ipsius.

Modus tertius.

Si testentur duo, Iacobum esse debitorem centum denariorum Abrahamo, et Abrahamus centum acceperit solutos sibi, deinde dicant testes: non ita se res habet, neque cum cognitione, sed per errorem testati sumus; non potest Iacobus resumere quidpiam ab Abrahamo. Et an possit solutionem accipere a testibus, dissident aliqui, quemadmodum dissident, quando dicat Iacobus: haec tunica Abrahami est, eamque tradat

Abrahamo; deinde dicat: non; sed Isaaci est, non recipitur ab Abrahamo tunica: et an damnum patiatur Iacobus pro Isaaco in alia tunica simili illi, an non, dissident.

CAPUT XL.

De accusatione generatim.

In eo sunt sectiones quinque.

SECTIO I.

De firmitate accusationis.

Directio.

Accusationis quinque sunt elementa: ipsa accusatio: remotio: recusatio iuramenti: ipsum iuramentum: et demonstratio. Et de singulis elementis peculiari sectione compendiose pertractabimus.

Ac primo firmitatem accusationis confirmamus dicentes, tamquam proloemii loco, quod quilibet homo, qui habuerit ius aliquod in alium hominem, ipsum illud ius aut extat in potestate illius, aut facit contra caput eius, aut est debitum (*creditum*). Itaque ius, siquidem existat in potestate socii, potest accipere ipsum ab eo vi, si contradicat, verum cum non moveatur lis dura inter eos. Et si poena capitalis ei debeat a socio, non potest ipse solutionem accipere ab eo, sed iudici indieet, ut sibi ab eo solvatur. Et si debitum fuerit ius eius, et fateatur adversarius, se debitorem esse, sed tergiversetur, neque solvat, similiter indicare debet episcopo, ut illum compellat ad solvendum: et si non obediat episcopo, arrogans factus, aut se abscondens, aut fugam capiens, si reperiat ipse creditor quidpiam de genere sui ere-

diti in facultatibus eius, qui non obedit, ut solvat, potest illud accipere, id episcopo indicando: et si reperiat aliquid, quod non sit ex genere crediti sui, scilicet si drachmas debeat ei ille, et inveniat triticum ad eum pertinens, pariter episcopo significet, ut vendat, ac solvat ipsi rem suam. Hoc quidem cum fuerit creditori demonstratio, idest testes ad confirmationem sui crediti: quod si non habeat testes, non potest accipere quidpiam.

Directio.

Scito quod in omni indicio debent necessario esse duae personae: accusator, qui debet confirmare suam accusationem per demonstrationem, hoc est testes: et accusatus qui debet confirmare suam defensionem per iuramentum; nam ponuntur testes pro positione, et non pro negatione: et quod non sit fidelibus facile iuramentum, ipsum evangelicum praeceptum confirmat: itaque quoties possunt concordare accusatus, et accusator eius, a iuramento abstinendum est. Et hic sunt canones sex.

Canon primus.

Cum statuit Socrates testes, quod aedes, quam habet Plato, sua sit, non potest Plato illum etiam ad iurandum cogere, quod ea sua sit, nisi indicium aliud introducat in medium, et dicat: veraces sunt testes, quod tua fuerit: sed illam emi mihi, et tunc potest adiurare Plato Socratem, quod aedem sibi non emerit, et deinde tradat ei aedem. Et si dedecoret Plato testes, ac dicat, quod non testentur iuste, debet confirmare iniustitiam eorum. Et aliqui dicunt, quod possit adiurare Socratem,

quod nesciat, non esse iustos testes ipsius. At id ratum non est. Et cum definit indicium, quod iuret Plato: si dixerit Plato: qui me adiuravit una vice, testes statuat: alias iuret Socrates, quod illum non adiuraverit: et patet, quod falsa accusatio contra episcopum, ac testes ab adrogantibus hominibus procedens, non sit attendenda, neque debet episcopus, aut testis iurare, se vere iudicare, et testari. Et cum confirmatur debitum accusati, ac dicit: expecta me, quia habeo demonstrationem, quam tertia die proferam, dimittant eum. Et aliqui unam tantummodo licem concedunt: et ille, qui iurat de aliqua re, primum iuret, et postea accipiat.

Canon secundus.

Accusatio simplex in debito solum admittitur, videlicet cum dicit creditor: debet mihi hic talis, et non opus est ut denotet quare, aut quando, aut ubinam mutuum dederit ei. In emptione autem, et venditione debet nominatim denotare ille, qui dicit: vendidit mihi hic aedem suam, videlicet cum sanus esset, et perfectus mente, ac statura, et voluntate sua, sine coactione, aut violentia vendidit mihi, et recepit pretium. Et similiter ille, qui accusat aliquem de delicto, debet distincte exprimere quomodo, ubi, et quando delictum admiserit in ipsum. Et ita etiam testes, cum in similibus iudiciis testantur, debent particulatim rem denotare.

Canon tertius.

Cum servus fuerit in manibus alicuius, et dixerit servus ille: liber ego sum, et non servus: admittitur verbum eius, cum iurat, se servum non esse: et non recipitur verbum il-

lius, in cuius manu est, quamvis iuret, illum servum suum esse. At si dicat servus ille: servus quidem fui eius, sed liberavit me: si non habeat testes, recipitur verbum domini eius, cum iurat, se illum handquam libertate donasse. Et cum parvus fuerit servus, non recipitur verbum eius, si dicat: servus non sum: sed in manibus domini maneat, donec crescat, et deinde iuret, ut recipiat iuramentum eius.

Canon quartus.

Signis dicit: debet mihi hic hoc et illud solvere intra mensem, non attenditur verbum eius, neque vocatur debitor eius in iudicium, nisi cum perficitur *prothesmia*.

Canon quintus.

Cum aliquis dederit suppellectilem quamdam, quae valeat quinq; mediatori, ut vendat ipsam decem; et neget mediator, ac dicat: nihil mihi dedit: et nesciat dominus suppellectilis, utrum illam vendiderit mediator, an perdidit; qui eum accusat, dicat: dedi huic suppellectilem; si vendidit eam, debet mihi decem; et si servata adhuc est penes ipsum, debet illam mihi restituere; et si perdidit eam, debet mihi quinque. Itaque si iurat mediator, quod numquam acceperit suppellectilem, evadit duas hasce accusationes: et si fatetur, se accepisse, debet exprimere in suo iuramento, utrum illam vendiderit, an servata sit, an perdita.

SECTIO II.

De responsione accusati.

Directio.

Responsio illius, qui accusatur, aut

negatio est, aut silentium, aut confessio: et in confessione sex sunt typi.

Typus primus.

Cum respondet: possum liberari ab hac accusatione, responsio eius non est confessio, quia fieri potest, quod negando dicat, possum liberari. Et ita si dicat: habet apud me talis plus quam bona tua; quia fieri potest, quod irridendo irrideat illum talem. Et ita si dicat: insti sunt testes isti, qui testantur; non debet solvere quidpiam, de quo testantur, quamvis confessus fuerit iustitiam eorum, eo quod impossibile haud est, quod erret iustus.

Typus secundus.

Cum aliquis accusat quempiam, et dicit: debitor es mihi decem, et respondet ille: non debeo decem; debet addere, ac iurare dicendo: non debeo decem, neque partem ex decem; eo quod si debeat novem, et iuret non debeo decem, verum sit iuramentum eius.

Typus tertius.

Cum aliquis alium accusat: debes mihi hoc et hoc, et ille iam solverit ei, debet accusatus negare, ac dicere: nihil tibi debeo, et liberabitur: nam si dicat: debebam tibi rem, quam dicis, sed solvi iamdiu, confessus est, se debitorem esse. Itaque compellitur a lege ad statuendos testes, quod solverit: et si non sint ei, non ipse iurat, quod solverit, sed creditor iurat, quod solutionem non acceperit, et solutionem accipit. Et cum fuerit aedes in manibus Socratis, et Plato testes adducat, quod illa sua sit, debet Socrates aedem tradere Platoni. At si dicat Socrates: est oppignerata penes me, aut conduxi eam, debet ad-

ducere testes; et si illos non habeat, Plato iuret, quod non oppigneraverit, nec locaverit.

Typus quartus.

Cum dicit Plato Socrati: aedes, in qua habitas, mea est: et respondet Socrates: nec mea, neque tua est; necessario aut dicat: est talis absentis: aut: nescio cuius sit: aut: scio, sed nolo illum manifestare: et hic quatuor sunt modi.

Modus primus.

Si compareat ille talis, et dicat: verax est Socrates, mea est aedes; iuret, et accipiat aedem, si Platoni desint testes. At si cum comparet ille talis, dicat: mentitur Socrates: haud mea est aedes; quisnam illam accipiet? Profecto ratum est, quod Plato illam accipiet, verum si iuret, quod iamdiu Socrates cum illo alio remoti sint ab ea. Et si postea redent ille talis, et dicat: mea est aedes, et per errorem dixi, quod mea non esset, non recipitur verbum eius. Et ita omnis, qui negat aliquid, et redit ut adfirmet.

Modus secundus

Cum dicit Socrates: talis absentis est: debet iurare Socrates, si Plato non habeat testes: at si Plato habeat testes, traditur ei aedes, verum si iuret iterum, quamvis testimonium ei reddiderint testes, eo quod fieri possit, quod sua esset, et illam vendiderit illi tali absentis, et testes id non cognoverint. Et si Socrates habeat testes, qui testentur, illam esse illius talis absentis, non recipitur verbum testium illorum, eo quod non sit praesens ille, cui testimonium reddunt. Sed si dicat Socrates: oppignerata est apud me haec aedes, aut commenda-

ta, aut concessum est mihi ab illo tali, ut habitem in ea; tunc auditur verbum testium illorum, qui illi, qui praesens non est, testimonium reddunt.

Modus tertius, et quartus.

Iuret Socrates, quod non Platonis sit aedes, et ea maneat ipsi, uti est; et siquidem non iuret Plato, quod sua sit, eam accipiat. At si dicat Socrates: neque mea est, neque tua, o Plato, sed talis pueri, aut energeumeni, cessat iudicium, et ei maneat aedes, donec adolescat puer, aut mentem recuperet energeumenus ille: et non potest iudicare Plato cum tutoribus illorum mente carentium, eo quod tutor non adiuretur.

Typus quintus.

Cum vendiderit Abrahamus aedem Isaaco, si statuat Iacobus testes, quod sua sit aedes, quam vendidit Abrahamus, accipiat aedem: et potest Isaac repetere pretium, quod delit Abrahamo, si non fateatur, Abrahami fuisse aedem vere, et ab eo se emisse. Et si fateatur, non accipit quidquam ab Abrahamo, eo quod similis illi sit, qui confitetur, quod opprimendo oppressit ipsum Iacobum, et rapuit ab ipso aedem. Et curiam damnificetur Abrahamus, a quo nihil omnino directum fuit?

Typus sextus.

Com accusatur servus, quod opus commiserit supplicio dignum, ipse debet apologiam pro se conficere: et cum accusatur, quod commiserit delictum dignum multa, dominus eius respondeat; et non recipitur confessio servi, cum confitetur, se deliquisse; haud enim damnificatur dominus eius per ipsius confessionem.

SECTIO III.

De iuramento.

Directio.

Iuramenti quatuor sunt elementa : ipsum iuramentum : res, cuius causa fit iuramentum: iurans : canon iuramenti.

Elementum primum.

Iuramenta fortia in necessitate solum fieri debent, et in vitis mulierum, eo quod mulieres, quae rudes sunt natura, confirmatione indigent: et in bonis magnis, et non in exiguis: et magna ea, quae valent viginti denarios auri, dicimus. Et in tutela orphanorum, et viduarum iustum esse censuerunt aliqui, ut fortia fiant iuramenta, quamvis super una drachma. Et cum accusat dominus servum suum, qui liberavit eum, si recuset dominus eius iuramentum, tunc admonetur ut graviter iuret, quod non liberaverit eum. Et tribus modis communiuntur iuramenta: per locum sanctum, idest per ecclesiam; et per tempus, idest per dies notos ieiunii dominici, aut festorum celebrium; et per additionem commemorationis nominum divinorum essentialium, puta Deus, qui fuit, est, et in aeternum erit: et *Adonai*, et *Ahiah*, *Aschurahiah*: et ille, cuius nuda stant omnes creaturae caelestium, et terrestrium, et alia similia. Et illud congruum est, ut per evangelium adiurentur Fideles, et per pentateuchum Iudaei, et per librum proprium Mahometani. Et antequam praecipiat episcopus, accusatus iurare non debet; et si iam iuraverat, non computatur ei, sed secundo iuret, et debet exprimere verbo, ac negare,

dum iurat, omne id de quo accusatur.

Elementum secundum.

Et rei, pro qua iurat iurans, canones sunt tres.

Canon primus.

Cum sibi rem adiudicat, affirmative simul et negative debet iurare: et cum alteri adiudicat, affirmative solum debet iurare, videlicet quod vendidit, aut pigneravit, aut legavit, aut dedit, aut perdidit, aut deliquit, aut locutus est; et non negative, videlicet non iuret, quod non vendidit talis, aut non pigneravit etc., sed "nescio, an vendidit, aut pigneravit," aut quidpiam aliud. Propter servum suum si iuret dominus "nescio, an deliquerit," non liberat e iudicio. Et an possit iurare, quod non deliquerit, disputant nonnulli: et ita de asino suo, quod non corruerit. Et illud ratum, quod non possit iurare, si tempore, quod proximum non fuerit, accusatur servus eius quod deliquerit, aut asinus eius quod damificaverit.

Canon secundus.

Cum res aliqua fuerit, cuius actio apud nos Christianos delictum sit, et apud Iudaeos delictum non sit, non recipitur iuramentum Iudaei, dum iurat, quod non deliquit, sed quod non fecit.

Canon tertius.

Cum dicet Paulus: debet mihi Petrus hoc et hoc, et nolo eum adiurare, sed det mihi sponsorem, qui non fugiat, donec adducam contra eum testes; non recipitur verbum eius: at si adducat contra eum testes, quod sit debitor, et non comprobetur debitum apud episcopum, quia dubi-

tat de iustitia eorum testium, tunc recipitur verbum Pauli, dum exigit sponsores a Petro, qui non fugiat, donec comprobetur iustitia testium; sponsores tamen pro sua persona, et non pro pecunia, eo quod nondum confirmata sit pecunia.

Elementum tertium.

Ille, qui iurat, perfectus mente, et statura, cum accusatur, debet esse fidelis: infidelis vir, aut femina, episcopus, aut iudex, aut testis, non debent iurare, cum accusantur absque iustificatione iudicii et testimonii. Et conditor (*executor*) testamenti non potest iurare, quod alienus sit ille mortuus a debito, eo quod etiamsi confiteatur, quod debitor sit mortuus, reprobetur confessio eius. Similiter etiam tutor non potest adinrare debitorem illius, qui constituit ipsum tutorem, quod non sciat eum tutorem esse, eo quod licet debitor sit, debitor est, quia tutor est: sed potest negare creditor, ac dicere: dimisi eum a tutela; et tutor potest adducere debitorem coram episcopo, et confirmare, quod tutor sit creditoris; et deinde exigit suum lebitum.

Elementum quartum.

Canon iuramenti. Cum iurat adversarius, quod debitor non sit, statim liberatur a iudicio, non tamen plenissime evaditnam si postquam iuraverit, possit creditor adducere testes, et confirmare creditum, cogitur debitor ad solvendum, quamvis iuret, se debitorem non esse. Et aliqui dicunt, quod post iuramentum amplius non recipiantur testes: et illud ratum, quod si dicat creditor: non habeo demonstrationem neque paratam, neque non paratam, non recipiantur testes

eius postea. Et cum dicet ille, cui imperat episcopus, ut iuret: semel adiuravit me adversarius meus; si non iuret, quod me non adiuravit: et si adiuretur adversarius, et ille iterum iuret, quod me semel adiuravit, quod illum non adiuravi; et si non iuret, quod non adiuravit me, non recipitur verbum eius, quia sine fine fit verborum vitiosus circulus.

SECTIO IV.

De recusatione iuramenti.

Directio.

Accusatus cum iurare recusat, non statim debitum confirmatur adversus eum: sed cum iurat accusator, se habere contra illum hoc et hoc creditum, tunc compellitur solvere: et iuxta recusationem debitoris, hoc est accusati, conversio fit iuramenti super creditorem, hoc est accusatorem. Itaque debet episcopus significare debitori: si non iuras, quod debitor non sis, cogeris ad solvendum, si iuraverit hic adversarius tuus. Et si ita etiam in sua recusatione perseveret, tunc praeceptum episcopus accusatori "iura, et solutionem accipe". Et aliqui dicunt, quod statim ac recusat accusatus, dicitque: non inro: confirmatur adversus eum reatus, quamvis non iuret accusator: at id ratum non est: fieri enim potest, quod accusatus quamvis sciat, se debitorem non esse, non inducatur ad iurandum propter praeceptum dominicum "ne iuretis omnino". Et si postquam recusat accusatus, et iubet episcopus, ut accusator iuret, et promittit iurare, redeat accusatus, et dicat: iuro: non recipitur verbum eius. Et accusator cum iura-

mentum ad ipsum devolvitur, quamvis recusat, potest ipse praestare post recusatorem suam; nam instar est illius, qui rem, cuius reus non erat, recusabat. At non ita accusatus. Et patet, quod cum accusator non fuerit ex iis, qui adiurantur, videlicet puer, aut eremogenus, aut tutor, aut ipse episcopus, aut pauper communiter in iudicio elemosynae (*iuris*) non devolvitur ad eos iuramentum; sed iuret accusatus, aut solvat.

SECTIO V.

De demonstratione.

Directio.

Demonstrationem testimonium testium dicimus in legibus: et qualitatem testimonii supra declaravimus, et hic illam (*qualitatem declaramus*) cum duae demonstrationes ambobus adversariis simul fuerint. Itaque quoties fieri potest, ut conciliantur, conciliandae sunt: et si ambae omnino contrariae fuerint, eliminandum est ad eam, quae magis accedit ad iustitiam: et si aequalis ponderis fuerint, cessandum est a iudicio, donec conciliantur ambo adversarii inter se. Alii dicunt, quod ambo priventur iure, et quod res ecclesiae cedat. Alii dicunt, quod sortem mittant inter se, et res illius sit, cuius sors extrahitur: alii vero dicunt, quod inter ambo dividatur: nos autem decisionem primam, reiectis his tribus, sequimur. Et probabiliter in demonstratione, tres novimus esse causas, robur testimonii, aut possessio quae testimonium consequatur (*sive illi adhaereat*) aut additio partis in testimonio.

Causa prima.

Roboris testimonii tres sunt typi.

Typus primus.

Si fuerint uni duo testes, et adversario tres. Itaque verbum eius, cuius plures sunt testes, recipitur. Et si ambobus duo testes fuerint, si duo testes unius, sint testes magis fide digni, quam reliqui, illorum recipitur verbum.

Typus secundus.

Testimonium duorum virorum magis recipitur, quam testimonium unius viri, et duarum feminarum.

Typus tertius.

Cum duo testes fuerint uni ex adversariis, et alteri unus testis fuerit, et hic dicat: iuro insuper; non recipimus verbum eius, quamquam controversia ab eo non sit orta.

Causa secunda.

Possessio. Itaque aut in manibus amborum est simul ipsa res, aut in manibus unius ex eis, aut in manibus alterius tertii. Et hic tres typi.

Typus primus.

Cum in manibus amborum extiterit res, si unus eorum non habeat testes, adiuretur uterque, et si iuraverint, aut recusaverint simul, ambobus relinquatur res, uti erat. Vel illi, quem voluerit episcopus, et iusserit primum iurare: vel mittant sortes, et quisque eorum iuret, illam rem non esse socii sui: et si iurat unus ex eis, et alius recusat, iuret secundo ille, qui iuravit quod socii sui non sit res, sed sua sit, et eam accipiat. Et si ille, qui recusat iuramentum, adducat testes, non recipiuntur testes eius, postquam transtulit iuramentum suum in socium suum, si socius eius secundo iuraverit; alias recipiuntur, et to-

ta res ipsius erit. Et frustra est iuramentum illius, qui iurat, quod sua non sit: nam si adsint testes, iuramentum, quod negat, non prodest.

Typus secundus.

Cum in manibus unius eorum fuerit res, tunc nugis recipiuntur testes eius, quam testes adversarii eius. Et possessionis rei sunt sex modi ad confirmandam demonstrationem eius.

Modus primus.

Cum non fuerit adversarius, qui contendat cum ipso, sed voluerit adducere testes, et confirmare, rem suam esse per adfirmationem episcopi, et hoc per chirographum, non debet episcopus audire testimonia, neque firmare ei chirographum; nam testimonia propter colligantes exiguntur: itaque fingat animo, et constituat ipsi callide adversarium, ut scribatur ipsi chirographum.

Modus secundus.

Cum possessor habuerit adversarium, cui non sint testes, ipse vero habeat testes, scribitur ei chirographum, et confirmat episcopus testimonia, si testes sint iusti.

Modus tertius.

Cum adversarius exterius habeat item testes; et intimus, hoc est possessor testes; non debet praesentare intimus testes suos, nisi postquam confirmata fuerit iustitia testium exteri.

Modus quartus.

Cum confirmatur iustitia testium exteri, et confirmatur etiam iustitia testium intimi, iuret intimus, suam esse rem, quae in manibus eius, et deinde adiudicabitur ei. Aliqui dicunt, quod non debeat iurare, sed possessio eius, hoc est interioritas

Abulpharagius

eius, sufficiat, ut in favorem ipsius propensio sit.

Modus quintus.

Cum intimus non habuerit paratum argumentum, et accipitur ab eo res cum existentia demonstrationis ex parte exteri; si postea existat illi, qui intimus fuit, demonstratio, divisae sunt sententiae, an tunc debeat iudicari tamquam intimus, an vero tamquam exterius.

Modus sextus.

Cum exhibet exterius demonstrationem, quod sua sit res simpliciter; et exhibet item intimus, quod sua sit, eamque emerit ab illo extero, demonstratio intimi persuasibilior est. Et si statim non adsit demonstratio intimo, sed dicat solum: eni ab eo; dicitur ei: trade itaque rem huic extero, cuius propriam esse confessus es, donec confirmetur, quod ipsam ab eo emeris.

Typus tertius.

Si in manibus tertii, qui sit extra eos, fuerit res, et constituat quisque eorum testes, *qui pro eo dicant* mea est, neutri eorum adiudicatur. Et si unius eorum nominatim confiteatur ille tertius, in eius manibus est, propriam esse, adiudicatur ei. At si unus eorum habeat testes, alter vero non, et fateatur ille tertius, eam illius esse, qui non habet testes, non recipitur eius confessio. Et si unus eorum constituat testes, quod tota res, quae in manibus illius tertii est, sua sit, et ille alter adducat testes, quod dimidium eius rei, ipsius sit; et tertius, in cuius manibus est, non habuerit testes, quisque illorum duorum di-

kk

midium eius accipit, et tertius excluditur, quamvis sit intimus.

Causa tertia.

Additio partis in testimonio. Et huic sunt duo fines.

Finis primus.

Chronographia: cum ambo adversarii constituent demonstrationem, quod uno tempore possederunt rem, neutri eorum confirmatur. Et si unus eorum constituit demonstrationem, quod ante duos annos sua esset, et alter, quod ante unum annum, argumentum antiquioris recipitur, donec confirmet alter, qualiter illam possederit, et quomodo sua fuerit, si non sit in manu eius; et si in manu eius sit, sufficit ei argumentum simplex, quod sua sit, et ea non privat. Et hic sunt demonstrationes tres.

Demonstratio prima.

Cum testantur testes, quod haec res huius erat heri, non prodest testimonium eorum. Et si testantur, quod hic, in cuius manibus res est, confessus sit heri, quod sua non esset, sed illius, recipitur, et prodest. Et ita cum testantur testes, quod huius fuit res heri, et nunc etiam ipsius est, et non noverint penitus, quod exierit ab eo, recipitur testimonium eorum. At si non dubitanter dicant, quod nescimus, an exierit ab eo, an non, cessat testimonium eorum.

Demonstratio secunda.

Cum animal fuerit res, si ante confirmationem testimonii pariat, quamvis una hora, ipsius, in cuius manu est, partus ipsius erit. Et si post confirmationem testimonii pariat, illius, cuius proprium esse testantur,

et non illius, in cuius manibus est, proprium erit animal, et partus eius.

Demonstratio tertia.

Cum dicit aliquis: debet mihi hic mille drachmas, et habeo testes: et cum veniunt testes, dicant: duo milia debentur huic ab illo, non confirmatur ei ne unum quidem mille. Similiter et omne testimonium, quod non consentit verbo accusatoris.

Finis secundus.

Contentiones: et in eo sunt modi quinque.

Modus primus.

Cum dicit dominus aedis alicui: locavi tibi unum e cubiculis aedis decem (*denariis*), et adducit testes; dicit autem ille, qui conduxit, quod non; sed totam aedem conduxi a te decem, et pariter constituit testes; cessat iudicium eorum, veluti non habentium testes, et adiumentur. Et si iurent ambo, pariter cessat iudicium eorum, tamquam si non iurassent, et nihil erit eis, nisi ut convenient super re. Et aliqui dicunt, quod sortes mittant, cuiusnam adiudicetur.

Modus secundus.

Cum fuerit aedes in manibus alicuius, et duo alii adducant testes, quisque specialiter, quod illam emptione emerit ab illo, et dederit ei pretium integrum; et hi mittant sortes; ille, cuius nomen extrahitur, accipiat eam, et ille alius vicissim accipiat ab eo, qui dederat eam. Et alii dicunt, quod quilibet eorum dimidium aedis accipere debet, et dimidium pretii; at id aequum non est, eo quod fieri possit, quod quisque eorum non nisi in tota aede consentiat. Et patet, quod consensus venditoris uni eorum non

prodest, videlicet cum dicit: hunc volo illam accipere, et non alium.

Modus tertius.

Cum profert servus testes, quod dominus suus ipsum liberaverit: et alius producit testes, quod cum emerit a domino eius; si adest inter eos chronographia, ille prior recipitur, eo quod alios removeat. Et si non est chronographia, emptio confirmatur, eo quod fieri possit, ut testes iusti ob mercedem ampliorem, quae sit ipsis a Deo, propendeant ad confirmandam liberationem servi, quamvis haec non fuerit firma.

Modus quartus.

Cum litigant vir et uxor eius super vasis domus, quae in manibus amborum sunt simul, non confirmantur uni eorum specialiter sine testibus. At instrumenta armorum viro magis adiudicantur, et instrumenta pensi mulieri. Et aliqui dicunt, quod non; eo quod fieri possit, ut mulier a patre suo hereditet arma, et vir ex proprio emerit fuissem.

Modus quintus.

Cum litigant duae personae de nato, et dicat quisque eorum: meus est, idest ego genui eum; haec sunt tria elementa: prosecutor: relator: et ipsa prosecutio.

Elementum primum.

Ille, qui vult adiudicare sibi natum aliquem, liber vir, qui possit generare, debet esse: liberum diximus, eo quod cum servus dicit: ego genui eum; et alius liber dicat: ego genui eum; demonstratio liberi recipitur, eo quod ipse magis possit res suas agere. Et in hoc proposito pares sunt fidelis, ac non fidelis.

Et mulier cum dicit: ego peperici eum: si coniugata fuerit, neque consentiat ei maritus eius, non recipitur verbum eius. Et si non coniugata fuerit, testem debet adhibere, eo quod partus mulieris potest probari per testes, contra ac proles viri. Et quod possit generare, diximus; nam cum unus ex eis maritus fuerit mulieris, et alter alienus, verbum mariti recipitur, cum dicit: ego genui prolem: et non verbum alieni, quamvis possibile id sit.

Elementum secundum.

Significatoris relatio per tentamen confirmatur, videlicet: ponatur puer parvus inter mulieres, et non sit mater eius inter eas: dicitur illi: considera, quatenam ex his sit mater tua. Et cum consideret, ac dicat: uon est in his mater mea: deinde praesententur mulieres aliae, in quibus sit mater eius: et si consideret, et designet unam ex eis, veluti digito, et dicat: haec est mater mea, et comprobatum id fuerit: tunc confirmatur significatio eius in omnibus illis, quae significat postea, et recipitur testimonium eius solius.

Elementum tertium.

Ipsa prosecutio (*adhaesio*) cum possibili fuerit: tunc videlicet ostenditur puer signifianti (*recognoscenti*). Nam si duo viri, qui possint eum generare, dicant quisque eorum: ego genui eum; patet, quod duorum patrum simul esse nequeat proles. At aliqui coquant. Et hic sunt tres typi.

Typus primus.

Verbum significantis non recipitur, nisi super natum parvum, aut magnum, qui mutus sit, et non loquatur: et natum adultum, cum eum sibi

adiudicat aliquis, ac ille consentit, non recipitur verbum significantis, quod non sit natus eius. Et si recuset natus, similiter non recipitur verbum significantis qui dicat, esse natum eius.

Typus secundus.

Natus, quem sibi adiudicat vir aliquis, aut mulier aliqua, a qua fuerit alienus maritus eius, ne mulieri quidem datur, sed si alius accedat, ut cum sibi adiudicat, huic accedat.

Typus tertius.

Cum duae mulieres litigant de prole, et dicit unaquaeque earum: mea est: illi, cui adsit demonstratio, detur. Et si ambabus adsit, aut neutri earum adsit, significanti relinquatur negotium, et si diligatur ab ea, illi cui consentit maritus proprius, detur: et si ambabus consentiant mariti earum, sive non consentiant, aut non coniugatae fuerint, uti illae duae metrices, quae venerunt ad expetendum iudicium Salomonis initio regni eius; nutrici alteri detur, quae illam prolem

educet, et ambae illae impendant pro mercede eius, et pro alimentis illius, donec adolescat, et cui voluerit adhaereat. Et manifestum est, quod ipse rex novitius cum iussit: **amputate gladio cum puerum, qui vivus est, in duas partes, et date dimidium eius uni, et dimidium eius alteri, ad detegendam alienam, eius viscera non commovebantur, meditatatus id fuit. At non ita debet dirimi iudicium simile.**

Et hic absolvimus librum directionum, et a Domino petimus, ut tam nobis, quam omnibus fratribus nostris fidelibus, antistitibus ecclesiae sanctae, det cor intelligens ad iudicandum populum eius, et definienda iudicia eius, et intelligendas leges eius. Amen.

Explicet

Liber directionum, et Deo gloria, qui virtutem dedit, et auxilium, et super nos misericordia eius in saecula saeculorum. Amen.

ECCLESIAE ARMENIACAE

CANONES SELECTI.

CANONES SANCTI GREGORII ARMENIORUM
APOSTOLI (1).

Capitula XXX.

1. Sacerdos, qui peccatis turpibus se inquinaverit, per decem annos contritione cordis, ac lacrimis paenitentiam agat, et stipem pauperibus conferat, iude ad ecclesiam ascendat, et communicet.

2. Sacerdos, qui uxorem duxerit, per septem annos extra ecclesiam, per duos intra ipsam sit paeniteas, nec per duos annos communicet: postea vero ad communionem admittatur.

3. Sacerdos, qui praenium suum in usurario foculo collocaverit, ab ecclesia expellatur.

4. Qui gentiliam domos frequentaverint, ibique indiscriminatim cibum et potum sumpserint, per tres annos extra ecclesiam paenitentiam agant, postea vero communionem digni putentur.

5. Si viduus virginem duxerit sibi uxorem, per duos annos extra, et per annum in communione ecclesiae paenitentiam agat.

6. Si quis dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, secunda relicta ad primam revertatur, ac per septem annos extra ecclesiam paenitentiam agat, insuperque per annum in communione ecclesiae.

7. Nemo in alieno praedio quicquam manducat: quod si haec in re deliquerit, tantum tribuat pauperibus, quantum manducaverit, et in posterum abtineat.

8. Si quis clandestinum matrimonium contraxerit, id quidem irritum esto.

9. Si quis concubinam veluti uxorem sibi duxerit, matrimonium id invalidum esto, et mulier nubat ei ipsa voluerit.

10. Qui bestiam turpiter cognoverit, per tres annos extra, et per annum intra ecclesiam paenitentiam agat.

11. Molles per tres annos extra, et per annum intra ecclesiam paenitentiam agant.

12. Venefici per quinque annos extra, et per annum intra ecclesiam, abunde quidem elemosynam largientes, paenitentiam agant.

13. Qui castitatem suam Deo promissam violaverit, per septem annos paenitentiam agat.

14. Parochi, aut sacerdotes, vel parentes puerorum, qui ob suam socordiam siverint mori pueros sine lavacro baptismatis, per septem annos extra, et per annum in communione ecclesiae paenitentiam agant.

15. Qui arcula cupiditatis causa reseraverit, per tres annos extra ecclesiam, et per annum in communione, paenitentiam agat.

16. Qui cadavera furatus fuerit, per quindecim annos extra, et per annum intra ecclesiam paenitentiam agat.

17. Qui plandum (mercenarium) faciunt super mortuos, et crines suos lacerant, vel frontes tundunt, sub anathemate sint vivi mortuique.

18. Non licet missas celebrare in illo loco, ubi reliquiae martyrum desunt.

19. Si homo christianus aspexerit (eum delectatione morosa) concubitus animalium, maxime humanum, anathema sit.

20. Canones vetant quominus anachoretae baptizent, populo sacram enchari-

(1) Natus est S. Gregorius, cognomento *illuminator*, circa annum Christi CCLVII. Hi vero eius canones, qui ecclesiasticam disciplinam populique mores spectant, habentur ab Armeniis veluti quoddam additamentum canonum viginti viceni concilii Verumtamen de gregorianorum canonum authenticis apud criticos Armenios disputatur.

stiam ministrent, matrimonii adstant: haec enim praepositorum officia sunt.

21. Si quis mortui testamentum irritum fecerit, atque contempserit, anathema sit.

22. Si quis sacerdos sigillum confessionis frerit, privetur officio, atque gradu minorum, et peccata non confitentium ei attribuantur.

23. Liceat viro uxorem suam adulteri causa dimittere, sed is per annum a toro separetur (1).

24. Vir qui praetextu religionis uxorem dimiserit, anathema sit.

25. Si quis sacerdos, diaconus, vel clericus ebriatus fuerit, non audeat missam celebrare, vel alio munere suo fungi, antequam lacrimis, elemosynisque paenitentiam egerit: christi enim veluti adulteri habeantur.

26. Si quis presbyter, vel laicus (propter res sacras) munera acceperint, maledictio Simonis magi veniat super eos, participes fiant muneris Iudae proditoris, et lepra Gezi adhaereat animis eorum.

27. Qui faciant praestigia, per annum extra ecclesiam, et per alium intra, lacrimis et elemosynis paenitentiam agant.

28. Oportet christianos sanctificare diem dominicam, orare in ea, et quiescere: quod si iuxta Iudeorum mores fecerint, anathematizentur a Christo.

29. Presbyter, qui sine causa aliquem anathematizat, anathematizetur a Christo.

30. Virgo, quae se Deo dedicavit, vel monachus, non audeant matrimonio coniungi. Sin autem hoc fecisse inventi fuerint, excommunicantur, et offerantur episcopis locorum, ut iis, qui in tam hu-

manam fragilitatem inciderint, opportuna remedia adhibeant.

CANONES MACARII HIEROSOLYMITANI (2).

Capitula IX.

1. Q. Licetue diaconis baptizare; et quid agendum, si quis baptizaverit?

R. Notum sit christophilae fraternitati vestrae, quod ius baptizandi tantum est episcopis, et sacerdotibus; diaconis autem minime id facere licet: sunt enim ministri (tantummodo), proptereaque ipsis id prohibuitur est. Si autem mos obtinuerit in aliqua provincia ut diaconi baptizent, et eorum aliquis ignorans ecclesiae dispositiones, et provinciae illius aetatas consuetudinem id fecerit, impunis esto; si vero laud per ignorantiam transgressus fuerit, poenas criminis subeat.

2. Q. Ubi, quando, et quomodo baptizandum?

R. Si templum habuerimus ad gloriam Dei erectum, et ad populum convocandum aptum, ibi baptisterium, et baptismi fons ponatur necesse est, et in ipso baptizentur ii qui ad veram Dei fidem veniunt. Si autem fontem sacrum non habuerimus, neque templum proximum, citra scelus baptizetur ubique. Quare si opus baptismo fuerit in aliquo loco, ubi templum non sit, neque fons sacer, tunc ob necessitatis causam baptismas etiam sine sacro fonte administrandus erit, ne dum baptismas petenti negatur, salus ministri negantis pessumdetur. Nam Spiritus sanctus rationem fontis non habet, sed iuxta potentis

(1) Immo vero ob vinculi perpetuitatem ab aliis nuptiis perpetuo abstinere. Est autem contraria doctrina (quam catholica ecclesia improbat) multorum graecorum et orientalium; sed eam tribuere sanctissimo Armeniorum illuminatori prorsus nolum, praesertim quia is fidem suam a Romanis hausit, ut notissima historia tradit. Vides quae de hac re, et de concilio tridentini capone analogo scribit Card. Pallavicinus lib. XXII. cap. 4. cum adnot. Iam vero etiam hi canones Armeniorum nonnullis vitii erroribusque laborant, tamen eos divulgari quis aequum iurisque sacri studiosus nolit? Profecto si huiusmodi metus nos opprimeret, canonos quoque vulgo (non vere) apostolici propter haerentes aliquot errores suppressimur essent.

(2) Macarius Hierosolymorum episcopus canones hoc saeculo quarto scripsisse ab Armeniis creditur, postulante Vartano ipsorum episcopo S. Gregorii illuminatoris filio. Ergo quaestiones Vartani videntur, responsa autem Macarii.

animam dat gratiam. Cupientes igitur, semper digni sunt gratia Spiritus sancti: et non solum in festis principalibus baptizandum, sed aliis quoque diebus, iuxta morem apostolorum, qui non dominicis festis tantum baptizabant, sed quacumque die, prout necessitas postulabat, et ex aquae regenerantis lavacro filios ecclesiae procreabant. Tribus immersionibus in aquam sacri fontis, triduanam domini sepulturam representamus, quod et divus apostolus palam indicat dicens: consepulti ei in baptismo similes simus morti eius, ut per novitatem etiam resurrectionis, participes ei famus in vita aeterna: et hac recta professione per manuum impositionem Spiritus sanctus datur ad nostram salutem, illuminans eos, qui ad adoptionem filiorum vocati sunt. Fide quoque unguimur oleo sanctitatis (chrismatis) per unaquaeque membra secundum ecclesiae dispositiones. Nunquam igitur recedamus a priscis constitutionibus, et legibus, ita ut omnia conficiamus iuxta doctrinas caelestes, quemadmodum edocti sumus ab angelorum choro, a patribus nempe spiritualibus, a discipulis videlicet sanctorum apostolorum.

3. Q. Quomodo ordines in ecclesia sancti servandi sunt?

R. Praepositi exercent ministerium sibi proprium iuxta ordinem rei, ad cuius optimam providentiam vocati sunt: non inde intumescant superbia, sese sapientes esse existimantes, ne ob suam stultitiam in malum aliquod incidant; quamquam enim uno eodemque modo gratiam singuli acceperint ad fideles dirigendos, non omnium tamen aequalis est honor: cuius rei immensus Deus exemplum nobis praebehit, quando se exinanivit, licet gloriam suae maiestatis divinae non amisisset. Nam ipse vivificans Christus apostolis cunctis post resurrectionem apparens alios principes constituit in ordine, ex quorum exordio nunquam interrupta successio ad nos usque firmiter pervenit: unde et Paulus vetat invicem antecellere, dicens: unus-

quisque in qua vocatione vocatus est, in ea permanest.

4. Quibus suppositis, en igitur simul cum clero meo, episcopis, sacerdotibus, et diaconis ego Macarius archiepiscopus huius sanctae civitatis Hierusalem trado vobis hos canones et constitutiones, edoctus ab apostolorum historiis, quae per patrum traditionem ad nos usque firmiter perreuerunt, et dico, quod impositio manuum, quae in baptismo fit, ab episcopis et presbyteris tantum fieri debet, uti supra diximus; quod sanctum chrisma ab archiepiscopo benedicendum sit: in aliquo vero necessitatis articulo, archiepiscopo permitente, duo vel tres episcopi simul convocati, diaconis inservientibus, benedicat: oleum vero mortuorum, infirmorum, et cathecumenorum presbyteri, et episcopi seorsum benedicant. Haec omnia sancti patres statuerunt, et nemo audeat ea immutare, ne vinculo anathematis eorum devinctus a Dei consortio abscondatur.

5. Q. Quomodo ad sanctum altare accedendum est, et ad sacramentum vitae?

R. Nemo haereticus, nemo incredulus, nemo indignis operibus inquinatus, ad hunc immortalitatis calicem accedere audeat, ne Dei voluntatem ad iram provocet super universam terram; et ipse audiat quod dictum est "quare tu enarras iustitias meas? tu vero odisti disciplinam meam", sed bonis cum operibus, veraque fide accedat, et illuminabitur, et per se ipsum aliorum salutem operetur.

6. Q. Quomodo sacramentum (missae) conficiendum est, et recta confessione profitendum salutare sacramentum corporis, et sanguinis Domini?

R. Oportet id conficere cum timore, et diligentia, rectaque confessione profiteri seorsum a schismaticis sacramenti tentatoribus; ne, cum prope Arianos simus, nomen Dei et veritas blasphemetur.

7. Q. Quomodo sanctae oblationes benedicendae sunt?

R. Proponatur in altari panis recens, et calix vini meri sine ulla admixtione,

iuxta apostolicam traditionem (1): quia non redimimur rebus corruptibilibus, ac incorruptibili sanguine, et corpore magni ac immaculati agni; quas oblationes diaconi tantum ponant super altare, presbyteri autem sacramentum conficiant.

8. Q. Quenam esse debet forma altaris sacramenti, et quinam ordo cleri, et populi?

R. Altare propitiationis, ubi Spiritus sanctus descendere dignatur, velamento operiatur. Fons vero in eiusdem templi aedificio retro altare ad dexteram honorifico situs sit: unusquisque clericorum aut manere fungatur: populus extra velamen, catechumeni autem extra portas magna cum veneratione locum teneant, ne ob confusionem ordo perturbetur, sed unusquisque in suo loco ordinatum se continet.

9. Hoc praeceptum fidei, et huius ordinem ecclesiae trado vobis iuxta vestram petitionem, ac dissentientes anathematizamus, ne iniuria afficiamus gratiam, quam in manuum impositione ab alterutro accepimus; neque unumquemque in sua habere existimamus, quasi aequales in iurisdictione, ecclesiastici ordinis permiscendi; quapropter elatos homines, qui contraria cogitant, oburgamus: sicuti fuit Durcus episcopus Bisanar et Vagravandini, qui aliquantulum cum Arianis communicavit, sed postea eum penituit. Et profecto magna pertinacia est contrarium cogitare: nam cum episcopus vi ecclesiasticae hierarchiae sit subordinatus archiepiscopo, numquam deest illum se aequalem huic existimare, uti de Durco audivimus, donec per voca-

tionem ad honorem sedis deveniunt. Patres enim nunquam docuerunt huiusmodi discrepantias introducere in ecclesiam. Talem hominem igitur oportet benignè ad obedientiam inducere: si autem persistat, vitandus est quasi corruptor. Salutat vos cuncta ecclesia nostra. Valeat in Domino firma fidei.

CANONES NERSETIS CATHOLICI (2), ET NERSEIANI
EPISCOPI MANICONANENSIS.

1. Quod oportet ad ecclesiam oblationes deferre, non autem ad presbyterorum domos.

2. Quod non oportet munera presbyteros accipere pro s. missa.

3. Non dare officia ecclesiae more usurario.

4. Non vendere eadem aut mercedis nomine dare.

5. Bigamia non licet ecclesiae fructibus uti.

6. Diebus sabbati ac dominicis missam celebrare. Vinum profanum calici consecrato non admiscere (3).

7. Mulieribus baptizare non permittere.

8. Presbyteros iuxta ordinationis antiquitatem primam cathedram habere.

9. In ecclesia non recitare horas, sacerdoti absente.

10. Clericum non inducere sibi vestimenta laicorum.

11. Fructus ecclesiae dividere iuxta numerumque ordinis dignitatem.

12. Suppellectilem, et oblationes ad archipresbyterum pertinere.

13. Domi baptismum non administrare,

(1) Canonem vel fictum vel interpolatum iudico ab Armeniis huius erroris tenacibus. Etenim apostolicam traditionem contrarium docet. Videtur canonem trullanum 32, cum eiusdem graecis ac latinis interpretibus; insuperque ea quas dicuntur in secunda disputatione Theoriani graecis cum Nerseti armenio a me edita T. VI; denique Le-Brun explicat. Mis. T. I. p. 306. Interpolatum, inquam, vel fictum hunc Macarii hierosol. canonem idcirco praeteriri iudico, qui trullani patres traditam a S. Iacobo Hieropolymorum primo antistite aquas cum vino admixtionem adferant.

(2) Titulus catholici, seu generalis, significat patriarcham supremum apud Armenios. Porro uterque tum Nerses tum Nersesius vixerunt saeculo ecclesiae sexto; huius coepta in urbe Tervino synodo, sequentes canones communi consensu ediderunt.

(3) Quod faciebant imperiti aliquot sacerdotes, dum deficiente multitudini sumentium consecrato vino, profanum superaddebant.

mulieres sacerdoti baptizanti non adstare.

14. Diaconos non baptizare.

15. Non accipere manus a paenitentibus.

16. Non patefacere verba confessionis.

17. Mortuos in ecclesia non sepelire.

18. Presbyteros usuram non accipere.

19. Particulas agapae non auferre.

20. Non ire ad missam, et ad eucharistiam sumendam, qui ieiunus non est.

21. Pueros matrimonio non coniungere.

22. Pecudes offerendas non deligere pro libito.

23. Ollas carniuin non conservare.

24. Pecudes oblatas, vivas non recipere.

25. Ieiunium praecedens (1) non solvere.

26. Mane pervigilii nativitatē et paschalis eucharistiam non administrare. (2).

27. Laicos mandatum non dare presbyterorum ordini.

28. Presbyteros non emere argento ancillas.

29. Non admittere in monasterium mulierem administram.

30. Clericos in monasteriis hospitari.

31. Clericos non oportere equos slerē, vel negotiari.

32. Sectariis hospitium non praebere. Singulis mensibus per unam hebdomadam ieiunare.

SEQUENTES QUOQUE CANONES

EDITI SUNT SUB ALEXANDRO CATHOLICO,

ET NERSIASIANO MANICORSENI EPISCOPO.

1. Caveant presbyteri ne populum oblationum cause conculcent vel fructuum sanctae ecclesiae: nam male aliqui ausi sunt temere ac seculare panem altaris in propriam domum deferre, et vetare populo, quominus eum ad ecclesiam, ubi benedictio erat, deferrent.

2. Quamobrem in templo sancto tumultus ac vulnera fuere, quae nos ipsi vidimus contra vero oportebat sacramentum mis-

sae cum timore ac tremore conficere, non autem per ingluviem atque avaritiam sanctum sacramentum depretiare. Presbyteri privarunt etiam clericos oblationibus, quae inter eos dividebantur, ut ab eis manna pro sancta missa acciperent.

3. Alii ad usuram pecuniam suam dederunt.

4. Alii autem proximos suos quasi servos vendiderunt; alii demum nefanda impietate suis viribus freti mercedes tribuerunt mulieribus suis. Hac de causa et populus sine benedictione panem missae sumpsit, noluitque hunc in domos suas deferri a presbyteris, ministris, ac missae oblatoribus; sed sibi compararunt bigamos, indoctos, et dies suos festos celebrare sibi bene visi mot imperfecta benedictione: quapropter indignis istis operibus peccaverunt, eo quod per insanam avaritiam privantes ministros altaris Dei pane oblationis, privati et ipsi fuere Dei benedictione. Quae cum ita sint, iubemus, atque statouimus, ut sacerdotes ac laici in posterum abstineant ab huiusmodi infanda ac mortifera consuetudine.

5. Bigami autem, sive lectores ipsi sint sive ministri, inter laicos locum habeant, si forte deliquerint; et ex ecclesiae sanctae fructibus ac beneficiis nullam partem recipiant: non enim licet eos, qui paenitentiam agunt, processisse, ac simul cum presbyteris fructus, vel oblationes sibi vindicare. Sic etiam indocti non audeant sibi sumere fructus sanctae ecclesiae; nam et ob matrimonium irregulares facti sunt; ideo inter laicos locum habeant, et patrias terras et aquas tuncantur, census dent regi, liberosque suos ad scholam mittant, ut ibi erudiantur.

6. Sacerdotes non audeant diebus sabbati ac dominicis missam omittere, uti vidimus plurimis in locis: recte tamen missam celebrent, ordine suo canentes psalmos, prophetias, epistolas, ac evangelia. Insuper et calicem sanctae eucharistiae non audeant denegare pretextu paupertatis,

(1) Nemo quod Armenii tribus ante quadragesimam hebdomadis observant.

(2) Quia nimirum Armenii utraque hac die non nisi sub vespere rem sacram faciant.

nti multis in locis id fieri experti fuimus, ab illis qui nullam rationem salutis animarum habebant. Desinunt posthac talia facere, et solliciti sint, ac iugiter, et necessario conficiant sanctum sacramentum cum omni vigilantia, ne tamquam rei a Deo puniantur, ac poenam luant.

7. Et ex sancto calice cum timore dent populo; et ea, quae oblata non sunt, non admisceant, ne condemnentur: neque audeant pigrescere in domibus suis diebus dominicis, ac festis, et missam non celebrare, ac ceteris manieribus suis non fungi: qui autem ita se gessisse comperti fuerint, corripuntur, et totius illius diei fructibus priventur, qui fructus inter diligentes collegas eorum distribuuntur, sive sacerdotes, sive clerici ipsi sint. Et quidquid opus sit sancto altari, de pecunia sanctae ecclesiae suppeditatur eis, biblia sacra nempe continens prophetas, apostolos, ac euangelia, et cetera supellex, quae ad altare pertinet. Et velamen ecclesiae nemo audeat in posterum mittere ad domos sponsorum vel sponsarum ob conuicium instruendum; quod si aliquem id fecisseprehensum fuerit, si sacerdos, ordine deponatur, si clericus excommunicetur.

8. Non sine molestia ad aures nostras pervenit, quod presbyteri quibusdam in locis baptismum per se non conficiant, sed tantum benedicant, et mulierculis parvulos tradant, iubeantque in domibus suis baptizare; ideoque invisibili supplicio puniti finire. Nunc vero si quis huiusmodi criminis reus inveniat, omnino privetur ordine sacerdotali una cum tota domo sua.

9. Presbyteri inter se de prima sede non disceptent; quem enim gratia Dei prius in sacerdotem sibi elegit, ille et primam habere in ecclesia cathedram debet.

10. Clerici, presbytero absente, non audeant in ecclesia officium divinum celebrare.

11. Neque vestimenta laicorum sibi inducentes in ordine ministrorum sedere; sed inter laicos accumbant: nam oportet

in habitu ecclesiastico sui ordinis incedere iuxta sacerdotalem morem.

12. Presbyteri caveant excitare laicos ut se in res ecclesiae interponant, vel fructus et proventus sanctae ecclesiae clericis distribuunt, nam inde rixae oriuntur et multa mala: sed ipsi laici fructus, et proventus unanimiter, libenter, ac iugiter tribuant sanctae ecclesiae, quos etiam sacerdotes ab ecclesia accipiant, et distribuunt unicuique iuxta ordinem, uti mos est. Primariis presbyteris duas partes cum dimidia, nnam cum dimidia diaconis, nnam cum quadrante clericis, et nnam partem viduis, siquidem modestae sint: bi singuli sine ulla controversia propriam portionem accipiant: sin autem aliquis eorum discordiam, vel rixas commoverit, de ordine suo deponatur; et collegae eius non audeant cum ipso communicare, neque laici eundem ut sacerdotem, si sit sacerdos, habeant.

13. Oblationes, voga, et supellex sanctae ecclesiae domi archipresbyteri custodiuntur, uti antea constitutum fuit; et ipse archipresbyter non audeat ecclesiam deserere, et domesticis rebus vacare: sed assidue in ecclesia habitat, et officia divina, ac preces diurnas, et nocturnas non omittat. Ceteri vero collegae aetivotempore vicissim adstant sine ulla negligentia: si vero aliquis ob ignaviam, vel uogotilis saecularibus vacans, officia sua deserat, hic ex fructibus ecclesiae nullam partem habet. Presbyteri unanimiter pascant populum; et illos, qui obedientiam sibi non praestant, ab ecclesia sancta separent.

14. Sacramentum baptismi nemo audent utcumque conferre, caerimoniis omisis, uti audivimus, sed id conficiant omni veneratione, ac diligentia, cum tribulis, luminibus, ac velamenti expansis (tabernaculis expansis), uti decet sacrum lavacrum, quod sit statutum in ecclesia, vel in baptisterio: et hoc lavacrum aut lapideum, aut alia quaecumque materia confectum, habeat sufficientem latitudinem, et altitudinem, ita ut aqua infantis baptizandi statutam contingat. Laicorum do-

mi non audeat presbyter hoc sacramentum conferre, excepto mortis periculo.

15. Mulieres non audeant sacerdotes baptizantem operam praestare, uti audivimus eas diaconorum manere fungi; ipsae igitur in suis stationibus maneant, diaconi autem sacerdoti inserviant.

16. Valde quidem caveant diaconi, ne forte audacter baptismum administrent ad perditionem.

17. Sacerdotes non audeant sacramentum poenitentiae nundinari; sed omni sollicitudine ac doctrina admoneant poenitentes tanquam proximos, ut aeternae vitae consulant; neve ab eis mercedem accipiant publici stipendii instar; gratis enim accipimus, et gratia damus.

18. Si quis sacerdos peccata confitentium patefecerit, excommunicatus deponatur, et omnino deleatur ex ordine sacerdotali.

19. Non audent mortuos in ecclesia sepelire: si autem aliquis id fecisse inventus fuerit, in ea ecclesia nemo audeat missam celebrare, donec locus expiatus sit.

20. Presbyteri numquam audeant pecunias suas ad usuram dare: nam audiverunt ex scriptura usurarios odio haberi: ebrietatem fugiant, memores eorum quae de ebriosis dicta sunt.

21. Presbyteri non auferant partes agapae, sed statim coram iis, qui agapas faciunt, pauperibus tradant, iuxta s. canonem.

22. Qui ad sacram mensam vocati sunt laici non audent prius domi gulose cibum sumere praetextu advenae, vel procuratoris. Sin autem aliquis manducaverit, ad sacram mensam non audent accedere; et presbyteri, et laici talem hominem currendi ad mensam minime admittere; haec enim improbitas est, et malae conscientiae animae: si vero aliquis vi accesserit, sacerdotes discedant, et panem benedicere nunquam audent.

23. Presbyteri non audeant infantium nuptias benedicere, neque adulterum, nisi prius uterque inter se videant, et assensum praebant; nam ex huiusmodi nu-

ptia mortifera mala orta sunt: ideo et laici huiusmodi nuptias non audeant contrahere; nam ipsi detrimento sunt.

24. Non oportet virgines cum viduis matrimonio coniungere, neque viduas cum virginibus, nam dissimiles sunt inter se.

25. Nemo audeat pecudes offerendas eligere pro suo libito.

26. Presbyteri non audeant ire ad domos ob benedicendam ollam; hoc enim turpis lucri speciem praebet; nam sancta missa iam benedixit armento et pecudibus.

27. Presbyteri non audeant pecudes oblatas domi vivas conservare; haec enim avaritia est: contra vero impietas est domum oblatione carentem relinquere. Laici igitur non audeant pecudes vivas ei praebere, sed per se in domibus suis iugulent, ut benedictione sanctae oblationis digni sint et propter impensas, et propter laborem.

28. Nemo audeat frangere ieiunium in sancta quadragesima vel in praecedentibus eius hebdomadis, iuxta sanctos canones: si quis autem aut sacerdos aut laicus praetextu advenarum, vel procuratorum non ieiunavit, non audeat ad ecclesiam intrare, donec poenitentiam egerit, pauperibus elemosynam largiens.

29. Die vero magni sabbati horis antemeridianis nemo eucharistiam sumat sive operarius ipse sit, sive puer, sive etiam grandaevus: si autem aliquis ob corporis debilitatem eam sumpserit, non audeat iusalum, neque vinum degustare usque ad illam horam, qua sancta missa conficitur.

30. Laici caveant contra mandatum presbyterorum aliud praecceptum indicare: nam ipsi sunt praepositi vestri, vos autem fratres eorum sub eorundem directione positi; ergo non decet resistere illis: potestatem enim habent ligandi atque solvendi.

31. Presbyteri caveant ab ebrietate, commensationibus vacare, ancillas possidere, aut in meretricum lustris turpia committere, quae leges vetant. Monachi, qui in

suburbanis habitant, orationibus ac ieiuniis sese muniant, strenne hospitalitatem colant, et quidquid Deus ipsis suppeditaverit, eo contenti sint quasi Christi milites.

32. Caveant omnino, quod fieri adivimus, mulieres in monasterium admittere ad ministerium aliquod obcundum, nempe pistrinum exercendum, vacas mulgeudas, lac in situla agitandum: nam si mulier ibi etiam quo aditos erat prestruetus, tamen virom subvertit, quid fiet si cum ipsis viris habitaverit?

33. Et qui in cremis habitant sacrali (monachi) ante solis occasum ad proprium monasterium revertantur, et post solis ortum (ad negotia obeunda) eant, ne forte in errorem aliquem incidant.

34. Monachi, et alomni monasteriorum non audeant hospitari nisi apud monasteria: ubi autem monasteria non sunt, domum archipresbyteri incolant: nam eis non licet apud alios diversari.

35. Alii quidem equos possident, mercaturam faciunt, usuram exercent, et loco status monastici cupiditati serviunt acquirendarum possessionum. Illi demum desinant a peccatis, quae commiserunt: secus poenam criminis subeant.

36. Caveant omnino sectariis hospitium praeberere, nam hoc vetant canones apostolici.

37. Quidquid tandem mandati tradidimus vobis, id ut perficiatis satagite cum timore Dei, magnam relaturi remunerationem. Praecipitur autem vobis singulis mensibus per unam hebdomadam precibus vacare, ut a Deo valetudinem corporis postuletis.

CANONES ISAACI ARMENIOREM CATHOLICI (1).

Capitula LIII.

1. De chorepiscopis ordinandis qui sint litterarum studiosi.

2. De sancto altari ingiter adornando.

3. De recitando semper divino officio.

4. De chorepiscopis inspectoribus.

5. De chorepiscopis quod ii post synodi solutionem ad visitationem ire debeant.

6. De presbyteris, et clericis.

7. De ebriosis, et rixantibus.

8. De non ordinandis spuris, et bigamis.

9. De chorepiscopo: quod is cum timore praeicipere debeat.

10. De scholis in monasteriis.

11. De chorepiscopis, qui turpibus lucris inserviunt.

12. De presbyteris, monachis, et plebe laicali.

13. De vitandis vituperationibus.

14. De archipresbytero: quod is assidue in ecclesia manere debeat.

15. De baptismo conficiendo cum omni veneratione.

16. De diacono, qui baptizat.

17. Quod suppellectilem, oblationes etc. domi archipresbyteri conservari debeant.

18. Quod archipresbytero maiora quam ceteris emolumenta conferenda sint.

19. De oleo estechmenorum.

20. De ecclesiae suppellectile, quae occasione nuptiarum commodatur.

21. De presbyteris paedagogis.

22. De indoctis, et bigamis.

23. De presbyteris, qui mortuos in ecclesiis sepeliunt.

24. De presbyteris, qui a eucharistiam ad laicorum domos deferunt.

25. De docendo populo.

26. De non benedicendis nuptiis puerorum.

27. De presbyterorum audacia.

28. De presbyterorum concordia.

29. De laicis ad agapas vocatis.

30. De iis, qui ignoranter peccant.

31. De fructibus, et oblationibus.

32. De vitanda in epulis fenebris ebrietate.

33. De presbyteris: quod ii admonere debeant impios.

34. De monachis.

(1) Isaacus parthius, cognomento magnus, Armeniorum patriarcha, saeculo quarto cognoscitur.

35. De ecclesia, et monasterio.
36. De concordia ecclesiae et monasterii.
37. De monasteriis; quibus ea de causis condita sint.
38. De confundendis audacibus.
39. De oblationibus tribuendis edictum.
40. De agapae distributione.
41. De oblationibus, quo monasteriis fiunt.
42. De presbyteris, qui uxorem habent.
43. De constitutione canonum.
44. De episcopis; quomodo ii toeri debeant res ecclesiae.
45. De presbyteris; quomodo ii debeant honorem deferre altari, quo Deus continetur.
46. De episcopis.
47. De episcopis et doctoribus.
48. De episcopis, et principibus.
49. De episcopis; quomodo ii bona ecclesiae tueri debeant.
50. De principibus, et de populo, qui domos donant ecclesiae.
51. Quod Dei sint cuncta bona.
52. De apostolici honoris collata dignitate.
53. De his, qui dona, vel oblationes dant.

DE SACRI ARCHIEPISCOPI (1)
DE CHOREPISCOPI, ET QUOMODO DEBEANT
INVOLASILITER SERVARE ORDINES
IN ECCLESIA.

Capitula LV.

1. Superius dictum est a nobis, quod sanctis, piis, ac virtute praestantibus viris tradere honorem ordinis huius ministerii oportet; quorum mens munda sit a cupiditate pecuniae, et munda a fœnoribus; qui eruditi sint, et Deum timentes; iis, inquam, qui idonei sint ad alios quoque erudiendos, tradere oportet ecclesias, ut eas assidua cura illustres reddant, moribus Deo placentibus praeditas, timentes

Deum, piis, ac obedientes omnibus bonis exhortationibus.

2. Et templa orationis, in quibus erectum est sanctum et Deum continens altare, supra quod vivificans, ac omne nefas eluens sacramentum corporis, et sanguinis Servatoris nostri, ac Domini perficitur, pro faciliatibus decenter ornata teneant, continuis ablutione, et oblatione thuris; et circummunita sint parietibus, ibidemque et locum baptisterii deligant per singulos pagos, nti mos est; ac ibi baptismi lavacrum faciant, ac doregens nos ex Spiritu sancto, iterum efficit filios lucis; quasmobrem magno honore ac veneratione illud prosequi debemus.

3. Ordo autem officii divini sine ulla intermissione diu noctuque celebraret, iuxta exemplum metropolitano archiepiscoporum; nam non omnibus licet, neque ius est ordines divini officii, vel caerimonias permutandi, vel novitates introducendi, sed perpetuo in ipsis permanere debent.

4. Chorepiscopus igitur inspectores oportet hanc normam per omnes ecclesias docere, et illos, qui neglexerint, vel ordini non obtemperaverint, coram omnibus arguere, et increpare, ut ceteri timore percellantur.

5. Etiam oportet ac decet, chorepiscopos singulis annis, cum synodos solvitor, iuxta canonicas costitutiones, circumire ecclesias sibi ereditas, et examinare mores, ac ministeria, et officia divina, et videre quomodo negotium fidei, morumque se habeat: oportet etiam rationem reposcere a presbyteris, et diaconis circa tempora praedicationis et orationis; a baptizantibus autem quomodo se in baptizando gerant; ab oblatoribus tremendi sacrificii, ac cunctas caerimonias adhibeant, ut omnia diligenter, sponte, reverenter, ac firmiter teneant. Et si quis horum traditionum observationem neglexisse inventus fuerit, acriter puniatur, quicumque ipse sit, et ordine suo privetur, donec episcopus ipsius reconciliator cum eo.

(1) Idem est patriarcha qui supra.

6. In his vero ministeriis non solum presbyteri ac diaconi, sed clerici quoque perseverare debent, quorum si quis piger, vel negligens inventus fuerit, eandem poenam subeat. Indoctos vero, et laicos omnino extrudere debemus, neque eos ad participationem admittere fructuum, vel oblationum, quas populus tribuit domo Dei, usque dum vel ipsi, vel eorum filii erudiantur, et dignos se reddant.

7. Pari modo oportet ebriosos, et rixantes segregare, donec ad poenitentiam, et rectitudinem deveniant, iuxta mentem praepositi.

8. Spurii autem, et bigami usque ad tertiam generationem, iuxta canones, amoveantur ab ordine, et a fructibus ecclesiae, ut pius, sanctus, et immaculatus sit ordo ministrorum Dei, idemque sit ornatus vera fide, et bonis operibus, sique desiderabilis, et pretiosus apud omnes, cuiusmodi esse oportet ministros Dei. Nam si levitarius gens tale mandatum accepit ministerii tantummodo gratia, quanto magis nostrum novae legis ministerium erit diligentia dignum, iuxta Pauli testimonium?

9. Haec omnia tandem chorepiscopus inspector cum timore ac tremore praecipiat, et illos, qui idonei sunt, et integerimis imbuti moribus, officio et honore dignos reddat: inutiles vero poenis afficiat, praesertim litterarum osiores: qui enim renuit discere, iuxta illud, quod scriptum est, in malum ineidit.

10. Quamobrem necesse est continuo scholas ornatas constituere in monasteriis, et in aliis locis decentibus, ubi clerici illuminati lumine mandatorum Dei, ceteros homines illuminent. Si enim clerus, qui caput est ecclesiae, praeceat bonis exemplis, sique observantissimis, ac integerrimis, ita erit et populus. Nam si quis ex populo in via virtutis aliquid neglexisse inventus fuerit, facilius erit ad rectam semitam illum inducere. De hac etiam re non minorem esse convenit sollicitudinem chorepiscopi, ideoque debet visitare, et vigilare super mores populi, et pro opportunitate ei ieiunia, ac orationes

indicare, laetitia populum afficere, per doctrinam sacram scripturarum peccatores lucrari, eosque docere exercitium, et observationem immaculatae fidei, et admonere ut caveant, et devitent schismata, et opera incestuosa. Nam animus episcopi, cum hoc ministerium ipsis (chorepiscopis) tradebat, hic erat, ut, his adinventis, magnifice quidem cunctis ecclesiae rebus provideret, iuxta exemplum magni prophetae Moysis, qui constituit praefectos, ut examinarent, et iudicarent populum, quidquid autem maioris momenti fuisset, ad se referrent. Si vero ipse praecavisset, et iuxta propheticum oraculum annuntiaverit populo terrae, quod ecce gladius venit: hic autem converti ad Deum neglexerit; ipse quidem in iniquitate sua morietur, sacerdos autem animam suam liberabit.

11. Contra si turpibus lucris inserviet, et avarae proventus tantum studeat, cumulatque auri et argenti cupiditate distractus, canonicas leges negligat et obliviscatur, quas adamussim, ac inviolabiliter exercere oportebat; et omnino deserat curam ac conservationem doctrinarum, tunc superveniens gladius disperdet eiusmodi homines, qui tamquam rei audient sententiam Domini indicantis "sanguinem autem eorum de manu eius requiram". Quamobrem admonet apostolus ut vigilemus, et sobrii simus. "Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere populum Dei, quem acquisivit sanguine suo". Inde remunerationem operis subinngit, dicens, "ut cum apparuerit princeps pastorum, percipiant immarcescibilem gloriae coronam". Declinemus igitur nos omnes, et fugiamus malum, ac innocentiam colamus, vitamque nostram iuxta Dei voluntatem ducamus, quo nobismetipsis, et aliis multis esse possimus saluti, atque firma animi fiducia dicere: ecce ego, et pueri mei, quos dedit mihi Deus. Per gratiam, et humanitatem Domini nostri, ac Salvatoris Iesu Christi.

12. Ordo presbyterorum erga laicos, ac

eorumdem laicorum obedientia, et rectus ordo erga presbyteros.

SERMO PRIMUS.

Dilectissimis fratribus presbyteris, et monachis notum sit, quod multis in locis laici coram nobis questi sunt, dicentes: sacerdotes negligenter ecclesiae ministeria obire, ordinem divini officii, orationis, curam populi, et cetera necessaria, praesertim doctrinarum studia, negligere. Item dicunt laici, ipsos sacerdotes esse ignorantes, ac filios suos ad scholam non mittere, qui propter ignorantiam digni sacerdotum non sunt; quod nobis iniuriae, et dolori est, atque his propter illos caremus; scientia atque consolatione sacerarum litterarum omnino expertes sumus.

De hoc, quod ab ipsis audivimus, nos ipsi certiores facti sumus, ac maximum maorem animo nostro contraximus: nam multis in locis neminem invenimus sacerdotio dignum, et ob eorum ignorantiam populum vidimus tenebris involutum: nos autem ea re perturbati ipsos ad presbyteratum admittere non potuimus: repulimus igitur illos, et sortem eorum viris optimis, ac doctis tradidimus. Nam si vos, iuxta nostrum quotidianum ad vos mandatum, quod per litteras ac verba coram universo ecclesiae ordine tradidimus vobis, obtemperavissetis, ut oportebat, et si tales populi adversus vos querelae ad nos usque non pervenissent, et vos ipsos tot defectibus obnoxios non vidissemus, et nunc tot molestiis, ac poenitentia non afficeremus, atque proveniunt et oblationes ecclesiae, quas a populo accipiebatis, vobis concessissemus. Nam idem ipse gradus vester ad scientiam intendit, ut optime rebus ecclesiae committatis, et populum omni spiritali timore, ut recte, ac obedienter agat, admoనేatis.

13. Tallite igitur aliquando a vobis huiusmodi vituperationes; filios vestros ad scholam mittere, ut ibi erudiatur. Scito quidem, quod uti caecitas oculorum debonestatio est corporis, ita pariter in-

scientia animi, maxime presbyterorum, est abominatio apud Deum. Audite prophetam. Vosmetipsos vere exemplum praebete populo, omni cum gravitate ac diligentia orationibus et ieiuniis vacante, numquam vero ab his desinite.

14. Aestivo tempore archipresbyter in ecclesia perseveret, ceteri vero sodales per hebdomadas mutuo adstant, ut officia diei et noctis non omitantur; nam in his situm est munus animarum curae, et honor.

15. Sacramentum baptismi omni cum veneratione administrandum est. Mulieres non audeant consistere apud presbyterum baptizantem, uti aliquae ausae sunt, sed in suis sedibus maneant orationibus vacantes.

16. Diaconi vero non audeant umquam baptizare: quod si hoc fecerint, de ordine suo deponantur, et poenam criminis luant; nam disceamus non est sacerdos, sed sacerdotis minister.

17. Totius populi oblationes domum archipresbyteri deferantur; nemo autem ex presbyteris, vel eorum sodalibus, oblationes domos suas deferre audeat: si quis vero hoc fecisse inventus fuerit, sive sacerdotes ipsi sint, sive seniores, puniantur: sciant etiam nos fore remuneratores eorum, si mandatis obtemperaverint.

18. Archipresbyter propter diuturnam suam in ecclesia moram ac ministerium, si castellum amplum fuerit, duas domos ultra, quam habent collegae eius, habeat.

19. Singulis annis ex omnibus locis nostrae iurisdictionis presbyteri post sanctum pascha omnino ad nos deferant oleum catechumenorum, ut a nobis accipiant oleum benedictum. Nequaquam autem quis domi suae per se benedicat, uti aliqui ignoranter consueverunt; ius enim olei benedicendi non est presbyteris, sed est id episcoporum munus.

20. Audivimus insuper presbyteros ecclesiae suppellectilem, praesertim velum, nuptiis ad thalamum sponsorum tegendum, et calicem ad vinum sumendum, laicis commodare. Ob huiusmodi execrandum,

ac nefandam facinus talem presbyterum oportet a gradu suo penitus extrudere, ut nihil huiusmodi quisquam posthac audeat facere. Si igitur aliquis hoc fecisse inventus fuerit, de sacerdotio sine ulla quacumque veis deponatur.

21. Presbyteri non audeant laicorum domi paedagogiam exercere, vel aliis administrationibus vacare; his enim rebus molestia, et iniuria affecerunt coheredes suos: si vero aliquis hoc facere ausus fuerit, de gradu suo deponatur, et ius in populum non habeat, neque ad beneficia ecclesiae: collegae autem eius non audeant cum illo communicare, et laici talem hominem presbyterum existimare.

22. Presbyteri indocti non audeant populo praesse: bigami vero cum laici sunt omnino segregati ab ecclesiasticis hominibus, et ab ecclesiae fructibus, quia corporis amatores fuerunt.

23. Detestabilis mos inter sacerdotes, et eorum uxores viguit, ut sepeliri se in ecclesiis eurent. In posterum nemo audeat id facere; sed in coemeterio laicorum extra ecclesias, sint etiam sepulchra sacerdotum, ut loco sancto omnis veneratio habeatur.

24. Presbyteri extra ecclesiam non audeant eucharistiam ad laicorum domos deferre, ibique illis sacrum panem impertiri, excepto infirmitatis casu.

25. Doceat populum vitare omne malum, inglavem nempe, ebrietatem, dissidia; iniuriam pauperibus, et proximis suis non facere; non rixari, non percutere, non male velle: abominari adulteros, fures, fornicarios, latrones: omnino cum istis non communicare, neque eos hospitio excipere, ne ipsi quoque similes eorum perditionis filii evadant. Doceant liberos suos timorem, et mandata Dei, ut tali doctrina imbuti optimam speciem animarum suarum operentur, impetrantes a Deo omnem corporalem quoque valetudinem.

26. Praecipite populo, pueris feminas non desponsare, neque adultis, priusquam invicem inter se videant, et consentiant. Vos autem, presbyteri, infantium nuptiis

numquam benedicite, donec ad aptam aetatem pertingant; adultorum vero, qui se invicem non viderint, et consenserint, nuptiis non audeatis benedicere, priusquam eos examinetis interregantes ipsos; ne forte vi parentum invitati in id consenserint: talibus ergo nuptiis non audeatis adistere: nam ex huiusmodi pervertite tot mala in mundo exorta sunt, quae spiritum atque corpus pessum dederunt.

27. Si vero presbyterum contra mandatum nostrum talibus nuptiis benedixisse cognoverimus; sciant quod presbyter iste poenam malefici sui referet; nec ipsi quidem parentes poenam effugient.

28. Presbyteri unanimiter celebrent officia divina, et missam agapae. Nemo presbyterorum audeat sine evangelii lectione missam offerre. Si quis ante missam cibum sumpsisse inventus fuerit, non audeat ad panem missae accedere, et a collegis suis sequeatur.

29. Ita pariter et principes, qui ad agapes sunt vocati, oportet divino officio, et missae communicare. Ante missam non audeant in domibus suis cibum, vel potum sumere; si autem aliquis prius domi cibum, vel potum sumpsisse inventus fuerit, non audeat ire ad panem missae, ne sibi damnationem operetur, ac ignominia sanctum festum afficiat; haec enim luxuria est. Si quis ausit id facere, archipresbyteri eiciant eum foras, nam odio habet ecclesia hanc impietatem.

30. Laici consueverunt ignoranter peccare divideantes inter se eum presbyteris pellem et adipem oblationis, quas res praetextu monasteriorum (iuvandorum) domos suas deferunt. Posthinc nemo audeat id facere: si autem aliquis distribuere vellet, presbyter oblationem non offerat, ne communicet peccatis eorum; nam pars illa non est apta iis, qui oblationem faciunt.

31. Laici omni cura et sollicitudine, iuxta maiorum constitutiones tribuant ecclesiae fructus, et oblationes cunctas voti, paschatis, agaparum, et aliarum sollempnitatum; non denegent huiusmodi oblationes, quae propter salutem animarum

et corporum sunt, ne hae utilitate privent animas viventium. Si vero aliquis ob animi perversitatem a parcho suo alienatus extra ecclesiam suam apud monasteria, vel eremos fructus et oblationes suas deposuerit, ipse quidem et acceptores earum privent benedictione collegarum una cum familia sua, quod eos paenitent, et multam ab ecclesia patiantur; namque eo crimine facti sunt praevicaces, et Deo adversarii.

32. In funeribus vetantur convivia, et vini potio: nemo super mortuos planctum (mercenarium) faciat: nam cuncti huiusmodi actus diabolici sunt. Sin autem aliquis inventus fuerit, qui obedientiam non praestiterit, poenitentiam ad ianuam sanctae ecclesiae subeat.

33. Presbyteri unanimiter dent operam delinquentes ab ecclesia expellendos in his vero agendis sibi invicem superbia ac perverbia non contradicant, neque contemnant, sed pax sit inter vos semper, dilectissimi cooperatores.

34. Admoneo et vos omnes, pii monachi, quoniam mundi consortio renuntiatis, ac Domino divinisque rebus vacatis, admoneo vos, inquam, ut nomen vestrum professioni conveniat: pietatem officiosam calite, angelicos mores vigilantem sectamini, hospitalitati charitativae fraternae indulgete.

RII'DEM ISAACI

QUOMODO CONSTITUTUS SIT ORDO CLERI.

SERMO SECUNDUS.

35. Quoniam quidem multi ignorantia abrepti aliud quidem ecclesiam, aliud autem monasterium existimarunt, et insipientibus verbis conati sunt rixas, ac schismata in unitatem fidei inducere; nos equidem, ne Christi fideles ultro decipiantur, imaginem verae ecclesiae exponendam indicamus ex divinis scripturis; illi enim oblitii sunt effatum (Pauli) dicentis "unus

Do minus, una fides, novum baptismum," quae dum aliquis dividit, fidem dividere videtur. Enimvero divinum effatum dum ecclesiam nobis indicat, non intelligit illam confectam ex lapidibus, et lignis, sed coetum hominum fide aedificatum supra firmam petram. Vera ergo illa fides, est ecclesia, quae colligit nos, et aedificat in unam unitatem scientiae filii Dei. Idem ipse enim vivificans (Christus) nos docet cum ait Petro: tu es petra, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalent adversus te. Quid igitur intelligendum nobis est dum petram audivimus vocari Petrum (1)? Num quasi aliquam petram? Absit. Sed hominem rationalem, apostolici chori principem. Ipse vero, quia inconcussa fide Christum filium Dei confessus est, beatitudinem acquisivit, ac petra vocatus est. Ergo qui super eum aedificati sunt, non quidem petrae insensiles sunt, sed homines eiusdem fidei participes. Scripturae etiam crebro pro rei necessitate Dominum nostrum Servatorem hoc nomine appellant. Ecce autem beatus Paulus denotat nobis nomen ecclesiae, eum dicit: et quasdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, et cetera quae serpuntur. Videmus nunc concordiam, ac maiestatem ecclesiae, nempe sanctae et immaculae fidei? Cuius apostoli, prophetae, et doctores sunt nauceri, qui quidem habent ducem Deum verbum incarnatum; et hanc vere constemur dicentes ecclesiam matrem Christifidelium. Ecclesia enim, navis iustar, eunetos homines sinu suo continere, atque a stridentibus multiformiter procellis tutos protinus reddere potest, dummodo immaculatam conservent fidem illam, in qua aedificati sunt. Rationalis ac intelligibilis ecclesia naturae fundamentis apostolorum et prophetarum. Hanc ecclesiam beatus Paulus monet Timotheum consulere, vocans eam columnam, et fir-

(1) Notemus armeniscae ecclesiae sententiam, et evangelici dicti magis genuinum interpretationem; secus ac graeci nonnulli auctores opinati sunt, nempe *petram* intelligendam esse ecclesiam.

mamentum veritatis; in ea enim, inquit, manifestatur pietatis sacramentum; et revera quidem nunquam possunt inanimatae et irrationabiles creaturae manifestare pietatis sacramentum, sed tantum ecclesia rationalis. Hac de causa et regius psalmista vociferatur: "laus eius in ecclesia sanctorum". Idem etiam propheta Samuel, qui fidelis vocatus est, docuit quando praecepit Sauli: "quom abieris a me, obvium habebis gregem prophetarum prophetantium. Insuper," "et congregatus est populus, quasi vir unus de Dan usque Bersabee". Et cuneus (ecclesia) prophetarum vaticinantium, et Samuel sedens inter eos. Et benedixit Salomon universae ecclesiae. Pervenit autem sermo ad aures ecclesiae. Et ecclesiae quidem confirmantur fide. Et audisti haec praecepta de medio ignis in die ecclesiae. Et audisti verba illius de medio ignis, quando concio populi congregata est. Et fecit Moyses prophetarum dux, et Dominus imperaverat dicens, et congregabis congregabis omnem coetum Israel ad ostium tabernaculi Dei. Intelligisne, quod non tabernaculum, in quo erat arca testamenti, neque alterum tabernaculum, quod sancta sanctorum dicitur, ecclesiae nomine appellat, sed potius fidelem populum? Quamobrem et apostolus Paulus praestantissime ac mirifice, inauditisque verbis utitur, ubi docet ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt non in terra, sed in caelis, quorum nomina scripta sunt in libro vitae. Vides nunc verum ecclesiae fundamentum? Hoc sensu et Christus apostolos ad gaudium hortatur dicens: "gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in libro vitae aeternae". Ipse quidem Christus coepit aedificare in terris (ecclesiam) quae transitura est, ac finem aedificii titilliter in altitudine caelorum posuit: hoc autem est sacramentum ecclesiae. Hanc edocti sumus vocare catholicam, apostolicam ecclesiam, nam in universo orbe terrarum degentes Christi fideles apostolica ecclesia vocantur vi illius dominici efflati ad apostolos: "euntes in mundum universum do-

"cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: docentes eos omnia quaecumque mandavi vobis".

36. Quamquam igitur nonnulla, quae in divinis scripturis copiose quidem inveniuntur, exempla ad sanctam ecclesiam demonstrandam breviter hic retulerimus, satis tamen arbitratur, manifeste apparere indissolubilem unitatem, quam aliqui insaniam suam, ac inconsiderate scindere voluerunt, rixasque in ea excitare. Nam a vero Christi grege, quae ecclesia Dei est, ipsi tantummodo separati ac divisi sunt, qui ad schismata ruunt, et peccati ministri sunt; peccata enim separant, et alienant a Deo. Cum vero hoc diximus, summam ecclesiae unitatem palam fecimus, et ostendimus quid sit ecclesia: verumtamen nunquam docere volumus aedificium (materialis templi) esse contemnendum. Immo potius honoranda sunt loca illa, quae synagogae dicuntur; nam in eis congregantur presbyteri, clerici, et ministri Dei ad orationes, et preces fundendas, ideoque vocantur etiam oratoria, atque sanctuaria: in eis erectum quoque est dominicale altare, super quod panem et vinum offerimus, quae exhibent vivificans corpus, cum sanguine Christi, quod continuo inconsummabiliter distribuitur nobis in remissionem peccatorum: in iisdem insuper erectas est baptismi fons, quo illuminati regeneratione Spiritus sancti signamur in spem vitae aeternae; et quotidie illuc convocati audimus psalmodias, et oracula praeceptorum Dei: quia autem semper ibi congregamur, nobisque est illuc refugium, et quia haec omnia supra relata in ea persigimus, nos fuit nominare ecclesiam improprie, non vero proprie dictam. Ita etiam multa templa sunt sub nomine aliquius (sancti), cuius ex nomine templum illud appellamus utique, sed non intelligimus ipsum hominem esse templum. Sub cuiuscumque nomine igitur erecta sint ipsa, idem est honor singulorum, nam idem sacramentum in eis conficitur; et altare, et missa (sacrificium) ubique dominicalia vocantur.

tur, diebus tantum eiusque festis distinguuntur inter se: nam singulis in locis mos est ordium festorum celebrandi.

37. Sed ut unde orta est, eodem revertatur oratio nostra, operis pretium putamus etiam dicere, quomodo, vel quibus de causis monasteria erecta fuerint. Monasteria haec aedificare non tantum nostra Armeniorum gens adgressa est, verum etiam Graeci, Romani, Syri, et omnes ceterae nationes christianae, quem usum beatissimus summus Christi martyr S. Gregorius in Armeniam, largiente ei Spiritu sancto dispensationis utilitatem, introduxit. Nam monasteria magnae utilitati sunt, et eorum firmitatis ac veritatis clericorum. Etenim pascunt eos, et efficiunt ut sedulo incumbant ad exercitia spiritualia, et in eis resurgant; quapropter omnes sacerdotes, et hiic sine ulla mora, honore, ac veneratione prosequantur oportet doctores (ita vocantur, qui in monasteriis degunt) et ceteros ministros monasterii, utpote qui voluntarie hospitium praebent eo intrantibus, ideoque valde opportune hospitium vocatum est, ("nam apud Armenos vox *vank* denotat domum, habitationem, diversorium, hospitium, et frequenter se proprie monasterium,") ut hiliter poterit cuicumque necesse fuerit. Et non tantum haec utilitati sunt alienigenis, verum etiam castello, in quo erecta sunt. Monachorum enim officium est blande ac leniter loquendo infirmos admonere, laeantes consolari; nam sacerdotes, qui matrimoniali vinculo devincti sunt, saepe agriculturae vacant, et solliciti sunt, quomodo placeant uxoribus suis, iuxta apostolicam veram sententiam. At ii, qui in monasteriis habitant, candida virginitate effluent, sobrie vivunt, quotidie eum vitio, quod natura vehementer incendit, configunt; et omni diligentia officium divinum et cetera ministeria exsequuntur, petentes a Deo diu noctoque summa vigilantia concordiam ac pacem toti mundo, prosperitatem ac valetudinem castello illi, in quo ipsi degunt: quapropter a potestate prin-

cipum immanes vectigalium limites, ac praedia acquisiverunt: summam denique honorem clero sanctae ecclesiae concesserunt.

38. Erubescant igitur qui insipientes ac impudentia sua ausi sunt aliam quidem esse dicere ecclesiam, aliud autem monasterium; nam clare apparet indivisibile unio membrorum ecclesiae Christifidelium, quia alter alterius membra somas in aedificio fidei per charitatem Dei. Idem sentiendum est etiam de synagoga, et sacellis, quae antiquitas ecclesiae vocare mos fuit, quae quamvis multa sunt numero per castella, et per civitates, tamen multa non sunt in multis distributa; nam unam idemque in singulis perficitur sacramentum: respectu autem sacramenti, non dicitur aliud eorum magnum, vel aliud parvum, sed respectu ordinis potestatis, seu iurisdictionis. Haec igitur sententias oportet omni cura tueri, et in eis perpetuo permanere. Nemo enim has constitutiones humani ingenii verba existimet, quas nos ex divinis scripturis acceptas haec dilucide attulimus. Itaque qui resistunt, non hominis sed Dei ordinationi resistunt: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

39. Interea oportet constitutionem modo notam facere, ac definire quomodo, vel quae dona (a fidelibus oblata) distribuenda sint monasteriis, quae item sacerdotibus uxorem habentibus.

Vota (seu oblata), quae sunt (a fidelibus) per ieiunia in festo S. Iohannis Baptistae martyris, quod primo indixit apostolus et Christi martyr et pater regenerationis totius Armeniae S. Gregorius; et reliqua item vota, quae a fidelibus donantur in hebdomadis abstinencee a carnalibus, et in ieiuniis; haec, inquam, monasteriis tribuntur, ut qui in eis habitant voto Deo oblatis homines, per beneficium voti sibi alimenta adquirent.

Oblationes, quae sunt in festo omnium martyrum, et oblatio *madagh* (1) quae fit in feria transfigurationis Domini; nec non

(1) Mos Armeniorum fuit in paschate aliisque diebus festis, nec non in funeribus, iuxta ri-

et fructus omnium frugum populus pagatim tribuant sacerdotibus uxorem habentibus, de primitiis utique omnium frugum tribuant, de optimis nempe et bonis: sic enim redundabunt arcae frumenti vestri, et torcularia vini, et olei vestri: caveant sane ne instar Cain de pessimis frugum tribuant, ne eiusdem criminis rei fiant.

Vota vel oblationes (fidelium) quas recipiantur in festo ss. Epiphaniae et in quadragesima eiusdem, die purificationis B. V. Mariae, die solutionis ieiunii praecedentis, in diebus festis sanctorum, quorum nomina in sabbatis quadragesimae celebrantur: die Lazari; feria quinta magnae hebdomadae, qua die vivificans (Christus) tradidit discipulis anis mysteria novae legis; die paschatis; feria secunda paschatis; die ascensionis Domini ad caelos; die assumptionis sanctae Deiparae, desinente mense duodecimo (Armeniorum, qui iulio et augusto Romanorum mensibus respondet) in his omnibus festis incessanter monasteriis tribuantur, ut ministris loci et hospitibus alimenta suppeditare possint; nam sacerdotibus etiam coniugatis, coenobitis, et ennetis ecclesiae clericis numquam licet in urbe diversari, sed in monasteriis hospitari debent, excepto cam, quo monasteria non sint.

Opes alicuius patriae familiae defuncti, a tabula et ab scemno, usque ad ollam et cochleare, et cuncta vestimenta eius, quibus induebatur, calcamenta, et cingulum, et lectus, monasteriis tribuantur, ut hospites illis fruantur suppellectilibus, et in lecto somnum carpant, et benedicant eis.

40. Quando agapas dividuas faciunt, dimidiem partem pellis, et duas partes adipis monasteriis tribuant: sacerdotibus vero uxorem habentibus tribuant totam pecoris pellem, et caudam, artus, et adipem, et ventriculum, ut manducent ipsi et fratres eorum, qui apud eos hospitio ex-

ciuntur. Item tribuant eis ceteras communes oblationes, ut manducent ministri pauperes, et fratres christifideles cum omni pietate; et de prandio, quod in iisdem festis datur, omnes ministri participant; parique modo et prandium paucitatum, quod diebus quadragesimae faciunt, commaniter amant.

41. Oblationes vero de primitiis, quae ad monasteria pertinent, si cremus prope castellum sit, illuc deferant; secus sacerdotibus uxorem habentibus dent: nemini enim convenit Domini proventus domi suae detinere.

42. Insuper tribuant sacerdotibus uxorem habentibus oblationes, quas recipiunt in feria sabbati magni, diebus sancti paschatis, feria secunda, et tertia, et reliqua diebus dominicis post pascha: die pentecostes, assumptionis sanctae Deiparae, et transfigurationis Domini, quibus diebus fructus omnium frugum pagatim tribuant sacerdotibus, exceptis tamen iis, quae ad *malagh* pertinent, quod fit in fine quadragesimae, et in festis apostolorum, exceptis quoque agapis dividuis, quorum dimidia pars pellis, et binae partes adipis monasteriis tribuendae sunt propter cultum et ob cereis incendendis; et quae de pecore fiant, cuius cauda una cum testiculo, et adest, ventriculus, pellis et vestis tantummodo tribuenda est.

Oblationes, quae fiunt in exequiis nationarum, diebus carnisprivii, die palmarum etc. etiam oblationes, quas, dum quispiam festum aliquod celebrat in honorem apostolorum, et prophetarum, facit, communes sint; ut sic ordo ministrorum (ecclesiae) incolomis, et sine ulla discrepantia permanent: animadvertere enim unusquisque debet, quodnam ministerium traditum sibi sit: nam oportet ipsos honestos esse, et doctrinae amatores: nequeam vero licet eis verbo contendere, sed omnino amabiles sint, et vigilantes, ut idonei sint ad corripiendum iniquos, et infirmos

tum, quos ipsi a Iusto Hierosolymorum episcopo institutum putant, agnos vel vitulos benedictos distribuendi; quae res ab ipso vocabulo *malagh* significatur quod sonat *tener*; animalia enim tenera vel tempestive aeta offerebantur.

in fide ad veram fidem perducere. Hoc enim est munus doctoris, et animarum pastoris.

43. Hæc constitutiones canonum exaratae fuere iussu beati Isaac magni patriarchæ totius Armeniæ, quas ipse a summo Christi martyre S. Gregorio accepit, quæ nunc primum e graeco in hæcnum idioma translatae fuerunt (1). Quare si quis hos canones minime admiserit, vel eos interpolare voluerit, non habest partem et sortem hereditatis in regno Christi et Dei. Qui vero consenserint nobiscum et obtemperaverint, benedictionem a Domino accipiant, et participes fiant præmiorum, et perpetuae pacis, cum beato Gregorio, et patre nostro Isacco, et eorum in orthodoxia sectatoribus, qui quidem in die magna et gloriosa coronandi sunt ab omnipotenti vultu, inexplicabili ac perpetuo splendore in secula sæculorum. Amen.

ISIUDEN ISAACI ARMENIORUM CATHOLICI
QUOMODO EPISCOPI SANCTÆ ECCLESIAE
DOMESTICORUM CURAM GERERE DEBEANT.

44. Episcopus quoniam pater omnium, et speculator constitutus est, debet sine ullo humano respectu gregi a Deo sibi commissio providere, ac æqualiter curam habere clerici s. ecclesiæ, et constituere per provincias, et per castella inspectores, et rectores sine ulla personarum acceptione, qui quidem vocantur chorepiscopi: nam viris piis, et ætuli Domini habentibus, ac doctrina præditis convenit hos honores conferre, qui idonei sint corrigere malos, ac bonos exhortari per oracula clarissima præceptorum Dei.

45. Sacerdotes vero cum omni diligentia discant honore prosequi altare quo Deus continetur, super quod nimirum peragitur vivificans mysterium Salvatoris ac Domini nostri: atque salutare lavacrum baptismi honorent, cuius regeneratione renovamur in spem vocationis Dei. Nullus ergo (episcopus) tantum munus laicis, vel in-

doctis conferat, neque cognatis suis, rationem consanguinitatis habens ob suam erga hos charitatem: quæ super re iam Salvator noster Dominus cantos nos reddiderat, dicens: quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei, nisi qui diligunt mandata Dei? Quod enim verbis discrat, id perfecit exemplo suo nobis præcipiens. Nam Iacobus, Iudas, et Iohannes fratres eius vocabantur; Petrus autem, et tot alii discipuli, diuturno iam tempore, omni sollicitudine ei inserviebant in tribulatione, et in periculis; nihilominus neminem eorum vocavit se electionis. De Paulo autem, qui seipsum blasphemum, persecutorem, et contumeliosum fuisse profitetur, dicit: vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel.

Videtisne, quod non est acceptione personarum apud Deum? Quamobrem si accipietis personam, peccabitis. Verumtamen episcopus, qui hæc socia virtute non operatur, non potest esse discipulus Domini, sed valde alienus ab eo est. Et ne forte aliquis, ex iis qui mandatis Domini resistent, nihilominus Dei se amantem et bonorum operum auctorem esse arbitretur, decrevit iam dicens: qui amat patrem, aut matrem, filium, aut filiam plusquam me, non est me dignus. Vos autem cuncti, tot mandatis resistentes, in præceptis ruitis; ac cognatorum amore devincti, omnem curam impenditis, ut eos, et familias eorum molles ac delicatas per divitiarum copiam reddatis; et obliiti cæcis peremptorii effati Domini in ipso evangelio dicentis: omnis plantatio, quam non plantavit pater meus caelestis, eradicabitur. Ecce quod tanto temporis spatio ac maximo labore fundare conamini, id ipsum vobis sit laqueus interitus in dimidio dierum vestrorum, iuxta illud effatum: qui festinat divitias cum iniquitate, in dimidio dierum suorum relinquet eas. Hoc dico, non quasi aliquem vestrum confundere velim, aut vulneribus aliquem in visceribus fodere; verumtamen

(1) Notabilis locus de origine horum canonum; quod namp a graecis sumpti fuerint.

ut omnino satagatis talem nefandam usum ab ecclesia propellere: nam hæc est radix omnium malorum, sacrilegæ pudendiæ immauisquæ nequitiae; quapropter ira Dei venit.

46. Superius diximus, episcopum potrem esse; ideoque in debet curam gerere domesticorum ecclesiæ suæ, ac eam promovere ad ecclesiasticos honores, qui probi ac pii sunt, iisque tradere ministeria ecclesiæ iuxta canones; quo facto, nefandæ impietates ac schismata destruantur, mores Deo acceptabiles, et pietas innumeris fructibus adornantur. Et ii qui blaterantes istis constitutionibus resistunt, scilicet molles, qui amore suorum ardent, usurpant verba prophetæ ubi dicitur: domesticos seminis tui ne desperis: illud enim noluerunt intelligere, scilicet vocabulo domesticorum, unitatem fidei denotari. Quamobrem ecclesiæ præco magna voce bene hoc explicans clamat. Quid autem dicit? Si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habentes, maxime autem ad domesticos fidei. En cura domesticorum. Si vero aliquis causam pietatis simulans, terreno flagranti sollicitoque amores propinquis suis favere velit, audiat insuper aliud quoque effatum, quod blande tamen admonet dicens: nesciat sinistra tua quid facit dextera tua. Ergo nemo diutius audeat imprudenter malam hanc pietatis causam simulare: nam gravius malum est impudens pertinacia, quam peccare: etenim et frigidus Cain, et Geni, qui insana avaritia tactus erat, non tam ob peccata puniri fuerit, quam ob impudentem pertinaciam.

47. Omni igitur cautela conservetur inter nos hæc canonica constitutio: nemo recedat a divinis hisce præceptis, quibus ecclesiæ refurgent, presbyteri exultant, principes et populares læticia afficiuntur, nos quoque ab alienigenis gratulatione, ac laudibus exornamur. Etenim oportet nos, uti scriptum est, testimonium habere ab iis, qui foris sunt, ne nomen Dei et doctrina blasphemetur,

sicuti iam propheta Iudæos condemnans couquebatur, scilicet quod nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. Si vero opera bona agamus, glorificabant Patrem nostrum, qui in caelis est, dicentes: isti sunt semen benedictum a Deo, et lætitia lætabantur super Dominum. Episcopus enim, et doctores cuncti angelicorum morum atque æternæ vitæ imaginem in se repræsentare debent, in quibus nec acceptatio personarum sit, nec minus iniustitiæ, neque honorum aestimatio, sed tantum prohibitas, ac observantia præceptorum, quæ efficiunt nos cives sanctorum, et domesticos Dei. Vos autem contra, cupiditate divitiarum abducti, ad munera convoluti, atque ita infestos homines, obrectatores, prævaricatores, laicos, ac indoctos, idoneos ad opus ministerii ecclesiæ putatis, et turbam magnam cognatis vestris, qui vos sequuntur constituitis; et eiusmodi operibus carnes electorum comeditis, et ossa eorum confringitis, dicentes, manducemus, et bibamus, eras enim moriemur. Hinc ergo si quis ex episcopis, vel rectoribus ecclesiæ talis execrandæ prævaricationis reus iuventus fuerit, de honore sub deponatur, et pars eius cum hypocritis fiat: nam homo cum in honore esset, non intellexit; ut et ceteri timorem habeant; et minus huius ministerii ad gloriam, non autem ad damnationem, exerceatur.

48. Si vero aliquis ex principibus, vel coepiscopis nostris rationem eiusmodi hominum habeat, iudicetur coram Deo cum iis, qui personam acceperunt, morem habentibus Annæ et Caiphas pontificum Deo repugnantium, et apostatarum, qui rei fuerunt, et quidem rei dominici sanguinis, ideoque potnam sempiternam persolverunt. Nobis tamen hæc præcepta sicut norma ad vitam peregrinationis nostræ inculpabiliter ducendam, ut per omnia Deo placentes, digni efficiamur promissis bonis, per gratiam et benignitatem Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre simul et cum Spiritu sancto gloria etc.

ETHIOPE ISACI, QUOMODO EPISCOPI
THESAURUS ECCLESIAE CUSTODIAS DEBEANT,
VEL QUOMODO EOS ADMINISTRARE.

49. Templum orationis portus est omnibus, et locus supplicationis nostrae, quod apte ecclesiam vocare mos est; quae quidem sibi ducem habet inspectorem episcopum, ut ipse officioso ac efficaci animo rebus cunctis provideat, ac munera ministerii sui inconcussa teneat; quamobrem et omnes Christifideles sanctam ecclesiam sibi perfugium habent: nam iustis, ac peccatoribus est portus, et locus spei salutis nostrae; ideoque unusque vota, oblationes, ac dona sua collecta illuc libenter deferre curat.

50. Principes donant pagos, et praedia, atque copiam auri et argenti; ceteri homines agros, et armenta, et vestes preciosas tribuunt. Et hoc faciunt alii pro animarum suarum salute, alii autem pro dilectorum suorum; vel parentum defunctorum satisfactione; quibus actibus ornamentum, ac splendorem animabus atque corporibus praeparant: nam et recta exhortatione sermo Domini cautos reddere famulos suos, ac praeceptorum suorum observatores curat, dicens: thesaurizate vobis thesauros in caelo, ubi neque aerugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non furantur. Et alibi: nunquam sperchis in conspectu meo vacuus. Non sunt in hoc mundo, inquit, tributa vestra, sed in culmine summo caelorum, in securo ac impavido thesauro posita.

51. Videsne quomodo Dei sunt bona? Nam ipse sua esse existimat tributa nostra, non autem alicuius hominis. Inspector vero episcopus custos tantum est earum rerum; ideoque magna cautela ac timore se gerere debet in administrandis hisce rebus. Si enim qui hominum depositum habent, vel aliquam rem sibi creditam, cura ac diligentia laborant, ut tantum eis restituant; et si contigerit eis aliquam minimam rem consumere, chirographum faciunt, producant testes, ac iusiurandum, ne in negotiis suis gerendis

dolo aliquo, vel furto se obstringere videantur; quid causae adducat episcopos apud Deum, qui scrutator est cogitationum nostrarum, cui occultum nihil, sed omnia nuda et manifesta sunt coram oculis eius, nisi summa diligentia custodiat depositum, vel si in eis impendat, in quos non licet impendere? vel quando sese ornat vestimentis inanibus ac superfluis, vel ea bona largiatur cognatis suis, vel etiam iuxta principum more mimos alat, vel amicitiam eum feminis iungat, vel rationem habeat opulentorum ac divitum, eisque tribuat (bona ecclesiae)? Hoc enim est perverse dissipare patrimonium regis, et ideo poenam mereri.

52. Quoniam autem apostolico honore dignus fuisti, oportet te etiam moribus eorum similem exhibere, uti liber actorum apostolorum testatur: dividebant singulis prout cuique opus erat. Nam thesaurus Dei, cuius tu speculator, ac dispensator constitutus es, datus est ad subsidium pupillorum, et viduarum in tribulationibus earum, et ad alias quascumque huius mundi adversitates, quibus aliquando premuntur (fideles); ideoque nunquam licet in alias res impendere illud; nam pro animarum salute datae sunt hae opes. Unde si quis in res vanas eas impendat, cum sacrilegis damnatur in die iudicii, et honor eius auferatur ab eo. Nam si temporalium regum ministri, qui bona regalia inauiter profundunt, poena puniuntur, quanto magis qui inhoneste divina dissipant bona, poenam in hac et in futura vita laent? Item, si quis personarum acceptor sinat alios id facere, consentiens habebitur malis operibus eorum.

53. Tu autem, o docte fidelis, qui propter peccatorum tuorum remissionem vota tua, ac tributa offers, ut onera peccatorum tuorum depellas (idem sentias etiam de ceteris multis) cur festinas relictum molestum onus denuo resumere? de quo propheta iam dixerat: sicut onus grave gravatae sunt super me. Sed utinam tuum tantum onus, et non aliorum etiam resumes! nam quanto magis ac-

cipere festinas, quam dare, tanto vehementius peccatorum tuorum onera auges: eum ab aliis quoque commissa tuis addis peccata. Leges nun aiunt proximi tui inmentum sub oneribus in via iacens despicere: dixit enim Dominus: subleवास subleवास illud. Tu autem irreparabili ruina teipsum precipitas, tu, qui ai videres aliquem cecidisse, vel iacturam sibi intulisse, misertus fortasse quidem esses; et te ipsum despicias? Sarrapis, negas pupillo, viduae, pauperi mercedes eorum; qui execraris idola, aedem sacram diripis. Tu ipse iudicas. Nunne, dum tributa tua ad domum Dei defers, onera peccatorum simul cum eis a te procul ciceris credis? Nonne aeternam vitam adipisci hoc meriti speras? Ergo contra, dum ea tributa iniuste tibi vindicas, eorundem peccatorum onera rursus tibi assumis, quae sempiternae poenae tibi causa sunt. Quid prodest tibi huiusmodi lucrum, quod animam tuam perdit, duroque detrimento afficit? neque enim postes permutationem pro anima tua invenire poteris. Audi divinas scripturas, et discere in simplicitate cordis, quibusnam liceat frui his bonis (ecclesiae). Qui, inquit, altari serviunt, de altari participant: deinde vero alimenta eorum manifestat, dicens: peccata populi mei comedunt; ideoque admonet (singulos) se comparare, dicens: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Videsne horum alimentorum virtutem? Nam et alibi etiam clarioribus quidem verbis cautum te reddit, cum timorem tibi conciliat, dicens: subiacete eis, ipsi enim vigilant pro animabus vestris, quippe qui vestri rationem reddituri sunt.

Cur igitur hoc grave onus suscipis, ac media in nocte duro detrimento te ipsum subicis? Anne, ut vino madares? de ceteris autem sileam sordidis crapulis quibus ventrem distendens, impuris vapurius obrutus toto corpore decumbens, vomitum ructans, nilatumque in auras spargens, vocem quoque officii tui audire fastidis. Cor enim tecum de vigiliis ac sobrietate loquar? Quae cum ita sint, tu qui

laboris particeps non fuisti, neque mercedem usurpare deberes, sed tuis rebus contentus vivere. Attamen tu haec omnia praedieta spernens, pupillorum, viduarum, ac pauperum bona tibi vindicas, ipsosque tibi adversarios apud Deum facis: nam uti superius scriptum est, hi thesauri divini ad eorumdem pauperum sustentationem, ac subsidium dati fuere; de ipsis enim dictum est: pupillos, et viduas suscipit Dominus: et oculi eius in pauperes respiciunt: et clamabunt ad me, et ego exaudiam eos.

54. Cur ergo hos adversarios temet accusatores constituis? Cur te non pudet? Atqui, si in conspectu tuo frustulum panis haberes, id quidem tibi vindicare subrevereris, ne tibi met dedecus conciliares; interim patrimonia diripis, conscientiae rationem nullam habens. Neque enim tibi persuasisti haec omnia mendicationis similia esse. Ipsi autem (pupilli, viduae, pauperes) lamentabilem effundunt vocem, cum suas tribulationes, durasque erumnas atque molestias enarrant, donec linguas eorum in oribus exsiccantur suis; et ob periculi gravitatem coguntur vulnera sua, ac corporis infirmitates canetas patefacere; vexati quidem, et omnino afflicti, valde etiam frigore laborant. Quae quum ita se habeant, frustra ipsi segmentum aliquod, quod pudenda sua tegere possint, invenire sperant. To enim lepidis inanibusque sermonibus eorumdem diripis substantias, et calamitatibus eorum connives. Porro his (malefeciis) uxorem tuam viduam facere et filios tuos orbos commereris, ita ut ipsi flentes errantesque per ianos iniquorum mendicaturi sint. Eis tandem aliquando memento verbi Domini lesu, qui dixit: bestius est magis dare, quam accipere.

55. Ideo precor, et testificor coram Deo, et lesu Cristo, qui iudicaturus est vivos et mortuos in revelatione, et in regno suo. Nemo deficiat in hac parte, quam praecipientes demonstravimus. Quae enim utilitas maior hac, vel quae potior laetitia inveniri possit? Quando enim episcopus iuxta Dei voluntatem ecclesiae providet, chorus mi-

nistrorum landabili exhortatione commotus psalmodias suaviter canit, et ceteri etiam omnes simul convocati gratias agunt dominationi, quae omnia vineit; quando viduae, et pupilli diligantur, pauperes iuvantur, egentes subsidia inveniant; tunc huiusmodi rerum ordo sufficit ad misericordiae ianuam pandendas; tunc caeli super terram forcundo rore ad augendum frumentum, oleum, vinum, et armenta per pascua virentis agri, fluunt: immo etiam atque etiam timentur vitam principum, et regem in sempiterna pace, per gratiam et benignitatem Domini nostri et Salvatoris Iesu Christi, cui cum Patre simul et cum Spiritu sancto, gloria, dominatio, et honor nunc, et in sempiterna saecula Amen.

EVANGELIUM ISAACH

LISELLUS TRADITIONIS

DE MINISTRIS SANCTAE ECCLESIAE,

ET DE FRUCTIBUS A POPULO DOMO DEI OBSATIS.

ARTICULUS UNICUS.

Cum sanctus Armeniorum illuminator Gregorius magnus regeneravit per lavacrum baptismi universam Armeniae gentem, et obtulit ad adoptionem filiorum Patris ecclesiae illuminatos per baptismum, quod in Patre, in Filio, et in Spiritu sancto confertur, tunc gaudio magno, et laetitia maxima laetabatur gens Armeniae Thorgomo (1) genita. Porro rex etiam Tiridates veram religionem amplexus, ac fide clarus, non parca dona famulis suis propinquis conferebat, et permulta quidem impetiebat munera filiis sacerdotum idololatriae, dicens: hoc tempore centuplum accipietis, et bona, et praedia, et oblationes, et proventus ab ecclesia sancta, et in saeculo venturo vitam aeternam possidebitis, a diabolico idololatriae cultu liberati.

Illi autem respondentes dixerunt re-

gi, et magno Gregorio: Deus bonus, et amator hominum non desepit creaturas sanctarum manuum sanarum, sed misericordia potius commotus in eas, ostendit nobis, per gratiam vestram, bonitatem suae infinitae potentiae, incomparabilem suam providentiam, atque misericordiam, quia non permisit nos in iniquitate nostra cum parentibus nostris perire; cuius nomen sanctificetur, et glorificetur in omnibus. Sed res necessariae, quae corpori conveniunt, quamdiu in hac vita perseverare nobis licebit, cogunt nos iuxta cuiusque necessitatem, moderate curare nobismet cibum, vestimenta, et alia huiusmodi negotia: nos vero artem quamlibet, atque industriam ignoramus, ex quibus nobis, filiisque nostris alimenta capere possemus: cum enim daemouibus serviebamur, ex victimis, et ex frugibus, quae eis offerebantur, vivebamus: nunc vero nos latet quanam futuri sint proventus oblationum, unde vitam alere queamus simul cum domesticis nostris, atque glorificare sempiternum vivum immortalemque Deum.

Tunc beatus Gregorius respondit eis dicens: vos, filioli mei, quos iterum genui per claritatem Christi, omni diligentia servite Domino vivo et vero, atque spem vestram in eo ponite toto corde vestro: quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextra Dei sedens: illam mansionem, et illud habitaculum, et illam vitam a Domino poscite: et haec omnia adieciunt vobis, uti et scriptum est in sancto evangelio Domini Dei nostri. Deinceps vobis erunt fructus sanctorum oblationum, quae templo Dei a populo offeruntur, loco profanarum victimarum, per quas communicabatis cum daemouibus: nunc vero per sacrificia sancta, per primitias, et ceteras oblatas fruges cum angelis sanctis gratia Christi communicabitis. Sint igitur vobis assignatae primitiae, et oblationes, quemadmodum olim magnus propheta Moyses, divino manda-

(1) Thorgomus Haici pater, a quo Haiceni, id est Armeni, sunt progeniti. Samuel Anienis in chronico a me edito part. I. cap. VII.

to recepto, imperaverat populo oblationes, et fruges, quas necessario leviticis sacerdotibus dono offerret, ne videlicet sacerdotes deficerent in ministeriis tabernaculi testamenti. Pari modo statuitur, atque definitur de oblationibus a populo ad sancta sanctorum deferendis, quod est altare purificationis; ut universae fruges arcae et torcularis eius benedicantur, et arva eius abunde producant fructiferas arbores, iuxta prophetiae effatum: honora Dominum de iustis tuis laboribus, ut impleantur cellaria tua saturitate frumenti, et vino torcularia tua semper redundant. Et uti levitae, qui quavis decimas accipiebant ab omni Israel, tamen et ipsi ex omnibus decimas sacerdotibus solvebant; nam redemptionem primogenitorum tribuere iubet lex omnibus in sanctificationem Domini: pari modo et vos accipietis ab omni populo alimentum vestrum: nam ex victimis, quas offert populus habebitis pellem, et armum dextrum, testiculum, adipem, caudam, potusculam, et pinnam iccoris, renes, aliquam ex costis partem, simul cum adipo et cruribus, linguam, aurem dextram, et labia cum naribus, et oculum dextrum et omnes arcuatas partes. Ex arceis autem, et torcularibus, et ex reliquis frugibus, unusquisque de populo tribuat vobis decimas, ut fruges eorum parae sint, et redundant. Vos quoque ad commemorationem salutis vestrae dona ferte ad altare Dei, ex quo primum digni fuistis accipere immaculatum atque incorruptibile corpus filii Dei Salvatoris nostri; quemadmodum levitico sacerdotio olim per Moysen a Domino mandatum erat. Draconem namque ergo tributis altari Dei per singulas domos vestras: oblationes autem vestrae, et primitiae hostiae redemptionis deferantur ad domum principis sacerdotum episcopi: quomodo enim accipitis a populo spirituales proventus, ita etiam et vos oportet spiritualia tributa dare episcopis, qui vocantur inspectores, qui quidem nunquam ausint fraudare de

cis, sed tribuunt cuicumque tribuendam est.

Haec statuta sunt a sancto Gregorio, quae nos confirmamus; atque ut inviolatae eiusdem sancti traditiones serventur, Christifidelibus cunctis mandamus.

Populus igitur omnes fructus, et primitias eum hilaritate animi presbyteris impertiat, ut oblationes eius coram Deo acceptabiles eveniant. Pari modo et sacerdotes cuncta praedicta tributa sine ulla mora ad episcopos afferant, neve pigrescant in eis tradendis, neque nitantur usurpare depositum eorum, qui ad sortem (Domini) vocati sunt, ne causa tarpis loci nra curi praevaricatoribus condemnentur. Indocti, uti mos invaluit, non admittantur ad horum proventus fructus froendos; sed qui ad doctrinam ineumbant, ac munere sacerdotali digni efficiuntur, ipsi fructus accipiant. Clerici etiam lectores, qui cum omni sanctitate, ac probitate vitam ducant, parte sua non priventur: tamen bigami, qui omnino corporis voluptatibus inservierunt, non habeant partem de fructibus sanctuarii.

Uxores vero presbyterorum, quae viduae sunt, quaeque honeste, et sancte vixerant, dignae habeantur parte, quae eis convenit pro quantitate proventus altaris, et oblationis. Et omnes ii, qui participant de fructibus, ac proventus sanctae ecclesiae, non habeant potestatem aliquid fraudandi, ac sibi vindicandi ex Domini redditibus, qui ipsis tribuuntur, verum charitate commoti dent eos primariis sacerdotibus, et benedictionem ab eis accipiant, ut sic ordo ecclesiae firmus ac inviolabilis maneat, et Deus glorificetur in omnibus nunc, et semper, et in saecula saeculorum.

CANONES SYNODI ARMENIORUM.

Capitula XX.

1. De episcopo, qui in actibus turpibus deprehenditur.

2. De presbytero in iisdem actibus deprehensio.

3. De adulteris.

4. De muliere a viro suo recedente.

5. De concubinariis.

6. De iis, qui uxorem suam dimittunt.

7. De maleficiis.

8. De iis, qui uxorem sterilem dimittunt.

9. De iis, qui ariolos consulunt.

10. De iis, qui divitiunt, sed non maleficiant.

11. De iis, qui desperate super mortuos defflent.

12. De iis, qui cum noverca coeunt.

13. De iis, qui consanguineam sibi ducunt uxorem.

14. De introductis mulieribus.

15. De iis, qui religiosi fiunt.

16. De iis, qui pecunia ordinantur episcopi.

17. De reliquiis martyrum.

18. De magistro, qui discipulum excommunicat.

19. De presbytero, qui in incestu, vel in sodomia deprehenditur.

20. De episcopo, qui rem seipsum neque puni.

POST SEPTEN ANNOS AB OBITU ISAACI MAGNI,
PRIMATES ARMENIORUM UNANIMITER CONVOCATI
HOS CANONES REIDERUNT.

Constitutiones, et canones ordinis sanctae ecclesiae Dei, quos condiderunt doctores Armeniae ad confirmationem, et perfectionem canonum apostolorum, nec non aliceni concilii.

Oportet sane maximeque decet naucelerum navigationis artem discere, atque pelagium scrutari, ac resonantes undas secundis sulcare ventis. Item etiam oportet ducem semper exercitum comparatum habere, viros electos, intrepidisque equos, hos fulgentibus armis cinetos, illos martialia tela ferentes in acie constituisse, victorem evadere, gloriam sectari, honorem prosequi, et coronam ab rege mereri. Magis igitur magisque oportet, et decet doctores, atque pastores sanctae ecclesiae,

et duces sanctorum legum, ac veracium praepetorum Dei vivi, semper in lege Domini meditari die ac nocte; atque clericos sanctae ecclesiae quotidie novis ornamentis in Domini venustare.

Etiam cum e terris migrassent sancti et iusti patres, doctores, atque veri legislatores, et praepositi nostri, maxime autem cum migrassent venerabilis pontifex Isaacus Armeniae catholicus, et venerabilis Mesropus, qui praeclearis suis, ac spiritu plenae doctrinae Armeniae regnum illustraverant; cum igitur isti e terris ad caelestia se contulissent habitacula, tunc depravationes, ac devastationes in ordines, et canones sanctae ecclesiae introductae fuerunt, uti in revelationibus suis olim praevidebat venerandus pontifex Isaacus, seu ut iam ante eum praedixerat sanctus Gregorius. Multiplicabantur, qui turpibus actibus indulgebant contra rectum morem, et frigescente charitate, iniquitas abundabat, nemoque inveniebatur, qui zizania colligeret, et convolvulum infestum purgaret; ac proinde profundas radices eiecerat gramen, quod in dies propagabatur singulos. Multiplicabantur in regno Armeniae gentis thorgomiae, turba incestuosorum, et aliorum improborum, qui uxores suas dimittabant, fornicabantur, fornicabantur, ac in seclis suis actibus pertinaciter manebant.

Hoc rerum perversarum aspectu cruciabantur moerore ac tristitia qui tunc temporis vivebant zelantes doctores, episcopi, et presbyteri, qui ecclesiae regimine tenebant, nec non reliqui ministri Christi, et clerici sanctae ecclesiae; propterea quod etiam in coeta presbyterorum inventi fuerunt, qui in recta semita sanctitatis non ambulabant: quia illis temporibus potestas, et gubernatio regni non erat sub imperio familiae Mamicoeniensis; nam oppressi, et humiliati erant, premebanturque sub potestate superbi imperii Persarum. Vartan autem Mamicoeniensis simul cum fratribus suis consanguineis, quamquam angustabantur, fremebant, ac instar catuli leonis rugiebant; tamen quasi in cavea detenti supremum auxilium expectabant. Nam per-

versa Persarum gens suspicans, et timens eos, non tradebat eis imperium: nade dies diei eructabat verbum, et unx nocti rem indicabat; et res libere ad omnium aures crebatur: vir a viro de re certior ferebat, et fama ad omnes divulgabatur. Anno igitur decimo sexto Isederdae Persarum regis sub praefectura Vassaghi Siuniensis, et sub tribunatu Vahani Amaduniensis, et sub proconsulatu Vurvi Korkuriniensis in unum convenerunt, et unanimiter convocati sunt in monte Scibativano, festo die primitiarum, quadraginta episcopi, presbyteri et diaconi permulti, et reliqui ministri, et omnis clerus ecclesiae sanctae, qui zelum Domini zelabant; itemque primates Armeniae, et omnes praefecti provinciarum, magistratus, principes fortes, consules, duces, principes regionum, et omnes optimates Armeniae qui zelantes erant legum, et sanctitatis. Illi omnes simul convocati sic allocuti sunt (synodum episcoporum, et eorum qui cum illis congregati erant).

Ordinem, ac ecclesiae disciplinam a sa. Gregorio, Nersete, Isaeto, et Masciosio constitutum denuo confirmate, ac novas quoque, uti vobis bene videbitur, iuxta vestram scientiam statuite: nos enim omnino sponte, ac libenter obtemperabimus. Etenim disciplina ecclesiae corrupta fuit, et homines ad improbitatem conversi sunt: quare legem illam, quam Deo gratam acitis, ad ecclesiae aedificationem convenientem, sancite; usque eam firmiter tenebimus, eique obedientiam omnino praestabimus: si vero aliquis sive episcopus, sive presbyter, sive nobilis, sive ignobilis, non obtemperaverit, puniatur, ac mulctetur.

Quo audito sermone, patres synodi primo responderunt. Singulos firmiter tenere debere canones apostolicos, nec non viceni concilii, quos et nos veneramus; sed tamen aliqua eis adiungenda existimamus: praesertim gentis thorgomiae gratia et in orientali plaga degentium. Statuerunt autem sic.

1. Si episcopus aliquis deprehendatur

in fornicatione, vel in alio huiusmodi turpi actu cum scandalo discipulorum suorum, privetur ordine suo, re testibus confirmata, et sacerdotio amplius non fungatur, ac in ecclesiae usum mille ducentis denariis mulctetur qui distribuantur in egentes.

2. Si presbyter deprehendatur in huiusmodi facinore, re testibus confirmata, ordine suo privetur, ac ducentis denariis mulctetur in pauperes distribuendis; et ipse in ordine clericorum sedeat, ubi si iterum in simili facinore deprehensus fuerit, depellatur etiam ab eo ordine, usque dum per poenitentiam ad rectam semitam revertatur; et post haec episcopi iudicio in ordinem clericorum admittatur. Item si in tali crimine monachos sacerdotes deprehensus fuerit, a gradu suo deiciatur, et ab ordine depellatur. Idem dicat de diaconis, qui quidem inter laicos stent, et tributa regi solvant, et mulctentur tercentis denariis in egenos distribuendis. Si uxor presbyteri, vel diaconi, in adulterio deprehendatur, ipsi mariti iudicium de ea faciant: videlicet, vel ecclesiam, et sacerdotium sibi eligant, vel mulierem. Si sacerdotium elegerint, uxorem domo eiciant, et gravem poenitentiam eidem imponant. Si filia presbyteri in fornicatione deprehensa fuerit, ex ecclesia partem non percipiat, et domo sacerdotali expellatur, ac duram poenitentiam subeat: idem sciendum etiam de filiis presbyterorum. Si presbyter moriatur, uxor eius alii viro nubere non debeat, neque presbyter aliam sibi ducere uxorem. Presbyter non habet domi suae ancillam, quae prostituta sit; nam sanctam Domini est.

3. Si vir aut mulier in adulterio deprehendantur, qui sacramentum matrimonii contempnissae videntur, poena puniantur: si nobilis est, quem verberare non liceat, poenitentiam agat per duos annos, et ducentis denariis in egenos distribuendis mulctetur; exinde aditum in ecclesiam habeat, et inter sodales suos sedeat: si vero ignobilis est, vapulabit multis, et centum denariis in egentes distribuendis.

dis muletetur, et per annum ad ecclesiam non intret, post hæc accedat, et inter sodales suos sedeat. Si quis ante matrimonium in fornicatione deprehensus fuerit sive cum desponsata sua, sive cum alia, iuxta illatam iniuriam muletetur, et dependat parentibus puellæ, quicquid ipsi voluerint, uti et Moyses in denteronomio iussit. Sin vult eandem puellam habere uxorem, prius per annum paenitentia se abluat; cum autem ad matrimonium inmundum venerit, ipsius nuptiæ non benedicantur iuxta ritum benedictionis matrimonii virginum, sed tantam iuxta bigamorum. Si vero puellam consentientem violaverit, parentes eius non habeant ius ad multam, sed puella condemnabitur solvere ecclesiæ centum quinquaginta denarios æquale distribiendos. Si vero unus sponsorum violatus est, altera autem pars virginitatem non amisit, hæc cum virginis benedictione matrimonium inest; et pars violata, bigamorum ritu, rorum benedictum propter triumphum de inimico actum ferens, cauta deinde erit.

4. Si quis dimittit uxorem suam, filiorum matrem, sine causa adulterii, vel morbi maligni, sed tantum ob animi sui perversitatem, vel quia oculum in aliam mulierem coniecit, huiusmodi viri hoc sit iudicium. Omnia bona, filii, domus, rura, aqua, et ceteræ res in commune dividantur, dimidiaque pars mulieri tribustur, quæ etiam si vult virum domum suam ducere, libere quidem ducat (1). Vir autem, qui eam reliquit, pro septem annos paenitentiam agat, et si nobilis est trecentis denariis muletetur; si ignobilis, vapulabit magnopere, et centum denarios ecclesiæ solvet. Si vero dum in contentione, ac muletis solvendis versantur, et adhuc annus non est elapsus, mulier aliqua viro, qui dimisit uxorem, nubere audeat, sicque fiat palam, novam nuptiam in causa fuisse uxoris dimittendæ; comprehendant mulierem illam, et in hospitium leprosororum contrahant, ut ibi per annum leprosis inserviat:

si vero nobilis fuerit, cui hoc non licet, centum denariis in leprosororum usum muletetur.

5. Si quis duxerit sibi uxorem, et mulier sterilis contigerit; viro scilicet ob hanc causam eam dimittere volente, quicquid mulier secum ad domum viri detulerat sive suppellectilem, sive aucillas, sive armenta, sive vestimenta, sive argentum, potestatem habeat resumendi omnia, et ad propriam domum eundi; si autem praeter sterilitatem aliud vitium non inveniat in ea, vir, qui eam dimittit, muletetur pro contumelia ei illata, et det mulieri mille ducentos denarios, si nobilis est; si vero ignobilis, vapulabit multis, et centum denarios tribuet. Si autem dum in contentione versantur, et in muletis solvendis, et adhuc annus non præterit, aliqua mulier illi viro nubere ausa fuerit, tunc enimvero palam fiet, ipsam fuisse causam uxoris dimittendæ; quapropter comprehendant eam, et in hospitium leprosororum ponant, ut ibi per annum leprosis omnino inserviat, et centum denariis in ecclesiæ usum muletetur: si vero nobilis fuerit, cui servitium non licet, centum denarios det leprosis. Si autem vir promissionem aliquam antea mulieri fecerit, uxorem propriam dimitteudi, et eam sibi uxorem ducendi, vel eum ea fornicatus fuerit, centum denariis muletetur, et paenitentiam agat tribus annis inter auditores, et per annum in ecclesiæ privatione.

6. Si qua mulier sine ulla causa a marito suo recesserit, comprehendant eam, et viro suo tradant, qui iudicet de ea; si vero maritus improbus est, verberibus castigetur.

7. Qui concubinam sibi duxerit veluti uxorem, comprehendant mulierem, et tradant parentibus eius, vir autem propter illatam iniuriam muletetur mille ducentis denariis, si nobilis est; secus ut supra. Si vero eam cognoverit, et fornicatus fuerit, centum denariis muletetur, quos det ecclesiæ, et tribus annis paenitentiam

(1) Recola adnotata ad canones S. Gregorii illuminatoris nomine insignitos p. 270. n. 1.

agat. Presbyter autem, qui inscientibus parentibus puellae clam matrimonio benedixit, non audeat amplius monere suo sacerdotali fungi, et centum denariis in egenos distribuenda mulctetur; et matrimonium, cui benedixit, irritum sit.

8. Si quis vir sive mulier in maleficia, vel in apostasia deprehendantur, et non pos paeniteat, lapidabuntur iuxta sacras scripturas: si vero respiciant, totius vitae suae diebus paenitentiam agant, et per duodecim annos ad ianuam ecclesiae eum auditoribus stent; post haec accedant ad ecclesiam, ubi per tres annos cum paenitentibus stent, et iugiter in pauperes effundant substantias suas, elemosinis salutem animarum suarum operantes; tandem devotis cum lacrymis in extremis suis diebus viaticum sumant.

9. Qui ariolos consuluit, sive vir sive mulier, vel divinatores adeont, si nobilis est persona, ducentis denariis; si ignobilis, centum denariis in egenos distribuenda mulctetur, et triginta plagis vapulabit, per tres annos paenitentiam agat, postea communionem percipiet. Si vero episcopus, seu presbyter talia egerint, duobus vel tribus testibus re confirmata, a gradu suo omnino amoveantur: et episcopus quidem mulctetur mille denariis, presbyter autem quingentis in ecclesias et egenos distribuendis. Si vero aliquis ex ordine ministrorum ecclesiae, vel ex monachis, vel ex filiis presbyteri, huiusmodi criminis reus fuerit, poena laicorum puniatur, et ab ordine ministrorum recedat.

10. Qui tantum divinat, sed non malefacit, sive vir, sive mulier, triginta plagis vapulabit, et dirigent faciem eius, et in hospitio leprosorum collocent, ut ibi per duos annos leprosis deserviat; si vero nobilis fuerit, atque servire nolit, quingentos denarios leprosis det, et per duos annos in propria ecclesia paenitentiam agat, et post haec communionem percipiat, ac in posterum a peccato absteat.

11. Qui desperate super mortuos deflent, vel talem luctum indicant, qualem

ethuiei, per annum ecclesia priventur: et si nobiles sunt, centum; si ignobiles, quinquaginta denariis in egenos distribuendis mulctentur; nomine autem eorum non offeratur missa pro defuncto, nam excommunicati sunt ipsi domestici; presbyteri tamen sua spontanea voluntate offerant, uti res indiget, donec domestici illius defuncti ad rectum ordinem redeant; tunc nomine quoque eorum offerant missam, ut animae defunctorum requiescant in pace. Si vero defunctus adhuc vivens iussit super cadaver suum talem fletum fieri, duplici multa, supra quam canon statuit, mulctetur; ac pro anima eius missam non offerant, neque nominis eius in missa fiat mentio, propter desperatam eius salutem.

12. Filius, qui uxorem patris sui in matrimonio habet, in sanctam ecclesiam non intret, et omnium synodorum anathemate percutietur, usque dum respiciat, ac paenitentiam agat: per septem annos cum auditoribus stet, et per duos in privatione, et quinquaginta denarios pauperibus, et quinquaginta item ecclesiae tribuat, deinde vero non sine morum examine communionem percipiat. Si quis pater uxorem filii, vel frater uxorem fratris sui habeat, si adempnis, et anathemate puniatur. Nullus ergo audeat habere uxorem affinis vel consanguinei sui, vel eum ea adulterari; quod si hoc, eum mulieris consensu contigerit, ipsa quoque praedictis poenis, et anathemate puniatur, et paenitentiam agat, et ponant eam in hospitio leprosorum, ubi per decem annos deserviat: si autem nobilis est, et nolit deservire leprosis, det eis trecentos denarios.

13. Siqui consanguineum sibi duxerint uxorem, sobrinam nempe, filiam sororis vel fratris, vel sororem patris, vel aliam quamdam ex consanguineis suis neque ad quantum gradum; nemo accipiat oblationes, vel paenitentiam eorum usque dum a perveris suis actibus recedant, et segregentur, ac propter animarum suarum expiationem dimidiam partem bonorum suorum dent pauperibus, et egentibus, et paenitentiam agant in ecclesia omnibus

dichas vite suae, ac in extremis communione digni fiant. Item praepositi ecclesiae, qui rei concilii erant, episcopus quidem quingentis denariis, parochus ducentis, presbyter autem qui matrimonio benedixit, ducentis denariis, mulcentur; deinde vero munere suo fungantur: si autem isti nolent segregari, ac in facinore nefando permanserint, ab ordine suo amoveantur, et penitus a sede ac sacerdotio extrudantur.

14. Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel quisquis ex ordine ministrorum ecclesiae, vel eleri habeat in domo sua mulierem introductam, quasi domi matronam, uti mos est concubinariis; ab ordine suo eiciatur, atque ut improbus et publicanus habeatur: nam ecclesia sancta, et sacra mysteria Domini sanctos homines et immaculatos requirunt; ut qui maculis affecti sunt, per immaculatos ministros salutem inveniant.

15. Si quis fidelis vult monachus fieri, castitatem servare, et vitam aeternam adipisci, communiter habitat, id est ad monachorum congregationem, seu collegium accedat, et ibi sub regulis monasticis vitam ducat sanctam, immaculatam, piam, Deo acceptabilem, ab omnibus saecularibus curis segregatam, in humilitate, obedientia, in patientia, et charitate fraternitatis, in silentio, et rerum privatione, in oratione, et ieiuniis, in mortificatione, et pace, in mundi negatione, et in reliquis omnibus caelestibus virtutibus; ita ut recedat ab omnibus huius mundi concupiscentiis. Haec faciant, qui monachi esse volunt.

16. Sine facultate et consensu archiepiscopi dioeceseos nemo audeat episcopus ordinari, vel fieri praepositus, vel pastor et praelatus monasterii, vel eremi. Si vero aliquis simoniae ordinatus fuerit, homo pecuniarum, vel aliam quascunque rem accipiens aut tradens, anathema sit, et excommunicatus. Episcopus ergo non laboret acceptione personarum, neque habeat rationem alicuius ob eiusdem nobilitatem sanguinis, neque indignos ad ordines promoveat; nec e contrario ignobilem con-

temnat, qui propter morum probitatem et scientiam dignus sit: nam stultos et ignobiles mundi ac contemptibiles elegit Deus, ut confundat clatos homines et potentes. Qui igitur in tale crimen incidit, excommunicatur, et honore ac sacerdotio privetur.

17. Si quis fert reliquias martyrum, habeat epistolam ab episcopo illius loci, doctorem unde tulerit eas, quam ostendat episcopo suo, et iussu eius ac dispositione ponat ipsas in templo sancto ad venerationem fidelium: et si altare erigere vellet, non audeant id facere sine licentia episcopi, qua obtenta, festum sollemne instituit in die adventus reliquiarum sancti martyris: et curent honore ac veneratione eas prosequi, ne loco intercessionis, ad iram ac indignationem permoveant illos, qui pro Christo martyrii cruciatum sustinuerunt.

18. Si quis populus, seu presbyter, seu discipulus a proprio episcopo, vel magistro fuerit excommunicatus, vel suspensus, alius episcopus non audeat cum absolvere: sed admonens delinquentem, pro eo intercedat apud proprium episcopum, atque in gratiam eius reducat ipsum.

19. Si quis sive presbyter, sive diaconus, sive monachus in incestu, vel sodomia deprehendatur, a sacerdotio extrudatur, et signo vulpis iusto signent eum in fronte, et tradant eum ad poenitentiam apud anachoretas; ubi si iterum in idem incidat peccatum, ambos amputent nervos, et hospitio leprosororum tradant eum. Eadem poena puniantur etiam viri, et mulieres, ceterique domestici eorum, qui in huiusmodi nefando facinore deprehendantur: filii autem eorum, qui malum non non agnoverunt, tradantur sanctis ministris Dei, ut eos alant in sancta fide ac timore Dei.

20. Si quis e populo in huiusmodi incestu, vel sodomia invenietur, et parochus eius non revelet eum episcopo, eandem poenam, quam canones contra incestuosos statuerunt, ipse subeat, et in posterum non audeat sacerdotali munere fun-

gi omnibus diebus vitae suae, ut eius exemplo ceteri discant bene pascere et regere populum Dei. Si vero parochus rem ad episcopum referat, hic autem negligat, personam reverens, et gratia turpis lucri mandata Dei contemnat, de sede sua omnino deponatur. Episcopo vero delinquentem punire volente, si quis illius provinciae vel urbis princeps pecunia corruptus reum defendat, vel episcopum a puniendo impediatur, anathema sit, et ab ecclesia sancta srecatur, donec delinquentem sub episcopi potestatem redigat. Item si quis princeps, seu magistratus, in huiusmodi excoꝛdo facinore deprehendatur, vel etiam domesticus eius, sive uxor, sive filia, sive filius, tradant eos episcopo; alias si vi resistant, excommunicantur omnino cum universa familia sua: nemo inde audeat talem hominem alloqui, donec ab huiusmodi turpitudine se averant, arcus comprehendant eum, et omnes domesticos eius in forum adducant coram principibus, et praepositis supremis, qui unanimiter vindicent legem Dei, ut ceteri discant in sanctitate et timore, omnium rerum creatorem bonore ac veneratione prosequi, ac integer conservetur ordo pietatis, et cultus Dei; nos autem esse quaeamus veri famuli Dei verbo et opere, unde ab eius honore speremus, atque hereditemus infinitum manifestantiam in saecula saeculorum. Amen.

IOHANNIS MANTACUNENSIS
ARMENIORUM CATHOLICI (1).

1. In quadragesima diebus sabbati, et dominicis non ieiunare, ac vespere ad paenitentes concionari.

2. Diebus dominicis, et paschate usque ad pentecostem non genuflectere.

3. Diebus sabbati, ac dominicis ieiuniorum (ante pascha) perinde frangitur ieiunium sive usu casei, sive ovi, sive olei, sive piscis, sive vini pota.

4. Die sabbati non abstinere ab operibus servilibus.

5. Non facere animalium mactationes diebus feriae quartae et sextae.

6. Epiphaniam, et nativitatem Domini simul celebrare.

7. De ieiuniis transfigurationis, et de festo primi omnium saeculorum mundi (2).

8. Daemones sine Dei permissione in hominem intrare nequeant.

9. Energumenis communionem non praebere usque dum purgati sint.

Deo optimo maximo, hominum amatori, gratias semper agere debemus, quia fecit nos intelligentia, ratione, et anima praeditos, manifestavitque nobis nomen sanctum suum, ac dixit: ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.

1. In ieiuniis sancti paschatis canones vetant ieiunare die sabbati: et patet, nam vespere sabbati fit concio ad paenitentes, et quia hic dies est praecursoris regis, qui obviam procedit diei dominico luminibus, ac cereis accensis. Ast die dominico ieiunare neque canones, neque doctores iubent, imo anathematizant, atque excommunicationes minantur, nisi etiam CXVIII. episcopi niceni concilii anathema huic rei dixerunt.

2. Neque dominicis a paschate ad pentecostem genuflectere, sed stantes orare.

3. Si quis dicat, quod vinum sit fructus vitis, oleum autem arboris cuiusdam, ac piscis aquae, (respondemus:) O infur-

(1) Hic saeculo Christi quinto ecclesiam armenicam rexit.

(2) Altero post pascha domicali die celebratur apud Armenios festum primi templi, ut quidam putant, urbis Sion sive apostolorum; hi enim creduntur, ex constanti traditione, templum fecisse ex caenaculo ubi Iesus Christus eucharistiae mysterium instituerat. Alii vero existimant, eo festo Armeniorum celebrari dedicationem primi in Armenia templi a S. Gregorio illuminatore fundati in provincia Taronia. Huius certi templi quotannis dedicatio sollempniter agebatur, idque iussibus patriarcha, cum universo magistratu ac populo, prout historici armeniiarrant.

mis sententia! Haec est Nestorii maledicta secta; Basilius enim caesariensis piscem feram vocat; apostolus autem testatur aliam esse carnem pecorum, aliam volucrum, aliam autem piscium; ergo quam apostolus carnem vocat, haereticus hic homo aquam esse dicit? Qua ratione tamen aqua dici possit piscis, qui animal est articulis, ossibus, nervis, sanguine, et oculis, compactus? Age sedulo scrutare, et vide discrimen, quod est inter pisces undivagos, ac ferus terrestres. Leo enim, tigris, ursus, draco qui coluber est immanis, scylla, et hydra palustres, ut fabulae referunt, Cerberus est canis triceps, hydra autem atrocior ipso; hi tamen natos suos numquam devorant; at piscis filios suos, ac sanguinem comedit non solum, verum etiam carnem hominis: quo pacto igitur aqua dicitur? Sunt quidem etiam aves, et alii quidam animantes anniculae. Quis enim unquam sine aqua vivere possit? Scripturae etiam piscem animal esse testantur, atque de piscibus oblationes finat.

Nunc de oleo dicemus. Scripturae butyrum, et oleum idem esse dicunt (1). Nam Isaias ait lignum *iuhg* butyri; David autem: senectus mea in oleo pingui. Item etiam evangelii liber, cum de quinque fatis virginibus sermonem facit, ait: oleum secum non aumperant. Date nobis ex *iuhg* butyro vestro. Ergo late patet, quod oleum ac butyrum idem sint. Adam vero non quidem caseum comedit, sed fructum arboris, tamen a paradiso expulsum est. De vino autem scripturae dicunt, ebrios deteriores daemoniaci esse; unde apostolus etiam dixit: nolite inebriari; non dixit nolite bibere vinum, quod propter animi solatium bibendum est, uti Noë fa-

cit, non autem ebrietatis studio. Cum enim moderate sumimus, honesto sensu agimus, dum vero inebriamur, in contrario sensu versamur, ac negligimus quae Dei sunt; de quibus Isaias ait: vac, qui surgunt mane, et siceram sequuntur, qui morantur in ea usque ad crepusculum; vinum enim comburet eos. Et alibi: sacerdos et propheta exciderunt mente propter siceram. Iude Nazaraci, Samuel, Samson, et filii Ionadab, comedeant quidem carnem, sed siceram, ac vinum nunquam bibebant: nam vinum, et palmas siceram idem sunt, uti et scripturae testantur. Item etiam caseum, butyrum, ovum, piscis, et oleum, idem sunt: si vero aliquis dicat, ovum spatium viginti dierum in animal converti, verum si hi dies non perficiantur, mori; (respondemus) nemini licere negligere constitutiones, quas apostolorum ac prophetarum testimoniis ex sacra scriptura novi ac veteris testamenti desumptis statuerunt doctores, Athanasius nempe, Cyrillus, Iohannes, Isaias, Cyrillus hierosolymitanus, Agapius, Gregorius theologus, Gregorius nysenus, Gregorius neo-caesariensis, Basilius caesariensis, Irenaeus, Origenes, Eusebius, Clemens, Timotheus, Iohannes constantinopolitanus, Zenobius, ac tandem Severianus. A paschate ad pentecostem, et omnibus diebus dominicis (cauon) iubet non genuflectere, sed stantes atque adorantes preces fundere.

4. A pentecoste ad diem transfigurationis per duas (immo quinque) hebdomadas carnis vescendum, una autem ieiunandum est. Transfiguratio est festum apostolorum: feria autem omnium sacellorum representat feriam taberna-

(1) Monitum interpretis. Vox *iuhg* apud Armenios frequentius oleum denotat, uti videre est apud auctores, et in sacris scripturis, quod proprio nomine *seth* appellant; aliquando vero butyrum significat, quod proprio nomine *garah* dicunt: indiscriminatim ergo *iuhg* oleum, et butyrum denotat, quod per facile est colligere ex sensu sermonis. Heic igitur auctor horum canonum, seu scriptor, vocem *iuhg* pro butyro tantum usurpat, ac vocem *seth* pro oleo; ac ideo etiam illis in locis in quibus apud sacram scripturam vox *iuhg* pro oleo accipitur, ipse pro butyro sumit, ut pinguedinem denotat tam in oleo quam in butyro existentem. Ideoque et nos in hac nostra interpretatione vocem *iuhg* semper butyrum explicavimus, ne per vocis olei iteratam repetitionem sensus vocabuli confunderetur, quod scriptor cogitatione sua intelligit.

culi veteris, hodie vero pervigilium sancti altaris, quod Hierosolymis est, nec non commemorationem omnium martyrum.

5. In primis ieiuniis pentecostes, die parasceve, ieiunandum est, quia non licet in ea comedere, sed ieiunare oportet usque ad vesperam. Nonnulli vero hanc parascevem diei dominicae honore prosequuntur, et a servilibus operibus abinent, quod recipere peccato non caret: et vocant eam grandæviam: equisimum vidit ingravescentem eam? nonne quinque praecedentes dies maiores sunt ea?

6. Qui in feria quarta et sexta commemorationes martyrum celebrant, ac festum faciant per animalium mactationem, peccant. Nam si hic ordo rectus esset, etiam in magna parasceve opus erat *madagh* peragere, quia Christus Deus noster creator caeli, et terrae illa die crucifixus est, eodemque die permulta evangelia, lectiones propheticae et apostolicae, ac psalmi recitantur; illa die omnes homines Christus a peccatis liberavit, paradisi ianuam per latronem reseravit, ac homines a diaboli captivitate illa die recuperavit: sed tamen ordo ecclesiae die illa ieiunare iubet, ac eius loco libere vesci sex illis diebus usque ad pentecostem (nempe sex dies parasceves sex hebdomadarum, quae inter pascha, et pentecostem intercedunt).

7. Non licet nativitatem Domini ante epiphaniam celebrare (1): nativitas enim ac epiphania idem sunt. Hoc autem patet ex lectionibus, quae dicunt: Iesu Christi autem generatio sic erat.

8. Daemones sine permissione Dei namquam audent intrare in hominem. Hoc autem patet ex historia Saulis: spiritus a Domino malignus suffocat te. In sabbato vero Deus dedit potestatem Satanae. Sic enim dixit Deus ad Satanam: ecce trado tibi eum. Item etiam in gregem porcorum ingredi ausi non fuerunt daemones: quo-

modo igitur in hominem intrare audent sine Dei permissione? Sed tamen scripturae dicunt daemones in homines intrare; in nonnullos quidem, qui innocentes sunt, ut magis magisque virtutibus effluant; in quosdam autem, ut puniant eos; in alios vero, ut iidem emendantur.

9. Sed non licet his eucharistiam sumere donec purgati fuerint. Si vero in illo statu mortuus quispiam fuerit, ac ipse in conformatione eum Dei voluntate remanserit, inter martyres apud Deum gloria cumulabitur; de quo apostolus ait: tradite huiusmodi Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.

ETIUSDEM IHSANIS MARTYRUM
ARMENIARUM CATHOLICI, ET INTERPRETIS
ET NUMERUS DISCIPULORUM
ISAACI MAGNI PATRIARCHAE.

SERMO CANONICUS.

Ergo quidem, quantum in me est scientiae, hoc animum dico, quod si quis poerum, vel indoctum, ac mente rudem, qui ne ad aures quidem populi evangelium in sanctuario legere possit, neque doctrinas, quae sacerdotali muneri conveniunt, edoctus fuerit, ordinaverit, poenam, quae ille mulctandus erat, ipse subeat, qui eum ordinaverit, quia ignorantiae ac peccatorum, quae ille adversus canones committet, ipsi causa imputanda est. Oportet igitur, maximeque necesse est viros doctos, ac aetate firmos dignos arbitrari, qui quidem possint populum regere. Haec enim de causa et Paulus commotus elamat, ac manifeste Timotheum increpat, dicens: manus cito nemini imposueris, neque commanicaveris peccatis alienis. Ex alibi: non neophytum, ne in superbiam elatus, in indicium incidat diaboli; oportet enim presbyterum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, et qui curam gerat fide-

(1) Refutatur haec doctrina a Theodoro graeco in disputatione edita T. VI. huius collectionis.

liter circa doctrinam sermonis. Quemadmodum vero Paulus Christum vocat mediatorem Dei et hominum, sponsorem, et redemptorem totius mundi; nonne pari sane modo oportet presbyterum esse immaculatum pastorem, ac redemptorem propitium peccatorum populi Dei? Scriptura autem de magno Moyse ait: erat Moyses vir mitissimus, humilis, ac mansuetus prae cunctis hominibus, qui in terra versabatur, et edoctus fuerat doctrinam universam Aegyptiorum. Si igitur qui humilis erat, et mansuetus, et doctus, et immaculatus, et fidelis nuncius Dei, et verus inspector populi, non potuit a peccato populum eximere, neque a plagis Dei illum liberare, ac promissae terrae heredem facere; quid de presbyteris dicendum, qui ignorautes sunt, et vitiiis sciant? Quomodo poterunt liberare populum a peccatis, qui ne se ipsos quidem a peccatis eximere queant? ne dicam regere populum Dei, advocatos pro eo apud Deum existere, tandemque ducere ipsum ad regnum dei? Scriptum enim atque praeceptum est: non declinabis neque ad dexteram, neque ad sinistram. Ideo praecepto vobis praesulibus ecclesiae: attendite ne quempiam ex inductis ad ordines promoveatis, neque pecunia corrupti aliquem ad episcopatum, presbyteratum, vel ad quemcumque ordinem promovatis; sed omnia iuxta evangelii Salvatoris nostri ad discipulos suos praeceptum peragite, quod ait: gratis accepistis, gratis date.

ABRASAMI MANICORENSIS EPISCOPI (1) AD VASCIANUM ALBANORUM ARCHIEPISCOPUM.

1. Quod animae defunctorum non habeant scientiam rerum huius mundi.

2. Quod Deus sit remunerator, atque receptor orationum, quae sunt apud reliquias martyrum.

(1) Cognoscatur hic saeculo Christi sexto, atque inter alia opuscula hos quoque canones posteritati reliquit. Albanos inter Euxinum et hyrcanum mares habitasse compertum est, in Armeniae maioris confinio.

(2) Notemus praeclaram de cultu martyrum doctrinam saeculo ecclesiae sexto litteris consignatam.

3. Quod animarum hominum defunctorum non sit aequalia scientia.

1. Attende, o dilectissime, quod si quia scientiam vel inscientiam rerum tribuet defunctis, quamam fide dignus futurus sit? Quia enim est tam insanus, qui nesciat, quod non defuncti, verum ipse Deus suscipit missam, quae pro eis offertur; qui vota retribuit, ac orationibus aures praebens animas defunctorum in spem extollit? Hoc idem docent nos sacrae quoque scripturae. Eliseus enim non quidem pueri mortui preces, sed matris eius supplicationes audiens, puerum resuscitavit; ac matri reddidit. Similiter Dominus Deus noster viduae Naim preces suscepit, ac filium matris suae unicum resuscitavit: item et apostoli lacrymas viduarum videntes, Tabitham resuscitaverunt, atque eam illis reddiderunt. Si igitur potentia Dei per hominum viventium orationes a mortuis ad vitam revocare potest; multo magis ab eo remissionem peccatorum consequi credamus pro defunctis spem foventibus, pro quibus viventes eum deprecantur.

2. Si autem aliqua de Dei martyribus dubium aliquod habeat, sedulo mentem ad rem advertat (2). Per varia, ac remota loca reliquiae unius martyris dispersae sunt: nti divi Petri apostoli Roma per Armeniam, Albaniam, fortasse etiam Aethiopiam, ac Persidem. Quid ergo dicendum? Numquid spiritus Petri divinus ac dispersus in singulis partibus reliquiarum suarum fuerit, an idem spiritus integer remanens ubique existit? Certe utraque res impossibilis est. Nam anima indivisibilia est, corpus autem materiale est, ac ideo divisibile: sed ubicumque existere, soli divinitati convenit. Cur ergo preces effundimus ad reliquias martyrum? Ut intercedant pro nobis apud Deum vi divinae illius gratiae, quae in ossibus eorum ab hora martyrii ipsorum residet,

quaeque dividitur atque dispergitur cum reliquiis eorum, semper indivisibilis remanens secundum suam naturam; divina enim est virtus. Hoc docet nos etiam lux solis; ipsa enim dum per objecta dividitur, indivisibilis remanet secundum naturam suam: verumtamen non semper hanc virtutem habet, quia creatura est, ac corruptioni obnoxia. (Dicit aliquis.) Atqui si quocumque in loco sint reliquiae sanctorum, ibi et divina gratia est, quae quidem suscipit deprecationes nostras, ac iuxta maiusculisque necessitatem bona retribuit, creatoris enim habet potentiam; cur sanctorum martyrum omnino intercessionem quaerimus, ac minime ipsum Deum obsecramus? (Respondeo.) Quia pudore suffusi sumus propter peccata nostra, aequimus libere accedere ad Deum, ac proinde mediatricem habemus fiduciam erga sanctos, qui templum sunt Spiritus sancti, ut per eos Deum gratissime alloquamur, ne confundat nos in petitionibus nostris, sed pro sua indulgentia amplissima annuat petenti iuxta propriam petitionem: nam universa creata natura habet quidem potestatem intercedendi, numquam vero remissionem concedendi. Satis de hoc dictum arbitramur.

3. Scientiam autem defuncti circa res praeteritas, valde inaequalem possident. Quoad vero futurarum rerum scientiam, duo sunt distinguenda. 1. Defuncti vel usu rerum, ac corporis forma (aliquo obiecto) cognitionem acquirunt, ut memoriam indelebilem habeant eius, quem aliquando visum agnoscebant: qui vero ad saecularem perveniunt scientiam rerum, quam in infantia mente nutriebant, amittunt. 2. Vel prophetico spiritu aliquem agnoscunt, ut Petrus agnovit Moysen et Eliam in monte. Ergo omnino universalem esse scientiam in defunctis omnibus, absurda mihi assertio videtur. Quomodo enim dor-

mierunt, ita etiam resurgent; quidam senes, quidam viri, quaedam vero mulieres. Dominus in evangelio angelis comparat filios resurrectionis. Tamen non omnes prophetico spiritu res agnoscunt, verum illi tantum, qui pii sunt, qui quidem laetantes in dextra parte, iuxta quod dictum est in evangelio, vocati ad regnum Dei acquirunt (scientiam.)

ISAACI RUC HOMINIS ULTIMI (1)
ARMENIORUM CATHOLICI

CANONES.

1. Episcopum non oportet induere sibi ferrum (cilicii more.)
2. Episcopum non oportet gradum suum deserere, et solitudinem petere.
3. Sacerdoti, qui solitudinem petit, licet dicere "benedictio, et gloria etc." (2).
4. Sacerdoti, qui lepra laborat, licet private dicere: benedictio, et gloria etc.
5. Porrigue, aut lepra laborantem non oportet ad solitudinem ire, vel habitum monachalem induere, sed in hospitio infirmorum habitare decet.
6. Porrigue vel lepra laboranti licet communionem a nobis praebere, nisi in peccato versetur.
7. Monachus, qui porrigue vel lepra laborat, in suo monasterio habitat.
8. Neminem viventem exequias suas peragere.
9. Sanctam eucharistiam a die dominica ad dominicam tantum conservare.
10. De iis qui extra missam communionem sumunt.
11. De Scilitis communionem sumentibus.
12. De sancto altari, quod destruitur.
13. De vasis olei.
14. De oleo, quod superest.
15. De exequiis, quae fiant quadragesimo ab obitu die.

(1) Ille est Isaacus tertius, qui usque ad annum Christi DCCIII. patriarcha fuit. Sempel Ananias in chronico.

(2) Adnotatione interpretis. "Est haec quaedam oratio, quam dicit sacerdos in divinis officiis recitandis; idemque valet ac penes Latinos, *Dominus vobiscum*; quod sacerdotes excommunicati prohibentur dicere, atque eius loco dicunt: *Domine exaudi orationem meam*."

COLLECTIO CANONUM IORANKI STILITAE (1)
QUIBUS ADPONUNTUR RESPONSES
IHAACI ARMENIORUM CATHOLICI
AC RUS COEPISCOPORUM PLURIMORUM.

CAPITULA XV.

1. Quaestio. Utrum liceat episcopo dum in ecclesia sua residet, ac munere suo episcopali fungitur, ferrum sibi induere, et sic regimen suum exercere?

Responsio. Minime licet; nam hypocritas, ac studii hominibus placendi suspiciorem praeberet populo suo.

2. Q. Utrum liceat episcopo relicto opere ministerii sui, monasticam vitam amplecti?

R. Minime licet, sed in qua vocatione vocatus est, in ea perpetuo permanere debet.

3. Q. Viro, qui fornicatus est, ac multis aliis criminibus inquinatus, et invitus ad presbyteratum assumptus, deinde vero propria conscientia commotus, ordinem relinquens, maximam poenitentiam adgreditur, ac dura conditione vitam gerit, utrum liceat in privata sua vita dicere: benedictio, et gloria etc.?

R. Licet, praesertim si private vivat.

4. Q. Utrum liceat presbytero porrigine vel lepra affecto in privatis suis orationibus dicere: benedictio et gloria etc.; et utrum evangelizare, an potius laicam vitam degere.

R. In privatis suis orationibus licet ei dicere: benedictio, et gloria etc. Verumtamen praeter hoc, alio ministerio non audeat fungi.

5. Q. Utrum porrigine vel lepra affecto habitum monasticum sibi induere liceat, et in solitudine habitare religionis causa?

R. Non licet, sed potius persistere debet in hospitio infirmorum.

6. Q. Utrum liceat porriginoso vel leproso sacram eucharistiam sumere; an ob morbum abstinere ab ea debeat, quavis mandus sit peccato?

R. Si mundus est peccato, libere quidem accedat; nam eucharistia non abominatur corpus morbo affectum, verum animam et corpus peccatis inquinatum.

7. Q. Utrum liceat monacho, qui in eremo est, dum porrigine vel lepra afficitur, eremum relinquere, ac se ad hospitium infirmorum conferre?

R. Non licet, sed in eodem religioso statu perseverare, et in eremo habitare debet, nisi res gravius urgat.

8. Q. Utrum liceat cuiquam adhuc viventi missas celebrare, vel everquias peragere ac suffragia, et prandium pauperibus dare pro anima sua, an haec omnia post eius obitum agenda sint?

R. Non licet autem mortem missas ac everquias exitus animae propriae peragere: nam sancti apostoli, et deinde sancti patres praeceperunt peragere haec post vitae finem, propter animae requiem, ac peccatorum remissionem.

9. Q. Utrum liceat panem oblatum, consecratum, ac in corpus Dei conversum anno integro in tabernaculo conservare, uti aliqui solent, vel etiam ultra annum; nec ne?

R. Minime licet, nisi a die dominica ad dominicam, vel a sacrificio ad sacrificium, non autem diutius.

10. Q. Utrum oporteat presbyterum extra ecclesiam, urgente necessitate, in carcere detentis, vel infirmis sacramentum eucharistiae administrantem, recitare orationes, quae fiunt ante consummationem, vel eas, quae post in gratiarum actione; nec ne?

R. Oportet illum recitare orationes, quae sunt ante consummationem.

11. Q. Stilita, vel anachoreta, qui sacramentum eucharistiae percipere vult, debetne in suo eremo, vel super columnam suam precibus consummationis, et gratiarum actionis per se recitare, an hae preces pertinent ad eum qui missam celebrat?

R. Oportet illum recitare preces con-

(1) Hi canoncs in nonnullis codicibus nomine Moysis chorenensis, qui saeculo quinto floruit, inscriptum habent.

summationis, quibus satisfactum arbitramur orationi gratiarum actionis.

12. Q. Sunt quaedam sacella, in quibus altare erectum est, super quod quotidie sacrificium non peragitur, neque sacerdos, neque minister adest, sed semel tantum in anno missa super eo celebratur: nunc quaeritur utrum oporteat hoc altare veneratione prosequi, an destruere?

R. Oportet destruere, nam quia quotidie super eo mysterium non peragitur, non est iam altare, sed derelictum, et contemptum sit.

13. Utrum liceat, sine offensione conscientiae, uti oleo, quod Assyrii ferunt in utribus confectis ex corio animalium immundorum, nec ne?

R. Licet: nam multae res immundae saepe pluri aestimantur apud homines, quam mundae, uti ebur, scriptionum, pellis pardi, et alia.

14. Q. Utrum liceat hoc oleum admiscere oleo baptismatis, et eo homines confirmare: vel utrum liceat omnino uti oleo antiquo quod superest?

R. Minime licet uti oleo antiquo, nam amittit virtutem (benedictionis), sed oportet singulis annis accipere a Catholico, iuxta canonica praecepta sancti patris nostri Isaaci.

15. Q. Utrum exequiae, quae pro defunctis fiunt die quadragesimo post obitum eorum, sint laudabiles, et acceptabiles, et a quonam fuerint istae imperatae?

R. Iure ac merito laudabiles et ratae habendae sunt, atque homines hortari decet ad has peragendas: indictae enim et traditae ab ipsis apostolis fuere.

Hoc est studium sanctorum patrum in Spiritu sancto pugnantium, quod nobis etiam penitentibus exhibetur ad sananda corporis vulnera, et ad allevandum onus animae, per peccata impositum, iuxta animi nostri desideria.

CANONES IOHANNIS PHILOSOPHI
ARMENIORUM CATHOLICI (1).

CAPITULA XXXII

1. De episcopo, aut presbytero aut diacono, qui inebriatur.

2. De laico similia faciente.

3. De sabbato, et vigilia paschalis.

4. De iis, qui crastina die matrimonium inituri sunt.

5. De quadragesima paschalis.

6. De sabbatis, et dominicis quadragesimae.

7. De ieiunio iisdem diebus frangendo, vel observando.

8. De pane et calice, qui sancto altari imponuntur.

9. De sancto chrismate.

10. De oleo catechumenorum.

11. De oleo infirmorum.

12. De sancto altari.

13. De sacro baptismatis fonte.

14. De impositione manuum super catechumenos.

15. De sacerdote, qui matrimonio benedicat.

16. De bigamorum matrimonio.

17. De vespere sabbati.

18. De officiis nocturnis peragendis ante dominicam.

19. De trisago dicendo.

20. De dicendo, qui crucifixus est.

21. De praecedentibus psalmis, et denunciationibus (obsecrationum).

22. De officiis matutinis.

23. De officiis vespertinis.

24. De matutinis dominicorum dierum.

25. De denunciationibus quatuor laudum.

26. De aquae benedictione in die epiphaniae.

27. De cruce benedicenda.

28. De crucis adoratione, et cultu.

(1) Iohannes, hoc nomine quartus, patriarcha Armeniorum, Oxiensis dictus et philosophus, saeculo octavo cognoscatur.

29. De non communicando cum schismaticis.

30. De evangelis baptismi legendis in die epiphaniae.

31. De sanctificanda die dominica usque ad vespertas.

32. De impiis sectariis, qui Pauliciani nomenpantur.

CANONES IOHANNIS ARMENIORUM CATHOLICI.

1. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quisvis de numero atque ordine clericorum inebriatus fuerit, minime audeat munere suo fungi, usque dum per aliquot dies poenitentia ieiunia atque orationibus se purgaverit; et post haec accedat ad ordinem suum, et communicet: si vero in ea perseveret ebrietas, deponatur.

2. Laicus similia faciens non audeat communicare, nisi praevia poenitentia: si vero in eadem luxuria morabitur, segregetur.

3. Die sabbati, quod est pervigilium paschalis, non licet matrimonii benedicere: nam sanctae dies resurrectionis nobis imminet, in quibus oportet orare, vigilare, atque spiritali ordine animabus consolationem adhibere, non vero corporali luxuria mysteria sanctorum dierum profanare, atque iniuria afficere. Si autem quis hoc fecisse inventus fuerit, matrimonium irritum sit, et ipsi poena maneat usque dum poenitent. Episcopus autem re perpensa humanitatem prout voluerit in eundem ex-promat.

4. Non licet, dum erastino die matrimonium initori sunt, a vespere diei antecedentis convivia praeferre, crapulae operam dare, atque inebriari, verum oportet pietate atque orationibus se dignos efficere benedictione sacramenti matrimonii et divinae communionem. Si vero aliquis se-

cus fecisse inventus fuerit, sacerdos illa die non administret, sed uti diximus, praecipiat eis, ut altera die reverentur: omni cautela et dignis dispositionibus se comparent, atque communionem percipiant.

5. Non licet in sancta quadragesima, neque postea usque ad sanctam pentecostem nuptias facere, ne earum celebratione mysteria illarum dierum iniuria afficiantur: cuncti namque dies "(id est a paschate usque ad ascensionem et ad pentecostem,.) dominici sunt, in et eis divinum sacramentum celebratur.

6. In quadragesima oportet sabbatis et dominicis diebus missam celebrare cum timore ac reverentia, iuxta sanctorum patrum, quas in conciliis ediderunt, constitutiones. Si vero aliquis verbo aut opere mandato nostro restiterit, si sit clericus deponatur, si laicus segregetur.

7. Ieiunandi autem, vel ieiunia frangendi, in quadragesima, diebus sabbatis et dominicis, uniusque sit facultas: attamen hoc unum animadvertendum, nempe unumquemque gratias agere debere Deo, ceteroquin facere quodecumque sibi placuerit, cum omni honestate, ac sine offensione conscientiae, sine contentione ulla, et quin proximos suos spernat; nam utrumque acceptabile est Deo, et ita ecclesiae Christi traditio se habet.

8. Oportet panem azymum, et vinum merum super sanctum altare ponere, uti tradidit nobis sanctus Gregorius, neque aliarum gentium christianarum traditionibus mentem advertere; nam sanctus illuminator noster "ex legalibus (+) id sumens,, more apostolico hoc detulit ad nos, et praecipit populo suo sic facere. Similiter etiam ad benedictum in maceratione agaparam adhibere; ac more leviticae gentis propriam ecclesiae gratiam conservare. Ergo oportet nos in hoc perseverare.

(+) Nempe ex veteri testamento, sive ab exemplo Melchisedechi qui panem et vinum obtulit, quae oblatio divinam eucharistiam praefiguravit. Ceteroquin ipse vetustus cl. Editor observat Armenios orthodoxos iamdem se universalis ecclesiae consuetudini conformasse, aqua cum vino admiscenda. Recole etiam dicta a nobis p. 272. n. 1.

re, neque id negligere, vel novitates introducere.

9. Oportet ac decet sanctum chrism, oleum videlicet suavis oleum, Catholicum in benedicere, et singulos episcopos semel in feria quinta paschatis: sacerdotes vero, uti praeceptum est, debent ab ipsis accipere oleum hoc, et eo ungere altaria, templa, et cruces: quoad vero baptizatos eo unantur ad unctionem dumtaxat filiorum adoptionis, quae fit post baptismum confectum (haec est unctio sacramenti confirmationis); ad aliud autem non adhibeant oleum hoc, neque per se benedicere audeant.

10. Oportet ac decet sacerdotem oleum catechumenorum benedicere pro singulis baptizandis, quantum satis fuerit ad usum praesentem: coque baptizatis adhibito, illi eo consumere. Neque audeat semel benedictum, iterum benedicere, et ex eo ad baptismum venientes ungere, neque in aliis mysteriis conficiendis eodem uti.

11. Oportet sacerdotem benedicere oleum iuniorum, orationibus propriis adhibitis, quantum sufficit illius horae usui (1).

12. Non licet altare, super quod offertur corpus et sanguis Christi couficere ex ligno, neque mobile; sed lapideum sit atque firmum. Siquis autem restiterit, ac iuxta praecepta nostra, et ecclesiae catholicae traditionem non egerit; episcopus quidem honore suo privetur, altare autem contemptum atque interdictum maneat.

13. Non licet sacrum fontem baptismatis conficere indiscriminatim e quacumque materia, vel ubique eum collocare; sed oportet, ut sit de lapide confectus, atque in ecclesia vel in baptisterio prope ecclesiam situs.

14. Oportet ac decet manuum impositionem super catechumenos, unctionem, atque abrenunciationem peragere ad ianuam baptisterii, deinde intrare ad fontem, et ibi baptizare.

15. Qui sunt matrimonio coniugendi, oportet, ac decet a presbytero deduci ad ecclesiam, et ibi in loco sacro perfici super eos ritum matrimonii iuxta morem christianorum. Qui vero negligens haec, pertuasi animo, non ita, sed aliter fecerit, ac iniuria leges et matrimonii sacramentum affecerit, sacerdos quidem honore suo privetur, sponsi autem deano matrimonio iungantur iuxta leges christianorum, uti et apostolus praecepit: omnia vestra honeste, et secundum ordinem fiant.

16. Ad secundas nuptias accedentes item oportet, iuxta priorem modum, per mediatores desponsatoresque adhortari ut mutuum consensum dent; et per ecclesiae ac sacerdotum benedictionem accipiant legitimi coniugii signaculum. Si qui vero ita non fecerint, sed concupiscentia prius mutua exarserint, furiantque polluti, hi dividantur ac subiciantur canonibus statutisque contra moechautes disciplinis. Si autem separari noluerint, post decem patientiae annos, per elemosinas et lacrymas fiant digni, qui in ecclesiam Dei recipiantur.

17. Oportet vespere sablati martyrum officium celebrare, genua non flectere, et luminum bymnum canere, id est lux hilaris etc.

18. Officium dominicale nocturnum celebrandum est, vigilando, et orando corpore erecto, ut praeteritae hebdomadae culpas deleamus, nosque dignos efficimus percipiendi vivificans ac omne scelus eluens sacramentum: sic enim expectandas est cum omnimoda alacritate paratoque animo bucinæ sonitus in adventu Domini sonaturae, atque regnum ineffabile sempiternum.

19. In matutinis officiis vespertiniisque, expleto universo officio, decantetur *sancus Deus*: deinde in vespertis subingatur requies psalmus; mane autem, solis orientis. Cum autem missa celebratur, sub officii initio canetur *sancus Deus*.

(1) En priscus Armeniorum patriarcha extremam unctionis sacramentum ministrari praecipit, quod apud alios gentis schismaticos, pessima incuria sacerdotum, iam desuerit.

30. Oportet in trisagio canendo, ter addere "qui crucifixus es (1)", neque licet imminuere hunc numerum; ne videlicet nosmet ipsos gratia crucis Christi privemus.

31. Aequum est in nocte, cum congregantur (*ecclesiae ministri*) ad officium, primum praefationis loco dicere quatuor psalmos unanimiter humili voce decurrentes: primo loco, psalmum II.; secundo, psalmum LXXXVII.; tertio, psalmum CII.; quarto, psalmum CXLII. atque subtexere vocem praeconia, et orationes, quas eodem mense fecit honorabilis Iohannes Mantacunensis Armeniorum catholicus. Praeconium est: *expergefacti*; oratio: *tibi gratias agimus*; eius autem requies (2): *respiice, Domine, misericordia tua*.

32. Matutinum officium omnes debent similiter uno eodemque ordine peragere; sic enim decet Christi amatores, qui eiusdem linguae ac gentis sunt, unanimiter glorificare Deum, rectosque componere mores; siquidem scriptum est de sanctis apostolis: *omnes erant perseverantes unanimiter in oratione*. Ergo post patrum hymnum, et *miscere*, et *laudate Dominum de caelis*, oportet decantare *gloria in excelsis*. Deinde iuxta unumquemque diem antiphonas ex psalmis desumptas: feriâ II. *illumina, Domine, oculos meos*: feriâ III. *apud te, Domine, est fons vitae*: feriâ IV. *ego dixi, Domine, miserere mei*: feriâ V. *ego ad te, Domine, clavi*: feriâ VI. *intret oratio mea in conspectum tuum, Domine*: sabbato: *emitte, Domine, lucem tuam*. Post praeconium autem, et orationem (*oportet*) trisagii glorificationem decantare nova cum antiphona ad sanctam Dei genitricem: *postea orientis solis psalmos choralis voce elata recitare*.

33. Item et vespertinum (*officium*) similiter vicissim hoc eodem ordine ac modo peragere (*oportet*). Primum recitare psalmum *inclinata*, alternando iuxta ebo-

ros; quem honorabilis Nerses Armeniorum catholicus addidit; ut principium omnium canendarum psalmodiarum sumatur ab oratione; iste namque psalmus oratio est David, sicut ex titulo eruitur post psalmum; *conserva*, singillatim tres psalmi continuo secundum choros alternentur. Postquam autem *melodia et dirigatur* dicta fuerint, praeconium, et oratio fiat; deinde trisagium cauterat eodem modo; cum finis autem totius officii, requies psalmus dicatur, alternis respondendo.

34. Porro matutinum dici dominicae suum habet ordinem hac ratione dispositum. Post patrum canticum dicatur *magnificat*; oportet utique eum, qui resurrectionem Christi celebrat, sepulcrum quoque una cum illa, ac sanctam virginem commemorare. Nisi enim natus fuisset, fieri non poterat, ut sepeliretur; nisi autem fuisset sepultus, neque resurrexisset. Ideo quemadmodum sepulcri in evangelii lectione fit mentio, ita et sanctissimam Virginem *magnificat* recitando commemoramus. Nam sicut Salvator excepit vicissim, resurrectio a sepulcro, sepulcrum autem ab utero; sic vicissim sibi esse debent testimonio quod resurrexerit; haecque est vera incarnationis, et mortis Christi confessio. Verumtamen a nativitate ad resurrectionem consequenter ununtur (*officii verba*); a resurrectione vero ad nativitatem retro ire impossibile est. Etenim fieri nequit, ut eorum, quae nondum Christus peregit, historia recolatur. Quasobrem annuntiatio quoque, et nativitas, et baptismus Christi coniunctim celebrantur (3); haec omnia porro, sicut et cetera Christi acta, in resurrectione coniuncta comprehenduntur. Haec sane de dicendo *magnificat* in dominicae diei matutino. Post illud autem, antequam evangelium legamus, tamquam si Christum adhuc in sepulcro esse arbitramur, foris clamamus ad eum erga sepulcrum, dicentes: *exur-*

(1) Notissima et vieta controversia est de hac additione ad trisagium; qua ipsi Armenii orthodoxi, saltem post florentinum concilium, iam non utuntur.

(2) Nempe conclusio. (3) Recola p. 298. n. 1.

ge, Domine, adiuva nos, et libera nos; et: Deus exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei; et: regnabit Dominus in aeternum. Verum post evangelii lectionem, tamquam si ipsa resurrexerit illico in nobis eum evangelico verbo exciperemus, nobis invicem imperamus inquietes: *in noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum: quippe quia, exaudita oratione nostra, resurrexit, et auxiliatus est nobis, criprens nos de morte, regnansque super universum orbem in sempiternum.* Noctem tamen, haud (*noctis*) tempus dantat, sed potius iudaicam incredulitatem nuncupamus, quae obscurissimarum similitudinum tenebrarum procul dubio praesert, iuxta celebre Isaiae effatus: *anima mea desideravit in nocte vigilare de mane ad te, Deus; hoc est, in medio impiorum audeo te Deum venerari.* Haec itaque hoc modo; et sic ordinem proseguendo decet post hymnum *gloria in excelsis*, resurrectionem repetere. Porro sanctus Deus eum sanctae Deiparae commemoratione ad finem transferatur, quemadmodum et aliis diebus, iuxta exhibitam rationem. Post omnia vero *orientis solis* psalmus canitur, sit *nomen Domini*, quem dicere coeperunt temporibus Esdrae catholici (1).

25. Oportet in nocturno officio post canones subiungere quatuor haec preconia: *pro superna pace; ut die ac nocte; ut dirigantur gressus nostri; ut inveniamus gratiam; quae eadem de causa composuit Isaacus Armeniorum catholicus; sicut et ad quodlibet officium sequentes orationes eum requiebant suis (2). Domine Deus sempiternus, requies; largitor bonorum. Nocte et die, requies; pastor bone. Procidimus coram te, requies; tuae omnipotentis dominationi.* Postrema autem: "benedictus es, domine Deus noster, qui nos quoque peccatores dignos fecisti, qui te glorificemus.

Suscipe, benigne et clemens Domine, omnium nostrum supplicationes, petitiones, confessiones, gratiarum actiones, et largire cunctis nobis copiosam tuam misericordiam, et miserationem. Ne derelinquas, Domine, populum tuum, neque despicias nos usque in finem propter nomen tuum. Non secundum peccata nostra facias nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis: sed fac nobiscum misericordiam tuam in mille et decem mille. Eripe nos ab omni laqueo diaboli, et transfer nos in regnum unigeniti tui Domini nostri Iesu Christi. „ *Requies.* „ Tibi commendamus animas nostras, Deus omnipotens, pater domini nostri Iesu Christi, qui habitas in excelsis, et humilia respicis in caelo, et in terra. Respice, Domine, in orationem deprecationemque nostram. Ne frangas pactum tuum, neque elicias nos ab hereditate tua, sed secundum copiosam beneficentiam tuam dignos fac nos servos tuos ineffabili luce celestis regni tui, per Iesum Christum Dominum nostrum, quemcum te Patrem, et sanctum Spiritum decet gloria, principatus et honor, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen. „

26. Die festo epiphaniae peragenda est aquae benedictio, in quam oleum christum infunditur, cum idoneis precibus; idque ob commemorationem baptismatis a Salvatore, nostri gratia, suscepti. Aequae in adventus die festo (sic Armenii appellant dominicam palmaram) oportet ramos attollere, stabella movere, exemplum sectantes puerorum hebraeorum, qui ramos gestaverunt; uti a regni nostri incolae et ab universis Christifidelibus traditione receptum est.

27. Siquis crucem ex ligno vel quavis materia fabricaverit, nisi eam presbytero benedicendam, et chrismate innungendam obtulerit, non licet eam honore prosequi aut venerari (3); caret enim divina virtute,

(1) Hic saeculo quinto vixit. (2) Seu conclusionibus.

(3) Ita censet auctor canonis, ex gentis suae consuetudine. Et quidem romani quoque ecclesiae instrumentis sacro usui addicendis benedictionem imperiti solet.

et est praeter traditionem ecclesiae apostolicae.

28. Cruces autem, quae benedictae, et consecratae fuerint, quae quidem in divinis mysteriis peragenda adhibentur, oportet honore prosequi, colere, adorationem et oscula eis adhibere: in iis enim habitat Spiritus sanctus, perque eas largitur hominibus opulationes, gratias rationum morborum spiritus et corporis; quamobrem, etiamsi mors ab ethnicorum manu immineret, cruce cultus non est deserendus: ibi enim summa spes versatur, et gloria martyrii.

29. Prorsus non licet cum schismaticis (1) indifferenter se gereere atque communicare; immo potius vitandi sunt, neque cum iis mensae sive spirituales sive corporali accubendum: nempe ut ipsi erubescant, et desiderio afficiantur communionis cum illis qui orthodoxiae sunt custodes.

30. Die epiphaniae legendum est baptismi evangelium ex Matthei capitulo; per totam autem octavam alternari evangelia nativitatis atque baptismatis, aequum iudico: sicut enim festum utrique mysterio commune est, ita lectiones quoque et officia communia esse decet.

31. Quidam consueverunt diem dominicam sanctificare tantummodo usque ad prandii horam; deinde vero diei religionem non observare. Ideo praecipimus usque ad vespertas eodem honore eam diem prosequi, atque abstinere ab operibus servilibus, et a suscipiendo itinere; in vespertis genus minime flectere, et memoriam resurrectionis peragere.

32. In sectariorum impiorum, qui Pauliciani vocantur, locis hospitari non licet, neque cum illis communicare, nec eosdem alloqui, vel omnino ad ipsos accedere: quin adeo fugiendi sunt, et odio execrationisque habendi. Sunt enim Sathanae filii, et fomites aeterni ignis, atque

ab obsequio erga voluntatem Dei creatoria, alieni. Siquis vero ad eos accesserit, cum iisque amore ac necessitudine copulatus fuerit: hic enimvero corripiendus et gravi poena mulendus, quoad respiciat et ad suam fidem redeat. Sin vero aliquem in hanc culpam rursus incidisse comperit, districte mandamus talem hominem excommunicari, et pestis instar procul ab ecclesiae christianae membris amandari; ne forte *radix amara aurum germinans impediatur, et per illam inquinentur multi.*

CANONES SIONIS (2)

ARMENIORUM CATHOLICORUM

Capitula XXIII.

1. Episcopus sive presbyter honorum humanorum studio ac voluptatibus deditus, ideoque curam populi negligens, cum morbo spirituali laborans, deponatur.

2. Episcopus non audeat ex alieni episcopi parocia presbyterum ordinare; secus deponatur et ipse, et ille cui manus imposuit.

3. Episcopus non audeat a peccantibus quicquam accipere in ecclesiae utilitatem; sed imperet potius ut ipsi peccantes largitionibus manu propria faciendis peccata sua expient.

4. Episcopi nolint permittere eborepiscopis, aut presbyteris, ut altare, et templum consecrent.

5. Episcopi non audeant ebriasma benedictioe, vel benedictio aliud oleum non benedictum addere, et presbyteris dispensare; verum singulis annis a catholico illud accipiant, iuxta canonica praeccepta sanctorum Patrum.

6. Episcopi constituent doctores in ecclesiis, ne gratia scientiae Dei minuat, ac haereticorum arripens secta obrepat.

7. Monasteria in pagis condita fuerint,

(1) Hoc observent, siqui recenti quoque tempore communicandi in divinis cum schismaticis patronos indulgentiores se gesserunt.

(2) Sion patriarcha, hoc nomine primus, saeculo octavo claruit.

ut ibi habitarent presbyteri ecclesiarum, viatores, ac pauperes; et ut pagorum incolae ex monachorum piis doctrinae sermonibus atque exemplis utilitatem perciperent. Pagorum igitur incolae suis alimoniam monasteria suppeditent. Qui autem secus fecerint laici, prisca patrum statuta spernentes, eos verbo Dei excommunicamus. Sed enim non hospites quidem quicquam audeant e monasteriis ad domos suas comportare; alioquin anathema sint.

8. Vidimus sacerdotes indoctos, ac omnino mente rudes quibusdam in locis iniuria sacrum baptismi fontem afficere, et aquam baptismi foras prolicere. In posterum nemo audeat hoc facere, sed venerentur sacrum fontem, velo eum tegant, et aquam baptismi intra sacrarium iniciant. Qui autem haec praeccepta nostra transgressus fuerit, deponatur.

9. Sacerdos qui in annuo ordine vice sua saera fungitur, eum omnimoda sanctitate ministeria ecclesiae exequatur, summae sedulitate diei noctisque officia celebret.

10. Sacerdos non permittat bigamos sacerdotio fungi, verum hi cum paenitentibus stent: ipse autem moderate vinum sumat. Quod si in ebrietatem lapsus fuerit, deponatur.

11. Sacerdotes praecipiant viris, ac feminis, nec non filiis eorum, ne cum infidelibus matrimonia contrahant; quia hoc non est matrimonium, sed nefanda et sacrilega mixtio: quae enim pars fidei cum infidelibus? Utique id peius adulterio est: quod autem plusquam adulterium vitandum est, profecto immane crimen esse dinoscitur.

12. Sacerdotes presbyteri, panem sacrificio destinatum, per laicos conficere, verum ipsimet coquant. In calicem autem vinum sufficiens infundant, neque aliud deinceps vinum commisceant.

13. Qui tertias nuptias contrahunt, nefandum committunt adulterium et inexcusabile crimen⁽¹⁾. Isti si postulent paeniten-

tiam ob peccata sua delenda, prius arguantur, deinde vero paenitentia digni habeantur. Sacerdos autem, qui nuptiis eorum interfuerit, deponatur, et esto excommunicatus.

14. Qui sine necessitate extrema, in quam aliquando homines ob tributorum gravitatem incidunt, ita ut semet ipsi cogantur vendere; sed levi aliqua indigentia commotus sanctuarii suppellectilem, vel ecclesiam vel huiusmodi praedia vendiderit, anathematizetur a Deo et a nobis; atque huiusmodi hominem nemo audeat christianiani appellatione donare.

15. Monachum, qui in ordine aliquo a se electo professus fuerit, ac deinde ad alium ordinem transire velit, nemo excipere audeat; sed quo in loco semet Deo obtulit, ibi permaneat, cursumque pietatis ac vitae consummet. Aliiter vero dicendum, si is ab ecclesiae pastoribus ad episcopatum vel ad docendum vocetur.

16. Sancti ex antiquitate patres temporibus suis interdicto vetuerunt omnibus sive nobilibus, sive ignobilibus nuptias cum consanguineis contrahere: hodie tamen contemptos cernimus canones sanctorum patrum, praesertim a nobilibus: nam indiscriminatum miscentur cum suis consanguineis, vituperanda matrimonia copulantes. Posthac tamen non audeant matrimonio coniungi usque ad quartum gradum; secus anathema sint a nobis; ipsi autem defendant se apud Deum in die magni iudicii eius.

17. Quandoquidem homines morbo (maligno) affecti domo sua eiici et civitatibus pelli solebant; sancti patres, opem ferentibus piis principibus, hospitium ad eos recipiendos constituerunt; provinciaeque edixerunt, ut stipem ad eorumdem solatium conferrent. Hodie tamen quibusdam in regionibus haec hospitia deleta fuerunt; ideoque morborum homines per loca mendicantium vagantur, atque horam proventus absumunt; sicque invicem spoliant, et aequo egent. Quare in posterum

(1) Nota est antiquorum aliquot canonum nimia in hac re severitas.

episcopi destructa hospitia edificanda atque instauranda curent, illucque infirmos derelictos recipiant, populoque elemosynas impendant, ita tamen ut nihil illis qui ad alienam parochiam pertinent, tribuant. Nemo denique hæc nostra mandata violare audeat.

18. In defunctorum exequiis, quas domesticis ipsorum celebrant, quicquid luxta ordines legesque christianas peragendum est, quodque sancti Spiritus instinctu ad animarum solatium facimus, nempe vel quadragesimas, vel agapas ob ipsorum suffragium, vel denique quicquid defunctus supremis tabulis pro anima sua fieri mandavit; hæc, inquam, nemo ad alienarum ecclesiarum vel religiosorum monasteriorum utilitatem transferre præsumat; sed illius loci ecclesie, vel monasterio, ac parochie emolumenti nomine tribuat, ubi gratie sacri fontis renatus fuit, matrimonio iunctus, ac pane vite refectus, a quo loco tandem ad Deum discessit. Porro his omnibus in proprii pagi ecclesia vel monasterio peractis, licet defuncti domesticis quæ superfuerint attribuire alienis ecclesiis, religiosis monasteriis, vel egenis.

19. Qui propter varia delicta excommunicatus fuerit a proprio episcopo, et in eodem statu excommunicationis mortuus, sepultura (ecclesiastica) cæteat. Sacerdos non baptizet catechumenum; si autem acciderit catechumenum ad mortem vergere, sacerdos baptizet eum, et sepeliat; cetera vero anathematis vincula insoluta maneat.

20. Si contigerit catechumenum in adversam incidere consuetudinem, et sacerdos abiat, domesticis autem eius ad sacerdotem vocandum pergant; in loco illo, quo ei obitum fuerit domesticis catechumeni, incipiat sacerdos ordinem ritus baptismi conficiendi. Quod si interim contigerit catechumenum mori, priusquam sacerdos ad

eum venerit, hic ubi in conspecta fuerit signet signo sanctæ crucis caput defuncti, et tamulet eum inter baptizatos Christi⁽¹⁾. Hic canon ad involuntarium casum spectat.

21. Chorepiscopi non audeant ecclesiam claudere, vel horas divini officii impedire, ut diem lucrando aliquando insumant, vel ob hominum cuiusvis criminum: sed eos potius excommunicationi subiciant. Pagorum autem proceres, qui ut vectigalia regi pendant, per aliquem tyrannum ecclesiam claudendam curant, et divinum officium impediunt, vivi mortique excommunicationi subiant.

22. Qui captivus apud infideles, et invitus ac fame coactus, ex immunda et sacrilega comederit carne, quando postea concesserit ei Deus ut in propriam patriam revertatur, per annum devotis lacrimis, ieiuniis, ac orationibus extra ecclesiam pœnitentiam agat; et si hoc tantum commiserit erratum, communionem percipiet, ita tamen ut feria quarta sextaque prorsus ieiunet. Hic canon pertinet etiam ad mulieres quæ invitæ ab infidelibus violatæ fuerint.

23. Puellæ, quæ viro copulanda est, si menstruata fuerit, non audeat sacerdos matrimonium benedicere, neque eam cum viro matrimonio coniungere, donec a menstruo sausta fuerit. Omnes ecclesiasticos, et laicos oportet honore prosequi sacras scripturas veteris et novi testamenti; videlicet libros Moysis, qui sunt genesis, exodus, leuiticus, numeri, et deuteronomium. Tum Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor libros regum, duos Paralipomenon, duos Esdræ, Iob, librum psalmodiarum, Salomonis tres libros, duodecim prophetarum libros, Isaiæ, Hieremias, Ezechielis, Danielis, aliorum; Ψ apocryphis⁽²⁾ Sapientiam Siruci ad filios vestros multiplici doctrina imbuedos.

Moultum. "Hos canones Sion Arme-

(1) Baptismi desiderium. æquivalero ipsi baptismi ad salutem æternam in huiusmodi casibus consequendam, theologicæ doctrinæ est, ut omnes sciunt.

(2) Ita appellat Sion patriarcha quos nunc libros deutero-canonicos dicimus.

niorum catholicis condidit una cum tribus episcopis, et Armeniae principibus, qui convocati fuerunt in magna urbe Albaniae Berdava, praesentibus Davide Albanorum catholico, et nonnullis Albaniae principibus.

CONCILIUM TEBINENSIS
CANONES.

Hi anno quarto Constantini piissimi Graecorum imperatoris couditi fuerunt iussu Nersis Scinogh Armeniorum catholici, et aliorum aliquot episcoporum ob confirmandos ceteros sanctae ecclesiae canones, et ob rectum ordinem antistitem et cleri constabillendum.

Capitula XII.

1. De antistitibus.
2. Non oportere episcopos in aliena paroecia altaria erigere etc.
3. De episcopo, qui alienam paroeciam usurpat.
4. Episcopum ecclesiae suae curam gerere debet.
5. De proventibus et hereditate (ecclesiastica).
6. De heredibus (nempe clericis) qui deserunt curam ecclesiae.
7. De iis qui ab infidelibus in captivitatem abducantur.
8. De uxoris heredum ecclesiae, quae steriles sunt.
9. De nobilibus, qui domos et homines partiuntur.
10. De nobilibus, qui monasteria veant praesuleque eorum.
11. De nobilibus, qui tributa exigunt a xenodochiis.
12. De nobilibus, et ignobilibus equitantibus, et apud monasteria hospitantibus.
1. Oportet antistites sanctae ecclesiae, episcopos nempe, iuxta canones sanctorum patrum cum omni sanctitate ac pietate in via iustitiae ambulare; ut omnes Christi-

fideles per ipsos saliantur, atque condiantur; quod si evanuerint, prolicentur foras, et concalcabuntur ab hominibus. Ideo oportet per omnimodam honestatem bonum exemplar gregis fieri, ut cum apparuerit maximus princeps pastorum percipiant immarcescibilem gloriae coronam.

2. Non audeat episcopus, contra canones sanctorum patrum, in aliena paroecia altare erigere, atque ordinationes facere, excepto casu, quo illa paroecia proprio episcopo caret; tunc autem cum supremi episcopi venia, haec perficiant episcopi vicini. Sed tamen proventus illius paroeciae eidem ecclesiae maneat, iuxta quod definitum est.

3. Episcopus non audeat alieni episcopi paroeciam, atque mensam quotidianam usurpare.

4. Episcopos oportet suae dioecesis monasteriorum, eremorum, scholarum, atque xenodochiorum curam gerere, neque gerere, neque ex eis quicquam violententer sibi vindicare. Item oportet presbyteros, atque monachos suis praesulibus obedire. Si quis autem episcopus, aut presbyter contempserit canones sanctorum patrum, poena, quam canon edicunt, puniatur.

5. De proventibus autem, et hereditatibus constituimus, ut sicuti ab initio a sancto Gregorio praeceptum fuit, sic etiam nostro tempore fiat. Qui magnam habet hereditatem ipsam tenent, eaque fruantur; qui vero tenuem, eadem contentus sit. Nemo autem audeat propter hereditatis copiam dividere proventus; nam hereditas ecclesiae fructur immunitate quam sanctus Gregorius et rex Tiridates largiti sunt (1): ideoque unusquisque sui affinis hereditatem obtineat, et sanctae ecclesiae hilariter cum omni doctrina praesit. Signis autem socordia prigrascens officium ecclesiae neglexerit celebrare, et clericos (filios) ad scholam mittere, episcopum facultatem habere decernimus arguendi ipsum, et ad rectum ordinem reducendi.

6. Nonnulli e clerico ordinem, et mi-

(1) Notemus immunitatis ecclesiasticae ius antiquissimum etiam apud Armenios.

nisterium ecclesiae decerentes militiae se addiderunt. Hi si conversi fuerint ab iniquitate viarum suarum, benedictione Domini digni habeantur, et a nobis comiter excipiantur; secus vero episcopus potestatem habeat spoliandi eos beneficis ecclesiae, quae tradat sacerdotibus, et ministris dignis, qui sanctae ecclesiae ordinem cum omni cantione serviant. Delinquentibus autem spatium triennale definiant, intra quod conversionem suam peragant; quo elapso, si conversi non fuerint ab iniqua via sua, episcopus facultatem habeat per scripturam, atque sigillum spoliandi eos ecclesiae proventibus, quos eorum proxima conferat.

7. Quando propter peccata nostra regni nostri viri et mulieres ab hostibus in captivitatem adducti propria patria carebant, mariti illarum sine venia episcopi uxores alias sibi adiunxerunt, et feminae vicissim viros. Nos ergo constitutus, ut qui nondum septennio exacto post coniugum suorum captivitatem, ad alias nuptias transierint, hae quidem fornicariae habeantur; idcirco ipsi verberibus, poenis, multaue efficiantur, bonaque eorum in egenos distribuantur; tandemque segregati per septennium poenitentiam agant. Quod si septem exactis annis coniuges captivitate liberati in patriam redierint, iubemus singulos ad proprium reverti coniugem; secus, quem novum assumpserunt retineant. Captivi quoque si paria fecerint, poenitentiam agant. Qui autem per septennium se continuerint, ac deinde nuptiis copulati, hi sint immunes; ceteroquin duplici poenitentia graventur.

8. Heredes (scilicet presbyteri) ecclesiae, qui liberorum sunt expertes, nequaquam praesumant bona immobilia ab ecclesia ipsis assignata, in propinquos suos transferre. Quod si forte velint filium aliquem sibi adoptare (quo tamen adoptandi iure uti debent erga dignum aliquem e propinquis suis, non autem erga alie-

num; neque enim licet hereditatem sanctae ecclesiae, suis propinquis fraudatis, ad alienos transferre) hic videlicet adoptivus, post illius obitum predictis hominibus fruatur, siquidem presbyter ordinatus fuerit. Secus vero, bona illa reddantur ecclesiae; ita tamen ut quae sunt mobilia, ea tradantur defuncti propinquis.

9. Quando nobiles viri domos suas hominesque partiuntur, tum ecclesiasticos quoque summa eum avaritia vexare solent. Atqui homines ecclesiastici a tributis pendendis immunes sunt: etenim S. Gregorius et rex Tiridates, hoc hereditibus ecclesiae privilegium concesserunt, ut a saeculari potestate omnino liberi essent, quam rem regi quoque Persarum persuaserunt. Siquis ergo princeps ab ecclesiasticis vectigalia exigat, is benedictione caret ecclesiae, et sanctorum omnium, nominatimque S. Gregorii illuminatoris, atque huius nostrae synodi: neque ullus unquam sacerdos pro eo missam offerre praesumat, donec resipiscat.

10. Princeps saeculares non praesumant coenobiarchas constituere, vel constitutos propria voluntate deponere, neque enim domesticis suis in monasteriis habitare, uti nonnulli ausi sunt.

11. Principes non audeant tributis exigere a xenodochiis, uti nonnulli audeissime, atque iniuste fecerunt.

12. Nobiles, atque ignobiles equitantes non audeant, omisso pago, in monasteriis una cum suis comitibus hospitari, ibique indecenter caccare, et loca sacra profanare. Qui huic mandato non obtemperaverint, sed statuta contempserint, contemnantur a sanctis Dei, et divina benedictione careant. Etenim monasteria sunt requies sanctorum, habitationes episcoporum, presbyterorum, diaconorum, monachorum, et pauperum; aliquoties vero etiam nobilium, et piarum mulierum, quae dona ferentes ad domum Dei, brevi partemore in eis demorantur.

*Subscriptiones episcoporum
in calce canonum Tevicensium.*

Ego Nerses divina gratia humilis Armeniorum catholicus cum nostris cathedrae aequalibus Armeniae episcopis, supradictis canonibus manibus meis subscripsi, iuxta constitutionem Spiritus sancti, atque electorum eius.

1. Iobaones Ostani, et Martbedagani episcopus.

2. D. Nerses Harchiae episcopus.

3. D. Christodochus Baseniae episcopus.

4. D. Israel Taisae episcopus.

5. D. Iohannes Martoagi episcopus.

6. D. Iohannes Bezmniae episcopus.

7. D. Gregorius Arasciae episcopus.

8. D. Sepheus Bagratunensis episcopus.

9. D. Gregorius Chorchoridis episcopus.

10. D. Simeon Restunii episcopus.

11. D. Israel Vanandiae episcopus.

12. D. Theophilus Arzerunii episcopus.

13. D. Sanna Amadnensis episcopus.

14. D. Gregorius Anzevensis episcopus.

15. D. Theodosius Gennii episcopus.

16. D. Iacobus Balhavensis episcopus.

17. D. Sanna Mehnunidis episcopus.

Haec sunt nomina Patrum, qui in concilio Tevicensi congregati fuere ad gloriam SSmo. Trinitatis.

ELISEI (1) CAPITULUM DE ENEUCHENIC.

Utrum liceat sanctam eis praebere communionem; vel si sint catechomeni baptizare eos, daemone in eis habitante?

Cuncta remedia adhibenda sunt, ut daemone ciciatur corporibus eorum. Quod si daemone non exierit, et energumenus probus fuerit, licet communionem ei praebere, si baptizatus sit: si vero catechumenus fuerit, licet eum baptizare; namque hominem probum non potest daemone a Deo remove, sed ipse profigitur, confunditur, atque pudore ab eo aicitur.

(1) Hic saeculo ecclesiae quinto claruit; fuit enim e numero discipulorum Issaci parthi et Mesrobi celeberrimi Armeniorum doctoris.

(2) Nerses, cognomento magnus, quarto saeculo cognoscebatur. Alii extant eius nomine inscripti canones; verumtamen qui hic scribantur, affirmare propemodum licet non esse Nersis.

RIJSDEN FRAGMENTUM DE APOSTATIS.

Si quis autem a fide, quam susceperat, defieit, ipse quidem vita privatur, vita tamen ipsa cum eo non moritur. Ego vero communem sententiam sequor, videlicet huiusmodi hominum non licere commemorationem facere, neque eorundem oblationes, ac dona distribuere ob remissionem peccatorum eorum. Si vero in extremis suis eos paeniterit, tunc licet memoriam eorum facere, atque oblationes nomine defuncti paenitentis distribuere, ut misericordiam consequatur.

RIJSDEN DE CATECHUMENIS.

Quod attinet ad innocentes catechumenos, qui ex hoc mundo migraverunt sine baptismi gratia, aio quod nomine eorum minime liceat missas celebrare, quia viventes non fuerunt digni vivifica gratia. Licet tamen pro ipsis oblationes sanctis locis offerre, omniumque indicem validis precibus deprecari, ut defunctum ex inextinguibili gehennae igne liberet, in quem Satanas iturus est.

CANONES ET CONSTITUTIONES
ORDINIS ECCLESIAE

NERARTIS ARMENIORUM CATHOLICI (2).

Capitula XLII.

1. Si qui communiione indigni iudicati sunt, si in annum vitae discretionem veniant, extremo viatico ne priventur. Verumtamen si forte convalescerint, paenitentiam iuxta canonum mandata perficiant.

2. Meretrices quae libidinantur, et prolem necant, quindecim annis paenitentiam agant.

3. Effeminati, qui praeter naturam fornicantur, quatuor annis in paenitentia verascantur.

4. Qui desponsa sua omissa, sororem eiusdem sibi coniugem copulat, si praesertim desponsa illa ob animi maerorem in mortem incidit, decem annis extra (ecclesiam) et quindecim sub lege paenitentiam agat.

5. Viduus, qui virginem ducit uxorem, et viceversa, triennio paenitentiam agat.

6. Qui tertius celebravit nuptias, si uxorem dimittant, quindecim annis extra (ecclesiam) quinque autem sub lege paenitentes sint.

7. Qui fornicantem feminam dimittunt, non oportet eos poenitere; sed uxorem legitimum ducunt; fornicatrix autem nemini audeat nubere.

8. Qui uxorem suam dimittant, et aliam ducant, deinde vero ad propriam uxorem revertuntur, quinque annis paenitentiam agant.

9. Qui cum duobus sororibus fornicantur, et postea unam ex eis uxorem ducunt, duobus annis paenitentiam agant.

10. Sacerdotes, qui fornicati fuerint, deponantur, et per decem annos paenitentiam agant; diaconi autem in ordine ministrorum sedent.

11. Qui ob adulterium commissum necandi erant, sed beneficio Dei liberati fuerunt, octo annis in paenitentia degant.

12. Qui eum infideli fornicatur, novem annis paenitentiam agat.

13. Qui cum infidelibus intemperanter comissati fuerint, pro criminis modulo, paenitentiam subeant.

14. Christianus infidelem uxorem ducens, vel infideli viro mulier christiana nubens, percat; praesertim si pars altera in sua infidelitate permansit. Itaque pars christiana quindecim annis paenitentiam agat, et proci ad fidem nostram perducant.

15. Qui vineae alienius damnum intulerit, tribus annis sit paenitens.

16. Qui bovem, vel aliud animal percussum occiderit, tribus annis paenitentiam agat.

17. Qui domum eum inopellectile incendit, decem annis paenitentiam agat.

18. Qui feminarum consuetudini dediti negotia non curaverint et socorditer vixerint, quadriennio in paenitentia sint.

19. Is ob enius negligentiam puer sine baptismo moritur, triennali paenitentia mulctetur.

20. Fures, grassatores, homicidae, incendiarii, et qui sanguinem iustum fuderint, itemque blasphemae, quindecim annis extra, et quinque sub lege paenitentes sint.

21. Qui centum denarios furatus fuerit, quintam suarum partem pauperibus largiatur.

22. Nemo consanguineum in tertio gradu ducere uxorem ausit; si in quarto duxerit, paenitentiam agat; similiter et bigamus.

23. Qui cum uxore patris sui concubuerit, decem annis paenitentiam agat.

24. Signis uxorem fratris sibi coniugem copulaverit, abominabilis sit uterque in ecclesia Dei, nisi segregerant, et quasi mortis rei paenitentiam sinceram agant.

25. Mulier, quae coacta se vitari permiserit, triennio in paenitentia perseveret.

26. Si quis impietati deditus, haruspibus magicisque artibus fidem adhibuerit, quinquennio paenitens sit.

27. Puella quae fornicata fuerit, et abortum fecerit, aut pepererit, novem annorum paenitentia puniatur.

28. Qui cum infidelibus versatur, et cum iisdem peccat, quinquennio sit paenitens.

29. Siquis mortem sibi debitam, in alium detorserit; quamquam ipse ob id crimen morte puniendus esset, attamen decennali paenitentia mulctetur.

30. Mulier gravida si eum aliquo viro insipienter coierit, et abortum fecerit, triennio sit paenitens.

31. Qui a aure pollutum vinum biberit, quadraginta diebus in paenitentia degat.

32. A serpente percussus, uno anno laete, et tribus carne vescantur.

33. Qui involuntarium homicidium fecerit, septem annis sit paenitens.

34. Sodomitae, et belini concubitus

rei, totidem annis poenitentes sint, quot nati erant cum peccaverunt. Quod si din in iis maleficiis perseveraverint, poenitentia augeatur.

35. Coniugio subdita mulier quae adulterium commiserit, si a torpitudine sua resipiscat, septennio ad ianuam, et triennio sub lege poenitentiam agat.

36. Qui ante nuptias feminam carnaliter cognoverit, quam postea uxorem duxerit, triennio extra (ianuam), et uno anno sub lege sit poenitens.

37. Si virgo bigamo nubat, separentur: quod si noluerint, et alteruter moriatur, qui superest quindecim annis poenitentiam agat.

38. Qui panis acervum combussit, septennii poenitentia mulctetur.

39. Qui socrum suam violaverit, decem annis sit poenitens.

40. Populi rectores, si in rebus gerendis peccaverint, triennio poenitentiam agant.

41. Qui ex amore denuntiata ieiunia, excepta corporali infirmitate, violant, anathema sint; quia levioris momenti existimant delictum, quod contra praeceptum committunt.

42. Peccat graviter qui letale delictum confessioni non subiicit.

CANONES IOHANNIS MANTACENSIS
AEMENIORUM CATROGICI.

Capitula VII.

1. Sacerdos sexagenarius a missa celebranda desistat; si vero robustus est; missam peculiari titulo non addicat, neque ob eam stipendium percipiat.

2. Si sacerdos uno die duas missas celebraverit, cum crucifigentibus sit sors eius.

3. Siquis sacerdos, ignorans fratrem alium iam sacrificium obtulisse, in eodem altari missam celebrare coeperit, perficiat utique. Verumtamen si crassa ignorantia circa id laboraverit, vitulum mulctae nomine offerat Deo, et sic expietur.

(1) Haec synodus anno Christi CDLXXXVIII. celebrata fuit, teste P. Ciamicino in sua historia armen. lib. III. cap. 33.

4. Si quis sacerdos publicis administrationibus semet implicet, negotiationes exerceat, saecularem praefecturam gerat, non audeat sacerdotio fungi; est enim abominabilis eorum Deo. Si vero cum poeniterit, decennio cum auditoribus stet; deinde ecclesiam ingreditur, ita tamen ut usque ad vitae finem cum populo sedet.

5. Sacerdos non audeat manu sua creaturam maculationem facere; etenim macula ab eo victima, morticinium quid aestimatur. Quod si resipiscat, biennio sit poenitens, et holocaustis per triennium semet expiet.

6. Qui vaniloquio ora sua contaminant, et in Spiritum sanctum blasphemant, ipsi sunt tubae Satanae, quae custodes hominum angelos procul amoveant. Qui vero patrem matremve contemnunt, hi ecclesiam sacerdotemque calumniantur. Qui denique cum helvis feriae rem habere audent, similes sunt eorum qui eum daemone coëunt, ac Dei imaginem in similitudinem caninam transformant. Flens dico: hi filium Dei pedibus consulerent. Ab hac igitur nefanda iniquitate se retrahant. Sacerdos autem rei certior factus, statim verberibus in reum animadvertat, et tres modios (tritici) largiatur pauperibus, ter centies genua flectat, et deinde cibum cum venia sacerdotis capiat.

7. Si qui confessi, rursus ad eandem vomitum redeant, rursusque eidem ad confessionem accedant, poena super his canonetur; sed tamen benigne excipiantur, iuxta Domini effatum, qui ut septuagies septies ipsis dimittatur, mandavit.

CANONES VACIACANI ALBANAE REGIS
IN SYNODO ALBANA EDITI (1).

Vacianorum apud Albanos regnante, multae excitatae sunt controversiae inter viros saeculares, episcopos, presbyteros, et chorepiscopos, nec non inter nobiles atque plebeios. Quamobrem regi placuit nu-

merosum concilium in Albania convocare, decima tertia die maris seu octobris.

Ego Vaelacanus Albanorum rex, Seipheliscus archiepiscopus Parthaviae, Manasses episcopus Gabalagi, Iohannes episcopus Iraci, Ananias, et Isaacus Scudupi episcopus, Iosephus Galatadinae praepositus, Matthaenus Parthaviae praepositus, Thomas palatii regi praepositus, Simoon chorepiscopus Ziri, Matthaenus praepositus Tarabogi, Apas praepositus Gaspiti, Urpatus praepositus ex familia Manuscorum, Ioël et Barbus, Michael et Iacobus praepositi; nec non nobiles viri ac patricii Arseinae, Beurina Galatadinae patricius, et alii permulti, qui una coram me convocati in hac Albaniae statione fuerant, sic decreverunt.

1. Praepositi, qui in pagis habitant, bis quotannis episcoporum venerentur, ab eoque ecclesiae iura discant, prout scripturae iubent, et consuetum episcopo donum intra annum offerant.

2. Cura presbyteri vel diaconi fiet ordinatio, quatuor denarii presbytero, duo autem diacono dentur.

3. Homo nobilis, vel regio sanguine natus, quicquid pro anima sua de propriis facultatibus dare destinaverit, id omnino vivens largiatur. Ceteroquin si forte id exequi noluerit, sed post obitum datum iri promiserit, sumatur id e populi tributis, deturque presbytero hac ratione: frumenti sata quatuor, hordei sata sex, musti mensurae sexdecim. Attamen pauper dimidium tantummodo frugum tribuat, vinum autem pro viribus. Denique ab egeno nihil prorsus exigatur; contra vero opulentus pro suarum opum ratione affluentem tribuat in animae bonum, uti et Paulus ait: qui seminat in benedictione, in benedictione et metet.

4. Ovium possessores, unam ovem, vellera tria, casum annum offerant; equorum domiui vitulum.

5. Nemo seu nobilis seu plebeius sacrificium annum omitat pro defunctis, quantum potuerit: neque fraudare velit defunctos fructibus manuum suarum. Por-

ro si defunctus equos habuit, unus equus; si oves, una ovis detur ecclesiae, prout libuerit.

6. Si monasterii praepositus vel monachis scandalo sit sodalibus, et quidem pertinaciter, dehonestet cum, et monasterio eiciant.

7. Siquis in monasterio multi sint presbyteri, populus autem iis commissus exiguis; contra si populus copiosus a paucioribus presbyteris curetur; oblationes ita distribuantur, ut invicem compensent.

8. Homo christianus, qui in rixa sanguinem fuderit, sistatur episcopo, et iuxta leges puniatur.

9. Qui magno praepositi pago est, ne alium quoque sibi velit adiungere. Et etiam si duo sint vicina oppida, unum tantummodo teneat, quantum videlicet administrare possit.

10. Nemo feminae in tertio propinquitatis gradu nuptias adpetat, neque fratris uxorem sibi concipiat.

11. Siquis uxorem suam deserat; vel sine legitimo vinculo eum femina vivat; vel cum scelere hominem occidat; vel barriolos consulat; is ad regis palatium ductus crudeliter ibi occidatur.

12. Qui funebri luctu (more ethnico) defunctos suos prosequantur, ad regnum palatium ducti puniantur; neque hi ab adfribus suis desistant.

13. Qui morticinum voraverit, vel in quadragesima carnibus vesci praesumpserit; vel die dominica servili operi vacaverit, neque ecclesiam adierit, a presbytero populoque simul puniantur.

14. Si quis quarta sextaque feria carnes manducaverit, eiusque rei indicium praeposito fiat, is una hebdomada ante quadragesimam carnibus abstinere iubeatur; quod si renuerit, pagi rector bove eum mulcet, qui praeposito detur.

15. Si forte vir saecularis presbyterum aut diaconum accuset; siquidem hi crimen fateantur, episcopus imperet illis praeces ob expiationem, et ut in eremo penitentiam peragant. Quod si verum fateri noluerint, res tamen sit manifesta, pago

prout iubent canones eiciantur. At enim si res non paterit, presbytero imperent ut missam celebret; idque instar iuriamrandi habeatur.

16. Si praepositus a sodale suo vel discipulis accusetur, qui quidem fide digni sint; astatuer praepositus iuxta altare, accusatores autem ante tribunal cum populo stent; tum deponatur ab altari praepositus et pago expellatur. Quod si accusatores ex ebrietate peccaverint; populoque innotescat, inrgia ante inter eos fuisse; sacerdos quidem missam celebret, populus autem accusatores cum anathemate expellat. Si tamen mendacium suum fateantur, poenitentia tantum imposita, monasterio non eiciantur. Denique si aliis criminibus obnoxii deprehendantur, iuxta canones puniantur.

17. Si episcoporum aut praepositorum querelae ad regem pervenerint, quod proceres in pagis duas vel tres ecclesias sibi aedificaverint; procerum subditi id testentur regi per syngropham; qua visa, de regis episcoporum ac procerum consensu, ecclesias illas denno aedificatas deserent, oblationes autem ad maiorem ecclesiam deferrent.

18. Viri nobiles, qui decimas conferre solent, dimidiam partem cathedrali, et dimidiam propriae ecclesiae attribuunt. Et domini quidem cum servis, diebus dominicis in ecclesia propria orent, ibidemque oblationes faciant; advenae tamen elemosynas pro suorum defunctorum animabus cathedrali ecclesiae conferant.

19. Viri nobiles sine episcopi consensu non audeant praepositos a suis pagis amovere; neque vicissim episcopos sine illorum consensu aliam praepositum illic substituat. Quod si praeposito damnum aliquod vel a nobili viro vel a populo inlatum fuerit, non idcirco is audeat sine episcopi consensu de pago discedere.

20. Vir nobilis si in propria ecclesia vel erigere altare, vel sanctorum reliquias collocare, vel missas indicere velit, curet pro viribus ut haec cum episcopi venia faciat. Qui huic statuto obtemperaverit, benedictus esto; qui secus fecerit, removeatur ab ecclesia, deinde iuxta regulas coram episcopo mulctetur; postea tamen persolutis multis, secundum canones benedictionem recipiat.

ADMONITIO.

Armeniacorum canonum codices, eandem quam ceteri libri fortunam experti sunt, qui materiam additamentis et varietatibus obnoxiam continent. Quippe vetustiora exemplaria, utpote nimis arcta et posterioribus statutis carentia, paulatim evanuerunt, atque ab usu sacerdotali recesserunt: recentiora vero, mire variis in locis variata sunt, panno vetere cum neotericiis segmentis contexto, ita ut aegre ab acutis etiam huius disciplinae indicibus primitiva ab adiunctis discernantur. Quae quum ita se habeant, armeniacus quoque codex, unde nos superscriptos canones hausimus, praesertim quia haud prisca manu conscriptus fuit, eadem partim ambiguitate laborat: quamquam reapse canones Isaaci parthi et Iohannis Oz-nienensis sinceriores prae ceteris et certiores habendi sunt. Denique lectores admo-neo, horum mihi canonum ex armeniacae lingua fuisse interpretem P. Arsenium Angiarakianum, monachum instituti antoniani asseclam, eruditum valde iuvenem et officiosum; quod honoris eius et grati animi causa palam facio.

FINIS.

DOMINI EBEDIESU

METROPOLITAE SOBÆ ET ARMENIÆ

LIBER MARGARITÆ

DE VERITATE CHRISTIANÆ RELIGIONIS.

PROHŒMIUM.

Deus rerum omnium causa est, cunctarum mentium illuminator, naturæ vitæque largitor substantiis ratione sensuque præditis; magnum sapientiæ pelagus, et doctrinæ abyssus infinita; bonus, de ingenta misericordiæ affluens, hominum amator, et gratiæ fons naturalis. Te laus omnis honorque decet, Deus; tibi que, ut domino, omni tempore gratias agendæ sunt, propter tuam mirificam mundi utriusque administrationem, superioris scilicet et inferioris, propterque frequentia tua erga ecclesies terrenasque creaturas beneficia. A tua vero infinita elementia humiliter petimus, tuam ineffabilem celsitudinem imis ferventibusque precibus exoramus, ut nosmet electa paræque vasa in thesauro secretorum tuorum locanda efficere velis; atque in nobis mansiones tibi decentes mundasque eligas, ubi tua Trinitas demoretur. Igitur nos ope tua erue de naufrago tumultuosi mundi huius mari, atque ad sancta sanctorum, id est mysteriorum divinorum sedem, sublevis; ut isti videlicet superiori mansioni simillimi evadamus, semperque a radiis æternæ lucis tue splendidiore efficiamur; ut vi-

delicet sine illo corporali errore constanter vitam degamus, atque eorum socii cogitatione actuque fiamus, qui propriæ maiestatem tuam versantur; nempe ut in parte dextra alacres beatique, heic ibique et in omni loco simus. Amen.

Postquam nostri dogmatis Præses gentisque nostræ Pater (1), compositum a me omnigeno metro librum, cui titulus *paradius Eden*, auctoritate sua comprobaverat, iussit ut alium librum, de firmitate christianæ religionis, et fideli nostræ veritate scriberem, ad discipulorum suorum usum, studium, atque meditationem; nec non ad omnium Christi amatorum utilitatem et eruditionem, qui videlicet sub eius iurisdictione degunt: quæ res nimirum pastorem eius vigilantiam commendat, atque apud posteros laudis argumentum erit. Ego vero obsequentissimè instar famuli, mandato eius obtemperavi; brevique methodo ac stilo simplici hunc librum concinnavi, mole quidem tenuem, sed virtute et doctrina magnum, eique titulum inscripsi *liber margaritæ de veritate christianæ religionis*; in quo strictè de ecclesiastici dogmatis fundamenta

(1) Scilicet Ishalloha Nestorianorum patriarcha.

locutus sum, de quo doctrinae articulis ex eo provenientibus, veluti ramis ex una arbore: totamque opus in quinque tractatus disperivi: atque hos rursus singulos in plura capitula. Hos autem per Christi amorem obtestor, humiliterque rogo, qui his pagellis occurrari sunt, si ve legendi causa si ve exscribendi, vel locutur audiendi, oro inquam ut preces potius ipsorum apud Deum, scripti mei gra-

tia, consequas, quam reprehensioem: quippe qui omnes vires meas, in hoc opere collocaverim: quamquam acapte distimillimus maximeque miserandus homo sum. Ceteroquin, pro suo quisque libito, ex hoc libro deligat quod sequatur. Deus autem ambobus, scribenti, scilicet se legenti, pro meriti sui modula, felicitatem ac veritatis intelligentiam tribuat.

Explicit prohemium.

TRACTATUS PRIMUS

CONSIDERATIO DE DEO.

CAPITULUM I.

Quod Deus sit, mundus autem factus, creatus et temporalis.

Caelestis ille, Paulus apostolus, spiritualium divitiarum arca, spiritualisque philosophus, mirum excogitavit argumentum, spiritu Dei adjutus, in quo theologiae fundamentum niti posset: nempe ut ii qui Deum quaerunt, ejusque investigationi dant operam, ex ejusdem creaturarum conspectu ipsam agnoscant: etenim ex opificio opificem noscimus, atque ex opere intelligimus operantem. Quod autem hic mundus factus, creatusque per tempus fuerit, initiumque in tempore habuerit, ita demonstratur. Mundus hic, si ve quod adinet ad universalem eius molem, si ve quod ad ejusdem partes, compositus est, immo et dispositus atque ordinatus: atqui omnis compositio, quae sit disposita et ordinata, componentem suum habet, qui eam nimirum disposuit atque

ordinavit. Purro mundi compositio inde coarguitur, quod eius universitas multis partibus constat, ejusque varis corpora materia ac forma praedita sunt, motus autem per res visibiles fiunt. Mundanae vero dispositionis firma demonstratio est ipse homo, parvus veluti mundus, in quo creatae res omnes concordant: quae sapientis cuiusdam sententia est, nempe hominem breve esse quoddam mundi universi compendium sique omnium errorum concordantiam. Imvero quod mundus sit ordine praeditus, palam fit ex admirabili caeli structura, viderumque, et elementorum, rebusque inde genitis, veluti germinibus, arboribus, metallis, beluarum et hominum membris: quarum rerum mirus eximiusque ordo sapientiam quamlibet intellectumque creatum superat. Quare et summi philosophi, motum omnem a movente aliquo fieri indicantes, ad immobilem denique essentiam deveniunt, quae omnium causa est: hanc autem bonam, sapientem omnipotentem-

que dixerunt: bonam quidem, quia sine fine vivendum creaverit; sapientem autem, ob huius modis admirabilem ordinem atque concordiam; omnipotentem denique, quia suis praevalentibus viribus, res naturae inter se contrarias summa cōiunctione devinverit. Praeterea quum hic creatus mundus certa qualitate et quantitate corporum spirituumque constet, nec non ratione quadam momentorum temporis atque spatiorum; mens humana nequit intelligere, cur haec neque plura neque minore numero sint, neque ultra eitraque hos fines. Quumque alterius inquirimus de causis proprietatum atque formarum, figurarum ac momentorum, quae sunt inhaerentes eunctis rebus, singulisque earum qualitates; quum denique de natura rerum earumque subsistentia scrutamur, nullam causam, praeter creatoris voluntatem mentemque, nascimur, qui res omnes pro suo libito condidit atque ordinavit, proque ea ratione, quae ipsi opportuna utilisque visa est. Atqui necesse est, artificem ante suum opificium existere, nempe ut patrat omni reapse esse artificem, atque ab eo fuisse conditum id quod antes non existebat. Quod quum ita se habere, sicuti revera est, demonstratum sit, mundus quidem creatus fuit, atque in tempore coepit existere, neque prorsus aeternus est: simulque patet, procedere ipsam a creatore bono, sapiente, aeterno, omnipotente, ac voluntate praedito.

C A P. II.

Quod Deus unus sit, non plures.

Unum igitur esse mundi creatorem, non plures, inde patet, quia unica haud esse potest absoluta voluntas in pluribus,

sibi que concors, et invariabilis: alioquin vel hi prorsus naturae aequalis erunt, proprietatesque naturae easdem habebunt: quo posito, nulla est pluralitas, quia distinctio omnis, cuicunque sit, sublata est: sicuti absurdum est, duas esse substantias prorsus similes, nullaque ratione inter se distinctas, nempe easdem prorsus praedictas proprietatibus. Quod si hae duae substantiae naturae inter se distinguuntur et huius proprietatibus, eae nimirum sibi adversantur et invicem perimunt: neque duo creatores inter se contrarii existere queant, alioquin opus vitiosum eraderet. Vel denique aequali natura sunt, naturae tamen proprietatibus sic discrepant, ut singulae substantiae speciem habeant particularem, quae ab aliis unaquaeque discernitur: quod si ita est, omnes quidem sunt compositae, nempe ex ea re, quae sunt inter se similes, et ex altera in qua discrepant. Atqui omne compositum, creatum est, suumque creatorem et componentem habet: ergo demonstrata est propositio, nempe quod Deus noster, unus dominus sit; siquidem sunt dii multi, et domini multi; nobis autem unus est Deus*.

C A P. III.

De aeternitate Dei.

Omne ens aut aeternum est, aut temporale: temporale quidem causam suam habet et proprium creatorem: tempus vero et creator, existentiam illius praecedunt. Iamvero nullum esse causam causae rerum omnium; neque creatorem eius, qui universa creavit, mens quaevis sana et recta naturali lumine intelligit. Superest itaque ut ille substantia, aeterna sit, et extra temporis spatium posita, quan-

* I. Cor. VIII. 5.

doquidem ipsamet temporis creatrix est; quoniam tempus nihil aliud est, nisi corporaliū motuum enumeratio: ipsam autem creatricem substantiam, motuum causam esse, satis demonstravimus. Est ergo illud ens æternum et absque initio: quod autem initio caret, nulli fini obnoxium est: atque ex contrariis duabus proprietatibus, excellentiorem possidet et laudabiliorem, veritatem scilicet, lucem, vitam; etque bonum, sapiens, omnipotens.

CAP. IV.

De incomprehensibilitate Dei:

Quicquid est comprehensibile, vel sensibus vel mente comprehenditur. Quod quidem comprehenditur sensibus, vel corpus est vel accideus: atqui adoralis Deus, corpus minime est; quia omne corpus est compositum, et in loco existit, et suis finibus circumscinditur; quæ omnia ab ente essentiali aliena sunt. Sed neque rursus Deus est accideus; etenim accideus per se non subsistit, sed aliqua natura indiget, in qua subsistat. Quod autem mente comprehenditur, vel cuius fines mens penetrare potest aut circumscriptiones, quæ videlicet definitionem eius constituent, atque ab iis, quæ extra illud sunt, distinguunt; hoc, inquam, si vere cognoscitur, iam constat determinatum esse ac limitatum. Atqui fines limitesque ab entis necessarii natura aliam sunt. Secus autem, si fines limitesque, qui illud ens determinant, mens non est adsecuta, iam nulla comprehensio est. Non est igitur divina natura comprehensibilis. Menti ergo nihil aliud ex ente æterno intelligere licet, nisi eius existentiam; præterea nihil. Aliud magnum quendam philosophum ita semper precari solitum: o ani-

mae mese motrix causa, da quæso ut hæc subtilem naturam, a qua moveor, quid sit, et quomodo sit, cognoscam. Equidem neque te, neque hanc acutam naturam, ob quam fio intelligens, comprehendere queo, nempe quid quomodoque sis; tantummodo, te esse scio. Cum enim nos dicimus inuisibile, incompositum, immutabile, immutabile, hæc inquam verba non quid sit Deus, sed quid non sit, declarant.

CAP. V.

De Trinitate.

Omne ens, aut corpus materiale est, cuius substantiæ accidentia inhaerent ac mutationes, constatque contrariis rebus; aut non est corpus, caretque his omnibus rebus. Atqui demonstratum fuit, Deum (cuius incomprehensibilitati locus sit) handquaquam corpus esse, sed omnibus carente materiæ proprietatibus, ab eaque infinite dissidere. Porro quod materiæ caret eiusque proprietatibus, id antiquorum traditione mentem appellat. Quod autem materia eique inhaerentibus rebus caret, id sapientissimum est, acque mihi cognoscit, quandoquidem propria natura semper ei manifesta et cognita est, propterea quod nulla exteriori sibi re impeditur. Atqui quod se cognoscit, vivit; est ergo sapiens vivusque Deus. Porro autem omnis sapiens, ob suam sapientiam sapiens est; omnisque vivens, ob suam vitam vivit. Atque hoc est Trinitatis mysterium, quod Ecclesia in illa adoranda natura constituitur, mentem videlicet esse, sapientiam, vitam; tres in una essentialis proprietates, unam in tribus. Mentem appellavit (Ecclesia) patrem genitoremque, quia hic est causa principisque omnium. Sapientiam in-

digitali filii genitricis nomine, quia ipse a mente genitus fuit, perque ipsum facta et creata sunt omnia. Vitam denique, Spiritus sancti procedentisque appellatione denotavit, quia nullus alius, praeter ipsum, Spiritus sanctus est: nam sanctum, ut veridica interpretatio docet, est immutabile. Atque hoc est Iohannis theologi, Zebedaei geniti, argumentum: in principio erat verbum, et vita est lux hominum. Ac veluti anima rationalis tribus facultatibus pollet, mente, verbo, ac vita; et tamen ipsa una est, non tres: ita consideranda sunt tria in uno, unumque in tribus. Eandem exhibet sol demonstrationem eum sua sphaera, luce, et calore: quod est alterius theologi, Pauli electionis vasis, argumentum: ipse est splendor gloriae, et figura substantiae eius. Rursusque: Christus est virtus Dei et sapientia eius. Iamvero, quia quicquid existit vel accidens est vel substantia; natura autem entis essentialis, non est omnino accidentium capax; ergo in ipso haec proprietates sunt essentialis; ideoque appellantur personae, non autem virtutes accidentales; neque ullam in entis essen-

tialis natura mutationem efficiant, ac ne numerari quidem pluralitatem: namque ipsum ens, est mens, idem sapientia est, idem vita est, idem genuit sine separatione, produxit sine mutatione: namque haec omnia accidentia seorsum habenda sunt, et corporibus relinquenda: nulla enim est creaturarum rerum naturae similitudo cum aeterna natura: neque argumentum simile nilatenus est rei demonstratae; alioquin eadem res esset. Insuper Trinitatis mysterium figuratiter in lege vetere exprimitur sic: "facimus hominem ad imaginem nostram, et ad similitudinem nostram"; ubi pluralitas Trinitatem denotat tribus personis definitam. Item apud Isaiam seraphica laudatio "ter sanctus, unus Deus", tres significat in una natura personas. Denique illud davidicum: "verbo Domini caeli formati sunt, et spiritu oris eius cunctae virtutes ipsorum", eandem rem demonstrat: suntque et alia huiusmodi. Pudet igitur ethnicos atque iudeos, qui catholicae ecclesiae rectam fidem vituperant propter Trinitatis confessionem.

Explicit primus tractatus.

TRACTATUS SECUNDUS

CONSIDERATIO DE CREATURA

C A P. I.

De mundi creatione.

Qui olim non operabatur, postea vero operari coepit, is vel vi permotus ad operandum adgressus est, vel necessitate, vel sua bonitate. Atqui Deus, creaturam vi permotus non effecit, neque enim Deus aliquis extraneus apud illum est, neque

alia quaevis natura, quae ipsum ad agendum adigat. Sed neque necessitate compulsus fuit, quippe qui summe naturae perfectus est, nihilque requirit; immo ipse perfectionum largitor est; nullamque imperfectionem vel in sua natura, vel in naturae proprietatibus patitur. Superest igitur, ut is ob suam bonitatem atque amorem creaturam formaverit, quia naturalis bonorum gratiarumque fons est. Ac pri-

mun angelos, caelum, quatuor elementa, lucem, et luminaria creavit: deinde arbores et germina; postea singula animalium genera ac species. Postquam autem mundum instar thalami admirandive horti omni genere pulcherrarum rerum ornasset, tum demum die sexta, perfectis iam caelo terraque atque omni virtute eorum, primigenium creavit hominem, humanae stirpis parentem; ad imaginem nimirum suam creavit ipsum, ut ait Moyses, primogenitus inter prophetas, scriptorumque princeps. Suam vero imaginem appellavit ipsum tres ob causas; primo quidem, propter animam rationalem in ipso existentem, quae Dei imaginem prae se fert, ob suam spiritualitatem, subtilitatem, ac simplicitatem, et quia mente sua, verbo, ac vita Trinitatem adumbrat. Iterum propter eius super omni re dominationem ac potestatem, et propter providentiam ac liberalitatem. Tercio denique, quia ab homine sumpturus erat aliquando Deus, quod sibi ianret, quodque cum ipso ab omnibus perpetuo adorandum foret.

C A P. II.

De primi hominis peccato.

Quum ergo Deus Adamum creavisset, rationalem imaginem, templumque mirificum, creaturarum omnium principem, atque ut panem absolvam, parvum veluti mundum grandi conclusum; costam ab eo detraxit, ex qua feminam efformavit, ambosque in voluptarium paradysum induxit, ipsorum gratia erectum; mandavitque iisdem ut ex quavis arbore paradisi comederent, excepta arbore scientiae boni ac mali; decreto addito, ut si ex ea forte comederent, moriendum ipsis foret. Sic liberum eorum ar-

bitrium esse declaravit; etenim sine coactione coegit eos, decreta videlicet poena adversus mandati transgressionem. Ut autem ac res habet, competenter eos damnavit, propterea quod perversa libertate superbiaque animi utentes, divinum praeceptum non sine contemptu violarunt, ut dii fierent, nec suo creatori subessent, suadente diabolo, a quo sunt decepti. Quamobrem morti obnoxii facti sunt, seque maligni potestati tradiderunt; abiectaque gloria, ignominiam sibi induerunt, proxima angelis luca deseruerunt, vitamque aërumnosam in maledicta terra auspicati sunt. Ipsorum pariter filii eandem viam transgressionum sectantes, maligni mortisque iugum graviter cervicibus suis impresserunt; creatoris sui obliiti sunt, cordis desideriis, cupidisque animae consiliis indulserunt. Sic autem mala anserunt, rebellionem confirmaverunt, desperataque salute, lascivia et immundo quolibet actu semet contaminarunt. Hinc Dei iustitia concitata est, qui Noachum cum suis in arcam induxit, quam lente fieri iusserat, ut spem conversionis impiorum foveret. Consumptaque est omnis caro a diluvio, purgataque ipsorum colluvie tellus. Sic ergo post duo circiter annorum milia barbarum illud vendi genus finitum est.

C A P. III.

De legibus et iudiciis divinis.

Noacho ex arca egredienti Deus mandata pueritiae naturae humanae accommodata dedit; quae panlatim, crescente eiusdem progenie, oblivioni tradita sunt. Reapse nonnulli ex illis hominibus, licere sibi putarunt, cultum exhibere imaginibus necessariorum suorum aut amicorum; alii

vero perverse coniurantes, consilium aedificandae turris inierant, instar perfugii eiusdam adversus Deum; ut si hic forte in posterum iratus aliud diluvium adduceret, locum salutis haberent; vel illic conscenderent, bellum caelo illaturi, si quid adversus ipsorum libitum inde iuberetur. Quam ob rem confusis ipsorum linguis, ipsi ad quatuor mundi angulos usque dispersi, pristinum idololatriae errorem confirmaverant, suos utriusque sexus liberos daemonibus immolaverant, denique creaturis maius obsequium famulatumque quam creatori exhibuerunt. Tunc Deus Abrahamum patrem nostrum peculiariter sibi elegit, cuius e semine, saeculorum sacrarium sumendum erat: circumcisionis testimonium ipsi dedit, et foedus cum eodem ixit. Ab hoc igitur politia theocratica ortum habuit, quem hebraismum dicimus. Porro ex Abrahami liberis nonnullos identidem rectos iustosque nascitavit; qui tamen post conatus multos, homines ad Deum convertere nequiverunt. Hinc eligitur Moyses, prophetarum princeps, cui lex et praecepta scripta traduntur; quae videlicet nulli ex praecedentibus politis tribus data fuerant. Sub eo iudaismi respublica coepit, qui ceteroquin pueri instar perfectum mentis statum nondum adsecutus, in antiqua sua lege meditabatur, quae bonis sanctisque beuefacere iubeat, malos autem atque inimicos ulcisci; Deum autem, instar hominis, membris corporalibus praeditum existimabat, qui Hierosolymis habitaret, atque in Sion monte et in Israelis congregatione moraretur. Ea lex neque inferorum meminit neque regni caelestis; sed temporales poenas comminatur adversus praeceptorum violatores, servitium apud hostes, dispersionem inter ethnicos, imbrum segetumque penuriam, agri prolisque exi-

guitatem: contra vero bene viventibus, praemia omnigena et remunerationes terrenas absolutissimas. Atque in hac sententia prophetae omnes qui Moysi successere fuerunt, eundemque confirmarunt, eamque ob causam genus omne angustiarum periculorumque perpassi sunt.

C A P. IV.

Prophetiae de Christo.

Sancti omnes prophetae de Christo vaticinati sunt, quod is videlicet salutem mundo esset allaturus, atque omnium creaturarum renovationem effecturus. Ne autem sermo noster prolixior sit, testes nominationem sex ex illustribus inter eos proferemus. In primis Israel, prophetarum parens, ait: non auferetur acceptrum de Iuda, id est rex; et interpres de inter pedes eius, id est propheta; donec veniat is, cuius illud est; et ipsa gentes expectabunt; et cetera quae in eo sequuntur capitulo. Moyses vero ait: prophetam magnam suscitabit vobis Dominus de fratribus vestris, quem, veluti me ipsum, audite: quaecumque anima hunc prophetam audire noluerit, de medio populi sui exterminabitur. Insuper per Israelis a Pharaone liberationem, nostrum omnium liberationem a principe mundi praedixit; per manna autem, mysterium corporis Domini nostri; per aquas de petra excussas, sanguinis divini potum; per aescum serpentem, crucem vivificam. Aequae David vaticinatus est in psalmo: quare fremuerunt gentes. Et in alio: Dominus Dominus noster. Et in: eructavit cor meum. Et in: dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Isaias vero illis verbis: ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius Eua-

manuel, id est nobiscum Deus. Et rursus: et vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, furis saeculorum, princeps pacis, pater futuri saeculi, magni consilii angelus: ipse traditur propter peccata nostra, atteritur propter iniquitatem nostram: disciplina pacis nostrae super eum; cum reliquo capitulo. Tum Zacharias: ne timeas, filia Sion; ecce rex tuus veniet, humilis et ascendens super asinam, et super pullum filium asinae. Postremo Daniel, determinatis septuaginta hebdomadibus, quae ipsius manifestationem praecedent, ait: et occidetur Christus, et non

erit ei; et civitas sancta polluetur, cessabitque holocaustum et sacrificium. Item: aspicebam thronos positos, et antiquum dierum sedentem. Adhuc: aspicebam veluti filium hominum in nubibus caeli venientem coram antiquo dierum; qui ei dedit iudicium ac potestatem, ut omnes populi, et tribus, et linguae ipsimet serviant. Potestas eius, potestas aeterna, et non transitoria; regnumque eius minime corrumpitur.

Atque haec secundo tractatus finem imponimus.

TRACTATUS TERTIUS

CONSIDERATIO DE CHRISTI INCARNATIONE.

C A P. I.

De Christi in mundum adventu deque unione.

Utilis est hominum societati iustitia; quia haec exigit, ut quae sibi ab aliis fieri homo cupit, eadem et ipse aliis faciat: quod contra ipse ab aliis sibi fieri detrectat, eadem ne aliis faciat. Haec enim est lex et prophetae, inquit Servator. Quam autem prophetae haud potuissent ad iustitiae regulam adamussim homines dirigere, et ad veritatis agnitionem proxime adducere, nempe ut idola desererent, divinis vero praeceptis adhaererent; nihil erat reliquum, quò natura nostra renovaretur, salutem nasceremur, et vitam nostram emendaremus, nisi Dei apparitio in hunc mundum; more nimis regis,

qui missis ad alicuius provinciae regimen correctionemque legatis compluribus; si horum forte vires superentur, neque aliquid emolumenti pariant; ipse demum ad procurandam illius regionis emendationem praesens incumbit. Quis vero Deus est invisibilis (nam si fieri posset ut ipse creaturis conspiciendum se daret, universam rem creatam splendore lucis suae dissolveret) ideoque hominem instar sui habitaculi (1) assumpsit, templumque ac domicilium suum effecit, et cum divinitate sua, eum qui mortalis naturae particeps erat, unione sempiterna et insolubili copulavit, sibi quoque consortem dominationis, potestatis, regni constituit: nempe natura divina humanam naturam illuminavit per adhaesionem (2), sicuti margarita optima ac pura, solis lumine sibi affulgente collustratur: adeo ut *hominis* illuminati natura, illuminanti fiat similis; in-

(1) Incipit Ebediesu nestorianam suam doctrinam et sectam vocabulis ei haeresi consuetis aperire. (2) Hoc quoque vocabulum familiare sectae est.

deque micantibus radiis et fulgoribus, talem speciem naturae suscepta praebat, qualem ipsa natura effectrix, ut factor nullam mutationem ex factura patientis subeat. Et quomodocumque verbum intra animum conceptum, scripturae sensibili unitur per intellectualem consensum, et ex uno loco in alium mittitur, ita ut locum suum minime deserat; ita verbum ex patre natum, homini de nobis sumpto per intellectum unitum fuit, et sic in orbem venit, ut a patre suo cum sua essentia nequaquam discesserit: verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis. Homo quidam Dei gratia imbutus, postquam multis precibus Deum orasset, ut huic rei intelligentiam caperet, vocem de caelo exaudivit sibi dicentem: carni quidem vocabulum *factum* tribue; verbo autem vocabulum *habitavit*; atque ita demum a te rem intellectam putato.

C A P. II.

De dispensatione Christi.

Statim ac vox Angeli coram Beata insonuit, Domini noster totum, benedicta inter mulieres, sine dubio Deus Verbum unitum est ei, quem in sanctae virginis utero absque semine humano efformavit; eique nomen excelsum adsignavit, prodigia in eius nativitate patravit, mundum universum gaudio complevit, eique summam aspicientiam gratiamque et perfectam staturam contulit. Ipse autem annos natus quasi triginta baptismo Iohannis se obtulit anno Tiberii Caesaris quintodecimo, qui erat Alexandri CCCXLI; non quod sane puritas eius baptismo aquae indigeret, sed ut nobis per omnia exemplar fieret atque norma. Is igitur baptismum suscepit,

eundemque nobis imperavit; ieiunium peregit, nobisque ieiunare mandavit; oravit, nosque orare docuit; humiliavit se, atque ut nosmet humiliaremus admonuit: qui enim fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno Dei. Postquam autem virtutes prodigiaque patraverat in Iudaeae regione, infirmis curandis, mortuis exsuscitandis, caecis illuminandis, paralyticis sanandis, daemonibus expellendis, arcanis rebus patefaciendis; ad satisfaciendum tandem primi Adami debito, delendumque decreti chirographum adversus eius stirpem lati, atque ut exemplo suo universalis resurrectionis mysterium demonstraret, passus atque crucifixus sub Pontio Pilato, mortuus sepultusque est, dieque tertia, secundum ea quae scripta erant, resurrexit. Per quadraginta vero dies discipulis suis post resurrectionem apparuit, multa edens prodigia, dicensque: data est mihi omnis potestas in caelo et in terra; sedite ad dexteram patris. Exinde illi digressi, praedicaverunt ubique. Domini autem opem illis ferebat, verbaque miraculis confirmabat, quae ipsi operabantur. Haec religionis christianae initia fuerunt; cuius quidem veritatem in proximo capitulo demonstrabimus.

C A P. III.

De veritate christianae religionis.

Religionis christianae fundamentum est, fides de naturae divinae unitate, et de eius personarum trinitate: fides praeterea, eo quem diximus modo, de Christo, de mortuorum resurrectione, de futuro iudicio, ac aeterna vita. Quamobrem omnes eius regulae spirituales sunt, mundoque haec superiores. Quoniam vero rationalis anima tri-

bus potantibus est instructa, videlicet cupiditate, ira, et discretione; ex quarum excessu vel defectu res turpes et peccata proveniunt; ex eorumdem vero aequabilitate oriuntur virtutes; harum unaquaeque ab evangelio nostro exercetur in rebus supernaturalibus. Desiderium regit in eo: omnis qui observaverit mulierem tanquam moechaturus eam eam, respice eum ipsa in corde suo iam moechatus est. Rursusque in eo: imitamini volatilis caeli, et lilia campi. In eo denique: nolite solliciti esse in crastinum. Iram autem sic regit: dilige inimicos vestros, benedicite maledicentibus vobis, bene facite iis qui vos oderunt. Discretionem, sive iudicium, regit audiendo regnum Dei, vitam aeternam, et veritatis agnitionem: haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te ipsum solum Deum, veri auctorem, et quem misisti Iesum Christum. Quenam esse potest sublimior doctrina? quaecumque veritas firmior ac principiorum?

Insuper christianae religionis veritas, vel inde cognoscitur, quod, non secus ac philosophia, in theoriam ac praxim distinguitur: finis autem theoriae eius, veritas est, ut iam demonstravimus, ac demonstramus: finis autem praxeos, sicuti significavimus ex illis animae facultatibus, bonitas est quae mentis puritatem requirit, animaeque sanctitatem; iubetque ut iis beneficium qui se male adversus nos gesserunt; eos amemus qui nos oderunt; et male dicentibus benedicamus.

Item cognoscitur religionis veritas ex evangelistarum veracitate, quoniam quicquid de Christo nuntiaverunt atque scripserunt, fidem optinuit apud diversarum linguarum homines, apud reges, sapientes, atque philosophos, sine ulla vi adhibita vel blanditiis. Iam vero quisquis maiorum

anorum sacra deserit, vocique invitantis ad aliam religionem aures praebet: hoc videlicet vel timore aliquo aut illecebris impulsus agit, vel virtutibus ac prodigiis supernaturalibus. Atqui beatis apostolis neque arma neque exercitus adhaerent ad territandum, neque pecunia aut opes ad inducendum: ergo virtutibus prodigiisque supernaturalibus attractis orbis terrarum ad eos audiendos conflavit. Porro Deus doctrinam suam per fallaces homines minime aperit, ne hi scilicet servis eius illudent, opificiumque magnum ipsius corrumpant. Sunt ergo veridici apostoli, non fallaces. Iam si hi sunt veraces, nos quidem quicquid de Christo confitemur, ab illorum praedicatione scriptisque recipimus. Ergo christiana religio doctrinam veram proficitur, quandoquidem ii qui eam tradiderunt, veraces sunt.

CAP. IV.

De sectarum divisione.

Quum igitur lux manifestationis Christi, errorum tenebras ex universo orbe expulisset per huiusmodi praedicationes, finis idololatriae fuit, atque imaginum vasis operis: purgata est tellus sacrificiorum inquinamentis maculosisque ritibus; didiceruntque orbis incolae bonitatem, sanctitatem, mansuetudinem, vniusi demissionem, repletaque terra est cognitione Domini, aquarum instar quae mare constituunt. Quarum rerum causa, malignus hostis invidia et amaro odio tabescens, ita se nobiscum, ut olim cum Adamo, gessit. Nam post apostolorum eorumque discipulorum ac successorum obitum, christianas ad intestinas iurgia commovit, iniecitque inter eos schismata atque discidia. Hinc innumerabi-

les in Christi ecclesia exortae sunt haereses; eosque decernunt et, ut invicem trucidare niterentur, dum alium infidelem et dignum morte indicat. Quot autem quantaeque fuerint iniquitates eius temporis et corruptelae, ex ecclesiastica domini Eusebii historia cognoscitur. Quam ob rem synodus trecentorum ac duodeviginti patrum congregata est, zelo beati ac philochristi imperatoris sancti Constantini, anno Alexandri cccxxvi: qui spiritus virtute, atque argumentis ex divinis libris deductis, explicaverunt, illustrarunt, lucida demonstratione sanaeque doctrinae verbis; integrae laudis fidem confirmaverunt, magistrosque et omnes cuiusvis haereseos antesignanos refutaverunt, eosque anathemate percules, a Christi corpore tamquam morbida membra et insanabilis separaverunt; catholicam ecclesiam omni macula vanarum superstitionum sectarumque spicarum emacularunt; factaque est universa tellus ab ortu solis usque ad eius occasum, mens una et ecclesia una.

Post autem centum ferme annorum intervallum, lis accidit quaedam inter Cyril- lum Alexandriae patriarcham, et dominum Nestorium patriarcham byzantinum, circa humanitatem Verbum; quum alioqui nulla esset in confessione Trinitatis inter Chris- tianos discordia: siquidem omnes niceae- nam fidem receperant, quae Trinitatem

agnoscit essentia aequalum dominatione
potentia ac voluntate; omnesque Christum
fatebatur perfectum Deum et perfectum
hominem: ad id nimirum adacti ab evange-
lio, et Paulo, et trecentia ac decem et octo
patribus. Erat igitur questio de unionis
modo, deque vocabulis eandem denotanti-
bus: etenim Cyrillus aiebat debere a nobis
Virginem Dei matrem appellari, scripsit-
que capitula tredecim, quibus cuilibet dis-
tinguenti post unionem divinitatem ab
humanitate (1) anathema dixit. Contra vero
Nestorius id negabat, quia neque apud
prophetas neque apud apostolos ipsa di-
citur mater Dei (2): nam prophetae quidem
de Christi adventu vaticinati sunt; apostoli
autem praedicaverant, Christum illum,
quem prophetae venturum in mundum
dixerant, hunc esse ipsum qui de Maria
natus est. Quomobrem sicuti, si uos eam
simpliciter hominis matrem appellaremus,
similes fieremus Paulo samosateno et Pho-
tino galatae, qui Dominum tantummodo
hominem esse dicebant, veluti unum ex
prophetis; quamobrem et anathematizati
fuerunt; ita si eam Dei matrem nominare-
mur, iastar Simonis et Menandri putare-
mur, qui Deum a Maria corpus sumptisse
negabant, eiusque humanitatem phantasti-
cam fuisse, non veram, aiebant; quare et il-
li pariter anathemata percussi fuerunt. Ipsam
igitur Christi potius matrem appellamus (3).

(1) Calumnias auctoritatis Sobensis. Ad demonstrandam enim S. Cyrilli de diablis naturis divina et humana in incarnatione superstitiosam sententiam, sufficit vel unus eiusdem locus in capitulis de incarnatione Domini a me primò editis T. VIII. Scilicet eum. cap. 31. pag. 86. *ἐσφρίσμεν ὃ ἀν τις ἐν τοῖς πρὸς Ἑβραίους λόγους εἰς τὴν θύμην φέρει, καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ, καὶ ἐκείνους μὲν λέγουσιν, ὅτι κτήνη δι' οὐρανίου, καὶ τοὺς ἄλλοις θεολόγοις; τίος; manifestus autem ex epistola ad Hebraeos cognoscere licet, divinam naturam atque humanam, operatione quidem distinctas, persona autem unitas, quae unum exhibent filium. Quid plura? Idem Cyrillus in opere praedicto cap. 51. disertè demonstrat ὅτι διὰ τοῦ ὁμοῦ, ἐκ δὲ τοῦ ἑτεροῦ quod dicitur quidem sint naturae, una autem persona Christi.*

(2) Immo S. Cyrillus p. 126. apostolica scripta enumerat, ex quibus *Deiparam* cognoscimus, iis opera mox citando. (3) Notissimus Nestorianorum error, contra quem disputat ma-

quod est ei nomen a prophetis et ab apostolis impositum, et unionis vinculum denotat. Cyrillus autem dum in capitalis excommunicationem quolibet qui divinitatem ab humanitate distinguit, ipsos sacros libros excommunicat: etenim prophetae atque apostoli ipsam quoque in naturis personam, de qua fit controversia dividerunt (1); ab iisque sancti Patres didicerunt confiteri Christum perfectum hominem et perfectum Deum, formam servi habentem, filium Davidis et filium excelsi, carnem et Verbum.

Eccae autem hinc iterum Ecclesia seinditur, dum alii Nestorio assenserant, alii vero post Cyrillum aberraverunt; atque utraque pars invicem excommunicavit, fueruntque schismata, caedes, exilia, vincula, persecutiones adversus petres, graviores etiam quam prisca temporibus, uti narrat Irenaeus Tyri episcopus (2). Crevitque tumultus, et solitio dilatata est usque ad Marciani philochristi tempora, qui pro sua prudentia magnam synodum in urbe chalcidoniensi coëgit episcoporum cccxxv., insitque ut sedula inquisitio fieret, et inter adversas partes indicium; quisquis autem veritati et oecumenicae fidei nequaquam accederet, extra communionem fieret, atque ita unius fidei concordia in universa ecclesia statueretur. Haec autem synodus

duarum in Christo naturarum confessionem, nec non utriusque naturae proprietatum distinctionem adeo confirmavit, ut duas quoque voluntates esse fateretur: anathema vero dixit cuilibet, adfirmanti rationem aliquam, quae duarum naturarum confusionem induceret. Et quis in graeco idiomate nullus est differentia inter *homo* et *spinosus*, unum esse in Christo hypostasim fassa est. Quam autem neque Cyrilli adseclae dualibus naturis adsentiretur (3), neque Nestorii discipuli uni personae, edictum imperiale latum est, ut qui synodi definitioni non adhaerescerent, dignitatem amitterent. Nonnulli igitur violentine cedentes consenserunt; alii tamen in opinione sua perseverarunt.

Iude factum est, ut christianorum coetus in tres sectas divinus fuerit. Prima quidem unam naturam, et unam personam in Christo constituit, quam Copti, et Aegyptii, atque Aethiopes, ex traditione Cyrilli sui patriarchae tenent, et Incobitarum appellatur, ex eo quod Iacobus quidam vir doctus inter Syros (4) ad stabilendam Cyrilli confessionem apud Syros et Armenos plurimum contulit. Altera, quae duas naturas, et unam personam adserit, Melchitarum dicitur, quippe quae ab imperatore vi stabilita est: et hanc susceperunt Romani, qui Franci appellantur, et

gnae Cyrillus in scriptis a me primum editis T. VIII. p. 103-107; et toto illo tractatu de *Deipara* p. 108-131; et denique in dialogo p. 152.

(1) Calumniam est nestoriana adversus s. scripturas. Legesis Cyrillum in citatis locis

(2) In commentariis de rebus gestis in synodo ephesine, cuius operis vixit fragmenta superant. (3) Distinguendi sunt falsi a veris Cyrilli discipulis. Veri quidem doctrinam eius a vobis nuper citatam sequuntur; falsi autem et calumniosi, cum Severianus seu Iacobitis conspirant, de quibus mox diceamus. (4) De hoc prolixè Assemanus Bibl. or. T. II. p. 62. seqq. Quod autem Monophysitae falso iactarent se Cyrillum ducem sequi, testis luculentus est Severus antiochenus in celebri opere *Cyrillus* inscripto seu *Philabthes*; quod ineditum apud me servetur, una cum Iohannis Caesariensis orthodoxi (cui contradicit Severus) defensione concilii chalcidoniensis; quorum operum aliquando ratio et me habebitur.

constantinopolitani Graeci, et omnes populi boreales, Rutheni scilicet, Alani, Circassi, Asiani, Georgiani, et reliqui eis finitimi. Franci vero ab illis discerunt in eo, quod Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere dicunt, et azyrna ad sacrificium usurpant. Et geminae quidem praedictae sectae illam vocem "Deipara," susceperunt: Iacobitae vero in canone trigagii adiecerunt illud "qui crucifixus est pro nobis." Tertia autem secta, quae duas naturas, et duas personas in Christo confitetur, Nestorianorum appellatur. Orientales namque veritatem suam minime immutauerunt, sed sicut ab apostolis acceperunt, sine varietate servarunt. Nestoriani tamen per injuriam et immerito nuncupati sunt; quandoquidem nec Nestorius eorum patriarcha fuit, nec eos linguam ipsi intelligebant: sed cum audissent duas naturas, et duas personas, unam filium Dei, unum Christum ab illo praedicari, orthodoxam ab eo fidem adseri suo testimonio confirmavere; quoniam et ipsi eandem sententiam tenebant. Quare Nestorius eos sequutus est, non ipsi Nestorium, maxime in Christipara. Cum autem postulatum est ab eis ut Nestorium anathematizarent, recusarunt dicentes, se, si Nestorium excommunicarent, perinde facturos ac si divinis scripturis sanctisque apostolis anathema dicerent: namque ab ipsis, siebant, nos quod tenemus accepimus; nempe id ipsum vos in nobis atque in Nestorio reprehenditis (1), ut in sequentibus capitulis palam fiet.

Capitulum quintum haud prolixum continet obsecutiones adversus praedictas sectas. Capitulum sextum satis breve agit de Deipara, cui hunc titulum nestorianus Auctor invidet. Capitulum septimum item breve tractat de quaternitate personarum in Trinitate, quam adversarii obiciebant Nestorianis duas personas in Christo adstruentibus. In his capitulis propugnat Auctor sectam suam, vulgo nestorianam. Sed enim, quem sint in occidente obsoletius sectae errores, et a sexcentis theologis refutati, non fuit operae pretium, hanc Auctoris partem in librum nostrum recipere, aut prolixius arguere. Unicum particulam ex capitulo quinto recitare iuvat, ex qua lucide apparet, quomodo Nestoriani duarum in Christo naturarum unionem exponerent. Mar Iohannes (inquit Ebedius) Phiochensium filius demonstrationem producit de unionis commixtionis, quam ii (Iacobitae) adserunt, deque unionis adhaerentiae, quam nos affirmamus; ex nomine scilicet Christi, quod atramento simul et minio haec in modum scribi contingat. Unio quippe commixtionis erit, veluti Christi nomen minio et atramento simul commixtis exaratum. En tibi corruptio, en confusio; neque atramentum est neque minium. Unio autem adhaerentiae, nomen Christi atramento exaratum in charta minio tincta. En veritas, en lux; et atramentum est, et minium.

(1) Nestorianae universae haereseos plenissimam refutationem a Leontio hierosol. ser. ipsam, habes a me primo editam in tomo IX. quam qui leget, nihil ulterius requirit.

C A P. VIII.

De ecclesia.

Ecclesiae vocabulum significat coetum et celebritatem, supernosque ordines representat: quemadmodum enim novem sunt chori maiestati divinae deservientes, quos in tres ordines distinguimus, ita et Ecclesia choros novem enumerat: Patriarchae enim, Metropolitani, et Episcopi, ordinem Cherubim, Seraphim, et Thronorum imitantur: Archidiaconi, Periodeutae, et Presbyteri, ordinis Virtutum, Potestatum, et Dominationum locum te-

neant: Diaconi demum, Subdiaconi, et Lectores, tamquam in ordina Principatum, Archangelorum, atque Angelorum administrant. Namque hominum congregationem significat Ecclesiae nomen; non autem muros ac lapides Christus Ecclesiae nomine indigitavit, sed coetum ipsimet credentium. Atamen templum quoque ministerii quoque domus sancta hoc eodem vocabulo Ecclesiae donatur; veluti civitatis vocabulum modo de hominibus dicitur, ut: egressa est tota civitas obviam Iesu; modo sedicium denotat, ut: ingressus in civitatem.

Aique haec concluditur tertius tractatus.

TRACTATUS QUARTUS

CONSIDERATIO DE SACRAMENTIS ECCLESIAE.

C A P. I.

Sacramentorum Ecclesiae numerus.

Sacramenta Ecclesiae septem sunt iuxta mentem divinarum scripturarum. Primum est sacerdotium, quod et reliqua sacramenta conficit. Secundum, sanctum baptismum. Tertium, chrisma unctionis. Quartum, oblatio corporis et sanguinis Christi. Quintum, remissio peccatorum. Sextum, fermentum. Septimum, signum vivificationis crucis.⁽¹⁾ Haec autem necessaria esse, ex iis quae homo ad vitam carnalem exigit, demonstratur. Homo siquidem primo indiget, ut sit, et in rerum natura locum obtineat: ut ni-

mirum ex matre corporea per patrem carnalem generetur: quamquam reapse forma et complementum a petre luminum suppeditantur: ita et ad aevum immortalitatis, ex alvo spiritali baptismi per sacerdotem, qui pater est spiritalis, generatur: quamquam forma spiritalis et complementum a Spiritu sancto, et virtute Altissimi conceduntur. Rursus qui in mandum ingressus est, temporario cibo et terreno potu ad vitae sustentationem indiget: sic prorsus spiritalis cibus, et divinus potus baptismo aeternae in Deo vitae sustentationem praebent. Et quemadmodum status corporis ex tempestatum vicissitudine, et pravo regimine, in morbos

(1) En insignis Nestorianorum corruptela, qui veris Christi sacramentis extremas unctionis et matrimonii, fermentum et signum crucis substituunt. Et quidem hunc cum aliis gravem Sobensis errorem iamdiu coarguit synodus Diamperitana, in Malabarica apud Indos anno 1599. celebrata, ut observat Assemanus in Catalogo cod. syr. CLXXVI.

et aegritudines incidit, ac propterea medicorum curatione iudiget, ut pristinam recuperet sanitatem, siquidem iuxta eorum praescripta sese continet: ita et homo, factura Dei, ex errore, et peccatorum sordibus, morumque depravatione morbos peccati contrahit, atque a medicis spiritualibus, qui sunt sacerdotes ecclesiae curatur, si certe eorum praeceptis vitae suae regimen accommodat. Oleum vero unctionis, regenerationem ex baptismo committit: sanctum porro fermentum, cibum qui est corpus Christi componit. Signum autem crucis vivificae perpetua est christianorum custodia, et omnium sacramentorum perfectio, et perficiens. Qui vero ex Christianis fermentum non habent, matrimonium iuxta legem Christi initum pro septimo sacramento enumerant, cuius ope pro homine, qui e vivis decessit, alius ipsi similibus substituitur. Si quis autem ex externis exciscitur, quoniam pacto singula praedicta septem sacramenta sanctitatem, et sacramenti rationem obtineant; respondemus: tria ad confectionem cuiuslibet sacramenti concurrere: primum quidem est ipse sacerdos verus, ad quem ecclesiastica via ductum est sacerdotium: alterum vero est verbum, et praeceptum Domini sacramentorum, quod de singulis sacramentis ipse constituit. Tertium conscientiae minime haesitantes suscipientium, et forti fide roboratae, pro certo habentes, ea quae in sacramentis significantur, virtute caelesti fieri. Age vero nos de singulis simpliciter, et summam disceremus.

C A P. II.

De sacerdotio.

Sacerdotium est ministerium interces-

sionis inter Deum et homines, quod adinet ad peccatorum expiationem, bonarum rerum acquisitionem, irae denique divinae mitigationem. Porro aliud fuit imperfectum, seu mosaicum; aliud vero perfectum, cum illud quo utitur Ecclesia. Porro sacerdotii ecclesiastici fundamentum in his verbis nititur, quae Petro in partibus Caesaratae Philippi dicta fuerunt a sacerdotii domino: tibi dabo claves regni caelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis; et quod solveris super terram, erit solutum et in caelis. Ecclesiae vero aedificium his verbis denotatur: pascere mihi agnos meos, pascere oves meas. Sacerdotii perfectio atque ordinatio in his verbis peracta fuit: insufflavimus in eos, et dixit accipite Spiritum sanctum; si remiseritis alicui peccata, remittuntur ei; quod si retinueritis alicui, retenta sunt. Vetus quidem sacerdotium generi tribuebatur, non moribus, nec ad libitum. Novum contra sacerdotium, ex apostolica traditione per manuum Ecclesiae impositionem, praemisso examine, atque habita morum ratione, ad eos qui digni sunt devenit: primum quidem probentur, et sic ministerio fungantur, siquidem nullius criminis rei sint. Quod autem perfecte se habeat nostri sacerdotii ratio, imperfecte autem ratio veteris, vel inde demonstratur, quod saepe pravi liberi ex iustis parentibus, veluti Cain, Cham, et liberi Lot, nascuntur: contra autem boni liberi ex parentibus improbis, veluti Melchisedek, Abrahamus, alique. Vetus illud sacerdotium oleo materiali conferebatur; alterum hoc autem spirituali oleo non materiali datur, nempe per manuum impositionem. Quibus autem regulis fiat examen, utrum dignus nec ne sit, qui sacerdotium optat, Paulus, Spiritus linguam, narratam audiamus:

fidelis sermo est: si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non vino immodice indulgentem, non manna sua velocem ad percutiendam, sed mansuetum, non litigiosum, neque argenti cupidum; sed suae domui bene praepositum, filios habentem subditos in omni castitate. Si autem domui suae praesae nescit, quomodo ecclesiam Dei potest regere? Non neophytum ne infletur, et in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum satanae. Diaconos pariter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpia lucra amantes, sed habentes mysterium fidei in conscientia pura. Hi autem omnes sacerdotii ordines primum probentur, et tunc ministrent, nullum crimen habentes.

C A P. III.

De baptismo.

Baptismus estmersio lotioque in aqua. Quinque sunt baptismi genera: 1. lotio uniuscuiusque per aquam, siquando in corpore suo maculam labemve vidit. 2. Lotiones legales, quae putabantur efficere eorum Deo emundationem a cunctis pollutionibus sordibusque carnis. 3. Iuxta maiorum traditionem est calicum, phialarum, aeneorum vasorum, lectorumque lotio, et ne quid ex foro escario manducarent nisi prius loti. 4. Baptismus Iohannis, qui poenitentiam tantummodo et peccatorum remissionem praedicabat. 5. Denique Servatoris nostri baptismus, qui in Spiritu san-

cio recipitur in donum adoptionis, resurrectionem a mortuis, et aeternam vitam; quae est circumcisio quaedam non manu facta. Sicuti autem circumcisio carnis data fuit prisco Israël ob cognitionem spiritualesignificandam; ita baptismus novæ Israël collatus est, ad significandam aeque spirituales cognitionem, nempe inter eos qui vocantur et sunt filii Dei: qui autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Baptismi materia aqua munda est: nisi quis renatus fuerit et aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Forma autem est lotio in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, quae sunt Servatoris nostri verba. Est etiam sextus baptismus qui fit per sanguinem, cum Dominus inuult dicendo: baptismum habeo, quo baptizer; et multum coarctor, donec perficiatur. Denique et septimus baptismus est, qui fit per lacrymas, ut patres loquuntur. Verumtamen haec duo postrema baptismi genera pertinent reapse ad quintum, qui est mortis ac resurrectionis figura.

C A P. IV.

De chrismate.

Chrisma, apostolica traditio est, ique ritas inde a tempore, quo illud ab apostolis consecratum fuit, in Ecclesia Dei conservatur. Cur autem chrismate utamur, argumētis ex rei natura et scriptura sumptis demonstramus. Etenim divinus liber docet, eos qui sub lege mosaica figurato sacerdotio destinabantur, vel terreno regno, chrismate inungi solitos. Aequē apud nos, ii qui caelestis regno veroque sacerdotio destinantur, hoc multarum figurarum oleo unguuntur, ut aut uncti verique fratres Christi: etc.

nim ipse per unionem adhaerentiamque (1) cum divinitate, unctus reapse fuit ratione quadam supernaturali: propterea unxit se Deus, Deus tuus, oleo laetitiae prae consortibus tuis: idemque fuit unctor simul et unctus, illud quidem in sua divinitate, hoc autem in humanitate sua. Naturalis autem ratio adhibendi chrismatis haec fero est: sicuti enim excellentes in arte sua pictores, postquam iconem pictura eximisque coloribus perfecerunt, deinceps eam oleo angunt, ne detrimentis obnoxia sit, neque incurrentibus deforas rebus delectatur; ita qui ad caelestis regis imaginem sunt conformati, unguntur in mente, nequid a mundanis incursionibus diabolisque offensionibus detrimenti patiantur. Chrismatis materia est oleum purum ex oliva; forma autem, benedictio apostolica.

C A P. V.

De oblatione.

Oblatio est ministerium, quod per res sensibiles ab infimis offertur superis, ape obtinendae peccatorum veniae, et precum exaudiendarum. Et apud veteres quidem ex animalibus mutis caesarumque hostiarum cruore constabant oblationes: apud nos autem unigenitus Dei, qui servi formam assumpsit, corpus suum hostiam patri suo pro mundi vita obtulit: quapropter agnus Dei, qui tollit peccatum mundi a Iohanne fuit appellatus, eiusque sanguis in novo testamento pro multis in remissionem peccatorum effusus fuit. Sic enim dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitum daret, qui hostiam viva et rationalis pro omnibus patri suo oblatus est, mandumque maiestate sua

reconciliavit, salutemque angelis et hominibus largitus est. Quoniam vero fieri non poterat, ut macratio eius in cruce pro omnium salute in omni loco, atque omni tempore, et apud quemlibet hominem in sua substantia sine mutatione repraesentaretur; misericorditer respexit, et elementar atque sapientissime providit; se illa nocte, in qua tradebatur pro mundi vita, accepit panem in sanctas et immaculatas manus suas, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis dicens: hoc est corpus meum, quod pro mundi vita frangitur in remissionem peccatorum. Similiter super calicem gratias egit, deditque eis dicens: hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum; accipite ergo omnes, manducate ex hoc pane, et bibite ex hoc calice, atque ita facite, quotiescumque convenietis in meam commemorationem. Hoc itaque praecepto dominico mutatur panis in sanctum eius corpus, et vinum in pretiosum eius sanguinem, et sicut in remissionem peccatorum, et in emundationem, et illuminationem, et propitiationem, et spem magnam resurrectionis a mortuis, et in hereditatem regni caelorum, et in vitam novam illis qui in fide sine hesitatione haec percipiunt. Quotiescumque enim ad haec mysteria accedimus, ipsi Christo occurrimus, ipsumque in manibus nostris gestamus, et osculamur, et eorundem perceptione cum ipso unimur. Miscetur enim sanctum eius corpus cum nostris corporibus, eiusque pretiosus sanguis nostro eam sanguine contemperatur. Unum namque corpus atque idem per fidem novimus, illud quod in caelo, et hoc quod in ecclesia est. Tradidit porro illud per ma-

(1) Vocabulum nestorianum, ut iam diximus

teriam tritici et vini, quia haec valde affinis sunt sanguini et corpori. Formam autem imperitur vivo verbo suo, et per illapsum Spiritus sancti (1).

C A P. VI.

De sacro fermento.

Sancti apostoli, orientalis plagae magistri, ex duodenario quidem numero Thomas atque Bartholomaeus, ex septuagenario autem Adaeus et Mares (2) cunctis orientis ecclesiis sacrum reservatumque fermentum tradiderunt ob conficiendum corporis Domini mysterium usque ad eius adventum. Quod si quis Christianorum effutiat dicens: quomodo hi memorati a vobis apostoli consecratum fermentum orienti tradiderunt; Petrus autem, ille princeps apostolorum, eiusque sodales occidentalibus non tradiderunt? Si certe vera dicitis, alterutrum sequitur; nempe aut apostolos haud concordi fuisse magistrum sententia; aut falsam esse ipsorum traditionem. Cui contradictioni sic respondemus. Ex quo quidem apostoli vera fide imbuti fuerunt, eandem usque ad nostra tempora apostolici canones sine ulla mutatione custodiverunt, adversus potestatis quoque saecularis persecutiones. Et quamvis maiores nostri iugo servitioque barbaro oppressi essent, nunquam tamen neque vera dogmata neque canones suos mutaverunt. Neque vero pru-

dentes nesciunt quam difficilis et ardua fuerit canonum huiusmodi conservatio, praesertim huius fermenti, in regionibus calamitosis, ubi neque rex aliquis Christianis auxiliabatur; neque alicuius principis tutela et ope fruebantur, sed omni potius veratione et angustiis premebantur. Quod si hunc fermenti ritum nequaquam ex apostolica traditione manare credidissent, haud sane custodiendi eius causa una eum fide orthodoxa tot labores aerumnasque passi fuissent. Obicientibus autem Petrum magnosque apostolos, qui occidentis magistri fuerunt, nos quidem contradicere possumus adfirmando, illos quoque ita tradidisse; sed mutata fide, reliquos quoque canones vi regum haereticorum perversos fuisse (3). Nostrae vero adfirmationis argumentum est, quod non neque omnes traditionem apostolicam retinent: nam Phryges quidem oblationem ex azymo non faciunt, neque Romani ex fermento. Autamen apostoli traditionem diversam haud reliquerunt. Ergo occidentales potius quam orientales, varietatem in fide et canonibus perpessi sunt (4).

C A P. VII.

*De peccatorum remissione
ac de poenitentia.*

Fragile genus humanum est, et peccando obnoxium, ac feri vix potest,

(1) Quod revera consecratio verbis Christi absolute perficiatur, legis prae aliis theologis Assemanum doctissime disputantem in Bibl. Or. T. II. 200. sqq.

(2) Immo, ut tradit Solomon hassoransis aequae nestorianus, apud Asseman. Bib. Or. T. III. p. 318, soli Adaeus et Mares in fermento consecraverunt; reliqui autem apostoli, ut ait praedictus, aliter se gesserunt. Quare et ea quae Sobensis de S. Patro dainceps arduatur nullam merentur fidem: statim romana et occidentalium traditio longe opinioni Sobensis praevaluit.

(3) Haec gratis occidit nestorianus haereticus.

(4) Ita caeco orientalium gregi illudunt caeci ipsorum pastores.

ut spiritualibus infirmitatibus non tentetur. Idcirco medicum sacerdotium datum fuit, quod homines sine ulla mercede sanet: si remisitis alicui peccata, remittuntur. Itaque et *Servator* dixit: non est opus valentibus medico, sed male habentibus. Ex: non veni vocare iustos sed peccatores ad paenitentiam. Atque ut peccantium spem auget, furesque paenitentiae panderet, quae ad caelum ducit, et supernam conciliat felicitatem, tres parabolas in medium protulit: videlicet filii prodigi, ecutum ovium, et duorum hominum qui uni creditori debebant. Exempla autem sunt, Simon post suam negationem, Paulus post suam persecutionem, mulier peccatrix, publicanus, atque latro. Fideles igitur, quotiescunque fragilis naturae humanae vitii quætiuntur, quae semper incolumis esse non potest, ad medelae locum se oportet conferant, suasque medicis spiritualibus infirmitates ostendant: nempe ut per expiationem et canones paenitentiales sanitatem spiritus recipiant, se deinde ad dominicam caenam pure accedant, prout magnus magister faciendum dietavit. Porro Dominus noster paenitentiae medicinam peritissimis eius artis hominibus credidit, Ecclesiae scilicet sacerdotibus. Quamobrem qui iniquitatis morbo a daemone tangitur, in Domini discipulis sapientibus medicis vulnera sua revelet, qui eidem spirituali medela remedium facient. Haec autem suum neaspse effectum consequuntur, si eum fide, non autem profana ratione fiant; quicquid enim ex fide non est, peccatum est: voluti quidam avaritia corrupti, tanti mo-

menti rem ad suum lucrum mercimoniūque converterunt.

C A P. VIII.

De matrimonio et de virginitate.

Sanctitatis exereitationem *sacra* volumina appellant coniugium illud, quod ex norma christianae legis contractum fuit, in quo neque taedium est, neque musitatio, neque alienae rei concupiscentia: verum in eo peraguntur officia erga uxorem atque familiam, liberique in timore Dei educantur. Sanctum igitur prorsus matrimonium est, mundusque eius thalamus, praesertim quia Paulus mysterium hoc inter res supramundanas collocavit: sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia. Quapropter id haud licet dissolvere (1), nisi ob causam fornicationis; aut ob illam conscientiae, quae in tres dividitur, veneficium, defectionem a religione, aut caedem; aut ob corporealem: omnis enim qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari; et qui dimissam duxerit, adulter sit. De virginitate autem, praeceptum Domini non habeo, inquit Dei dispensator; nam Dei mandatum de matrimonio erat. Quod siquis virginitatis curriculum accitari volet, et Baptistam, Redemptorem, Eliam, Paulumque imitari; utique id prohibito faciat, nempe ut rem consilio evangelico non praecepto fretam; ita tamen, ut matrimonium minime sordidum reputet aut abominandum: tantummodo id, propter rerum adiuncta, parum comomo-

(1) Quicquid Nestoriani censuerant, nos quidem Catholici vinculum coniugii monere dicimus, thori tantummodo fieri posse certis de causis separationem, quas haec ex iure canonico recitare non est necesse.

dum spirituali vitae reputet: nempe ob commercium cum pluribus, accipiendi laudique occupationem, incolatum in urbibus aut pagis, multa sunt offendicula eius, grave iugum, plurimae curae, et in mundanis uigiliis volutatio. Attamen si quis, virginitate vota, nequaquam se

ceu spiritualis angelus sive contemplantio sive agendo gerit, peiore conditione est quam saecularis quivis laxis moribus homo: qui enim certamen adgreditur, abs quolibet negotio mentem revocare debet.

Atque haec desinit quartus tractatus.

TRACTATUS QUINTUS

CONSIDERATIO DE HIS QUAE FUTURUM SAECULUM SIGNIFICANT.

C A P. I.

De adoratione orientem versus.

Apostolicus canon est adoratio orientem versus; eius autem rei causa ex illis Domini verbis repetitur: sicut enim fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit et adventus filii hominis. Rursus ex illo dicto: de die illa et hora nemo scit, neque angeli caelorum. Et quidem nos vigilare esse oportet, conversis vultibus nostris ad tempus apparitionis eius. Hinc autem duplicem percipimus utilitatem; quarum una quidem est finis nostri, futurique iudicii memoria, quae nosmet a vitiiis cohibet; altera vero est, primitivi loci, unde ob peccatum excidimus, id est paradisi, mentio, qui ad orientem situs est; quare ad poenitentiam confugimus. Iam in saevi Ephraemi commentariis scribitur, Gabrielem angelum Virgini sempiternae ex oriente sese obtulisse; quae audita illa salutatione "ave gratia plena", orientem versus adoravit. Praeterea quoniam Dominus noster in caelum conscenderet, facies quidem eius occidentem spectabat, ut sic adventum suum in die resurrectionis portenderet: discipuli autem coram

consistentes, ascendentem ipsam adorarunt orientem versus: quibus angeli dixerunt: hic Iesus, qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum. Denique prisci scripturarum enarratores addunt, quod in principii die, septem quidem rerum naturae eum silentio creatae fuerant; quibus illa vox successit "fiat lux". Unde angeli, qui se creatorem habere nesciebant, ea voce audita, decreverunt dicentes: si hanc vocem effectus consequitur, utique voles auctor, creator noster universae mundi est. Statim vero "facta est lux", omnesque illico eam caeli partem adorarunt, unde lux exierat, hoc est orientem. Atque hoc nimirum beatus Iub denotat: quando creabam luciferum, omnes angeli mei laudaverunt me.

C A P. II.

De adoratione dominicae crucis.

Christi humanitatem propter Deum in ea existentem adoramus. Ita etiam in cruce Deum Salvatorem nostrum veneramus. Crucifixus enim nomen est Christi, sicut et occisus, et adoratus. Neque enim ligno, argento, aut aeri istud nomen con-

gruit, Fundamentum quippe magnam christianae religionis hoc est, quod innovationem et salutem communem per crucifixum partam fateamur. Ea crucis figura, quam habemus, est signum Salvatoris nostri, quod ante ipsius revelationem in caelo apparebit, sicut ipse ait. Cum enim signum salutis nostrae contemplamur, et in eo Salvatorem nostrum crucifixum cogitamus, solutionem debiti nostri, et universi mundi innovationem putamus nos intueri: atque hanc ob causam fervidam adorationem cum gratiarum actione offerimus: neque vero materiam sensibilem, sed illum qui crucifixus fuit, meditamur; immo Deum, qui filium suum tradidit, ut pro nobis crucem subiret: hic autem per suam in cruce mortem nobis innovationem peperit, salutem, ac vitam sempiternam in caelesti regno, quantumvis non merentibus, impertitus est. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius; multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. Salvati enim apostoli cunctas virtutes hoc in signo operati sunt; et manuum impositionem in sacerdotio conferendo, atque reliqua ecclesiae sacramenta hoc ipso signo perfecerunt: et haec, accepta traditione, ad omnes posteros deducta atque confirmata sunt. Atque ita nos docuerunt dicere: verbum enim crucis perditis insipientia est, nobis autem, qui vivimus, virtus Dei est.

C A P. III.

De sacra die dominica, deque festis Domini.

Diei aequae dominicae observatio apostolico canone decreta fuit: est enim dies magna, in qua Servator noster a morte

resurrexit, quo miraculo creaturas omnes exhilaravit, testem semet veridicum exhibens generalis resurrectionis atque aeternae vitae. Sicuti autem dux noster die dominica resurrexit, ita universum Adami genus die dominica resurrectorum est, quod mundi intermini initium erit, qui quidem haud ineiundo ineipiet, sed manifestando se manifestabit. Hic ergo a nobis colendus dies, quo prodigia eiusmodi contigerunt. Et quoniam facta resurrectione, curae omnes mundanae cessabant, atque unusquisque ad Dei laudem, eiusque ineffabilium mysteriorum fruitionem convertetur; idcirco constituerunt apostoli, ut die dominica ab omni mundana sollicitudine Christiani abstineant, Deoque constanter orando sint dediti, et librorum lectioni, cum incarnationis dominicae meditatione. Et primo quidem prophetas legant, qui fundamentum et ianus fuerant recipiendae veritatis incarnationis Christi; qui non venit, ut eos dissolveret, sed ut adimpleret: etenim qui imperfectionem supplet, etsi aliquoties seopo suo serviens imperfectum eum perfecto mutat, quomodo solvens dici potest? Quomodo rursus monumentorum illorum sit destructor, a quibus testimonia de ipso sumuntur? Scrutamina scripturas, in quibus putatis vos vitam aeternam habere; namque ipsae testimonia de me perhibent, quod pater miserit me. Idcirco iusserunt apostoli, ut primo legerentur prophetarum libri, deinde evangelium tamquam eorum terminus atque sigillum: idque omni die dominica facimus, ut pereuntem resurrectionis memoriam habeamus, in qua nostrorum operum remunerationem consequemur; quae res incitamento ad virtutis prosecutionem est et ad vitii fugam. Sollemni-

tates insuper vitae Christi, quorum annuam commemorationem facit Ecclesia, ideo celebramus, ut bona creaturis concessa per Christi in carne manifestationem, paulatim non obsolescant, neque in oblivionis harathrum decedant, si nulla ipsorum mentio fieret.

C A P. IV.

De feria sexta.

Hic dies feriae sextae appellatione usus est, donec eo die Servatore nostro crucifixo, sol occidit, tenebraeque super omnes creaturas diffusae sunt, propter Iudaeorum facinus; ex quo tempore dici coepit occasus. Ea die maerorem prae se tulerunt creaturae, luctumque egerunt ab primi communis peccati excessum, cuius causa ille mortuus est, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in labiis eius: caeli luctum significarunt, obscurato sole; terra, motu atque tremore; templum, velo quod intra erat scisso; petrae hiata abruptae; quin adeo ferae ipsae carnivorae et volucres carne abstinerunt, neque cadavera attingerunt, obsequii causa erga sanctam Servatoris cadaver ligno suffixum, sicuti in Ephraemi commentariis legitur. Hic de causis canonem ediderunt apostoli, ne Christiani carnes hae die gustarent: atque insuper in eodem canone, eadem ducti ratione, quartam feriam memorant, in qua Iudaei de Servatoris caede consilium iniecerunt, pretiumque innocui sanguinis proposuerunt. Profecto hic idem passionis dies (*nempe sexta feria*) occasus quidam universi orbis fuit: in eo quippe ob Adam peccatum mors naturam nostram occupavit, paradisoque depulsi fuimus in maledictam terram: eodem die, Non-

chi aeco, genus humanum dilavio universum perit: in eodem denique hostis noster certamen gessit eum generis nostri primogenito, tum post quadraginta ieiunii dies, tum etiam passionis supremae tempore.

C A P. V.

De ieiunio, et oratione, atque elemosyna.

Tres virtutum radices sunt in divini timoris via, apud eos certe qui resurrectioni credunt, atque in ea via perseverant, ob futuri saeculi spem; ieiunium scilicet, oratio, et misericordia: si tamen haec iuxta evangelicam normam non aliis de causis fiant. Nam, ut quidam etiam philosophus sit, ieiunium quavis quiete melius est; oratio cuilibet motui praestat: misericordia vero imago Dei est. Iam ipsum ieiunium duplex est; externum scilicet, quo a cibis; internum quo ab iniquitatibus abstinemus. Quoties vero ieiunium divitibus misericordiam suadet, dum ipsimet ex suae famis alisque molestiis, egenorum aerumnas comperiant? Praeterea ieiunium sensus sanctificat, commotiones purgat, nosque similes angelis reddit. Oratio autem, non solum divinos thesauros elavis insar reserat, verum etiam est quaedam spiritus cum Deo confabulatio, ut e patribus quidam dixit: fili mi, cum oras Deum alloqueris; eum autem librum perlegis, tunc loquaris tecum Deus. Misericordia denique, praeter quam quod similitudinem cum Deo habet, cui nihil ceteroqui simile est, ratio quaedam est, quam Iesu sapientia docuit, praemittendi in caelam per indigentes bona illa, quae nos diligimus plu-

rimique facimus, cum fiducia fore ut illic nos sine fine his fruamur atque oblectemur: nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea corrumpant, et ubi fures effodiunt et furantur; sed thesaurizate vobis thesaurum in caelo; ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit. Sanctus quidem Thomas apostolus id egregie edisseruit, cum Indiae regi promisit, se immane ipsi palatium aedificaturum: quum enim is rex pecuniam pauperibus distribuisset, respice illi palatium in caelo conditum fuit, prout frater eius extinctus, et ad vitam orante S. Thoma apostolo revocatus, testatus est. Huius rei gratia quidam homines digni habiti sunt, qui angelorum quoque praeferentem visionem fruenter, quod Cornelio dictum fuit: orationes tuae et elemosynae, tamquam memoriale quoddam, ad conspectum Dei ascenderunt. Ad extremum testantur prophetiae atque apostoli, nullam esse, praeter hanc, aliam viam quae divites ad Deum ducat.

C A P. VI.

De cingulo.

Christianorum mos cingendi lumbos, orationis tempore, quaedam veluti praeparatio est ad famulatum, dum nosmet in conspectu Dei componimus, velut ii solent qui coram terrestri rege ministerio funguntur. Attamen hoc divinum praeceptum in lege veteri ac nova indictum fuit. Etenim in prisca quidem mandatum erat sacerdotibus Levi filiis ut baltheum cum reliquo amictu sacerdotali gestarent. In nova autem "sint lumbi vestri praecineti, et lucernae vestrae ardentes, ut similes sitis famulis domini sui

expectantibus." Sic beatus etiam Iohannes Baptista pellicea zona circa lumbos suos praecinetus erat. In actibus quoque apostolicis Agabus propheta dicitur zonam de Pauli lumbis tulisse, sequelae praecinxisse. Tres itaque ob causas cingulo lumbos praecingimus; prima est, quia servi quoque et ministri saecularis regni, cincti procedunt, ut servitium suum ministeriumque significent. Altera causa est, quia id praeceptum Servatoris nostri est, ob denotandam mentis vigilantiam, intellectus puritatem, et illius expectationem, qui a nuptiis reversurus est, nosque omnes ad illam bestitatem sublaturos. Tertia denique causa est, quia cinctus mortem innuit: cinget lumbos nostros, teque docet quo tu non vis. Nam sicuti qui iter suscipiunt, lumbos suos cingunt, ita nos peregrini instabiles, quos tempore, invitos licet, ulterius in cursu nostro trudunt, idonea vistica ad suscepiendum erga alterum mundum iter comparare debemus; nempe recti dogmatis scientiam, et bonorum operum exercitium. Haec enim cinguli ritus docet nos.

C A P. VII.

De resurrectione, futuro iudicio, aeternaque vita.

Quisquis operam adgreditur, seopum aliquem necessario sibi actionis suae proponit; quem adeptus, ab agendo desinit, finemque operae facit; secus, otiose frustra operaretur. Noster vero Deus quaquaversus sapiens, haud per otium et obiter creaturam suam e nihilo eduxit; sed uti supra demonstravimus, non sine magna sapientia excelsaque mente ipsam creavit, cum rationis exercitio et figurae perfe-

ctione. Quum autem tempus, quod sibi mente proposuit, elapsum fuerit, finem huic mundo imponet: etenim omne principium, desinendi initium facit; contra autem omnis finis, principii finis est. Quidam autem Dei spiritu imbutus sit: postquam decimae humanarum successionum classis iustus numerus absolutus fuerit, tunc fiet consumptio, et certissimus finis aderit. Eo quippe die sol occidens, non renascetur, et stellae de caelo cadent, sicutque tenebrarum chaos, motusque omnis elementorum cessabit: et tunc apparebit signum filii Dei, crux videlicet radia in caelo eum virtute et gloria magna, et cum horrendis angelicarum tubarum clangoribus: sic autem apparebit rex regum Christus, ceu fulgur quod fulgurat ex oriente, et usque ad occidentem patet. Ipsius itaque apparitio universa caeli spatia mundique fundamenta terrore complebit; usque voce vivifica resurrectionem instaurationemque iubebit: atque haec ultima tuba erit. Ab hac igitur vivifica voce procedet aer quidam vel spiritus suscitandi vi praeditus, qui redivivos homines permeabit,isque densitatem detrahet: statimque, ac veluti in ictu oculi, immutabuntur in similitudinem angelorum; et inslabique in mortuos qui surgent incorrupti: et boni quidem in caeleste regnum conscendent, et eum Domino suo supernae mansionis thalamos intrabunt, et contemplationibus, revelationibus, eiusdemque luce collustrati, beatissimam vitam cum summo et ineffabili gaudio ducent. Atque haec est vera beatitudo. Mali vero in terra manebunt, tenebrosa, caligine compediti, igne doloris ac poenitentiae cremati eru-

ctique, reminiscentes operum suorum, et quomodo sempiternam felicitatem ob imaginariam ac momentaneam felicitatem perversa commutatione amiserint, et veram possessionem terreno stercori posthabuerint. Et haec est vera gehenna (1), cuius ignis non extinguetur et vermis non morietur.

Qui autem falso existimant corporale gaudium aeternum fore, cibum, potum, coniugiumque mortuis adsignantes, hi reprehenduntur a Servatore: in resurrectione enim neque nubent neque nubentur; sed erunt sicut angeli Dei in caelo. Etenim esca-potuque opus est corporibus, ad detrimetorum reparationem, ne corporalis machina pereat. Coniugium aequè necessarium est, ut in demortui locum alter nascatur, ne genus pereat, quoad hominum numerus complatur quem aeterna mens creatoris praefiavit. Iam utraque cessante causa, detrimento substantiae scilicet atque obitu, utrumque pariter desinit supplementum. Quippe omnes corporis voluptates nihil aliud sunt, nisi praecedentium passionum remedium; quibus oblectationibus si quis immodice nititur, eas confestim ad damnum vergunt; puta edendi bibendique voluptatem, quae famis sitisque passionem subsequitur: quod si quis intemperanter avidaeque edit vel bibit, dolores infirmitatesque, si minus mortem, patitur. Atque ita de omnibus huius mundi voluptatibus dicendum est. Haud tamen eadem spiritualium deliciarum ratio est; sed quo magis eas quisque arripit ac degustat, tanto vehementius easdem derisum patitur: id quod in doctrina quoque, rerum scientia, et eruditione, compertum est.

(1) Nestoriani sobensis error, metaphoricum ignem intelligentis etiam in carmine suo de Eden, ut observat Assemanus Bib. Or. T. III. p. 352. et 362.

Iam siquis dubitantium dicat: qui fieri potest ut resurgant corpora, marcore iamdiu corrupta, pulverique commixta, aut a feris devorata, aut igne consumpta, aut aquis mersa? nos sane respondemus, quod si magnas postquam ferrum in minutissimas tritum est particulas, vi sua arcana has ferreas particulas e pulvere arenaque separat; quanto magis potentia creatoris virtute sua, humana corpora separabi ta pulvere, concinnabit, disponetque in resurrectione? Praeterea si sapiens artifex, postquam multarum partium simulacrum composuit, deinde singulas domi suae abdidit, quin alii sciant vel ubi illae iaceant, vel quo in loco modove componendas sint; ipse tamen instante simulacri compositione, statim sine obice nullo, unamquamque partem e loco repositionis absque ulla difficultate sumit, suaeque apte in sede sine errore collocat; quanto id facilius Deo sit, qui solas respice sapiens omnipotensque est? Nostra enim corpora, quisquis modus corruptionis fuerit, in illa quatuor demum elementa solvantur,

unde fuerunt composita: quarum quae sit collocatio intra figuram nostram, Deo aequi exploratum est; qui quum sibi libuerit, partes singulas ad suam sedem revocabit, cum propria qualitate et quantitate, atque ea compositionis ratione, quae ipsi comperta est. Tunc nonnunquodque humanum corpus resurget, pristinumque statum recuperabit ad mensuram aetatis plenitudinis Christi. Praemia vero ac poenae pro singulorum meritis retribuentur; iusti autem immortalem vitam consequentur. Ei vero, qui nobis potissimum virtute sua bene facere potest, immo et nostra spera precesque, pro ope sua quae in nobis operatur, gloria sit in ecclesia lesu Christi per omnia saecula saeculorum. Amen.

Explicit, auxiliante Domino, liber margaritae de veritate christianae religionis, auctore Mar Ebediesan metropolitae Sobae et Armeniac. Domino autem gloria et sempiterna gratiarum actio per saecula saeculorum. Amen.

FINIS TOMI X.

HAG 2004304

I N D E X

OPERUM ET FRAGMENTORUM

DECEM TOMIS COLLECTIONIS VATICANAE
COMPREHENSORUM

T O M U S I.

Praeit tabula palaeographica.

Praefatio in qua agitur 1. De scopo huius collectionis. 2. De Eusebii caesariensis aliquot operibus, nempe de questionibus evangelicis, de theophrasto, de commentario in Lucam, de opere paschali. Adduntur parerga de S. Ambrosio Eusebii et aliorum imitatore, et de scriptoribus variis quaestionum biblicarum. 3. De Photii patriarchae quaestionibus amphilechiensis tam editis tum ineditis, earumque fontibus, et locis parallelis. 4. De eiusdem Photii responsis aliquot canonicis. 5. De eiusdem scriptis variis adhuc ineditis, ubi etiam de supposita quadam Iohannis papae octavi ad Photium epistola. 6. De Polychronio sparnensi episcopo, eiusque ad Danielem commentario. 7. De catena Petrum in Danielem. Pag. V-XXXV.

Tabulae palaeographicae explicatio p. XXXVI.

P A R S I.

Eusebii quaestiones evangelicae sexdecim ad Stephanum p. 1. Ad Marinum quaestiones quatuor p. 51. Earundem supplementa p. 70. Quaestionum praedictarum interpretatio latina p. 78.

Anonymi, qui Eusebii chronicon fortasse integrum legebat, fragmentum p. 112.

Eusebii fragmenta octodecim operis de theophrasto p. 113. (Eiusdem operis aliud frag-

mentum alibi edidit.)

Eiusdem reliquiae copiosae Commentarii in Lucam p. 143.

Eiusdem fragmentum operis paschalis, seu tractatus de paschate p. 247-257.

Eiusdem quaestionum ad Marinum additamentum p. 261.

P A R S II.

Photii quaestiones amphilechienses viginti, cum latinae interpretatione p. 1. (Obiter in adnot. p. 42. ponitur Theodori mopsuesteni fragmentum commentarii in Iohannem.)

Eiusdem Photii responsa quinque canonice Leoni Calabrisae archiepiscopo p. 216.

Polychronii in Danielem Commentarius ex Nicetae catena p. 1. P. 5 In adnot. defenditur authenticitas hymni trium puerorum babilonicorum.)

P A R S III.

Petrum Catena in Danielem p. 27, qui sunt Ammonius, Anonymus, Apollinaris, Athanasius, Basilus, Cyprianus, Eudoxius, Eusebius caes., Hesychius, Hippolytus, Origenes, Severus, Titus, Victor. Memorantur praeterea p. 28. Lampatii quaestiones; p. 33. Eusebii liber XV. praep. evang.; p. 35. Severi epistola ad Ammonium scholasticum;

p. 39. eiusdem Severi epistola ad Marcum episcopum.

Index in Symmachum oratorem p. 46.

P A R S VI.

P A R S IV.

Præfatio seu commentarius prævius ad quartum voluminis partem in qua profertur oratio anonymi Auctoris ad Clodoveum II. regem Francorum. Deinde agitur 1. de fragmentis vaticanis iuris civilis anteiustinianæ. 2. De Symmacho oratore eiusque gente et scriptis tum editis tum desperatis. 3. De Iulii Victoris rhetorica. 4. De Mioutiano Apuleio grammatico p. I-XLIV.

Sequitur tabula paleographica.

Iuris civilis anteiustinianæ tituli. 1. Ex empto et vendito. 2. De usufructu. 3. De re uxoria ac dotibus. 4. De accusatione. 5. Quando donator intellegatur revocasse voluntatem. 6. De donationibus ad legem Cincium. 7. De cognitoribus et procuratoribus; p. 1-73.

Codicis theodosiani varise lectiones ex palimpsesto p. 73-80.

Legis Burgundionum fragmentum ex palimpsesto p. 80-81.

Codicis theodosiani summaria aliquot ex antiquo codice p. 81-87.

Indices ad fragmenta vetici iuris civ. nempe iuriconsultorum, imperatorum, consulum, personarum, dignitatum seu officiorum, urbium, rerum notabiliorum, latinitatis, orthographiæ seu paleographiæ p. 83-86.

P A R S V.

Tabula paleographica palimpsesti symmachiani.

Q. Aur. Symmachii Orationum partes nempe 1. In Valentinianum seniore. 2. In eundem. 3. In Gratianum. 4. Laudes in patres conscriptos. 5. Oreatio pro oratoris patre. 6. Oratio pro Trygetio. 7. Oratio pro Synesio. 8. Oratio pro Severo. 9. Oratio pro Valerio Fortunato p. 1-43, cum adnotationibus historicis et criticis.

Fragmentum oratorum incerti Auctoris p. 43-44.

Q. Fabiani Memmii Symmachii, oratoris filii, fragmentum cum variis lectionibus p. 44-45.

Tabula paleographica codicis Iul. Victoris p. 48.

C. Iulii Victoris ora rhetorica ex Hermegora, Cicero, Quintiliano, Aquilio, Marcemanno, Tatiano, in paragraphis XXVII. distributa p. 1-74. In hæc rhetorica, præter prædictos auctores, unda sumpta est, ci-tantur inediti Cicero pro Fonteio, et contra contionem Metelli, et eiusdem epistolæ ad Axium; Ennii Sabinæ; G. Fannii oratio in Gracchum, et Cato. Pag. 74. colligantur aliquot vocabula nova aut rara apud Victorem.

L. Cæcili Minutian Apuleii trium librorum de orthographia fragmenta p. 75-82, quibus plurimi veteres laudantur desperati Auctores, videlicet Aeschylus, Alcimus, Antimachus, Athenodorus, Apollonius, Argon in commentario Apollonii, Aristophanes, Aristophanis Interpres, Aristoteles, Ateius, Battus, Cæcilius, Callimachus, Calvus, Camerinus in Troiae excidio, Carmenides in bellis Arcadum et Cretenisum, Carus in Hercule, Cicero, Cinna, Crispus (Sallustius ut puto), Cotta in pharsalico bello, Democritus, Dio, Diodorus sicalus, Donatus, Eunius, Euphorio, Euphorio minor, Eudamus, Flaccus Valerius in Argonauticis, Fontanus in nympharum et satyrorum amoribus, Gracchus Sext. in historia emorum et in Thyeste, Grynius, Heraclitus, Herodius, Homerus minor, Horatius, Iuvenalis, Laevius, Largus Valerius in Antenoris erroribus, Leuceas, Linus, idem in Aristophanis Plutum, Livius, Lucius, Lucianus in hereto philosopho et in tergiversantibus, Locilius, Lucretius, Lupus sicalus in Menelao tragœdiæ, Lycophro, Maer Aemilius in bello Troiano, Marcianus, Maries, Marcus Domitius in Molese, Maximus, Melissus, idem in iocorum libris, Menander, Mathymius, Mnastes, Montanus Iulius, Musceus, Naevius, Numa in dogmaticis philosophiæ, Orpheus, Ovidius, idem in Medea,

Ovidii Interpres, Papirianus, Papirius, Perthenius, Pausanias, Peto C. in epigrammatis, Pherecydes, Phileno, Philochorus, Plinius, Plutarchus, Poete doctus in suis passere, Polignus, Polycarpus, Porphyrius, Probus, Proculus C., et Proculus Findari enarratores, Proculus C. in Lyde, Rabrius C., Rufus Corn. in lyricis, idem in piodrica emulatione, Sabinus in Troezen, Sallustius, Serapio rhodius, Cassius Severus in tragoedia, Severus Corn. in bello siculo, Stephanus, Strabo, Suda, Titinius, Trinacrius Q., idem in Perseo, Trogus, Turpilius in Thrasylione, Turranius Cn. in Helene, Tuscus L. in Phyllidis amore, Uranus, Varius, Verro, Varro Terentius in punicis bello, Verax T. in homerico Ulixe, Virgilius, Xenophon, Zeno, Zenodorus. Hi quidem auctores omnes in eruditissimi operis reliquiis nominantur; exempla tamen ipsorum omnia desunt, hiantibus in eodice laevis, de qua re dictum est in praefatione p. XLIII.

Porro eiusdem operis alia fragmenta e Coelio rhodigino exhibitae, habes in praef. p. XL-XLII. Denique in eadem praef. p. XLIII. de falso quoque Apuleio alio orthographo sermo fit.

Hactenus volumen primum repetitae et diversae editionis descripsimus, quod e nobis quidem imprimi necesse fuit, quae primae editionis volumen primum, distrectis quae pauca fuerant exemplaribus, vix iam reperiretur. Ceteroquin ne ipsum primae editionis volumen sine descriptione sit, differentias eius indicabimus. Quoniam enim non-

nulla ad alios tomos transferre libuerit, nonnulla etiam saepe extare sufficeret, multa denique novae editionis volumini superaddideremus, hoc quidem satis ab illo diversum evenit, ita ut neutrum philologia non sit utile. Haec igitur insunt in prima quae in altera desiderantur editione, nempe. 1. praeter epistolam ad Leonem P. M., in qua de consiliis suis auctor disserit, ponitur S. Ambrosii locorum commentarii in Lucam comparatio cum eusebianis, quas ipse pressae imitatur, questionibus. 2. Apollinaris et Photii fragmenta nonnulla commentariorum ad Lucam. 3. Anastasii sineitis quaedam lectionum. 4. Chronicum quoddam brevissimum. 5. Chronici paschalis et S. Hippolyti fragmenta duo. 6. Antipatri item boetensis fragmenta duo sunt in toni calce. 7. Iohannis Papae VIII. brevis epistola. 8. Theodosii grammatici pauca ad Daniele scholia. 9. Adnotationes nostrae ad commentarios Theodori mopsuesteni in prophetas minores, Polychronii, et variorum in Daniele, itemque nostra Theodori latina interpretatio. 10. Theodori mopsuesteni in prophetis, Leontii et Io. saecularum rerum specimen non repetivimus, quoniam integra ipsorum opera sexto septimoque volumini reservabamus. Indicem quoque auctorum e Leontio et Io. laudatorum in eo volumine positum, septimo max volumini, quod addit ad ineditos, destinavimus. 11. Item Aristidis orationem quarto classicorum auctorum volumini deputavimus. De Theodori quidem mopsuesteni scriptis variis in praefatione disputatum fuit.

TOMUS II.

Praeant tabula palaeographica et imago Pontificis.

Epistola praevia ad Leonem XII. in qua geste huius Pontificis maximi praecipua recensetur.

Praefatio, in qua de Constantini porphyrogeniti eclogis historicis, nominatimque de ti-

tulo *de sententiis* qui nunc primam editus est; tum etiam de variis variorum operum eclogis verba fiunt. Deinde singillatim dicitur de excerptis ineditis Polybii, Diodori siculi, Dionysii halicarnassensis (quo loco et Canabuttii tractus vulgetur de mysteriis samothraciis), Appiani, Dionis Casii (quo

- loco et duplici florilegii vaticani notitia scribitur cum excerptis), Dexippi, Eusepii, Memendri, aliorumque Auctorum, quorum inedita scripta tomas continet. Exin de palimpsesto vaticano disseritur, reliquiarum praedictarum fonte. Denique parergii instar fragmentum posuit panegyrici in Michaelen IX. Paleologum p. I-XXXV.
- Catalogus Auctorum, et tabulae paleographicae explicatio p. XXXVI.
- Diodori Excerpta, a septimo libro ad decimum p. 1-41. Eiusdem Excerpta inedita a libro XXI-XL. p. id est usque ad finem historiae p. 42-151. Sequitur chronologia Excerptorum, et palimpsesti ordinatio p. 152-154. Ob cumulatam Excerptorum novorum Diodori collectionem, additis in fragmentis librorum VI. et VII. ex Eusebii chronico a me edito libri I. capitula 35. 36. 37. itemque partem notabilem capituli 46.
- Dionis Casali Excerpta ab urbe condita ad pugnam canensem p. 155-196.
- Eiusdem Excerpta ab Augusto usque ad finem historiae p. 197.
- Anonymi Excerpta post Dionem usque ad Constantinum p. 244-246.
- Eusepii historiarum Excerpta p. 247-295.
- Eiusdem Excerpta legationum p. 296.
- Eiusdem fragmenta varia historica, cum Photii iudicio de illius historia p. 307-318.
- Dexippi historiarum Excerpta p. 319-330.
- Eiusdem Excerpta legationum p. 331-339.
- Eiusdem Fragmenta varia historica, ex Auctoribus graecis et latinis, cum Photii iudicio, et aliorum testimoniis p. 330-347.
- Iamblichi Babylonicorum fragmentum p. 348-351.
- Menaodri historiarum fragmenta p. 352-366.
- Appiani historiarum fragmenta tria p. 367-368.
- Polybii historiarum Excerpta, a libro VI. ad XXXIX. p. 369-461.
- Palimpsesti polybiani ordinatio p. 462-464.
- Dionysii halicarnassensis historiarum Excerpta, a libro XII. ad XX, hoc est ad finem historiae p. 465-526.
- Dionis alia multa Excerpta ex codicibus plaudis, et florilegio, vaticano aliisque fontibus derivata p. 527-567. Dionis alia fragmenta antehac inedita sumenda sunt ex glossario graeco quod ante hos annos in suis Anecdota T. I. p. 117. cl. Bekkerus borussus edidit, etque nostris et reimarianis addenda. Etenim mihi editionem meam molienti praedictus Bekkeri liber ad manus non fuit.
- Post Dionem Excerpta quaedam p. 567-568.
- Diodori quaedam p. 568-570.
- De Patro magistro eiusque opere *de scientia politica* in sex libros distributo p. 571-584.
- Catalogus scriptorum veterum rei politicae p. 584-589.
- Petri magistri *de scientia politica* partes libri quarti et quinti p. 590-609.
- Nicephori Blennydae oratio paraphrastica, cuius titulus est *qualem oporteat esse regem*, cum praevia notitia p. 609-655. Eadem oratio prout ab auctore scripta fuit p. 655-670.
- Eubali vel Procli, de iis qui ab Aristotela adversus Platonis remp. dicta fuerunt p. 671-675.
- Iuliani laodicensis fragmenta astrologica p. 675-678.
- Basilii imperatoris exhortatio altera ad filium p. 679-681.
- Germani constantinopolitani fragmentum, quod deinde in repetita editione voluminis primi part. II. p. 167. cum amphiloehiana quaestione iuxta in sede posui, p. 682-683.
- Theocleti Metochitae de Aegyptiorum graeca loquentium asperitata. p. 684-688.
- Addimenta observationum, et emendationes p. 689-694. Item p. 715.
- Universi voluminis index historicus p. 695-715.

T O M U S III.

Praeit tabula palaeographica.

Præfatio, in qua disseritur de diversis anothoribus quorum scripta in volumine divulgantur p. VII-XXVI. Paragrapho de Victorino addenda sunt hæc. "Victorini commentarii præsent olim in codice hobiensi apud Murat. antiq. M. Ae. T. III. p. 819. nampe: "Victorini in Apocalypsin, et in epistolam Pauli. Item p. 820: Victorini libri quinque; quot respsa sunt libri commentariorum in Pauli epistolas in nostro volumine editorum. Victorini commentarios in epistolam ad Galatas memorat atium Labbeus Bibl. Mss. p. 24. Denique Victorini liber in Leviticum fuit in codicibus Innesbamiensis, teste codice vat. pal. 57. Victorinus sui temporis ferme doctissimus dicitur a Boethio sub initio operis sui ad Porphyrium a Victorino translatus. Denique Alcuinus opp. T. I. p. 910. ait: "Victorinus præcipuus rhetor, qui de tullaniana schola processit ad bella ecclesiastica. Pag. XVII-XIX. sermo est de vocabulis plurimis quibus laeca latina locupletari queunt. Ad pag. XXIII. ubi de Valerii Maximi brevioribus verba fiunt, addenda sunt hæc. In codice vat. 3307. sæculi XI. qui fuit Fulvii Ursini, alius est Valerii simul Gelliique brevior, qui ceteroqui nullas sive Valerii lib. I. sive Gellii lib. VIII. lacunas explere videtur. Brevioris tamen exordium propter codicis antiquitatem heic reiciere placeat.

"Valerii Maximi in describendis memorialibus factis seu doctis elegantissimæ eloquentiæ viri, si cui in litterarum studio non tepetanti, sibi quæ in scripturis dicendi copia incredibili iocundis atque anavisimæ, re autem sententiæque utilissimæ, oblectationem quærenti, historia forte dæseruit, mentem huius libri applicet lectioni. Quem tamen ex supradicti viri historia maxima emanasse noverit; siquidem

"præsentem opere conficiatur quasi quoddam gratissimum temperamentum meo labore cõmentibus quam plurimis Valerii elegantissimæ sententiis; collectis etiam nonnullis ex A. Gellii qui inscribantur nocturnis atticarum libris; qui animos legentium sufficiunt tanta mulcere dulcedine, ut fastidiis aliquo labore vel etiam aliorum lectionis contracta, possint repellere, et ipsi nulla noverint irrogare. Ne quis autem invidiosissimam hanc collectionem supervacaneam iudicet, ex supradictorum sapientum imitatione hæc esse conscripta non nesciat: hoc de se in proœmio operis sui sic constanti A. Gallio: sic uti autem sumus ordine rerum sortitus, quem antea in excerpendo feceramus."

Tabulæ palaeographicae explicatio p. XXVI.

Elenchus Caesarum secundum Ephraemii chronologium p. XXVII.

Elenchus Patriarcharum byzantinorum p. XXIX.

P A R S I.

Ephraemii byzantini vitas Caesarum, a Caligula ad Michælem VIII. palaeologum p. 1-225.

Eiusdem Ephraemii catalogus patriarcharum byzantinorum ab initio episcopatus usque ad Christi annum MCGCXXXIII. p. 226-245.

Methodii monachi de vitando schismate tractatus p. 247-254.

P A R S II.

Victorini philosophi in epistolam Pauli ad Galatas commentariorum libri duo p. 1. (Pag. 29. additur antiquum fragmentum contra hæriolos.)

Eiusdem in epistolam ad Philippenses liber unicuique p. 51.

Eiusdem in epistolam ad Ephesios libri duo p. 87.

Eiusdem opusculum pro religione christiana

- contra philosophos physicos p. 148.
 Codicum aliquot casinensium, et Iosephi Assemani operum ineditorum immo deperditorum notitie p. 163.
 Ferrandi disconi carthaginiensis epistola dogmatica adversus Arianos aliosque haereticos, ex codice casinensi p. 169.
 Prologus editoris ad sermonum arianorum fragmenta p. 186.
 Reliquias tractatus antiquissimi in Lucæ evangelium p. 191.
 Sermoium arianorum fragmenta antiquissima, cum refutationibus p. 208.
 Fragmenta antiqua duo ex libris, ut videtur, apocryphis V. T. p. 258. (Peg. 259. accedunt Iulii Titianei et Hilarii arelatensis fragmenta duo.)
 Sermoium antiquorum alias reliquie p. 240.
 Liturgice fragmenta antiqua p. 247.
 Fragmentum contra Arianos p. 249.
 Flori disconi lugdunensis epistola de psalterii emendatione p. 252.
 S. Leidori prologus in psalterii editionem p. 256.
 Evangelium secundum Mattheum versionis an-

telhieronymianae p. 257.

P A R S III.

- Iulii Peridii epitome librorum decem Valerii Maximi p. 1.
 Iannarii Nepotiani alie epitome Valerii Maximi (usque ad lib. III. asp. 2.) p. 95.
 Praecepta artis musicae collecta ex libris sex S. Augustini de musica, ex codice antiquo p. 116.
 Sermones veteres quatuor. I. in septuagesima. II. in quadragesima. III. in dominica passionis. IV. in dominica palmarum p. 135.
 Theoduli sive Thomae magistri oratio de regis officiis, ad Andronicum II. palaeologum, graece p. 145.
 Eiusdem alia oratio de subditorum erga regem officiis, graece p. 173.
 Sibyllae libri XI. XII. XIII. XIV, collectioni veteri sibyllinarum addendi, graece p. 202.
 Catalogus euctorum in Procli commentario incognito ad X. Platonis de republ. laudatorum p. 216.

T O M U S IV.

Praefatio in que verba sunt primum de synodo constantinopolitana anno 1166. celebrata; deinde de codicibus arabicis, tum etiam de persicis turcicisque bibliothecae vaticanae, p. V-XVI. Exponitur scilicet catalogi eiusque editionis historie, tum de frustibus variis atque copiis disputatur, quos hic catalogus, seu potius codices per hunc cogniti, suppeditare iam queunt. Absque enim edita per praesentem catalogum notitia, quis horum nongentorum et ultra codicum fructus esset?

P A R S I.

Synodus constantinopolitana sub Luca patriarcha, imperante Manuele Comneno, habita super illo divini Servatoris dicto *Pater noster* me est. Constat actionibus octo. Adfus-

runt episcopi XXXI, quorum subscriptiones tachygraphico scripturas genere exaratae duplici in tabula exhibentur, p. 1. et p. 96.

P A R S II.

- Codices arabici vel e Christianis scripti, vel ad christianam religionem pertinentes, quorum CXCIV. describuntur p. 1-335.
 Codices arabici e Mahometanis scripti usque ad cod. CCCXCVII. Deinde post p. 499. sequuntur mixti e christianis ac mahometanis codices usque ad DCCLXXXVII.
 Codices persici LXV. p. 630.
 Codices turcici LXIV, inter quos aliquot ad christianam etiam religionem pertinentes p. 652.
 Index alphabeticus euctorum et operum codicibus christianis arabicis comprehensorum p. 679-697.

Index alphabeticus uectorum et operum arabicis codicibus mahometanis comprehensorum p. 698-708.

Index persicorum p. 708-711.

Index turcicorum p. 711-713.

Frammento storico di G. S. Assemani su i po-

poli cristiani del patriarcato antiocheno p. 714-716.

Dello stesso Assemani altro frammento intorno ai libri eretici degli Orientali, e loro confutazione p. 717-718.

TOMUS V.

P
ræsit tabula epigraphica

Præfatio, in qua disputatur de collectionibus collectoribusque variis inscriptionum christianarum; deinde singillatim de collectionibus romanis scriptorum lapidum, et de dispersis etiam pessumdatisque; postea nominatim de F. A. Zechariae cogitata editione, et de Caietani Marinii ms. collectione, cuius universus conspectus scribitur p. XVIII-XIX, in triginta duo capita distribuitur cum appendice. Hinc editor de suis consiliis, et de curate editione dicit, qua tamen nonnisi octo capita complexus est, dilata operis propter varias difficultates prosecutione. Postremo singulari studio disputat Editor de classe inscriptionum ss. martyribus positarum, quae ferme classis nobilissima omnium est: itaque de martyrii quoque signis, quae epigraphas comitari solent, et de regulis criticis in re tam gravi adhibendis disseritur p. V-XXIX.

Secundae voluminis parti praeitur Auctor, continuationem Catalogi orientalium codicum, qui in bibliotheca vaticana servantur, lectoribus suis commendans p. XXX.

Explicatio tabulae, qua inscriptionum christianarum specimen exhibetur p. XXXII.

Ceteroquin ad primam figuram impressam quod attinet, haud iam de villa, tugurio, et humilico cogitare vult editor, sed de Noë potius ex arca egresso cum animalibus variis. Certe Noë ex arca prodians, in alio christiano lapide musci vat. conspicuus est

PARS I.

Inscriptionum christianarum cap. I. Vota, praecutiones, divorum elegia, nomina in lippanothecis, fustius, cycli p. 1-75.

Cap. II. Arae, templa, aedes, fontes, domaria, cetera monumenta sacra, facta, data, dicata, restituta, consummata p. 74-208.

Cap. III. Bona in commode ecclesiarum donata legata p. 209-236.

Cap. IV. Inscriptiones honori Augustorum, regum, dynastarum p. 237-276.

Cap. V. Inscriptiones honori virorum et feminarum clarissimarum p. 277-295.

Cap. VI. Leges, aedificia, loca publica, privata p. 296-360. Inseritur ingens lapis stretonicensis et aquisextiensis Diocletiani de pretiis rerum venalium, ante hos annos cum publico communicatus.

Cap. VII. Epitaphia martyrum; item illorum qui ex calice sanguinolento sepulchris adposito, martyrum in numero habiti sunt p. 361-416.

Cap. VIII. Epitaphia martyrum mulieribus sexus p. 402.

Adnotationes s. schedis C. Marinii p. 463-472. Cycli paschalis ravaunati. ectypum ibid.

PARS II.

Catalogus codicum syriacorum CII. assemaniano edito addendus part. III. p. 2-82.

Appendix ad catalogum codicum hebraicorum bibliothecae vat. Sunt autem codices LXXVII. p. 83-93. Additur notitia codicum samaritani preces continens ad usum synagogae eius sectae.

- Catalogus codicum LXXI. aethiopicorum Bibliotheca vat. p. 94-100.
- Catalogus codicum XVIII. slavico-rum Bibl. vat., cum notitia impressorum aliquot slavico-rum librorum p. 101-111.
- Codices indici XXII. Bibl. vat. 112.
- Codices sinici item Bibl. vat. X. p. 112-113.
- Catalogus codicum copticorum LXXX. Bibl. vat. p. 114-170.
- Dissertationes di G. S. Assemani sulla nazione dei Copti, e sulla validità del sacramento dall'ordina presso loro. p. 171-237. Si aggiunge un frammento storico dello stesso Assemani intorno alla varie nazioni cristiane di Oriente p. 238. Altro p. 254.
- Catalogus codicum armeniacorum XIII. Bibliotheca vat., quibus adduuntur duo iberici 239-242.
- Indices alphabetici auctorum et operum codicum syriacis, hebraicis, et copticis comprehensorum p. 243-251.
- Delle diverse conversioni de' Nestoriani o Caldei frammento storico di G. S. Assemani p. 252-253.
- Summa codicum orientalium vaticanorum in Tomo IV. et V. descriptorum, additis etiam hebraicis et syriacis, quos Assemanus tribus tomis impressis descripsit.
Aethiopici	71	Persici	65
Arabici	787	Samaritani	3
Armeniaci	15	Sinenses	10
Coptici	80	Slavici	18
Hebraici	551	Syriaci	459
Iberici	2	Turci	64
Indici	22		
- 2125.

T O M U S VI.

Praefatio tabula palaeographica.

Praefatio in qua copiosa disseritur de Theodori moysiusteni Commentario in XII. prophetas minores, qui nunc primum ex antiquo codice editus fuit. (De ceteris enim plurimis Theodori scriptis in praefatione primi voluminis editionis primae accurate dictum fuit.) Pag. XVIII-XX. specimen quoque Latinae interpretationis praebetur. Reliqua pars praefationis occupatur circa Theoriam graeci disputationem cum Nersete armeno, notitiam epistolarum Nerseti, trium Attonum scripta, denique S. Petri Damiani et dissonorum Patri ac Pauli scripta, aliudque fragmentum anonymum. Postremo loco tabula techygraphica latino-graeca declaratur, in qua est S. Isidori capitulum de orthographia, et S. Dionysii areop. de eccl. hierarchia specimen codicis rarissimi vaticani perpetuis siglis scripti. Est autem voluminis contentia haec.

P A R S I.

Theodori moysiusteni commentarius
In Oseam p. 1. In Ioilem. p. 5.

In Amosum p. 69. In Habacucum p. 177.
In Abdiam p. 206. In Sophoniam p. 192.
In Ionam p. 114. In Aggaeum p. 207.
In Michaeam p. 150. In Zachariam p. 291.
In Nahumom p. 167. In Malachiam p. 278.
Excerpta ex operibus variis Theodori eiusdem per Leontium p. 299.
Theoriam graeci disputatio secunda cum Nersete patriarcha Armeniorum p. 314.
Supplementum disputationis primae Theoriam p. 410.
Excerpta ex epistolis Nerseti patriarchae Armeniorum p. 415.

P A R S II.

Attonis senioris vercellensis episcopi testamentum p. 3.
Attonis iunioris vercell. episcopi sermones octodecim p. 11.
Eiusdem polypticon seu perpendiculum cum praeis scholiis p. 43.
Attonis cardinalis capitulare p. 60.
Epistola quaedam canonica p. 101.
Remigii antisiodorensis commentarius imperfectus in Oseam p. 103.

Eutychiani papa (ut inscribitur) exhortatio ad clericos p. 124.

Epilogus de officiis clericorum p. 127.

De Attonibus variis distrib. p. 129.

De Capitularibus distrib. p. 146.

De Fœnitestiali romano distrib. p. 161.

S. Petri Damiani iter gallicum p. 193.

Eiusdem expositio cœnois missæ p. 211.

Collectanea novi testamenti ex operibus S. Petri Damiani excerpta, cum eiusdem fragmentis ineditis p. 226.

Petri diaconi da ortu et obitu iustorum Cosnobi casinensis p. 245.

Augustini Valerii card. episcopi veronensis de occupationibus diacono cardinale dignis p. 281.

TOMUS VII.

Precit tabula palæographica, in qua specimen codicis Leontii, et codicis quo continetur doctrina Patrum de Verbi incarnatione.

Prefatio, præpter Editoris notas occupationes, nonnulli brevissimi scribi potuit, quum tantum argumenti supplitudo eam copiosissimam postularet. Est enim hic tomus theologicæ thesaurus locuples, pretiosis Patrum reliquiis antehac ineditis repletus, p. V-VII. Auctorum, qui in volumine appellantur, index p. VII-VIII.

Quia tamen index ille perexiguus est, nequa Auctorum opera appellat, placet nunc io gratiam philologorum multo accuratorem pleniorisque indicem hie inserere.

INDEX AUCTORUM ET OPERUM

IN TOMO VII. LAUDATORUM.

Actius arisnus p. 71. 72. πρωτοστάτης τῆς Ἀριου Συρδωτικῆς ἐκκλησίας.

Amphilochius iconiensis p. 283. 'Εκ τῆς πρὸς Σιλvanum ἐπιστολῆς p. 7. 10. 15. 156.

'Εκ τῆς πρὸς Παγκύριον δέκτονος Σιδεῶς θεολογικῆς ἐπιστολῆς p. 68. 'Εκ τοῦ εἰς τὴν γοιλλαν λέγον p. 203. Πρὸς ἑρμιανούς p. 135. 'Εκ τοῦ λέγον εἰς τὸ, ὃ ποτὶς ὁ πῦρ φασ π, μίχον μου ἐστίν p. 281.

Amphilochius sidensis ἐκ τῆς κατὰ συνέδου (τῆς ἐν Χαλκιδέαι) γραφικῆς κινήσεως πρὸς Ἰουven τὸν βασιλέα p. 136.

Ambrosius mediolanensis p. 306, ἐκ τοῦ κατὰ Ἀπολλωνίου, ὃ περὶ ἐκκαθάρσεως, λέγει p. 7. 307. 'Εκείνης πείρας περὶ τῆς

θείας ἐκκαθάρσεως p. 14. 'Εκ τῆς ἐν ἀρχῇ λέγον περὶ τῆς ἐκκαθάρσεως p. 15. 131.

'Εκ τοῦ περὶ τῆς θείας ἐκκαθάρσεως λέγον p. 18. 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου σαρββίου p. 131. 134. 'Εκ τοῦ πρώτου λέγον p. 134. 'Εκ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθρούς διδωλῆς ibidem. 'Εκ τῆς πρὸς τοὺς ὑδανούς ibid. 'Εκ τοῦ κατὰ Ἀπολλωνίου 5' λέγον ibid. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἀστυνίου ἐπιστολῆς λέγον p. 135. 'Εκ τοῦ λέγον εἰς τὸ, ποτὶς παρὰ θεῶν ἂν' ἡμεῖς τὸ ποτήριον p. 203.

204. In libro sexto de fide Gratianum p. 249. De Spiritu sancto p. 255.

Anastasius antiochenus ἐκ τοῦ περὶ ἑαυτοῦ λέγον p. 20. 29. 'Εκ τῆς πρὸς Σέργιον τὸν γραμματικόν p. 27. 'Εκ τοῦ κατὰ τοῦ ἐπιτατοῦ p. 59.

Anastasius apocrisiarius rom. πρὸς μοναχούς ἀκακωνίτας p. 206.

Anastasius sinaita περὶ βλασηρίας ἔδιν ἐπιρχεται p. 206.

Anatolius epolitanus p. 49.

Antipater hostrensis ἐκ τῶν κατὰ Ὀργήνους p. 101. 'Εκ τοῦ κατὰ Ὀργήνους κη. 5. p. 88-91. 'Εκ τοῦ λέγον εἰς τὸν σαρββίον p. 204. 'Εκ τοῦ αὐτοῦ λέγον κατὰ Ἀπολλωνίου ibid.

Apollinarius p. 73. 124. Πρὸς Πίτρον p. 16. 302. Πρὸς Διοδωρον p. 17. 'Εκ τῆς κατὰ Διοδωρον p. 20. 'Εκ τῆς πρὸς τῆς θείας ἐκκαθάρσεως λέγον p. 302. 303. 311. κη. 5. p. 20. 301. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν ἐκτετὸν μαθητὴν λέγον p. 70. 'Εκ τοῦ περὶ ἐκκαθάρσεως λέγον πρώτον p. 203. 'Εκ τῆς κατὰ κηθβίου βιβλίου p. 290. 'Εκ τῆς λέγον ἐκ ἐπιγράμματος πρὸς τοὺς ἐκκαθάρσεως ὑπὸ τοῦ 16.

θείας ἐκκαθάρσεως p. 14. 'Εκ τῆς ἐν ἀρχῇ λέγον περὶ τῆς ἐκκαθάρσεως p. 15. 131.

'Εκ τοῦ περὶ τῆς θείας ἐκκαθάρσεως λέγον p. 18. 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου σαρββίου p. 131. 134. 'Εκ τοῦ πρώτου λέγον p. 134. 'Εκ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθρούς διδωλῆς ibidem. 'Εκ τῆς πρὸς τοὺς ὑδανούς ibid. 'Εκ τοῦ κατὰ Ἀπολλωνίου 5' λέγον ibid. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἀστυνίου ἐπιστολῆς λέγον p. 135. 'Εκ τοῦ λέγον εἰς τὸ, ποτὶς παρὰ θεῶν ἂν' ἡμεῖς τὸ ποτήριον p. 203. 204. In libro sexto de fide Gratianum p. 249. De Spiritu sancto p. 255.

Anastasius antiochenus ἐκ τοῦ περὶ ἑαυτοῦ λέγον p. 20. 29. 'Εκ τῆς πρὸς Σέργιον τὸν γραμματικόν p. 27. 'Εκ τοῦ κατὰ τοῦ ἐπιτατοῦ p. 59.

Anastasius apocrisiarius rom. πρὸς μοναχούς ἀκακωνίτας p. 206.

Anastasius sinaita περὶ βλασηρίας ἔδιν ἐπιρχεται p. 206.

Anatolius epolitanus p. 49.

Antipater hostrensis ἐκ τῶν κατὰ Ὀργήνους p. 101. 'Εκ τοῦ κατὰ Ὀργήνους κη. 5. p. 88-91. 'Εκ τοῦ λέγον εἰς τὸν σαρββίον p. 204. 'Εκ τοῦ αὐτοῦ λέγον κατὰ Ἀπολλωνίου ibid.

Apollinarius p. 73. 124. Πρὸς Πίτρον p. 16. 302. Πρὸς Διοδωρον p. 17. 'Εκ τῆς κατὰ Διοδωρον p. 20. 'Εκ τῆς πρὸς τῆς θείας ἐκκαθάρσεως λέγον p. 302. 303. 311. κη. 5. p. 20. 301. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν ἐκτετὸν μαθητὴν λέγον p. 70. 'Εκ τοῦ περὶ ἐκκαθάρσεως λέγον πρώτον p. 203. 'Εκ τῆς κατὰ κηθβίου βιβλίου p. 290. 'Εκ τῆς λέγον ἐκ ἐπιγράμματος πρὸς τοὺς ἐκκαθάρσεως ὑπὸ τοῦ 16.

θείας ἐκκαθάρσεως p. 14. 'Εκ τῆς ἐν ἀρχῇ λέγον περὶ τῆς ἐκκαθάρσεως p. 15. 131.

'Εκ τοῦ περὶ τῆς θείας ἐκκαθάρσεως λέγον p. 18. 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου σαρββίου p. 131. 134. 'Εκ τοῦ πρώτου λέγον p. 134. 'Εκ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθρούς διδωλῆς ibidem. 'Εκ τῆς πρὸς τοὺς ὑδανούς ibid. 'Εκ τοῦ κατὰ Ἀπολλωνίου 5' λέγον ibid. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἀστυνίου ἐπιστολῆς λέγον p. 135. 'Εκ τοῦ λέγον εἰς τὸ, ποτὶς παρὰ θεῶν ἂν' ἡμεῖς τὸ ποτήριον p. 203. 204. In libro sexto de fide Gratianum p. 249. De Spiritu sancto p. 255.

Anastasius antiochenus ἐκ τοῦ περὶ ἑαυτοῦ λέγον p. 20. 29. 'Εκ τῆς πρὸς Σέργιον τὸν γραμματικόν p. 27. 'Εκ τοῦ κατὰ τοῦ ἐπιτατοῦ p. 59.

Anastasius apocrisiarius rom. πρὸς μοναχούς ἀκακωνίτας p. 206.

Anastasius sinaita περὶ βλασηρίας ἔδιν ἐπιρχεται p. 206.

Anatolius epolitanus p. 49.

Antipater hostrensis ἐκ τῶν κατὰ Ὀργήνους p. 101. 'Εκ τοῦ κατὰ Ὀργήνους κη. 5. p. 88-91. 'Εκ τοῦ λέγον εἰς τὸν σαρββίον p. 204. 'Εκ τοῦ αὐτοῦ λέγον κατὰ Ἀπολλωνίου ibid.

Apollinarius p. 73. 124. Πρὸς Πίτρον p. 16. 302. Πρὸς Διοδωρον p. 17. 'Εκ τῆς κατὰ Διοδωρον p. 20. 'Εκ τῆς πρὸς τῆς θείας ἐκκαθάρσεως λέγον p. 302. 303. 311. κη. 5. p. 20. 301. 'Εκ τοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν ἐκτετὸν μαθητὴν λέγον p. 70. 'Εκ τοῦ περὶ ἐκκαθάρσεως λέγον πρώτον p. 203. 'Εκ τῆς κατὰ κηθβίου βιβλίου p. 290. 'Εκ τῆς λέγον ἐκ ἐπιγράμματος πρὸς τοὺς ἐκκαθάρσεως ὑπὸ τοῦ 16.

- γυν προσελθόντι λέγοντας p. 301. 'Εκ τῶν
 πατ' ἀποδώσει λόγους p. 301. 303. 'Εν τοῖς
 συλλογισμοῖς p. 310. 'Εν τῇ ἐπιλόγῃ, ὅτι
 οὗτος ἑσθαρὸς ὁ Χριστὸς *ibid.*
 Apologia synodi chalcodonensis p. 35. 46.
 Arius p. 124. 315. 'Εκ τῆς ἱερωνίμου ἐκ 144-
 146 παρὰ τοῦ συμβουλίου τῶν ἐν Νίκαιᾳ πα-
 τέρων p. 202.
 Arseniotes vel Arsenius p. 264.
 Athanasius p. 123. 127. 143. 144. 200.
 203. Κατὰ τοῦ συμπετασθαι τὸν τοῦ
 πατρὸς ἐν τοῖς δόγματι p. 7. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ
 ὁ λόγος εὐχὴ ἔχοντος p. 40. 'Εκ τῇ παρὰ
 τὸν Πλατοναρχόντων τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον p. 59.
 'Εκ τοῦ περὶ πίστεως μύθου λέγον p. 67.
 'Εκ τοῦ περὶ ἁγίου πνεύματος p. 86. 'Εν ἑξο-
 γισμῷ τοῦ ἁγίου πνεύματος λέγον ὅτι, ὁ πῶς
 ἁγίου πνεύματος ὁμοῦ αἰσ p. 132. 'Εκ τοῦ
 λόγου τοῦ εἰς τὸ πνεῦμα ἐκείνῳ με καὶ κατὰ
 'Αρειανῶν p. 204. 205. In expositione
 catholicae fidei p. 245. In libro quem
 scripsit contra Arium p. 254. 'Εν τῇ
 πρὸς 'Εκκλησίαν p. 286. 'Εν τῇ περὶ τῆς
 σωτηρίας ἱερωνίμου λέγον p. 249. Pseudo
 Athanasius ad Iovinianum p. 303. 304.
 Athenodorus ἐκ τοῦ περὶ ἱερωνίμου p. 99.
 103.
 Augustinus hipponenensis ἐκ τῆς πρὸς Βυλ-
 σανίον ἐπιστολῆς p. 135. In libro XV. 26.
 de Trinitate p. 249. Lib. IV. 21. p.
 252. In expositione fidei catholicae
 p. 255.
 Basilii p. 11. 'Εκ τοῦ πρὸς τὸν Εὐσέβιον δέ-
 ξαν λέγον p. 22. 'Εκ τῶν πρὸς Ἀργυρόλεον
 p. 52. 'Εκ τοῦ εἰς τὸν Κρίστον p. 96. Τί ἐστὶ
 Χριστὸς p. 128. 'Εκ τοῦ πρώτου πρὸς Εὐ-
 δόκον p. 129. 'Εκ τοῦ παρὰ Ἀρειανῶν λέ-
 γον p. 203.
 Beda in ultima homilia, id est quinquag-
 gesima p. 256.
 Boethius p. 250.
 Caecilius papa in commentario epis-
 copis et presbyteris euntibus in orientem
 p. 246.
 Cassianus ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἐκτὸς λογισμῶν p.
 96-98. 103.
 Cicero in Hortensio p. 247.
 Clemens alex. p. 94. 98. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ πᾶ-
 ρα p. 94. 98. 99. 'Εκ τοῦ ἑν ἐπιλόγῃ
 p. 103. 108. 'Εκ τοῦ ἑν ἑν p. 88.
 Clemens rom. ἐκ τῆς 3' ἐπιστολῆς p. 84.
 Columinus haereticus p. 73.
 Cyrillus alex. p. 31. 32. 55. 56. 57. 65.
 128. 129. 131. 144. 148. 248. 291.
 300. 304. 308. 'Εκ τοῦ ὑπερβαίνοντος εἰς
 τὸν α' ψαλμὸν p. 51. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ πᾶς
 Μαρτίνου p. 9. 10. 25. 26. 142. 'Εκ
 τοῦ αὐτοῦ ἐν βιβλ. δευτέρου p. 24. 29. 'Εκ
 τοῦ πρώτου p. 10. ('Εκ τοῦ πρώτου T. VIII.
 parte III. p. 142-144.) 'Εκ τοῦ δευτέρου
 p. 26. ('Εκ τοῦ δευτέρου T. VIII. p.
 144-147.) 'Εκ τῆς ἱερωνίμου τῆς πρὸς ἱ-
 βηρίας ἐπιστολῆς 8. 10. 18. 24. 25. 135.
 'Εκ τῆς αὐτῆς ἐκ τοῦ δευτέρου τόμου
 p. 130. 140. (item T. VIII. p. 147.) 'Εκ
 τῆς αὐτῆς τόμου α' p. 130. 'Εκ τοῦ παρὰ
 συννομιματῶν λέγον p. 10. 15. 27. 290.
 295. 302. 'Εκ τοῦ παρὰ δευτέρου p. 87.
 'Εκ τοῦ παρὰ Βιλαντίου α' p. 135. 'Εκ τοῦ α'
 λέγον p. 104. 'Εκ τοῦ β' p. 102. 103.
 108. 'Εκ τοῦ γ' p. 94. 98. 102. 'Εκ τοῦ
 δ' p. 94. 100. 103. 'Εκ τοῦ ε' p. 99.
 101. 103. 107. 108. 'Εκ τοῦ α' p. 94.
 105. 108. 'Εκ τοῦ β' p. 106. 'Εκ τῆς
 πρὸς ἱερωνίμου (Σύμεον) ἐπιστολῆς Τόμου
 ἐπιστολῆς p. 132. 'Εκ τῆς βίβλου τῶν χρι-
 στιανῶν p. 36. sqq. et p. 133. 'Εν τῇ λέ-
 γῃ ὅτι χρὴ διακρίνειν ἀπολογίαν τὸν παρ-
 ὄντων p. 306. 'Εκ τῶν πρὸς Ἀνδρίαν p. 8.
 'Εκ τοῦ προσσημασμένου πρὸς Ἀλφεινδρίου περὶ
 πίστεως p. 7. 8. 46. 132. πρὸς Ἀλφειν-
 δριον (Ἀλφεινδρίου?) περὶ πίστεως p. 18.
 133. 'Εκ τοῦ, οὗτος ὁ ψυχὴ μου τιτάρκων
 p. 24. 'Εκ ὁμοίως ἀπολογισμοῦ, εἰς τὸ,
 οὗτος διὰ πᾶς τὸν ἁγίου πνεύματος ἐπι-
 λων ὁ ἁγίος συντελεσμένος u. τ. λ. p. 26.
 Ex eius loco apud Severum p. 8. 9.
 'Εκ τῆς περὶ ἰσχυρισμοῦ ἐπιστολῆς p. 132.
 'Εκ τῶν παρὰ τῆς ἀπορίας ἰσχυρισμοῦ p.
 143. Παρηγορὰ χριστιανῶν Ἀνδρίαν p. 132.
 'Εκ τῆς ἱερωνίμου τῶν ἰδίων κεφαλαίων p.
 128. 'Εκ τῇ πρώτῃ τῶν κεφαλαίων p. 113.
 'Εκ τῇ α' τῶν ἰσχυρισμῶν p. 29. 130.
 298. 'Εκ τοῦ παρὰ διόλογον συντελεσμένος
 p. 24. 29. 'Εκ τοῦ εἰς τὸν α' Χριστὸς
 p. 9. 135. 'Εκ τοῦ ἐν πνεύματι ἱερωνίμου

- p. 135. 'Εν τῇ ὑπογράφῃ τοῦ κατὰ 'Ιωάννην εὐαγγελίου p. 296. 'Εν τοῖς πρὸς Σολομώντος ὑπογραφήτοις p. 296. 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Σολομῶνα p. 8. 128. 141. 142. 147. 286. 'Εν τῇ δευτέρᾳ ἐπὶ Σολομῶνα ἐπιστολῇ p. 62. 125. 126. 133. 140. 142. 297. Πρὸς Οὐδαλαμανὸν τὴν τοῦ 'Ιωάννου ἐπιστολὴν p. 62. 'Εν τῇ πρὸς 'Αντωνίου ἐπιστολῇ p. 10. 119. 'Εν τῇ πρὸς τοὺς ἀντιοχείανους ἐπιστολῇ πρὸς τὸν 'Αντωνίου p. 31. 32. 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς 'Ιωάννην 'Αντωνίου p. 131. 133. In duabus epistolis canonicis p. 246. 247. 'Εν τῇ β' ἐπὶ Νεστορίου ἐπιστολῇ p. 32. 'Εκ τοῦ β' τόμου κατὰ τὸν 760 Νεστορίου βλαστάρου p. 34. 130. Contra Nestorium p. 255. 'Εν τῇ ἐπὶ τριβλῆς διελόγῃ p. 33. 'Εν τῇ πρὸς Εὐδόκιμον ἐπιστολῇ p. 34. 126. 133. 278. 291. 'Εκ τῶν εἰς τὸν γένειον p. 100. 'Εν τῇ α' βιβλίῳ τοῦ Σατανῶν p. 57. 133. 'Εν τῇ δευτέρᾳ p. 33. 'Εν τῇ α' p. 295. 'Εκ τῶν γλαυρῶν p. 128. 'Εν τῇ δευτέρᾳ ἀνδραγαθίᾳ p. 139. 'Εν τῇ προσηγορίᾳ p. 291. 'Εν τῇ πρὸς Θεοδοσίον βασιλέα λόγῳ p. 129. 295. De domino leu Petri pedes lavante ἀνάγνωμα τοῦ τοῦ μαρτυρίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείαν p. 104. Cyrillus hierosol. ἐκ τῆς εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἐρμηνείας p. 23. 134. Cyrus tyamensis p. 72. Didymus ἐν 760 εἰς τὸν 'Ησάου γ' p. 96. 'Εκ τοῦ περὶ ἀσκήσεων κεφαλαίου p. 99. Dionysius alex. ἐκ τῆς πρὸς 'Αγροδίαν συνανθῶν p. 98. 99. 102. 107. 'Εκ τοῦ κατὰ κεφαλαίου p. 108. 'Εκ τοῦ περὶ γένους p. 108. 'Εκ τοῦ α' περὶ γένους p. 98. 107. 'Εκ τοῦ περὶ ἀσκήσεων β' p. 99. 108. 'Εκ τῆς περὶ γένους β' ἐπιστολῆς p. 102. 107. 'Εκ τοῦ περὶ διλογίας ἀπολογίας α' p. 96. Dionysius aeropagita ἐκ τοῦ περὶ ἁγίων ὅρων p. 30. Περὶ τῆς διανοίας ἐν Χριστῷ ἐπιστολὴ p. 206. Dioscorus ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς γλαυρῶν p. 298. Ebion haereticus ἐκ τῆς περὶ προφητῶν ἐρμηνείας p. 68. Ephraemius antiochenus ἐκ τοῦ κατὰ Σιβίριον τμήτου λόγου p. 204. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ ἀποστολικὸν βιβλίον λόγον 76 γένους, περὶ μαρτυρίαν διὰ κατὰ πάντα διχὰ μόνος τῆς ἀρχαίας p. 205. Ephraemius syrus εἰς τὸν μαρτυρίαν p. 18. 131. Eleutherius tyasensis ἐκ τοῦ κατὰ 'Απολλωνίου καὶ κεφαλῶν p. 87. 'Εκ τοῦ περὶ ἀντιοχείων p. 95. Elias scholasticus p. 57. Frechtius episcopus Antiochie pisiensis ἐκ ἐκείνης λεχθείσης ἐν τοῖς ἁγίοις διαγραφῆς p. 165. Evagrius p. 105. 109. Eubulus episcopus lystrensis ἐκ τοῦ λόγου τοῦ πρὸς τὸν χρίστην τὸν ἐκδοθέντα τῷ βασιλεὶ 'Ιππολίτῳ ἐν 'Αδριανῇ τοῦ τὸν εὐνομίου φροντιστοῦ ποιεῖν αὐτὸν p. 31-34. Eudoxius epilitanus arrianus ἐκ τοῦ περὶ οὐρανίου λόγου p. 17. Eulogius alex. ἐκ τῶν συνηγορίῶν p. 18. 19. 54-56. 59. 61. 63. 65. Περὶ τριβλῆς καὶ τῆς διλογίας ἀπολογίας τοῦ ἐνὸς τῆς τριβλῆς καὶ λόγου p. 177. Eunomius boeroënsis thrax ἐκ τῆς πρὸς Ζήνωνος ἐπιστολῆς p. 71. 72. Eunomius πρωτοεὐνοίας τῆς 'Αρείου Συμεῶν ἐκχρησάται, ἐκ τοῦ περὶ οὐλοῦ τρίτου λόγου περ. 15' p. 202. Eusebius caesariensis ἐκ τοῦ α', καὶ τοῦ δ', καὶ τοῦ ε' τῆς α' εὐαγγελίας p. 95. 100. Eustathius antioch. ἐκ τοῦ κατὰ 'Αρσένου πρώτου λόγου p. 15. 'Εκ τοῦ περὶ ψυχῆς κατὰ φιλοσοφίαν p. 83. 'Εκ τοῦ περὶ ἱερουπόλεως p. 106. 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ εἰς βασιλέα p. 135. 'Αντιπροσὸς τοῦ Κίλλου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ κατὰ 'Ιωάννην περ. 25' p. 203. Eustathius berytius περὶ τῆς τοῦ μαρτυρίου Ἀλόντος ἐπιστολῆς, ἀπολογία πρὸς Τυμάριον τὸν αἰλουρον p. 25. Flavianus antioch. ἐκ τοῦ εἰς τὸ κατὰ 'Ιωάννην, εἰς τὸ, ὃ μὴ τῶν τῶν υἱῶν, οὐ τῶν τῶν ἀπὸ τῆς p. 135. Flavianus epilitanus ἐκ ἐκείνης τῆς πρὸς τὸν πρὸς p. 151. Fulgentius episcopus in libello de Spiritu sancto p. 251.

- Gelasius caesariensis ἐν ἐξηγήσει τοῦ μαθηματοῦ p. 10. 23. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ πᾶν λέγειν, οὗ ἐ ἀρχὴ ἔσται ἐν κυρίῳ p. 20.
- Gennadius epulianus ἐκ τοῦ πρὸς Παρθένου δευτέρου λόγου p. 87. Episcopus p. 250.
- Gennadius massiliensis in ecclesiasticis dogmatibus p. 296.
- Geronticus liber p. 101.
- Gregorius nazianzenus p. 128. 129. 297. 'Εκ τῶν ἰσῶν κατὰ 'Απολιναρίου p. 63. 'Εν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὸ ἄγιον πᾶσιν p. 204. 'Εν τῷ ἐπιστολῇ τοῦ ἁγίου 'Αθανασίου p. 304.
- Gregorius nyasenus ἐκ τοῦ εἰς τὸ πᾶν λόγου p. 6. Κατὰ Εὐαρίου p. 129. 'Εκ τοῦ κατὰ 'Απολιναρίου p. 133. 203. 290. 'Εκ τοῦ εἰς παρθένον ἱστίου p. 136. 'Εκ τοῦ κατὰ 'Απολιναρίων p. 147. 'Εν τῷ κατὰ Εὐαρίου τετάρτῳ λόγῳ p. 288.
- Gregorius I. papa in homilia de evangelicis cum servo factum esset p. 250.
- In Iobum p. 254. In quarto dialogorum libro p. 269. 270.
- Gregorius thaumaturgus ἐν τῇ κατὰ μέρας πίστει p. 147. 170.
- Heraclianus p. 12. 60. 64. Πρὸς Σωτήριον p. 29.
- Hesychius hierosol. ἐκ τῶν εἰς τοὺς ψαλμοὺς p. 95.
- Hieronymus 266. In symboli expositione p. 255.
- Hilarinus pictaviensis ἐκ τοῦ περὶ πίστεως 3' λόγου p. 134. In libro octavo de Trinitate p. 248.
- Hippolytus episcopus p. 14. 68. 'Εκ τῆς εἰς τὸν γένεσι πραγματικῆς p. 84. 'Εκ τῶν ἐκλογῶν τοῦ βασιλῆος p. 134.
- Ignatius antiochenus ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ἐν Τερεσῷ p. 22.
- Iohannes quidam p. 206.
- Iohannes grammaticus p. 281.
- Iohannes chrysostomus πρὸς πανταποστόλους p. 40. Εἰς τὸν στωικόν ibid. 'Εν τῇ ἐκρηγηστικῇ λόγῳ εἰς τὸν ἀσκήσαν τῆς πάλαιος διάνους p. 56. 'Εκ τοῦ κατὰ 'Απολιναρίων p. 129. 'Εκ τῆς πρὸς Καστόριον ἐπιστολῆς p. 130. 135. 'Εκ τοῦ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον p. 131.
- Iohannes scythopolitanus ἐν τῇ ἐξήγῃ αὐτοῦ λόγῳ κατὰ Ζωίλου p. 1.
- Irenaeus harpasensis ἐκ ἐν ἑσπέρῃ κατὰ τῆς ἐκ Χαλκηδόνος συνόδου, καὶ τοῦ ἁγίου Αἰλιαν, εἰς τὸ Ζήνωνος ἰωαννῶν προσηλῆται p. 72.
- Izmenus lugdunensis p. 106. 'Εκ τοῦ 8' ἐλλογῆ καὶ ἀναγραφῆς τῆς φυλοκώρου γυναικὸς p. 93. 'Εκ τῶν διατίξεων p. 105. Περὶ συνειδήσεως p. 106.
- Isidorus pelusiota πρὸς τὸν πᾶσαν Κύριλλον τὸν Ἀλεξανδρινόν p. 131. 'Εκ τῆς πρὸς Τριόδου ἀναγραφῆς ἐπιστολῆς p. 134. 'Εκ τῆς πρὸς Θεοφάνους διάκονον ἐπιστολῆς p. 135.
- Iulianus discipulus Apollinarius πρὸς Πέτρου συναμαρτίου p. 70.
- Iulianus halkanassensis p. 72.
- Iulius I. papa (pseudo-Iulius) p. 131. 'Εκ τῆς πρὸς Αἰουσίαν ἐπιστολῆς p. 144-147. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἑνώσεως τοῦ σώματος πρὸς τὸν διόκετα p. 165-168. 'Επιστολὴ εὐαγγελικῇ p. 168. Πρὸς τοὺς κατὰ τὴν διάνοι τοῦ λόγου ἐκρηγνῶντες ἀποκηρύττοντες προσηλῆται τοῦ ἁγίου p. 168. 169.
- Iustinianus imp. ἐκ τοῦ ἰδίου p. 29. Πρὸς Ζώλον ἀρχιεπισκόπον Ἀλεξανδρινόν καὶ πατριάρχην λόγῳ p. 309.
- Iustinus martyr. p. 25. 'Εκ τοῦ περὶ ἐρημῶν βιβλίου γ', κεφ. εἰς p. 21. 22. 24. 29. 60. 130.
- Leo I. papa p. 283. 287. In epistola synodica ad Flavianum p. 247. 286. In prima homilia, quam de adventu Spiritus sancti super apostolos scripsit p. 251.
- Leontius p. 57. Τὰ ἐρημικὰ κεφάλαια κατὰ Ζωίλου p. 40-45. Τὴ ἐκ ἐκδόσεων, καὶ τὴ ἀνεκδοκῶν, καὶ τὴ ἰσχυρῶν p. 52. 'Εκ τῶν σχολίων p. 53. 62. 64.
- Lucius alex. ariani ἐκ τοῦ εἰς τὸ πᾶν λόγου p. 17.
- Macarius ἐκ τῆς εἰς τὸν ἁγίου Παύλον ἐπιστολῆς p. 94. 'Εκ τοῦ εἰς τὸν ἀσκήσαν ἢ ἰδίῳ αὐτοῦ ibid.
- Manes haeresiarcha ἐκ τῆς πρὸς Κωνσταντίνον ἐπιστολῆς p. 17. 304. 'Εκ τῆς πρὸς Ζεφεινὸν ἐπιστολῆς p. 69. 70. Πρὸς Ἀδrian p. 277.

- Marcus monachus p. 99.
 Methodius ἐκ τῶν παλαιῶν Ἐκκενίων p. 49.
 Ἐκ τοῦ περὶ ἀποστασίας p. 92. 102. Ἐκ τοῦ περὶ αὐτοφροσύνης p. 92. 104.
 Montanus ἐκ τῶν ῥήτων p. 69.
 Nostorius p. 299. 300. Ἐκ τῶν ἐκείνου μεταφράσεων p. 69.
 Olympiodorus philosophus et diaconus ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ αὐτοῦ λόγου p. 406.
 Pamphilus p. 13. 14.
 Paulus emnesenus ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀλεξάνδρειᾳ λέγων p. 131.
 Paulus samosatenis p. 259. Ἐκ τῶν πρὸς Ζαφίρων λέγων p. 68. 69.
 Petrus alex. p. 306. Ἐκ τοῦ μὴ προεισάχθαι τὴν φύσιν τοῦ σώματος p. 85. Ἐκ τῆς διδασκαλίας p. 96. Ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐκθερίας τοῦ Χριστοῦ p. 134. Ἐκ τοῦ περὶ φώσεως α' p. 98. Ἐκ τῆς περὶ γαρυσσῆς ἐκτετακτῆς ibid.
 Philo iudaeus ἐκ τῶν ἐν γένεσι ζευγμάτων p. 99. 102. 106. 107. Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν γένεσι ζευγμάτων p. 101. 102. 104. Ἐκ τοῦ β' p. 105. 108. Ἐκ τοῦ γ' p. 98. 102. Ἐκ τοῦ δ' p. 101. 102. 103. 107. Ἐκ τοῦ ε' p. 100. 101. 106. 108. Ἐκ τοῦ ς' p. 99. Ἐκ τῶν ἐν Ἡλίου ζευγμάτων p. 100. 102. 106. Ἐκ τοῦ α' τῶν ἐν Ἡλίου ζευγμάτων p. 96. 100. 101. 102. 105. 106. 108. 109. Ἐκ τοῦ δ' p. 105. Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἡλίου ζευγμάτων p. 102. 103. 104. Ἐκ τῶν ἐν τῇ λειψῇ ζευγμάτων p. 104. Ἐκ τῶν ἐν τῇ νόμῳ ζευγμάτων p. 109. Ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἀλόγων ζώων p. 99. 100. Ἐκ τῶν περὶ ἱερῶν p. 103. Ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλλογραφίας p. 107. Ἐκ τοῦ δ' p. 95. 98. 107. Ἐκ τοῦ ε' καὶ α' p. 96. 107. Ἐκ τοῦ ζ' καὶ ιγ' p. 102. Ἐκ τοῦ α' καὶ β' p. 99. 100. 101.
 Polemo haereticus κατὰ Τριπίδιον συμμαθετοῦ p. 16. Ἐκ τῆς πρὸς Ἰουλιανὸν ἐπιστολῆς p. 70.
 Photinus p. 314.
 Proclus epulitanus ἐκ τοῦ εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Χριστοῦ λέγων p. 39. Εἰς τὸ κασιδιὰν ἔχοντα ἔστι p. 134. Ἐκ τοῦ λέγων τοῦ εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ p. 205. Ἐκ τῆς εἰς τὴν δευτέραν λέγου p. 299.
 Sebüllius p. 314.
 Severianus gabalensis p. 134. Ἐκ ἐκείνου δογματικῆς, ἢ ἐκ ἀρχῆς, οὐδὲς ἀγνώστου ἢ ἐκδοτικῆς τῆς τοῦ θεοῦ δοξασίας p. 20. Εἰς τὸ, πόθεν καταβλέπει τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ ἡμεῖς καὶ εἰς τὸ, πόθεν εὐχόμεν μὴ ἀπὸ τῆς ὥρας τούτης p. 27.
 Severus antiochenus p. 73. 123. 151. 278. 280. 284. 285. 290. 291. Ἐκ τῆς πρὸς Φιλικιστοῦ ἐκ πρώτου λόγου p. 8. 9. ἐκ τῆς συνεστασθεῖσιν πρὸς αὐτὸν ibid. Ἐκ τῶν πρὸς Ἀνδρίαν ibid. Ἐκ τῆς πρὸς τὸν λέγου p. 9. Ἐκ τῆς ἐξ ἡδύμου p. 9. ἐκ τῆς ἐξ ἡδύμου p. 9. Ἐκ τῆς τρίτης καταβολῆς καὶ ἐκ τῆς πέμπτης p. 9. Ἐκ τῆς ὑπερβολῆς ἐκείνης πρὸς Νικαίου p. 9. 136. 278. 308. Ἐκ τῆς πρὸς Ἰωάννην τὸν ἀποστόλου γ' ἐπιστολῆς p. 71. Ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἱερεῖον Προδοῦν ἐκτετακτῆς p. 71. Ταῖς Ἰουλίαν καὶ Ἀρβασίου χρίσεις ἐκείνων p. 136. Ἐκ τοῦ κατὰ τοῦ γραμματικῶς ἀποστολῆς λέγου δευτέρου κεφ. α' p. 138. Λόγος τρίτου κεφ. β' ἢ γ' p. 137. Κατὰ τοῦ αὐτοῦ p. 281. 283. 284. 287. 290. κεφ. ε' ibid. κεφ. δ' ibid. Ἐκ τῆς πρὸς Σόλωνα ἐπιστολῆς p. 137. Ἐκ τῆς πρὸς Πλάτωνα τὴν γραμματικῶν ἐπιστολῆς p. 138. ἐκ δευτέρας ibid. Ἐκ τῆς κατὰ τοῦ γραμματικῶς Ἰωάννου τοῦ ἐκείνου καὶ Κασσιανῆς βιβλίου p. 138. 278. 279. Ἐκ τῆς ἐκ ἀνακλῆς ὁ λόγος p. 138. Πρὸς Νικαίαν ἐκ τῆς συνεκτικῆς p. 277. 280. Ἐκ δευτέρου λέγου τῆς πρὸς Πλάτωνα γραμματικῶν ἐκτετακτικῆς p. 279. 288. Ἐκ τῆς λέγου τῆς εἰς τὰ γενέθλια p. 280. 285. 287. Ἐκ τῆς ἐκτετακτικῆς ἐκείνου p. 286. Ἐκ τῆς λέγου τῆς εἰς τὰ γενέθλια p. 287. Κατὰ Ἰουλιανὸν p. 288. 289. Ἐκ τῆς λέγου τῆς εἰς τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ p. 288. Ἐκ τῆς λέγου τῆς εἰς τὸ θεῖον μου p. 288.
 Silvester I. papa ἐκ τῶν πρὸς Ἰουλιανὸν p. 134.
 Sophronius ἐκείνου p. 22.
 Stephanus philosophus p. 58.
 Synodus I. chalcodonensis p. 37. 38. 46. 47. 48. 49. 246.
 I. Constantinopolitana p. 46. 247.
 Ephesina p. 246.

S. Nectae episcopi aquileiensis de ratione fidei p. 314-318.

Eiusdem de Spiritu sacri potentia (seu persona) p. 319-329.

Eiusdem de diversis appellationibus D. N. Iesu Christo convocationibus p. 330-332.

Eiusdem explanatio symboli ad competentes p. 332-339.

Eiusdem alia fragmenta sex p. 339-340.

P A R S II.

Hieronymi Donati veneti opus luculentum in

quatuor libros distributum de processione Spiritus sancti contra graecum schisma (cum praevio editoris monito) p. 1-162.

Prefazione di M. Gaetano Marini alla sua inedita opera delle iscrizioni antiche dolieri p. 163-168.

P A R S III.

Tipus conspectus universus, cum specimen supplementorum basilicis iuris civilis libris, ubi hi deficiunt, faciendorum p. 1-33.

T O M U S VIII.

Praefatio brevissima (ob dictas de illa pariter brevi tomi septimi causas) rationem docet novae editionis Chronicorum Eusebii, quorum liber primus ex armenico codice somptus fuit. Nimrum quum alius operis duplex editio extaret, mediolanensis et veneta, non sine varietatibus ac defectibus aliquot, necesse fuit tertia editio, quae prioris utriusque bona coniungeret, novos item utriusque deleteret. Praeterea quum aegra ferret editor, partes abs Hieronymo olim additas, insignes atque praecelaras, ab hoc Chronico, secundum Armenios edito, abesse; restituendas omnes in textum coaravit, et quidem opus fultus vaticanorum codicum latinorum, qui secundi libri textum novae lectione donat. Postremo et romanorum consulum intercalum, quod in armenico codice deerat, supplementum est.

P A R S I.

Eusebii Pamphili chronicon canonicum liber prior, ex armenico codice recuperatus, et in latium linguam conversus, additis graecis reliquiis, cum criticis adnotationibus p. 1-220. Pag. 43. edn. 4. ponitur *Petiadam* Euripidis summarium. Pag. 91. edn. 5. novum fragmentum ponitur theophaenae Eusebii Pamphili, addendum octodecim aliis iam exhibitis in tomo I. rursus edito.

Imperatorum et consulum intercalum, a Iulio

Cesare ad Constantini vices annalia, Eusebii chronico, iura postliminū, restitutum p. 221-242.

Eiusdem operis liber alter, ex armenico item codice, sed insertis Hieronymi supplementis, collatis codicibus Bibliothecae vat. praestantioribus, additis graecis reliquiis, cum adnotationibus criticis p. 243-406.

In voluminis parte altera praestantissimorum duorum Ecclesiae patrum novae scripta edita sunt, nempe:

P A R S II.

S. Gregorii nyseni sermo adversus Ariam atque Sabellium ex codice vat. p. 1-9.

Eiusdem sermo de Spiritu sancto adversus Macedonianos pneumatomachos, item ex cod. vat. p. 10-25.

S. Cyrilli alexandrini capitula XXVIII. de Trinitate; diversum plane opus ab illo edito de Trinitate, quod thesaurus inscribitur; nec non a dialogis ad Nemesium p. 27-58.

Eiusdem de incarnatione Domini capitula XXXV, quod item opus plane differt ab illis editis scholiis de incarnatione p. 59-103.

Eiusdem homilia de incarnatione Domini (quae latine tantummodo extat in Cyrilli operibus editis) p. 104-107.

Eiusdem tractatus adversus eos qui sanctissimam Virginem volebant confiteri deiparam p. 108-131. Habet haec homilia testimonio-
lib

- ninm a Iustitiano imp. in theologia epistola ed monachos alexandriacos, quae in volumine septimo primum divulgata fuit.
- Eiusdem brevis dialogus cum Nestorio de SS. Virgine deipara p. 132-135.
- Eiusdem brevis expositio fidei per dialogum p. 135-137, quam elii sub Anastasii nomine ediderunt, nos autem Cyrillo vindicamus.
- Eiusdem Epistolae quatuor, 1. ad Rufum episcopum thessalonicensem; 2. ad eundem; 3. ad Amphiloebium episcopum sidensem; 4. ad Maximum diaconum antiochenum p. 138-141.
- Eiusdem fragmenta deperditorum commentarium in Matthaei evangelium p. 142-147.
- Eiusdem fragmenta commentariorum eoque co-

perditorum in Pauli epistolam ab Hebraeos. Item fragmenta ex prosoponico ad Alexandrinos, et ex scholis capitulatum scriptis p. 147-148.

Eiusdem fragmentum graecum homiliae, quod latine tantum extabat p. 149.

P. 26. insertum est S. Silvestri papae I. fragmentum incognitum operis adversus Indos. Adde autem, ut est in codice, titulum in τῆς ἐπιστολῆς τῶν ἀνταρτίων. Alio duo ex eodem opere Silvestri fragmenta habes T. VII. p. 134. et in AA. class. T. X. p. 558-559.

In voluminis calce sex lithographico opere excusae sunt paginae textus gothici vetustissimi, ex vaticano codice sumpti, quae est pars commentarii in evangelium Iohannis.

T O M U S IX.

Praefatio, in qua de euctoribus operibusque fragmentis hoc volumine comprehensis disseritur p. V. seq.

Photii patriarchae Quaestiones epiphilochianae CXXX, quibus eorumque plerumque librorum controversiae solvuntur p. 1-158.

Sedulii scoti Expositiones in argumenta evangeliorum Matthaei, Marci, et Lucae p. 159-181.

Decorosi venerabilis Landes in S. Lucam evangelicam p. 182-188.

Luculentii Commentarius in eliquot novi Testamenti partes, nempe in Matthaeum, Iohannem, epistolam divi Pauli, et primam divi Petri p. 189-256.

Alcuii commentariorum in Apocalypsin libri quinque p. 257-338.

Eremberti casinensis Expositio in aliquot psalmos p. 339-368.

Prudentii episcopi Praefatio ad suam deificationem pteimorum p. 369-370.

Algeri scholastici de sacrificio Missae p. 371-374.

Georgii Hamartoli et Iohannis Siculi chronographorum Fragmenta duo p. 375-376.

Orationis dominicae Explanatio, ex antiquo co-

dice p. 377-384.

Symboli apostolici Explanatio, ex antiquo item codice p. 384-395.

Symboli athenassiani Explanatio, ex antiquo praeiter codice p. 396-409.

Leontii hierosolymitani contra obiectiones Nestorianorum libri septem.

Libro I. respondetur obiectioni Nestorianorum dicentium, Catholicos haud recte existimare de coniunctione divinae naturae cum humana p. 410-478.

Lib. II. Nestoriani quum duas esse Christi personas credant, ideoque aiant, haud recte Catholicos coniunctionem factum in persona, unamque esse personam, adfirmare p. 478-519.

Lib. III. Contra Nestorianos, qui duos adseverant filios, nosque reprehendunt qui unum dicimus filium Christum p. 519-537.

Lib. IV. Adversus obiectionem Nestorianorum, qui sanctam Virginem falso deiparam a nobis appellari aiant p. 544-581.

Lib. V. Adversus eorumdem obiectionem, qui nos reos agunt, quia Christum haudquaquam peritum hominem naturam dicimus, sed etiam Deum p. 582-589.

- Lib. VI. Sexta illorum obiectio est, quod nos Christum, non theophorum hominam, sed Deum humanatum dicimus p. 598-600.
- Lib. VII. Septimo loco nos accusant, quasi impie dicamus unum de sancta Trinitate passum esse in carna p. 601-610.
- Lib. VIII. Coarguebatur Nestorianorum impietas hypostatice unionem negantium, alias vero nescio quas imaginarias uniones comminiscuntur. Verumamen hic liber octavus in codice desideratur.
- Nicolai patriarchae constantinopolitani de vita christiana et praesertim monastica tractatus p. 611-618.
- Anastasio patriarchae antiocheni de homine ad Dei imaginem condito p. 619-622.
- Eutychii patriarchae constantinopolitani fragmenta duo de paschate et de ss. Eucharistiae institutione, inserto de hac re postrema Athanasii magni fragmento p. 623-625.
- Catena veterum Patrum in Lucae evangelium, colligante Niceta Serrarem episcopo p. 626-720.
- Evagrii fragmentum ex eadem catena p. 721-722.
- Index Patrum in praedicta Catena laudatorum p. 723-724.
- Severi antiocheni ex eius deperditis operibus fragmenta permulta p. 725-741.
- S. Cyrilli alexandrii additamentum commentarii in s. Lucam p. 741.
- Eiusdem Severi homiliae quatuor, ex graeco in syriacum, et ex hoc in latinum sermonem translatae p. 742.

T O M U S X.

P A R S I.

- P**raefatio, in qua de auctoribus operibusque hoc voluminae comprehensio p. V. seqq.
- Ebediesi metropolitae Sobas (id est Nisibis) et Armeniae, collectio canonum ad usum ecclesiae Nestorianorum, latina, interprete Aloysio Assemano. Praecedat Epitome canonum apostolicorum, auctore eodem Ebediesi. Est autem hic ordo operis.
- Canones XXV. apostolici ob Ecclesiae ordinationem p. 3-5.
- Prima christianae doctrinae diffusio p. 5-7.
- Descriptio regionum, quas apostolicam praedicationem susceperunt p. 7-8.
- Apostolorum Canones LXXXIII. a S. Clemente editi p. 8-17.
- Apostolorum alii Canones XX. edente eodem Clemente p. 17-22.
- Praefatio Ebediesi p. 23-25.
- Index quinque tractatuum primi voluminis Ebediesi p. 25-28, nempe
- Tractatus I. De regulis generalibus fidei.
- Tract. II. De matrimoniis.
- Tract. III. De hereditatibus.
- Tract. IV. De iudiciis inter fideles.

- Tract. V. De praeceptis canonicis communibus.
- Index quatuor tractatuum secundi voluminis Ebediesi p. 29-36, nempe
- Tract. VI. De presbyteris et diaconis aliisque minoribus ordinibus, et de chorepiscopo et archidiacono.
- Tract. VII. De monachatu.
- Tract. VIII. De episcopis et metropolitae.
- Tract. IX. De patriarcha.
- Sequuntur capitula de librorum compositoribus, et de horum canonum observantia.
- Idem opus Ebediesi in originali auctoris lingua syriaca p. 369-381.
- Zachariae rhetoris episcopi malitiniensis capita selecta XIX. ex eius deperdita historia, cum fragmento de Romae originibus et aedificatione, syriaca p. 382-386.
- Eadem capita latina p. 381-388.

P A R S II.

- Gregorii Abulpharagii Bar-Hebraei Nomocanon Ecclesiae antiochenae Syrorum, latina, interprete Aloysio Assemano p. 1-268.
- Praefatio Gregorii Abulpharagii p. 3.
- Index capitulum quadraginta, quibus univ-

- sum opus constat p. 3-4. Sunt autem capite haec.
1. De ecclesia, eiusque regimine, Sectiones 7. p. 4.
 2. De baptismo. Sectiones 5. p. 11.
 3. De myro, sive chrismate. Sect. 5. p. 16.
 4. De oblatione, sive eucharistia. Sect. 8. p. 19.
 5. De ieiuniis, et festis, et orationibus. Sect. 5. p. 28.
 6. De exequiis defunctorum. Sect. 2. p. 36.
 7. De ordinibus sacerdotalibus. Sect. 10. p. 59.
 8. De sponsalibus. Sect. 6. p. 61.
 9. De testamentis. Sect. 3. p. 82.
 10. De hereditate. Sect. 2. p. 87.
 11. De emptione, et venditione. Sect. 5. p. 94.
 12. De mutuo, et commodato. Sect. 4. p. 111.
 13. De pignore. Sect. 3. p. 118.
 14. De torbatione, sive vicissitudine temporum, sive impedimento usus rerum. Sect. 3. p. 125.
 15. De consensu. Sect. 3. p. 132.
 16. De translatione iuris. Sect. 2. p. 136.
 17. De fideiussione. Sect. 2. p. 137.
 18. De societate. Sect. 2. p. 140.
 19. De tutela. Sect. 3. p. 143.
 20. De confessione. Sect. 3. p. 162.
 21. De deposito. Sect. 3. p. 158.
 22. De usufructu. Sect. 3. p. 163.
 23. De donatione. Sect. 2. p. 165.
 24. De legato. Sect. 4. p. 166.
 25. De censu. Sect. 3. p. 170.
 26. De mercatura. Sect. 3. p. 175.
 27. De irrigatione. Sect. 2. p. 183.
 28. De cultu terrae desertae. Sect. 3. p. 186.
 29. De mercenaria conductione. Sect. 5. p. 189.
 30. De inventis. Sect. 2. p. 201.
 31. De puerorum proietorum inventione. Sect. 2. p. 204.
 32. De menumissione servorum. Sect. 3. p. 206.
 33. De repm. Sect. 3. p. 210.
 34. De facinoribus gravibus. Sect. 7. p. 215.
 35. De macello, et venatione. Sect. 3. p. 229.
 36. De iuramentis. Sect. 2. p. 234.
 37. De votis. Sect. 3. p. 237.
 38. De iudiciis. Sect. 3. p. 240.
 39. De testimonio. Sect. 6. p. 249.
 40. De causis. Sect. 5. p. 258.
- Canones selecti ecclesiae Armeniorum p. 269. usque ad 316; oempe
1. Canones S. Gregorii Armeniorum apostoli p. 269-270.
 2. Canones Macarii hierosolymitani, postlao- te Vartano episcopo armeno p. 270-272.
 3. Canones Nersis senioris et Nersiebuli p. 272-276.
 4. Canones Isaac primi p. 276-290.
 5. Canones Synodi armeniacae, anno Isidger- dis sexto decimo (Christi 481.) habites p. 290-296.
 6. Canones Iohannis mantacuenensis p. 296-300. Item p. 314-316.
 7. Canones Isaaci tertii seu ultimi p. 300.
 8. Iohannis stylitas interrogationes canonicas cum responsis Isaaci armeni p. 301.
 9. Canones Iohannis osniensis seu philosophi p. 302-307.
 10. Canones Sionis petriarchae p. 307-310.
 11. Canones synodi tevinensis p. 310-312, cum subscriptionibus episcoporum, qui ei synodo interfuerunt p. 311.
 12. Elisei capitule de emergentis, de aposte- tis, et de catechumenis p. 312.
 13. Nersis senioris Canones (suppositi) p. 312-314.
- Ehedias liber margaritae, seu de veritate chri- stianae religionis, in quinque tractatus distri- butus syriace p. 317-341.
- Idem liber latine p. 342-566.

